MASARYKOVA
UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Volá Londýn:
K životu, působení a odkazu Josefa Kosiny

Diplomová práce

BC. MICHAL HOLUB

Vedoucí práce: doc. Mgr. Marie Koldinská, Ph.D.

Katedra historie
Učitelství dějepisu pro základní školy

Brno 2026

MUNI
PED

Bibliografický záznam

Autor: Bc. Michal holub
Pedagogická fakulta
Masarykova univerzita
Katedra historie

Název práce: Volá Londýn: K životu, působení a odkazu Josefa Kosiny

Studijní program: Magisterské prezenční studium

Studijní obor: Učitelství dějepisu pro základní školy

Vedoucí práce: doc. Mgr. Marie Koldinská, Ph.D.

Rok: 2026

Počet stran: 514

Klíčová slova: Josef Kosina, sociální demokracie, odbory, BBC, Londýn, Československo, exil, CIO, ILO, odboj

Bibliographic record

Author: Bc. Michal holub
Faculty of Education
Masaryk University
Department of History

Title of Thesis: London Calling: The Life, Work and Legacy of Josef Kosina

Degree Programme: Master's studies, full-time

Field of Study: Primary School History Teacher Education

Supervisor: doc. Mgr. Marie Koldinská, Ph.D.

Year: 2026

Number of Pages: 514

Keywords: Josef Kosina, Social Democracy, trade unions, BBC, London, Czechoslovakia, exile, CIO, ILO, resistance

Anotace

Josef Kosina zasáhl během svého života do mnoha oblastí. Narodil se v Opočně, ale nejvýznamněji působil v zahraničí, především v Anglii. Byl první, kdo se rádiově spojil s okupovaným Československem, kdy u této příležitosti pronesl památná slova „volá Londýn“. Působil v exilové sociální demokracii, na poli československých i mezinárodních odborů, jako dlouholetý hlasatel BBC nebo jako pracovník sekce britské rozvědky CIO. Podílel se na celkovém utváření československého státního zřízení v exilu a za svůj život se setkal s mnoha významnými politiky a osobnostmi. Tato práce se komplexně zabývá životem, působením a odkazem Josefa Kosiny.

Abstract

Josef Kosina was involved in many different fields throughout his life. He was born in Opočno, but his most significant work took place abroad, particularly in England. He was the first to establish radio contact with occupied Czechoslovakia, during which he uttered the memorable words "London Calling". He was active in the exile Social Democratic movement, in both Czechoslovak and international trade unions, as a long-time broadcaster for the BBC, and as a member of the CIO section of British intelligence. He contributed to the overall formation of the Czechoslovak state system in exile and, over the course of his life, met many prominent politicians and notable figures. This thesis provides a comprehensive study of the life, work, and legacy of Josef Kosina.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, s využitím pouze v ní uvedených citovaných pramenů. Jsem si vědom důsledků, které s sebou nesou přestupky podle ustanovení Disciplinárního řádu pro studenty Masarykovy univerzity, jakož i nerespektování zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Dále prohlašuji, že jsem nástroje AI využil v souladu s principy akademické integrity a že na využití těchto nástrojů v práci vhodným způsobem odkazuji.

V Brně dne ..... Podpis autora práce: .....

Poděkování

V první řadě bych rád poděkoval paní doc. Mgr. Marii Koldinské, Ph.D. za ochotu, trpělivost a přínosné poznámky, klíčové pro dokončení mé práce. V druhé řadě musím poděkovat panu Jiřímu Králíčkovi, který mě k tématu přivedl a vždy byl ochoten mi naslouchat a poradit. Rád bych zmínil i Pavla Kosinu a jeho rodinu, kteří ochotně souhlasili se zaměřením práce. V neposlední řadě bych chtěl vyzdvihnout pracovníky všech navštívených a oslovených institucí, kteří mě vždy vstřícně nasměrovali dále. Diplomovou práci bych nedokončil bez podpory své rodiny, přátel a blízkých, jimž tímto také děkuji.

Obsah

Seznam obrázků 12

Seznam tabulek 13

Seznam příloh 14

Úvod 15

1 Josef Kosina – od narození po rok 1939 18

1.1 Narozen v Opočně ... 18

1.2 Vojenská služba a kariérní dráha ... 21

1.3 Cesty na Ostrovy a zpět ... 25

1.3.1 Cesta první ... 25

1.3.2 Cesta druhá ... 29

1.3.3 Cesta třetí ... 32

1.3.4 Cesta čtvrtá ... 39

1.4 V čase Mnichova ... 44

2 Volá Londýn 62

2.1 Počátky v Londýně ... 62

2.1.1 Emigrace Josefa Kosiny do Anglie ... 62

2.1.2 Vysílání Volá Londýn ... 68

2.2 BBC ... 72

2.2.1 Československé počátky v BBC ... 72

2.2.2 Československá sekce BBC v čase války ... 74

2.2.3 Kosinovo pokračování v BBC ... 94

3 Politika a politikaření 108

3.1 Exilové státní zřízení ČSR ... 108

3.1.1 Průběh sestavování exilového státního zřízení ČSR ... 108

3.1.2 Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu 113
3.2 Další činnosti Josefa Kosiny 136
3.2.1 Zádrhel s armádou 136
3.2.2 Letáky a Lockhart 139
3.2.3 K ruce politikům přicestovalým do Londýna 145
3.2.4 Za bitvy o Británii 148
3.2.5 Syndikát československých novinářů 151
3.3 Sociální demokracie a odbory v exilu 153
3.3.1 Československá sociální demokracie v exilu 153
3.3.2 Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD 161
3.3.3 Československé odbory v exilu 184

4 Mezinárodní organizace práce (ILO) 218
4.1 Kosinova cesta do Ameriky 218
4.2 Mezinárodní konference práce v New Yorku a Washingtonu 239
4.3 Mezinárodní konference práce ve Filadelfii 254
4.4 Zasedání z roku 1945 – Londýn, Quebec, Paříž 271

5 Mezi koncem války a únorem 1948 279
5.1 Československé poválečné intermezzo 279
5.2 Trvalá emigrace do Anglie 282
5.2.1 Návrat do druhého domova 282
5.2.2 Po válce v BBC 289

6 CIO 313
6.1 Czechoslovak Intelligence Office 313
6.2 Československá síť případu Potoček 317
6.2.1 Josef Kosina a CIO 317
6.2.2 Českoslovenští agenti 320
6.2.3 Případ Potoček 326
6.2.4 Osudy agentů 339

6.2.5 Vyhodnocení případu 348
6.2.6 Ohlas v tisku 350
6.2.7 Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu 355
6.3 Výsledky a význam CIO 366

7 Závěr života Josefa Kosiny 372
7.1 Osobní život 372
7.2 Dílo Josefa Kosiny 374
7.2.1 Vzpomínky z druhé světové války 374
7.2.2 Československo – jeho vzestup a jeho pád 382
7.3 Konec života 399

8 Důsledky Kosinovy činnosti pro jeho bližní 402
8.1 Rodiče a bratr 402
8.2 Vlastní rodina 409
8.3 Přátelé a spolupracovníci 416

9 Shrnutí významu Josefa Kosiny 420
9.1 Kdo to byl Josef Kosina 420
9.2 Význam a odkaz Josefa Kosiny dnes 433

10 Slogan Volá Londýn 437
10.1 Význam vysílání Volá Londýn 437
10.2 Význam dnes 440

Závěr 444

Použité zdroje 447
Archivní prameny 447
Edice pramenů 455
Tištěné prameny 457
Literatura 465
Internetové zdroje 478

Příloha A Projev Clementa Attleeho k uznání československé vlády v červenci roku 1940 495

Příloha B Propagační leták do Protektorátu z ledna roku 1940 497

Příloha C Kosinův článek k novému roku 1943 v časopisu *Czechoslovak Trade Union Bullettin* 499

Příloha D Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1953 501

Příloha E Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1957 503

Příloha F Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1960 507

Příloha G Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1961 510

Seznam obrázků

Obr. 1: Rodina Kosinova (osobní archiv Marie Šimkové, roz. Kosinové) 18
Obr. 2: Josef Kosina v době studií (osobní archiv Pavla Kosiny)..... 20
Obr. 3: Josefa a Josef Kosinovi (osobní archiv Pavla Kosiny) 23
Obr. 4: Josef Kosina, Karel Brušák a Přemysl Papírník v rozhlase BBC (převzato z: KRATOCHVIL, Jan. Český a slovenský exil 20. století, s. 46)..... 79
Obr. 5: Zhruba pětatřicetiletý Josef Kosina (převzato z: DRAŽAN a JUZA, Věznění, propuštění a osvobození občané okresu Rychnov nad Kněžnou, s. 78) 98
Obr. 6: Československá delegace na Mezinárodní konferenci práce ve Filadelfii (ILO Archives).....256
Obr. 7: Josef Kosina na Mezinárodní konferenci práce ve Filadelfii (ILO Archives) 267
Obr. 8: Josef Kosina v závěru života (osobní archiv Marie Šimkové, roz. Kosinové).....401
Obr. 9: Josef Kosina starší (Archiv Letopisecké komise Opočno) 402
Obr. 10: Důchodci Marie a Josef starší Kosinovi a jejich dům v Opočně (Archiv Letopisecké komise Opočno) 407

Seznam tabulek

Tab. 1: Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1953 501
Tab. 2: Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1957 503
Tab. 3: Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1960 507
Tab. 4: Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1961 510

Seznam příloh

Přílohy v textu

Příloha A	Projev Clementa Attleeho k uznání československé vlády v červenci roku 1940	495
Příloha B	Propagační leták do Protektorátu z ledna roku 1940	497
Příloha C	Kosinův článek k novému roku 1943 v časopisu *Czechoslovak Trade Union Bullettin*	499
Příloha D	Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1953	501
Příloha E	Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1957	503
Příloha F	Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1960	507
Příloha G	Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1961	510

Úvod

Diplomovou prací navazuji na svou bakalářskou práci. Pojítkem je město mého bydliště, Opočno. Zde se narodil Josef Kosina, jehož život, působení a odkaz se staly náměty mojí práce.

Byl to Kosina, kdo poprvé pronesl slova „volá Londýn“, kterými se rádiově spojil s Československem krátce po vypuknutí druhé světové války. V důsledku mého bližšího studia postupně vycházela na povrch dosud nezpracovaná aktivita Josefa Kosiny nejen v Britském rozhlasu, ale i na poli československého exilu, sociální demokracie, odborů či výzvědných služeb.

Dosavadní poznatky o životě a činnosti Kosiny jsou minimální. Bádání mě zavedlo k primárním pramenům, na nichž velká část tohoto elaborátu stojí. Navštívil jsem archivní instituce v České republice, jako například Archiv bezpečnostních složek, Národní archiv či Vojenský ústřední archiv. V zahraničí jsem čerpal z materiálů v Oxfordu a Londýně, další materiály jsem obdržel ze Švýcarska. Informace z pramenů ověřuji, doplňuji a upravuji dle dostupné sekundární literatury.

Jako primární pramen práce slouží Kosinovo nepublikované dílo *Vzpomínky z druhé světové války*. Uplatňuji jej jako autentický zdroj informací i jako inspiraci pro strukturu celé práce. Postupuji vždy chronologicky.

Většinu kapitol uvádím obecným kontextem, který slouží jako „forma“, do níž následně lze „zasadit“ útržkovité poznatky o Kosinovi. Ostatní části práce pojí problematiku přímo s rolí Kosiny. V obecných úvodech podávám i bližší popis některých událostí či osob – na jejich příkladu představuji fungování tehdejších vztahů a přibližuji dané situace.

Vybrané kapitoly, podkapitoly i oddíly prostupuje činnost bezpečnostních orgánů, u nichž postupně Kosinův význam, v negativním slova smyslu rostl, pročež zohledňuji i tento aspekt.

Práce začíná narozením Josefa Kosiny v Opočně, jeho akademickou a vojenskou dráhou, přes prvotní zaměstnání až po cesty do Anglie. První kapitola končí obecným úvodem do problematiky Mnichova.

Následuje Kosinovo přicestování do Londýna, popis jeho práce v BBC a zdejší situace. Pokračuji sestavováním exilového státního zřízení Československa a vytvářením československých odborů v zahraničí. Exilovému působení sociálních demokratů věnuji dva oddíly. Předtím shrnuji ještě další projevy Kosinova anglického působení.

Na odbory navazuji kapitolou o mezinárodním působení Kosiny. Pokračuji jeho poválečným návratem do ČSR, trvalou emigrací do Anglie a situací v BBC po válce. Kapitola CIO přibližuje Kosinovu součinnost s československou sekcí britské rozvědky a vzešlé důsledky.

Následuje uzavření života dotyčného prostřednictvím představení jeho děl, důsledků jeho činnosti pro jeho bližní a zodpovězení otázek, kdo to byl Josef Kosina a jaký je jeho význam a odkaz dnes. V závěru rozebírám i samotnou frázi „Volá Londýn“, již jsem použil jako titul této práce.

V případě potřeby přibližuji komentované události nebo vystupující osobnosti v poznámce pod čarou. Co se týče práce s prameny, u přímých citací ponechávám dobové výrazy v autentické formě. Ukázky z pramenů, jejichž rozložení má vliv na estetický vzhled stránky, odděluji odstavci. V přílohách uvádím doplňující texty z pramenů.

Cílem práce je zmapování a zachycení činností Josefa Kosina, přiblížení jeho pohledů, osobnosti, profesních rysů a názorů.

Pokud v této práci mluvím o sobě, svých interpretacích a pohledech, pak pro nenarušování plynulosti děje a odosobnění používám třetí osobu, nebo řadím tyto přímo do textu.

1 Josef Kosina – od narození po rok 1939

1.1 Narozen v Opočně

Josef Kosina se narodil 28. dubna roku 1905 v Opočně. Jeho rodiči byli Josef Kosina (5. 7. 1881 – 27. 10. 1966) a Kamila Kosinová, rozená Hůlková. O několik let po Josefovi přišel na svět také jeho mladší bratr Karel. V roce 1909 zesnula chlapcům matka Kamila, avšak otec Josef se rok poté znovu oženil, s Marií, rozenou Mühlsteinovou (22. 3. 1885 – 20. 7. 1961) z Jaroměře.[1] Společně vychovali oba hochy až do doby jejich dospělosti a osamostatnění (viz Obr. 1).

Obr. 1: Rodina Kosinova *(osobní archiv Marie Šimkové, roz. Kosinové)*
(zleva: nevlastní matka Marie, bratři Karel a Josef mladší, nad nimi otec Josef)

[1] *Josef Kosina*. Opočno. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

Rodina společně bydlela v Opočně v Mlýnské ulici v domě č. 240. Marie Kosinová zde měla mandl a její manžel zámečnictví, k čemuž ještě provozoval výrobu plechových sporáků a kamen, drátěných plotů, vrat, mosazných stolků a hromosvodů.[2] Mimo své zaměstnání zastával Josef Kosina starší ještě veřejnou funkci, a to konkrétně velitele hasičského sboru. Byl členem Sokola a různých vlasteneckých a dobročinných spolků. Po konci válečného období, kdy se konala v Opočně dne 7. 6. 1945 první poválečná valná hromada, byl Josef Kosina starší zvolen jejím předsedou.[3] Podle svých současníků byl příznivcem všech ušlechtilých snah, nadšený ctitel svého rodného města, znamenitý vypravěč obdařený neobyčejnou pamětí a neohrožený vlastenec.

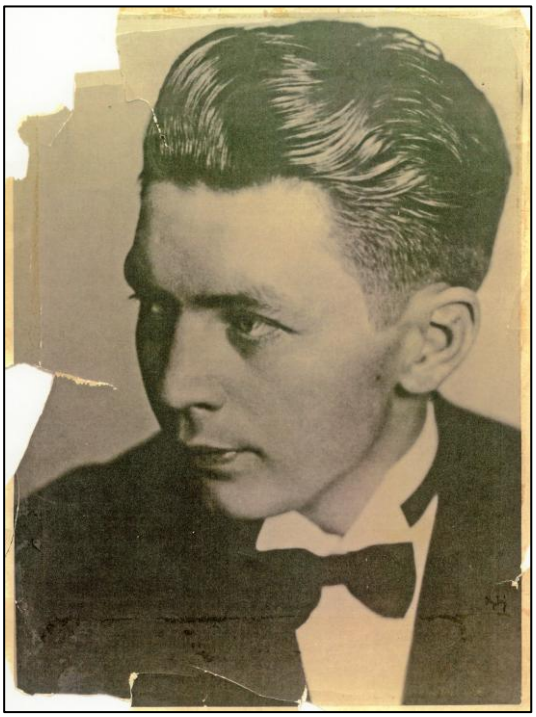
Své dětství prožil mladý Josef Kosina v rodném Opočně, kde vychodil měšťanskou školu. Již ve věku 10–12 let začal v chlapci růst zájem o anglický jazyk a celkově o západní svět. Dle svých vzpomínek[4] si za první našetřené peníze koupil malý Bačkovského slovníček a učil se „ona podivuhodně vypadající slovíčka" řádek po řádku. V roce 1919 putoval za studiem do Hradce Králové, kde 18. června roku 1924 úspěšně složil maturitní zkoušku na obchodní akademii (viz Obr. 2). Stále v něm

[2] *Stavební a umělé zámečnictví: Josef Kosina Opočno*. Opočno. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

[3] BOUZA, Erik. *Kronika města*, s. 35. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

[4] Josef Kosina nedlouho po druhé světové válce sepsal své memoáry, jež nazval *Vzpomínky z druhé světové války.* Jsou psány v češtině a původně zamýšlené k publikaci, k ní však nikdy nedošlo. Dílo se dnes fyzicky nachází v prostorách londýnské univerzity, v archivech knihovny katedry Slovanských a východoslovanských studií (SSEES Library Archives). Dle popisu sbírky by se zde měly nacházet ještě další archivní materiály, kromě memoárů a trojdílného svazku *Czechoslovakia – her rise and her fall* (v překladu *Československo – jeho vzestup a jeho pád;* přeložená verze názvu bude v této práci výhradně používána i nadále), který je v této práci popsán později, avšak archiv více dokumentů nedrží. Viz UNIVERSITY COLLEGE LONDON. SSEES Archives. *Kosina Collection* [online]. 28. 4. 2010 [cit. 6. 4. 2026]. Dostupné z: https://lccos.ucl.ac.uk/library/ssees-archives/kos2.htm

přetrvávala náklonnost k anglickému jazyku; mladý Josef si na letní tábory brával například romány jako *Ivanhoe* od zakladatele historického románu, spisovatele Waltera Scotta. Postupně se jeho znalost angličtiny zdokonalovala a na doporučení předsedy zkušební komise obchodní akademie se Kosina utvrdil v tom, že ve studiu jazyka bude pokračovat.[5] Tím učinil pro svůj život osudové rozhodnutí. Po škole nastoupil k práci u městské spořitelny a znalost angličtiny stále piloval.[6]

Obr. 2: Josef Kosina v době studií *(osobní archiv Pavla Kosiny)*

[5] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 2.
[6] TOMEK, Prokop. *Ve službách CIO: dvojí život Josefa Potočka*. Paměť a dějiny, 2016, č. 1, s. 69.

1.2 Vojenská služba a kariérní dráha

Nástup na povinnou vojenskou službu počíná Josefu Kosinovi 1. 10. 1927 a končí se k 16. 10. 1928. V tomto období absolvoval Školu pro důstojníky pěšího vojska v záloze a Školu pro výchovu důstojníků hospodářské služby v záloze v Praze. Při závěrečné zkoušce a při praktickém výcviku byl hodnocen jako velmi dobrý, při celkové způsobilosti pro jmenování důstojníkem v záloze jako dobrý. Co se týče osobní charakteristiky, působil jako jedinec ucelené povahy, klidný, velmi snaživý, svědomitý a spolehlivý.[7]

Mezi lety 1932–1937 se následně zúčastnil čtyř pravidelných cvičení, prvního ve funkci četař absolvent v záloze (1932) u hraničního praporu 7, hraniční náhradní roty. Po úspěšném složení zkoušky na důstojníka v záloze 12. prosince roku 1932[8] již pak dále jako podporučík hospodářské služby v záloze (1933, 1936) a poručík hospodářské služby v záloze (1937) ve funkci hospodáře, na kterou byl navržen 21. 8. 1937.[9] Na přelomu let 1933 a 1934 absolvoval ještě instrukční kurz pro důstojníky v záloze v Praze. Tehdy je jeho povaha charakterizována jako přímá, čilá a ustálená.[10] Vedle povahy je hodnocena i jazyková vybavenost Josefa Kosiny: německy, anglicky, rusky a esperanto vládne slovem i písmem dokonale, italsky a francouzsky slovem i písmem částečně. S tím se také pojí znalost zemí, kdy je u dotyčného již v roce 1936 Anglie (Londýn) označena jako dobře známá.[11] Prezenční službu vykonával Josef Kosina

[7] Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA–VHA), KVL, Kosina Josef, *Výkaz o prospěchu frekventantů školy pro výchovu důstojníků hosp.-správní služby v záloze.*
[8] VÚA–VHA, KVL, Kosina Josef, *Výkaz o prospěchu – zkouška na důstojníka v záloze.*
[9] VÚA–VHA, KVL, Kosina Josef, *Vložka kvalifikační listiny.*
[10] VÚA–VHA, KVL, Kosina Josef, *Kvalifikační listina, část II.*
[11] VÚA–VHA, KVL, Kosina Josef, *Kvalifikační listina, část I.*

od 1. 10. 1927 do 16. 10. 1928, v 1. záloze byl do 31. 12. 1945 a v 2. záloze do 31. 12. 1955.[12]

Začátkem druhé poloviny dvacátých let se Josef Kosina přestěhoval do Kladna, neboť v civilním životě byl od roku 1926 zaměstnán jako úředník ve sdružení YMCA (přestože sám nebyl věřícím).[13, 14, 15] Od roku 1929 působil jako placený funkcionář sociálnědemokratické strany a odborových organizací. Sám ve svých memoárech zmiňuje, že mezinárodní odborové hnutí, Mezinárodní úřad práce a vůbec mezinárodní politika byly věcmi, pro něž se rozhodl věnovat množství svého času studiu knih a mezinárodních revuí v několika jazycích.[16] Přitom vykonával také redaktorskou práci v odborářských časopisech.[17]

Počátkem 30. let změnil profesi na tajemníka ředitele těžební společnosti v Kladně. Současně studoval externě práva na Karlově univerzitě v Praze. V Kladně potkal také svou pozdější manželku Josefu, rozenou Kimličkovou (nar. 8. 3. 1907), s níž se oženil 3. prosince roku 1932 (viz Obr. 3).[18] V letech 1932–1933 složil státní zkoušku z angličtiny a krátce na to zkoušku oxfordské univerzity na tehdejším Anglickém

[12] *Tamtéž*.

[13] YMCA (Young Men's Christian Association) je mezinárodní organizace zaměřená na práci s mládeží a komunitami, založená roku 1844 v Londýně. Původně vznikla jako křesťanské sdružení poskytující podporu mladým mužům ve městech během industrializace, postupně se rozvinula v jednu z největších světových organizací tohoto typu. Viz WORLD YMCA. *About World YMCA* [online]. Bez data [cit. 19. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.ymca.int/who-we-are/about-world-ymca/

[14] Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky), reg. č. 10097/421 I. S, l. 57.

[15] VÚA–VHA, KVL, *Kvalifikační listina, část I.*

[16] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 4.

[17] CARBOL, Pavel. *Ústav dr. Edvarda Beneše v Londýně v letech 1950–1964 a jeho podíl na formování poúnorového exilu*. Disertační práce. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2013, s. 219.

[18] Národní archiv (NA), fond *Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva*, sign. Kosina Josef.

ústavu v Praze.[19] Studium práv však nedokončil a přesedlal na profesi právního poradce odborů železničních zaměstnanců.

Obr. 3: Josefa a Josef Kosinovi *(osobní archiv Pavla Kosiny)*

Unie železničních zaměstnanců, u níž Kosina působil, pořádala v roce 1935 v Praze sjezd a pověřila jej, aby navázal jednání z různými dalšími železničářskými organizacemi, jež byly členy dopravní internacionály, a pozval je na sjezd. Mimo odboráře ze zemí jako Francie nebo Belgie, dorazili na sraz i členové Svazu britských železničních úředníků (Railway Clerks' Association),[20] vedení svým tajemníkem a odborovým předákem Georgem Lathanem. Lathan byl v dané době členem Dolní

[19] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 3.

[20] Railway Clerks' Association byla britská odborová organizace zastupující administrativní zaměstnance železnic, založená roku 1897. Usilovala o zlepšení pracovních podmínek a postupně rozšiřovala svou působnost. Roku 1951 se transformovala v Transport Salaried Staffs' Association (TSSA). Viz TRANSPORT SALARIED STAFFS' ASSOCIATION. *History & achievements* [online]. Bez data [cit. 2. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.tssa.org.uk/about-tssa/our-union/history-achievements

sněmovny a pokladníkem britské socialistické strany Labour Party.[21, 22] Kosina v něm po setkání získal, dle svých slov, významnou konexi a váženého přítele. I na jeho pozvání se v budoucnu vypravil do Anglie.[23]

Manželský pár se později stěhuje do Prahy, neboť Josef Kosina se stává v roce 1936 asistentem generálního tajemníka Odborového sdružení československého,[24, 25] jímž byl Rudolf Tayerle[26] a později, po volbách na sjezdu sdružení v roce 1937, Vojtěch Dundr.[27] Nedlouho po změně zaměstnání se Kosina vydává na svou první cestu do Anglie (více v oddílu Cesta první).[28] V březnu roku 1937 se také manželům Kosinovým narodí v tehdejší porodnici na Londýnské ulici v Praze na Vinohradech jediný syn Pavel. Rodina bydlí ve vilce v Praze. Kosina jako aktivní člen sociální demokracie působí například po boku pozdějších

[21] UK PARLIAMENT. *Mr George Lathan* [online]. Bez data [cit. 2. 3. 2026]. Dostupné z: https://api.parliament.uk/historic-hansard/people/mr-george-lathan/index.html

[22] Labour Party je britská politická strana levého středu založená roku 1900 z iniciativy odborů a socialistických skupin usilujících o zastoupení dělnické třídy. Po roce 1906 se ustálila jako významná parlamentní síla. Prosazuje principy demokratického socialismu a sociálního státu. Po roce 1945 sehrála, v čele s Clementem Attleem, klíčovou roli při realizaci sociálních reforem ve Spojeném království. Viz RUTH, Michael. *British Labour Party* [online]. 2024 [cit. 3. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.ebsco.com/research-starters/history/british-labour-party

[23] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 5.

[24] Organizace byla založena jako Odborové sdružení československé roku 1897. Ke změně názvu na Odborové sdružení československé došlo po konci prví světové války v roce 1918. Viz ENCYKLOPEDIE ČSSD. *Z historie české sociální demokracie* [online]. Bez data [cit. 11. 2. 2026]. Dostupné z: http://www.historiecssd.cz/

[25] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69.

[26] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 6.

[27] MALÍŘ, Jiří a MAREK, Pavel. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861–2004*. Sv. 1. Brno: Doplněk, 2005, s. 696–702.

[28] Přestože ve svých memoárech Kosina přesný rok neuvádí, z posloupnosti událostí vyplývá právě rok 1936. Po uskutečněném čtrnáctidenním pobytu je pak i v jeho vojenské zprávě ze stejného roku Anglie uvedena jako dobře známá, což by si zřejmě ani Kosina nedovolil uvést pouze na základě čtení teoretických knížek a známosti s Lathanem. Viz SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 6–7; VÚA–VHA, KVL, Kosina Josef, *Kvalifikační listina, část I.*

ministrů Františka Němce[29] a Václava Majera.[30] Píše do *Práva lidu*[31] a jako představitel československých odborů jezdí do Londýna.[32]

1.3 Cesty na Ostrovy a zpět

1.3.1 Cesta první

V Odborovém sdružení československém byly Josefu Kosinovi „pracovním oborem" mezinárodní věci. Díky tomu měl narýsovanou cestu do Anglie, kam se, i na pozvání poslance Lathana, následně podíval.[33]

[29] František Němec (1898–1963) byl sociální demokrat, odborový funkcionář a ministr. Postupně se stal jedním z předních představitelů sociální demokracie a generálním tajemníkem Unie železničních zaměstnanců, pak i poslancem Národního shromáždění. Po okupaci se zapojil do odboje a roku 1940 odešel do Velké Británie. Zde působil v čs. exilové vládě jako ministr sociální péče a ministr hospodářské obnovy. Roku 1944 byl jmenován vládním delegátem pro osvobozená území. Po válce pracoval na ministerstvu zahraničních věcí a v letech 1947–1948 byl vyslancem v Kanadě. Po Únoru 1948 rezignoval a zůstal v exilu, kde působil v Radě svobodného Československa a exilové sociální demokracii. Viz POLITICKÉ PROCESY. *František Němec* [online]. Bez data [cit. 29. 9. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/nemec-frantisek-9IKRso

[30] Václav Majer (1904–1972) byl sociální demokrat a představitel protikomunistického křídla strany. Za okupace se zapojil do odboje a roku 1940 odešel do exilu, kde byl členem Státní rady a ministrem pro průmysl, obchod a živnosti. Po návratu zastával funkci ministra výživy a patřil k hlavním odpůrcům komunistického vlivu v sociální demokracii. Během únorové krize 1948 podal demisi, po převzetí moci komunisty byl zbaven funkcí a odešel do exilu. Stal se předsedou exilové sociální demokracie, působil v Radě svobodného Československa a svobodných rádiových stanicích. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Václav Majer* [online]. Bez data [cit. 29. 9. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/majer-vaclav-0eTmFJ

[31] *Právo lidu* byl český sociálněmokratický deník a ústřední tiskový orgán strany, vydávaný v letech 1893–1948. Po rozkolu roku 1920 z něj vzešlo *Rudé právo*. Po roce 1948 bylo jeho vydávání v Československu ukončeno, avšak na jeho tradici navázal exilový časopis téhož názvu vycházející od roku 1978 do počátku 90. let. Viz SCRIPTUM. *Právo lidu* [online]. Bez data [cit. 23. 1. 2026]. Dostupné z: https://scriptum.cz/cs/periodika/pravo-lidu

[32] KUCHYŇKA, Zdeněk. *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC: za války i po roce 1948 to bylo téměř stejné*. Kladenské listy [bez bližšího určení], s. 3.

[33] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 6.

Přestože se jednalo o jeho první zkušenost s Anglií, věnuje se Kosina v memoárech své první cestě a pobytu na Ostrovech snad nejméně ze všech podstoupených. Několik počátečních dní strávil v Oxfordu, následující dva týdny v Londýně. Vzpomíná, že na „jeho počest" železničářští poslanci uspořádali oběd na terase Dolní sněmovny, kteréžto pozornosti si velmi cenil. Pavel Horák tuto událost interpretuje jako ze strany labouristů špatně vyložené postavení Kosiny, o kterém se domnívali, že se jedná o politika „vyššího formátu".[34] Kosinovi k cestě do Anglie víceméně pomohla pouze znalost jazyka, nikoli opravdu jakékoliv výsadní postavení v odborech. Britští poslanci jej však, jakožto delegáta, vskutku mohli pokládat za někoho, kým nebyl.

„Nedostatečná informovanost" poslanců však nebyla pouze v ohledu Kosinova skutečného postavení běžného vyslance odborů. Sociální demokrat naivně předpokládal, že taková odborářská velmoc, jako Anglie, přece musí mít dokonalý přehled o Československu. Po rozhovoru o tomto tématu si ve svých memoárech poznamenal svůj tehdejší údiv nad omezenou znalostí poměrů v jeho domovině ze strany Angličanů. Jako „omluvenku" tohoto nedostatku Kosina přijal vysvětlení ze strany George Lathana, s nímž se zde opětovně setkal, a který mu údajně pravil: „My Angličané neumíme žádnou jinou řeč a žádný ze soudruhů zastupujících vás zde, neuměl dostatečně anglicky, a tak zůstalo hlavně při zdvořilých úsměvech." Především druhá část Lathanova prohlášení byla pravdivá, neboť mnozí českoslovenští politici a vyslanci se ani později nenaučili anglicky, ač někteří pobývali v exilu po celou dobu války. A opravdu, jen málo Angličanů ve vysokých pozicích tehdy ovládalo češtinu

[34] HORÁK, Pavel. *Počátky sociálnědemokratického poúnorového exilu (1948–1953)*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 2014, s. 118.

a slovenštinu, nebo se vůbec blíže zajímalo o dění v ČSR, v důsledku čehož zůstaly, za zdvořilých úsměvů, ze strany československých vyslanců středoevropské poměry nepřiblížené. Nejen Kosina, ale i celý svět se měl později přesvědčit o anglické netečnosti mnohem důsledněji.

Celkově na obědovém setkání, podle svých slov, Kosina obstál dobře. Získal další konexe, mezi něž patřili Hugh Dalton,[35] Noel-Baker[36] či Herbert Morrison,[37] a utužil vztahy s Lathanem. Sociální demokrat si v důsledku pozitivního dojmu ze setkání s politiky poznamenal: „Angličan se obvykle nestává přítelem rychle, ale jakmile získáte jeho přátelství, tak je to přátelství trvalé."[38] V tomto případě měl pravdu – s většinou poslanců a labouristů, s nimiž se seznámil, usilovně a úspěšně udržoval dobré vztahy nadále, a patřičně si na tom také zakládal.

[35] Hugh Dalton (1887–1962) byl britský ekonom a politik za Labour Party. V roce 1924 byl zvolen poslancem a ve třicátých letech působil na Ministerstvu zahraničí (Foreign Office). Za druhé světové války byl členem vlády Winstona Churchilla jako ministr hospodářské války. Po roce 1945 se stal ministrem financí ve vládě Clementa Attleeho. Po válce zastával již méně významné vládní funkce. Viz LONDON SCHOOL OF ECONOMICS AND POLITICAL SCIENCE. *DALTON Edward Hugh John Neale (Hugh Dalton)* [online]. Bez data [cit. 12. 3. 2026]. Dostupné z: https://archives.lse.ac.uk/records/DALTON

[36] Philip Noel-Baker (1889–1982) byl britský ekonom, diplomat a poslanec za Labour Party. Byl nositelem Nobelovy ceny za mír a mimo jiné i úspěšným olympijským atletem. Po první světové válce se podílel na činnosti Společnosti národů a později se zapojil do britské politiky jako poslanec Dolní sněmovny. Po roce 1945 zastával řadu vládních funkcí v labouristických kabinetech a podílel se na přípravě Charty OSN. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Philip John Noel-Baker* [online]. Bez data [cit. 12 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Philip-John-Noel-Baker-Baron-Noel-Baker

[37] Herbert Morrison (1888–1965) byl britský labouristický politik a státník. V politice se prosadil již ve 20. a 30. letech jako organizátor Labour Party a ministr dopravy. Za druhé světové války byl členem vlády Winstona Churchilla. Po roce 1945 zastával ve vládě Clementa Attleeho klíčové funkce včetně místopředsedy vlády a podílel se na realizaci znárodňovací a sociální politiky. Roku 1951 krátce působil jako ministr zahraničních věcí. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Herbert Stanley Morrison* [online]. Bez data [cit. 12. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Herbert-Stanley-Morrison-Baron-Morrison-of-Lambeth

[38] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 6–7.

Po necelé dvoustránce věnované ve svých pamětech své první návštěvě Anglie přechází Kosina k popisu záležitosti z doby o dva roky později, jež byla z jeho pohledu celkově mnohem důležitější než jeho vlastní návštěva v zahraničí. Jednalo se o oficiální delegaci Labour Party do Československa, v čele s vedoucím parlamentní skupiny a vůdcem Opozice Jeho Veličenstva, Clementem Attleem.[39] Příležitostí k této návštěvě bylo šedesátileté výročí sociálnědemokratické strany v dubnu roku 1938.[40] Na Lathanovo doporučení již z Londýna[41] a žádost Vojtěcha Dundra[42] se funkce průvodce a rádce v Československu, po dobu jejich pobytu, ujal zahraničních vyslanců Josef Kosina. Tehdy již byla, podle Kosinových slov, oslava výročí značně ovlivněna i napětím panujícím nad Evropou, což neopomněl zmínit ve svém proslovu i Attlee.

Kosina píše, že tehdejší dny byly naplněny soustavnou činností informační, kdy se Angličané chtěli dozvědět co možná nejvíce o tuzemských poměrech. Dlouhé rozhovory s představiteli anglických socialistů

[39] Clement Attlee (1883–1967) byl britský politik a státník, předseda Labour Party a poválečný předseda vlády Spojeného království. Jako vůdce Opozice Jeho Veličenstva (respektive později Jejího Veličenstva) se ve 30. letech vymezoval vůči konzervativní politice, zejména politice usmiřování (appeasementu). Během druhé světové války působil jako místopředseda vlády Winstona Churchilla a významně se podílel na řízení válečné politiky. Po volebním vítězství roku 1945 vedl první většinovou labouristickou vládu, která realizovala rozsáhlé reformy a zahájila dekolonizaci britského impéria. Po porážce ve volbách roku 1951 zůstal do roku 1955 vůdcem opozice a předsedou Labour Party. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Clement Attlee* [online]. Bez data [cit. 12. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Clement-Attlee

[40] Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) byla založená roku 1878 jako součást dělnického hnutí usilujícího o sociální a politická práva. V meziválečném období patřila k nejsilnějším stranám Československa. Po druhé světové válce byla obnovena a působila v rámci Národní fronty, avšak roku 1948 byla nuceně sloučena s KSČ a existovala pouze v exilu. Po roce 1989 byla obnovena v Československu a postupně se stala hlavní stranou demokratické levice. Viz ENCYKLOPEDIE ČSSD, *Z historie české sociální demokracie.*

[41] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 8–9.

[42] ABS, fond Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem ministerstva vnitra (Z), sign. Z-6-367, l. 168.

tehdy navazoval například ministr železnic Rudolf Bechyně, jeden z nejvýznamnějších sociálních demokratů. Přestože se s ním Kosina, který se pohyboval společně se zástupci Labour Party, tehdy ještě téměř neznal, později, především v exilu, se s jeho, podle svých slov, širokým rozhledem a bystrým úsudkem pravidelně shledával.[43] Bechyňovi se však jeho předválečné vysoké postavení stalo osudným, i proto, že patřil k politikům, kteří podporovali přijetí francouzsko-britského ultimáta vedoucího k Mnichovské dohodě. I jeho samotná náročná osobnost mu přinesla později v exilu mnohé komplikace, které vedly, s přispěním špatného zdraví, až k jeho úmrtí v roce 1948, kdy mu bylo šestašedesát let.[44] Navzdory všemu s ním Kosina ještě v exilu, minimálně v počátečních letech, jako jeden z mála, značně sympatizoval (více v oddílu Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu).

1.3.2 Cesta druhá

„Nabídku" k druhé cestě do Anglie poskytl Josefu Kosinovi při své návštěvě Československa svým pozváním Clement Attlee. Obecným cílem, se kterým sociální demokrat odjížděl v červenci 1938 do zahraničí, bylo utužení starých a navázání nových styků. K zájezdu jej doporučil pro znalost angličtiny i ministr Jaromír Nečas[45] s tím, že může úspěšně

[43] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 9.

[44] Viz NOHA, Jiří. *Socialismus jest práce: život Rudolfa Bechyně 1881–1948*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 2006.

[45] Jaromír Nečas (1888–1945) byl sociální demokrat, ministr a publicista. Původně stavební inženýr se po vzniku Československa zapojil do státní správy a politiky, mimo jiné jako tajemník guvernéra Podkarpatské Rusi a poslanec Národního shromáždění. V rámci sociální demokracie patřil k významným představitelům strany a zastával i funkci místopředsedy. Působil také jako zástupce ČSR u Mezinárodní organizace práce (ILO) v Ženevě. Přes Paříž se v roce 1940 dostal do Londýna, kde se zapojil do práce exilové vlády jako státní ministr, později jako ministr pro hospodářskou obnovu. Z důvodu zhoršujícího se zdravotního stavu z funkce odešel a dožil

propagovat Československou republiku mezi anglickými labouristy. Na Ostrovech měl Kosina navštívit Oxford a Londýn; další místa pak podle doporučení britských odborů nebo Labour Party.[46] Zajímavostí je, že sám sociální demokrat tuto svou cestu v memoárech zcela vynechal. Primárním zdrojem je tak Kosinův dopis Ministerstvu zahraničních věcí, který sepsal po návratu.

Jeho první destinací se stal Oxford, kde strávil jeden týden, od 16. do 22. července. Vedl zde anglicky přednášku ohledně Československa a současných hospodářských a politických poměrech ve střední Evropě. Jeho řeč se se, podle jeho slov, shledala se značným úspěchem.[47] Dále píše, že všude, kam přišel, shledal se s velikým zájmem o Československo a, zejména u levice a v liberálních kruzích, narazil na upřímné sympatie. Není divu – byl jedním z mála, kteří dokázali československou situaci Angličanům přiblížit jejich vlastních jazykem. Přesto však potřeba brát jeho následující slova s rezervou: „Jsem přesvědčen, že se mi podařilo za tuto dobu všechny účastníky [přednášky o Československu v Oxfordu] zpracovati tak, že budou dále informovati, jak mně ostatně sami prohlašovali, britskou veřejnost, která nemá o celém československém problému náležité představy.“[48]

Dne 23. července přijel Kosina do Londýna, kde se shledal s Lathanem a na „garden party“ s dalšími poslanci. Následovaly podobné dny „propagace Československa“. Dne 27. července, mimo jiné, navštívil

na waleském venkově. NÁRODNÍ MUZEUM. *Nečas, Jaromír* [online]. Bez data [cit. 3. 4. 2026]. Dostupné z: https://stt.opac.nm.cz/records/bc9256b8-d529-4b62-b97e-fd8be83540d1

[46] ABS, fond Ministerstvo zahraničních věcí, II. a III. sekce (233), sign. 233-3-4, l. 100.
[47] *Tamtéž*, l. 93.
[48] *Tamtéž*, l. 93–94.

Kosina vyslance Jana Masaryka,[49] jemuž ve zmíněné pozdější zprávě ministerstvu zpětně děkuje za velmi dobré rady a pomoc. Na základě dohody s ním také došlo k předjednání další Kosinovy cesty do Anglie v září (více v oddílu Cesta čtvrtá). Sociální demokrat dále konstatuje, že se snažil, mimo politické špičky, oslovit i širší vrstvy, „kde se naprosto nechápe, proč by anglický lid měl Československo hájiti, třebas i válkou".[50] Na vysvětlování této otázky široké veřejnosti bude Kosina sám později pracovat prostřednictvím osvětových přednášek, zejména v letech 1939 (více v oddílu Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu) a 1942 (více v oddílu Československé odbory v exilu).

V závěru dopisu odborový tajemník zůstává optimistický ohledně budoucí propagace „naší věci" a zároveň zmiňuje, že dostal již několik pozvánek, aby do Spojeného království opět zavítal. Nakonec se nabízí k další spolupráci, co se týče propagandy Československa, kterážto nabídka později bude mnohonásobně využita. Do Prahy se vrátí odborový tajemník začátkem srpna a 12. téhož měsíce zasílá Ministerstvu zahraničních věcí report o své cestě.[51]

[49] Jan Garrigue Masaryk (1886–1948) byl synem Tomáše Garrigue Masaryka, diplomat, politik, československý vyslanec a hlasatel. V letech 1925–1938 působil jako vyslanec ve Velké Británii. Po Mnichovu rezignoval a za druhé světové války působil jako ministr zahraničních věcí exilové vlády v Londýně, kde byl jedním z předních zástupců čs. odboje. Byl členem čs. delegace na zakládající konferenci OSN v San Franciscu v roce 1945. Po konci války zastával funkci ministra zahraničních věcí i v obnoveném Československu a snažil se vyvažovat vztahy mezi Západem a Východem. V roce 1948 na rozdíl od jiných nekomunistických ministrů zůstal členem vlády Klementa Gottwalda, čímž nepřímo napomohl legitimizaci nově vzniklé vlády. Jeho dodnes nevyjasněná smrt v březnu 1948 se stala symbolem konce demokratického období v Československu. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Jan Masaryk* [online]. Bez data [cit. 15. 1. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jan_masaryk.html

[50] ABS, sign. 233-3-4, l. 94–97.

[51] *Tamtéž*, l. 97–98.

1.3.3 Cesta třetí

Třetí Kosinova cesta na Ostrovy, které se už i sám se svých pamětech věnuje, se nesla v duchu vazby na oficiální struktury Československa, především na ministra Jana Masaryka. V Blackpoolu se měl v září roku 1938 konat 70. výroční sjezd Britské odborové ústředny (Trades Union Congress – TUC).[52] Jan Masaryk, toho času československý vyslanec v Londýně, měl v druhé polovině srpna požádat, aby Kosina přijel do Londýna a odtud následně na sjezd do Blackpoolu. Jako oficiální zástupce československých odborů měl znovu vyložit československou aktuální, nejen odborovou, situaci britským odborářům a získat jejich podporu.[53]

Před svým odjezdem Kosina navštívil ještě předsedu sociální demokracie Antonína Hampla, generálního tajemníka Odborové skupiny československé Vojtěcha Dundra a tehdejšího náměstka předsedy vlády Rudolfa Bechyně. Došlo k neformálnímu usnesení, že Kosina bude v Anglii reprezentovat také sociální demokracii. Paralelně měl být pak do Československa vyslán osobní tajemník Clementa Attleeho, John Dugdale, aby sledoval běh událostí v zemi a podával do Londýna zprávy. Dne 6. září,[54] v den příletu do Anglie, sděloval ještě večer Kosina Janu Masarykovi informace z domoviny a dostal od něj instrukce potřebné k následující návštěvě odborářské konference.[55]

Dne 7. září se Kosina po příjezdu do Blackpoolu shledal nejen s funkcionáři Labour Party, ale ke svému překvapení také s Gustavem

[52] Britská odborová ústředna Trades Union Congress (TUC) byla založena v roce 1868 jako národní odborová centrála, která společně zastupuje většinu organizovaných pracovníků v Anglii a Walesu. Usiluje o lepší a bezpečnější pracovní podmínky a lepší mzdy pracovníků. Viz TRADES UNION CONGRESS. *Our history* [online]. Bez data [cit. 11. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.tuc.org.uk/about-tuc/our-history

[53] ABS, sign. 233-3-4, l. 91.

[54] *Tamtéž.*

[55] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 11–13.

Winterem, pařížským dopisovatelem *Práva lidu*. Ten podal sociálnímu demokratovi zprávy z Francie,[56] která se v té době, rozpolcená mezi spojeneckými závazky k Československu a strachem z nové světové války, nacházela v politické a společenské krizi.[57]

Samotný sjezd TUC v září roku 1938 v Blackpoolu se nesl především v duchu reakce a odezvy na občanskou válku ve Španělsku.[58] Dalším diskutovaným bodem poté byla i národnostní situace v Československu.[59] Pro prevenci nařčení z ovlivnění druhého diskutovaného tématu svou přítomností nemělo být Kosinovo ani Winterovo jméno nikde oficiálně uvedeno.[60] Na schůzi Národní rady práce (National Council of Labour), kontrolního orgánu politiky TUC a Labour Party,[61] byl Josef Kosina požádán, aby za Československo promluvil. Dotázaný následně otevřeně vyložil domácí situaci, poukázal na „Henleinovu věrolomnost a stále rostoucí drzost" a apeloval na britskou vládu, aby v případě útoku nacistického Německa na Československo nezůstala neutrální. Kosina dále kriticky hodnotil misi Lorda Runcimana, jež v té době již byla téměř u konce

[56] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 14.

[57] Viz WINTER, Gustav. *To není konec Francie*. London: Kruh přátel československé knihy péčí týdeníku Čechoslovák, 1941.

[58] Španělská občanská válka (1936–1939) byl konflikt mezi republikánskou vládou a nacionalistickými povstalci vedenými generálem Franciscem Francem, který vypukl po vojenském převratu. Válka měla silný ideologický charakter, kdy proti sobě stáli levicoví republikáni a pravicové, autoritářské síly, a zároveň se stala střetem mezinárodních zájmů: Německo a Itálie podporovaly Franka, zatímco republikány podporoval Sovětský svaz a dobrovolníci z mezinárodních brigád. Konflikt byl zároveň testem nových vojenských strategií a technologií a bývá označován za předehru druhé světové války. Viz GAISLER, Vojta. *Španělská občanská válka – předehra druhé světové války* [online]. 10. 12. 2025 [cit. 8. 4. 2026]. Dostupné z: https://military-range.com/zpravodaj/spanelska-obcanska-valka-predehra-druhe-svetove-valky

[59] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 15.

[60] *Tamtéž*, s. 17.

[61] Snaha Národní rady práce o koordinaci politiky TUC a Labour Party nebyla příliš úspěšná. Orgán neměl mnoho pravomocí a zanikl v roce 1946. Viz BROOKSHIRE, Jerry H. *The National Council of Labour, 1921–1946*. Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 1986, roč. 18, č. 1, s. 43–69.

(více v podkapitole V čase Mnichova). Schůze s následnou debatou zanechala, dle vlastních poznámek, v Kosinovi i ve Winterovi, pozitivní dojem, neboť oba měli pocit, že účastníci konference se přiklánějí k jejich stanovisku.[62]

Předposlední den sjezdu došlo k debatě, kterou vedl někdejší předseda TUC George Hicks, nyní generální tajemník Sdruženého svazu pracovníků stavebních řemesel.[63] Hicks shrnul celkovou situaci v Československu, kdy kritizoval evropské vlády s tím, že požadují víc, než je středoevropská země schopna vydat. V reakci na vyhrocený vnitrostátní národnostní problém prohlásil, že „žádný stát v poválečném období nemá lepší minulost a spořádanější demokratickou vládu nežli Československo, žádný stát nezacházel se svými národnostmi čestněji".[64] Rezoluce, jež byla v důsledku jeho projevu v zářijových dnech na konferenci přijata, končí žádostí o svolání britského parlamentu, kde, jak Hicks věří, dojde cestou vstřícnosti a pochopení, nikoli nátlakem, k vypořádání se se změnami, jimiž Evropa prochází.[65] Kosina byl s tímto vyjádřením britského dělnického hnutí spokojen. Přesto si ve svých poznámkách neodpustil roztrpčený dodatek: „Bohužel, britské dělnické hnutí nevládlo v Anglii."[66]

[62] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 17–18.

[63] RATLEDGE, Alfred (ed.). *Souvenir of the Seventieth Trades Union Congress Held at Blackpool, 5th to 10th September, 1938*. Blackpool: The Council, 1938, s. 61.

[64] Warwick Digital Collections. Archives of the Trades Union Congress. *Spanish Rebellion: Fund 1938*. Document reference 292/946/30/8(xxi). *Report of Congress (extract)* [online]. Trades Union Congress [cit. 13. 3. 2026]. s. 373. Dostupné z: https://wdc.contentdm.oclc.org/digital/collection/scw/id/7709/rec/1

[65] Warwick Digital Collections. Archives of the Trades Union Congress. *Spanish Rebellion: Fund 1938*. Document reference 292/946/30/8(xx). *Report of Congress (extract)* [online]. Trades Union Congress [cit. 13. 3. 2026]. s. 372. Dostupné z: https://wdc.contentdm.oclc.org/digital/collection/scw/id/7708/rec/1

[66] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 20.

Sociální demokrat si ve svých *Vzpomínkách z druhé světové války* ještě následně poznamenal: „Vývoj věcí ukázal později, že proud událostí šel docela jiným směrem.“[67] Jednalo se o, v době psaní memoárů již retrospektivní, reakci na to, že i za podmínky, že po přijetí blackpoolské rezoluce mohl parlament něco změnit – pakliže by se sešel a dané téma diskutoval – pravděpodobně by to již nemělo žádný vliv. Nedlouho po Kosinově návratu došlo totiž, začátkem října, k praktické aplikaci Mnichovské dohody a obsazování sudetských oblastí.[68]

Dne 21. září, jedenáct dní po návratu Kosiny z Blackpoolu do Londýna,[69] se v hlavním městě Anglie konala schůze všech hlavních dělnických organizací.[70] Padlo zde rozhodnutí o zaslání „zjišťující“ deputace[71] k ministerskému předsedovi Nevillu Chamberlainovi.[72] Ten v daný den obdržel, shodou okolností, oficiální zprávu z mise Lorda Runcimana, vyjadřující souhlas s odstoupením Sudet, kteryžto výsledek prakticky vzešel z návrhu samotného premiéra na jednání vlády několik dní zpátky.[73]

[67] *Tamtéž*, s. 22.
[68] FABER, David. *Mnichov: krize appeasementu 1938*. Praha: Academia, 2015, s. 409.
[69] ABS, sign. 233-3-4, l. 91.
[70] Přítomny byly: TUC, výkonný výbor Labour Party, zvláštní výbor parlamentního klubu Labour Party. Viz SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 24.
[71] Členy deputace byli: předseda TUC Herbert Elvin, generální tajemník Mezinárodního odborového svazu Sir Walter Citrine, předseda Labour Party George Dallas, poslanci Hugh Dalton, Herbert Morrison a A. V. Alexander. Viz SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 25.
[72] Neville Chamberlain (1869–1940) byl britský konzervativní politik, předseda vlády Spojeného království a zastánce politiky appeasementu. Před nástupem do funkce premiéra působil na významných vládních postech na ministerstvech. Sehrál zásadní roli během krize roku 1938 ve vztahu k ČSR, kdy v jednáních s Hitlerem podpořil postoupení čs. pohraničí Německu, což ztvrdil podpisem Mnichovské dohody. Po ztrátě politické podpory v roce 1940 rezignoval a byl vystřídán Winstonem Churchillem. Viz ELLINGER, Jiří. *Neville Chamberlain: od usmiřování k válce. Britská zahraniční politika 1937–1940*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009; ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Neville Chamberlain* [online]. 3. 3. 2026 [cit. 17. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Neville-Chamberlain
[73] ŠEBKOVÁ, Jarmila. *Na cestě k Mnichovu: Runcimanova mise v Československu 1938*. Praha: Citadelle, 2024, s. 139–140.

Místo Chamberlaina však deputaci přijal ministr zahraničí, Lord Halifax,[74] i tak ale jejím členům naznačil požadavky na postoupení Sudet, které byly o pár dní dříve předloženy československé vládě a které s sebou vezme Chamberlain do Godesbergu příští den (více v podkapitole V čase Mnichova). Rozhořčená deputace se následně vrátila na schůzi, kde byla záhy vypracována rezoluce ostře kritizující tlak vyvolaný na československou vládu. Kosina píše, že tento dokument, uveřejněný následujícího dne, byl alespoň záblesk naděje, že přece jen nedojde k nejhoršímu.[75]

Po návratu Chamberlaina se dne 25. září vypravil Kosina čelit na vyslanectví realitě. V memoárech popisuje, že přišel právě v okamžiku, kdy topografové zakreslovali podle telegrafických informací mapy podle Hitlerových nových požadavků. Sociální demokrat pokračuje tím, že když na dokument hleděl po boku Jana Masaryka, oba byli zaražení, až zoufalí. Dokončenou mapu, podle svých slov, Kosina vzápětí sroloval a impulzivně odjel do parlamentu, kde ji ukázal Attleemu. Své hořké pocity z opětovného pohledu na dokument zaznamenal slovy: „Pamatuji se, že jsem úplně ztratil vládu nad sebou a že se mi do očí hrnuly slzy." Samotný Attlee pochopitelně nemohl na situaci nic změnit, tak alespoň s pochopením Kosinu ujistil o své podpoře.[76]

[74] Edward Frederick Lindley Wood, 1. hrabě z Halifaxu (1881–1959) byl britský konzervativní politik a diplomat. Ve své kariéře zastával řadu vysokých funkcí (mimo jiné i místokrále Indie) a později ministra zahraničních věcí. Byl jedním z aktérů jednání vedoucích k Mnichovské dohodě roku 1938. Po okupaci Československa se podílel na obratu britské politiky vůči nacistickému Německu. Po dobu války působil jako britský velvyslanec v USA. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Edward Frederick Lindley Wood, 1st earl of Halifax* [online]. Bez data [cit. 17. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Edward-Frederick-Lindley-Wood-1st-earl-of-Halifax; ROBERTS, Andrew.

[75] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 24–25.

[76] *Tamtéž*, s. 26–27.

Oficiálně nic ještě nebylo stvrzeno, každopádně sledovat celkovou situaci ze zahraničí muselo být v těchto dnech pro Kosinu velmi bolestivé. Godesberské požadavky se nestaly šokem jen pro něj, ale i pro samotného Chamberlaina i britskou vládu. Až o pár dní později však měl vzejít definitivní výsledek.

Následné dny v Londýně byly pro sociálního demokrata pochopitelně velmi trpké. Utěšoval se alespoň tím, že Labour Party, Fabiánská společnost[77] a odborářské organizace pořádaly po celé zemi schůze a shromáždění proti vládní politice usmiřování (appeasementu).[78] Na jedné z nich vystoupil i on sám, po boku náměstka brněnského starosty Bohuslava Ečera. Podle Kosinových slov se bouřlivá schůze proměnila v průvod mířící k Whitehallu, sídlu vlády, s hesly volajícími proti Chamberlainovi a pro Československo.[79] Díky publikaci Karla Křepelky o Ečerovi lze doložit, že se oběma řečníků opravdu podařilo podobné manifestace vyvolat.[80] Demonstrace vedoucí k Whitehallu rozhodně také

[77] Fabiánská společnost (Fabian Society) byla jako společnost britských levicově orientovaných intelektuálů založena v roce 1884. Byla pojmenována podle římského vojevůdce Fabia. Její příslušníci zastávali evoluční, nemarxistickou teorii socialismu. Viz ČECHUROVÁ, Jana; ČECHURA, Jaroslav; KUKLÍK, Jan a NĚMEČEK, Jan (eds.). *Válečné deníky Jana Opočenského*. Praha: Karolinum, 2001, s. 85.

[78] Appeasement (politika usmiřování) je politická strategie spočívající v ustupování požadavkům agresivního státu s cílem zabránit válce. Nejčastěji je spojována s politikou Velké Británie a Francie ve 30. letech 20. století vůči nacistickému Německu, zejména s Mnichovskou dohodou z roku 1938. Zpětně je hodnocena jako neúspěšná, neboť přispěla k posílení agresora a vypuknutí druhé světové války. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Appeasement* [online]. 24. 3. 2026 [cit. 25. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/appeasement-foreign-policy

[79] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 28.

[80] KŘEPELKA, Karel. *Dr. Bohuslav Ečer, bojovník za právo a spravedlnost*. V Brně: Zář, 1946, s. 24.

nebyly v září roku 1938 neobvyklé.[81] Do zmobilizované Prahy se vrátil, po boku Ečera, Josef Kosina dne 27. září.[82]

Nepříliš atraktivní, avšak o to praktičtější otázkou na závěr zůstává ještě prozaická problematika financování Kosinovy cesty do Anglie. Ještě 3. prosince Kosina zpětně žádal o refundaci své cesty, kterou podnikl na žádost londýnského vyslanectví. Požadoval likvidaci obou cest letadlem a jízdného. Co se týče ubytování, to ze své pozice ministra zahraničí hradil Jan Masaryk.[83]

Na cestu letadlem a jízdné obecně opravdu zpětně přispělo Ministerstvo zahraničních věcí. Odvolávalo se sice na okolnost, že nebylo informováno o výjezdu sociálního demokrata za hranice,[84] avšak na žádost Masaryka došlo k refundaci. Sám ministr zahraničí v dopise ministerstvu jako odůvodnění uvedl, že „pan Kosina prokázal nám v době, kdy se zdržoval v Anglii, vskutku platné propagační služby.“[85] Ostatně, mimo tuto pozitivní zkušenost s odborářským vyslancem, to byl právě Masaryk, který Kosinu „pozval“ do Londýna a Blackpoolu,[86] tudíž si svou volbu musel i před ministerstvem těmito slovy obhájit.

V závěru svého reportního dopisu ministerstvu Kosina ještě uvádí, že kdyby „mělo zájem na případné propagační kampani, i přes změněné poměry“, nabízí se sociální demokrat k službám.[87]

---

[81] Srovnej: *Big demonstration in London: Peace campaign protest against „proposals“.* The Advertiser. [online] Adelaide, 24. září 1938, s. 24 [cit. 25. 8. 2025]. Dostupné z: https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/35616926?browse=ndp%3Abrowse%2Ftitle%2FA%2Ftitle%2F44%2F1938%2F09%2F24%2Fpage%2F2603205%2Farticle%2F35616926

[82] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 30.

[83] ABS, sign. 233-3-4, l. 91.

[84] *Tamtéž*, l. 89.

[85] *Tamtéž*, l. 90.

[86] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 11.

[87] ABS, sign. 233-3-4, l. 92.

1.3.4 Cesta čtvrtá

Po svém návratu z Anglie do Prahy se Josef Kosina jako poručík v záloze měl odebrat ke svému pluku.[88] Zastavil se však ještě ve své kanceláři v Praze v budově Odborového domu, kde našel příkaz, aby se co nejdříve ohlásil na nově zřizovaném Ministerstvu informací[89] za jeho předákem, diplomatem Hugem Vavrečkou. Nato, od 28. září, zde tak byl Kosinovi přidělen obor propagandy na Západ. Nabídka vlastní osoby k potřebám propagandy Československa[90] byla tak, vlastně ještě před sepsáním Kosinovy zprávy z Anglie, k čemuž došlo začátkem prosince,[91] okamžitě vyslyšena.

Při svém nástupu sociální demokrat dostal denní noviny z Anglie, Francie a dalších zemí Západu. Měl z nich začít připravovat přehled o politické situaci. Po pouhých dvou dnech výkonu činnosti však došlo k opětovnému vytržení, z důvodu zahájení obsazování Sudet německými vojsky.[92] Dle nového příkazu se měl Kosina dostavit do Zpravodajského oddělení (2. oddělení) Hlavního štábu,[93] vedeného plukovníkem

[88] *Tamtéž*, l. 91.

[89] Uvedeno podle Kosinových poznámek – oficiálně se jednalo o Ministerstvo propagandy, narychlo zřízenou instituci ustavenou v září roku 1938. Někdy bylo nazýváno i Ministerstvem informací. Viz GEBHART, Jan a KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004, s. 16.

[90] ABS, sign. 233-3-4, l. 97–98.

[91] *Tamtéž*, l. 91.

[92] BLÁHOVÁ, Marie; FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 15a*. Praha: Paseka, 2006, s. 10.

[93] 2. oddělení Hlavního štábu bylo zpravodajské oddělení čs. armády, odpovědné za vojenské zpravodajství, analýzu zahraničněpolitické a bezpečnostní situace a přípravu obranných plánů státu. V meziválečném i poválečném období shromažďovalo a vyhodnocovalo informace o potenciálních protivnících, podílelo se na plánování mobilizace a obrany a vypracovávalo strategické analýzy. Viz ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *Pro případ další světové války* [online]. 1. 11. 2021 [cit. 11. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/archivalie/pro-pripad-dalsi-svetove-valky/

Františkem Hájkem, později plukovníkem Františkem Moravcem,[94, 95] kde dostal přidělen nový úkol.[96]

Na „spořádaný" průběh obsazení Sudet měly dohlížet začátkem října britské, francouzské a italské vojenské jednotky a průběžně informovat Německo i československou vládu o průběhu.[97] K několikačlenné skupině britské byl v prvních dnech měsíce přidělen, pro svou jazykovou vybavenost, Josef Kosina. Sociální demokrat píše, že prvotní setkání s Brity proběhlo korektně, avšak nanejvýš chladně, kterýžto dojem byl ještě umocněn údajným nezlomným přesvědčením vojáků o správnosti Chamberlainova rozhodnutí.[98]

Důstojníci se následně rozdělili do dvojic, kdy každé z nich byl přidělen tlumočník, načež zamířili do vymezeného úseku Sudet. S přidělenou dvojicí se Josef Kosina měl vypravit, jako naschvál, na severní Moravu a do Slezska, kde sám sloužil. Poznamenal si k tomu: „Následovaly snad nejstrašnější dny mého života. Osud tomu chtěl, že jsme den před německou okupací přijeli do Frývaldova [tj. dnešní Jeseník], kde jsem aktivně sloužil u hraničářského praporu 7[99] a kde jsem znal skoro každý kámen. […] Přespali jsme ve Frývaldově a jeli pak až na hranice, kde jsem se setkal s druhou rotou hraničářského praporu 7, u níž jsem sloužil. […]

[94] František Moravec (1895–1966) byl generál a zpravodajský důstojník. Za první světové války bojoval v legiích, po roce 1918 působil ve 2. oddělení Hlavního štábu, jehož byl před okupací přednostou. V březnu 1939 odletěl do Velké Británie, kde během války řídil zpravodajskou službu exilové vlády, udržoval spojení s domácím odbojem a organizoval výsadky parašutistů včetně operace Anthropoid. V letech 1945–1948 byl jako komunistům nepohodlný odsunut na vedlejší pozice a po únoru 1948 odešel znovu do exilu, kde spolupracoval se západními zpravodajskými službami. Od roku 1954 pracoval ve službách ministerstva obrany USA. Viz TOMEK, Prokop. *František Moravec – 130 let od narození* [online]. 23. 7. 2025 [cit. 28. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/frantisek-moravec-130-let-od-narozeni/

[95] PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Plus, 2018, s. 187.

[96] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 31.

[97] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 15a*, s. 10.

[98] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 32–33.

[99] Viz VÚA–VHA, KVL, Kosina Josef, *Kvalifikační listina, část I.*

Zarostlí a nešťastní, se svěšenými hlavami poslouchali naši vojáci zachmuřeně a s odporem rozkazy k ústupu a neochotně couvali do vnitrozemí."[100] Pohled na bezmocné druhy jistě Kosinu velmi pálil. Z jeho pozice však nešlo udělat o nic víc než z té jejich. Ač se tím, že doprovázel britské důstojníky propast mezi ním a vojáky-druhy hraničářského praporu maximálně prohloubila, nemohl než situaci akceptovat a pokračovat dále ve výkonu svého úkolu.

Kosina píše, že prý sami britští důstojníci začínali postupně „prohlédat".[101] Nedoložitelná vzpomínka, kterou si Kosina zapsal a jež by tuto jeho poznámku potvrdila, pochází z návštěvy Králík. Zde údajně na zdviženou pravici a pozdrav „Heil Hitler" ze strany nacistického pohlavára měl odpovědět jeden z Angličanů vztekle „Heil Chamberlain" a obrátit se k Němci zády.[102] Nutno zdůraznit, že se jedná pouze o zážitek sociálního demokrata, který nelze nijak doložit. Nálada Britů jistě v těchto dnech různě kolísala, avšak rozhodně není možné aplikovat toto tvrzení, jak to pod vlivem emocí činí Kosina, na všechny příslušníky, kteří dohlíželi na průběh obsazování.

Do toho všeho přišla v říjnu zpráva o rezignaci prezidenta Beneše, která byla dalším šokem. To se však již Kosinův úkol blížil ke konci. Anglická „mise" záhy odjela ze země a sociální demokrat se vrátil na Ministerstvo propagandy.[103] Jeho návrat však vyvolal silnou reakci, neboť tehdejší aparát nově zbudovaného ministerstva prošel v daných dnech značnou obměnou, kdy se do pozic dostali výhradně pravicově smýšlející pracovníci. Jelikož byl Kosina v tu dobu ale odvelen k službám Hlavního štábu, zapomnělo se na něj. Do čela Ministerstva propagandy se mezitím

[100] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 33–35.
[101] *Tamtéž*, s. 35.
[102] *Tamtéž*, s. 37.
[103] *Tamtéž*, s. 38–39.

dostal plukovník Šimon Drgáč, zástupce dřívějšího ministra Vavrečky. Ten, podle Kosinových slov, umlčel všechny protestující s tím, že čistka je již odbyta. Josef Kosina tak nadále zůstává v ministerstvu Druhé republiky. Jednalo se pro něj o veskrze výhodnou pozici – vládnoucí cenzura umožňovala Kosinovi používat cenzurní razítka, kterými opatřoval vlastní dopisy do ciziny, v nichž podával zprávy o skutečném stavu věcí v Československu.[104]

V mezičase hledal Kosina záminku k další cestě do Londýna. Nakonec ji našel: publikovat v Anglii obšírnou svou „studii o mnichovské tragédii", která měla pomoci otevřít Západu oči.[105] Díky pomoci přednosty prezidia Ministerstva propagandy se nakonec Kosina dostal přes hranice i s doporučením. Vlakem odjíždí na přelomu let 1938 a 1939 přes Německo do Belgie, odtud z Ostende do Doveru a dále přímo do Londýna.

Po svém ubytování začal Josef Kosina záhy využívat svůj zahraniční pobyt k návštěvě svých politických přátel, aby od nich nasbíral co možná nejvíce informací a zároveň je naopak blíže informoval o domácí situaci. Z republiky přivezl také mnohé vzkazy, mezi nimi i jeden od Rudolfa Bechyně pro Edvarda Beneše,[106] který po své abdikaci odletěl do Londýna již 22. října.

---

[104] *Tamtéž*, s. 39–40.

[105] Studie se bohužel nezachovala, respektive k ní ani k dalším mnohým Kosinovým pracím, článkům a elaborátům v této práci zmíněným, nevedou bližší vodítka.

[106] Edvard Beneš (1884–1948) byl politik a státník, jeden z hlavních tvůrců samostatného Československa, dlouholetý ministr zahraničních věcí a předválečný a poválečný prezident republiky. Za první světové války se podílel na organizaci zahraničního odboje a na prosazení vzniku státu. Po roce 1918 formoval čs. zahraniční politiku a podílel se na činnosti Společnosti národů. Po Mnichovské dohodě roku 1938 abdikoval a odešel do exilu, kde během druhé světové války vedl čs. odboj a exilovou vládu. Po roce 1945 se vrátil do funkce prezidenta, avšak po komunistickém převratu roku 1948 abdikoval. Byl považován za schopného diplomata, avšak zároveň za uzavřeného a opatrného člověka, jehož rozhodování a osobnost jsou dodnes

Druhého ledna se tak, po zjištění adresy od svých kontaktů, Kosina vypravil k Benešovi. Ten v této době přebýval u svého synovce Bohuše Beneše ve vilce na adrese 26 Gwendolyn Avenue, v londýnské čtvrti Putney.[107] Jednalo se tehdy o Kosinovo první setkání s bývalým prezidentem. Sociální demokrat se dostavil ve večerních hodinách. Podle jeho vzpomínek vypadal Beneš tehdy „unaveně, ale živě se vyptával na poměry doma". Poté, co vyložil Kosina Bechyňův vzkaz, Beneš údajně „odložil svoji rezervovanost" a mluvil se svým hostem velmi otevřeně. V rozhovoru údajně setrvali až do dlouhého večera, kdy se Kosina s exprezidentem rozloučil.[108]

Kosina, který se vždy uměl pokořit před tím, koho si chtěl získat, pravil Benešovi, že „doma má mnoho věrných, kteří jenom čekají na příležitost, ačkoliv nyní musí mlčet".[109] Na této jeho schopnosti nepochybně něco bylo, neboť se spoustou „vysokých" britských politiků si udržel blízký kontakt i dlouho po válce. I Beneše si zřejmě zpočátku získal. Bývalý prezident se po Mnichovu stihl do nového roku již poměrně vzpamatovat, přestože stále byl skálopevně a tvrdohlavě přesvědčen o správnosti svých veškerých předešlých kroků.[110] I postupnou nedůvěru k Britům, která byla zpočátku až iracionální, pomalu překonával.[111]

Věděl však také, že mínění o jeho osobě v Československu rozhodně není příznivé – ostatně i to bylo jedním z motivů pro jeho abdikaci.

---

rozporuplné. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Edvard Beneš – 120 let od narození* [online]. Bez data [cit. 30. 3. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/edvard_benes_120_let_od_narozeni.html

[107] ZEMAN, Zbyněk A. B. *Edvard Beneš: politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 203.

[108] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 42–43.

[109] *Tamtéž*, s.43.

[110] ZEMAN, *Edvard Beneš*, s. 204.

[111] FRIED-PREISSOVÁ, Zuzana. *Na vlnách BBC a Svobodné Evropy: vzpomínky exilové redaktorky*. Praha: Prostor, 2013, s. 107–108.

Když tak „jakýsi odborář Kosina“ ve večerních hodinách 2. ledna přišel s tím, že stále má „doma“ spoustu věrných, jistě jej to muselo přinejmenším potěšit. Tvrzení sociálního demokrata, že prezident „odložil svou rezervovanost“ a mluvil s ním otevřeně, je poněkud zveličené, nelze však vyloučit jisté Benešovy počáteční sympatie.

V následujících dnech český vyslanec navštěvoval ještě labouristické přátele, kteří „byli ještě většinou ohromeni tím, co se stalo“. Docházel i do parlamentu, který sice v tu dobu nezasedal, avšak i přesto měl Kosina příležitost se zde sejít alespoň s řadou poslanců.

Po návratu do Prahy v druhé polovině ledna začal Kosina obcházet své přátele a známé. Vyřizoval vzkazy, informoval o dění a náladě v Anglii a chlubil se rozmluvou s Benešem. Ve svých *Vzpomínkách z druhé světové války* si retrospektivně také poznamenal svou někdejší prozřetelnost: „Celá tehdejší doba, kdy na ni nyní vzpomínám, působí jaksi dojmem neskutečnosti. Všichni jsme tehdy věděli, že druhá republika nevydrží a že přijdou nové události a otázkou jen bylo: ‚Kdy to začne?'“[112] Opravdu – netrvalo to dlouho, a zlom přišel.

1.4 V čase Mnichova

Stálým tématem v české historii zůstává problematika Mnichova. Z předchozích oddílů je zřejmé, že i pro Kosinu, který situaci zažil ve svých raných třicátých letech, se jednalo o historickou událost. Z jeho poválečných memoárů i z trojdílného svazku *Československo – jeho vzestup a jeho pád*,[113] jejž sepsal až v šedesátých letech minulého století, tedy zhruba

[112] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 43.

[113] Dílo *Czechoslovakia – her rise and her fall* (*Československo – jeho vzestup a jeho pád*) sepsal Josef Kosina v závěru svého života. Jedná se o trojdílný svazek snažící se

třicet let po Mnichovu, lze vyčíst enormní význam přikládaný dané kapitole českých dějin. Kosina zmiňuje již na prvních stránkách prvního dílu svého svazku soužití Němců a Čechů po několik století i na příkladu vlastního rodného města Opočna.[114] I to značí, jakou důležitost dané otázce přikládal.

Z tohoto důvodu se autor této diplomové práce rozhodl věnovat problematice tento oddíl, který si klade za úkol představit obecný kontext Mnichova a toho, co mu předcházelo a následovalo tak, jak celkový proces doprovázel Josefa Kosinu. Jedná se tedy především o národnostní a politickou otázku. Přestože zmínky o celé situaci prostupují již oddíly předchozí, pro respektování posloupnosti Kosinových memoárů došlo k zařazení tohoto oddílu „retrospektivně", tedy až po čtyřech úvodních cestách sociálního demokrata do Anglie.

Vnitrostátní národnostní problematika se projevila jako vysoce komplikovaná již brzy po vyhlášení samostatného Československa. Po rozpadu Rakouska-Uherska docházelo k vytváření nové vlastní identity „sudetských Němců" a jejich vymezení vůči československé politice. Důsledkem jejich postupné radikalizace ve snaze o autonomii došlo k povstaleckému vyhlášení čtyř provincií: Deutschböhmen (západní a severní Čechy), Sudetenland (severní Morava), Böhmerwaldgau (Šumava a jižní Čechy) a Deutschsüdmähren (jižní Morava). Povstání však bylo vojensky potlačeno v závěru roku 1918,[115] jako ostatně ne jediný

zachytit historii Československa prakticky od nejstarších dob až po rok 1948. Na rozdíl od jeho memoárů *Vzpomínky z druhé světové války* je toto dílo psáno již anglicky. K jeho publikaci však taktéž nikdy nedošlo. Dnes se fyzicky nachází v prostorách londýnské univerzity, v archivech knihovny katedry Slovanských a východoslovanských studií (SSEES Library Archives). Viz UNIVERSITY COLLEGE LONDON, *Kosina Collection*.

[114] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád I.,* s. 2.

[115] HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Karolinum, 2005, s. 104–105.

národnostní spor vzniklý po vytvoření samostatného ČSR. Otázka sudetských Němců však přetrvala jako nejproblematičtější.

Na podzim roku 1933, kombinací nespokojenosti „československých Němců" a hospodářské krize,[116] kterou výrazně utrpěly právě sudetské oblasti závislé na exportu, vznikla Sudetendeutsche Heimatfront – SHF (Sudetoněmecká vlastenecká fronta), pozdější Sudetendeutsche Partei – SdP (Sudetoněmecká strana), založená Konradem Henleinem.[117] Jejím cílem mělo být sjednocení všech sudetských Němců v jednom společenství, zabezpečujícím jejich blahobyt.[118] Mezi hlavní výtky, kterými se ohrazovali její členové vůči československé vládě, bylo údajné znevýhodňování Němců v zaměstnání, jejich jazyková i etnická diskriminace a hromadné propouštění z míst po roce 1918.[119] Ve všem byl základ pravdy – o zbytek se postarala účinná propaganda. Postupně strana získávala více a více příznivců. Bylo šokem pro většinu obyvatel státu, když v květnových volbách roku 1935 SdP zvítězila, jakožto menšinová strana.[120] Jednalo se o předzvěst dalších, čím dál se zvětšujících a obtížněji řešitelných komplikací.

[116] Viz KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první: vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929).* 2., opr. vyd. Praha: Libri, 2003.

[117] Konrad Henlein (1898–1945) byl sudetoněmecký politik a vůdce Sudetoněmecké strany (SdP). Roku 1933 založil hnutí Sudetendeutsche Heimatfront. Strana se postupně orientovala na nacistické Německo. Od roku 1937 byl otevřeným stoupencem Adolfa Hitlera a na jeho pokyn prosazoval stupňování požadavků vůči ČSR. Podílel se na destabilizaci pohraničí a během mnichovské krize uprchl do Německa, kde organizoval ozbrojené akce proti Československu. Po okupaci působil jako říšský místodržící v Sudetské župě a člen nacistického režimu. V květnu 1945 byl zajat a spáchal sebevraždu. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Konrad Henlein* [online]. Bez data [cit. 8. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/henlein-konrad-0LpfRL

[118] BLÁHOVÁ, Marie; FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*. Praha: Paseka, 2002, s. 267.

[119] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 23–24.

[120] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 313.

Dne 18. prosince vystřídal v prezidentském úřadu, po abdikaci T. G. Masaryka, Edvard Beneš.[121] Ten zpočátku neviděl německou otázku jako zásadní, neřešitelný problém.[122] V té době musel řešit i mnohé jiné zahraničně-politické záležitosti, jako vztahy s Francií, smlouvu se Sovětským svazem, spolupráci s Rumunskem a Jugoslávií v rámci Malé dohody a zohledňovat postupný nástup nacistického Německa.[123] Vedle toho zde byla pochopitelně ještě vnitrostátní komplikovaná politická scéna, zastoupená na prvním místě neshodami s premiérem Milanem Hodžou.[124, 125]

Soužití obou národností v pohraničí se zakrátko trvale změnilo v úporný boj. V roce 1936 Henlein opět hlasitě prosazoval tvrzení o zaměstnanecké diskriminaci Němců.[126] Na nečetné pokusy o řešení sporů reagovali „henleinovci", jak byla SdP někdy označována, však slepě a pouze přidávali na svých stížnostech a požadavcích. Do roku 1935 se Hitler o Sudetoněmeckou stranu výrazněji nezajímal, avšak po jejím vítězství ve volbách začal nacistický režim s jejím neoficiálním

[121] *Tamtéž*, s. 384.
[122] ČELOVSKÝ, Bořivoj a STRÁNSKÝ, Pavel. *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999, s. 88.
[123] Viz BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 385–423.
[124] Milan Hodža (1878–1944) byl politik, předseda vlády a mnohonásobný ministr. Působil ve Slovenské národní straně, po vytvoření ČSR vyjednával o demarkační linii mezi ČSR a Maďarskem. Následně působil jako první Slovák v úřadu ministerského předsedy ČSR. S Benešem měl po většinu své politické kariéry napjatý vztah. Prosazoval „Hodžův" či „dunajský" plán usilující o výraznější ekonomické provázání ČSR, Rakouska, Maďarska, Jugoslávie a Rumunska. Po své demisi odjel přes Švýcarsko do Francie, kde 1939 založil Slovenskou národní radu jako opoziční orgán proti Čs. národnímu výboru v Paříži. V letech 1940–1941 byl místopředsedou Státní rady v Londýně, ale roku 1941 se rozhodl odjet do USA. Zde nadále prosazoval středoevropskou federaci. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Milan Hodža* [online]. Bez data [cit. 25. 2. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/hodza_milan.html
[125] Viz KUKLÍK, Jan a NĚMEČEK, Jan. *Hodža versus Beneš: Milan Hodža a slovenská otázka v zahraničním odboji za druhé světové války*. Praha: Karolinum, 1999.
[126] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 424.

financováním.[127] Henleinova strana měla později sehrát roli „trojského koně“, pomáhajícího rozebrat Československo zevnitř,[128] což se také povedlo.

V rámci internacionalizace situace však nezůstalo jen u sousedního Německa. V letech 1936–1938 se Konrad Henlein několikrát vypravil do Anglie, aby zde přednášel o stanovisku své strany. Setkal se i s mnohými významnými politiky, mezi nimiž nechyběl například Winston Churchill[129, 130] nebo Neville Chamberlain.[131]Fakt, že Britové získávali informace pouze od této jedné strany, rozhodl, že to měli být právě oni, kdo se postaví „na ochranu“ sudetských Němců.[132] Přestože se zpožděním, situaci si českoslovenští politici začali brzy dobře uvědomovat a od druhé poloviny roku se pokoušeli s představiteli sudetských Němců dohodnout. V té době již jezdil Konrad Henlein navazovat kontakty také do Německa, jmenovitě do Berlína či Stuttgartu.[133]

Na podzim roku 1937 se Henlein sešel s Hodžou, který mu, v reakci na stále rostoucí požadavky, slíbil alespoň menší ústupky. Předák SdP měl tehdy ještě vyjádřit loajalitu své strany státu. Celkově byl pak sám se

[127] SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*. Praha: Pragma, 2002, s. 61–63.
[128] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 46.
[129] Winston Churchill (1874–1965) byl britský konzervativní politik, předseda vlády Spojeného království a spisovatel. Do politiky vstoupil na počátku 20. století a zastával řadu významných funkcí. Ve 30. letech patřil ke kritikům politiky appeasementu. Během druhé světové války vedl britskou vládu, mobilizoval veřejnost svými projevy a spolu s Franklinem D. Rooseveltem a Josifem Stalinem se podílel na strategii Spojenců, čímž přispěl k vítězství nad nacistickým Německem. Po válce varoval před „železnou oponou“ a roku 1951 se znovu stal premiérem. Roku 1953 obdržel Nobelovu cenu za literaturu. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Winston Churchill* [online]. 26. 3. 2026 [cit. 28. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Winston-Churchill
[130] ČELOVSKÝ a STRÁNSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 101.
[131] SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 64.
[132] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 443–444.
[133] ČELOVSKÝ a STRÁNSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 102–103.

svým prvním jednáním s premiérem spokojen.[134] V rámci pokroku kupředu však až do anšlusu neboli připojení Rakouska k Německu v roce 1938 zůstalo právě jen u daného rozhovoru.[135]

Zlomením nadějí na možné pokračování vzájemných jednání v relativně smírném duchu (respektive relativně smírném za dané situace) se stal konflikt K. H. Franka,[136] zástupce vůdce SdP, s českým policistou, na sněmu henleinovců v Teplicích-Šanově. Jednalo se o šarvátku, kterou si obě strany vykládaly po svém. Radikalizace Němců se tím však výrazně urychlila, a dospěla až k Henleinově definitivnímu vyjádření o nemožnosti soužití Čechů a Němců.[137]

V první polovině března došlo k anšlusu Rakouska, který vyvolal nadšení nacistů a uspíšil i vývoj v Československu.[138] Dne 28. března přijal Hitler na poradě v Berlíně Henleina s Frankem. Vůdce jim sdělil, že má v úmyslu v krátké době „vyřešit československý problém", neboť nemůže tolerovat utlačování Němců. Henleina instruoval, aby ze strany SdP kladl požadavky, které budou pro československou vládu nepřijatelné.[139] Vše postupně vedlo i k vystupňování nátlaku ze strany Britů a Francouzů. V Anglii převládla v této době již definitivně politika appeasementu[140] a, jak ukázal následující vývoj, země byla ochotna téměř k čemukoliv

[134] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 487–488.
[135] ČELOVSKÝ a STRÁNSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 105.
[136] Karl Hermann Frank (1898–1946) byl sudetoněmecký politik a nacistický funkcionář. V roce 1919 vstoupil do NSDAP a ve třicátých letech do Sudetoněmecké strany, kde se postupně stal jejím místopředsedou. Po okupaci roku 1939 zastával funkci státního tajemníka a později německého státního ministra v protektorátu. Jako vysoký představitel SS a policie nesl přímou odpovědnost za represálie proti českému obyvatelstvu, včetně poprav odbojářů a vyhlazení obcí Lidice a Ležáky. Po skončení druhé světové války byl dopaden, odsouzen a roku 1946 popraven. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Frank Karl Hermann* [online]. Bez data [cit. 20. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/frank-karl-hermann-44bsSR
[137] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 490–491.
[138] *Tamtéž*, s. 517–523.
[139] *Tamtéž*, s. 525.
[140] Viz ČELOVSKÝ a STRÁNSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 151–171.

za cenu zachování tohoto postoje.[141] Francouzi se mezitím zmítali ve společenské i politické krizi, a dokonce vyhrožovali, v případě neochoty Československa se s henleinovci dohodnout, odstoupením svých vojenských závazků k ČSR.[142]

Československá vláda se pokusila o řešení situace prostřednictvím menšinového čili národnostního statutu, který by soustřeďoval a sjednocoval zákony a předpisy týkající se menšin – Frank jej okamžitě zavrhl.[143] Návrh sice neobsahoval veškeré požadavky, ale bylo v něm zahrnuto vše, co neodporovalo ústavě a suverénnímu postavení ČSR.[144] Další připravovaná vládní opatření už ani nemohla dojít potenciálního zohlednění, neboť dne 24. dubna 1938 předložil Henlein na sjezdu SdP tzv. Karlovarský program s požadavky, jejichž splněním by vznikl takřka stát ve státě.[145] Beneš v reakci na to nicméně sepsal memorandum, později označené jako „prví plán", o připravovaném národnostním statutu a československé národnostní politice, které zaslal i britské a francouzské vládě. Plán obsahoval souhlas s mnoha podmínkami Karlovarského programu, ale vehementně odmítal myšlenku teritoriální autonomie pro menšiny. Ze strany SdP byl opět zavržen jako nedostatečný.[146]

Konkrétní jednání mezi československou vládou a Sudetoněmeckou stranou tak byla zahájena 13. května. Do toho, v reakci na obávaný německý útok, přišla ještě v Československu tzv. květnová mobilizace,[147]

[141] Viz SMETANA, Vít. *In the Shadow of Munich: British Policy towards Czechoslovakia from Endorsement to the Renunciation of the Munich Agreement*. Prague: Karolinum Press, 2008, s. 38–43.
[142] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 51–52.
[143] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 541
[144] LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha: Prostor, 2018, s. 232.
[145] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 541
[146] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 56.
[147] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 554–560.

která akorát více rozzuřila Hitlera.[148] Konrad Henlein si v mezičase opatřil Vůdcovy další instrukce. Při návštěvě Londýna se mu dokonce podařilo obnovit důvěru britské vlády, již plně podpořila i ta francouzská.[149] Beneš následně vypracoval ještě „druhý" a „třetí plán". Přes návrh na federalizaci státu svolil prezident až na hranici jeho rozbití, kdy by získaly Sudety fakticky autonomii. Bezúspěšně. Po zavržení „třetího plánu" v závěru srpna se stalo nutným jeho opětovné přepracování podle sudetoněmeckých požadavků, neboť, podle slov Runcimana,[150] „vývoj situace vede k válce, které je třeba za každou cenu zabránit".[151]

Byl to právě Lord Walter Runciman, jenž v tuto dobu už jistý čas doprovázel dění na domácí československé scéně. Již v březnu 1938, v návaznosti na anšlus Rakouska, se objevila myšlenka případné britské mediace sudetoněmeckého sporu. Tehdy Britové navrhli Janu Masarykovi, stále působícímu v Anglii, aby požádal Spojené království a Francii o zprostředkování rozhovorů mezi vládou a SdP. Plán britského vstupu však ještě tehdy však dočasně opuštěn poté, co se československá vláda pokusila řešit problém prostřednictvím připravovaného národnostního statutu pro sudetské Němce.[152]

Částečná květnová mobilizace v Československu znepokojila britské i francouzské politiky. Proto již ke konci měsíce navrhl sám Halifax

[148] LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 201.
[149] ČELOVSKÝ a STRÁNSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 186.
[150] Walter Runciman, 1. vikomt Runciman z Doxfordu (1870–1949) byl britský politik a státník, který zastával řadu významných funkcí v britské vládě. Významnou roli sehrál roku 1938, kdy byl vyslán britskou vládou do Československa jako prostředník mezi vládou a sudetoněmeckou reprezentací. Jeho mise se stala součástí politiky appeasementu před Mnichovskou dohodou. Po ní se ještě krátce vrátil do vlády, avšak po vypuknutí druhé světové války odešel z aktivní politiky. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Czechoslovakia (1918–92)* [online]. Bez data [cit. 12. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/Czechoslovak-history/Czechoslovakia-1918-92#ref468709
[151] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 609–610.
[152] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 57.

vyslání britského zprostředkovatele do Sudet. Po zdlouhavém „výběrovém řízení“ nakonec byl určen Lord Walter Runciman, sedmašedesátiletý exministr a lodní magnát, který vždy prosazoval mírová a kompromisní řešení. Přes počáteční nesouhlas, kdy by podle Runcimana jeho „vměšování“ celkovou atmosféru jen zhoršilo, nakonec dotyčný souhlasil. Nato byl o průběhu věcí zpraven Edvard Beneš, jehož vládní kabinet po úvodním rozčarování dne 23. července předběžně misi přijal. Britské rozhodnutí obdrželi i Němci a henleinovci, kteří taktéž nesli nelibě intervenci třetí strany.[153]

Začátkem srpna přibyl Runciman s členy své mise do Prahy.[154] V těchto dnech měl prohlásit, že přijel „jako přítel všech a nepřítel nikoho“. Ať to Runciman myslel upřímně, nebo ne, jak se později ukázalo, jeho mise v závěru těmto slovům zdaleka neodpovídala.[155] První setkání s Benešem na Lorda neudělalo přílišný dojem. Beneš se snažil vyslance přesvědčit, že sudetští Němci jsou nástrojem Berlína a situace není problém vnitrostátní, nýbrž mezinárodní. Reakcí Runcimana v dopise Halifaxovi poté bylo oznámení, že prezident nevykazuje zrovna známky pochopení či respektu vůči Němcům v Československu.[156]

Od 9. srpna, po víkendu stráveném se zástupci české šlechty, pokračoval Runciman v rozhovorech s oběma stranami sporu. Pár dní poté se setkal s K. H. Frankem (Henlein se mu prozatím vyhýbal) a uvěřil jeho slovům, podle nichž si SdP přeje dohodu. Prozatím však nadále zůstával realistou a uznával, že její dosažení je stále daleko.[157] Týden nato, 18. srpna, se britský emisar sešel s Henleinem. Frank měl k této schůzce

[153] *Tamtéž*, s. 57–64.
[154] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 599.
[155] LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 247.
[156] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 73–74.
[157] *Tamtéž*, s. 77–85.

vypracovat postup – ten prakticky říkal, že pro národnostní problém v Československu neexistuje v rámci státu řešení, což i Henlein úspěšně „odprezentoval".[158] V důsledku toho se po setkání ještě snížily Runcimanovy naděje na nalezení řešení prostřednictvím dohody. Navzdory tomu se však rozešli v dobrém.[159]

Po odmítnutí československou vládou navrženého „třetího plánu" na konci srpna, přestože tento splňoval většinu sudetoněmeckých požadavků, převzal jednání s SdP sám prezident Beneš.[160] I jeho narychlo přepracovaná verze „třetího plánu" však byla 31. srpna označena ze strany henleinovců jako „naprosto nedostatečná".[161]

V úvodu září se setkal v jihoněmeckém Berchtesgadenu, na přání britských emisarů, Henlein s Hitlerem. Členové Runcimanovy mise tehdy byli zcela přesvědčeni, že Hitler si válku nepřeje[162] a naivně si mysleli, že předák SdP přesvědčí Vůdce o tom, že dohoda s československou vládou ohledně vnitrostátní situace je možná.[163] I samotní Britové začali brzy vyvíjet ještě větší tlak na Beneše, aby se dohodl s SdP a jako výhružku mu sdělili, že Spojené království Československo v případě války s Německem nepodpoří.[164]

V návaznosti na to Beneš učinil naprosto bizarní gesto. Dne 4. září si pozval delegáty SdP na Hrad, předložil před ně prázdný papír a pravil jim, ať na něj napíší všechny své požadavky; již předem je mohou považovat za splněné. Zástupci sudetských Němců pochopitelně byli zaskočeni. Igor Lukeš popisuje příkladně nastalou situaci: „Ve chvíli vlastní

[158] LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 241.
[159] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 93–97.
[160] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 605.
[161] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 114.
[162] LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 243.
[163] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 115–116.
[164] VYŠNÝ, Paul. *The Runciman mission to Czechoslovakia, 1938: prelude to Munich*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003, 225–226.

prohry slavil Beneš triumfální vítězství, kdežto sudetoněmečtí vyjednavači byli vidinou svého vítězství silně otřeseni." Po chvíli ticha však prezident sám uchopil pero, podmínky si nechal nadiktovat a s podpisem vypravil delegáty ze své kanceláře.[165]

Frank za SdP tak obdržel „čtvrtý plán", který prakticky splňoval všechny požadavky.[166] Jednání příštích dnů, během nichž by henleinovci už jen stěží našli něco, na co by si mohli stěžovat, však byla přerušena z důvodu incidentu, ne nepodobného Frankově potyčce v Teplicích půl roku zpátky. V Moravské Ostravě, kde několik členů SdP bylo obviněno z pašování zbraní do republiky, vypukla roztržka s policií.[167] Ani po návratu k jednání po této kauze však „plán poslední záchrany" neslavil úspěch. SdP přerušila veškerá jednání s pražskou vládou: Runcimanova mise selhala. Oči všech se upínaly v té době zároveň již k obávanému sjezdu NSDAP v Norimberku, kde měl se svým projevem vystoupit Hitler.[168]

Přestože to bylo jednou z očekávaných částí, říšský kancléř ve svém přednesu dne 12. září 1938 nevyhlásil Československu válku.[169] Ve své řeči Hitler označil Beneše za utiskovatele Němců, v reakci na což došlo v sudetských oblastech později k mnoha incidentům, jako i ozbrojenému pokusu o puč.[170] Situace se stala celoevropsky neúnosnou. Roli hlavního „usmiřovatele" zde měli převzít opět Britové.

Dne 14. září byla oznámena první oficiální cesta premiéra Spojeného království Nevilla Chamberlaina, který za účelem vyřešení

[165] LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 244.
[166] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 617.
[167] DEJMEK, Jindřich. *Nenaplněné naděje: politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918–1938)*. Praha: Karolinum, 2003, s. 403.
[168] ČELOVSKÝ a STRÁNSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 271.
[169] LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 272.
[170] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 134.

sudetoněmecké otázky měl následující den přiletět za Hitlerem do jeho sídla v Berchtesgadenu.[171] Nacistický vůdce předestřel britskému premiérovi své požadavky na oblast Sudet, kde, podle jeho slov, žijí utlačovaní a šikanovaní Němci. Chamberlain se k Hitlerově požadavku postavil s porozuměním, avšak také s poznámkou, že musí celou věc ještě konzultovat s vládou. Domů tak odlétal spokojen. I jeho protějšek dosáhl svého: přesvědčení, že Britové se nebudou dále nijak plést do jeho plánu na potenciální obsazení celého Československa.[172]

Na následné jednání britské vlády byl pozván i Runciman, který se vrátil, z důvodu špatného vlivu pražského klimatu na vlastní zdraví a obecného tlaku vyvolaného na jeho osobu, dne 16. září po neúspěšné misi zpět do Anglie.[173] V důsledku vlastní neschopnosti pro jakékoliv konkrétní rozhodnutí i on podpořil Chamberlainův návrh na odstoupení Sudet.[174] Paralelně s tím odsouhlasila britské řešení také vláda francouzská.[175]

Dne 18. září se francouzsko-britské ultimátum dostalo do rukou prezidenta Beneše.[176] jednalo se o nejotřesnější ránu v jeho politickém životě.[177] Pokud jej nepodepíše, mělo Československo zůstat v možné válce s Německem zcela osamoceno. Po zdlouhavém bilancování československá vláda, dne 21. září, pod nátlakem s přijetím požadavků

[171] SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 109–110.
[172] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 626.
[173] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 139.
[174] VYŠNÝ, *The Runciman mission to Czechoslovakia, 1938*, s. 319–321.
[175] ČELOVSKÝ a STRÁNSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 286.
[176] *Tamtéž 1938*, s. 289–290.
[177] LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 246.

souhlasí.[178] V důsledku zveřejnění této informace dochází daného a následujícího dne k demonstracím v Praze, které vedou až k demisi vlády v čele s premiérem Hodžou.[179]

Chamberlainova jednání v Godesbergu mezi 22. a 23. zářím tak měla být již jen závěrečnou formalitou. Premiér si byl jist, že dosáhne dohody a jeho mírové jednání povede k lepšímu porozumění mezi Brity a Němci.[180] Hitler, opojen předchozím úspěchem, si však začal klást zcela nové podmínky, které dalece přesahovaly původní anglo-francouzskou dohodu. Chamberlain tak od dalších jednání zdrceně odstoupil. Za britskou a francouzskou vládu přišla následně do Československa 23. září kapitulační zpráva, oznamující, že „francouzská a britská vláda nemohou nadále bráti odpovědnost, aby radily Československu nemobilizovat".[181]

Večer 27. září předložilo Německo své finální ultimátum: pokud Češi nepřijmou godesberské podmínky, ráno 30. září započne útok. Československá vláda odmítla, ale západní mocnosti se ještě nevzdaly naděje na smírné řešení konfliktu. Chamberlain narychlo navrhl svolání konference zástupců Velké Británie, Francie, Německa, Itálie a Československa. Hitler souhlasil se setkáním v Mnichově dne 29. září; za podmínky, že členové československé vlády pozváni nebudou.[182]

Jednalo se o podivnou konferenci. Neměla jednací řád, předsednictvo ani oficiální zapisovatele. Brzy se však Hitler, Chamberlain,

[178] *Tamtéž*, s. 296.
[179] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 638.
[180] LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 304–305.
[181] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 640.
[182] ŠEBKOVÁ, *Na cestě k Mnichovu*, s. 134.

Mussolini[183] a Daladier[184] dostali na stejnou myšlenkovou vlnu, způsobenou vidinou „nalezení mírového řešení".[185] K vyřešení opravdu došlo: výsledkem bylo postoupení sudetských oblastí nacistickému Německu. Zohlednění dostály i polské a maďarské „požadavky": k Maďarsku bylo přičleněno jižní Slovensko, které si země nárokovala už od vytvoření Československa. Poláci získali prostřednictvím ministra zahraničí Józefa Becka[186] Těšínsko,[187] což později silně kritizuje i Kosina (více v oddílu Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu). Českoslovenští delegáti, vyslanec Vojtěch Mastný a referent Ministerstva

[183] Benito Mussolini (1883–1945) byl italský politik a diktátor, zakladatel fašismu a vůdce Itálie v letech 1922–1943. Původně působil v Italské socialistické straně, avšak během první světové války se ideologicky odklonil a založil fašistické hnutí. Stal se ministerským předsedou a postupně vybudoval totalitní režim. Za druhé světové války stál na straně nacistického Německa, jejž podpořil i svým podpisem Mnichovské dohody. Po svém odvolání z funkce a zatčení v roce 1943 byl Němci dosazen do čela Italské sociální republiky, závislé na Třetí říši. V dubnu 1945 byl při pokusu o útěk zajat italskými partyzány a popraven. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Benito Mussolini* [online]. Bez data [cit. 2. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/mussolini-benito-3x5xD6

[184] Édouard Daladier (1884–1970) byl francouzský politik a ministerský předseda. Byl jedním ze signatářů Mnichovské dohody. Po vypuknutí války setrval ve vládě jako ministr obrany a zahraničí. Po pádu Francie roku 1940 odešel do severní Afriky, kde byl zatčen a po dopravení zpět do Francie vězněn až do konce války, mimo jiné i v koncentračním táboře Buchenwald. Po válce se vrátil do politiky a stavěl se kriticky k počínající evropské integraci. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Édouard Daladier* [online]. Bez data [cit. 2. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/daladier-5ef0Kf

[185] LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 329–330.

[186] Józef Beck (1894–1944) byl polský politik, diplomat a ministr zahraničních věcí. Po první světové válce se postupně stal hlavním tvůrcem polské zahraniční politiky. Usiloval o vyvažování vztahů mezi nacistickým Německem a Sovětským svazem a posílení mezinárodní polské pozice. Roku 1938 se podílel na zisku Těšínska po Mnichovské dohodě. V dubnu 1939 uzavřel spojenectví s Velkou Británií, které vedlo k jejímu vstupu do války po napadení Polska Německem. Po vypuknutí druhé světové války odešel s vládou do Rumunska, kde byl vězněn až do své smrti. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Józef Beck* [online]. Bez data [cit. 2. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Jozef-Beck

[187] ČELOVSKÝ a STRÁNSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 371–381.

zahraničí Hubert Masařík, nebyli na konferenci vpuštěni ani jako pozorovatelé a s výsledkem jednání byli seznámeni až po jeho konci.[188]

„Diplomatický úspěch" vedoucí k „mírovému řešení" vzbudil všeobecné nadšení. Celý svět, který se obával radikalizace Evropy a nové války, si „mohl oddechnout". Chamberlain byl ve své domovině přivítán jako zachránce míru a národa, a nutno říct, že této své roli upřímně věřil a užíval si ji. Podobným způsobem byl oslavován Daladier. Přesto se, již brzy po jejím podepsání, našli odpůrci Mnichovské dohody. V Anglii k nim patřili Winston Churchill, Anthony Eden[189] a poslanci Labour Party. Po opadnutí prvotního nadšení, respektive v důsledku věcí následujících, brzy procitly i Spojené státy.[190] Na pozadí toho všeho však mezitím Mussolini s Hitlerem dávno věděli své.[191]

Během prvních deseti říjnových dní došlo, na základě mnichovského ustanovení, k vojenskému obsazení českého pohraničí německými jednotkami. Na průběh dohlíželi francouzští, britští a italští vojenští pozorovatelé, kteří průběžně informovali Berlín i československou vládu.[192] Druhá republika se tak prakticky již od začátku své existence

[188] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*, s. 663–664.

[189] Anthony Eden (1897–1977) byl britský konzervativní politik a státník, ministr zahraničních věcí a předseda vlády Spojeného království. Roku 1938 vystoupil z diplomatických služeb na protest proti politice appeasementu. Za druhé světové války znovu zastával post ministra zahraničí ve vládě Winstona Churchilla a podílel se na vedení britské zahraniční politiky. Jeho premiérské období bylo poznamenáno Suezskou krizí roku 1956, jejíž neúspěšné řešení vedlo k oslabení mezinárodního postavení Velké Británie a k jeho rezignaci v roce 1957. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Anthony Eden* [online]. 13. 3. 2026 [cit. 18. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Anthony-Eden

[190] ČELOVSKÝ a STRÁNSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 376–381.

[191] Viz NĚMEČEK, Jan (ed.). *Mnichovská dohoda: cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004.; SMETANA, *In the Shadow of Munich*; STEINER, Zara. *The triumph of the dark: European international history, 1933–1939*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2011.

[192] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 15a*, s. 10.

ocitla v kleštích. Její život nebyl hezký, praktický a ani neměl dlouhého trvání.

Ztráta důvěry po Mnichovu, odklon dřívějších spojenců a všestranný tlak na jeho osobu přiměly v říjnu prezidenta Beneše k demisi.[193] Jeho nástupcem se stal v listopadu dřívější prezident Nejvyššího soudu, Emil Hácha.[194, 195] Ten o necelé čtyři měsíce po nastoupení úřadu podnikl s ministrem zahraničí Františkem Chvalkovským cestu do Berlína, o níž se původně oba domnívali, že půjde jen o upřesňující setkání vymezující vztah Německa s republikou.[196] Mýlili se. Po dlouhém čekání na přijetí si konečně Hácha vyslechl důvod svého příjezdu: Hitler mu sdělil, že následující den, ráno v šest hodin, překročí německá armáda hranice za účelem obsazení toho, co zbylo. Prezident tak dostal nekompromisní ultimátum, podle něhož měl zařídit během několika hodin přípravy na tuto událost v celém státě. Pod výhružkami bombardování hlavního města republiky prezident ustoupil. Následující den, 15. března roku 1939, vjíždí okolo deváté hodiny ranní první německé jednotky do Prahy.[197] Ve stejný den „přivítá" česká metropole i samotného Hitlera. Druhý den je zveřejněn Výnos vůdce a říšského kancléře o vytvoření

[193] GEBHART a KUKLÍK, *Druhá republika 1938–1939*, s. 21.

[194] Emil Hácha (1872–1945) byl právník, politik a prezident. Před vstupem do politiky patřil k předním odborníkům správního práva a v letech 1925–1938 byl prezidentem Nejvyššího správního soudu. Do funkce prezidenta byl zvolen po abdikaci Beneše na podzim roku 1938. V březnu 1939 byl po nátlaku nacistického Německa donucen souhlasit s okupací českých zemí a setrval v čele protektorátu až do konce druhé světové války. Po osvobození byl zatčen a roku 1945 zemřel ve vězeňské nemocnici. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Emil Hácha* [online]. Bez data [cit. 10. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/hacha-3DBAbi

[195] GEBHART a KUKLÍK, *Druhá republika 1938–1939*, s. 94–95.

[196] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 15a*, s. 10.

[197] SMETANA, *In the Shadow of Munich*, s. 97–98.

Protektorátu Čechy a Morava,[198] čímž dochází k faktickému zániku samostatné české státnosti až do konce druhé světové války.[199]

Autor této práce si uvědomuje, že na celkovou situaci okolo Mnichova mělo vliv mnohem více okolností než ty, které jsou na předchozích stránkách zběžně popsány. Ať se jednalo o vnitrostátní vztahy česko-slovenské, postavení ČSR na mezinárodním poli po válce, vnitřní politické či hospodářské záležitosti, roli a osobnost Edvarda Beneše, vztahy československo-polské atd. Rozhodl se však problematiku pojmout z hlediska československo-německých vztahů a evropského i vnitrostátního politického postupu jejich řešení, což jsou jedna z hlavních témat i pro Kosinovo dílo *Československo – jeho vzestup a jeho pád*.[200] Přirozeně při pokusu sepsat toto dílo o dějinách vlasti si i sociální demokrat uvědomoval širokou škálu hledisek, jež ovlivnily běh událostí, a také je ve svém svazku předestírá, protože se jedná o jeden z cílů jeho práce, avšak z pohledu jeho života byly nejdůležitějšími zmíněné aspekty.

Předmětem tohoto oddílu není analýza ani interpretace, či celkový pokus o shrnutí dané kapitoly československých dějin. Pro vhled do dobové problematiky v čase Mnichova, která není klíčová ani přelomová pro tuto práci, však autor uznal za vhodné přiblížit především její genezi

[198] BLÁHOVÁ et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 15a*, s. 177–178.

[199] Viz NĚMEČEK, Jan a KUKLÍK, Jan. *Zánik Československa 1938–1939*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002.

[200] V souvislosti s Kosinovým vnímáním Němců stojí za zmínku v tamních novinách uveřejněný přepis jeho proslovu z přednášky v Leicesteru v roce 1942, kde vyjadřuje svůj pohled na tento národ. V lokálních novinách se uvádí Kosinův kritický postoj k německému vzdělávání, jehož jsou obyvatelé země vlastně obětmi. Kosina měl na konferenci zmínit, že sám toho byl svědkem, když Němci před čtyřmi lety, tj. roku 1938, vstupovali do Prahy. Německou mentalitu shrnuje slovy: „Pokud jste s jedním Němcem, považujete ho za příjemného společníka. Pokud jste se dvěma, je to o něco méně příjemné, protože jsou ze sebe vzájemně nervózní. Pokud jste se třemi nebo čtyřmi Němci, tak Vás převálcují." Kosina zde doslova uvádí „they will beat you up", tedy „zmlátí Vás". Viz *Czech refugee blames German mentality*. Leicester Mercury. Leicester, 21. září 1942, s. 7.

pocházející z národnostní vnitrostátní situace ČSR, popsat misi Lorda Runcimana a objasnit důsledky Mnichovské dohody, což ostatně jsou právě témata, jimiž se Kosina zabývá ve svých memoárech a momenty, jež prožívá z Anglie i „doma“ velice zblízka a intenzivně. Okrajově zažívá i popisuje Druhou republiku, tedy v rámci zachování přímé úměry i autor této práce volil poněkud střídmější charakteristiku její existence.

2 Volá Londýn

2.1 Počátky v Londýně

2.1.1 Emigrace Josefa Kosiny do Anglie

Ve svých memoárech Kosina píše, že 15. březen přišel jako rána, ale ne neočekávaná. V krátkém čase byly na Ministerstvu propagandy před Němci ničeny dokumenty, u nichž bylo nežádoucí, aby jim padly do rukou. Pro Kosinu, jako jednoho z milionů, přicházely týdny neklidu a nejistoty. Na jaře roku 1939 ještě pochopitelně nevěděl, jak budou pokračovat a čím pro něho skončí.

Navštěvoval pravidelně bývalé vedoucí funkcionáře sociální demokracie,[201] zejména Antonína Hampla, Rudolfa Bechyně a Jaromíra Nečase. Po několika setkáních nakonec došlo v červenci roku 1939 k rozhodnutí – podle Kosinových slov především na doporučení Nečase – že pro Kosinu bude nejlepší vycestovat na dobu neurčitou za hranice.[202] Jednalo se o praktický krok – jako jeden z mála byl dobře jazykově vybavený, měl v Anglii již kontakty mezi odboráři i politiky a zároveň, protože se stále jednalo o „malého“ a podřízeného politika, se dal poměrně snadno ovlivňovat vštěpenými pohledy lidí, jejichž postavení respektoval. A všichni tři zmínění mezi takové patřili.

[201] Strana jako taková prakticky zanikla v prosinci 1938, kdy se reorganizovala v široce založenou jednotnou levicovou stranu Národní stranu práce. Viz TOMEŠ, Josef. *Průkopníci a pokračovatelé: osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878–2003: biografický slovník*. Praha: Demos, 2004, s. 10. Později vstoupila do jediné povolené strany, tzv. Národní souručenství. Viz KOCIAN, Jiří et al. *Protektorát Čechy a Morava 1939–1945*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013.

[202] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 43–44.

Před plánovaným odjezdem navštívil tedy Kosina ještě Nečase a posléze Hampla. V Biskupské ulici, kde sídlil Svaz kovodělníků, mu tajemník Blažej Vilím vyplatil příspěvek na cestu z „tajného fondu pro ilegální činnost, který založil". Rozhovor proběhl formálně a krátce, v jeho závěru Vilím Kosinovi popřál šťastnou cestu.[203]

O tehdejší situaci a riskantním odjezdu vypovídá i, z dnešního pohledu možná úsměvná, až bizarní, záminka pro cestu za hranice. Kosina popisuje, že jeden z jeho známých (jméno neuvádí) jej představil „u Firmy Josef Procházka, velkoobchod s uhlím na Václavském náměstí". Její zástupce se měl údajně ochotně nabídnout ke spolupráci a následně s Kosinou dohodnout, že dotyčný pojede do Londýna pod krytím role reprezentanta daného podniku s dřevěným uhlím. Následný čas věnovaný přípravě, respektive „přeměně" Kosiny na opravdového zástupce firmy, pro vyvolání důvěryhodnosti v případě potřeby, se sociálnímu demokratovi později vyplatil. Gestapo, poté, co sem Kosina „zavítal" s předem vyměněným pasem, který měl dokazovat, že nikdy dříve za hranice nevycestoval, chtělo znát všechny podrobnosti ohledně zaměření jeho cesty. Ve svých pamětech si k tomu sociální demokrat poznamenal: „Moje ‚studium' v kanceláři firmy se mi nesmírně hodilo. Byl to dobrý nápad a bez něho bych býval jel asi hned do koncentračního tábora, namísto do Londýna." Po dlouhém čekání po výslechu obdržel konečně Kosina zelený lístek opravňující opuštění Protektorátu až do 15. září 1939, zhruba tedy na měsíc. Vízum jako „obchodní cestující" na anglickém vyslanectví dostal bez potíží, neboť zde již „byl známý" a snadno se jeho skutečné záměry daly domyslet.[204]

[203] *Tamtéž*, s. 44–45.
[204] *Tamtéž*, s. 45–46.

V následujících dnech se sociální demokrat sešel ještě s dlouholetým generálním tajemníkem Odborového sdružení československého, Rudolfem Tayerlem, který ve čtvrtém poschodí Odborového domu připravoval likvidaci organizace, kterou pracně a po dlouhá léta budoval. Při pohledu na nacistickou vlajku nad Pražským hradem, kam bylo z balkonu budovy vidět, prosil Tayerle Kosinu o vyřízení pozdravů v cizině a o to, aby svým známým tam vyložil, jaká pohana a příkoří dopadly na České země. Nato se, pohnut, se sociálním demokratem rozloučil.[205] Bylo to naposledy, co se Kosina s Tayerlem shledal, neboť bývalý odborový generální tajemník byl o dva roky později gestapem zajat a v roce 1942 zemřel v koncentračním táboře Mauthausen (více v podkapitole Přátelé a spolupracovníci).[206]

V prvních srpnových dnech v úřadovně Čedoku byla vystavena Josefu Kosinovi jízdenka bez problému poté, co předložil „papíry" z Národní banky. O tuto pomoc se zasloužil Jaromír Nečas, tehdejší prezident Nejvyššího cenového úřadu. I tak byl ale Kosina překvapen ochotou českých úředníků v tomto složitém období. V memoárech se k tomu vyjádřil retrospektivně takto: „Solidarita všech českých lidí tehdy byla opravdu pozoruhodná. Škoda, že my Češi si nedovedeme tak vzájemně pomáhat v dobách svobody, jako to dokážeme v dobách protivenství. Oč lepší republiku bychom dovedli vybudovat."[207] Přestože se jedná o pamětihodnou poznámku, v následujících letech se měl v exilu Kosina sám přesvědčit o tom, že ani v dobách protivenství česká spolupráce nebyla vždy ideální.

[205] *Tamtéž*, s. 46–47.
[206] TOMEŠ, *Průkopníci a pokračovatelé*, s. 130–131.
[207] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 47.

Finální povolení k odjezdu vydalo gestapo Kosinovi 11. srpna 1939. S patnácti anglickými librami[208] a sty belgickými franky[209] odjížděl krátce po poledni sociální demokrat z pražského Wilsonova (dnešního Hlavního) nádraží. Předtím se rozloučil ještě s manželkou, dvouletým synem Pavlem a několika přáteli.[210] Měl se s opět nimi shledat až po šesti letech.

Hned po odjezdu se však Kosina musel soustředit na věci příští: opakoval si vzkazy pro prezidenta a další politiky. Celní a pasová prohlídka v Kozolupech u Plzně proběhla krátce, neboť Kosina cestoval, jak píše, ve vlaku pravděpodobně jako jediný Čech. Po této zastávce proběhla i cesta přes Německo hladce a 12. srpna již sociální demokrat vystoupil na půdě belgického Bruselu. Zde se zdržel dva dny (k tomu ona částka belgických franků), aby navštívil kolegy belgické socialisty, které buď sám znal, nebo na ně dostal doporučení.

S vírou v lepší budoucnost se Josef Kosina vypravil do Londýna. Ve svých pamětech uvádí, že původně zamýšlel navštívit ještě Paříž a tamní konexe, avšak tušil, že „v Paříži se už věci rozhodovat nebudou".[211]

Po připlutí z belgického Ostende k pobřeží anglického Doveru obdržel Josef Kosina, navzdory povolení jen ke krátké vizitě uvedenému ve vízu, razítko k neomezenému pobytu. V den svého příjezdu, 14. srpna 1939, se v Londýně ubytoval v hotelu nedaleko náměstí Russell Square ve čtvrti Bloomsbury, kde přebýval i při své předchozí návštěvě. Jeho myšlenky přirozeně protkávaly obavy a úvahy týkající se jeho aktuální

[208] Zhruba 1,100 dnešních liber (přibližně 32,000 Kč). Přepočet historických částek na současnou kupní sílu byl proveden pomocí inflačních kalkulátorů Bank of England Inflation Calculator; MeasuringWorth; ČSÚ a Peníze.cz. Tak i dále.
[209] Zhruba 80 dnešních eur (přibližně 2,000 Kč).
[210] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 47–48.
[211] *Tamtéž*, s. 48-49.

situace, nejen v roli „obchodního cestujícího“, nýbrž také ohledně záležitostí politických i prostých finančních.[212]

Druhý den po příjezdu se Josef Kosina spojil s Janem Masarykem a s Georgem Lathanem, aby „dostal zprávy z obou táborů“. Při následném obědě s Lathanem měl Angličan údajně vyjádřil svůj názor k napjaté mezinárodní situaci takto: „Vpadne-li Německo do Polska, bude válka. Britanie půjde do války, ne pro Polsko, ale pro sebe samu.“[213] Na politika země, která křečovitě zastávala postoj appeasementu, se jistě muselo jednat, pakliže lze na Kosinovo svědectví spoléhat, o průbojná slova. Labouristé však byli známí svým odmítavým postojem k Mnichovské dohodě, tudíž Lathan těmito slovy vyjadřoval názor nejen svůj. Netrvalo dlouho a jeho věty se projevily jako pravdivé.

Velice nepříjemnou ranou bylo oznámení z 21. srpna o jednání Německa se Sovětským svazem o potenciální vzájemné smlouvě.[214] Edvard Beneš, kterého Kosina den poté v jeho dočasném sídle v Gwendolyn Avenue v Putney navštívil, v návaznosti na tuto událost údajně s jistotou vyslovil: „Nejpozději do čtrnácti dnů je válka.“ Sociální demokrat píše, že exprezident pronesl toto prohlášení „s naprostou určitostí“. Následně měl Beneš ještě dodat: „Můžete svým politickým přátelům povědět, co

[212] *Tamtéž*, s. 51–52.
[213] *Tamtéž*, s. 52.
[214] Pakt Molotov–Ribbentrop byla smlouva o neútočení mezi nacistickým Německem a Sovětským svazem, podepsaná ministry zahraničí Joachimem von Ribbentropem a Vjačeslavem Molotovem dne 23. srpna 1939. Veřejně deklaroval neutralitu obou států, zásadní byl však tajný protokol rozdělující sféry vlivu ve východní Evropě. Smlouva umožnila společný postup proti Polsku v září 1939 a otevřela cestu sovětské expanzi nejen v Pobaltí, zatímco Německu zajistila volné ruce na západě. Platnost fakticky skončila 22. června 1941 německým útokem na SSSR. Viz JAKL, Tomáš. *Osmdesát let od paktu Molotov–Ribbentrop* [online]. 18. 8. 2019 [cit. 27. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/osmdesat-let-od-paktu-molotov-ribbentrop/

jsem Vám právě řekl. Uvidíte, že se to splní. Ostatně, nebudeme muset dlouho čekat a uvidíme."[215]

Přestože Kosina poskytuje obraz svého jednání s Benešem vlastní zjednodušenou interpretací, jeho tvrzení o exprezidentově prohlášení zde vskutku nemusí být daleko od pravdy. Již v listopadu Beneš prohlašoval, že podle jeho názoru vstoupil Západ do války už Mnichovem. Mělo do ní postupně spadnout Polsko, Francie, Velká Británie, Rusko i Amerika. Příchod konfliktu tehdy sám odhadoval již do roka.[216]

Ještě v červnu byl přesvědčen o příznivém postoji Ruska k Československu.[217] Dne 23. srpna dochází k podepsání Ribbentrop–Molotovova paktu, den nato k jeho zveřejnění. Beneš se 24. září vyjádřil, že ač zprvu myslel, že sovětské jednání s Německem bylo preventivního rázu, nakonec jej musí označit za zbrklé a neohrabané v tom směru, že Sovětský svaz „prostě si myslí, že boj mezi kapitalismem, fašismem a nacismem přišel a že bude světová revoluce, kterou oni vyvolají v příhodné chvíli, až druzí budou vyčerpáni".[218]

Pakliže bychom vycházeli z výše popsaných informací, Kosina sám mohl přesvědčeně „svým politickým přátelům povědět" tato Benešova slova, která i mohla být tak radikálně a cynicky pronesena. Pouze exprezidentova „úplná jistota" a „naprostá určitost" nemusela být v danou chvíli tak extrémní, jak ji Kosina popisuje, i na základě uvolněné věty, kterou mu Beneš s „lišáckým" úsměvem měl říct před jeho odchodem: „Domů se již asi nedostanete, jestliže si nepospíšíte." I Kosina si do svých

[215] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 52–53.
[216] ZEMAN, *Edvard Beneš*, s. 204.
[217] *Tamtéž*, s. 211.
[218] *Tamtéž*, s. 225–227.

Vzpomínek retrospektivně v reakci na toto upozornění napsal, že byl jistě dalek toho, aby spěchal.[219]

Následující dny přinášely spíš vyčkávání. Kosina se během nich setkal v Londýně ještě s dalšími politickými osobnostmi, kterými byli redaktor a hlasatel BBC Karel Kříž, lidovci Jan Šrámek[220] a František Hála, pedagog a vydavatel Jaroslav Stránský, novinář Julius Fürth[221] nebo „starý známý" Rudolf Bechyně.

Dne 1. září dochází k avizovanému k útoku na Polsko. Když Hitler nevezme v potaz poslední Chamberlainovy výzvy ke stažení vojsk z atakovaného státu, dne 3. září 1939 v 11 hodin dopoledne vstupuje Velká Británie s nacistickým Německem do válečného stavu. O šest hodin později se přidává také Francie.[222]

2.1.2 Vysílání Volá Londýn

V den vypuknutí války se Josef Kosina sešel s Rudolfem Bechyně, který do Anglie připlul s manželkou dne 2. srpna.[223] Ten vyslovil názor, že by bylo vhodné, aby britská Labour Party vydala co nejdříve poselství k československému národu. Sám Bechyně o tom již dopředu jednal

[219] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 53.

[220] Jan Šrámek (1870–1956) byl římskokatolický kněz, politik a dlouholetý předseda Československé strany lidové. Od roku 1906 byl poslancem, po vzniku ČSR členem Národního shromáždění a v letech 1921–1938 zastával opakovaně ministerské funkce. Po okupaci odešel do exilu, kde se stal předsedou čs. exilové vlády v Londýně. Po návratu do vlasti působil jako náměstek předsedy vlády, po únoru 1948 byl při pokusu o emigraci zadržen a do konce života internován. Prakticky totožný životní osud potkal i jeho blízkého spolupracovníka Františka Hálu. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Jan Šrámek* [online]. Bez data [cit. 20. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/sramek-jan-7kQp6B

[221] Julius Fürth si po válce změnil příjmení na Firt. Protože však v této práci vystupuje především před a po dobu války, autor zachovává první variantu. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Julius Firt* [online]. Bez data [cit. 20. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/furt-julius-7FLbtj

[222] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 53–55.

[223] NOHA, *Socialismus jest práce*, s. 97.

s tajemníkem Clementa Attleeho, Johnem Dugdalem, někdejším vyslancem labouristů v Československu. Vzhledem k tomu, že Clement Attlee byl však v této době z důvodu přepracování na zdravotní dovolené,[224] navštívil Kosina jeho zástupce, poslance Arthura Greenwooda.[225] Ten se k navržené myšlence stavěl taktéž kladně a požádal tedy Kosinu o vyřízení souhlasu s vypracováním prohlášení, o kterém Labour Party již předtím také sama uvažovala. Současně jej požádal, aby tuto zprávu později v rozhlase přečetl.[226]

Následně dochází, po pár úpravách, ke schválení krátkého provolání, jež sepsal Rudolf Bechyně. Greenwood sjednal s britskou rozhlasovou stanicí BBC na následující den jeho zařazení do vysílání pro Evropu, konkrétně do německého vysílání, neboť československá sekce ještě zřízena nebyla. Pro daný večer bylo zde tak vyhrazeno „české okénko".[227]

Samotné hlášení pak Kosina v memoárech vlastními slovy popisuje takto: „S pochopitelným vzrušením jsem vstupoval tehdy dne 6. září večer do budovy rozhlasu na Langham Place. Byla to historická chvíle. Měl jsem promluvit první česká slova z Londýna, slova povzbuzení, na která naši lidé přece s takovou dychtivostí čekali. Cizojazyčné oddělení pro Evropu bylo tehdy jen malé. Vysílalo se dosud jenom francouzsky, německy a italsky. Pravidelné vysílání v českém jazyce mělo být zahájeno teprve

[224] Viz BEW, John. *Citizen Clem: a biography of Attlee*. London: Riverrun, 2016.

[225] Arthur Greenwood (1880–1954) byl britský učitel ekonomie, státní úředník a politik Labour Party. Do parlamentu byl zvolen roku 1922. V labouristických vládách zastával funkci ministra zdravotnictví a v letech 1935–1945 byl místopředsedou strany. Patřil k výrazným odpůrcům politiky appeasementu. Za války byl členem Churchillovy koaliční vlády a válečného kabinetu, kde se podílel na otázkách poválečné obnovy. Po válce zastával funkce lorda strážce pečeti a generálního pokladníka. Viz ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Arthur Greenwood* [online]. Bez data [cit. 22. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Arthur-Greenwood

[226] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 57.

[227] *Tamtéž*, s. 57–58.

7. září [sic!].[228] První překvapení bylo, že mi vedoucí oddělení A. Barker[229] nabídl k použití psací stroj s dokonalou českou klaviaturou. Vše bylo již hotovo k zahájení českého vysílání.

10 minut po deváté hodině vstupoval jsem do malého studia hluboko v podzemí, a ještě cestou jsem uvažoval, jak vysílání uvést. Rozhodl jsem se začít slovy ‚Volá Londýn'; tato slova slyšely později miliony našich lidí denně. Snažil jsem se číst pevným a klidným hlasem, ačkoliv musím přiznat, že jsem byl velmi pohnut."

Samotné sdělení znělo:

„Britská dělnická strana posílá prostřednictvím úřadujícího vícestrany poslance Arthura Greenwooda československému národu v prvních hodinách války toto prohlášení: ‚Jsouc v úzkém styku se svými československými přáteli, kteří jsou nyní za hranicemi své vlasti, jest anglická strana práce velmi dobře zpravena o utrpení československého lidu. Nastal čas, aby byl učiněn konec brutálnímu násilí, které ohrožuje celou Evropu. Voláme z Londýna do Prahy a Bratislavy, Voláme ke všemu pracujícímu lidu v Československu. Neklesejte na mysli, vydržte novou vlnu násilí, zůstaňte věrni odkazu velkého Tomáše Masaryka. Neopouštějte prapor, který v naší svobodné zemi opět vztyčil president Dr. Edvard Beneš se

[228] Oficiálně bylo československé vysílání BBC zahájeno až 8. září Janem Masarykem. Viz KOUTEK, Ondřej. *Zahraniční odboj na vlnách BBC: československé vysílání z Londýna 1939–1945*. Paměť a dějiny, 2014, roč. 8, č. 1, s. 31. I sám Kosina se později opravil. Viz SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 59.

[229] Kosina ve svých memoárech místo „A. Barker" původně napsal „E. Barker" a poté se perem opravil. Původní verze byla správná – jednalo se britskou novinářku Elisabeth Barker, která nastoupila ve 30. letech do BBC, kde se postupně podílela na zahraničním zpravodajství, včetně československého vysílání. Viz BARKER, Elisabeth. *Interview with Elisabeth Barker* [transcript]. Interview by Leonard Miall. In: *The Oral History of the BBC* [online]. London: BBC, 9 May 1983 [cit. 6. 1. 2026]. Dostupné z: https://connectedhistoriesofthebbc.org/data/main/ElisabethBarker/interview1/LR000355Transcripts1.pdf

svými spolupracovníky. Hodina Vašeho osvobození jest blízká. Vaše tragedie otevřela světu oči. Krutá nespravedlnost, pod kterou nyní upíte, musí být napravena. Britská dělnická strana prohlašuje, že Češi a Slováci, utištění nyní tvrdou botou Hitlerovou, musí být a budou opět brzy svobodni. Posíláme československému národu, a zvláště jeho pracující třídě, bratrský pozdrav.'"[230]

Když po přečtení prohlášení vyšel Kosina na chodbu, čekali na něj již dva pánové, kteří jej požádali o rozmluvu. Sdělili mu, že za dva dny bude zahájeno pravidelné československé vysílání a zeptali se jej, zdali by byl ochoten vstoupit do služeb BBC, aby při tomto vysílání pomáhal. Josef Kosina po krátkém rozmyšlení souhlasil.[231]

Projev, který sepsal Bechyně nese charakteristické známky jeho ostré vymezenosti proti Německu, ale také výrazné pročeské agitace a svým způsobem i loajality. Ze „socialistické květnatosti" textu je patrné, že i Greenwood měl za Labour Party pár poznámek, které do textu následně přikázal vměstnat. Přesto se muselo jednat o působivý projev, ač dané prohlášení mělo vyvolání tohoto dojmu usnadněno tím, že zaznělo do uší československých posluchačů, kteří tehdy jakékoliv spojení se Západem toužebně očekávali, jako vůbec první (více v podkapitole Význam vysílání Volá Londýn).

Autor této práce zde považuje za nutné zdůraznit, že podrobný rozbor Kosinových projevů či děl není předmětem tohoto elaborátu. Projevy však jsou, pro vhodné uzavření daného úseku, vždy doplněny příslušným shrnujícím komentářem.

[230] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 58–59.
[231] *Tamtéž*, s. 59.

2.2 BBC

2.2.1 Československé počátky v BBC

Jednou z podmínek, za nichž se Kosina stal součástí British Broadcasting Corporation (BBC), bylo používání krycího jména, aby alespoň tak chránil své příbuzné a přátele doma.[232] Pseudonym zněl „Jan Kalina“,[233] což lze v mnohých pramenech i literatuře chybně dohledat jako pravé jméno dotyčného.[234] V korespondenci i dokumentech nejen BBC je často od striktního užívání krycího jména upouštěno nebo dochází k míšení jednotlivých částí Kosinova pravého jména a jeho pseudonymu.

Práce v BBC zahrnovala pro Kosinu několik výhod; ať už to byl stálý kontakt s událostmi v Protektorátu a v Anglii, pocit zadostiučinění z pomoci při válečném úsilí nebo možnost věnovat se ve volném čase stále politické práci. Nutno však zmínit také obecné nedostatky, jako například absenci anglicky mluvících Čechoslováků v zahraničním působišti[235] nebo prostý fakt, že československé vysílání bylo teprve v začátcích a vlivem jeho postupného formování docházelo k neustálým drobným či větším změnám.

Československý rozhlas, který se stal novou a důležitou agitační, propagační i osvětovou zbraní, začínal jedním patnáctiminutovým vysíláním denně. Celkové zahájení činnosti připadlo dne 8. září 1939 Janu Masarykovi.[236] Uvedl jej následovně:

[232] *Tamtéž*, s. 59.
[233] TNA. HO 334/389.
[234] Viz ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Politici bez moci: první léta exilové Rady svobodného Československa*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2000, s. 301; KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: doba tání 1953–1956*. Brno: Barrister & Principal, 2005, s. 747.
[235] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 59–60.
[236] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 31.

„Dostává se mi nezasloužené cti, zahájit každodenní rozhlas z Anglie v jazyku českém. Slavnému a drahému národu československému pozdrav, lásku a neochvějnou důvěru jménem všech zahraničních Čechoslováků. Ústy Edvarda Beneše prohlásili jsme, že jsme ve stavu válečném s nacistickým Německem, Hitlerem a jeho smečkou. Hodina odvety nastává. Míra trpělivosti západních demokracií byla dovršena a vyhlazovací boj nacismu začal. Náš program jest svobodné Československo ve svobodné Evropě a k jeho dosažení jsme ochotni obětovat vše. V krátké době československé legie opět budou stát v bitevní linii po boku spojeneckém. Přijde den, kdy nacism a s ním vaši utiskovatelé zmizí s povrchu zemského. Již dnes národ československý volá je na soud boží. Při jméně jež nosím, prohlašuji vám slavnostně, že boj vyhrajeme a že pravda zvítězí. Jsem vám neskonale vděčen, že tak dobře opatrujete hrob mého otce na Lánském hřbitůvku. Poslouchejte denně Londýnský rozhlas, dostane se vám zpráv pravdivých a objektivních. Vím, že jste sjednoceni a že útrapy chystané vám zločinným vetřelcem slavně přežijete. Jsme hrdi slyšíme-li o vaší sjednocenosti a mlčícím, tvrdém odporu. Stejně my za hranicemi zcela jednotně s vámi jdeme k cíli, o němž není kompromisu. Problém československý je integrální součástkou problému evropského a proto, slavný a drahý lide československý, buď přesvědčen, že vláda věcí tvých opět do rukou tvých se vrátí. Nazdar a na shledanou v Praze.“[237]

Nutno poznamenat, že text je v tomto znění mírně odlišný od toho, jenž je zaznamenán v samotných vzpomínkách Jana Masaryka v knize *Volá Londýn*. Výše sepsaná podoba projevu je původní; zaznamenal ji tak

[237] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 60–61. Srovnej: MASARYK, Jan. *Volá Londýn*. Praha: Levné knihy KMa, 2000, s. 15.

do svých memoárů Josef Kosina, jemuž Masaryk později originální skript, v němž byly tužkou ještě na poslední chvíli provedeny některé změny, měl věnovat.[238] Rozdíly však lze spatřovat spíše kosmetické, jako užívání dobových podob výrazů (nacismus – nacism), jiný slovosled nebo vynechání, změnu či doplnění některých slov. Hlavní myšlenka, poselství i dojem z Masarykovy řeči však zůstávají stejné.[239]

Tento projev nápadně pomohl rozběhnout československé vysílání. Za krátkou dobu se začalo vysílat dvakrát denně, pak třikrát a největší míra denních relací byla dosažena na konci války, kdy počet stoupl až na deset vysílání v českém a slovenském jazyce denně.[240]

2.2.2 Československá sekce BBC v čase války

Po vypuknutí druhé světové války nastala příležitost pro nové propagační zbraně, do jejichž prvních řad patřil bezesporu rozhlas. Veřejnosprávní společnost British Broadcasting Corporation, jež do této doby působila pouze v angličtině pro britská území v zámoří (Empire Service BBC)[241] a jen v malém počtu několika cizích jazyků,[242] dostala prostor k rozšíření působnosti. S formováním nového uspořádání přirozeně přibyla řada úkolů a odpovědností. Především se jednalo o vedení rozsáhlé a intenzivní psychologické války, jejímiž objekty byli zejména německé obyvatelstvo a příslušníci hitlerovského wehrmachtu. Během prvních měsíců války vznikla Evropská služba zahraničního vysílání BBC

[238] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 60.
[239] Viz DVOŘÁKOVÁ, Anna. *Jan Masaryk jako rozhlasový komentátor ve válečném vysílání BBC*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2015.
[240] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 61.
[241] TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015, s. 229.
[242] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 58–59.

(součást BBC World Service), jejíž činnost byla soustředěna na vysílání v cizích jazycích.[243] V lednu 1939 se vysílalo v šesti,[244] na konci roku 1940 již v třiceti čtyřech jazycích.[245]

Hlavním avizovaným úkolem evropské služby BBC bylo mluvit vždy pravdu; především musela hlásit zprávy z bojišť, politické zprávy i zprávy regionálního významu – vše co možná nejrychleji a nejpřesněji. Ředitel evropské služby vždy zdůrazňoval, že pravdivé zpravodajství, byť i přinášelo některé novinky nepříjemné nebo nepříznivé, je ta nejlepší služba evropskému posluchači.[246]

Londýnský rozhlas byl účinnou spojkou s miliony lidí v Evropě, jejichž domoviny byly obsazeny Němci. Bylo třeba jim osvětlovat smysl války, přibližovat válečné cíle Spojenců a upozorňovat na mravní i národní povinnosti v boji proti okupantům. Toto politické hledisko vedlo BBC k úzké spolupráci s emigrantskými vládami, jejichž sídlem po pádu Francie byl právě Londýn.[247] Bylo tomu i v případě československé exilové vlády. Brzy se vytvořila úzká spolupráce mezi ní, BBC a LTS (London Transcription Service) – londýnskou organizací zajišťující výrobu a distribuci rozhlasových nahrávek pro zahraniční vysílání.[248]

Datum oficiálního zahájení českého vysílání je uváděno jako 8. září 1939,[249] kdy k českému národu ve svém dvouminutovém projevu

[243] ARTĚMOV, Vladimír a Vladimír SEMJONOV. *Na vlnách BBC: historie, aparát, metody rozhlasové propagandy*. Praha: Naše vojsko, 1985, s. 14.
[244] TOMEK, *Československá redakce Radio Free Europe*, s. 229.
[245] KOCOUREK, Milan. *Volá Londýn: historie českého a slovenského vysílání BBC (1939–2006)*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2013, s. 25.
[246] TIGRID, Pavel. *Volá Londýn: ze zákulisí československého vysílání z Londýna*. Ed. Prokop Tomek. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, s. 64.
[247] *Tamtéž*, s. 68–69.
[248] HARRISON, Erica. *Suitcase of Soundscapes: the London Transcription Service and the Packaging of Wartime Sounds for the BBC's Global Radio Audience*. Historical Journal of Film, Radio and Television, 2024, roč. 44, č. 3, s. 476.
[249] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 31.

promluvil Jan Masaryk.[250] Dne 19. září 1939 se před mikrofon BBC poprvé postavil také Edvard Beneš, který zopakoval, že je třeba bojovat za svobodné Československo ve svobodné Evropě a že se „náš stát" vrátí do svých původních hranic.[251]

České vysílání z Londýna se brzy rozšířilo na dvě čtvrthodinové relace. První, zaměřená na zpravodajství, začínala ve 14.45. Druhý pořad, sestavený z přednášek, komentářů a týdenních přehledů, byl zařazen každý den ve 20.45. Od 31. prosince 1939 se k českému vysílání začala přidávat i občasná vystoupení ve slovenštině. Od tohoto okamžiku vlastně vzniklo v rámci BBC vysílání československé.[252]

Zpočátku se jeho obsah omezoval převážně na čtení českých a slovenských překladů původního anglického programu. V březnu 1940 přibyla třetí čtvrthodinová relace složená ze zpravodajství a repríz důležitých přednášek, která byla uváděna každé ráno od 7.00. Od té doby mělo také večerní vysílání poměrně ustálenou strukturu: v neděli bývala zařazena přednáška na aktuální téma, ve středu pravidelná promluva Jana Masaryka, ve čtvrtek politická úvaha a v sobotu týdenní přehled vojenských a jiných událostí.

Vysílání BBC do okupované Evropy podléhalo dohledu tří britských vládních resortů: Ministerstva informací (Ministry of Information), Ministerstva zahraničních věcí (Foreign Office) a Ministerstva pro vedení hospodářské války (Ministry of Economic Warfare). V zájmu zefektivnění válečné propagandy a její lepší koordinace byl v roce 1941 zřízen meziresortní orgán Political Warfare Executive (PWE) –[253] slangově

[250] MASARYK, *Volá Londýn*, s. 15.
[251] BENEŠ, Edvard: *Šest let exilu a druhé světové války. Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938–45*. Orbis – Družstevní práce, Praha 1946, s. 67–69.
[252] JEŠUTOVÁ, Eva et al. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 173.
[253] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 32.

„Peewees".[254] Jeho ředitelem se stal Robert Bruce Lockhart,[255] který předtím zastupoval britský kabinet u československé exilové vlády.

Pro potřeby vysílání v českém a slovenském jazyce byla v rámci Evropské služby zahraničního vysílání BBC vytvořena československá sekce, vedená ovšem britským editorem.[256] Po Elisabeth Barkerové, která v této pozici od začátku nastoupila, stojí za zmínku například jedna z jejích pozdějších nástupkyň – významná novinářka Shiela Grant-Duffová, autorka knihy *Europe and Czechs*, ve které přiblížila český národ světu. Později to byla hlavně zásluha Grant-Duffové, příbuzné Winstona Churchilla, že došlo k zahájení československého vysílání do Protektorátu jen pár dní po vyhlášení války. Jejím nástupcem byl v září 1943 profesor katedry Slovanských a východoslovanských studií londýnské univerzity (založené kdysi T. G. Masarykem),[257] historik Reginald Robert Betts.[258] Nakonec se v srpnu 1944 dostal do pozice vedoucího editora překladatel Vernon Duckworth-Barker, který v ní setrval až do roku 1948.[259]

Prvními redaktory byli Češi a Slováci, kteří působili v Anglii ještě před německým vpádem do Československa 15. března 1939, ale i ti,

[254] LOCKHART, Robert H. B. *Přichází zúčtování*. Přel. Petr Honzík. Krnov: Vladimír Kořínek, 2004, s. 497.

[255] Robert Bruce Lockhart (1887–1970) byl britský diplomat, novinář a zpravodajský pracovník. Od roku 1912 působil v Rusku a jako agent zde byl zapojen i do protibolševických aktivit. V meziválečném období působil mimo diplomacii také v bankovnictví a publicistice a udržoval úzké kontakty s čs. politickými představiteli. Za druhé světové války byl představitelem britské vlády u čs. exilové vlády v Londýně a podílel se na formování britské politiky vůči Československu, přičemž byl považován za osobu nakloněnou československé věci. Po válce se věnoval publicistice a spolupracoval s protikomunistickým exilem v rámci vysílání BBC. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Bruce Lockhart* [online]. Bez data [cit. 1. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/lockhart-bruce-2sXXn9

[256] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 32.

[257] KOSATÍK, Pavel. *Tigrid, poprvé: průvodce osudem inteligentního muže ve dvacátém století*. Praha: Mladá fronta, 2013, s. 43–44.

[258] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 33.

[259] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 32.

kteří na počátku okupace z vlasti do Anglie uprchli. Do užšího kruhu redakce BBC patřili Josef Kosina, předválečný londýnský dopisovatel deníku *Národní politika* Přemysl (Míša) Papírník (viz Obr. 4), redaktor *Práva lidu* a osobní tajemník Rudolfa Bechyně Karel Kříž, bývalý redaktor deníků *Tribuna* a *Prager Presse* Gustav Stern,[260] překladatel a novinář Gustav Winter, bývalý redaktor deníků *Tribuna* Josef Kodíček nebo hudební kritička Anna Patzaková-Jandová (též Pacáková-Jandová).[261, 262] Později se redakce rozrostla o publicistu a novináře Jiřího Hronka (vlastním jménem Jiří Langstein),[263] právníka a politologa Lva Brauna, režiséra a herce Otu Ornesta (vlastním jménem Otto Ohrenstein), herce a překladatele Josefa Červinku (vlastním jménem Josef Schwarz), spisovatele a publicistu Pavla Tigrida (vlastním jménem Pavel Schönfeld), novináře Karla Brušáka nebo o básníka Ivana Jelínka.[264]

[260] KOSATÍK, *Tigrid, poprvé*, s. 39.

[261] Patzaková-Jandová mimo jiné později, v červnu 1947 v dopise svému manželovi Václavu Patzakovi zmiňuje, v rámci zvažování pozvání do ČR za účelem možné přednášky, Josefa Kosinu, „který měl takový úspěch a zná angl. odborářskou politiku". Vzápětí v dopise však dodává, že dotyčný je v Anglii, neboť včera (tj. 26. června 1947) slyšela jeho rozhlasový komentář k Marshallově plánu. Zvažované pozvání a příjezd Kosiny do ČSR se nakonec neuskutečnil. Viz NA, fond *Patzak Václav*, sign. 5-1/2/3, l. 36.

[262] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 33.

[263] HRDLIČKA, František. *Rozhlas v okupaci 1939–1945*. In: JEŠUTOVÁ, Eva et al. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 173.

[264] KOSATÍK, *Tigrid, poprvé*, s. 39.

Obr. 4: Josef Kosina, Karel Brušák a Přemysl Papírník v rozhlase BBC *(převzato z: KRATOCHVIL, Jan. Český a slovenský exil 20. století, s. 46)*

Důležitým milníkem pro zahraniční vysílání se stalo britské uznání československé prozatímní vlády dne 21. července 1940 (více v oddílu Průběh sestavování exilového státního zřízení ČSR). O dva dny později vystoupil v londýnském rozhlase Prokop Drtina[265] z titulu politického referenta nově vytvořené prezidentské kanceláře, aby tuto významnou událost oficiálně ohlásil domovu.[266] Tento bývalý tajemník prezidenta měl také za úkol převzít pětiminutový „talk" po Janu Masarykovi. Když

[265] Prokop Drtina (1900–1980) byl právník, politik a blízký spolupracovník Edvarda Beneše. V letech 1936–1938 byl Benešovým osobním tajemníkem. Po okupaci Československa se zapojil do domácího odboje a roku 1940 odešel do exilu, kde nadále pracoval v prezidentské kanceláři, podílel se na spojení s odbojem a vystupoval jako komentátor československého vysílání BBC. Po válce zastával funkci ministra spravedlnosti a kritizoval komunisty. V únoru 1948 podal demisi a po komunistickém převratu se neúspěšně pokusil o sebevraždu. Následně byl zatčen, roku 1953 odsouzen v politickém procesu k 15 letům vězení a propuštěn až na základě amnestie v roce 1960. V období normalizace se zapojil do disentu a věnoval se memoárové činnosti. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Prokop Drtina* [online]. Bez data [cit. 7. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/drtina-prokop-22W37k

[266] DRTINA, Prokop. *Plnoprávní občané Československé republiky!*. Čechoslovák v Anglii, 26. 7. 1940, roč. II, č. 30, s. 7–8.

Edvard Beneš rozhodoval o nástupci Masaryka, odcestovavšího v červnu 1940 do USA, byl ve hře ještě vedoucí londýnské prezidentovy kanceláře a pozdější Benešův kancléř Jaromír Smutný, avšak o volbě rozhodla prezidentova absolutní důvěra ve schopnosti Drtinovy. Ten se pod pseudonymem *Pavel Svatý* v BBC ihned osvědčil nejen jazykovou elegancí a nápady, ale povahou textů docela přirozeně nahradil také Masarykovu srdečnost. Byl to posléze právě on, kdo mohl z britského rozhlasu jako vůbec první ohlásit domů ono uznání československé exilové vlády.[267]

Nutno ještě vyjasnit rozlišení dvou druhů zpravodajství, která byla z Londýna vysílána a které si často neuvědomovali domácí posluchači, ani mnozí exulanti. Prvním z nich bylo vysílání Britského rozhlasu (BBC) v české a slovenské řeči, druhým vysílání československé vlády, jíž britský rozhlas dával k dispozici vysílací čas na svých stanicích. Přirozeně i úkoly těchto dvou vysílání zněly jinak. Britský rozhlas přinášel zprávy a všeobecné situační rozbory, jak válečné, tak i politické. Vládní vysílání mělo na starost otázky československé, tedy vztah s domácím posluchačstvem, státnické záležitosti a vlastní propagandu.[268]

Vytvoření prozatímní československé vlády mělo přímý dopad na organizaci rozhlasové propagandy. Současně s ustavením Ministerstva zahraničních věcí došlo k reorganizaci informační služby. Pod vedením přednosty informační služby ministerstva zahraničních věcí Jaroslava Krause vznikl v tomto resortu zvláštní odbor, který se měl starat o veškerou vládní propagandu. Jeho součástí se stalo rozhlasové

[267] HORÁK, Pavel. *Republika v exilu: inscenování československé vlády v Londýně za druhé světové války*. Praha: Academia, 2015, s. 21–22.
[268] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 131–132.

oddělení, které až do konce války vedl pedagog a diplomat Josef Körbel.[269, 270] V rámci ministerstva spadala organizace propagandy do kompetence státního tajemníka Huberta Ripky.[271] Vzhledem k tomu, o jak obsáhlou agendu však šlo, skromné personální vybavení brzy přestalo postačovat. Posilami se proto na sklonku roku 1941 stali Jiří Hronek a komunistický novinář Bohuslav Laštovička. Pro potřeby slovenského vysílání byl angažován Ján Haasz-Kysucký. Z BBC se jako externí spolupracovník přidal Josef Kodíček. Vlastní redakci měli pro své rozhlasové vysílání vojáci. Působili zde například redaktor Jiří Mucha, novináři Lubor Zink a Josef Josten (vlastním jménem Josef Stein) nebo Ivan Jelínek.[272]

Co se týče samotné technické stránky vysílání, vzpomíná na ni Josef Kosina následovně: „Po redakčně technické stránce bylo nutno v rozhlase, jmenovitě ve zpravodajské části, překonávat celou řadu obtíží. Nebyly ani k dispozici žádné slovníky a mimo to stále se rojící nová slova a technické výrazy, hlavně námořní a letecké, způsobovaly nám někdy

[269] Josef Körbel si po válce změnil příjmení na Korbel. Protože však v této práci vystupuje po dobu války, autor zachovává první variantu. Jeho dcera Madeleine Albrightová (rozená Marie Jana Körbelová) byla americká diplomatka a politička a vydala několik publikací. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Josef Korbel* [online]. Bez data [cit. 13. 3. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/korbel_puvodne_korbel_josef.html

[270] Viz ALBRIGHTOVÁ, Madeleine. *Pražská zima: osobní příběh o paměti, Československu a válce (1937–1948)*. Praha: Argo, 2012.

[271] Hubert Ripka (1895–1958) byl novinář, historik, politik a blízký spolupracovník Edvarda Beneše. V meziválečném období působil jako publicista a zasazoval se o orientaci na západní demokracie i spolupráci se Sovětským svazem. Po Mnichovu odešel do exilu, kde se zapojil do čs. zahraničního odboje a v Londýně působil na ministerstvu zahraničních věcí, později jako státní ministr. Vedle toho řídil československé vládní vysílání BBC. Po návratu do vlasti zastával v letech 1945–1948 funkci ministra zahraničního obchodu a byl poslancem Národního shromáždění. Během únorové krize 1948 podal demisi a následně odešel do exilu, kde se zapojil do činností Rady svobodného Československa a publikoval. Krátce působil v USA a dožil v Anglii. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Hubert Ripka* [online]. Bez data [cit. 13. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/ripka-hubert-7gdVf0

[272] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 34.

v rozhlasové práci horké chvíle. Rovněž překlady projevů spojeneckých státníků, jmenovitě překlady projevů Churchillových a později i Roseveltových,[273] bývaly tvrdým oříškem. Churchill mluví bohatým a vybroušeným stylem, plným řečnických i básnických obratů a citátů, jichž převod do češtiny působil nám někdy opravdové bolení hlavy. Nutno také pamatovat, že vysílání se připravovala v ustavičném spěchu a chvatu. Byla diktována přímo písařce píšící na stroji načisto, neboť na nějaké přepisování nebylo ani pomyšlení. Velmi často se překládalo s jedním okem na textu a druhým na hodinách. Při velkých projevech a debatách v parlamentě vydávala ústřední rozhlasová redakce většinou projevy a řeči na pokračování, podle toho, jak stále docházely a často se stávalo, že jeden z hlasatelů četl zprávy, jiný během vysílání překládal a jedna sekretářka nosila překlady do studia. Stávalo se dokonce, že bylo nutno důležité právě došlé zprávy číst do mikrofonu přímo z anglického textu česky. Každý hlasatel považoval za věc své cti, aby podal zprávy absolutně nejnovější. […] Je pochopitelné, že ustavičný spěch a snaha přinášet zprávy co nejnovější, byly někdy na úkor formy a bezvadné češtiny, avšak nezbývalo než doufat, že posluchači si domyslí naše obtíže a že budou shovívaví.“[274]

[273] Franklin Delano Roosevelt (1882–1945) byl americký politik a 32. prezident Spojených států, zároveň jediný prezident zvolený čtyřikrát. Během svého působení vedl zemi v době dvou zásadních krizí 20. století – velké hospodářské krize a druhé světové války – a výrazně posílil roli federální vlády prostřednictvím reforem známých jako „New Deal“. Před nástupem do prezidentského úřadu byl členem Senátu státu New York, náměstkem ministra námořnictva a guvernérem státu New York. Ve své zahraniční politice se podílel na formování spojenecké spolupráce a porážce nacistického Německa a Japonska a patřil k iniciátorům poválečného mezinárodního uspořádání, včetně vzniku OSN. Viz ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Franklin D. Roosevelt* [online]. 9. 4. 2026 [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Franklin-D-Roosevelt

[274] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 133–134.

Prozatímní československá vláda získala od 11. srpna 1940 možnost produkovat každý den patnáct minut svého vlastního rozhlasového vysílání. Jednalo se o večerní relaci uváděnou pod názvem „Hovory s domovem“, která v dubnu 1943 přerostla ve zvláštní vysílání československé vlády „Hlas svobodné republiky“ a od dosavadní redakce BBC se oddělila.[275] Tento každodenní vládní pořad poskytoval prostor k tomu, aby si roli rozhlasového řečníka vyzkoušel širší okruh exilových představitelů. Mezi komentátory se tak po Masarykovi, Benešovi, Drtinovi a Ripkovi zařadili například národní socialisté Jaroslav Stránský a historik Vladimír Klecanda (pod pseudonymem *Vladimír Kalvoda*), lidovec Jan Šrámek, sociální demokraté Jaromír Nečas a František Němec či agrárník Ladislav Feierabend.[276] Jako pravidelný komentátor pro Slovensko se profiloval římskokatolický kněz a politik Pavol Macháček, později pak Juraj Slávik,[277] advokát a publicista Ján Čaplovič a od roku 1941 též

[275] KOSATÍK, *Tigrid, poprvé*, s. 44.

[276] Ladislav Feierabend (1891–1969) byl agrární politik a národohospodář. V meziválečném období byl členem agrární strany a po mnichovské krizi zastával funkci ministra zemědělství. Po okupaci se zapojil do odboje a roku 1940 odešel do exilu ve Velké Británii, kde byl členem exilové vlády a v letech 1941–1945 ministrem financí. Po válce vstoupil do Československé strany národně socialistické, po Únoru 1948 odešel znovu do exilu, nejprve do Velké Británie a poté do USA. Stal se členem Rady svobodného Československa a působil ve svobodných rádiových stanicích. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Ladislav Feierabend* [online]. Bez data [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/feierabend-ladislav-7MqmIi

[277] Juraj Slávik (1890–1969) byl právník, diplomat a politik agrárního směru. Po vzniku ČSR se stal poslancem Národního shromáždění a podílel se na organizaci agrárního hnutí na Slovensku. Od roku 1926 zastával různé ministerské funkce. Po mnichovské krizi odešel do exilu, kde se zapojil do zahraničního odboje a v letech 1940–1945 působil jako ministr vnitra exilové vlády v Londýně. Po válce byl vyslancem v USA. Po roce 1948 zůstal v exilu, kde se zapojil do činnosti Rady svobodného Československa a působení ve svobodných rádiových stanicích. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Juraj Slávik* [online]. Bez data [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/slavik_juraj.html

komunista Vladimír Clementis.[278] K mikrofonu se občas postavili i vedoucí představitelé československé armády jako generálové Sergěj Ingr[279] a Rudolf Viest[280] nebo spisovatel a šéf vojenského zdravotnictví František Langer, který pro rozhlasový program napsal i několik her.[281]

Dalším důležitým krokem se stalo vytvoření "Poradního rozhlasového sboru", který byl zřízen při Ministerstvu zahraničních věcí v předposledním měsíci roku 1940. Dne 15. listopadu roku došlo ke jmenování

[278] Vladimír Clementis (1902–1952) byl komunistický politik, publicista a diplomat. Od roku 1925 byl členem KSČ a poslancem Národního shromáždění. Po okupaci odešel do exilu, kde působil v Londýně jako pracovník čs. vysílání BBC. Po válce se stal státním tajemníkem a následně ministrem zahraničních věcí (1948–1950), přičemž se podílel na směřování ke komunismu. Roku 1951 byl však obviněn z „buržoazního nacionalismu", zatčen a v procesu se Slánským odsouzen k trestu smrti, který byl v závěru roku 1952 vykonán. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Vladimír Clementis* [online]. Bez data [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/vladimir_clementis.html

[279] Jan Sergěj (Sergej) Ingr (1894–1956) byl armádní generál, legionář a významný představitel zahraničního odboje. Za první světové války bojoval v čs. legiích a po vzniku ČSR zastával řadu vysokých vojenských funkcí. Po okupaci se zapojil do protinacistické organizace Obrana národa. Roku 1939 odešel do exilu. V Paříži a v Londýně působil jako náčelník čs. vojenské správy. V letech 1940–1944 byl ministrem národní obrany exilové vlády, později hlavním velitelem čs. branné moci. V dubnu 1945 byl na nátlak komunistů zbaven funkce, po válce byl na zásah Edvarda Beneše rehabilitován, povýšen na armádního generála a jmenován vyslancem v Nizozemsku. Po únoru 1948 rezignoval a zůstal v exilu, kde se zapojil do protikomunistické činnosti. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Jan Sergěj Ingr* [online]. Bez data [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/ingr_sergej_sergej_jan.html

[280] Rudolf Viest (1890–1944/1945?) byl generál a jeden z hlavních velitelů Slovenského národního povstání. První světovou válku uzavřel působením v čs. legiích. V meziválečném období patřil k významným důstojníkům čs. armády a po roce 1939 udržoval kontakty s odbojem. Za druhé světové války působil v exilu, byl členem Státní rady a ministrem. Roku 1944 byl vyslán na Slovensko, kde převzal velení 1. československé armády v průběhu Slovenského národního povstání, které bylo ozbrojeným vystoupením protifašistických sil na území Slovenska, reagující na postup vojsk Rudé armády z východu. To bylo však z důvodu špatné organizace tvrdě potlačeno. Na jeho konci byl vrchní generálové Viest a Jan Golian v listopadu 1944 zajati Němci a následně zmizeli oba v zajetí. Jejich smrt nebyla nikdy přesně objasněna. Viz JAKL, Tomáš. *Viest Rudolf – zmizel beze stopy* [online]. 7. 2. 2025 [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/viest-rudolf-zmizel-beze-stopy/

[281] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 35.

Josefa Kosiny členem,[282] načež se brzy stal i jednatelem,[283] kteroužto funkci zastával až do konce války. Předsedu Sboru představoval zprvu Jaroslav Stránský. Ten se však v říjnu roku následujícího funkce zřekl poté, co došlo k jeho ustanovení ministrem spravedlnosti. Podle Kosinových slov „Stránský byl dobrým předsedou a jako praktický politik, spisovatel a novinář měl zkušenosti, které byly pro práci sboru nesmírně cenné."[284]

Ve funkci jej nahradil muž o nic menších schopností, avšak mnohem komplikovanější osobnosti – Prokop Drtina, který jako předseda setrval až do konce války. Kosina jej popisuje jako vzdělaného a pevného člověka a vášnivého vlastence. Jeho projevy označoval za výborné, přestože proti *Pavlu Svatému* vystupovali někteří členové rozhlasového oddělení s narážkami na domácí nepopularitu jeho hlášení. Kosina poznamenává ve svých pamětech, že na hlasatelovu obhajobu neváhal „jako jednatel sboru vyvolat prudký konflikt, po němž byl již Drtina nechán na pokoji".[285] Navzdory tomuto „heroickému" vystoupení popsanému ve vlastních vzpomínkách i sám Kosina později řešil stížnosti na svou osobu (více v oddílu Kosinovo pokračování v BBC). Jak bude později popsáno v tomto oddílu, Drtinovy vztahy byly nejen v rámci Sboru, z důvodu jeho často zatvrzelých i zpátečnických názorů a požadavků, často napjaté.

Poradní rozhlasový sbor čítal mezi 30 a 40 členy, kteří byli jmenováni na rok a scházeli se pravidelně jednou měsíčně.[286] Obecným úkolem Poradního rozhlasového sboru bylo především zabývat se tím, jak

[282] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 129.
[283] DRTINA, Prokop. *Československo můj osud: kniha života českého demokrata 20. století. Svazek první, kniha 2: Emigrací k vítězství*. Praha: Melantrich, 1991, s. 547.
[284] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 129.
[285] *Tamtéž*, s. 129–130.
[286] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 32.

vyplnit čas vysílání československé vlády a starat se, aby došlo k jeho co nejhospodárnějšímu využití. Jak již jeho název však naznačuje, nerozhodoval, nýbrž pouze ministru zahraničí radil a byl k dispozici.[287]

V Poradním sboru docházelo velmi často k otevřené výměně názorů a vládní vysílání byla podrobována ostré kritice, ačkoliv většinou byla schvalována. Ministr zahraničí Jan Masaryk i státní tajemník, později státní ministr Hubert Ripka do zasedání často docházeli a účastnili se debat. První zmíněný hovořil pravidelně ve vysílání z Londýna, později se k němu připojil také Drtina. Kosina popisuje, že vedle příspěvků těchto pravidelných přispěvatelů byly vysílány přednášky, projevy a rozpravy příležitostné, a kromě toho se vysílalo několik cyklů projevů významných osobností odboje.[288]

Dne 16. února 1941 došlo ze strany BBC k rozšíření vládního vysílání. Nově bylo zavedeno noční komentované zpravodajství („talks“) vysílané v 0.15 hodin, jehož výhodou byla vysoká aktuálnost a dobrá slyšitelnost. Jednalo se o společné vysílání vlády a BBC. Obvykle tuto speciální čtvrthodinku naplňovaly čerstvé zprávy, které polemizovaly s aktuální nepřátelskou propagandou z uplynulého dne. Na základě žádostí z domova se také o hodinu posunul odpolední pořad „Hovory s domovem“ (začínal nyní až v 18.45), aby jej mohlo poslouchat více lidí. Jeho těžištěm byla vždy stručná přednáška (v neděli obvykle zaměřená na sociální otázky a každé druhé pondělí na komentáře k vojenské situaci). Běžné zpravodajství BBC v českém a slovenském jazyce se nadále vysílalo třikrát denně – v 7.00 a pak v 18.30 a v 22.45.[289]

[287] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 130–132.
[288] *Tamtéž*, s. 130–132.
[289] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 31–35.

Vedle „Hovorů s domovem“ zastupovali ministerstvo zahraničí ve večerních hodinách dva komentátoři, kteří hovořili o běžných vojenských a politických zprávách. Vládě bylo vyhrazeno ještě jedno ranní vysílání, které bylo vždy natáčeno na gramofonové desky večer před vysíláním. Neobsahovalo tak ještě nejnovější zprávy došlé v noci.[290] Nedělní ráno od 7 hodin patřilo dělnickému programu, který zajišťovali sociální demokraté Josef Kosina, novinář Josef Bělina, publicista a redaktor Jiří Stolz a státní tajemník Ministerstva sociální péče Ján Bečko.[291, 292] Jeho účinnost potvrzovaly i útoky nacistické propagandy na Bělinu a Kosinu, kteří vystupovali jako odboráři.[293]

Ve vládním vysílání musel být pochopitelně brán zřetel na požadavky britského rozhlasu a komentáře bylo třeba předkládat v anglickém znění britské cenzuře.[294] Bylo vytvořeno i spoustu kolekcí za účelem budování československo-britských vztahů (například tituly jako *England and Czechoslovakia*; *Lidice and Coventry*; *Friendship with the English*).[295]

V roce 1942 se již struktura rozhlasového oddělení stabilizovala. Pracovalo v něm šest redaktorů, kteří připravovali projevy

[290] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 131.

[291] Ján Bečko (1889–1972) byl sociální demokrat a odborový funkcionář. Roku 1920 byl zvolen poslancem Národního shromáždění za sociální demokracii, jímž zůstal až do roku 1939. V meziválečném období zastával významné funkce v odborových organizacích. Po okupaci odešel do exilu ve Velké Británii, kde patřil ke spolupracovníkům Edvarda Beneše a v letech 1940–1945 působil v exilové vládě jako ministr sociální péče a zdravotnictví. Po válce byl činný ve slovenské Straně práce a poslancem Slovenské národní rady. Po únoru 1948 se stáhl z veřejného života, roku 1958 byl zatčen a odsouzen k 11 letům vězení. Propuštěn byl roku 1960. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Ján Bečko* [online]. Bez data [cit. 6. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/becka-jan-6OihEa

[292] *Československý rozhlas BBC z Londýna*. Čechoslovák. 15. listopadu 1940, roč. 2, č. 46, s. 8.

[293] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, karton 1, sign. 1-1/13, l. 756.

[294] HRONEK, Jiří. *Od porážky k vítězství: český novinář v emigraci. Část 2*. Praha: Práce, 1947, s. 137.

[295] HARRISON, *Suitcase of Soundscapes*, s. 476–478.

pro československé vládní vysílání. S tímto týmem externě spolupracovalo dalších osm až deset osob. Vedle Laštovičky později nastoupili do rozhlasového oddělení další komunisté – nejprve bývalý interbrigadista Bedřich (do roku 1963 Alfred) Biheller, jenž po válce působil jako diplomat a vyslanec,[296] a v březnu 1945 bývalý Clementisův asistent Vavro Hajdů, který po válce byl odsouzen k doživotí v rámci monstrprocesu s Rudolfem Slánským,[297] později však byl zbaven trestu a odškodněn.[298] Od srpna 1942 působila v rozhlasovém oddělení bývalá bankovní úřednice Růžena Hájková, která zajišťovala slovenské vysílání. V březnu 1943 navíc převzalo toto oddělení do svých řad dva zaměstnance BBC – Otu Ornesta a Josefa Kodíčka.[299]

Mezi exilovou vládou a československou rozhlasovou sekcí BBC zastával roli spojky rozhlasový referent Kanceláře prezidenta republiky Prokop Drtina. Nebylo to však vždy lehkým úkolem. Kritika

[296] Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Bedřich Biheller* [online]. Bez data [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/biheller_bedrich_do_r_1963_alfred.html

[297] Proces s tzv. protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským byl vykonstruovaný politický proces konaný ve dnech 20.–27. listopadu 1952 v Praze. Byl zaměřen proti vrcholným představitelům Komunistické strany Československa, v čele s jejím generálním tajemníkem Rudolfem Slánským. Proces byl připraven pod silným vlivem Sovětského svazu a sloužil jako nástroj upevnění moci KSČ i sovětské kontroly. Čtrnáct obžalovaných bylo na základě vynucených přiznání obviněno ze špionáže, sabotáže a spiknutí. Soud probíhal podle předem připraveného scénáře a skončil jedenácti tresty smrti a třemi doživotními tresty. Proces měl výrazně propagandistický i antisemitský charakter a stal se jedním z největších symbolů stalinských represí v Československu. Viz KINČOK, Branislav. *Proces s tzv. protištátnym sprisahaneckým centrom. Rudolf Slánský a spol.* [online]. 30. 11. 2021 [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.upn.gov.sk/sk/20-%E2%80%93-27-november-1952---proces-s-tzv-protistatnym-sprisahaneckym-centrom-rudolf-slansky-a-spol/; POLITICKÉ PROCESY. *Proces s R. Slánským a spol.* [online]. Bez data [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/proces/proces-s-r-slanskym-a-spol-7UCAbR

[298] Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Vavro Hajdů* [online]. Bez data [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/hajdu_vavro.html

[299] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 34.

na rozhlasovou kvalitu i jednotlivé hlasatele přicházela, před ustálením oddělení a celkové situace, ze všech stran. Mezilidské napětí vznikalo i mezi redakcí a samotným zástupcem Kanceláře prezidenta. V jedné ze zpráv o československém rozhlase v Londýně z roku 1942 Drtina poznamenává, že mu u hlasatelů chybí snaha o podrobnější studium materiálu, jak toho z domova, tak propagačního. Postrádá dále dostatek iniciativnosti, programové pružnosti a tvůrčí invence. Kritizuje nakonec i vybočování z politické linie, kterou nastavil pro rozhlasovou propagandu prezident s ministrem Ripkou.[300]

Nejen směrem od Drtiny k jednotlivým redaktorům to občas „skřípalo", nýbrž i od hlasatelů k němu se objevily výtky. Mezi vedoucím rozhlasového oddělení Josefem Körblem a Prokopem Drtinou došlo 12. května 1943 k roztržce, původně týkající se zařazení jedné z rozhlasových zpráv, ve skutečnosti však o pravomoci „mluvit do věcí rozhlasu." Spor byl Drtinou „dohnán" až k ministru Ripkovi. Ten se následně Drtiny zastal s tím, že Körblovi sám vysvětlí, že jakožto rozhlasový referent má Drtina plné právo žádat po rozhlasovém oddělení určité věci týkající se československého vysílání. Drtinu, svého přítele, zároveň utvrzuje, že jakékoliv další zpochybňování z Körblovy strany již nepřijde. V závěru dopisu z 29. května 1943 Ripka píše: „Nemusím Tě snad znovu ujišťovat, že si velmi vážím spolupráce zvláště s Tebou ve věcech rozhlasových, a že i když se v tom či onom konkrétním případě naše mínění různí nebo když nepřijmu toho či onoho Tvého podnětu, neznamená to nikterak, že by se tím naše vzájemná spolupráce kalila; to je právě v podstatě spolupráce, že je snaha, vzájemně si vycházet vstříc a stále usilovat o zlepšení daného stavu." Dodává: „Proto jsem přesvědčen, že ani tento incident neporuší

[300] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, sign. 1-1/13, l. 760–762.

dosavadní naši vzájemnou spolupráci, která se osvědčila velmi prospěšnou."[301] Zároveň s vyjádřením zaslaným Drtinovi uložil Ripka Körblovi, aby se sám k incidentu vyjádřil. Ten následně ve svém dopise, mimo jiné, zmínil i Kosinu (více v oddílu Kosinovo pokračování v BBC).

Körbel začíná svou obhajobu tím, že rozhlasové oddělení podléhá pouze ministrům Masarykovi a Ripkovi nebo přímo prezidentu Benešovi, a Drtina tak nemá právo něco „žádat" nebo na něčem „trvat". Dále Ripku žádá o potvrzení, či vyvrácení tvrzení, zda tedy Drtina může udílet pokyny, přestože přímo netlumočí názory prezidenta, a o úřední záznam vývoje vztahů mezi ním, Körblem, a právě Drtinou. Körbel tvrdí, že vždy Drtinovy poznámky a náměty vyslechl s respektem a vzájemná spolupráce byla plodná. Následovalo však „ale" v podobě výčtu menších či větších neshod na osobní i profesní úrovni mezi oběma Čechoslováky. Obsáhlý dopis končí Körbel už otevřeně narážkami na Drtinovu urážlivost, ješitnost, egocentrismus a úřednickou povýšenost.[302] A nutno říci, že nejde vždy jen o neoprávněné stěžování si.

Osobní spor promítnutý do profese obou zmíněných jen vhodně ukazuje kapitolu mezilidských vztahů v rozhlasovém působení ve skutečné podobě. Protože osoba redaktora v BBC byla pod neustálým tlakem a časovým presem, museli toto zaměstnání vykonávat lidé k tomu vhodní. Ač Drtina byl zřejmě skvělým hlasatelem, po osobnostní stránce nebo jako se „šéfem" s ním tak nebylo vždy lehké vyjít. Körbel, přestože ve své obhajobě přirozeně zastává svou pozici, jako silná osobnost také situaci neulehčoval. Spor nakonec došel rozřešení, ani ne tak díky Ripkově diplomacii, ale především proto, že oba dotyční měli pořád vyšší

[301] *Tamtéž*, l. 777–778.
[302] *Tamtéž*, l. 786–797.

zájem na práci pro „naši věc“ a rozhlas, a mimo to v neustálém shonu vlastně ani neměli na podobné potyčky čas.

Působení v rozhlase nepřinášelo vždy jen výhody a příjemné kolegiální vztahy. I pro demonstraci a vhled do „reality“ těchto vztahů, které jsou důležité i pro Kosinu, se autor této práce rozhodl zařadit ilustrační příklad této epizody Drtiny s Körblem.

Velkou změnou pro působení rozhlasu byl vstup Sovětského svazu do válečného konfliktu v červnu 1941 a následné zahájení českého (a později též slovenského) vysílání z Moskvy,[303] jež pro BBC znamenalo určitou konkurenci. Podstatně radikálnější projevy z ruské metropole přispívaly k tomu, že i londýnská rozhlasová vystoupení získávala ostřejší tón.[304] Ripka s tím byl, minimálně ze začátku, však opatrný, jak svědčí jeho vlastní slova ze schůzky referentů u něj v kabinetě z 11. července 1941: „Když moskevský rozhlas udělá výzvu k sabotáži, působí to morálně, ale není z toho akce. Kdyby londýnský rozhlas učinil takovou výzvu, bude to československý lid chápat jako přímý příkaz politicky odpovědného činitele presidenta Beneše k tomu, aby zahájil organisovanou demonstrační akci. To zatím neuděláme, protože jsme si vědomi odpovědnosti.“[305]

Nejvýrazněji se tato polemika projevovala na půdě Poradního rozhlasového sboru. Někteří komunisté v Anglii, řízení z Moskvy, v čele s pozdějším místopředsedou Státní rady Václavem Noskem, prosazovali, aby londýnské vysílání vyzývalo k aktivním sabotážím a partyzánskému boji bez ohledu na reálné podmínky v Protektorátu. Na nátlak tak ministr Ripka byl později nucen vydat pokyn ke stupňování rozhlasové

[303] Viz CHADIMA, Jan. *Rozhlasové vysílání ze Sovětského svazu během druhé světové války*. Pražský historický sborník, 2020, roč. 48, č. 2, s. 68–80.
[304] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 43.
[305] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, karton 104, sign. 1-5/19/2, l. 569.

propagandy.[306] Drtina, který stál v čele Sboru, s takovými požadavky zásadně nesouhlasil. Domníval se, že exil nemá právo vyzývat národ k boji, když domov je dosud příliš vzdálen válečným frontám a nemá téměř žádné zbraně.[307] I Kosina píše, že „Drtina nikdy nedovolil, aby nějaké stranické zájmy ovlivnily jeho činnost ve funkci, kterou považoval za důležitou pro odboj a pro národ jako celek."[308]

Proti vystupoval také sám jednatel Poradního rozhlasového sboru Josef Kosina, s odůvodněním, že je nutno ponechat „našim lidem" doma rozhodnutí, zda a za jakých okolností zahájí přímou akci proti nepříteli, a že exilové předčasné výzvy povedou jenom k zostřené pozornosti gestapa a mohou ohrozit nejlepší lidi, kteří budou pak scházet ve chvílích, kdy jich bude nejnutněji zapotřebí.[309] I tento názorový rozkol jen prohloubil propast mezi Kosinou a Drtinou na jedné straně a Körblem, obviňovaným z podléhání komunistům, na druhé.[310]

Zlom, po kterém musel vydat Ripka onen pokyn ke zvýšené rozhlasové propagandě, nastal po jednáních Edvarda Beneše v Moskvě v prosinci 1943 (více v oddílu Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu). Prezident se po návratu v tomto ohledu podvolil komunistickému tlaku a souhlasil s přizpůsobením londýnského vysílání moskevskému. Ve svém poselství ve Státní radě, poradním orgánu nahrazujícím v exilu parlament, které přednesl 3. února 1944, již proto vyzval k zahájení příprav ozbrojeného povstání, čemuž se následně začaly podřizovat i výzvy londýnského rozhlasu.[311] Neústupnost komunistů

[306] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, sign. 1-1/13, l. 790.
[307] HRONEK, Jiří. *Československý rozhlas v Londýně za války*. In: FUKSÍK, Mansvelt (ed.). *Kapitoly z dějin Čs. rozhlasu. Č. 2*. Praha: Československý rozhlas, 1964, s. 53.
[308] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 129.
[309] *Tamtéž*, s. 133.
[310] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, sign. 1-1/13, l. 790.
[311] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 42–43.

nakonec tedy slavila úspěch i v této otázce. Již 16. dubna 1944 vysílala BBC prohlášení o zakládání ilegálních národních výborů a o náplni jejich činnosti.[312]

Vše postupně spělo ke konci. V závěru války se československá sekce BBC symbolicky vracela ke svým skromnějším počátkům. V únoru 1945 totiž nastal velký přesun řady exilových činitelů do Moskvy, a tak v Londýně zůstala jen menší část spolupracovníků BBC. Rozhlasový provoz přesto pokračoval v nezmenšeném rozsahu. Vládní vysílání „Hlas svobodné republiky" bylo oficiálně ukončeno 11. května 1945. Při té příležitosti se s věrnými posluchači rozloučil Hubert Ripka a hlasatelé Jiří Hronek, Pavel Tigrid, Ota Ornest a Růžena Hájková.[313]

Sídlem československého oddělení Britského rozhlasu bylo nejprve ústředí BBC, Broadcasting House v Portland Place v centru Londýna. Nutnost změny centra působení vyvolalo bombardování Londýna roku 1940.[314] Při náletech na anglickou metropoli pracoval personál rozhlasu v podzemních krytech za velmi těžkých poměrů. Kosina popisuje situaci takto: „Hlavní budova Britského rozhlasu byla zasažena dvakráte a byly i ztráty na životech, ačkoliv z československého oddělení nebyl nikdo naštěstí ani poraněn. Je zajímavé, jak rychle člověk při podobných situacích, jako je bombardování a s ním spojené nebezpečí, otupí vůči všemu, co se děje okolo. Za leteckých útoků spávali jsme na zemi v koncertní síni v podzemí rozhlasové budovy. Při prvním zásahu bylo asi 10 nebo 12 osob zavaleno betonovými stropy, pokud se pamatuji, ve čtvrtém poschodí. Záchranná skupina se k nim dobývala celou noc a pneumatická

[312] LAŠTOVIČKA, Bohuslav. *V Londýně za války: zápasy o novou ČSR 1939–1945*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 347–348.
[313] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 42–43.
[314] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 27–28.

kladiva bylo velmi dobře slyšet až v podzemí.“[315] Podobně na tehdejší situaci vzpomínal i Prokop Drtina, který tuto noc strávil právě po boku „svého hlasatele“ Kosiny.[316]

Při dalším zásahu budovy došlo ke zničení československých kanceláří v přízemí. Členové československého personálu se tehdy jen těsně vyhnuli katastrofě, neboť se asi půl hodiny před zásahem budovy německou pumou evakuovali do krytu. Kosina popisuje, že „za dunění silné protiletecké palby“ šli poté asi půl kilometru pěšky do jiné budovy Britského rozhlasu, kde došlo k rozhodnutí, že z každého oddělení jeden člen pojede autem do několik kilometrů vzdáleného nouzového studia na Maida Vale, aby zde mohlo pokračovat rozhlasové vysílání. Kosina zmiňuje, že o cestu losoval s kolegou Míšou Papírníkem, na nějž také los vyšel. Odjíždět prý následně za největšího burácení palby, avšak měl s sebou papír a tužku a druhý den po páté hodině ranní slyšeli „naši“ posluchači obvyklé „Volá Londýn“ se všemi zprávami.[317]

Po provizorním Maida Vale se mezi lety 1940–1945 následně vysílalo již z Bush House, budovy východně od Trafalgarského náměstí. Sem se BBC přemístilo, včetně československé sekce, do doby konce války.[318]

2.2.3 Kosinovo pokračování v BBC

Josef Kosina, jak zmiňováno v předchozím oddílu, patřil již od ustanovení československé sekce BBC k jejímu užšímu kádru.[319] Jeho součástí se stal „předem“ ještě před oficiálním ustanovením, a to prakticky již 6. září

[315] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 134.
[316] DRTINA, *Československo můj osud*, s. 558.
[317] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 135.
[318] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 28–32.
[319] KOSATÍK, *Tigrid, poprvé*, s. 39.

1939, kdy pronesl svůj projev „Volá Londýn“, po němž mu bylo nabídnuto zaměstnání v BBC.[320]

Ve svých *Vzpomínkách z druhé světové války* Josef Kosina zmiňuje postupně několik svých dalších významnějších vysílání. Jedno z nich se váže k 1. květnu roku 1940. Kosina navštívil den předtím předsedu výkonného výboru Labour Party, poslance Hugh Daltona, s návrhem, aby dotyčný napsal k příležitosti prvního máje prohlášení. Angličan tak učinil a požádal svého zadavatele, aby jeho jménem poselství přečetl. Hovořil v něm o boji československého národa za ideály demokracie a sociálního pokroku a o symbolice prvního máje v tomto zápase. Vzpomněl také na své návštěvy v Československu a přislíbil, že britská pracující třída nesloží zbraní, dokud nacismus, tento „vřed na těle lidstva“, nebude zničen. Jednalo se o velmi výmluvný projev, který Kosina 1. května 1940 četl „s pochopitelným nadšením“.[321]

Podobně jako Daltonovi, také zástupci vůdce labouristické strany Arthuru Greenwoodovi se dostalo nabídky sepsat projev, čehož poslanec využil. Prohlášení k československému dělnictvu, opět čtené v rozhlasu Kosinou, končilo slovy: „Držte se pevně své víry. Neopouštějte prapor svobody. Vítězství, kterého dobudeme, přinese i obnovu vaší svobody.“[322]

Ke 21. červenci téhož roku dochází k ustavení prozatímní československé vlády (více v oddílu Průběh sestavování exilového státního zřízení ČSR). Krátce poté navštívil Josef Kosina ministra Attleeho s poděkováním za jeho podporu při dosažení tohoto cíle a s žádostí, aby i on promluvil k této slavnostní události k československému národu. Attlee rád

[320] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 58–59.
[321] *Tamtéž*, s. 92–93.
[322] *Tamtéž*, s. 93.

vyhověl, čímž se Kosinovi opět dostalo příležitosti, aby jeho prohlášení přečetl v rozhlase. Attlee v projevu vyjadřuje víru ve spojenecké vítězství, obdiv československému lidu a odkazuje se na národní heslo země, již několikrát sám navštívil, s tím, že pravda vskutku zvítězí. Sociální demokrat si přednes přepsal, respektive přeložil, do svých memoárů, jak je také uveden v přílohách (viz Příloha A Projev Clementa Attleeho k uznání československé vlády v červenci roku 1940).

Další zmínka o vlastní hlasatelské činnosti pochází z jeho Kosinových vzpomínek z doby bitvy o Británii (více v oddílu Za bitvy o Británii). Po pádu Francie v závěru první poloviny roku 1940[323] začala evakuace československých oddílů, které následně přistávaly v britském přístavu Liverpool. Dne 11. července 1940 Josef Kosina navštívil vojáky v nedalekém Cholmondeley, kde se utábořili. Jeho plánem bylo zhotovení a odvysílání reportáže přímo od „naší armády", aby tak došlo k nabourání zpráv německé propagandy šířící zvěsti o tom, že Čechoslováci byli ve Francii všichni zajati.[324]

U vojáků vzbudila informace, že dojde k vysílání jejich projevů a písní směrem k vlasti, údajně nadšení a ihned se, dle hlasatelových slov, Kosinovi nabízeli k službám. Měli se shromáždit zpěváci a hudebníci s různými nástroji a následně nahrávat ve velkém stanu, který poskytlo velitelství. Sociální demokrat ve svých memoárech doslova píše: „Čeští hoši, mladí, starší i staří, ze všech krajů republiky, zde v obrovském anglickém parku, daleko od domova, převážnou většinou neumějící ani slova anglicky, se zde shromáždili. Snažili se povědít hudbou a zpěvem do vzdálené vlasti, že žijí, že se jim stýská po domově a že pevně věří

[323] Viz JACKSON, Julian a HRBEK, Jaroslav. *Pád Francie: nacistická invaze 1940*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006.
[324] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 104.

ve svůj návrat a v lepší budoucnost."[325] Natočili několik desek, kterých se poté použilo i v domácím vysílání britského rozhlasu, především pak ale v československém vysílání z Londýna. Kosina poznamenává, že „nebyla to čísla uhlazená a předem nacvičená, nýbrž improvisované zpěvy a vyprávění. Působily svou bezprostředností a upřímností."[326]

Jednání s vojáky, přestože reprezentoval uznávanou instituci Britského rozhlasu, retrospektivně Kosina popisuje poněkud pohádkově. Jednotky, které se po náročné situaci dostaly na poslední chvíli z Francie na lodích do nové Anglie, nejprve do Liverpoolu a následně do Cholmondeley, jej s největší pravděpodobností v táboře nevítaly „veleochotně", jak sociální demokrat píše – přestože účel zamýšlené reportáže jistě musel vzbudit určité sympatie. Na druhou stranu také Kosina píše, že byl jedním z prvních návštěvníků tábora, takže i možná tento fakt dopomohl k jeho vpuštění, neboť vojáci se ještě nestačili plně zorganizovat. Faktem každopádně zůstávají ona natočená pásma, která jistě musela „doma" zapůsobit.

S legionáři přibyl do Cholmondeley i básník a redaktor Ivan Jelínek, který ve svých vzpomínkách *Jablko se kouše* nabízí poněkud jiný, realističtější pohled na situaci, kterou Kosina popisuje (více v oddílu Za bitvy o Británii). Nutno předem rozlišit, že sociální demokrat navštívil Cholmondeley vícekrát, pro účely této práce jsou však významné dvě návštěvy. První z 11. července, kdy Kosina natočil první pásma s vojáky a taktéž vyhledal Jelínka, podruhé 26. července, kdy s dotyčným vytvořil, respektive převzal vyhotovenou, plánovanou reportáž.

O příjezdu a schopnostech tohoto muže se dozvěděl Josef Kosina záhy a rozhodl se jej již při svém nahrávání dne 11. července vyhledat.

[325] *Tamtéž*, s. 105.
[326] *Tamtéž*, s. 105–106.

Jelínek to ve svých pamětech popsal následovně: „Jedno sobotní odpoledne jsem našel staršího muže [viz Obr. 5], čekajícího na mne pod dubem nedaleko kuchyní. Chce se mnou nutně mluvit, jak mi řekl kasární dozorčí. Na rozdíl od jiných českých a slovenských mladíků, schopných zřejmě vojenské služby, se návštěvník necítil v nejmenším v rozpacích, že přichází elegantně oděn mezi ty všechny všelijak nastrojené vojenské zástupy. On, sociální demokrat, odborář, si nepřipouštěl nic než své představy a pokládal se za dost důležitého politika, nesoucího břímě vlastenectví a strany, kterému je nekonečně lépe hovět v civilu než v uniformě důstojníka v záloze, kterým byl.“[327, 328]

Obr. 5: Zhruba pětatřicetiletý Josef Kosina *(převzato z: DRAŽAN a JUZA, Věznění, propuštění a osvobození občané okresu Rychnov nad Kněžnou, s. 78)*

[327] Kosina byl důstojníkem v hodnosti poručíka. Viz VÚA–VHA, KVL, Kosina Josef, *Vložka kvalifikační listiny.*

[328] JELÍNEK, Ivan. *Jablko se kouše*. Praha: Torst, 1994, s. 511.

Kosina se následně představil. V závěru úvodní řeči, podle Jelínkových vzpomínek pronesl: „Já dělám válečnou práci, protože jsem v BBC. Začínal jsem s Masarykem vysílání pro domov … a proto taky za váma přicházím.“ Nato si začal třít dlaně, což pro něj bylo údajně charakteristické.[329]

Sociální demokrat básníkovi vyjádřil své přesvědčení o tom, že jej dotyčný jistě může seznámit v táboře se zajímavými lidmi za účelem rozhovoru pro BBC. Kosina ukázal Jelínkovi i natáčecí vůz, kterým přijel, a seznámil ho se dvěma techniky, s nimiž později sám Jelínek často jezdil natáčet programy mimo Londýn. V dané situaci však nemohl narychlo reportér Kosinovi získat žádný „materiál“, který by mohl použít, a tak se smluvili, že se do tábora vrátí asi za dva týdny a že natočí pásmo, které Jelínek mezitím napíše a nastuduje.[330]

Do Cholmondeley se tak Kosina dostavil znovu, dne 26. července 1940,[331] kdy místní oddíly navštívil i sám prezident Beneš.[332] Setkal se zde znovu s Jelínkem, který mu, přestože zpočátku vyvolávala jeho žádost o natočení reportáže ze strany vojáků nedůvěru a pochybnosti, předal pásmo s půlhodinovým pořadem, který natočil.[333] Sociální demokrat sám měl s sebou natáčecí rozhlasový vůz a ze slavnostního pochodu vojáků si přivezl zpět do Londýna spoustu materiálu, z něhož pak sestavil dvě rozhlasová pásma. Jedno bylo vysíláno do vlasti a druhé, k němuž Kosina namluvil slovní doprovod anglicky, bylo zařazeno do „Empire Service BBC“ čili do vysílání pro celou britskou říši.[334] BBC taktéž vysílala

[329] *Tamtéž*, s. 511.
[330] JELÍNEK, *Jablko se kouše*, s. 512.
[331] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 108–109.
[332] HORÁK, *Republika v exilu*, s. 17–18.
[333] JELÍNEK, *Jablko se kouše*, s. 513.
[334] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 108–109.

i pásmo sestavené Jelínkem.[335] Zajímavé, avšak pro Kosinu charakteristické, je, že ve svých memoárech nezmiňuje o Jelínkovi, který mu s druhým pásmem pomáhal, ani slovo.

V Archivu Českého rozhlasu lze dohledat program československého vysílání BBC z úterý 19. září roku 1940. Mezi čtvrt na šest a půl šestou hodinou večerní zde jako šestý na programu, z celkových osmi bodů, byl pod svým pseudonymem uveden i Kosina. Záznam tedy vypadal: „6./ Masaryk and Germany read by Mr. Kalina".[336] Jednalo se zřejmě o jakýsi projev o vztahu T. G. Masaryka k Německu, nelze to však určit s jistotou, neboť listy s proslovem se nedochovaly.

Pakliže bychom postupovali chronologicky dále, dostaneme se k listopadu roku 1940, kdy došlo v Londýně k vytvoření Poradního rozhlasového sboru, zřízeného při ministerstvu zahraničních věcí, který měl vliv na vysílání z Londýna (viz oddíl Československá sekce BBC v čase války). Kosina v něm zastával roli jednatele, a to až do konce války.[337] Sám vyjadřuje domněnku, že pravděpodobně z důvodu výkonu této funkce mluvil ve vysílání československé vlády poměrně málo.[338] Například Drtinu, který zastával funkci samotného předsedy Poradního rozhlasového sboru, však tento fakt nijak neomezoval v hlasatelské činnosti. Kosina si tak pouze zřejmě prostě nechtěl připustit, že jeho role ve vládním vysílání je minimální.

V rámci snahy o sblížení mezi Angličany a Čechoslováky došlo 21. ledna 1941 k otevření Československého institutu v budově na Grosvenor Place, kterou v rámci vzájemné spolupráce poskytla Britská rada

[335] JELÍNEK, *Jablko se kouše*, s. 513.
[336] Archiv Českého rozhlasu, fond Československý rozhlas, materiál LN Z 1940, B.B.C. – Czechoslovak Programme, karton 2 (03. 10. 1940 – 09. 11. 1940), relace 40–105, 357, 421, l. 39.
[337] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 129.
[338] *Tamtéž*, s. 132.

(British Council). U otevření byl britský ministr zahraničí Anthony Eden, za přítomnosti prezidenta Beneše, některých anglických ministrů a celé československé vlády. Eden pronesl řeč, do které zahrnul obdiv k československé staleté kultuře, téma boje proti Němcům a demokratické tradice československého lidu. Řeč i celkový obřad při zahájení činnosti Institutu zachytil Kosina se spolupracovníky na gramofonové desky. Z nich pak sestavil anglický program, který opět doplnil příslušnými vysvětlivkami. Znovu byly tyto nahrávky vysílány v Empire Service BBC.[339]

Z úterý prvního dubna 1941 se zachovalo, znovu v Archivu Českého rozhlasu, hlášení československého programu BBC, kde vystoupil i Josef Kosina. Jeho jméno původně mezi hlasateli na tříbodovém programu nefigurovalo. Ten měl uvést novinkami z Československa jistý Růžička, obecné novinky měl shrnout jistý J. Němec a „talkem" měl skončit opět Němec. Texty napsal Jaroslav Kraus. Vzhledem k tomu, že Němec k poslednímu bodu zřejmě z nějakého důvodu z vysílání vypadl, nahradil jej před šestou hodinou večerní Josef Kosina. U všech zmíněných je pak uvedeno „The names are not to be mentioned", tedy pokyn k zachování anonymity hlasatelů.[340] Alespoň pro nástin textu, který Josef Kosina v dubnu 1941 v rozhlase četl, následuje stručné shrnutí.

Projev začíná reakcí na projevy Hitlera a Mussoliniho, kteří učinili narážky na, následně neuskutečněné, „velké věci, které se stanou, až přijde jaro". Pokračuje tematikou odhlasování zákona o pomoci Velké Británii a uvedení amerického válečného průmyslu do pohybu. Důvod německo-japonského spojenectví je vysvětlen jako strach z Američanů

[339] *Tamtéž*, s. 126–127.

[340] Archiv Českého rozhlasu, fond Československý rozhlas, materiál LN Z 1941, B.B.C. – Czechoslovak Programme, karton 6 (01. 04. 1941 – 31. 05. 1941), relace 427–558, l. 429.

a Japonsko označováno pouze za Hitlerův prostředek k uskutečnění vlastních cílů.

Němci si dále údajně již uvědomují, že proti spojeným silám Anglie a Ameriky nemohou vyhrát a že námořní moc, kterou Německo nemá a Itálie každým utkáním s anglickým loďstvem ztrácí, hraje rozhodující roli. Kraus v textu zpochybňuje validitu vítězství zemí Osy v Africe i pádu Bulharska. Útok Itálie proti Řecku popsal následovně: „Raketa protiřecké ofensivy, řízené osobně Mussolinim, zasyčela a zhasla v albánském blátě."

Kosina dále pronesl, že Rusko zaručilo Turecku svou neutralitu, tudíž má země Blízkého východu volnou ruku v případě německého útoku. Podobným způsobem, jak hlasatel říká, Sovětské Rusko požehnalo jugoslávskému protiněmeckému postupu, kterážto okolnost ukazuje rozsah německé diplomatické porážky. Do toho všeho je tou dobou v Berlíně japonský ministr zahraničních věcí Yōsuke Matsuoka, který vše sleduje. Příjezd tohoto diplomata do Berlína je popsán jako „divadelně hlučný" a jako takový, který zároveň vytlačil z Hitlerova výsluní „římského společníka".

Řeč je zakončena pisatelovou domněnkou ohledně, na rozdíl od věrné zaslepenosti Mussoliniho, Matsuokovy možné revize situace potom, co viděl porážky Německa v Evropě. Kosina hlášení skočil větami: „Z Berlína do Říma bylo blízko, nebylo času přemýšlet. Na dlouhé cestě z Berlína přes Sibiř do Tokia mohou napadnout všelijaké myšlenky."[341]

Text působí charakteristickým rysem sebejisté agitace o zpochybňování zmíněných kroků nepřítele. Vyjadřuje víru v nové spojence a taktéž v brzký obrat ve válce. Někdy sarkasticky, a i z lingvistického hlediska

[341] *Tamtéž.*

působivě, zmenšuje možné dopady a vliv agresorových kroků a kritickým přehledem geopolitické situace Osy vysílá domů naději na vítězství.

Další potenciální pramen, kde by se mohly objevit autentické záznamy hlášení Josefa Kosiny, se nachází opět v Archivu Českého rozhlasu v Praze. Jedná se o kolekci několika set vinylových desek, jak na ni odkazuje Erica Harrison, vytvořených prostřednictvím London Transcription Service (LTS), většinově se záznamy válečných programů a hlášení v češtině, doplněné několika záznamy z BBC. Nezpozorována přestála kolekce období totality na ministerstvu zahraničních věcí a následně byla přemístěna do Archivu Českého rozhlasu. Velká část sbírky, přestože byla inventarizována a digitalizována, zůstává stále neprostudována. Celkově podobná situace se záznamy potkala i desky v archivech londýnského BBC, které nejsou však dosud plně evidované aani digitalizované.[342]

Vraťme se však k obecné situaci zaměstnance Britského rozhlasu. Kosina popisuje své působení v BBC v době války těmito slovy: „Celá tato služba má své zásady a pravidla, jimiž se řídí. Především musí být pohotová a rychlá, a hlavně spolehlivá. Jedním z hlavních pravidel je, že se nesmějí zamlčovat zprávy nepříznivé nebo nepohodlné. Myslím, že je to psychologicky velmi správné. Je jistě daleko lepší, slyšel-li náš posluchač zprávu o nějakém neúspěchu z Londýna, možno-li ještě dříve, než ji vysílaly německé stanice, protože pak nevypadala zdaleka tak hrozivě, když se s ní Němci začali chvástat. Rozhlas se tedy držel pravidla vysílat pravdu, i když byla nepříjemná, nejen proto, že je to správné a poctivé, ale i proto, poněvadž se to nakonec nejlépe vyplácí. A i ten největší kritik Londýna musí uznat, že mu britský rozhlas předkládal pravdu, někdy snad příliš střízlivým způsobem, ale přece jen pravdu. My, kteří jsme

[342] HARRISON, *Suitcase of Soundscapes*, s. 470–471.

pracovali na československém vysílání, jsme to věděli a bylo to velkým povzbuzením v práci.

Pracovat na československém vysílání v Londýně nebylo jistě v této době žádnou sinekurou, avšak nebyl bych se této činnosti tenkrát vzdal za nic na světě. Vědomí, že každou zprávou, ba každým českým slovem z Londýna přinášíme útěchu a naději všem věrným ve vlasti, bylo odměnou více než dostatečnou za všechna nepohodlí a obtíže. Nikdy jsem se v oněch dobách nemohl ubránit jistému rozechvění, když jsem přistupoval k mikrofonu, ačkoliv jsem přečetl za svých pět let u mikrofonu za války tisíce zpravodajských relací. Vím, že i moji kolegové měli podobné pocity. Žádná jiná činnost v odboji nezdála se mi tehdy čestnější – kromě bojového létání, k němuž jsem fysicky nezpůsobilý –[343] a hlavně důležitější a potřebnější nežli práce v rozhlase, i když snad nebyla tato činnost nejokázalejší a nejhledanější."[344]

I přes tato Kosinova slova, která jsou jistě upřímně a dobře míněná, nelze převzít tak jednoduše pozitivní dojem, který z nich o působení v BBC vyplývá. V předchozím oddílu byl popsán vznik Poradního rozhlasového sboru, jehož předsedou se po Stránském stal Prokop Drtina. Podle Kosinových slov měl dotyčný zprvu problém s množstvím obdržované kritiky svých schopností i názorů ze strany kolegů, avšak poté, co se ho on, jako jednatel Sboru zastal, Drtina byl nechán na pokoji.[345] Kosina sám však čelil nejedné výtce.

[343] Z Kosinových děl ani jeho vojenských a archivních záznamů nevyplývá, proč by měl být k létání fyzicky nezpůsobilý. Naopak ve vzájemné korespondenci čs. exilových ministerstev z roku 1943 je zmiňován jako někdo, kdo se s jistotou vyjadřuje o své fyzické způsobilosti ještě v lednu 1940, ale jediným důvodem, proč nebyl povolán, bylo jeho důležité zaměstnání. Viz VÚA–VHA, SB. 24, *Josef Kosina*, l. 395.

[344] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 137–138.

[345] *Tamtéž*, s. 129–130.

Na jaře roku 1943 se předseda Státní rady Prokop Maxa na schůzi Poradního rozhlasového sboru kritickou poznámkou vyjádřil ke schopnostem jednoho z hlasatelů BBC. Až později bylo, zřejmě britskými představenými z BBC, Kosinovi sděleno, že byla údajně pronesena o něm. Týkala se, dle dostupných informací, jeho způsobu hlášení, zejména jazykové stránky. V návaznosti na Maxou poznámku došlo ve Sboru ke zpochybnění a zkritizování schopností Kosiny a celkové shodě na nepříznivém stanovisku vůči dotyčnému.

Kosina následně sepsal obhajovací dopis ohledně „šikany" vlastní osoby ze strany rozhlasového oddělení. Poslal jej zaprvé Drtinovi, aby jakožto předseda Poradního rozhlasového sboru problém urovnal, zadruhé samotnému Maxovi, s tím, že dotyčnému bude povděčen, kdyby si jej znovu mohl poslechnout a svou kritiku zpřesnit. Na následujících řádcích poznamenal, že hlásí příští pondělí, dne 17. května v 6.10, 8.10 a 9.10 hodin a doufá, že Maxa bude mít čas hlášení vyslechnout.[346] Zda tak předseda Státní rady opravdu učinil, nelze na základě dostupných pramenů doložit.

Drtina se se záležitostí obrátil až na ministra Huberta Ripku, aby jej o sporu informoval a zároveň ho ujistil o tom, že kauza je nevypovídající o obecné činnosti Poradního rozhlasového sboru, který, jak Drtina jeho členům při této příležitosti připomněl, má sloužit a radit ministerstvu. Ripka přeposlal s Drtinovým souhlasem přeloženou verzi dopisu britskému editorovi československé sekce BBC, Robertu Bettsovi. Ten 8. října, tedy zhruba půl roku po otevření záležitosti, odpověděl Ripkovi, že československé ministerstvo zahraničních věcí (čímž zřejmě myslel

[346] Masarykův ústav a Archiv AV ČR (MÚA AV ČR), fond Beneš Edvard (EB), karton EB II – 435, inv. č. 3540, sign. XVII/10/8, Poradní rozhlasový sbor, Korespondence ve věci rozhlasové činnosti p. Kosiny, l. 209–210.

Státní radu v zastoupení Maxy) nikdy nevyjádřilo žádný negativní názor na „pana Kalinu“ a jakékoliv rozpory s jeho postavením a povinnostmi jsou tak vnitřní záležitostí BBC. Administrativně-byrokratické okénko uzavřel 13. října 1943 Prokop Drtina na příští schůzce Poradního rozhlasového sboru, kde toto „ospravedlňující“ vyjádření ohledně Kosiny přednesl.[347]

Žádný záznam o tom, zda Bettsova vyhýbavě laxní odpověď Kosinovi stačila jako omluva a záchrana jeho důstojnosti a pošramocené cti se nedochoval. Na následné schůzi Poradního rozhlasového sboru z 29. 10. 1943 nicméně vše fungovalo, jak mělo, jak si Drtina poznamenal. V jejím závěru děkoval zde za spolupráci, kromě jiných, také Kosinovi.[348]

Další doložený příklad různého názoru na hlasatelovy schopnosti pochází ze stejného období – jara 1943. Tehdy se vyostřil spor mezi vedoucím rozhlasového oddělení Josefem Körblem a rozhlasovým referentem pro Kancelář prezidenta Prokopem Drtinou. Ve své následné obhajobě zmiňuje Körbel i Kosinovo jméno. Vyjadřuje se taktéž k jeho stížnosti týkající se Maxovy kritiky, kterou zaslal Kosina Drtinovi, který měl podle něj následně řešit domnělou neshodu jinou cestou než okamžitým formálním dopisem Ripkovi.

Körbel v odpovědi Ripkovi ohledně Drtiny píše: „Lišili jsme se také v názoru na překladatelské a hlasatelské schopnosti pana Kosiny. Nepokládal jsem pana Kosinu za jednoho z nejlepších hlasatelů, dr. Drtinovi se naopak líbil. Vytýkal mně, že se s ním v BBC špatně zachází, a naznačil, že se tak děje pod vlivem rozhlasového oddělení. Později se podobná slova vyskytla v stížnosti, kterou pan Kosina vznesl panu ministrovi Ripkovi proti rozhlasovému oddělení. Na předposledním zasedání Poradního

[347] *Tamtéž*, l. 210–214.
[348] *Tamtéž*, l. 215–216.

rozhlasového sboru zdůraznil dr. Drtina, že jednání sboru je důvěrné a že nesmí docházet k indiskrecím. Ze zmíněné Kosinovy stížnosti vyplynulo najevo, že dr. Drtina měl na mysli případ, kdy Sbor debatoval o nedostatcích hlasatelů, a o němž se pan Kosina neprávem domníval, že jsem o tom mluvil s Miss Grant-Duff. Domnívám se, že Dr. Drtina jako předseda Poradního rozhlasového sboru, jenž je zřízen při Ministerstvu zahraničních věcí, měl volit jinou cestu, aby si zjednal jasno o domnělé indiskreci úředníka MZV [Körbel tím myslel Kosinu, který tehdy vskutku byl též zaměstnancem MZV], než aby mu postačila informace pana Kosiny k tomu, aby věc učinil předmětem formálního upozornění na schůzi Sboru."[349]

Žabomyší války vedené v rámci boje o vlastní zveličení, přízeň nebo důležitost, se nevyhnuly ani rozhlasu. Je zde patrné, že ať už překladatelské a hlasatelské Kosinovy schopnosti dosahovaly jakýchkoliv kvalit, „pekl" s Drtinou. Ač Körbel v dopise Ripkovi popisoval urážlivost, ješitnost, egocentrismus a úřednickou povýšenost u Drtiny,[350] nebyl by daleko od pravdy, kdyby popis aplikoval i na Kosinu. Sociální demokrat s Drtinou měli dále navíc společný odsuzující názor na vládou zostřenou organizovanou rozhlasovou propagandu, oba dost vysoké mínění o vlastní důležitosti a svým způsobem na sebe na půdě rozhlasového československého oddělení a Poradního rozhlasového sboru, jemuž dělal Drtina referenta, prostě „zbyli". Vedoucí prvního zmíněného uskupení Josef Körbel pro změnu nepohrdl příležitostí ke kritické „konfesi", kteroužto možnost mu v rámci jeho květnového sporu s Drtinou „poskytl" Ripka, a vyčetl zde veškeré vzájemné neshody, ba nedostatky Drtinovy. Vyšší hra, kterou dotyční vedli, nakonec skončila postupným setřením záležitosti a všichni zmínění pokračovali i nadále ve svých pozicích.

[349] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, sign. 1-1/13, l. 792–793.
[350] *Tamtéž*, l. 786–797.

3 Politika a politikaření

3.1 Exilové státní zřízení ČSR

3.1.1 Průběh sestavování exilového státního zřízení ČSR

Prvním úředním krokem, který předcházel celému procesu, bylo vytvoření pařížského Československého národního výboru (ČSNV), dočasné náhražky vlády. Dne 17. listopadu jej uznala Francie, v prosinci 1939 Velká Británie.[351] Jmenovaní jako jeho členové byli: Edvard Beneš, Sergěj Ingr, Štefan Osuský,[352] Eduard Outrata,[353] Hubert Ripka, Juraj Slávik, Jan Šrámek a Rudolf Viest. Zároveň s tím došlo k odsouhlasení znovuvybudování československé armády ve Francii.[354]

[351] NĚMEČEK, Jan et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 1*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2008, s. 9.

[352] Štefan Osuský (1889–1973) byl politik, právník a diplomat. Za první světové války působil v Londýně, Paříži a Švýcarsku. Po roce 1918 se stal generálním tajemníkem čs. delegace na Pařížské mírové konferenci a spolupodepsal Trianonskou smlouvu stanovující hranice ČSR s Maďarskem. Mezi válkami zastával post vyslance ve Francii, kde se podílel na budování Malé dohody a zastupoval ČSR ve Společnosti národů. Později působil jako ministr exilové vlády v Londýně. Pro dlouhodobé spory s Edvardem Benešem byl roku 1942 zbaven funkcí a odešel do USA, kde působil akademicky a po roce 1948 i v exilových politických strukturách. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Štefan Osuský* [online]. Bez data [cit. 24. 2. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/osusky_stefan.html

[353] Eduard Outrata (1898–1958) byl národohospodář a politik. V roce 1923 nastoupil do zaměstnání v Československé zbrojovce v Brně, odkud se propracoval až na pozici generálního ředitele. Po okupaci řídil evakuaci specialistů, peněz a technologií ze Zbrojovky do západní Evropy. V roce 1939 odešel do exilu a podílel se na vzniku ČSNV. V londýnském exilu působil jako ministr financí a později jako ministr pro průmysl, obchod a živnosti. Po válce zastával významné funkce v hospodářském řízení státu. Po únoru 1948 si díky loajalitě ke komunistům udržel vysoké postavení, avšak počátkem 50. let se stal obětí politických čistek, byl zatčen a v roce 1954 v inscenovaném procesu odsouzen k dlouholetému trestu. Roku 1956 byl ze zdravotních důvodů propuštěn a po své smrti byl rehabilitován. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Eduard Outrata* [online]. Bez data [cit. 24. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/outrata-eduard-7977Dn

[354] MASARYK, *Volá Londýn*, s. 19.

Samotné úsilí vydané k vytvoření Národního výboru však nestačilo pokrýt vše, s čím se jeho struktury musely potýkat. Rozpory a prohlubující se napětí mezi Benešem a předními slovenskými spojenými politiky Milanem Hodžou a československým vyslancem v Paříži Štefanem Osuským[355] však vedly ke zpomalení procesu jednání o vytváření prozatímní exilové vlády.[356] Pro její uznání Britové požadovali vyřešení česko-slovenských sporů, což měla reprezentovat Benešova shoda právě s Hodžou.[357] Hodža, bývalý československý premiér však z rozhořčenosti nad nedostatečnou reprezentací Slováků v ČSNV inicioval v listopadu 1939 vznik Slovenské národní rady, která měla být jediným oficiálním představitelem Slováků v zahraničí.[358] Napjatá situace se nakonec svým způsobem urovnala vytvořením Česko-Slovenské národní rady (Č-SNR) začátkem roku 1940, avšak i tak byla celková záležitost vyčerpávajícím a značně vyhroceným procesem.[359]

Situace se podstatně změnila po vojenské porážce Francie na přelomu května a června roku 1940. Beneš spojil jednání o evakuaci československých vojáků ze země s požadavkem uznání československé exilové reprezentace. O uznání poté Beneš výslovně požádal v dopise zaslaném Lordu Halifaxovi 9. července 1940. Rychlé uznání exilové vlády bylo výhradní prioritou, a tak došlo i k přijetí britských podmínek, včetně

[355] Viz KUKLÍK, Jan a NĚMEČEK, Jan. *Osuský a Beneš po Mnichově: k nepublikované části pamětí vyslance Štefana Osuského*. In: Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století. Praha: Historický ústav AV ČR, 2002, roč. 10, s. 293–312; VLČKOVÁ, Jana. *Kritický pohled Štefana Osuského na Edvarda Beneše a na jeho kladný vztah k Sovětskému svazu*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica. Sborník prací historických, 2003, roč. 32, s. 63–69.

[356] NĚMEČEK et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 1*, s. 9.

[357] Viz KUKLÍK a NĚMEČEK, *Hodža versus Beneš*, s. 90–141.

[358] Viz KUKLÍK, Jan a NĚMEČEK, Jan. *Česko-slovenská národní rada v Paříži 1940*. In: Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století. Praha: Historický ústav AV ČR, 1998, roč. 6, s. 175–237.

[359] ŠÍPKOVÁ, Eva. *Vztahy Československa s Francií v letech 1939–1940*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2019, s. 58.

prozatímní nevymezenosti anglického postoje k budoucím československým hranicím a teorii kontinuity. Zbývající nedořešené otázky finanční, majetkové, vojenské a administrativní navrhl sám Beneš vyjasnit až později.[360]

Ke 21. červenci 1940 dochází k oficiálnímu uznání prozatímní vlády. O dva dny později skládá Šrámkova vláda slib do rukou prezidenta republiky, čímž oficiálně nastupuje úřad zase mezinárodně uznaná (prozatímní) vláda. Jejími členy jsou: Jan Šrámek (předseda vlády), Ján Bečko (státní tajemník v Ministerstvu sociální péče), Ladislav Feierabend (státní ministr), Sergěj Ingr (ministr národní obrany), Jan Masaryk (ministr zahraničních věcí), Jaromír Nečas (státní ministr), František Němec (ministr sociální péče), Štefan Osuský (státní ministr), Eduard Outrata (ministr financí), Ján Paulíny-Tóth (státní tajemník v Ministerstvu financí),[361] Hubert Ripka (státní tajemník v Ministerstvu zahraničních věcí), Juraj Slávik (ministr vnitra) a Rudolf Viest (státní tajemník v Ministerstvu národní obrany).[362]

Dne 24. července pak sdělil prezident tuto novinu rozhlasem celému národu ve slavnostním projevu,[363] po němž zazněly i československé státní hymny.[364] Dva dny poté měl Beneš promluvit také

[360] NĚMEČEK et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 1*, s. 10–11.

[361] Ján Paulíny-Tóth (1903–1966) byl právník, politik a diplomat. V meziválečném období patřil k odpůrcům autoritativní politiky Hlinkovy slovenské lidové strany. Po vzniku Slovenského státu v březnu 1939 odešel do Francie a následně do Velké Británie. Zde byl v letech 1940–1945 členem Státní rady, v letech 1941–1943 jejím místopředsedou. Po válce působil na ministerstvu zahraničních věcí a stal se prvním poválečným vyslancem ČSR v Itálii. Po únoru 1948 odmítl návrat do Československa a zůstal v exilu, kde pracoval pro československé vysílání BBC. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ján Paulíny-Tóth* [online]. Bez data [cit. 25. 2. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/pauliny_toth_jan.html

[362] BENEŠ, Edvard. *Paměti: od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. Praha: Orbis, 1948, s. 165.

[363] BENEŠ, Edvard. *Šest let v exilu a druhé světové války*. Praha: Orbis, 1946, s. 52–53.

[364] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 101.

k československým evakuovaným vojenským jednotkám z Francie v táboře Cholmondeley nedaleko Chesteru. Doprovázel jej nově jmenovaný ministr národní obrany Sergěj Ingr, osobní stráž a najatí nosiči. Projev vyzněl z prezidentových úst dojmem jistoty a na vojáky zapůsobil. Přítomen byl i Josef Kosina (viz oddíl Kosinovo pokračování v BBC).[365]

O tři měsíce a jeden den později dochází k dalšímu důležitému ustavení. Dne 25. října 1940 je totiž, společně s dohodou ohledně československého právního postavení a organizace, podepsáno také zvláštní finanční ujednání. Na britské straně ministrem financí Kingsley Woodem a na straně československé zastoupené ministrem financí Eduardem Outratou je vzájemně ustaveno právo disponovat československým zlatem uloženým před Mnichovem u Bank of England, a zároveň obecné financování československých branných sil během války.[366] Dochází tak k vyřešení základního, byť palčivého problému.

V říjnu téhož roku taktéž podepisuje Beneš dekret, kterým dochází ke zřízení Státní rady (zpětně se vztahuje datum jejího založení ke dni uznání prozatímní vlády – 21. červenci), náhrady parlamentu, byť jen formální.[367, 368] Tímto dokumentem byla rovněž na prezidenta převedena zákonodárná moc podle ústavy z roku 1920.[369] Prozatímní státní zřízení ČSR v exilu tak vzniklo z dosavadního ČSNV a v roce 1940 mělo tři základní části: prezidenta republiky, exilovou vládu a Státní radu.[370]

---

[365] *Tamtéž*, s. 108–109.
[365] *Tamtéž*.
[366] BENEŠ, *Paměti*, s. 170–171.
[367] ČERVINKOVÁ, Milada a OTÁHALOVÁ, Libuše. *Dokumenty z historie československé politiky 1939–1943*. Díl I: vztahy mezinárodní diplomacie k politice československé emigrace na západě. Praha: Academia, 1966, s. 144.
[368] KUKLÍK, Jan. *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939–1940*. Praha: Karolinum, 1996, s. 147.
[369] *Tamtéž*, s. 135–136.
[370] NĚMEČEK et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 1*, s. 12.

Situaci prozatímní formy vlády, která často narážela na problém vlastní nevymezenosti, bylo nutno vyřešit. Tedy přetvořit ve vládu stálou. Na začátku roku 1941, ke dni 21. ledna, byl na Grosvenor Place, kde se již od léta 1940 scházela prozatímní vláda,[371] otevřen Československý institut. Obřad provedl britský ministr zahraničí Anthony Eden za přítomnosti prezidenta Beneše.[372] Eden přednesl řeč, kde zmínil oběti Československa v roce 1938 a jistotu ohledně československého obrození. Pozdravný telegram poslal i britský král.[373] Mezi Benešem a Edenem také 10. února 1941 proběhl rozhovor týkající se obecných, konkrétních mezinárodních i vojenských otázek. Prezidentem byl vyzdvižen potenciál československé otázky, který mohl mít veliký symbolický význam i pro ostatní země. Dne 18. dubna odevzdal Beneš Edenovi memorandum shrnující základní body týkající se upevnění, dosud prozatímní, československé úřední pozice, v stálou.[374]

Po červnovém přechodu Sovětského svazu na stranu Spojenců rozhodl v první polovině července britský válečný kabinet o projednání otázky přednesené Benešem 18. dubna 1941. Přesně o tři měsíce po prvotním předložení došlo k předvolání Jana Masaryka k ministru Edenovi, který Čechoslovákovi odevzdal nótu. V ní bylo oznámeno pověření mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra Edvarda Beneše jako prezidenta Československé republiky a možnost jmenování československé vlády.[375] Od července 1941 tak byl Beneš jako prezident československého státu uznán Velkou Británií a Sovětským svazem, od roku 1942 pak Spojenými státy.[376] Tím finálně dochází ke zrovnoprávnění

[371] *Tamtéž*, s. 107.
[372] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 126–127.
[373] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 85.
[374] BENEŠ, *Paměti*, s. 184–185.
[375] *Tamtéž*, s. 185–188.
[376] NĚMEČEK et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 1*, s. 14

prezidenta a vlády Československé republiky v exilu s postavením ostatních spojeneckých hlav států a vlád, čímž je vyjasněna většina otázek úředních, právních i administrativních. Na počátku listopadu 1942 se exilová vláda rozhodla, v rámci anulace Benešovy abdikace z října 1938,[377] pro vydání zvláštního ústavního dekretu, prodlužujícího Benešovo setrvání ve funkci prezidenta až do konce války.[378]

3.1.2 Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu

Přestože Kosina nebyl nikdy přímou součástí československé vlády ani Státní rady, neustále se pohyboval ve styku s jejími členy od pozic řadových, až k těm nejvyšším. Stejným způsobem o to usiloval i u britských politiků. Tam mu přirozeně byla ku prospěchu znalost angličtiny a prostředí z dřívějších návštěv Anglie a Londýna, neméně pak již mnohé dřívější známosti.

Po vypuknutí války značila rostoucí síla Labour Party, že spojení s anglickou levicí se stane velmi vlivným.[379] Proto vzešla potřeba informovat veřejnost o činnostech a cílech britské strany, a pro Čechoslováky nutnost snahy o možná co nejtěsnější spojení s těmito britskými kruhy. I v důsledku toho se Kosina rozhodl, že ve volných chvílích začne přednášet v dělnických organizacích. Nebylo to pro něj nic nového – již před válkou navštívil Anglii čtyřikrát a několik veřejných vystoupení již měl za sebou. Již 23. září 1939, zhruba měsíc a půl po příjezdu na Ostrovy,

[377] ZEMAN, *Edvard Beneš*, s. 203.
[378] KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Praha: Karolinum, 1998, s. 100–108
[379] Viz KOVÁŘ, Martin a SOUKUP, Jaromír. *The Origin and Nature of the British Welfare State in 1939–1951*. *Acta Oeconomica Pragensia*, 2007, roč. 15, č. 7, s. 257–271.

tak na pozvání londýnských družstevníků mluvil o Československu a jeho boji za svobodu v městě Welvyn Garden City severně od Londýna, kde se mu, dle jeho slov, dostalo nadšeného přijetí. Následující půlrok téměř každý týden přednášel na různých místech a u různých příležitostí, dokud pro nedostatek času nebyl nucen činnost přerušit.[380] V intenzivní přednáškové činnosti později pokračoval dále, v největší míře v roce 1942 (více v oddílu Československé odbory v exilu).

Na podzim roku 1939 se vůdce labouristické opozice Attlee vrátil ze zdravotní dovolené. Kosina jej kontaktoval a požádal o schůzku, jakmile se Angličan navrátí do Londýna. Později, začátkem října, se tak sociální demokrat dostavil do Attleeho kanceláře ve sněmovně, kde se shledal také s politikovým náměstkem Herbertem Morrisonem a poslancem Arthurem Greenwoodem. Po Kosinově předestření snahy o československo-britské sblížení mu byla přislíbena podpora Labour Party. Sociální demokrat následně o schůzce informoval, v jeho sídle v Gwendolyn Avenue v Putney, exprezidenta Beneše.[381]

V listopadu 1939 byl Kosina požádán ze strany zástupců Labour Party, aby vypracoval krátké memorandum na téma propagandy v Československu versus německá propaganda. Sepsaný elaborát Kosina následně 26. listopadu zaslal do ústředí britských socialistů. V roce 1948, kdy se ke své stati vrátil,[382] uvádí, že se nezabývala ani tolik bojem s nacismem, ale především čelením nové hrozbě přicházející z východu – sovětskému komunismu. Již v této době totiž údajně sociální demokrat obdržel informace o tajné ruské propagandě v Československu. Ve svém memorandu následně vysvětlil důvody, proč by Češi z jeho pohledu byli

[380] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 62–63.
[381] *Tamtéž*, s. 63–64.
[382] Dochoval se pouze vlastní retrospektivní komentář Kosiny z roku 1948 k danému memorandu, nikoli bohužel elaborát samotný.

náchylní a neměli větší problém ohledně přijetí komunistického kréda „založeného na pěstování nenávisti“.[383]

V prohlášení se údajně již tehdy zabýval komunistickou lživou propagandou demonstrující Rusko jako osvoboditele Evropy. Dodává, že Sovětům se vyvolání dojmu nakonec podařilo, vlivem naivity mocností Západu na jedné straně a Benešovými chybami na straně druhé. Kosina píše, že v roce 1944 se prezident pochopitelně obával ruského, nikoli západního osvobození, a proto se navzdory britskému nesouhlasu vydal dříve se svou londýnskou vládou preventivně do Moskvy. Sociální demokrat zakončil odstavec tím, že i kdyby Beneš do Moskvy nejel a neovlivnil tak v jakékoliv potenciální míře budoucí vývoj střední a východní Evropy, Československo *bylo* osvobozeno Ruskem.[384]

Kosinovy krajně zmatečné závěry je nutno chápat v kontextu roku 1948, kdy dotyčný elaborát sepsal a kdy již jeho vztah k Benešovi prošel jistou metamorfózou. Na přelomu let 1943 a 1944 by Kosina pravděpodobně jen těžko vyvodil důsledky o tom, že prezident se obával ruského osvobození, neboť právě k Sovětskému svazu Benešova náklonnost v tomto období vzrostla. Zpětně je taktéž snadné vyčítat Benešovi jeho „chyby“, které v Kosinově spektru podpořila již dřívější nelibost k Sovětskému svazu, která se po roce 1948 ještě umocnila.

Memorandum pokračovalo Kosinovým návrhem na vytvoření středoevropské federace Československa a Polska jako bariéry proti Rusku a ruskému komunismu, což je, v rámci zachování chronologie rozebráno až v oddílu Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD.[385]

---

[383] Bodleian Archives & Manuscripts, Oxford. *Memorandum by J. Kosina of the Overseas Service of the B.B.C. on 'A Policy for Central Europe', with related correspondence*, 1949. MS. Attlee dep. 77, fol. 13.
[384] *Tamtéž*, fol. 14.
[385] *Tamtéž*, fol. 14–15.

Těžko lze soudit skutečnou nadčasovost Kosinova memoranda z roku 1939, neboť se zachoval pouze jeho vlastní komentář k němu z doby o devět let později. Pokud však podobné myšlenky prosazoval již v roce 1939, nutno mu přiznat jistou kvalitu odhadových schopností. Protože však v roce 1948 bylo téma souboje Západu s Východem vysoce aktuální a ožehavé, nelze vyvrátit, že Kosina chtěl zapůsobit tím, že „to říkal už tenkrát", a nutno střízlivě přihlédnout i k prostému faktu, kdy „po válce je každý generál".

Později v roce 1939 vzpomíná Kosina jako na jedno z důležitých setkání na „čaj" u Hugh Daltona v jeho bytě v Carlisle Mansion nedaleko Victoria station. Byl zde přítomen Edvard Beneš s manželkou, Hugh Dalton se svou chotí a další dva poslanci Labour Party. Na tomto setkání došlo k usnesení, že Kosina se stane spojkou („liaison officer")[386] mezi anglickými socialisty a prezidentem Benešem. Tato funkce Čechoslovákovi zůstala prakticky po celou dobu trvání války.[387]

Mezi další funkce Kosinovi připadlo v říjnu roku zahájení války také „poradenství pro válečné zpravodajství a informace".[388] V jeho rámci měl hodnotit a třídit informace z Protektorátu a referovat Benešovi na jejich základě o tom, jak tamní situace vypadá. Britské úřady opatřovaly Kosinovi přes Lisabon a Stockholm časopisy z domova, prezident k tomu přidával k vytřídění část korespondence došlé do jeho kanceláře. Díky všem těmto zdrojům si Josef Kosina mohl utvářet dosti podrobný obrázek o poměrech v Protektorátu, o čemž často s Benešem i hovořil. Kanceláře v Putney však postupně přestávaly velké agendě dostačovat, a proto

[386] MÚA AV ČR, karton EB II – 383, inv. č. 2429, sign. V/Kosina J. 364, l. 1.
[387] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 64.
[388] Diplomat a archivář Jan Opočenský si ve svých denících poznačil tuto Kosinovu roli jako „práci úředníka informačního odboru exilového ministerstva zahraničních věcí". Viz ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 463.

si Čechoslováci pronajali dům v Park Street poblíž památky Marble Arche. Po boku Josefa Kosiny zde působil například také Ján Bečko, který sbíral a zpracovával informace ze Slovenska.[389]

Mezi lety 1939 a 1940 je jméno sociálního demokrata také několikrát uvedeno v přehledu činností Jaromíra Nečase, zaslaném Edvardu Benešovi dne 17. 12. 1940.[390] Začátkem roku 1940 doprovázel Kosina jako překladatel[391] Nečase k Rolandu Crossovi, ministru pro vedení hospodářské války (Ministry of Economic Warfare), kde s dotyčným diskutovali o železničním transportu, zbrojním průmyslu, zásobování surovinami v Československu, roli psychologické války nebo například přídělu tabáku pro armádu. Po celkovém referátu, jehož hlavním tématem se stala britská blokáda, byla zdůrazněna ještě nutnost uznání provizorní československé vlády.[392]

Mezi další Nečasova únorová až březnová setkání z roku 1940 patřila schůzka s Hugh Daltonem a dále setkání s poslancem železničářů Lathanem, obě v doprovodu Kosiny. Na obou byla probrána hospodářská situace Německa, hospodaření Němců v Čechách a na Moravě, blokádní opatření a s Daltonem pak ještě otázka uznání vlády. Dotyčný se zajímal i o otázku slovenskou a vztahy československo-polské.[393] To popisuje o několik let později ve svých *Vzpomínkách* i sám Kosina.[394]

Přímo s Kosinou Nečas uskutečnil vzájemnou schůzku v rámci jednání s odboráři, a to v Transport House (sídlo TUC). Probrali poměry a odborové organizace v Německu a v Protektorátu, sociální systém Třetí říše a všeobecnou hospodářskou i politickou situaci v českých zemích.

[389] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 65–66.
[390] ČERVINKOVÁ – OTÁHALOVÁ, *Dokumenty z historie československé politiky*, s. 150.
[391] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 83.
[392] ČERVINKOVÁ – OTÁHALOVÁ, *Dokumenty z historie československé politiky*, s. 159.
[393] *Tamtéž*, s. 161.
[394] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 190.

V doprovodu sociálního demokrata se pak o pár dní později Nečas dostavil ještě na schůzku s prvním lordem admirality Albertem Victorem Alexandrem, s nímž se Kosina znal již od roku 1938,[395] kde probrali poměry v Německu, Čechách a na Moravě. V závěru prodiskutovali otázku uznání československé vlády, načež se Alexander zmínil o tom, že se následující den setká s americkým vyslancem a „přimluví" se u něj o podporu.[396]

Po boku Nečase se 17. ledna 1941 účastní Kosina také schůze československých socialistů v Trade Union Clubu. Mezi další přítomné patřili také například Bečko, Kříž, Bělina, Stolz, člen Státní rady Bohumil Laušman,[397] redaktor a pedagog Václav Patzak (též Pacák),[398] diplomat a dřívější vyslanec v SSSR Zdeněk Fierlinger[399] a další. Mezi mnohá

[395] *Tamtéž*, s. 25.

[396] ČERVINKOVÁ – OTÁHALOVÁ, *Dokumenty z historie československé politiky*, s. 161.

[397] Bohumil Laušman (1903–1963) byl sociální demokrat a jeden z hlavních představitelů strany v meziválečném i poválečném období. Od 30. let byl poslancem Národního shromáždění a aktivním novinářem. Po nacistické okupaci odešel do exilu, kde byl členem Státní rady v Londýně a později se účastnil i Slovenského národního povstání. Po válce zastával funkci ministra průmyslu (1945–1947) a roku 1947 se stal předsedou ČSSD. K Únoru 1948 zaujal nerozhodný postoj a krátce působil jako místopředseda vlády, poté byl z politického života vytlačen. Roku 1949 emigroval, nejprve do Jugoslávie a poté do Rakouska, odkud byl v roce 1953 unesen Státní bezpečností do Československa. V roce 1957 byl v politickém procesu odsouzen k 17 letům vězení a roku 1963 zemřel za nejasných okolností ve věznici v Praze-Ruzyni. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Bohumil Laušman* [online]. Bez data [cit. 8. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/lausman-bohumil-7d4dYh

[398] Václav Patzak (1891–1954) byl sociální demokrat, pedagog a publicista. V meziválečném období patřil k předním osobnostem sociální demokracie, byl členem ústředního výkonného výboru i ústředním tajemníkem strany. Jako interbrigadista se účastnil španělské občanské války. Po nacistické okupaci odešel se svou manželkou, hudební kritičkou Annou Patzakovou-Jandovou do Velké Británie, kde působil v Českém svěřeneckém fondu uprchlíků a v exilovém ministerstvu vnitra. Po válce pracoval na ministerstvu informací. Roku 1950 byl společně s manželkou zatčen, v procesu se Slánským vystoupil jako svědek a roku 1954 zemřel po těžkém zhoršení zdravotního stavu ve vazbě. Roku 1963 byl rehabilitován. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Václav Patzak* [online]. Bez data [cit. 5. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/patzak-vaclav-09w9Ol

[399] Zdeněk Fierlinger (1891–1976) byl diplomat a politik, původně sociální demokrat, později významný představitel komunistického režimu. Po první světové válce působil v diplomatických službách a od roku 1937 v SSSR, kde navázal úzké vztahy

probíraná témata bylo zařazeno i budování socialistického hnutí, s čímž přišel poslední zmíněný. Kosina mluvil o tom, jak to dříve bylo s pokusy o organizaci. Došlo ke zmínění Bělinovy skupiny vyvinuté z Czech Refugee Trust Fundu a Volného socialistického sdružení s londýnským předsedou Bechyněm,[400] jejž „kvůli kariéře stranické" tehdy Kosina podporoval,[401] a předsedou pařížské filiálky Nečasem. Na základě existence těchto dvou organizací bylo nutné vyřešit, co s nimi dále, neboť Volné socialistické sdružení se od června roku 1940 nesešlo, protože jej Bechyně nesvolal. Nakonec dochází ke shodě ohledně toho, že československá a sudetoněmecká odborová skupina, které jako jediné zůstaly po Mnichovu v mezinárodní odborové internacionále, musí být spojeny pro všechny, kteří mají československý pas. Z pohledu této diplomové práce bylo toto ujednání nesmírně důležité, neboť položilo počátek československých unifikovaných odborům v Anglii. Jako úspěšně dovedené do konce jej celkově komentuje ve svých memoárech později i Josef Kosina (více v oddílu Československé odbory v exilu). Samotnou schůzku však diplomat, archivář a Benešův spolupracovník Jan Opočenský zhodnotil ve svém deníku těmito slovy: „Celkem nudný dojem. Mnoho nemohoucnosti a mnoho neuspokojené ctižádosti."[402]

Snahu o důvěrné vztahy Kosina nevyvíjel zdaleka pouze u britských politiků. Již od prvního setkání s Benešem 2. ledna 1939 panovala, podle

se sovětským vedením, od roku 1942 i jako velvyslanec. Po druhé světové válce byl předsedou vlády (1945–1946) a patřil k hlavním představitelům levicového křídla sociální demokracie. Po Únoru 1948 se zásadně podílel na sloučení strany s KSČ a do roku 1971 zastával vysoké funkce v komunistickém režimu. Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zdeněk Fierlinger* [online]. Bez data [cit. 5. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/fierlinger_zdenek.html

[400] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 82.

[401] ČERVINKOVÁ – OTÁHALOVÁ, *Dokumenty z historie československé politiky*, s. 193.

[402] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 82.

jeho slov, mezi ním a tehdejším exprezidentem důvěra, která se měla projevit časem, který prezident Kosinovi ve vytížených dobách věnoval, i diskrétními konverzacemi.[403] Kosinova zpětná interpretace je, v rámci sebestylizace, jež jeho memoáry přirozeně prostupuje, zkreslená a upravená. Jistě, jak dokazují úřední záznamy uvedené (v rámci chronologické posloupnosti) později v tomto oddílu, prezident jej skutečně na začátku čtyřicátých let několikrát u sebe přivítal. Faktem však zůstává Benešova osobnost, která byla spíše chladná a nepřístupná. Na druhou stranu, obklopoval se spolupracovníky, kteří ho obdivovali, upřímně mu věřili a následovali ho,[404] a Josef Kosina rozhodně na tuto stranu spektra patřil. Sám byl velice snaživý, co se týče budování vztahů s „vysokými" politiky a nemohl dosáhnout prestižnějšího styku než toho s prezidentem.

Navzdory tomu se však z blíže neurčených politických důvodů, zřejmě ještě před koncem války, sociální demokrat s prezidentem názorově zcela rozešel.[405] V roce 1948 mu Kosina zpětně vyčítal již cestu do Moskvy v roce 1943,[406] a to i přesto, že byl po ní Benešem pozván na společenské shrnutí o výpravě i s dalšími významnými politickými hosty.[407] Sám Kosina se přitom Sovětského svazu zastával ještě v dubnu roku 1944 na konferenci ve Filadelfii a propagoval zde československo-sovětskou smlouvu.[408] Ještě na jaře roku 1944, před samotným

[403] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 42–43.
[404] ZEMAN, *Edvard Beneš*, s. 397–400.
[405] DRAŽAN, Radovan a JUZA, Josef. *Věznění, propuštění a osvobození občané okresu Rychnov nad Kněžnou: 1939–1945*. Rychnov nad Kněžnou: Státní oblastní archiv v Zámrsku, 2004, s. 78.
[406] Bodleian Archives, KOSINA, *Memorandum on 'A Policy for Central Europe'*, 1949, fol. 14.
[407] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 206.
[408] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia, 1944* [online]. 1944 [cit. 12. 2. 2026]. s. 180–181. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09616/09616%281944-26%29.pdf

Kosinovým odjezdem na Mezinárodní konferenci práce ve Filadelfii, měl prezident sociálnímu demokratovi údajně sdělit, že uvažuje o novém úkolu pro něj, až se vrátí z dané cesty, že se ale ještě v průběhu Kosinova amerického pobytu musí rozvážit. Protože však sociální demokrat nepopisuje nadále tento nepřiblížený úkol, zřejmě se Beneš nakonec rozhodl v jeho neprospěch. Jedná se zároveň o poslední zmínku prezidenta na stránkách díla sociálního demokrata *Vzpomínkách z druhé světové války*.[409] V těchto pamětech prakticky nepadne jediná negativní poznámka ohledně Beneše, což, realisticky zhodnoceno, dokládá Kosinovu všeobecnou snahu být viděn jako někdo, kdo měl vždy ideální a důvěrné vztahy se samotnou hlavou státu.

Vztah Beneše a Kosiny jistě není jednoduchým námětem pro rozbor, už pro nedostatek objektivních pramenů. Pravdou nicméně zůstává jejich společná činnost po dobu války, dá se říci prospěšná pro oba: pro Kosinu kontaktem s prezidentem, jenž pro něj znamenal prestiž a možnost řešit odborářské i politické otázky přímo s ním; pro Beneše tím, že měl dalšího veřejného zastánce, který jej ujišťoval o své podpoře a zároveň mu byl užitečný.

Nyní však zpět do roku 1940. Přestože Beneš předložil otázku uznání československé vlády Angličanům ve druhé polovici dubna 1940, až do července nezaslal formální požadavek.[410] Kosinu o tom, dle slov sociálního demokrata, mezi čtyřma očima informoval prvního května. Tehdy mu měl Beneš také pravit, aby sociální demokrat podnikl, jako spojka u Labour Party, kroky, které uzná za vhodné. Kosina druhý den o tomto „doporučení“ prezenčně horlivě informoval Clementa Attleeho,

[409] *Tamtéž*, s. 211.
[410] NĚMEČEK et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 1*, s. 10–11.

do jehož kanceláře mu „byly dokořán otevřeny dveře“,[411] který diplomaticky přislíbil, že o celé československé věci bude uvažovat.[412]

Nutnost urychleného uznání československé vlády vyznával po boku Beneše, Kosiny a většiny tehdejších exilových politiků i Jaromír Nečas či odborář Josef Bělina.[413] Kosinovu podnikavost v dané věci ještě zvýšila návštěva poslance Jána Bečka, který se za ním v kanceláři stavil koncem května 1940. Bečko byl pověřen v rámci Národního výboru záležitostmi sociální péče pro uprchlíky. Přibývalo mu však čím dál více starostí, především s financováním svého „podniku“, s čímž se také svěřil Josefu Kosinovi, kolegovi ve funkci poradenství pro válečné zpravodajství a informace.[414] Ten následně pozval Bečka na předem domluvenou schůzku s poslancem Georgem Lathanem, kde měli záležitost prodiskutovat. Po několika opakovaných setkáních došlo k dohodě, že všichni tři společně vypracují memorandum zahrnující problematiku nejen pomoci Bečkovi při zprostředkovávání sociální péče pro uprchlíky, ale i zdůrazňující nutnost uznání československé vlády. Lathan následně měl přednést otázku uznání vlády v klubu Labour Party, posléze přímo v parlamentu. Před uskutečněním iniciativy si „poctivý“ Kosina ještě vymínil, jak píše, informovat o plánu předem Attleeho, Bečko pak na druhé straně Beneše, který ohledně zamýšleném kroku měl vyjádřit podporu, a snad i vděčnost. Snaze trojice tak bylo požehnáno. Následně sepsané memorandum, které zahrnovalo především uznání pravomocí prezidenta, vlády a parlamentu a otázku financování Bečkovy záležitosti, následně předložil Lathan parlamentnímu klubu a Kosina Attleemu, který jej poté přednesl ve válečném kabinetu.

[411] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 26.
[412] *Tamtéž*, s. 93–94.
[413] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, karton 8, sign. 1-1/57, l. 967.
[414] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 65–66.

Stalo se paradoxem, že otázku uznání československé vlády v samotném parlamentu nepoložil nakonec zástupce strůjců memoranda Lathan, nýbrž shodou okolností poslanec Geoffrey Mander. Jednalo se o jistou čáru přes rozpočet – byť formální, tak do jisté míry roztrpčující, zvážíme-li úsilí, které Kosina, Bečko a Lathan vložili do příprav svého memoranda. Na Manderovu otázku odpověděl zástupce ministerstva zahraničí Richard Butler každopádně tak, že vláda sympaticky o žádosti uvažuje, tudíž alespoň kýžený cíl apelu byl přiblížen.[415]

Dva týdny před budoucím uznáním vlády byl Kosina povolán do kanceláře k ministru Attleemu, kde se v předsíni sešel s Nečasem, který mu stiskem ruky, úsměvem a pěti slovy sdělil obsah své předchozí schůzky: „Uznání vlády. Jdu k presidentovi."[416] V přehledu činností, zaslaném později Benešovi, se i Nečas zmínil o letmém setkání s Kosinou.[417]

Nečas tehdy na schůzce hovořil s Attleem kromě Československa také o situaci po zhroucení Francie. Ke konci rozhovoru však především o československé vládě, vlastní účasti v ní i zastoupení socialistů. Na závěr pak ujistil Angličan inženýra o své podpoře.[418] Lze odhadovat, že se Kosina mohl cítit roztrpčen tím, že byl „předběhnut" Nečasem. Na svých privilegovaných stycích s Labour Party, a především s Attleem, si hodně zakládal, a tak tento Nečasův náskok v „závodě" o informování prezidenta ohledně novinek ve věci uznání vlády, mohl nést nelibě. Ve svých memoárech však píše, že měl radost nad vyjádřeným souhlasem Attleeho a jeho vírou v uznání vlády.[419] Na druhou stranu, v minulosti mu byl

[415] *Tamtéž*, s. 95–100.
[416] *Tamtéž*, s. 100.
[417] ČERVINKOVÁ – OTÁHALOVÁ, *Dokumenty z historie československé politiky*, s. 165.
[418] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, sign. 1-1/57, l. 979.
[419] ČERVINKOVÁ – OTÁHALOVÁ, *Dokumenty z historie československé politiky*, s. 165.

Nečas značně nápomocen a oba pojily stejné zájmy i názory, takže zde mohl Kosina tuto svou drobnou prohru nést ještě relativně vstřícně.

Dne 21. července je opravdu oficiálně uznána československá vláda, ke kteréžto příležitosti přečte Kosina o pár dní později v rozhlase projev Attleeho, o jehož sepsání ministra požádal z vděčnosti za pomoc při dosažení cíle. V této době také promluvil Kosina s prezidentem Benešem, který k němu, dle Kosinových memoárů, pronesl slova: „Velmi jste prospěl naší věci, kolego Kosino, nezapomenu Vám toho. A nyní do další práce."[420] Jedná se opět o záznam z Kosinových, pochopitelně subjektivních, memoárů. Sociálnímu demokratovi však opravdu nutno přiznat, i na základě prezidentova komentáře, upřímné vlastenecké zásluhy a patřičné využívání svých kontaktů pro československou věc. K potvrzení Benešových slov ještě lze zmínit prezidentovo vyjádření u příležitosti zproštění Kosiny vojenské služby, kdy jej označuje za „nepostradatelného ve službě BBC a pro československou věc" (více v oddílu Zádrhel s armádou).[421] Zásluha sociálního demokrata na budování exilového státního zřízení tak rozhodně není zanedbatelná.

Kosina cítil ve svých memoárech nutnost vyjádřit se i ke Státní radě uznané na podzim roku 1940, konkrétně k situaci Rudolfa Bechyně, s nímž se znal již před válkou. Státní rada nebyla formální náhražkou parlamentu, tudíž nemohla vydávat nařízení s platností zákonů jako prezident a vláda; měla pouze nevymezenou funkci poradní a kontrolní. Její členy jmenoval na dobu jednoho roku sám prezident.[422] Právě podřadnost orgánu a faktickou nemožnost nic měnit silně kritizoval sám její

[420] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 101–103.
[421] VÚA–VHA, SB. 24, *Dobrovolnická přihláška – zrušení*, č. j. 764/voj. 1940, l. 399.
[422] Viz ŠUSTEK, Vojtěch. *Státní rada v Londýně v letech 1940–1941*. *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, 1994, roč. 44, č. 2, s. 239–333.

předseda, kterým byl právě Bechyně.[423] Požadoval, aby Státní rada měla právo schvalovat rozpočet a vyslovovat důvěru, nebo nedůvěru vládě, a být tak skutečným zástupcem parlamentu. Bechyně argumentoval tím, že by se jednalo o logickou analogii k postavení vlády. Státní rada by měla být náhražkou (nebo zástupcem) parlamentu, právě tak, jako Šrámkova vláda je náhražkou vlády v Československu. Bechyně názory stále přiostřoval, v důsledku čehož se proti němu vláda důrazně postavila a požádala prezidenta o jeho odstranění. K tomu došlo při jmenování členů Státní rady na další rok, současně s rekonstrukcí vlády dne v říjnu 1941. Ve funkci jej nahradil vyslanec Prokop Maxa, který se zde udržel až do konce války.[424]

Samotné vystupování Rudolfa Bechyně proti uspořádání Státní rady lze do jisté míry přičítat i jeho frustraci z absence v první Šrámkově vládě, o níž se zmiňuje v deníkovém zápise z července 1940 Jan Opočenský.[425] Přestože patřil v Československu k nejvýznamnějším sociálnědemokratickým vůdcům, měl označení pravicového politika, což mu v druhém exilu působilo těžkosti. Vedle Rudolfa Bechyně zastupovali sociální demokracii – ve vládě – ještě Němec, Bečko a Nečas, poslední z nich však byl později pro svůj konflikt s Outratou odvolán, načež jej však nahradil Václav Majer.[426]

Podobně jako Bechyně však zpočátku ani odboráři Stolz a Kosina, dle záznamů z 20. července 1940, nebyli spokojeni a požadovali zastoupení ve Státní radě.[427] Již v září ale František Němec v dopise Ripkovi tvrdí, že dotyčné, společně s Karlem Křížem, získal na svou stranu, a

[423] ČERVINKOVÁ – OTÁHALOVÁ, *Dokumenty z historie československé politiky*, s. 144.
[424] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 123–124.
[425] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 25.
[426] HRUBÝ, Karel. *Léta mimo domov: k historii Československé sociální demokracie v exilu*. Praha: E. Grégr, [1996], s. 14–15.
[427] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 25.

s Bechyněm má jít doopravdy už jen Laušman.[428] Toho s ním spojovalo zklamání z neúčasti ve vládě a kritický postoj k omezeným pravomocem Státní rady.[429] Němec popírá, že by byla pravda, že by se sociální demokraté byli usnesli na tom, že budou žádat ministerské křeslo pro Rudolfa Bechyně. Sám se k jeho pravicovému smýšlení a němu samotnému vyjádřil jako k „domácímu symbolu zločinné spolupráce s agrárníky", v Anglii spolčenému s komunisty.[430] Bechyňovi nepomohla ani několikerá snaha o sjednocení sociálních demokratů (více v oddílu Československé odbory v exilu), byť se jednalo spíše o politikaření a snahu upevnit si vlastní pozici.

K dalšímu projevu Kosinovy činnosti dochází v polovině března 1941. Hugh Dalton tehdy měl v rámci československo-britské spolupráce přednést proslov „našim" vojákům. Jednotky však plánoval překvapit – několik dní před návštěvou oslovil Dalton Kosinu a požádal jej, aby s ním nacvičil několik českých vět, které by následně bez tlumočníka mohl Čechoslovákům říci. Stalo se, a tak začal Dalton později v den projevu své prohlášení těmito slovy: „Československí vojáci! Anglie bude vždy vaším věrným spojencem. Pryč s Němci. My zvítězíme. Ať žije svobodné Československo!" Zbytek své řeči dokončil politik anglicky, ale žádaného dojmu bylo dosaženo. Kosina popisuje, že když Dalton skončil svůj projev jadrným „Nazdar!", zaburácelo mohutné „Zdar!" jako nadšená odpověď.[431]

[428] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, sign. 1-5/19/2, l. 128.
[429] HORÁK, Pavel. *Bohumil Laušman: politický životopis: riskantní hry sociálně-demokratického lídra*. Praha: Mladá fronta, 2012, s. 58–66.
[430] NA, fond *Archiv Huberta Ripky*, sign. 1-5/19/2, l. 128.
[431] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 127–128.

Ke dni 15. září 1941 se konala v Londýně první schůze The London International Assembly.[432] Tento „mezinárodní parlament" vznikl z podnětu Britské unie pro Společnost národů (British League of Nations Union)[433] za účelem zlepšení soužití, porozumění a mezinárodní rekonstrukce po válce. Jednotlivé spojenecké a přidružené národy zde měly své zastupitele, přičemž mezi ty československé patřil, byť bez hlasovacího práva, také Josef Kosina. Shromáždění se scházelo jednou za měsíc a, spíše, než že by vynášelo ustanovení a rezoluce, diskutovalo o společných problémech a námětech. Vše probíhalo důvěrně a o činnosti organizace bylo preferováno v tisku pomlčet. Jednatelem československé skupiny se stal později Karel Kříž.[434]

O deset dní po této události dochází ke schůzi vlády, na jejímž programu bylo probrání budoucí konference Mezinárodního organizace práce v New Yorku a Washingtonu. Je zde rozhodnuto, že socialisty budou na konferenci zastupovat, jako zaměstnanecký delegát a jeho asistent, Josef Kosina a Josef Bělina (více v kapitole Mezinárodní organizace práce (ILO)).[435] Dochází tak k ustanovení, díky kterému Josef Kosina dostává další roli, tentokrát zaoceánskou, která pro něj bude novou cennou reprezentační zkušeností.

[432] Záznam o počátcích organizace lze dohledat v Národním archivu v podobě zprávy Karlu Křížovi. Viz NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, karton 62, sign. 1-54, l. 5–8.

[433] League of Nations Union (LNU) byla britská organizace založená roku 1918 s cílem podporovat myšlenky Společnosti národů, zejména mezinárodní spolupráci, kolektivní bezpečnost a udržení světového míru. Během meziválečného období se věnovala osvětě a kampaním ve prospěch mezinárodní spolupráce. Na její činnost později navázala United Nations Association. Viz LSE LIBRARY. *League of Nations Union, 1918–1971* [online]. Bez data [cit. 26. 1. 2026]. Dostupné z: https://archives.lse.ac.uk/records/LNU

[434] NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, sign. 1-54, l. 5.

[435] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 153.

Ani Benešova pozornost ke Kosinovi neupadá, neboť na začátku čtyřicátých let si prezident stále vynahrazuje pro sociálního demokrata svůj čas. Doložené Smutného úřední záznamy o jednáních Kosiny s Benešem, pocházející z počátku čtyřicátých let, ukazují, že se tito muži sešli přímo u prezidenta v roce 1941 pětkrát; taktéž roku 1942.[436] Nutno však brát v potaz válečnou situaci, kdy nebylo jednoduše možné vždy vše škatulkově naplánovat a zaznamenat, a fakt, že záznamy pochází jen z let 1941 a 1942.

Rok 1942 se vyznačoval velmi živou diplomatickou činností v Londýně. Předmětem rozhovorů v československých kruzích byla v této době například budoucnost československo-polských styků a možného vytvoření (kon)federace. Rychle se však ukázalo, že jednání nepůjdou hladce a přímočaře. Jednou z hlavních příčin se stala otázka těšínská.[437] Přestože tento spor byl vyřešen již po první světové válce, kdy Polský stát dostal přibližně polovinu tohoto území, nároky obou stran znovu narostly a žádná z nich nechtěla o jakémkoliv kompromisu ani slyšet. Vedle problematiky Těšínska zde byla ještě druhá neshoda, a to vztah k SSSR. Hubert Ripka jej neváhal ve Státní radě za Československo často cíleně označovat jako přátelský, čímž vědomě gradoval rostoucí nevraživost mezi oběma středoevropskými stranami, neboť polské vztahy se Sovětským vztahem byly tehdy z mnoha příčin napjaté.

[436] NA, fond *Smutný Jaromír, Dr.*, karton 9, sign. 12-1/5/6, l. 66, 96, 124, 127, 152, 197, 212, 221, 236, 257.

[437] Česko-polský spor o Těšínsko byl konflikt po první světové válce mezi Československem a Polskem o strategicky a hospodářsky významné území Těšínského Slezska. Oba státy uplatňovaly odlišné nároky (ČSR historické a hospodářské, Polsko etnické). Spor vyústil i v ozbrojený střet v roce 1919 a byl ukončen roku 1920 rozdělením území mezinárodní arbitráží. Po Mnichovu Těšínsko připadlo Polsku. Viz BORÁK, Mečislav. *Spor o Těšínsko*. In: BAHLCKE, Joachim; GAWRECKI, Dan a KACZMAREK, Ryszard (eds.). Geschichte Oberschlesiens: Politik, Wirtschaft und Kultur von den Anfängen bis zur Gegenwart. München: Oldenbourg; Berlin: De Gruyter, 2015, s. 631–638.

Ač nebyl součástí oficiálních jednání vlády, často měl Josef Kosina díky svým stykům příležitost některým členům alespoň vlády britské vyložit věci tak, jak je chápal sám. Několikrát zabředl do rozhovoru na téma československo-polských vztahů s ministrem Daltonem, který se o problematiku zajímal. Sociální demokrat se nechával slyšet, že otázka Těšínska byla vyřešena definitivně po první světové válce, a nelze tedy opět daný konflikt rozpoutat a řešit jej znova. Bez obalu dodává, že tento polský přístup mu příliš připomíná hitlerovské metody.[438]

Jednání se protáhla až do roku 1943. Dne 29. ledna navštívil Josef Kosina opět ministra Daltona, který se brzy začal vyptávat na pokrok v budování vztahů s Poláky a na postup projednávané konfederace. Kosina poznamenává, že mu Angličan přišel „zpracovaný Poláky, kteří v této době využívali každé příležitosti k tomu, aby ukázali, jak oni jsou hodní a jak jim leží na srdci budoucí mír a spolupráce v Evropě a jací ti Češi jsou tvrdohlavci a kazimírové."[439] V duchu této utvořené domněnky a Kosinova následného vnitřního obvinění poslance se nesl rozhovor dále. Sociální demokrat si postěžoval, „že Poláci jsou neústupní a že chtějí těžit z Beckovy krádeže Těšínska" v roce 1938 za pomoci Hitlerovy (viz podkapitolu V čase Mnichova), avšak Dalton jej sotva nechal domluvit a opáčil, že Čechoslováci se musí rozhodnout, zda se budou s Poláky snášet, či zda budou zase mít novou válku s Německem. Pravil, že pokud by to bylo na něm, udělal by z Těšína třeba federální město. Kosina na to prudce odvětil: „Město Těšín nás zajímá asi tolik jako loňský sníh. Stejně jsme z něj měli jen nádraží. Město samotné měli Poláci a budiž jim požehnáno. Nám jde o doly na Těšínsku, bez nichž jsme žebráky a o fabriky, které jsme tam postavili. Ty si nedáme ukrást. Český politik, který by se

[438] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 187–189.
[439] *Tamtéž*, s. 189–190.

zřekl Těšínska, nesmí domů. Veškeré apely v tomto směru jsou úplně marné.“ Nato Dalton jen pokrčil rameny.[440]

Kosinovo otevřené expresivní vyjádření značí odhodlání a neústupnost, která tehdy panovala na obou stranách. Sociální demokrat přiznává, že Dalton jistě podobné výstupy absolvuje s Čechoslováky i Poláky. Ač se nicméně britská vláda snažila o roli prostředníka, obě exilové vlády středoevropských států nehodlaly ze svého zájmového stanoviska ustoupit.

Opětovným námětem k hovoru se Kosinovi stalo téma konfederace i 9. února 1943, kdy navštívil byt Jana Masaryka. Ministr zahraničí se po zahájení rozhovoru údajně vyjádřil, že je mu známo, že Poláci „dělají neplechu“ a on sám o tom dobře ví. Prý vykládají Angličanům, že oni konfederaci chtějí, ale Čechoslováci dělají potíže. Masaryk údajně prohlásil přímo ministerskému předsedovi polské exilové vlády Władysławu Sikorskému, že proti vůli Moskvy nebude nic dělat a „kruhy v Moskvě“ by prý v této chvíli konfederaci nevítaly. Na žádost Masaryka se Kosina však měl v této době snažit uspořádat věci na své straně čili u Labour Party, aby alespoň zde nevznikaly obtíže.[441]

V rámci postupu ve věci konfederace pomohl zorganizovat Josef Kosina na pokyn prezidenta Beneše k 10. březnu 1943 oběd k projednání tematiky. Do salónu hotelu Claridges,[442] kde prezident hostil oběd, se dostavili ministři Bevin,[443] Morrison, Dalton, Masaryk, Ripka, Bečko,

[440] *Tamtéž*, s. 190.

[441] *Tamtéž*, s. 190–191.

[442] Hotel Claridges byl v určitém období považován za dočasné či neoficiální sídlo československé exilové vlády. Beneš sám zde trávil hodně času, přijímal návštěvy, ale i podstupoval léčení z psychicky náročné celkové situace. Viz ZEMAN, *Edvard Beneš*, s. 84, 249.

[443] Ernest Bevin (1881–1951) byl britský odborový předák a politik. Roku 1921 stál u vzniku Transport and General Workers' Union, jejímž generálním tajemníkem byl do roku 1940. Za druhé světové války působil jako ministr práce a národní služby ve vládě Winstona Churchilla a po válce zastával funkci ministra zahraničních věcí

Němec, osobní tajemník prezidenta Eduard Táborský a sám Kosina. Na poslední chvíli se omluvil Clement Attlee.

Na programu byla nejprve otázka československo-polské konfederace, avšak Kosina popisuje, že rozhovor začal brzy váznout a ve výsledku nedošlo k valnému vyjasnění situace. Prezident brzy obrátil hovor k problematice Němců v Československu a plánu na jejich poválečné vystěhování. Všichni zúčastnění tentokrát vyslovili svůj souhlas a pochopení. Toto vyjasnění, podle Kosinových slov, prolomilo bariéry a zbytek setkání se nesl v uvolněném duchu. Po odchodu Angličanů setrvali ještě Čechoslováci spolu a prezident měl vyjádřit své uspokojení nad výsledkem schůzky. Otázka poválečného odsunu Němců byla pro Beneše nekompromisní, takže jej souhlas politiků jistě povzbudil.[444]

Sám Kosina se v následujících dnech na přání Beneše setkal ještě s Attleem, Morrisonem, Daltonem a Bevinem individuálně, aby se ujistil o jejich podpoře Benešova zamýšleného transferu Němců z Československa. Tlumočil prezidentova slova s tím, že přesun Němců bude pevný, ale zcela humánní a antifašistům bude dovoleno zůstat. Poté, co se i jednotlivě shledal Kosina s podporou politiků, byla tato otázka prozatímně vyřízena k československé spokojenosti.[445]

V souvislosti s německou otázkou stojí za zmínku ještě report Josefa Kosiny prezidentu Benešovi z podzimu téhož roku. Dne 3. 10. 1943 vystupoval sociální demokrat na odborářské schůzi v Ketteringu, kde reagoval i na otázky z publika. Jeden Němec-antifašista zde žádal, aby byl striktně činěn rozdíl mezi německým lidem a nacisty a vyzýval ke

a podílel se na formování poválečné západní spolupráce a politiky vůči Sovětskému svazu. Viz ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Ernest Bevin* [online]. 22. 1. 2026 [cit. 17. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Ernest-Bevin

444 ZEMAN, *Edvard Beneš*, s. 290.

445 SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 199–200.

spolupráci s německým odborovým hnutím po válce. Největším „překvapením“, které dle sociálního demokrata šokovalo publikum, se však stal výstup sudetského Němce, jistého vojína Nováka (více v oddílu Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu). Ten prohlašoval směrem ke Kosinovi, který mluvil o Němcích a „zaujal k nim stanovisko každého řádného Čecha“,[446] že versaillská smlouva, která byla uzavřena s Německem po konci první světové války, způsobila hospodářský rozvrat země, který zapříčinil krizi a „svedení německé mládeže“. Svým způsobem nebyl dotyčný daleko od pravdy, avšak tehdy ještě nebyla doba k podobnému vyhodnocování. Na Kosinovu zprávu, která o incidentu pojednávala a došla do rukou prezidenta, napsal Beneš charakteristicky červenou pastelkou slova „alespoň vidíte, jak se můžeme na všechny Němce, včetně členů Hradu *spoléhat* pro *budoucno*“.[447]

V jednom z následujících shrnujících dopisů, týkajících se této události, od Ministerstva národní obrany směrem k prezidentovi stálo v dodatku toto navrhované doporučení, jež mělo být zasláno brigádě, před jejímiž členy Kosina přednášel: „Zasílám zprávu na vědomí a k případnému prověření. V každém případě je třeba poučit příslušníky brigády, že není vhodné, ani neodpovídá postavení vojáka, aby zasahoval do politických veřejných debat.“ K tomu Beneš červenou tužkou dopisuje: „a k tomu ještě takovým nehorázným způsobem.“[448]

Tolik ještě ke vztahu samotného Beneše k Němcům, jež v této době prezident již víceméně odsuzoval všechny stejnou měrou, a zastával proto tak pevně nutnost jejich poválečnou transferu z Československa. Kosina v této epizodě dostál svého – zastání u prezidenta a

[446] VÚA–VHA, SB. 24, *Zpráva Ministerstvu národní obrany*, l. 409.
[447] VÚA–VHA, SB. 24, *Zápis o schůzi Kettering Council of Labour*, l. 407.
[448] VÚA–VHA, SB. 24, *Kosina, Politické veřejné debaty – nepřístojnosti*, l. 401.

ospravedlnění vyhrocené situace z jeho přednášky. Do jisté míry mu ho bylo zapotřebí, neboť o jeho přednášce nebylo údajně velitelství brigády dopředu nic známo ani hlášeno.[449]

Naposledy se otázka československo-polské konfederace objevila v druhé polovině května roku 1943. Státní ministr Ripka přednesl ve Státní radě 17. května projev, v němž řekl, že je nemyslitelné, aby oba státy dospěly ke konfederaci za předpokladu, že jeden z nich by byl v přátelských vztazích se Sovětským svazem a vztahy druhého státu k SSSR by byly neurovnané, či dokonce nevlídné. Jednalo se prakticky o přímý útok na polské představitele. Na Ripkovu řeč zareagoval polský ministr zahraničních věcí Edward Raczyński 25. května, přičemž nijak neustoupil ze zatvrzelého polského stanoviska, proti němuž byl Ripkův projev v první řadě namířen. Touto výměnou názorů došlo k uzavření záležitosti československo-polské konfederace a od této doby se již pokládala veškerá jednání považovala za skončená.[450]

Dne 15. února 1944 se, podobně jako o necelý rok dříve, v londýnském hotelu Claridges setkali hosté, od nichž chtěl Beneš slyšet reakci na svou proběhlou cestu do Moskvy. Mezi přítomné patřili Attlee, Dalton, Greenwood, opět také Masaryk a Němec, dále přednosta prezidentovy kanceláře Jaromír Smutný a Kosina.

Setkání se započalo zvesela a uvolněně. Kosina píše: „Nálada byla od začátku skvělá, a zvláště Jan Masaryk, který se právě vrátil z Ameriky, jen sršel vtipy. Angličané se nechtěli dát zahanbit, a tak se místnost jen otřásala výbuchy smíchu.“[451] Po zklidnění situace začal Beneš se svým výkladem. Mluvil o své spokojenosti s návštěvou Sovětského svazu

[449] VÚA–VHA, SB. 24, *Politické veřejné debaty – nepřístojnosti*, l. 404.
[450] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 191.
[451] *Tamtéž*, s. 206.

a s jednáním s maršálem Stalinem. Zdůraznil československý zájem na polsko-ruské dohodě, která je velmi důležitá s ohledem na vlastní budoucí bezpečnost. Zmínil i různé územní otázky probrané v Moskvě, ať už se jednalo o polskou východní hranici či rumunské Sedmihradsko. Poté zavedl řeč na transfer německého obyvatelstva, se kterým, tak jako před rokem, opět všichni přítomní vyjádřili svůj souhlas. Závěrem prezident shrnul svůj celkový dojem z SSSR, který byl jen ten nejlepší. Angličané, podle Kosinových slov, vyslechli prezidentovy vývody velmi pozorně a údajně se stále vyptávali na podrobnosti. V Kosinovi vyvolalo setkání dojem všeobecné spokojenosti.[452]

Faktem je, že Beneš opravdu našel se Stalinem v mnohém společnou řeč. Mohl s ním, mnohem otevřeněji než s Angličany, hovořit o „nutnosti" radikálních reforem v Polsku a v Maďarsku i co se týče území daných zemí. Upřímně věřil, že Stalinem prezentované směřování k pravoslaví, vlastenectví a slovanství neznamenaly pouhý taktický manévr. Stalin, který s tím sám měl značné zkušenosti, také podpořil Benešovu ideu přesídlování lidí, respektive odsunu Němců v poválečném Československu. Dne 12. prosince 1943 byla Fierlingerem na československé a Molotovem na straně Sovětů podepsána československo-sovětská smlouva, týkající se vojenské a politické spolupráce, zvláště ve vztahu k Německu, s dodatkem, že Polsko se „v případě zájmu" může později připojit. Dohodu uzavřeli na dvacet let, kteréžto dlouhodobý závazek vyvolal špatný dojen mezi nekomunisty v emigraci, a ještě mnohem více pak mezi Brity. Beneš se do Londýna navrátil spokojen a s pocitem, že již „není na všechno sám". Prezidentovi cesta do Moskvy a jednání se Stalinem

[452] *Tamtéž*, s. 206–207.

vrátily sebevědomí i optimismus.[453] Kosina tak se svým popisem „pomoskevského setkání“ minimálně nepřeháněl.

Navzdory uvedenému názvu tohoto oddílu nelze mluvit o Kosinově přímém přičinění na formování československého exilového státního zřízení. Mohli bychom samozřejmě argumentovat v jeho prospěch například memorandem sestaveným ním, Bečkem a Lathanem, nebo pravidelnými styky s československými ministry, jmenovitě Němcem, Bečkem, Masarykem či Nečasem (s ním jako překladatel), nebo těmi britskými – Bevinem, Morrisonem, Daltonem či samotným Attleem. Právě Attleeho projev pak po uznání vlády četl sám v rozhlase a Daltonovi asistoval se sestavením jeho vlastní řeči doplněné českými slovy. Stýkal se, i společně se jmenovanými, se samotným Benešem, například na schůzkách v hotelu Claridges i osobně v prezidentově vile v Putney. Minimálně podle Kosinových slov, také přízeň samotného prezidenta mu byla nakloněna. „Pro něj“ vykonával styčného důstojníka (liaison officer) s Labour Party a práci úředníka informačního odboru exilového ministerstva zahraničních věcí.[454] Působil také jako tajemník-zástupce TUC v jednání s Čechoslováky. V neposlední řadě se účastnil, bez hlasovacího práva, jednání „mezinárodního parlamentu“ London International Assembly, kde diskutoval o aktuálních problémech a možných řešeních.

Výčet jednotlivých funkcí i činností není malý. Přesto však těžko jedinou z nich označit za přímé ovlivnění uznání vlády či Státní rady nebo jejich členstva. Na druhou stranu, těch, kteří mohli tyto skutečnosti ovlivnit přímo, nebylo mnoho a jednalo se o čelní představitele budoucího československého státního zřízení v exilu. K zamyšlení tak zůstává, zda právě součet a drobné přispívání „menších“ podpůrných skutků a akcí

[453] ZEMAN, *Edvard Beneš*, s. 273–279.
[454] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 463.

nepoložily postupně základ následně dosaženému cíli. Kosinova role tedy nebyla výrazná, avšak ani neopomenutelná. Zasáhl do mnohých odvětví a s největší pravděpodobností místy ovlivnil myšlení i jednání lidí, s nimiž se stýkal. Pakliže ne fakticky a prakticky, minimálně ideově se na sestavování exilové československé vlády plně podílel její propagací, vytvářením kontaktů a vlasteneckým odhodláním.

3.2 Další činnosti Josefa Kosiny

3.2.1 Zádrhel s armádou

Běžnou praxí po příjezdu do zahraničí byla přihláška podaná do armády – podle fyzické způsobilosti, profese a případné státnické role jedince se pak postupovalo dále, buď jeho nástupem do vojenské služby, nebo uvolněním k výkonu potřebné role.Tato okolnost poznamenala i Josefa Kosinu, který se 19. září 1939 přihlásil ještě jako „pouhý“ odborový tajemník do československého vojska a podpisem tehdy odsouhlasil všechny podmínky budoucí služby.[455] Vyplnil patřičné prohlášení a dotazník, kde uvedl i manželku Josefu a dvouletého syna Pavla.[456] Předvolání k odvodu obdržel 20. ledna 1940 a již 22. ledna byl pod číslem 101 na velvyslanectví odveden.[457] Dne 10. května byla pro Kosinu sepsána od Úřadu zplnomocněnce československé vojenské správy v Londýně zpráva týkající se jeho povolání do činné služby vojenské a následného odeslání do výcvikového střediska československých jednotek ve Francii.[458] Poté, co výzvu dotyčný obdržel, ještě ten den (13. května) obratem píše prezidentu

[455] VÚA–VHA, SB. 24, *Prohlášení*, č. j. 764/voj. 1940, l. 389.
[456] VÚA–VHA, SB. 24, *Kosina Josef, Prohlášení, Dotazník B, l. 391.*
[457] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 67.
[458] MÚA AV ČR, inv. č. 2429, l. 2–4.

Benešovi, jejž „znal" již od své návštěvy Anglie v lednu roku 1939,[459] s žádostí o pokyny.[460]

Kosinův nástup do služby by přirozeně znamenal změnu v jeho dosavadních postaveních a rolích. Sám sociální demokrat uvádí v dopise prezidentovi, že jeho odchod z Anglie by zapříčinil opuštění místa jako hlasatele BBC, přerušení činnosti v oddělení ministerstva zahraničních věcí, kde působí jako „expert pro československé otázky", respektive jako úředník informačního odboru a jako „liaison officer" mezi prezidentem a britskými socialisty, a jako poslední přerušení činnosti v britských parlamentních a vládních kruzích. Závěrem dopisu dodává, že do obdržení odpovědi nepodnikne nic, co by znamenalo ukončení jeho činnosti v uvedených místech.[461] Beneš však Kosinovi dlouho neodpovídá, až nakonec 18. července přijde sociálnímu demokratovi z příslušných míst lístek oznamující zrušení jeho dobrovolnického závazku ze září. Doslovné znění dopisu bylo:

„Dne 19. 9. 1939 jste se přihlásil, jako dobrovolník do čs. armády. Při odvodu jste byl uznán schopným voj. služby a proto jsme Vás doporučeným dopisem č.j. 764/voj. 1940 ze dne 10. 5. 1940 požádali, abyste nám zaslal svůj cestovní pas, abyste mohl být odeslán k čs. jednotkám. Tím, že jste pas dosud nezaslal, vyhnul jste se splnění svého dobrovolnického závazku, respektive jste dokázal, že svůj dobrovol. závazek splniti nechcete. Proto Vaši přihlášku rušíme a škrtáme Vás ze seznamu čs. dobrovolníků. Presentační lístek, který Vám byl při pres. vydán, vraťte na adresu Czechoslovak Military Office, 114 Park Street, London, W 1."[462]

[459] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 42–43.
[460] *Tamtéž*, s. 67.
[461] MÚA AV ČR, inv. č. 2429, l. 1.
[462] VÚA–VHA, SB. 24, *Dobrovolnická přihláška – zrušení*, č. j. 764/voj. 1940, l. 396.

Toto oznámení se konečně dostane také do rukou přednosty Vojenské kanceláře prezidenta republiky, tehdy divizního generála Antonína Hasala (krycím jménem *Nižborský*), který jej předloží Benešovi. Prezident na něj obratem červenou tužkou napíše: „Zapomněl jsem včas upozornit – pokládal jsem ho za nepostradatelného ve službě BBC. Beneš".[463] O zbytek se postará *Nižborský*, který zasílá Úřadu zplnomocněnce československé vojenské správy v Londýně následující dopis:

„K vašemu čj. 764/II voj. 40 ze dne 18.VII. t. r. sděluji: pan president Republiky pokládá pana Josefa KOSINU *nepostradatelným* ve službě B.B.C. a žádá, aby dotyčný byl i nadále ponechán v zaměstnání, jelikož v B.B.C. velmi dobře pracuje pro naši věc. Pan President Republiky dále poznamenává, že zapomněl včas upozorniti úřad zplnomocněnce voj. správy na nepostradatelnost p. Kosiny v B.B.C. a současně žádá, aby na jmenovaného nebylo pohlíženo jako na člověka, který se vyhýbá nebo snad nechce splniti dobrovolnický závazek a tím občanskou povinnost. Ponechte proto p. J. Kosinu i nadále v seznamech dobrovolníků a veďte jej jako zproštěného od vojenské povinnosti na dobu potřeby. Spis vraťte!"[464]

Situace tak začátkem září 1940 dochází vyjasnění a Kosina je „očištěn" od možných nařčení z vyhýbání se vojenské službě. Nadále je veden v seznamu dobrovolníků a je označen jako zproštěný vojenské povinnosti na dobu potřeby.[465]

[463] *Tamtéž*, l. 399.
[464] *Tamtéž*, l. 398.
[465] *Tamtéž*, l. 393.

3.2.2 Letáky a Lockhart

Mezi jednu z Kosinových dalších „akcí" patřilo shazování propagačních letáků nad Československem. Tyto měly za úkol posílit morálku obyvatel a jejich víru v konečné vítězství. Jednoho dne Kosinu navštívil zástupce britského ministerstva zahraničí a dotázal se ho, co by soudil o tom, kdyby byly shazovány zmíněné letáky v Československu.[466] Přestože podobnou akcí probíhající v Anglii, jež měla zohledňovat různorodé úkoly, především postoj obyvatelstva k válce,[467] dotázaný do té doby pohrdal, přehodnotil Kosina svůj dosavadní postoj a nakonec souhlasil. Jak sám uvedl, mimo posílení důvěry v odboj šlo taktéž o hmatatelný důkaz, že Němci nejsou naprostými pány vzdušného prostoru nad Evropou.[468]

Obdobně jako operace daného druhu, byla i tato akce plánována v největší tajnosti. Proto se československá veřejnost o věci dozvěděla až poté, co byl první leták shozen dne 12. ledna 1940. Současně s tím pak došlo k rozhodnutí pustit zprávu o daném podniku v československém vysílání z Londýna. Kosina ve svých memoárech píše, s jakým uspokojením tehdy zprávu v rozhlase osobně oznámil.

Celková iniciativa ke shazování letáků a pamfletů pocházela od Výkonného výboru pro psychologickou válku (Political Warfare Executive – zkráceně PWE), který působil v londýnském Electra House a byl veden Robertem Brucem Lockhartem.[469] Odtud pocházely všechny původní letáky. Ten první pak byl označen číslem 267.[470] Kosina píše, že údajně

[466] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 71.
[467] Viz THE NATIONAL ARCHIVES (TNA). *Second World War propaganda posters* [online]. Bez data [cit. 18. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.nationalarchives.gov.uk/explore-the-collection/explore-by-time-period/second-world-war/second-world-war-propaganda-posters/
[468] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 71.
[469] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 32.
[470] AUCKLAND, Reg. *First Leaflets*. The Aero Field, December 1977, s. 147.

letáky sám sepisoval a prováděl korektury v utajené vládní tiskárně nedaleko Londýna, dokud nebyl text bez chyby.[471] Byť se jedná o vzrušující popis výkonu dané činnosti, Kosina spíše přehání. Ať sestavování či korektury opravdu prováděl, nebo ne, v každém případě rozhodně neměl takovou míru samostatnosti, jak v memoárech tvrdí.

Shazování se provádělo v důmyslně upravených balících, které se rozpadly teprve několik set metrů nad zemí a dosáhly tak kýženého účinku, tedy do jisté míry rovnoměrné disperze.[472] Znění prvního letáku z 12. ledna bylo následující:

„Velká Britanie Českému Národu:

ČECHOVÉ!

Demokratické národy celého světa sledují s obdivem a sympatiemi Váš skvělý boj proti útisku. Ohavné činy nacistických násilníků a zvláště obludy, která se jmenuje Karel Hermann Frank, vzbudil rozhořčení celého civilisovaného světa.

Buďte trpěliví. Nedejte se vyprovokovati k předčasnému krveprolití. Dokázali jste nám, jako již tolikráte v minulosti, že Váš duch je nepřemožitelný.

Naše společné zúčtování s našim společným nepřítelem, kterým jsou brutální Hitlerovi pomocníci, již přichází. Právo je na straně svobodných národů a Váš národ bude brzy opět mezi svobodnými národy. Důvěřujte nám; jsme s Vámi právě tak, jako jsme s Vámi byli před 25 lety.

PRAVDA ZVÍTĚZÍ.“[473]

[471] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 71–72.
[472] *Tamtéž*, s. 71–72.
[473] *Tamtéž*, s. 72–73.

Československo-britská propaganda zde musela jistě zafungovat na výbornou. Dehumanizace („obludy, která se jmenuje Karel Hermann Frank“), expresivní výrazy („brutální Hitlerovi pomocníci“), jistá míra lichotivé glorifikace („Váš duch je nepřemožitelný“) a sebejisté upravené národní heslo na závěr („PRAVDA ZVÍTĚZÍ“) bezpochyby vyvolaly mezi československými obyvateli kýžený efekt.

Tyto letáky byly shazovány od 12. ledna až do 24. února 1940.[474] Za zmínku stojí také situace z 15. ledna, kdy členové francouzské letky, která startovala na dlouhou cestu do Československa daleko zpoza Maginotovy linie,[475] přidali k letákům také anglické noviny, které posádka před odletem nashromáždila. Jejich počet i charakter zůstal neznámý, avšak vše se sneslo na území Československa.[476]

Druhý leták sestavený na cestu do Protektorátu v polovině ledna 1940 se nesl v duchu ještě ostřejší protinacistické agitace (viz Příloha B Propagační leták do Protektorátu z ledna roku 1940). Odkazoval na „Masaryka Osvoboditele“, vyjadřoval neotřesitelnou víru v konečné vítězství, a především nabádal jeho čtenáře, aby nevěřili nacistické propagandě a jejím lžím.[477]

---

[474] McMaster University Library. *World War, 1939–1945, Propaganda Collection: Air Dropped and Shelled Leaflets and Periodicals*. Series 1: Air Dropped Leaflets. Box 1: 0001–0489. Item 0059 (1940-267). *Velka Britanie Ceskému Nàrodu.* Dropped from 12–13 January to 23–24 February [online]. [cit. 30. 1. 2026]. Dostupné z: https://library.mcmaster.ca/sites/default/files/uploaded_files/ww2airdrop1.pdf

[475] Maginotova linie byla francouzská obranná pevnostní soustava budovaná ve 30. letech 20. století podél severovýchodních hranic státu. Jejím cílem bylo zabránit nepřátelskému vpádu a zajistit obranu Francie prostřednictvím moderních fortifikací. Přestože představovala technicky vyspělý obranný systém a symbol defenzivní strategie meziválečné Francie, v roce 1940 byla německou armádou zdolána přes Belgii. Viz FORMÁNEK, Ivo. *Vojenské a politické souvislosti výstavby Maginotovy linie*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin, 2011.

[476] AUCKLAND, *First Leaflets*, s. 147.

[477] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 73–74.

První „zpětné“ zprávy o letech Spojenců nad Československo přišly do Velké Británie začátkem února. Sdělovaly, že letáky se objevily mezi dělnictvem v Praze, Berouně a okolí a že vzbudily příznivý rozruch. Při následujícím letu bylo 9. a 10. března shazováno první číslo časopisu *Letecký zpravodaj*,[478] který měl čtyři strany a byl upraven ve formě novin malého kapesního formátu. Skládal se z krátkého protihitlerovského úvodníku, dvou zmenšených karikatur, zmenšené kopie plakátu novin *Times* a *Daily Telegraph* o teroru v Čechách a na Moravě, řady projevů spojeneckých státníků, výňatku z provolání Národního výboru a na závěr z krátkého článku o tom, proč nemůže Německo vyhrát válku.[479]

Po odmlce začíná další práce na letácích na podzim roku 1940. Ke dni 14. října informoval první leták ze série o tom, co později vešlo ve známost jako „bitva o Británii“. Dne 21. listopadu byla kritizována německá lživá propaganda o britských námořních ztrátách a zdůrazňován význam znovuzvolení prezidenta Roosevelta. Prosincové vydání informovalo o podpoře ze strany USA, „zvrácenosti Hitlerova i Mussoliniho režimu“ a na závěr provolávalo slávu svobodnému Československu ve svobodné Evropě. Tím byla letáková akce, alespoň podle Kosiny ukončena.[480]

Podle záznamů z archivu McMasterovy univerzity v kanadském Hamiltonu, kde se některé dochované propagační letáky dnes fyzicky nachází, pokračoval „projekt“ ještě později, v roce 1943. Jsou zde vedeny tři záznamy o třech různých letácích. První ze zpráv byla shozena

[478] McMaster University Library. *World War, 1939–1945, Propaganda Collection: Air Dropped and Shelled Leaflets and Periodicals*. Series 1: Air Dropped Leaflets. Box 1: 0001–0489. Item 0060 (1940-[LZ]1). *Letecky Zpravodaj no. 1*. Dropped only on 9–10 March 1940 [online]. [cit. 30. 1. 2026]. Dostupné z: https://library.mcmaster.ca/sites/default/files/uploaded_files/ww2airdrop1.pdf

[479] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 74.

[480] *Tamtéž*, s. 77–79.

14. a 15. března a její nadpis hlásal „Narodni Osvobozeni“.[481] Stojí k ní připojena poznámka, že zřejmě byla vytištěna v závěru roku 1942.[482] Druhý leták byl „doručován“ do Protektorátu mezi 16. dubnem a 15. květnem. Nadepsán byl „Vzkaz z Londyna. Nase Projevy.“ a z druhé strany stálo uvedeno „Nase liny“ (zřejmě zamýšleno „Naše činy“). Doplněn byl portréty Churchilla a Edena a nad Československo, jak uvádí záznamy, zřejmě dopraven balóny.[483] Třetí je nadepsán „Vzkaz z Londyna“ a na reversu je uvedeno „Anglie Pripravena i Obetem, aby Evropa Mohla zit.“ Přestože se vzkaz z balónů snesl nad Československo pouze ve dnech 13. a 14. května, tedy oproti druhému letáku pouze „jednorázově“, byl i tak zařazen do kartotéky letákové akce.[484]

Těžko říct, proč se Kosina rozhodl ve svých memoárech zmínit pouze několik vybraných z letáků ze začátku roku 1940. Je možné, že se podílel právě na sestavování pouze těch zmíněných, případně později pak ještě několika podzimových. V porovnání s kolekcí McMasterovy univerzity dochází k průniku pouze v případě prvního letáku z 12. ledna,

[481] Převzato doslovně z archivních záznamů v kanadské McMasterově univerzitě. Zdali vzkazy byly opatřené diakritikou a v archivu se jedná pouze o anglický přepis, nebo opravdu figurovaly bez diakritických znamének, bohužel není zřejmé. Tak i dále.

[482] McMaster University Library. *World War, 1939–1945, Propaganda Collection: Air Dropped and Shelled Leaflets and Periodicals*. Series 1: Air Dropped Leaflets. Box 1: 0001–0489. Item 0062 (1943-C.3). *Narodni Osvobozeni* [National Liberation]. Dropped only on 14–15 March 1943 [online]. [cit. 30. 1. 2026]. Dostupné z: https://library.mcmaster.ca/sites/default/files/uploaded_files/ww2airdrop1.pdf

[483] McMaster University Library. *World War, 1939–1945, Propaganda Collection: Air Dropped and Shelled Leaflets and Periodicals*. Series 1: Air Dropped Leaflets. Box 1: 0001–0489. Item 0063 (1943-C.4). *Vzkaz z Londyna*. *Nase Projevy*; on reverse *Nase liny*. Dropped from 16–17 April to 13–14 May 1943 [online]. [cit. 30. 1. 2026]. Dostupné z: https://library.mcmaster.ca/sites/default/files/uploaded_files/ww2airdrop1.pdf

[484] McMaster University Library. *World War, 1939–1945, Propaganda Collection: Air Dropped and Shelled Leaflets and Periodicals*. Series 1: Air Dropped Leaflets. Box 1: 0001–0489. Item 0061 (1943-C.2). *Vzkaz z Londyna*; on reverse *Anglie Pripravena i Obetem, aby Evropa Mohla zit*. Dropped only on 13–14 May 1943 [online]. [cit. 30. 1. 2026]. Dostupné z: https://library.mcmaster.ca/sites/default/files/uploaded_files/ww2airdrop1.pdf

který Kosina celý prezentuje ve svých *Vzpomínkách z druhé světové války*, a u *Leteckého zpravodaje* z 9. a 10. března. V memoárech chybí jakákoliv zmínka o druhém letáku z poloviny ledna a zároveň zde toto časové určení koliduje ještě s obdobím shazování prvního letáku (což nemusí být nutně důkaz o nepravdivosti jednoho či druhého zdroje, jednotlivé letákové akce se mohly dost dobře překrývat). Pokud bychom se mohli spolehnout na oba prameny, dojdeme k celkovému počtu minimálně osmi sérií shozených letáků nad Československo z iniciativy Velké Británie. Podle Kosiny letáky měly obecně plný úspěch, jak v podpoře národního sebevědomí, tak při zneklidnění německých okupantů.[485]

Jak zmíněno již v úvodu tohoto oddílu, celkově spadala redakce letáků pod zodpovědnost Roberta Bruce Lockharta, od roku 1941 ředitele PWE.[486] Autor této práce se rozhodl využít tuto spojitost i k vložce další Kosinovy součinnosti spojené s tímto Britem.

Před zaměstnáním v PWE působil Lockhart v britském ministerstvu zahraničí, kde byl pověřen, jakožto styčný důstojník, vyřizováním československých věcí, jejichž se brzy stal upřímným zastáncem.[487] Josef Kosina byl, dle svých slov, Benešem požádán, aby Lockharta informoval o československých poměrech před a v průběhu války (možná i odtud Kosinovo dříve zmíněné označení sebe sama jako „experta pro československé otázky“).[488]

Kosina vzpomíná, že ke spisovateli docházel alespoň jednou týdně k debatě nad zprávami z Československa. Lockhart se postupně naučil česky, v čemž mu pomohla dřívější znalost ruského jazyka a zřejmě

[485] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 76.
[486] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 32.
[487] KUDRNA, Ladislav. *We Fight to Rebuild: podíl letců na uznání exilové vlády*. Paměť a dějiny, 2014, roč. 8, č. 2, s. 7.
[488] MÚA AV ČR, inv. č. 2429, l. 1.

i chvíle trávené se sociálním demokratem. Funkce Lockhartova poradce skončila Kosinovi nicméně poměrně záhy, v červenci 1941, kdy byla uznána řádná československá vláda, čímž došlo k ustanovení diplomatických zástupců mezi oběma stranami, díky kterému bylo o pravidelný a „normální" styk s výměnou informací postaráno, a Kosinova role tak ztratila víceméně smysl.[489] Přesto se později potkávali s Lockhartem dále jako kolegové v BBC a, pravděpodobně nevědomky a nezávisle na sobě, sdíleli i okolnost působení u britské rozvědky (více v oddílu Josef Kosina a CIO). Lockhart vydal i několik knih, včetně vlastních dvoudílných deníkových zápisů z let 1915–1938 a 1939–1965. Kosinu zmínil pouze jednou, a to v druhém díle, na českém knižním trhu bohužel nedostupném. V náhledu knihy, který lze dohledat, se k sociálnímu demokratovi váže blíže nespecifikovaná poznámka spisovatele ze začátku dubna 1943, kde Lockhart dotyčného zmínil jako Kalinu, pravým jménem Kosina.[490]

3.2.3 K ruce politikům přicestovalým do Londýna

V lednu 1940 došla do Anglie zpráva, že se z Protektorátu podařilo uprchnout Jaromíru Nečasovi. Kosina, kterého Nečas vypravoval v roce 1939 do Anglie, si sliboval, že prezident Nejvyššího úřadu cenového s sebou přiveze jistě mnoho důležitých informací.[491]

Po Nečasově přicestování do Londýna se mu Josef Kosina stal doprovodem jako překladatel při společném působení, především ve styku s členy Labour Party (viz oddíl Role Josefa Kosiny při sestavování

[489] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 138–139.
[490] LOCKHART, Robert H. B. *The Diaries of Sir Robert Bruce Lockhart: 1939–1965*. London: Macmillan, 1973, s. 236.
[491] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 83.

státního zřízení ČSR v exilu).[492] Společně navštívili poslance Clementa Attleeho, Hugh Daltona, generálního tajemníka Mezinárodního odborového svazu[493] Sira Waltera Citrina nebo ministra pro hospodářskou válku Ronalda Crosse. U posledního zmíněného přednesl Nečas přehledný obraz německého válečného hospodářství a poskytl obecně velmi cenné informace z domova. Podobně tak učinil později při návštěvě parlamentu.

Bývalý československý ministr sociální péče působil podle Kosiny svým vážným osobním zjevem velmi důstojně a zřejmou upřímností si získával okamžitou důvěru. Kosina dělal zpočátku Nečasovi překladatele, ale sám později uvádí, že po trvalém ministrově přistěhování se do Londýna se dotyčný díky své píli a vytrvalosti sám naučil brzo anglicky poměrně dobře.[494]

V druhé polovině ledna 1940 navštívil anglickou metropoli z Paříže také Hubert Ripka, aby Beneše informoval o stavu věcí ve Francii. Na krátké schůzce s Kosinou 24. ledna dlouho společně debatovali o propagačních možnostech a politické práci v Anglii a Francii. Kosina popisuje dojem z prvního setkání s politikem tak, že mu Ripka připadá jako velmi chytrý a obratný politik, který si dovede získávat spolupracovníky a jistě musí být velmi nebezpečný svým odpůrcům.[495]

---

[492] ČERVINKOVÁ – OTÁHALOVÁ, *Dokumenty z historie československé politiky*, s. 150–161.

[493] Mezinárodní odborový svaz (International Federation of Trade Union – IFTU) byla vlivná sociálně demokratická organizace existující v letech 1919–1945, která sdružovala odbory s cílem chránit zájmy pracujících a prosazovat mezinárodní solidaritu. V roce 1945 byl rozpuštěn a nahrazen Světovou odborovou federací (World Federation of Trade Unions – WFTU). K jejímu ustanovení došlo 3. října 1945 v Paříži. Mezi její hlavní poválečné cíle patřila prevence válek a práce pro stabilní a trvalý mír. Viz WORLD FEDERATION OF TRADE UNIONS. *History. The founding congress* [online]. Bez data [cit. 7. 9. 2025]. Dostupné z: https://www.wftucentral.org/history/

[494] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 83.

[495] *Tamtéž*, s. 83–84.

Nedlouho po Ripkově návratu do Paříže se v Londýně objevil Zdeněk Fierlinger. Ten podle Kosiny skvěle ovládal místní jazyk, tudíž začal hned navazovat nové styky. Bývalého vyslance v Moskvě sociální demokrat popisuje jako otevřeně prosovětského člověka znalého zároveň Západu, který byl pevný ve svých názorech a přesvědčeních. Na „čaji" u Hugh Daltona v polovici února kritizoval Fierlinger tehdejší britské stanovisko k rusko-finské válce, které odsuzovalo SSSR jako agresora.[496] Bohumil Laušman, jenž byl setkání také přítomen, jeho názorům pozorně naslouchal.[497] Kosina si zpětně do memoárů poznamenal, že později přiměl Fierlinger mnoho lidí v Anglii k přemýšlení nad svými jasnými a vyhraněnými názory, které dovedl znamenitě obhajovat.[498] Kosinovy sympatie k Fierlingerovi, založené na domnělém společném zájmu sociální demokracie, vydrží poměrně dlouho, až do Února 1948, kdy odsoudí jeho „zradu".[499]

Po porážce Francie přibyli do Anglie poslanci František Němec a Bohumil Laušman,[500] kteří uprchli z domova společně a vstoupili do armády ve Francii.[501] Ještě po příjezdu do Anglie, až do vytvoření vlády a Státní rady, jejímiž členy se později oba stali, konali vojenskou službu.

[496] Zimní válka (1939–1940) byl ozbrojený konflikt mezi Sovětským svazem a Finskem, zahájený sovětským útokem bez vyhlášení války 30. listopadu 1939. Předcházely mu sovětské požadavky na územní ústupky ve prospěch bezpečnosti Leningradu (zejména na Karelské šíji a pronájem základny Hanko), které Finsko odmítlo. Přestože na straně SSSR byla výrazná vojenská převaha, finská armáda kladla účinný odpor. Konflikt však skončil Moskevským mírem 13. března 1940, na jehož základě Finsko muselo postoupit část svého území, avšak zachovalo si státní nezávislost. Viz VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA. *Zimní válka mezi SSSR a Finskem z let 1939–1940* [online]. Bez data [cit. 19. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/exhibit/zimni-valka-mezi-sssr-a-finskem-z-let-1939-1940/

[497] HORÁK, *Bohumil Laušman*, s. 68–69.

[498] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 84.

[499] LUŽA, Radomír. *Československá sociální demokracie: kapitoly z let exilu 1948–1989*. Praha: Československé dokumentační středisko, 2001, s. 15.

[500] HRUBÝ, *Léta mimo domov*, s. 15.

[501] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 85.

František Němec byl jmenován v první vládě ministrem sociální péče, což nesl Laušman na svůj úkor těžce, neboť takové byly i jeho vlastní ambice. I proto se od sociálních demokratů Němce, Nečase, Majera a Bečka Laušman postupně odklonil a nastoupil cestu krajně levicové politiky, což se v jeho životě ukázalo jako převratné rozhodnutí. Později se sblížil s Fierlingerem, nebo Václavem Noskem, vedoucím mužem komunistické strany a mluvčím Gottwalda[502] v Londýně.[503]

V Anglii Němec s Laušmanem navštívili v doprovodu Kosiny parlament a sociální demokrat je uvedl také do anglických politických kruhů. Na den 5. dubna 1940 jim smluvil setkání s poslancem Attleem. Se schůzkou a celkově s výsledky z návštěvy Londýna byli, podle Kosinových slov, zdánlivě velmi spokojeni a sociální demokrat dodává, že se s nimi při jejich návratu do Francie jen nerad loučil.[504]

3.2.4 Za bitvy o Británii

Po pádu Francie postupně přibývaly do Velké Británie transportní jednotky dopravující československé vojáky do země. Již 10. července, měsíc po zahájení „bitvy o Británii", odjížděl Josef Kosina za účelem opatření informací pro londýnské vysílání do Cholmondeley poblíž Chesteru, kde se po připlutí do Liverpoolu oddíly usídlily. S nimi přibyl do tábora

[502] Klement Gottwald (1896–1953) byl komunistický politik, státník a prezident Československa. Po první světové válce patřil k zakladatelům KSČ a postupně se stal jejím vůdcem, přičemž prosazoval politiku orientovanou na Sovětský svaz. V čele KSČ stál od roku 1929 až do své smrti. Po druhé světové válce, kterou strávil v Moskvě, byl zvolen předsedou vlády a po komunistickém převratu v únoru 1948 se stal prezidentem, čímž se stal hlavním představitelem nastupujícího totalitního režimu, spojeného s politickými represemi a vykonstruovanými procesy. Ve funkci setrval až do své smrti v roce 1953. Viz KANCELÁŘ PREZIDENTA REPUBLIKY. *Klement Gottwald* [online]. Bez data [cit. 8. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/klement-gottwald

[503] HRUBÝ, *Léta mimo domov*, s. 15–16.

[504] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 85.

i básník Ivan Jelínek, který pomáhal později Kosinovi natočit s vojáky další reportážní pásma.

Po prvotním příjezdu do tábora 11. července požádal Kosina o možnost nahrát písničky a rozmluvy s vojáky; povolení dostal dle svých slov „veleochotně".[505] Oproti tomu Jelínek, přestože měl povolení rozhlasu BBC, který byl uznávanou institucí, později popsal svou zkušenost poněkud jinak. Pravděpodobně zde hrála roli také jeho hodnost pouhého vojína, ze které měl, i když s povolením respektované BBC, zpovídat vojáky před mikrofonem. Již samotné plánované rozmluvy se zdály jako možné narušení kázně. Podplukovníka, za nímž tehdy Jelínek s žádostí došel, se snažil redaktor přesvědčit, že rozhovor však naopak morálce velice prospěje. Po výměně názorů a Jelínkově lehké úpravě informací tak, aby vyhovovaly jeho potřebám, a po polichocení podplukovníkovi, nakonec svolení bylo uděleno (viz oddíl Kosinovo pokračování v BBC).[506]

Přestože by se nabízelo zařadit tuto Jelínkovu zkušenost do výše odkazovaného oddílu, pro ilustraci situace v táboře po připlutí vojáků do Anglie a ve chvílích „bitvy o Británii", se autor této práce rozhodl vyložit Jelínkův „realistický" i reálný pohled na tehdejší dobu do oddílu tohoto.

Mezi vojáky byli i již zmínění poslanci Laušman a Němec, kteří ve Francii narukovali společně.[507] Dále pak Kosinův „starý přítel"[508] Václav Majer, kterého sociální demokrat znal ještě jako tajemníka v Lounech a později v Praze.[509]

[505] *Tamtéž*, s. 104–106.
[506] JELÍNEK, *Jablko se kouše*, s. 513.
[507] HORÁK, *Bohumil Laušman*, s. 55.
[508] Majera mohl Kosina označovat za „starého přítele" možná i proto, že se rodiče Kosinovy manželky Josefy s Majerem údajně velmi dobře znali. I přispěním tohoto vztahu zde mohla vzniknout užší vazba. Viz ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 55–58.
[509] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 104–106.

Po prezidentově návštěvě tábora Chomondeley, jež se odehrála 26. července 1940 a které se účastnil i Kosina,[510] vzpomíná dotyčný ještě krátce na srpnovou návštěvu československých letců. Ta proběhla ve spěchu vlivem probíhající bitvy o Británii, kde právě letci hráli nejdůležitější roli. Každá minuta pro výcvik byla drahá, a tak se celá přehlídka i slavnost odehrály během tří hodin, po čemž se následně politici vraceli do Londýna.[511]

Celkově pak vzpomíná Kosina na jednu z nejdůležitějších bitev moderních dějin jako na událost rozhodující. Obdivuje se zde britskému civilnímu obyvatelstvu, které si zachovávalo klidnou hlavu a na rozdíl od obyvatel dalších evropských měst po a při útocích agresora Londýňané nepanikařili. Současně s tím vyzdvihuje i krále, který zůstal „při svém lidu" i v nejtěžších chvílích bombardování hlavního města.[512] Charakteristický byl nejen na nástěnkách v budově rozhlasu BBC nápis „Business as usual" tedy „Děláme jako dřív",[513] který svědčil o anglickém klidu a neochvějnosti.

K bitvě o Británii se pojí ještě Kosinova vzpomínka na samotnou atmosféru a situaci v rozhlase související s německými nálety a počty sestřelených nepřátelských letadel: „V budově rozhlasu to vypadalo v těchto dnech někdy spíše jako v nějaké veliké sázkové kanceláři nežli v centru obrovské informační sítě, obepínající téměř celý svět. Zprávy Ministerstva letectví stíhaly jedna druhou a současně s tím, jak vzrůstalo ‚skóre', stoupala také nálada. Zdálo se mi, že Angličané se dívají na tuto

[510] *Tamtéž*, s. 108.
[511] *Tamtéž*, s. 110.
[512] *Tamtéž*, s. 114.
[513] KOSATÍK, *Tigrid, poprvé*, s. 47.

strašlivou bitvu více než jako na nějakou sportovní událost, nežli jako na boj na život a na smrt.“[514]

V závěru tohoto oddílu lze ještě dodat jednu z Kosinových poznámek opět ohledně britské morálky: „Umět přijmout tvrdou skutečnost tak, jaká je a neprotestovat a nebouřit proti něčemu, co již stejně není možné napravit, v tom je kus velikosti a kus tajemství úspěchu tohoto houževnatého ostrovního národa.“[515]

3.2.5 Syndikát československých novinářů

Poměrně vybočující, byť nezanedbatelnou kapitolou působení Josefa Kosiny v exilu, je jeho členství v Syndikátu československých novinářů. Jednalo se o organizaci založenou začátkem roku 1941,[516] mezi jejíž cíle patřilo: „Hájit zájmy československých novinářů. Starat se o mravní i hmotnou jejich pomoc. Navázat a udržovat styk s britskými kolegy. Udržovat formální styk československých novinářů s britskými institucemi, s britskou veřejností a popřípadě i s britskými úřady.“ Jejími členy se mohli stát prakticky všichni aktivní novináři.[517]

Mezi zakladatele organizace patřili Bohumil Laušman, Bohuš Beneš, Jiří Hronek a Karel Kříž. V „druhé fázi“ nabírání členů okolo roku 1942[518] se přidali postupně zkušení publicisté a komentátoři, vesměs zaměstnaní v československé sekci BBC. Jednalo se o Josefa Jostena, Josefa Kosinu, Karla Brušáka, Přemysla Papírníka, spisovatele Rudolfa

[514] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 113.
[515] *Tamtéž*, s. 119.
[516] VELIČKOVÁ, Markéta. *Jiří Hronek: bibliografická studie osobnosti, která se podílela na organizaci novinářských spolků*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2009, s. 23.
[517] *Odbočka Syndikátu československých novinářů. Čechoslovák. Londýn, 4. října 1940, roč. 2, č. 40, s. 2.*
[518] VELIČKOVÁ, *Jiří Hronek*, s. 23.

Kopeckého či redaktora Adolfa Mokrého.[519] Spolek sdružoval novináře české, slovenské, karpatoruské, německé, maďarské a židovské národnosti. Ke dni 7. května 1943 čítal celkem 116 členů, z toho deset v USA.[520] Sídlil v Londýně, na adrese Československého institutu 18 Grosvenor Place.[521]

Syndikát v rámci spolupráce s britským svazem pořádal novinářské kurzy. Organizoval studijní zájezdy a několikaměsíční kurzy pro vojáky-novináře, finančně podporoval své členy v nezaměstnanosti, stáří nebo pracovní neschopnosti a snažil se pro novináře zajišťovat vhodná pracovní místa.[522] V období druhé světové války také spolupracoval ve výměně informací se Svazem novinářů Polské republiky, který měl členů několikanásobně více.[523] Svého času usilovali novináři i o vznik Odborové rady (více v oddílu Československé odbory v exilu).[524]

Ve sdružení pokračuje Josef Kosina, konkrétně později jako místopředseda výboru, i po konci války (více v oddílu Návrat do druhého domova), po němž byla činnost syndikátu sice přerušena, avšak nebyl rozpuštěn.[525] O Kosinovo působení v organizaci začnou mít v záležitosti případu Josefa Potočka později zájem československé vyšetřovací orgány, které ve snaze získání informací ke kauze rozběhnou rozsáhlé pátrací akce (více v podkapitole Československá síť případu Potoček).

[519] NEKOLA, Martin. *Perem proti železné oponě: činnost Mezinárodní federace svobodných novinářů v exilu*. Paměť a dějiny, 2020, roč. 4, č. 4, s. 92.
[520] VELIČKOVÁ, *Jiří Hronek*, s. 23–24.
[521] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 85.
[522] VELIČKOVÁ, *Jiří Hronek*, s. 24.
[523] NEKOLA, *Perem proti železné oponě*, s. 92.
[524] HUBENÝ, David. *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*. Paginae Historiae, 2019, roč. 27, č. 1, s. 685.
[525] POLIŠENSKÁ, Milada. *Zapomenutý „nepřítel" Josef Josten: Free Czechoslovakia Information na pozadí československo-britských diplomatických styků 1948–1985*. Praha: Libri, 2009, s. 327.

3.3 Sociální demokracie a odbory v exilu

3.3.1 Československá sociální demokracie v exilu

V meziválečné době, kdy sem Josef Kosina formálně vstoupil jako funkcionář (1929),[526] patřila ČSSD k nejvýznamnějším a nejsilnějším stranám ČSR.[527] Období druhé republiky představovalo jakýsi „autoritářský mezistupeň" oddělující prvorepublikový, proklamativně demokratický systém, jehož bylo důsledkem, a takřka totalitní systém protektorátní.[528] Po Mnichovu se ČSSD v prosinci 1938 sloučením mnoha stran stala součástí Národní strany práce. Po zahájení nacistické okupace českých zemí v březnu roku 1939 se i toto sdružení rozpustilo, respektive přeměnilo v Národní souručenství práce, a bývalí členové sociální demokracie tak mnohdy přešli do ilegality nebo emigrovali a v činnost pokračovali ze zahraničí.[529]

Poválečné znovuzrození bylo náročné i proto, že strana zaznamenala značné ztráty na životech svých členů a funkcionářů (v nacistických vězeních a koncentračních táborech byl například poslední předválečný předseda Antonín Hampl) a také proto, že poměrně početná skupina sociálních demokratů se po Mnichovu a v letech okupace rozhodla odejít do exilu a jejich pohledy na poválečnou obnovu se lišily. V závěru války se prosadila koncepce Národní fronty, v jejímž rámci obhájili sociální demokraté spolu s národními socialisty, lidovci a komunisty samostatnou existenci. Vlivem vnitřní nejednoty a netaktického postupu, které se nejvíce projevily během únorových dní roku 1948, došlo 27. června téhož

[526] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 4.
[527] MAREK, Pavel. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*. Rosice u Brna: Gloria, 2000, s. 103.
[528] *Tamtéž*, s. 297.
[529] ENCYKLOPEDIE ČSSD, *Z historie české sociální demokracie.*

roku ke sloučení strany s KSČ, čímž byla sociálnědemokratická strana na dlouhá léta z české politické scény vyloučena.[530]

Přestože sociální demokraté byli po národních socialistech početně až druzí, představovali v celém exilovém období významnou složku československé politické emigrace.[531] Byli první, kteří začali v exilu vytvářet stranickou organizaci. Měli k tomu na počátku příhodnější podmínky než jiné strany.[532] Jednou z nich byl spřízněný vztah vlády se socialistickou Labour Party,[533] který však také zároveň do jisté míry bránil, z důvodu strachu o zachování její podpory, spolupráci s ostatními stranami, a byl příčinou jisté osamocenosti ČSSD.[534] Přesto se o Labour Party a taktéž o odborovou ústřednu TUC ze svého londýnského centra exilová sociální demokracie mohla opírat. Československým exulantům tak bylo umožněno například vystupovat v britském parlamentu.[535]

Další výhodou bylo již dřívější londýnské působení některých sociálních demokratů, ať už Josefa Kosiny, nebo například Josefa Běliny, který pro potřeby strany poskytl svůj časopis *Londýnské listy*.[536] V neposlední řadě nelze zanedbávat ani roli materiálního zabezpečení. Již ustavující schůze Československé sociální demokracie v zahraničí v dubnu 1948 se uskutečnila v sídle labouristického sekretariátu a odborového ústředí TUC, v Transport House. Kancelář sice ve čtvrtém poschodí oficiálně provozoval Josef Kosina, jakožto tajemník TUC již od září roku

[530] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 301–303.
[531] *Tamtéž*, s. 348.
[532] KAPLAN, Karel. *Sociální demokracie po únoru 1948*. Brno: Doplněk, 2011, s. 27.
[533] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 348.
[534] FAJMON, Hynek; BALÍK, Stanislav a HLOUŠKOVÁ, Kateřina. *Dusivé objetí: historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 185.
[535] *Tamtéž*, s. 183.
[536] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 348.

1939,[537] avšak „nepraktické“ bylo, že její užívání záviselo právě na Kosinově vůli. Přes vše se jednalo v porovnání s jinými exilovými skupinami o výsadu.[538]

Po likvidaci československé sociální demokracie v únoru 1948 opouštěli její funkcionáři svou vlast, aby unikli komunistické represi.[539] Patřili mezi ně generální tajemník strany Blažej Vilím, novinář a redaktor Arno Hais, poslanci Vilém Bernard a Václav Holub nebo bývalý účastník domácího odboje, historik Radomír Luža.[540]

Na květnové schůzi v Transport House, během níž bylo mimo jiné prohlášeno po stránce formální sloučení sociální demokracie s KSČ jako neplatné,[541] byl založen Ústřední výkonný výbor (ÚVV). Předsedou se stal i proto, že přijel do Londýna jako první, Blažej Vilím,[542] dalšími členy pak Václav Holub, Vilém Bernard, odborář Mirko Sedlák, František Němec a londýnští sociální demokraté Josef Bělina a Josef Kosina.

Po svém příchodu do exilu převzal předsednictví strany i výboru bývalý ministr Václav Majer a Vilím se stal ústředním tajemník. Odborové záležitosti řídil Arno Hais, administrativu a styk s domovem Václav Holub.[543] Šestičlenné předsednictvo doplnili Bernard jako zahraniční referent a Sedlák, pověřený vedením finančních záležitostí.[544] V letech

[537] NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, karton 62, sign. 11-50/1, l. 1.
[538] HORÁK, *Počátky sociálnědemokratického exilu*, s. 93–94.
[539] HOFFMANN, Roland J. *Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei nach der kommunistischen Machtergreifung vom Februar 1948 und die provisorische Aufnahme der Flüchtlinge in der amerikanischen Besatzungszone Deutschland*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996, s. 62–64.
[540] LUŽA, *Československá sociální demokracie*, s. 13–14.
[541] HOLUB, Václav. *Vítězství a prohry: život na pozadí 20. století*. Vimperk: vlastním nákladem, 1997, s. 200.
[542] FAJMON, BALÍK a HLOUŠKOVÁ, *Dusivé objetí*, s. 185.
[543] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 349.
[544] HRUBÝ, *Léta mimo domov*, s. 35.

1950–1964 vydávala strana vlastní časopis *Demokracie a socialismus*,[545] jejž redigoval Adolf Mokrý a později Václav Holub.[546]

Počátkem července 1948[547] vymezil výbor poslání strany: „Ve spolupráci se socialisty ostatních zemí bojovat za vítězství svobody a uskutečnění zásad demokratického socialismu." Pro nejbližší dobu určil tři úkoly: 1. péče sociální i politická o emigranty, 2. sjednotit všechny čsl. demokratické síly pro společný boj proti režimu v ČSR, 3. tvořit a organizovat pevnou základnu příští mohutné sociální demokracie, strany skutečně demokratické a socialistické.[548]

První stranickou schůzi prezentoval Vilím jako setkání všech československých poslanců, jimž se podařilo uprchnout po únoru 1948 na Západ. Šlo o jakýsi „zkušební meeting", na kterém si sociální demokraté museli vyjasnit, s kým budou ochotní jednat a spolupracovat, což v exilu pro ně vlastně vždy byla hlavní otázka. Kosina z takto prezentovaném setkání obával nebezpečí hegemonie bývalých politiků Národní fronty, ale protože se jednalo o první schůzi, pouze opatrně kontroloval.[549] Mimo jiné se však Kosina podílel určitým příspěvkem i na „zaplatování" finančních problémů strany. Mohl si to dovolit z pozice tajemníka Odborové skupiny československé z doby druhé světové války (více v oddílu Československé odbory v exilu). Zbytek peněz organizace byl totiž uložen v bance Cooperativy a Kosina jimi mohl volně disponovat.[550]

Nutno krátce přihlédnout ještě k působení na mezinárodním poli. Exilová sociální demokracie se řadila k aktivním členům mezinárodní

[545] TOMEŠ, *Průkopníci a pokračovatelé*, s. 12.
[546] HRUBÝ, *Léta mimo domov*, s. 36.
[547] JIRÁSEK, Zdeněk. *Československá poúnorová emigrace a počátky exilu*. Brno: Prius, 1999, s. 61.
[548] KAPLAN, *Sociální demokracie po únoru 1948*, s. 28.
[549] HORÁK, *Počátky sociálnědemokratického exilu*, s. 95–96.
[550] HRUBÝ, *Léta mimo domov*, s. 43.

organizace socialistických stran COMISCO (Comittee of International Socialist Conference),[551] již v létě 1951 nahradila Socialistická internacionála.[552] Součástí COMISCO byla Socialistická unie střední a východní Evropy, jejímž předsedou se stal Vilém Bernard, který se z titulu své funkce účastnil zasedání. Organizace se angažovala v obnově odborů a podle tradice s nimi udržovala úzké vztahy. Mezi odboráři získala mnoho členů a příznivců.[553]

Mezi další organizace patřila Rada svobodného Československa (RSČ).[554] Po únorovém převratu přišly Spojené státy v létě 1948 s nabídkou, že podpoří ustavení centrálního politického orgánu československé zahraniční působnosti. Po dlouhých jednáních došlo dne 25. února 1949 k vyhlášení ustavení RSČ se sídlem ve Washingtonu, jako ústředí demokratických Čechů a Slováků. Ustavení Rady mělo význam především geopolitický, kdy tímto gestem Spojené státy dávaly Sovětskému svazu najevo, že jsou připraveny čelit jeho agresi. Sociálnědemokratickou stranu zastupovali ve vedení Václav Majer, František Němec, Mirko Sedlák a další, jako zástupce pak například prezidentův starší bratr Vojta Beneš. Postupně se jejími členy stalo mnoho politiků, kteří za druhé světové války a po Únoru 1948 působili či zůstali v exilu.[555]

---

[551] Committee of the International Socialist Conference (COMISCO) byl poradní a koordinační orgán vzniklý po druhé světové válce v rámci obnovy mezinárodní spolupráce socialistických stran. Úsilí organizace vyústilo roku 1951 na kongresu ve Frankfurtu nad Mohanem ve vznik Socialistické internacionály. Viz ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Socialist International (association of political parties, 1951)* [online]. 23. 1. 2026 [cit. 2. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/Socialist-International-association-of-political-parties-1951

[552] NEKOLA, Martin. *'Exile Internationals' in the Fight against Communism during the Cold War*. Soudobé dějiny, 2015, roč. 22, č. 1–2, s. 115.

[553] KAPLAN, Karel. *Poúnorový exil 1948–1949*. Liberec: Dialog, 2007, s. 108–109.

[554] Viz RAŠKA, Francis D. *Opuštění bojovníci: historie Rady svobodného Československa 1949–1961*. Praha: Academia, 2009; SNÍŽEK, Tomáš. *Počátky poúnorového exilu a Rady svobodného Československa*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2009.

[555] LUŽA, *Československá sociální demokracie*, s. 35–36.

Dobrý začátek sociálnědemokratické exilové práce v Anglii zakrátko narušil vážný konflikt. Brzy po vytvoření organizační struktury exilové sociální demokracie vznikaly mezi Blažejem Vilímem a dalšími vedoucími pracovníky strany stále častěji názorové neshody.[556] Vše vedlo až k hlasování o jeho zbavení funkce ústředního tajemníka a vyloučení z ÚVV a předsednictva československé sociální demokracie, k čemuž odsouhlasením 16 ku 5 hlasům (3 členové se zdrželi a 5 neodpovědělo) v září roku 1950 nakonec došlo.[557]

V roce 1949 emigroval do zahraničí také Bohumil Laušman. Dožadoval se účasti v exilové sociální demokracii jakožto poslední domácí řádně zvolený předseda strany (v listopadu 1947 zvítězil ve volbách na úkor Fierlingera). Sociálnědemokratickým exilem však nebyl přijat pro svůj nerozhodný postoj z února 1948.[558] Majer mu díky svým konexím znemožnil získání víza do Velké Británie, načež se Laušman uchýlil do Jugoslávie jako poradce prezidenta J. B. Tita.[559, 560] Později se mu však podařilo příjezd do Anglie uskutečnit. Brzy nato se sblížil s vyloučeným Vilímem a uvažovali společně o vytvoření skupiny levicových socialistů.[561] To i přesto, že Vilím s Majerem ještě v lednu 1950 podepsali

[556] HRUBÝ, *Léta mimo domov*, s. 44.
[557] HORÁK, *Počátky sociálnědemokratického exilu*, s. 271–272.
[558] TOMEŠ, *Průkopníci a pokračovatelé*, s. 83.
[559] Josip Broz Tito (1892–1980) byl jugoslávský komunistický revolucionář, předseda vlády a prezident. Za první světové války bojoval v rakousko-uherské armádě a po zajetí v Rusku se přiklonil k bolševismu. Po návratu vstoupil do Komunistické strany Jugoslávie, jíž se stal roku 1939 generálním tajemníkem. Během druhé světové války vedl partyzánský odboj proti okupantům a po válce upevnil komunistickou moc v zemi, přičemž vytvořil socialistickou federaci Jugoslávie. Postavil se sovětské hegemonii, prosazoval vlastní cestu k socialismu a politiku nezúčastněnosti mezi bloky studené války. Viz ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Josip Broz Tito* [online]. 13. 3. 2026 [cit. 9. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Josip-Broz-Tito
[560] FAJMON, BALÍK a HLOUŠKOVÁ, *Dusivé objetí*, s. 186.
[561] KAPLAN, *Sociální demokracie po únoru 1948*, s. 31.

prohlášení označující Laušmana za „zrádce demokracie a socialismu“.[562] Pokus o ustanovení levicově orientované sociálnědemokratické organizace se však nezdařil.[563]

První velkou mezinárodní veřejnou akci uspořádala exilová sociální demokracie u příležitosti 75. výročí založení strany dne 7. dubna 1953. Stalo se tak ve velkém sále budovy Transport House, paralelně pak v New Yorku, Mnichově a dalších místech, kde pracovaly aktivně zemské organizace ČSSD.[564] Ještě výraznější byly oslavy 80. výročí v roce 1958. Byl vydán sborník historických prací k dějinám strany,[565] sestavený Adolfem Mokrým ve spolupráci s Václavem Holubem a politologem Čestmírem Ješinou.[566] K nejznámějšímu výstupu Sociálních demokratů však došlo při návštěvě prvního tajemníka Komunistické strany Nikity Chruščova[567] a premiéra SSSR Nikolaje Bulganina v Anglii roku 1958. Na schůzce sovětských státníků s představiteli Labour Party v parlamentu přečetli labourističtí poslanci dle dopisu Holuba seznam vězněných československých sociálních demokratů a žádali o jejich propuštění. Za bouřlivé atmosféry opustili Chruščov s Bulganinem jednání a celková událost značně rezonovala i na mezinárodním poli.[568]

[562] LUŽA, *Československá sociální demokracie*, s. 58.
[563] KAPLAN, *Poúnorový exil*, s. 120.
[564] HRUBÝ, *Léta mimo domov*, s. 47.
[565] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 349.
[566] HRUBÝ, *Léta mimo domov*, s. 52.
[567] Nikita Chruščov (1894–1971) byl sovětský politik. Zastával funkci prvního tajemníka Komunistické strany a předsedy vlády. Do bolševické strany vstoupil roku 1918 a za Stalinovy éry rychle postupoval v stranické hierarchii, přičemž se podílel i na politických čistkách. Po Stalinově smrti se prosadil v mocenském boji a zahájil politiku destalinizace, symbolizovanou „tajným projevem“ z roku 1956, která vedla k částečnému uvolnění režimu. V zahraniční politice prosazoval koncepci „mírového soužití“ se Západem. Jeho vláda byla spojena s klíčovými událostmi studené války, zejména berlínskou krizí a kubánskou raketovou krizí, a skončila jeho sesazením v roce 1964. Viz ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Nikita Sergeyevich Khrushchev* [online]. 21. 3. 2026 [cit. 28. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Nikita-Sergeyevich-Khrushchev
[568] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 349.

Uvolňování poměrů v době Pražského jara probouzelo naději na zlepšení situace. Postoj ČSSD k vývoji domácích událostí byl podmíněn ohledy na úsilí o obnovu činnosti sociální demokracie v republice, které vyústilo v založení Přípravného ústředního výboru Československé sociální demokracie 18. května 1968 v Praze.[569] Ze strany KSČ se však jednalo pouze o „tolerovaný výpad". Stanovisko ČSSD, snažící se prosadit nezákonnost někdejšího sloučení strany s KSČ, narazilo na tvrdý odpor.[570] Teze o spojení socialismu s demokracií zůstávala jen prázdným slibem, který „obrozená" KSČ nebyla schopna ani ochotna naplnit. Šlo jí i nadále o reformu komunismu, nikoli o demokratický socialismus, charakteristický právě pro ČSSD.[571]

Exil váhal ohledně přístupu k této obnovené činnosti ČSSD v republice (jak ukázal i opatrný přístup Josef Kosiny)[572] z důvodu obav z mezinárodních důsledků. Proto se jeho zástupci usnesli, že budou „pokračovat v diskusi" ohledně domácí situace. Rada se však sešla až v den sovětské okupace, 21. srpna, a tak místo projevu solidarity mohla už pouze trpce odsoudit nastalé okolnosti.[573] V srpnu 1968 pak přišla s novou vlnou emigrace i řada někdejších sociálních demokratů, z nichž řada byla za komunismu vězněna.[574]

Pokus oživit činnost exilové strany byl učiněn na jaře 1970, kdy Václav Majer se společníky navštívil na jaře Velkou Británii, Belgii, Německo, Francii, Švýcarsko a Rakousko. Evropská cesta poskytla politikům možnost dohodnout s československými sociálními demokraty

[569] LUŽA, *Československá sociální demokracie*, s. 114.
[570] POLÁK, Erik (ed.). *Živá minulost, úspěšný dnešek: XXIV. obnovovací sjezd Československé sociální demokracie, Praha 24.–25. března 1990*. Praha: Právo lidu, 1990, s. 46.
[571] HRUBÝ, *Léta mimo domov*, s. 84.
[572] Viz KUCHYŇKA, *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC*, Kladenské listy, s. 3.
[573] LUŽA, *Československá sociální demokracie*, s. 115.
[574] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 349.

řadu konkrétních plánů a obnovit kontakty strany s představiteli nejdůležitějších evropských podobně smýšlejících stran.[575] V roce 1972 však umírá dlouholetý předseda Václav Majer a v čele strany ho vystřídá Vilém Bernard.[576] K tomuto rozhodnutí došlo na konferenci ve švýcarském Rotschau v září 1973, kde byl zároveň vytvořen nový ústřední výbor.[577]

Čtyři roky poté došlo ke zveřejnění Charty 77, k čemuž se vyjádřila také ČSSD. Den poté, co byla petice uvedena v západním tisku, poslali sociální demokraté výzvu stranám Socialistické internacionály, aby vystoupily na ochranu lidských práv v Československé republice a zasadily se o propuštění zatčených signatářů. Následné prohlášení internacionály podepsali v březnu 1977 významné osobnosti sociálnědemokratických evropských stran.[578] V této době se však Josef Kosina již drží od politického dění stranou a v září roku vydání Charty 77 umírá.

3.3.2 Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD

Ze svého vlastního politického přesvědčení i z důvodu úspěšných styků s Labour Party se Kosina, který do služeb sociální demokracie vstoupil již koncem dvacátých let, věnuje tomuto směřování i po válce. Mezi lety 1945–1948 stále působí jako reprezentant československé sociální demokracie u Labour Party, s níž měl těsné kontakty.[579] Co se týče vývoje jeho poválečné situace, lze uvést následující.

[575] LUŽA, *Československá sociální demokracie*, s. 116.
[576] TOMEŠ, *Průkopníci a pokračovatelé*, s. 14.
[577] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 349.
[578] LUŽA, *Československá sociální demokracie*, s. 134.
[579] ENCYKLOPEDIE ČSSD. *Kosina Josef* [online]. Bez data [cit. 8. 1. 2026]. Dostupné z: http://www.historiecssd.cz/k/kosina-josef/

V roce 1946 se dostavil na Mezinárodní konferenci socialistických stran v Clacktonu. Mimo významné britské politiky, kterými byli Dalton nebo Noel-Baker, se shromáždění účastnila také československá delegace, vedená Václavem Patzakem v zastoupení poslance Jiřího Hájka, k níž se Kosina připojil.[580] O třech vyslancích je 11. května 1946 referováno také v deníku ČSSD *Nový den*. Ze strany ČSSD je krátká zmínka v novinách doplněna slovy: „Pokud jde o případné vytvoření nové mezinárodní organisace, představenstvo se vyslovilo pro mezinárodní spolupráci v budoucnu, ale nepovažuje za vhodné, aby mezinárodní organisace byla v nejbližší době utvořena."[581] Již zde se tedy začíná nenápadně objevovat, prozatím opatrná a okrajová, „nedůvěra" k Západu a exilu.

Ke Kosinovi Hájek ve svých pamětech poznamenává, že již při vzájemném setkání se dotyčný orientoval spíš na pravicové křídlo Labour Party a měl tomu odpovídající názory.[582] V listopadu téhož roku byl Hájek delegován ještě na konferenci do Bournemouthu, kde však byl tehdy hlavním delegátem Československa již Blažej Vilím, který se po válce vrátil do vlasti. I tentokrát se připojil k vyslancům Josef Kosina.[583]

Začátkem května roku 1947 Kosina pobýval ještě ve Velké Británii.[584] Bez zajímavosti nezůstává však jeho účast na krajském sjezdu delegátů západních Čech v Karlových Varech 1. června 1947. Po jeho boku

[580] HÁJEK, Jiří; JANOUCH, František a VACHULOVÁ, Klára. *Paměti*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997, s. 137.

[581] *Představenstvo naší strany proti neslušné volební agitaci*. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 11. května 1946, roč. 2, č. 109, s. 4.

[582] HÁJEK, JANOUCH a VACHULOVÁ, *Paměti*, s. 137.

[583] *Tamtéž*, s. 138.

[584] Ještě ve čtvrtek 8. května 1947 informuje *Daily Telegraph & Morning Post*, že předešlého dne uspořádal na počest Československé parlamentní delegace ve svém sídle na 10 Downing Street premiér Attlee se svou manželkou slavnostní oběd. Mezi dalšími hosty se pak, mimo například Fierlingera nebo Masaryka, uvádělo také jméno Kosiny. Viz *Luncheon: The Prime Minister*. The Daily Telegraph & Morning Post. London, 8. května 1947, s. 4.

se konference zúčastnili někteří poslanci Labour Party, dále pak například Vilím a Laušman, kteří zde oba pronesli řeč. Kosina je zmíněn v článku deníku ČSSD *Nový den* hned v úvodu, téměř jako ctěný host: „…vřele byl také uvítán sympatický a usměvavý redaktor soudruh Kosina z londýnské BBC [dále navazuje text předchozího čísla deníku],[585] jehož hlas jsme celou válku poslouchali z Londýna, jenž je zástupcem naší strany v Labour Party a členem mezinárodní socialistické federace".[586] O tři dny později odletěla československá sociálnědemokratická delegace na mezinárodní socialistickou konferenci do Švýcarska, kde se jednalo o poměrech v italském, španělském a řeckém socialistickém hnutí, stanovisku socialistických stran k OSN a stanovisku k německé sociální demokracii na mezinárodním poli. Dané body programu byly stanoveny již v Bournemouthu, jak o tom referuje 5. června *Nový den*. Hájka a Patzaka vystřídal však k ceště do Švýcarska například Vilém Bernard a Blažej Vilím, doplnil je pak Josef Kosina a další.[587]

Za okrajovou zmínku stojí situace z 27. března 1948, kdy se Pavel Tigrid v Londýně sešel s generálním tajemníkem strany sociálnědemokratické Blažejem Vilímem a dalšími, aby jim přednesl svůj úmysl vytvoření Českého exilového výboru, v němž měly být zastoupeny všechny strany a složky. Za sociální demokraty se jeho součástí měli stát Vilím, Bělina a v neposlední řadě Kosina.[588] S posledním zmíněným se Tigrid znal již z období svého působení v BBC (viz oddíl Československá sekce BBC v čase války) a později i společného členství v Československém

[585] *Krajský sjezd – dokument rozmachu strany*. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 3. června 1947, roč. 3, č. 128, s. 3.
[586] *Průběh včerejšího sjezdového setkání*. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 1. června 1947, roč. 3, č. 127, s. 1.
[587] *Delegace čs. soc. dem. odletěla na mezinár. socialistickou konferenci*. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 5. června 1947, roč. 3, č. 130, s. 1.
[588] ČELOVSKÝ, *Politici bez moci*, s. 14.

pomocném výboru pro politické uprchlíky (Czechoslovak Relief Committee for Political Refugees). Ten vznikl v dubnu 1948 především za účelem zajištění základních životních potřeb pro uprchlíky a podpory jejich následného usazování na Západě.[589] Jeho předsedou se stal vojenský lékař Karel Macháček.[590] Vedle Kosiny sdružoval i jeho další kolegy ze sociální demokracie, kromě již zmíněných ještě například Holuba, Bernarda či Fürtha.[591]

Politikaření sociálních demokratů v exilu se projevuje, nebo spíše pokračuje, i v případě Kosiny již v prvních dvou poválečných letech. Ve zprávě sestavené později, v roce 1954, ke Kosinově prověření z důvodu jeho žádosti o britské občanství, je uvedeno, že v letech 1946 a 1947[592] pravidelně docházel na Československé velvyslanectví v Londýně za spolupracovníkem informační služby Ministerstva zahraničních věcí Evženem Zemanem (vlastním jménem Eugen Ackerman), jemuž měl podávat různé informace. Ze dvou nezávislých zdrojů došla zpráva, že Zeman údajně měl využívat Kosinu ke sběru informací o sociálnědemokratických organizacích v Evropě a k zjišťování vztahů Labour Party k nim. Při Fierlingerově návštěvě v Londýně v první polovině roku 1947 Kosina prý Zemana také přesvědčoval, aby dotyčného jmenoval londýnským zástupcem sociálních demokratů. Bylo to ještě v době před založením Ústředního výkonného výboru a jeho předsednictva v roce 1948.

[589] KOSATÍK, *Tigrid, poprvé*, s. 100–101.
[590] JIRÁSEK, *Československá poúnorová emigrace*, s. 41.
[591] HOFFMANN, Roland J. *Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei nach der kommunistischen Machtergreifung vom Februar 1948 und die provisorische Aufnahme der Flüchtlinge in der amerikanischen Besatzungszone Deutschland*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996, s. 141–142.
[592] The National Archives (TNA). HO 405/27599/1.

Ve zprávě je u Kosiny vyjádřena i obava z potenciálního vynášení informací z rozhlasu BBC, již uvedl vedoucí Vysílání pro východní Evropu (Central European Service of the B.B.C.) Gregory MacDonald. Dále je zmíněna i skutečnost důvěrných „tête-à-tête talks" neboli „rozhovorů mezi čtyřma očima" s premiérem Attleem.[593]

Britská rozvědka, která report v roce 1947 poskytla, uvádí o sedm let později, že vcelku se pravděpodobně jednalo o přehnaná nařčení vzešlá z politických neshod mezi českými emigranty, respektive sociálními demokraty. Kosina při diskrétním dotazu ohledně daných témat v roce 1954 přiznal, že velvyslanectví pravidelně navštěvoval, avšak zapřel jakýkoliv kontakt se Zemanem. Zpráva končí smířlivě tím, že ze spolehlivého zdroje došly informace o antikomunistické orientaci Kosiny a jeho sklonu k pravicovému křídlu sociální demokracie.[594]

Jak uvádí předešlá zpráva, a i Jiří Hájek již v roce 1946, Kosina se dal postupně na cestu spíše k pravicovému smýšlení. Sdílel ji například s někdejším poslancem Janem Novotným, s nímž, v rámci obecných neshod mezi sociálními demokraty, uvažoval v určité chvíli o vytvoření vlastní platformy sociální demokracie[595] založené na bázi svobodných odborů. O účasti v tomto „projektu" dokonce demonstrativně uvažoval i tehdy již s Majerem rozhádaný Blažej Vilím, který o tom vedl jednání ve Švýcarsku, Francii a Rakousku.[596] Tato snaha o osamostatnění zřejmě vzešla i z jistých plánovaných úklad, až útoku na pravé křídlo strany, který si domýšlel Rudolf Kopecký,[597] vydavatel časopisu *Národ,*

[593] TNA, FO 371/65830. Kosina tvrdí, že již od roku 1939 mu byly minimálně po dobu války dveře do kanceláře Attleeho vždy dokořán otevřeny. Viz SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 27. Potvrzuje to i jeho kolega Ivan Jelínek. Viz JELÍNEK, *Jablko se kouše*, s. 511–512.
[594] TNA. HO 405/27599/1.
[595] JIRÁSEK, *Československá poúnorová emigrace*, s. 61.
[596] FAJMON, BALÍK a HLOUŠKOVÁ, *Dusivé objetí*, s. 186.
[597] POLIŠENSKÁ, *Zapomenutý „nepřítel" Josef Josten*, s. 131.

využívaného v Londýně sociálními demokraty.[598] Nakonec k výraznějšímu výstupu, a tedy ani odštěpení, nedošlo.

Kosina měl v exilu údajně k Vilímovi blízko.[599] Ve svých *Vzpomínkách z druhé světové války* se k němu vyjádřil pouze zmínkou týkající se krátkého vzájemného setkání před svou cestou do Anglie v roce 1939, kdy mu Vilím, jako tehdejší tajemník Svazu kovodělníků, z ilegálního fondu, který založil, vyplatil příspěvek na cestu.[600] Nejedná se však o mimořádnost, neboť Kosina obecně ve svých memoárech rozhodně neuvádí enormní výčet jmen. Později s Vilímem spolupracoval a mezi ním a Labour Party, k níž měl bývalý generální tajemník blízko,[601] působil podle zprávy StB z roku 1957[602] jako jakási spojka,[603] což by souhlasilo s Kosinovou poválečnou rolí zástupce ČSSD u britských socialistů. Tento závěr o Vilímově a Kosinově spolupráci byl vyvozen pravděpodobně z dřívější zachycené zprávy Lva Brauna, od něhož Kosina očekával, po jeho návratu do Londýna, nějaké zprávy z Prahy právě od Vilíma, který byl tehdy ještě generálním sekretářem sociálních demokratů v Československu. Zpráva také zahrnovala Braunovo vyřízení pozdravů Kosinovi od Fierlingera –[604] důkaz o ještě tehdejší přízni hlasatele k Fierlingerovi, kterého po únoru 1948 za jeho postoje a jednání odsoudil (více v oddílu Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu).[605]

Zřejmě oddalující se politické směřování Vilíma (levicová sociální demokracie) a Kosiny (spíše pravicová sociální demokracie) nakonec

[598] FAJMON, BALÍK a HLOUŠKOVÁ, *Dusivé objetí*, s. 183.
[599] POLIŠENSKÁ, *Zapomenutý „nepřítel" Josef Josten*, s. 720.
[600] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 44–45.
[601] KAPLAN, *Sociální demokracie po únoru 1948*, s. 31.
[602] ABS, sign. Z-6-367, l. 168.
[603] ABS, fond Hlavní správa Veřejné bezpečnosti, sign. H-1-4, inv. j. 426, l. 15.
[604] ABS, fond Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem ministerstva vnitra (Z), sign. Z-6-295, l. 4–5.
[605] LUŽA, *Československá sociální demokracie*, s. 15.

však vyústilo v ochladnutí vzájemných vztahů, korunované ještě Vilímovým odvoláním ze strany v roce 1950. Pavel Horák uvádí, že z náznaků ve Vilímově korespondenci navíc vyplývá, že na něj Kosina působil odtažitě a povýšeně. Přestože se znali již z doby před válkou, nepustil si jej hlasatel nikdy „příliš k tělu". Mohlo se jednat i o obavy z ohrožení pozice, kterou si Kosina pracně již od druhé poloviny třicátých let v Anglii budoval. Jeho odstup od „nových poúnorových" emigrantů byl zakořeněn již v jeho zkušenostech z předchozí emigrace, kdy musel sledovat „žabomyší války" sociálních demokratů, mezi nimiž se nakonec prosadil příliš prosovětský směr,[606] což také mělo vliv i na jeho pozdější odklon k pravici.

S Vilímem měl jisté neshody i ohledně rozdělování zbytku odborových prostředků z doby druhé světové války, jimiž Kosina jako tajemník Odborové skupiny československé disponoval. Kosina údajně Vilíma v roce 1948 nabádal, aby si uložil ve Švýcarsku, i za cenu zpronevěry co nejvíce peněz, avšak z přílišné víry ve své protikomunistické ambice jej bývalý generální sekretář neposlechl, což mu Kosina rád připomněl, kdykoliv Vilím namítal něco o svobodné pravomoci druhova rozhodování o finančních prostředcích uložených v bance Cooperativy.[607]

Vedle propagačních Bělinových *Londýnských listů* zde byla snaha ze strany sociálních demokratů i o zapojení Kosiny a Brauna, kteří se podíleli na českém vysílání BBC[608] a měli jej tak, alespoň teoreticky, mít možnost ovlivňovat.[609] Na samotnou odborářskou čtvrthodinku sociálních demokratů Josefů Kosiny a Běliny vzpomněl ve svých pamětech

[606] HORÁK, *Počátky sociálnědemokratického exilu*, s. 117.
[607] *Tamtéž*, s. 120.
[608] FAJMON, BALÍK a HLOUŠKOVÁ, *Dusivé objetí*, s. 183.
[609] KAPLAN, *Poúnorový exil*, s. 109.

i Prokop Drtina.[610] BBC bylo však velmi nepřístupné podobným myšlenkám, ohledně „využívání rozhlasu“,[611] takže naděje na propagandu se zde, jak záhy sociální demokraté zjistili, nevyplnily.[612] Přesto ještě v hodnotících zprávách z roku 1952 je Kosinovi však vyčítáno, že „má sklon nechávat se unést sociálnědemokratickou orientací do té míry, že mu to někdy brání být tak neutrálním komentátorem, jakým by v těchto vysíláních být měl“.[613] O rok později přichází prakticky totožná situace, kdy report naznačuje, že „kdyby se pan Josef Kosina, který je ve skutečnosti jedním z nejschopnějších komentátorů, dokázal zdržet zabarvování některých svých vystoupení zaujatostí vyplývající z jeho sociálnědemokratické orientace, byl by méně vystaven obvinění z propagandy“ (více v oddílu Po válce v BBC).[614] Objektivita BBC tak zůstala i po tomto pokusu, jestli ne nedotčená, ale alespoň neústupná, a československí sociální demokraté tak museli hledat cesty pro šíření svých myšlenek jinde.

Samotnou členskou přihlášku do československé sociální demokracie v zahraničí oficiálně podal Josef Kosina až dne 10. 11. 1948, v pořadí jako třicátý pátý. Prvním byl Blažej Vilím již 19. 7. téhož roku.[615] Po založení Ústředního výkonného výboru v květnu[616] se jeho členský stav do 8. listopadu[617] člensky měnil, což mohlo být důvodem Kosinovy zdrženlivosti. Možná pozoroval, kdo nakonec vstoupí, což před definitivním posláním přihlášky mohlo o provedení samotného aktu také rozhodnout.

[610] DRTINA, *Československo můj osud*, s. 551.
[611] ČELOVSKÝ, *Politici bez moci*, s. 17.
[612] KUČERA, Rudolf. *Identity v českých zemích 19. a 20. století: hledání a proměny*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 220.
[613] TNA, FO 1110/476.
[614] TNA, FO 1110/561.
[615] ABS, fond Ústředna Státní bezpečnosti Praha (305), sign. 305-619-1, l. 1, 35.
[616] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 349.
[617] LUŽA, *Československá sociální demokracie*, s. 17.

Přestože spoustu sociálních demokratů znal již z půlročního působení v exilové straně, předválečného působení v Československu a pár z nich i z rozhlasu BBC, rozhodl se k položce „Uveď jména některých soudruhů, které znáš“ nikoho nenapsat.[618] Ve srovnání se vstupními přihláškami ostatních členů se jednalo o neobvyklé gesto; pro Kosinu, „elitáře, který stojí stranou“,[619] však charakteristické. Spoustu políček nechal podobně nevyplněných, jako by předpokládal, že o něm již každý potřebné informace má vědět. Na druhou stranu, jediný, kdo mezi lety 1948 a 1957 zmínil mezi „soudruhy“ jméno Kosinovo, byl dne 12. 11. 1948 jeho kolega z BBC Zdeněk Mastník. Ten zmínil pak ještě dalšího hlasatele Lva Brauna, posléze i diplomata Oldřicha Hasellmana. Ať už byl pouze o den posunutý Mastníkův vstup do exilové sociální demokracie „následováním“ Kosiny, nebo ne, tento o patnáct let mladší hlasatel ze strany v každém případě dne 6. 1. 1951 vystoupil.[620] Za krátkou zmínku stojí i Mastníkova aktivita mimo BBC, kdy vyvíjel skrytou činnost spočívající v organizování a financování distribuce zakázané exilové literatury přes železnou oponu prostřednictvím vlastní firmy a sítě spolupracovníků.[621]

I po druhé světové válce a skončení funkčního období reprezentanta československé sociální demokracie u Labour Party, se Kosina snažil zůstávat ve styku s představiteli anglických socialistů. V oxfordském archivu Bodleian Archives & Manuscripts je uložena v rámci kolekce Clementa Attleeho také část premiérovy korespondence s Kosinou.

V dopisu z 4. prosince 1948 připomíná sociální demokrat Attleemu vzájemné setkání z předešlého měsíce. Na něm diskutovali o možném

[618] ABS, sign. 305-619-1, l. 35.
[619] HORÁK, *Počátky sociálnědemokratického exilu*, s. 119.
[620] ABS, sign. 305-619-1, l. 40.
[621] Viz PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. Praha: Academia, 2014.

budoucím politickém vývoji střední a východní Evropy. Kosina premiérovi píše o svém dojmu ze společné konverzace, kdy měl pocit, že „jeho pohled na věc nebyl v neshodě" s vlastními poznámkami premiérovými. Proto se rozhodl připojit k aktuálnímu dopisu krátké memorandum k probíranému tématu, které snad vzbudí Attleeho zájem. Dodává, že jej sepsal tak stručně, jak možno, ale pokud požadováno, může jej dále rozvést.[622]

Foreign Office (Ministerstvo zahraničních věcí) se následně, zhruba měsíc po Kosinovu odeslání dopisu, obrátí na Attleeho s dotazem, zda předtím, než se mu Kosinovo memorandum dostane do ruky, bude k němu chtít i komentář ze strany ministerstva. Na to odpoví premiér kladně.[623] O den později, dne 7. ledna, tak proběhne korespondence mezi zaměstnanci ministerstva zahraničních věcí s tím, že Kosina se na schůzku s Attleem dostaví zřejmě 14. ledna a do té doby by bylo patřičné zhodnotit pro premiéra Čechoslovákovo memorandum, neboť je možné, že jej na budoucí schůzi pisatel bude chtít rozvést.[624] Ještě před hodnocením ze strany Foreign Office, které bylo zasláno Attleemu 10. ledna 1949,[625] přihlédněme však objektivně k samotnému Kosinovu osmistránkovému shrnutí.

V úvodní části stati Kosina zdůrazňuje, že účelně sepsal následující odstavce, týkající se přístupu ke střední Evropě, v nejširším možném měřítku, aby udržel text co nejkratší. Zároveň dodává, že právě proto by zde bylo vhodné další rozšíření i s přihlédnutím k tomu, že dané shrnutí

[622] Bodleian Archives, KOSINA, *Memorandum on 'A Policy for Central Europe'*, 1949, fol. 12.
[623] *Tamtéž*, fol. 11.
[624] *Tamtéž*, fol. 21.
[625] *Tamtéž*, fol. 22.

prezentuje především československý pohled na věc a dále i vynechává vzájemný vztah Čechů a Slováků.[626]

Na prvních třech stránkách se sociální demokrat vrací ke svému elaborátu z roku 1939 (viz oddíl Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu). Odkazuje se na již tehdejší své varování před nebezpečím z Východu – komunismem, a návrh na vybudování bariéry v podobě československo-polské federace, byť jejím zastáncem byl pouze z praktického hlediska.[627]

Následně se Kosina „pouští" do Polska s tím, že dle jeho názoru by daná země ani do středoevropské aliance „neseděla". Poláci totiž mají vždy vizi „Velkého Polska", jehož přiznáním by se středoevropské státy ocitly ve stínu. Sociální demokrat upozorňuje i na odlišný politický a ekonomický vývoj Polska oproti Československu, Rakousku, a dokonce Maďarsku a Jugoslávii, kteréžto země stojí, se vším respektem, v daných ohledech nad Polskem. Poláci prý vnímají sami sebe jako velký národ, který by rozhodně nemohl ve federaci fungovat s ostatními jako rovný s rovnými. Dále dodává, že vedení jakékoliv moderní společnosti národů je podmíněno ne pouze počtem obyvatel vedoucího státu, ale také jeho průmyslovou a kulturní úrovní.[628]

Kosina však nezavrhuje možnost nalezení společného řešení, pokud Poláci uznají, že nerozhodují pouze „čísla" a pokud se uspokojí s rovnocennou pozicí s ostatními státy. Toho však nebude snadné docílit, neboť Poláci kombinují skvělé národní kvality s „velkou dávkou nevyléčitelného politického romantismu". To jim způsobuje těžkosti, jako nebezpečí vidění obecných věcí pouze z vlastního úhlu pohledu. Sociální

[626] *Tamtéž*, fol. 13.
[627] *Tamtéž*, fols. 13–15.
[628] *Tamtéž*, fol. 15.

demokrat pak, pro názorný příklad, obviňuje národ ze zaslepenosti v roce 1938 při „podílení se na rozkrajování Československa“ a dodává, že Poláci „měli Němce odhadnout lépe“.[629]

Po shrnutí problematiky československého severovýchodní souseda pokračuje dál Kosina k centrální Evropě obecně. Říká, že federaci by tedy mohly tvořit Československo, Rakousko, Maďarsko a případně také Jugoslávie a Rumunsko. Tyto země byly hlavními komponenty pozdní rakousko-uherské monarchie, jejíž rozpad nyní podle Kosiny působí jako fatální chyba [!] z pohledu vývoje „nástupnických“ zemí. Rakousko, Československo a Maďarsko vděčí za svá území rozpadlému Rakousku-Uhersku. Jugoslávie a Rumunsko taktéž získaly výrazné oblasti. Z ekonomického hlediska popisuje Kosina Rakousko-Uhersko jako téměř ideální řešení středoevropské situace. Pouze neuvěřitelná krátkozrakost Habsburků způsobila prý politický rozpad říše zahrnující 52 milionů lidí. Kosina pokračuje s tím, že řešení přeci nebylo složité; stačilo přihlédnout k politickým požadavkům Čechů a Chorvatů a rakousko-uherská říše mohla téměř jistě existovat do dnešních dnů s ustálenou pozicí v Evropě, místo toho, aby se byla stala „soudkem střelného prachu, téměř tak zlým, jako Balkánský poloostrov“.[630]

Čechy označuje Kosina za bezpochyby nejsilnější rozvratnou sílu uvnitř Rakouska-Uherska. Čechy a Morava, dvě těsně svázané jednotky již od pradávna, byly centrem říše díky značným průmyslovým a surovinovým zdrojům. S jejich vyspělou společností však bylo zacházeno bídně a Praha, hrdé centrum dávného království, se stala běžných provinčním městem, zatímco Vídeň „očividně žila z bohatství Českých zemí“. Habsburkové ještě zhoršili situaci tím, že se nenechávali korunovat

[629] *Tamtéž*, fol. 16.
[630] *Tamtéž*, fols. 16–17.

českými králi, kteroužto „ponižující urážku jim neodpustil ani ten nejkonzervativnější, jinak vždy věrný Čech“.[631]

V dalším odstavci Kosina tvrdí, že by bylo nesprávné myslet si, že Češi trpěli individuálně pod rakouskou nadvládou. Je sice pravda, že byli jen zřídka přijímaní do vyšších úřadů, avšak, což je zajímavé, i Hitler [!] později také vyčítal Rakousku-Uhersku, že je příliš „čechizované“. Faktem však zůstává, pokračuje sociální demokrat, že čeští úředníci se nacházeli po celé říši a jejich podíl na administrativě státu – kromě nejvyšších příček – byl příslušný jejich počtu v poměru k ostatním národům v soustátí.[632]

Kdyby, podle Kosiny, Rakousko-Uhersko odmítlo staré spory a předsudky a vytvořilo místo duální monarchie triální s Čechy, jako třetím komponentem, případně kdyby došlo k reformaci politické struktury říše na federaci, tak by zřejmě, možná pod jiným jménem, avšak na základě stejného principu, přetrvalo Rakousko-Uhersko dodnes. Češi by si jistě uvědomili výhodu v zahrnutí do větší ekonomické jednotky. V každém případě, česká ekonomika byla vybudována pro potřeby většího státu. Těžkosti tohoto typu se objevily okamžitě po konci první světové války, kdy Československo muselo přeorientovat svou tržní ekonomiku, která původně byla stavěna pro 52 milionů lidí. Kosina dodává, že velké problémy přinesla exportu a politické situaci, zejména v oblastech Sudet, také ekonomická krize ve třicátých letech, což dále nahrávalo Hitlerovým záměrům.[633]

Sociální demokrat uzavírá odstavec tím, že se jedná o velkou smůlu pro Evropu i celý svět, že konstituční spory předznamenaly konec

[631] *Tamtéž*, fol. 17.
[632] *Tamtéž*, fol. 18.
[633] *Tamtéž*, fol. 18.

existence rakousko-uherského soustátí. Přes vše, nebo možná právě díky všemu, co se stalo v první světové válce, je zde stále hluboce zakořeněná vzpomínka na minulé časy. Ze všeho zmíněného si mohou podle Kosiny „nástupnické" státy vzít ponaučení pro nápravu neschopnosti Habsburků, zejména pak Františka Josefa I. Myšlenka středoevropské federace na základě Rakouska-Uherska totiž, jak Kosina vysvětluje, leží v myslích mnohých lidí dodnes. Samozřejmě jim nejde o znovuobnovení Habsburské dynastie, ale trvající mír a zabezpečení, jež Rakousko-Uhersko poskytovalo.[634]

Ve vybudování celoevropské federace vidí Kosina jediné řešení problémů kontinentu. To by zároveň bylo hlavním cílem organizace, jíž by vytvoření Středoevropské Federace bylo jedním z nejdůležitějších stavebních kamenů. Přiznává, že po zkušenostech z posledních třiceti let je těžko představitelné, že problém evropského míru by mohl být vyřešen bez sestavení vyšší ekonomické a politické jednotky mnohonárodnostní střední a východní Evropy. „Nejedná se celkově o lehký úkol – stará nepřátelství a nesnášenlivost nelze odstranit přes noc. Avšak ze znovuzrození starých pout, která stále existují, a oživení a posílení starých dohod, může vzejít mnoho." Nutno však pamatovat, pokračuje Kosina, že stabilizace evropského míru neznamená upevnění míru světového. Evropa, ač stále napůl v ruinách, je stále domovem z většiny především bělochů, a jsou to oni, kdo v první řadě vytvořil a podporuje civilizace Západu.[635]

V závěrečné, třetí části svého spisu, se pisatel věnuje přípravným pracím. Zdůrazňuje, že pro dosažení Středoevropské Federace musí být plánování zahájeno co nejdříve. Pro mnohé může být využito již existující

[634] *Tamtéž*, fol. 19.
[635] *Tamtéž*.

zázemí. První důležitý úkol spočívá přirozeně v soustředění propagandy směrem k zahrnutým zemím, k čemuž může docházet postupně, v první řadě pak vyjádřením možnosti volné spolupráce se Západní Unií. Kosina píše, že samotná středoevropská historie poslední dekády podává dostatek důkazního materiálu potřebného k přesvědčení o nutnosti vytvoření federace. Opatrná prezentace by brzy vytvořila požadovanou atmosféru. Hlášení z BBC by mohlo být vedoucím nástrojem této kampaně. Úspěch Západní Unie bude hlavním důkazem, ale může být prezentován i historický příklad rakousko-uherské říše, jako „bezpečná základna, na níž lze znovuvybudovat otřesenou strukturu středoevropského a východoevropského ekonomického a politického života. Tímto způsobem by evropský mír – zčásti potlačovaný a zčásti ohrožovaný komunismem –, o nějž všichni usilujeme, mohl být nastaven." Kosina končí své memorandum slovy: „Věřím, že to může a *musí* být provedeno, čím dříve, tím lépe. Není času nazbyt."[636]

Foreign Office zhodnotilo Čechoslovákův elaborát na jedné stránce. Diplomat, vyslanec a v tehdejší době sekretář Foreign Office Edward Tomkins sepsal k memorandu následně uvedené komentáře: „Základní myšlenka pana Kosiny je, že prvním krokem k evropské sjednocenosti, pokud tomu správně rozumím, je vytvoření Středoevropské Federace na základě bývalého uskupení Rakouska-Uherska, ideálně i s připojením Balkánu a Polska, pokud zmíněné země dokáží spolupracovat. Přípravné práce by měly začít najednou, a to propagandou a sjednocením postojů." Tomkins pokračuje: „Toto je poměrně zajímavá myšlenka, avšak samozřejmě čistě teoretická. Celá oblast je v současnosti kontrolována Rusy a jakékoliv oslabení ruské kontroly je v nedohlednu." Dodává, že Rusové

[636] *Tamtéž*, fol. 20.

opakovaně odmítají jakýkoliv zásah v této oblasti zvenčí, přičemž je proto nutno si uvědomit, že ohledně jakékoli oblasti sovětské sféry vlivu nezáleží na plánech západních mocností či Organizace spojených národů. Navíc může časem vzejít nutnost zvážit vztah jakékoli východoevropské federace ke střední Evropě a k případným myšlenkám západoevropské jednoty, která se do té doby může vyvinout.

Sekretář v závěrečném odstavci shrnuje, že na základě dosavadního vývoje věcí se „nezdá vůbec nemožné“, že celý problém východní Evropy bude muset být posuzován v mnohem širších souvislostech, než jak to ve svém dokumentu činí pan Kosina.[637]

Dochované autentické memorandum je velice cenným pramenem k pochopení Kosinova politického směřování, konkrétně pohledu na otázku střední a východní Evropy. Kosina, „odchovanec“ pozdního Rakouska-Uherska, zažil spíše bortící se říši, kterou již v době jeho narození v roce 1905 provázely značné problémy. Ústavní krize v Uhrách, anexe Bosny a Hercegoviny a následný konflikt se Srbskem a Ruskem či balkánské války v letech 1912–1913. Když bylo Opočeňákovi devět let, byl spáchán v Sarajevu atentát na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Po první světové válce, jejíž konec zažil Josef Kosina jako třináctiletý, došlo k neodvratnému rozpadu monarchie.

Těžko říct, zdali k vyhodnocení Rakouska-Uherska jako ideálního středoevropského zřízení došel Kosina retrospektivně, například i díky „hezkým vzpomínkám z dětství“, či v něm tato představa byla utvářena již od raného věku. Jeho otec, Josef Kosina starší, byl opočenským patriotem, vedoucím hasičského sboru a váženým občanem, nicméně politicky se více než lokálně neangažoval. Jeho pohled na tehdejší zřízení tak

[637] *Tamtéž*, fol. 22.

není znám. Jeho syn, Josef Kosina mladší, s největší pravděpodobností ještě nemohl mít „vlastní rozum" z aktuální politické situace, přestože ve svých memoárech vzpomíná, že zájem o Západní svět, tudíž zřejmě i o obecné politické dění, v něm začal klíčit již v 10–12 letech.[638] Ohledně geneze Kosinova politického přesvědčení v tomto směru tak lze spíše spekulovat.

Vzhledem k tomu, že negativní pohled na Poláky, pramenící pravděpodobně z faktu, že nebyli nikdy součástí rakousko-uherské monarchie, a Kosinovo retrospektivní vyjádření se k memorandu z roku 1939 byly shrnuty již v oddílu Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu, stojí za pozornost spíše samotný pohled sociálního demokrata na Rakousko-Uhersko a také jeho návrh k znovunabytí evropského míru prostřednictvím, alespoň částečné, rekonstrukce dané říše.

Komentář k soustátí začíná Kosina tím, že jeho rozpad byl fatální chybou evropského vývoje. Popisuje Rakousko-Uhersko z hlediska ekonomického jako relativně funkční celek poskytující velký integrovaný trh a stabilní politický rámec pro středoevropský prostor. Kritizuje krátkozrakost Habsburků, kteří neviděli možnost triální monarchie nebo širší federalizaci říše. Dvojakou roli hrají v Kosinově podání české země, které byly podle něj hospodářským jádrem státu, ale zároveň jedním z hlavních destabilizačních faktorů. Ve vytvoření Středoevropské federace vidí jedinou cestu k dlouhodobému evropskému míru.

Následný, poměrně stručný komentář Foreign Office označil Kosinovu koncepci za zajímavou, avšak v daném okamžiku čistě teoretickou z důvodu geopolitické překážky v podobě kontroly střední a východní Evropy Sovětským svazem. Tomkins však návrh sociálního demokrata

[638] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 2.

uznal v tom, že v budoucnu jistě na řadu otázka uspořádání východní Evropy přijít nevyhnutelně musí.

Kosina správně upozorňuje na vysokou míru ekonomické integrace prostoru bývalého Rakouska-Uherska a na problémy, které po roce 1918 způsobilo rozdělení jeho trhu mezi několik národních států, výhradně pak v Sudetách. Podobně identifikuje geopolitickou zranitelnost střední Evropy, nacházející se mezi dvěma velmocenskými centry – Německem a Ruskem. Myšlenka federativního řešení regionálních problémů navíc v poválečné Evropě nebyla neobvyklá[639] a souvisela s širšími debatami o evropské integraci.

Zároveň je však celková interpretace výrazně selektivní. V podání sociálního demokrata dochází k idealizaci monarchie i podceňování reálné hloubky národnostních konfliktů, které její stabilitu dlouhodobě narušovaly a činily by případnou federaci velmi obtížně realizovatelnou. Rozpad říše nelze vysvětlit také pouze krátkozrakostí Habsburků, nýbrž jako výsledek širších strukturálních procesů, včetně nacionalismu, sociálních proměn a dopadů první světové války. Dalším omezením Kosinovy analýzy je silná národní perspektiva a kritika Polska odrážející československou zkušenost z meziválečného období. Přestože „nabízí" zahrnutí Polska do Středoevropské federace, ve stejném dokumentu jmenuje hned několik důvodů, proč by s Poláky vznikaly problémy.

Konečně, z hlediska roku 1949 byla celková koncepce politicky neuskutečnitelná. Po komunistických převratech ve střední Evropě, včetně událostí v Československu, byl celý region pevně integrován do sovětského mocenského bloku. V tomto kontextu se Tomkinsovo hodnocení jeví jako realistické: úvahy o federativní reorganizaci regionu nemohly

[639] Podobnou myšlenku zastával například Milan Hodža. Viz KUKLÍK a NĚMEČEK, *Hodža versus Beneš*.

mít bez zásadní změny mezinárodní situace praktický význam. V neposlední řadě stojí za povšimnutí i Kosinova zmínka o možnosti využití k propagandě BBC, kde sám pracoval, což by však v rozhlasové stanici, tehdy stále uznávané objektivní instituci, samo o sobě jistě nebylo prosaditelné.

O podobnou studii se Kosina pokusil ještě později, zřejmě v návaznosti na předešlou. Elaborát o zahraniční politice Československa se pokusil přes Foreign Office v dubnu 1949 poslat Attleemu. Foreign Office Research Department však napsal, že Kosinův materiál obsahuje velké množství nepřesností[640] a s tím záležitost zmizela ze zřetele.

Mimo jiné měl Kosina podle informací britského ministerstva zahraničních věcí též ambice stát se korespondentem *Práva lidu* v Londýně, avšak bezúspěšně.[641] Přesto je jako zástupce sociálnědemokratického časopisu uveden z doby své návštěvy v roce 1947 v Československu v britských dokumentech z doby, kdy žádal o občanství v roce 1954,[642] jednalo se tak spíše o mýlku Foreign Office. Pokud však byl skutečně zástupce *Práva lidu*, jisté je, že po převratu v roce 1948 v této funkci, vzhledem k prorežimnímu zneužití periodika, nepokračoval.

Činnost sociálních demokratů v exilu nemohla pokračovat bez pozornosti československé Státní bezpečnosti. Postupně byly odsouhlaseny plány proti exilu, jeho propagandě a vlivu v ČSR i zahraničí.[643] Přicházely i různé pokusy ze strany StB, snažící se kompromitovat sociální demokraty v zahraničí a „zpronevěřit" je tak. Ve Velké Británii byla podobná akce plánována proti Josefu Jostenovi, redaktoru časopisu

[640] POLIŠENSKÁ, *Zapomenutý „nepřítel" Josef Josten*, s. 119.
[641] *Tamtéž*, s. 720.
[642] TNA. HO 405/27599/1.
[643] KAPLAN, *Sociální demokracie po únoru 1948*, s. 292–293.

Čechoslovák v zahraničí (od roku 1959 *Čechoslovák*).[644] S využitím tří britských novinářů měli zpravodajci soustředit Jostenovy články před rokem 1948 a poslat je, jakožto komunistické, předsedovi exilové sociální demokracie Václavu Holubovi. Podobně měly být „podraženy nohy" i Kosinovi tím, že anglické rozvědce budou podsunuty materiály, v nichž bude Kosina líčen jako spolupracovník komunistů.[645] Na tomto místě lze pouze spekulovat o možné souvislosti s podezřením Kosiny ze strany britské rozvědky a BBC kvůli kontaktům se Zemanem v letech 1946 a 1947, [646] neboť informace nenese bližší časové určení. Jisté však je, že ať už akce byla provedena či ne, neměla výraznější dopad. Možná i z toho důvodu, že již v době brzy po válce Kosina s britskou rozvědkou sám spolupracoval, a ta o jeho činech tak měla dostatečný přehled nemusela pochybovat o jeho možné kompromitaci (více v oddílu Josef Kosina a CIO).

V druhé polovině padesátých let, primárně z důvodu provalení Potočkova případu a výslechů lidí s ním spojených (více v podkapitole Československá síť případu Potoček), byla vypracována souhrnná zpráva zahrnující poznatky o činnosti Josefa Kosiny a některých jeho spolupracovníků. Na 32 stranách je uvedeno 45 osob,[647] které s Kosinou byly ve styku především skrze problematiku odborů. Podrobněji je však celkový elaborát rozebrán v oddílu Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu, zde bude proto pouze takto krátce zmíněn.

Během výslechů provedených k Potočkovu případu v padesátých letech zmínili obžalovaní Kosinu několikrát. Především pak v rámci úzké spolupráce s funkcionáři Labour Party, jmenovitě Clementem Attleem,

[644] Scriptum. *Čechoslovák (Londýn)*. Dostupné z: https://scriptum.cz/cs/periodika/cechoslovak-londyn
[645] KAPLAN, *Kronika komunistického Československa*, s. 266.
[646] TNA, FO 371/65830.
[647] ABS, sign. Z-6-295, l. 1–32.

Hugh Gaitskellem[648] a dalšími, u nichž na pokyn Beneše prováděl během druhé světové války různé úspěšné intervence. Opatřoval pro ně údajně také informace o vězněných sociálních demokratech v Československu.[649] V Kosinově zprávě sestavené k roku 1954 při jeho žádosti o britské občanství jsou zmíněni dále labouristé John Dugdale a George Darling,[650] z dosavadního textu práce k nim lze přidat ještě Lathana, Daltona, Greenwooda, Morrisona či Bevina. Škála vysokých představitelů britské politiky, s nimiž se sociální demokrat stýkal, tak rozhodně nebyla malá. Svými kontakty se ještě minimálně v první polovině padesátých let Kosina rád chlubil.[651]

Přestože vyslýchaný Potoček začátkem druhé poloviny padesátých let vypověděl, že se podle něj Kosina o politiku české emigrace moc nezajímá, jednalo se spíše čistě o domněnku obžalovaného. Ohledně čeho však Potoček měl pravdu, byl Kosinův názor na sociální demokraty i další strany, které se v exilu rozbily na skupinky. Kosina údajně svému kamarádovi svěřil, že se mezi sebou jen hádají, mají malicherné spory a že vůbec celá česká emigrace je „hádavá a vzájemně závistivá banda".[652] Přesto je nepravděpodobné, že by se Kosina, po představených důkazech a informacích o jeho širokém zapojení, o politiku nezajímal. Sám v roce

[648] Hugh Gaitskell (1906–1963) byl britský politik, představitel Labour Party a její vůdce v letech 1955–1963. Za druhé světové války pracoval ve státní správě. Do parlamentu byl zvolen roku 1945 a ve vládě Clementa Attleeho zastával několik ministerských funkcí. Po odchodu labouristů do opozice se stal lídrem strany, kterou vedl umírněným směrem, snažil se o revizi jejího programu a významně ovlivňoval britskou politiku konce 50. a počátku 60. let. Viz ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Hugh Gaitskell* [online]. 5. 4. 2026 [cit. 12. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Hugh-Gaitskell

[649] ABS, fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S), reg. č. 41463/023 I. S, l. 431–432.

[650] TNA. HO 405/27599/1.

[651] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 452–455.

[652] *Tamtéž*.

1954 uvedl, že nejen z důvodu své profese v BBC se v ní angažuje, ale proto, že to prostě „má v krvi“.[653]

V návaznosti na zprávu o Kosinovi z roku 1957, sestavenou primárně jako důsledek jeho činnosti vztažené k případu Potoček, I. zvláštní odbor Ministerstva vnitra[654] vyhotovil později ještě rozsáhlejší zprávu. Byla dokončena dne 18. listopadu 1960 v mnohem komplexnějším měřítku než ta předchozí a uvedena pod názvem „Zpráva o činnosti čs. odborové skupiny v Anglii.“[655] Právě pro své zaměření je report popsán až v následujícím oddílu Československé odbory v exilu.

Lze jen odhadovat, kdy přesně skončilo aktivní působení Josefa Kosiny u sociálních demokratů. Jeho jméno se každopádně přestává na scéně objevovat od druhé poloviny padesátých let, do kdy byl ještě minimálně činným v podávání informací o sociálních demokratech v Československu poslancům Labour Party. Celé odhalení Potočkova případu v roce 1956 Kosinu velice zasáhlo, a je tak možné, že v důsledku tohoto tvrdého usazení do reality, co se týče politikaření a pletek s vyšetřovacími orgány a následných výčitek a špatného svědomí, se rozhodl stáhnout do ústraní. Na rozdíl od mnohých dalších sociálních demokratů a vysokých politiků, kteří zůstali v exilu, se nezapojil ani do činností Rady svobodného Československa.

Až do oficiálního ustavení exilové sociální demokracie v roce 1948 působí jako její dočasný reprezentant u Labour Party Josef Kosina. I v průběhu tohoto období v zahraničí aktivně působí jako sociální

[653] TNA. HO 405/27599/1.

[654] I. zvláštní odbor Ministerstva vnitra v Československu byl v letech 1953–1964 útvarem Státní bezpečnosti (StB), který se zabýval shromažďováním údajů, evidencí a zpracováváním podkladů o spolupracovnících a sledovaných osobách. Viz ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *1. správa FMV* [online]. Bez data [cit. 23. 9. 2025]. Dostupné z: https://ibadatelna.cz/cs/slovnik/1-sprava-fmv

[655] ABS, sign. Z-6-367, l. 5.

demokrat a odborář, do jisté míry spolupracující i s domácím působením. Jako příklad lze uvést konference socialistických stran v Clacktonu a Bournemouthu v roce 1946, kde se připojil k československé delegaci. Nezanevíral ani na samotnou stranickou účast ve vlasti, kdy se v roce 1947 účastnil krajského sjezdu západních Čech v Karlových Varech, kde byl vítán jako vážený host. Následně s československou delegací odjel i na jednání do Švýcarska.

I z důvodu ne vždy kladných zkušeností již z období druhé světové války byl Kosina poměrně skeptický k vývoji strany v zahraničí i k jejím jednotlivým zástupcům. Značně prosovětský směr, jenž během války převážil, jej odklonil spíše k pravému křídlu strany. Po roce 1948 se snažil s Novotným a Vilímem dokonce založit na bázi svobodných odborů vlastní platformu, avšak bez reálného výsledku. Navíc se přidal i osobní a politický rozkol s Vilímem. S ním ještě předtím spolupracoval v roli jakési spojky u Labour Party. S britskými socialisty udržoval i na konci čtyřicátých let stále kontakt, což dokazuje výše rozebrané memorandum zaslané Clementu Attleemu. O svých stycích s jednotlivými ministry pak Kosina hovoří i v letech padesátých. Chlubí se tím, že ministr zahraničních věcí Ernest Bevin jej přijímá bez ohlášení[656] a je u něj „persona grata", tedy osoba žádoucí.[657] V té době se o něj začíná také aktivně zajímat StB, která se jej snaží i různě kompromitovat a o jeho činnosti sepíše poměrně obsáhlou zprávu. Jestliže se Kosina „nespálil" při údajných pletkách se Zemanem v letech 1946 a 1947, účast v aféře Potočka v druhé polovině padesátých let se stává jeho politické kariéře osudnou.

Jakožto zahraniční činitel hrál Josef Kosina ve vývoji ČSSD roli poměrně specifickou. Připodobnit ji lze v ohledu setrvání v Londýně

656 HORÁK, *Počátky sociálnědemokratického exilu*, s. 117–118.
657 ABS, fond Vyšetřovací a rehabilitační spisy, sign. R-198 BN, l. 8.

i po válce snad pouze k té Bělinově, avšak mezi oběma jedinci byl výrazný rozdíl osobnostní. Přesto se v jejich podobě jednalo o cenné styky pro sociální demokraty přibylé do Anglie po roce 1948, které poskytly zázemí, dokázaly díky znalosti poměrů správně nasměrovat a pomoci navázat další kontakty. Kosinovo politické působení je charakterizováno především jeho osobností, částečně v zahraničí vybudované na právě stycích s tamními politickými činiteli. V historii exilové ČSSD se projevil jako nápomocný vlastenec, propagátor, organizátor a člověk s četnými užitečnými konexemi, avšak taktéž jako skeptický, namyšlený, pletichářský a ješitný individualista.

3.3.3 Československé odbory v exilu

Před i po vytvoření jednotného sdružení odborového se na území Velké Británie utvořila postupně řada organizací, skupin a spolků. Pro představení zdlouhavého rýsování cesty k budoucí odborové organizaci je vhodné alespoň některé z nich v hrubých rysech představit, neboť právě jejich úspěchy či neúspěchy determinovaly nebo jinak průběžně ovlivňovaly vytvoření i udržování zmíněného uskupení. Mimo to protkávaly tyto skupiny často stejné osoby – zvlášť pak sdružení vybraná a na následujících řádcích popsaná.

Již koncem října roku 1938 byl na pomoc uprchlíkům z ČSR založen Britský výbor pro uprchlíky z Československa (British Committee for Refugees from Czechoslovakia – BCRC).[658] V červnu 1939 jej nahradila nová vládou kontrolovaná organizace – Svěřenecký fond českých uprchlíků (Czech Refugee Trust Fund – CRTF). Ten převzal závazky, finance i zaměstnance BCRC a v jeho čele stála trojčlenná správní rada. Hlavním

[658] VELECKÁ, Hana. *Britská pomoc uprchlíkům z Československa od okupace do vypuknutí války v roce 1939*. Soudobé dějiny, 2001, roč. 8, č. 4, s. 662.

úkolem CRTF bylo poskytování pomoci emigrantům při vystěhování a usazování.[659] Odhadovaný počet emigrantů z předmnichovského Československa na britském území byl k 12. říjnu 1939 již šest tisíc osob.[660] Co se týče hierarchie, byl podřízen Ministerstvu vnitra a ve finančních otázkách též resortu financí.[661]

Většina osob podporovaných z prostředků CRTF byla však německá (respektive německožidovská) emigrace z Československa. Čeští a slovenští emigranti vytvořili proto v rámci svěřeneckého fondu vlastní skupinu, do které měli patřit Češi, Slováci, Podkarpatorusové a Maďaři. Největší iniciativu vytvářeli sociální demokraté Josef Bělina a Václav Patzak, z komunistů poslankyně Anežka Hodinová-Spurná a ministerský úředník Miloš Ambros-Vejchoda. Výsledkem byla Jednotná československá skupina Českého svěřeneckého fondu pro uprchlíky. Všichni jmenovaní, kromě Patzaka, tvořili předsednictvo skupiny.[662] Pro ideologické a politické neshody se brzy však Bělina odklonil a vytvořil samostatnou organizaci.[663] Už v lednu roku 1941 padlo na schůzi československých socialistů v Trade Union Clubu označení „starší organizace založená Bělinou“.[664]

V roce 1946 byly zbylé finance Svěřeneckého fondu československých uprchlíků, odhadované tehdy na 60 tisíc liber,[665] avšak pravděpodobně daleko vyšší,[666] předány nové československé vládě. O této

[659] *Tamtéž*, s. 685.
[660] KUKLÍK, Jan a ČECHUROVÁ, Jana. *The Czech Refugee Trust Fund and Czechoslovak Émigrés: Part One, Its Genesis and Funding*. Soudobé dějiny, 2007, roč. 14, č. 1, s. 39.
[661] *Tamtéž*, s. 37.
[662] ŠIMSOVÁ, Sylva. *Dokumenty o exilovém sociálně demokratickém politikovi Josefu Bělinovi v britských archivech*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek 8/2010*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, s. 271.
[663] KUKLÍK – ČECHUROVÁ, *The Czech Refugee Trust Fund*, s. 39–41.
[664] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 82–84.
[665] Zhruba 3 mil. dnešních liber (přibližně 92 mil. Kč).
[666] ČELOVSKÝ, *Politici bez moci*, s. 139.

záležitosti se později vedly spory, kdy po komunistickém převratu Britové, kteří kapitál kontrolovali, odmítali nově nastolený řád finančně dále podporovat.[667] Po roce 1948 se působnost CRTF rozšířila i na uprchlíky pronásledované komunistickým režimem. Jeho činnost byla ukončena v roce 1975.[668]

Za zmínku stojí i výslechy osob ze strany StB v padesátých letech k činnosti Trust Fundu. V roce 1953 to byli jeho bývalí členové Otto Šling (vlastním jménem Otto Schling)[669] a Václav Patzak v souvislosti s procesem s Rudolfem Slánským (více v oddílu Návrat do druhého domova). StB se postupně utvrzovala v myšlence, že CRTF je pouhou záminkou pro špionážní služby britské rozvědky. „Potvrdil" to i Šling ve výslechu svým prohlášením: „Trust Fund byl ve skutečnosti špionážní organisací, v níž se soustřeďovaly zájmy anglo-amerických rozvědek a benešovské kliky.[670] Cílem těchto agentur bylo vytvořit si posice v řadách čsl. emigrace a s poválečnou perspektivou s pomocí takto vybudovaných posic prosazovat svoje záměry."[671]

[667] JIRÁSEK, *Československá poúnorová emigrace*, s. 43.

[668] FRIED-PREISSOVÁ, *Na vlnách BBC a Svobodné Evropy*, s. 46.

[669] Otto Šling, (1912–1952) byl politik a funkcionář KSČ. Jako interbrigadista se účastnil španělské občanské války. Před okupací uprchl do Velké Británie a působil zde jako úředník CRTF. Po druhé světové válce působil jako vedoucí krajský tajemník KSČ v Brně a člen Ústředního výboru. Podílel se i na únorovém převratu 1948. Roku 1950 byl zatčen v rámci stranických čistek a po násilném vyšetřování obviněn z protistátní činnosti. Stal se jednou z obětí vykonstruovaného procesu se Slánským a byl roku 1952 popraven. V roce 1963 byl rehabilitován. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Otto Šling* [online]. Bez data [cit. 8. 1. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/sling-otto-3uUcpS

[670] Klika (clique) je v sociologii označení pro neformální skupinu uvnitř formální organizace, která prosazuje vlastní zájmy, často v rozporu se zájmy celé instituce. Tyto skupiny vznikají na základě osobních vazeb a často se formují kolem vedoucích pracovníků nebo naopak jako opozice vůči vedení. Komunisté často užívali termín ve výrazně negativním slova smyslu a označovali tak nevyhovující skupiny; příkladem je „Benešova klika", tedy lidé pohybující se v blízkosti Edvarda Beneše a jeho podporovatelé. Viz NOVÁK, Tomáš a CAPPONI, Věra. *Klika* [online]. 11. 12. 2017 [cit. 19. 1. 2026]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Klika

[671] ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, sign. A 2/1, inv. j. 493, l. 7.

Mezi další vyslechnuté patřil v roce 1954 například Kosinův známý Vilém Bräuner, podnikatel a pozdější člen Odborové skupiny československé (více v oddílu Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu). Ten naopak popsal „pouze oficiální" činnost CRTF: „Trust Fund byl peněžitý fond, ze kterého se podporovali emigranti, ti, co se o podporu hlásili, nejen emigranti českoslovenští, ale i jiní." Na otázku, zda je dotyčnému známo, že Trust Fund byl odhalen jako „organisace provádějící špionážní činnost proti zemím lidové demokracie", odpověděl Bräuner slovy: „To mně známo není a nebylo." Z jeho protokolu celkově vyplývá že o „skutečné" funkci Trust Fundu opravdu neměl ponětí, nebo neměl minimálně zapotřebí se o tuto informaci podělit.[672]

Celkově Státní bezpečnost vyslechla k dané problematice desítky osob. Mohla si to dovolit i díky tomu, že mnoho z uprchlíků, jimž CRTF poskytl pomoc, byla po válce repatriována do vlasti. Celkově byl fond propagován jako „semeniště" neplechy a práce pro britskou rozvědku.

Vedle CRTF vznikly postupně organizace postavené spíše na politickém základě, které však také primárně sdružovaly československé emigranty. Jednou z nich byla Volná socialistická skupina, v níž se čas od času scházeli sociální demokraté.[673] Organizace měla sídlo v Londýně, které řídil Bechyně; filiálku v Paříži pak Nečas.

Protože se však skupina od června roku 1940 nesešla, došlo v březnu 1941 k vytvoření nového uskupení – Socialistického klubu. Jeho předsedou byl zvolen opět Rudolf Bechyně, jednatelem pak Bohumil Laušman. Do jeho aktivit se zapojovala většina československých sociálních demokratů, jmenovitě pak například Bělina, Stolz či Winter. Pro komplikované nastavení personální struktury i mezilidské

[672] ABS, sign. R-198 BN, l. 3–10.
[673] NOHA, *Socialismus jest práce*, s. 123–125.

a politické rozpory však klub dlouho nefungoval, a vedl až k takovému zhoršení vztahů mezi předsedou a ostatními členy, že došlo k jejich přenesení i do jiné sféry; v příštích volbách do Státní rady Bechyně cíleně nebyl zvolen a došlo k jeho vytlačení ze scény (viz oddíl Průběh sestavování). Pokud tak Bechyně doufal, že ve společné platformě se podaří překonat vnitřní rozpory sociálnědemokratické obce, nepochodil.[674]

Dalším projevem dosud marného úsilí vybudovat organizační strukturu, na jejíž podobě a fungování by se dokázali všichni sociální demokraté shodnout, bylo vytvoření klubu členů vlády a Státní rady, v jehož čele stáli Bechyně a Němec. Pro účely práce stojí za zmínku konference funkcionářů bývalé sociální demokracie a Národní strany v Londýně ze dne 9. června 1942. Diskutovány byly požadavky armádních sociálních demokratů a staly se předmětem ostré diskuze. Václav Patzak pravil, že se „moc nachází v rukou pravicových živlů" a volal po „odstranění nadvlády agrárníků". Patzakovi rozhodně oponoval Josef Bělina, varující před jakoukoliv spoluprací s komunisty, a redaktor BBC Josef Kosina, který dokonce navrhoval vůbec se vojenskou rezolucí nezabývat a smést ji se stolu. V reakci na prohlášení vojáků vyslovila konference nakonec souhlas s tou jeho částí, podle které exilová vláda není představitelkou vůle lidu doma ani většiny emigrace.[675]

Kromě politických stran vznikaly emigrantské organizace s posláním charitativním, sociálním, kulturním, zájmovým apod. Některé z nich vydržely několik měsíců, jiné po celou dobu válečného období či déle. Dalšími vytvořenými organizacemi byly v únoru 1948 byly Svobodné československé odbory s Československou odborářskou kanceláří,

[674] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 82.

[675] BROŽ, Jan. *Václav Majer a sociálnědemokratická strana: osudy čelného představitele jednoho vnitrostranického proudu*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie, 2024, s. 93–94.

vzniklé z podnětu sociálních demokratů. Jejich činnost měla být zaměřena především na informování západní veřejnosti o situaci zaměstnanců v ČSR.[676] Československou odborářskou kancelář řídil z Londýna Josef Kosina, přičemž odsud poskytoval rady a pomoc emigrantům při obstarávání práce.[677] Na jedné z porad svolané Haisem, Němcem a Vilímem ohledně založení Výboru pro svobodné odbory v ČSR, se však rozhořely spory o složení daného orgánu. Mimo zmíněné byl nakonec do něj zvolen i Kosina nebo Julius Fürth.[678] Ani po vyřešení neshod se však nepodařilo udržet organizaci a vybudovat solidní členskou základnu.[679]

Ať pokusy o uskupení sociálních demokratů dopadaly jakkoliv, skutečností zůstával fakt, že z podstaty nastavení politického směřování zůstávaly nejdůležitějšími zájmovými organizacemi odbory.[680] Na pozadí všech vyčtených sdružení, organizací a klubů fungovala od roku 1941 Odborová skupina československá (Czechoslovak Trade Union Congress) – OSČ, postavená na základech prvorepublikového Odborového svazu československého.[681] Již na schůzi československých socialistů dne 17. ledna 1941 Kosina propaguje založení nové skupiny, neboť Bělinova organizace ani Volné socialistické sdružení nefungují uspokojivě. Prozatím dochází pouze k diskuzi, avšak je již dosažena významná shoda ohledně toho, že československá, a sudetoněmecká odborová skupina, které jako jediné zůstaly po Mnichovu v mezinárodní odborové internacionále, musí být spojeny pro všechny, kteří mají československý pas (viz oddíl Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu).[682]

[676] KAPLAN, *Poúnorový exil*, s. 116.
[677] KAPLAN, *Sociální demokracie po únoru 1948*, s. 28.
[678] KAPLAN, *Poúnorový exil*, s. 123.
[679] *Tamtéž*, s. 116.
[680] MAREK, *Přehled politického stranictví*, s. 264.
[681] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 674.
[682] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 82.

Vyskytl se zde totiž do jisté míry bizarní problém týkající se složení československých odborů. Po Mnichově totiž z republiky uprchla značná část německých odborářských pracovníků, kterých bylo v zahraničí nakonec více než Čechů. V exilu tak byli zastoupeni hlavně odboráři z Libereckých svazů Odborového svazu československého, což byli „Němci". Ti chtěli pokračovat v dualistické organizaci z domova, která jim dávala takřka úplnou samostatnost. Argumentovali, že taková situace byla doma již před Hitlerem, a zůstane tedy taková i v zahraničí. Čechoslováci protestovali s tím, že rozštěpenost odborového hnutí – národní nebo stranická – nepřipadá v úvahu a že nehodlají vybudovat organizaci, v níž by Němci tvořili samosprávný celek. Mezinárodní odborový svaz i obě strany se tak ocitly před složitým problémem. Jednání o řešení se vlekla až do podzimu roku 1941, kdy bylo dohodnuto zastoupení obou skupin na „dvojité" pozici tajemníka. Dne 2. října 1941 tak potvrdil Mezinárodní odborový svaz prozatímní výbor nové organizace – Odborové skupiny československé. Jeho předsedou se stal Jiří Stolz, tajemníkem československé skupiny Josef Kosina a druhým tajemníkem, pro německé odboráře, bývalý poslanec Národního shromáždění za Německou sociálně demokratickou stranu dělnickou v ČSR Otto Hahn. Členy výboru za Čechy byli Vilém Bräuner a František Němec, za Slováky Ján Bečko. Pro poslední dva musela být sjednána výjimka, neboť oba byli členy vlády, na níž organizace měla být nezávislá.[683]

Vlastní ustavující schůze organizace se konala dne 23. října 1941,[684] Kosina se jí však neúčastnil z důvodu své cesty do Ameriky (více v oddílu Kosinova cesta do Ameriky). V oficiálním a úspěšném založení skupiny viděl sociální československý tajemník jediný způsob, jak

[683] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 215–217.
[684] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 674.

předejít utváření klik a frakcí, neplodným diskuzím a názorovým neshodám.[685] Pro zásady odborové skupiny pak hledal příklad u britského dělnického hnutí, o němž napsal, že se „vyznačuje následujícími vlastnostmi, kterými je hodno se inspirovat: dobrovolná disciplína, tolerance k názorům druhého, ochotné podřízení demokratické většině a smysl pro čestný kompromis".[686]

Cílem Odborové skupiny československé bylo shromáždit všechny československé zaměstnance bez rozdílu náboženské příslušnosti a světonázoru a zastupovat je v jejich práci ve Velké Británii v úřadech, obchodě, průmyslu, zemědělství a v dopravě. Smyslem skupiny bylo hájit sociální zájmy přistěhovalých československých zaměstnanců ve Velké Británii a ve spolupráci s britskými odbory se zasazovat o spravedlivé mzdy a o jejich všeobecné pracovní podmínky. Přirozeným úkolem exilových odborů se stala pomoc při hledání zaměstnání. V důsledku nacistické okupace a jejich „zotročení" odborů nutně vyvstal i další cíl, totiž propagovat zásady nezávislého odborového hnutí.[687] Po válce pomáhala skupina s repatriacemi dělníků zpět do ČSR[688] díky přehledu lidí ve vlastních řadách, čímž pomáhala s jejich vyhledáváním a určováním ministerstvu sociální péče.[689]

OSČ sídlila v londýnském Transport House. Skupina se připojila k Mezinárodnímu svazu odborovému a působila pod jeho záštitou a pod záštitou Britské odborové ústředny TUC. Podle dohody sjednané se Svazem všeobecných a municipálních dělníků (National Union

685 SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 214.
686 *Tamtéž*, s. 212.
687 HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 674.
688 HORÁK, *Počátky sociálnědemokratického exilu*, s. 120.
689 SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 236.

of General and Municipal Workers)[690] se stal každý nový člen zároveň také členem této organizace (pokud si sám nezvolil jinou britskou organizaci), čímž vznikla „zásada dvojitého členství". Tato struktura umožnila Čechoslovákům možnost organizace členstva v rámci jedné anglické společnosti. Výhodou byla i právní ochrana ze strany britské organizace.[691]

Členský příspěvek činil 0,8 procenta z hrubé mzdy; v tehdejším přepočtu se jednalo o 3 penny z každé libry výdělku (samotná libra měla 240 penny).[692] Nezaměstnaní a nemocní členové platili šest penny měsíčně.[693]

Podle Kosinových slov se začínalo s pěti librami[694] provozovacího kapitálu, jednou místností a nejnutnějším nábytkem, což vše poskytl Mezinárodní odborový svaz. Celkový počet členů k závěru roku 1941 činil 58.[695] Dne 29. listopadu napsal v dopisu Edvard Beneš v reakci na oznámení o vytvoření odborové skupiny mimo jiné: „Jsem rád, že jste mohli překonat všechny obtíže a že budete moci vyvinout vlastní organisované úsilí, jak k dobru našich pracujících zde lidí, tak ke studiu a přípravě úpravy sociálních otázek po válce. Nepochybuji, že v nové jednotě přispějete vydatně k úspěchu naší společné věci."[696]

---

[690] Dnešní GMB je britská odborová organizace patřící k největším všeobecným odborům v zemi. Byla založena roku 1924 jako National Union of General and Municipal Workers sloučením několika svazů. V průběhu 20. století prošla dalšími změnami a od roku 1989 nese zkrácený název GMB. Na počátku 21. století měla významný vliv v britském odborovém hnutí. Viz ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *GMB* [online]. Bez data [cit. 30. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/GMB

[691] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 217–218.

[692] Ve starém britském měnovém systému měla libra 240 penny; částka 3 penny tedy představovala 1/80 libry. V dnešní kupní síle odpovídá libra z roku 1941 přibližně 65 současným librám, takže tři penny by představovaly zhruba 0,8 dnešní libry (přibližně 20–25 Kč). Pokud tak dělník pobíral mzdu kolem 3–4 liber týdně, činil příspěvek přibližně 9–12 penny týdně, tedy asi 36–48 penny měsíčně; v dnešní kupní síle by to odpovídalo zhruba 8–10 librám měsíčně (přibližně 230–300 Kč).

[693] Zhruba 1,6 dnešní libry (přibližně 45–50 Kč).

[694] Zhruba 325 dnešních liber (přibližně 9,500 Kč).

[695] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 219.

[696] *Tamtéž*, s. 217.

Po svém návratu z Ameriky v lednu roku 1942 referoval podle odborářské zvyklosti na schůzi výboru Josef Kosina o Mezinárodní konferenci práce v New Yorku a Washingtonu, jíž se zúčastnil. Samotný rok 1942 se pak nesl v rámci členského i materiálního rozrůstání organizace.[697] Ještě před jeho shrnutím je nutné vyjádřit se, v rámci chronologické posloupnosti, ke Kosinově intenzivní přednáškové činnosti, k níž se v rámci propagace Československa vrátil po dvouleté odmlce (viz oddíl Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu).

V druhé polovině roku 1942 ve spolupráci s Labour Party a odborovými organizacemi absolvoval Josef Kosina dlouhou řadu zájezdů, při nichž navštívil mnoho významných měst v Británii. Jedna z prvních cest měla zakončení ve dnech 13. až 15. července 1942 v Ketteringu, kde mluvil sociální demokrat na veřejné schůzi Svazu přátel SSSR. Od 30. srpna do 5. září téhož roku zavítal Kosina do Liverpoolu. Schůze zde byla zahájena v hotelu Adeplhi a agendu plnil jediný bod celého programu: „Československo a jeho lid“. Dostavilo se zhruba 300 delegátů z celého kraje a setkání trvalo, píše Kosina, pro zájem posluchačů neobvykle dlouho. V Liverpoolu navštívil sociální demokrat také továrny na letadla, na radiové přístroje a telefony, továrny na třaskaviny, známé loděnice Cammel Laird, spolky přátel Československa a další. Ve vzpomínkách udává, že pronášel až na šesti schůzích denně, přímo v různých fabrikách liverpoolské oblasti. Celý zájezd zakončil Čechoslovák vizitou u starosty v sousedním Birkenheadu.[698]

[697] *Tamtéž*, s. 222.
[698] *Tamtéž*, s. 196–198.

Mezi další navštívená města přednáškového „turné“ se řadil Northampton, Leicester,[699] Wellington, Doncaster, Reading, Birmingham, Sheffield, Portsmouth a celá řada menších měst. O svých schůzích podával Kosina report skrze informační oddělení Ministerstva zahraničních věcí prezidentu Benešovi. Ve zprávě z 16. října 1942 uvedl jako hlavní témata přednášek Mnichov, československou armádu, podzemní odbojové hnutí, plány do budoucnosti a dotazy na sudetské Němce či poměr československo-polský.[700] Svou aktivitou si Kosina vysloužil i krátký článek o svých zářijových výjezdech v říjnovém čísle londýnského časopisu *Čechoslovák v zahraničí*.[701]

Druhá zpráva o schůzích, kterých se Kosina zúčastnil, pochází z 11. prosince 1942. Mezi náměty debat zde patřilo budoucí uspořádání československé společnosti po válce, Mnichov, poválečná spolupráce a dotazy ohledně poměru k SSSR a jeho poválečného vlivu nebo československého sociálního zákonodárství.[702]

Na závěr této kapitoly z roku 1942 Kosina píše o své propagaci Československa: „To nebyla již ta malá a neznámá země, o níž mohl

[699] Oznámení o přednášce v Leicesteru se objevilo den předem i v tamních novinách. Deník *Leicester Mercury* dne 19. září psal, že následující den, tj. v neděli, vystoupí na veřejném zasedání mezi jinými i hlasatel BBC Josef Kosina. Na veřejné schůzi se měl vyjádřit k „nacistickému teroru a podzemnímu odboji“. Viz *News and notes: Acknowledgments*. Leicester Mercury. Leicester, 19. září 1942, s. 4. Den po přednášce jsou Kosinova slova shrnuta novinách. Uvádí se zde jeho kritický postoj ke vzdělávání v Německu, jehož jsou obyvatelé země vlastně obětmi. Kosina měl na konferenci zmínit, že sám toho byl svědkem, když Němci před čtyřmi lety, tj. roku 1938 vstupovali do Prahy. Německou mentalitu shrnuje slovy: „Pokud jste s jedním Němcem, považujete ho za příjemného společníka. Pokud jste se dvěma, je to o něco méně příjemné, protože jsou ze sebe vzájemně nervózní. Pokud jste se třemi nebo čtyřmi Němci, tak Vás převálcují.“ Kosina zde doslova uvádí „they will beat you up“, tedy „zmlátí Vás“. Viz *Czech refugee blames German mentality,* Leicester Mercury, 21. září 1942, s. 7.

[700] MÚA AV ČR, karton EB II – 428, inv. č. 3369, sign. XIV/46, l. 1.

[701] *Přednášková turné taj. Kosiny*. Čechoslovák. Londýn, 28. října 1942, roč. 4, č. 43–44, s. 8.

[702] MÚA AV ČR, inv. č. 3369, l. 2.

Chamberlain v roce 1938 říci, že ji nikdo nezná.[703] Obětoval jsem na tyto zájezdy celou svou výroční dovolenou, ale stálo to za to. Poznal jsem Anglii, hlavně pracující Anglii, tak, jak bych ji byl v Londýně nikdy nepoznal."[704]

Vraťme se však k OSČ. Československá odborová organizace se mezitím utěšeně rozrůstala. Na konci roku 1942 čítala již 600 členů. K novému roku napsal Kosina úvodník časopisu *Czechoslovak Trade Union Bullettin* (*Československý odborářský bulletin*),[705] který nadepsal „Do nového roku 1943" (viz Příloha C Kosinův článek k novému roku 1943 v časopisu *Czechoslovak Trade Union Bullettin*).[706] Kosina ve svém textu zmínil nejen primární účel a smysl odborové organizace, tedy že každý pracující Čechoslovák do ní patří bez ohledu na politické, národnostní nebo náboženské stanovisko. Zároveň vyjádřil víru v budoucí navázání na práci v exilu z hlediska obnovené domácí situace. Upřímnou víru v budoucnost odborů vyjádřil, mimo jiné, v roce 1943 i Edvard Beneš: „Ostatně odborové organisace budou jednotné, už to samo je bude sbližovat."[707] Při rozhovorech s odborářskými zástupci jednotlivých stran se také ukázalo, že panuje obecné přesvědčení, že odbory po válce budou naprosto jednotné a že nedojde znovu k rozštěpení podle politických stran, jako tomu bylo do roku 1938.[708]

[703] Kosinova narážka je reakcí na Chamberlainův předmnichovský projev ze dne 27. září, kdy britský premiér v rozhlasu pravil: „Jak je to hrozné, fantastické, neuvěřitelné, mají-li Britové připravovat zákopy a zkoušet plynové masky v Anglii pro spor v daleké zemi a mezi lidem, o němž nevíme nic." Viz BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 337–338.

[704] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 198.

[705] Dvě čísla *Československého odborářského bulletinu* z června 1943 a března 1944, psané anglicky, se nachází v Národní archivu. Viz NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, karton 57, sign. 11-23/3, l. 1–4.

[706] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 223.

[707] ČERVINKOVÁ – OTÁHALOVÁ, *Dokumenty z historie československé politiky*, s. 344.

[708] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 224–226.

Od prudkého nárůstu v předchozím roce se tempo nově příchozích členů zpomalilo, v červnu 1943 čítala organizace 750 členů.[709, 710] K prvnímu čtvrtletí napsal Kosina článek do *Československého odborářského bulletinu* o potřebě reorganizace a restrukturalizace dosavadního zřízení skupiny.[711] Exilové odbory byly v daném roce poté opravdu rozděleny nejprve na platebny a posléze na místní skupiny, z nichž byly některé nejen početně silné, ale též velmi propagačně agilní.[712] Mezi nejaktivnější patřila skupina „Notting Hill Gate",[713] celkově se vytvořilo postupně 36 místních skupin a plateben OSČ po celé Anglii a Walesu. Mezi nejdůležitější a nejaktivnější patřily pobočky v městech jako Leeds, Birmingham, Sheffield, Leicester, Cardiff, Manchester, Stoke-on-Trent nebo Stourport.

Skupiny konaly schůze, na které londýnští často posílali referenty a ústřední výbor organizace posléze projednával jejich náměty.[714] Schůze výkonného výboru z 8. července 1943 rozhodla, že platebny – transformující se postupně do místních skupin – budou vedle obvyklých úkolů (vybírání příspěvků, spolupráce s ústředím při výplatě podpor, jednání o místních odborových otázkách nebo propagování odborového hnutí) rovněž volit delegáty na konferenci, již dříve navržené skupinou „Notting Hill Gate".[715]

[709] K červnu 1943 sepsal Kosina také revidované zásady strany a vzpomenul na její začátky. Ty označil poeticky heslem „Tři odboráři a list papíru" – kromě sebe a předsedy Jiřího Stolze míní oním třetím odborářem zřejmě druhého tajemníka Otto Hahna. „Těžké počáteční rozlišování přátel od nepřátel" Kosina popisuje jako vyřešené díky společnému zájmu na blahobytu odborářského členstva skupiny. Poté se věnuje již samotným stanovám, smyslu a struktuře organizace. Viz NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, karton 57, sign. 11-23/6, l. 2–7.

[710] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 675.

[711] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 225–226.

[712] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 675.

[713] Jedna z odborových skupin OSČ. Sdružovala zaměstnance ve válečném průmyslu. V roce 1944 skupina čítala 204 členů. Viz ABS, sign. Z-6-367, l. 34.

[714] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 226–227.

[715] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 675–676.

Do ustaveného podvýboru pro přípravu této konference byl mezi sedmi členy zvolen také Josef Kosina. Vlivem komplikací, způsobených výtkou Mezinárodního odborového svazu k nerovnoměrné reprezentaci složení členstva na straně zástupců jednotlivých skupin, byla jednání pozastavena, ale nakonec došlo k rozhodnutí, že bude svolána poradní konference vybraných „ověřených" odborových pracovníků.[716] Několikaměsíční zdlouhavá jednání o konferenci se brzy po Kosinově návratu z americké Filadelfie v létě (více v podkapitole Mezinárodní konference práce ve Filadelfii) rozběhly v září 1944 nanovo. Organizace čítala již přes 1,200 členů a stále se rozrůstala – setkání pak mělo být vyvrcholením její činnosti.

Schůze ze 12. října 1944 se zabývala personálními otázkami, které chtěl výbor ještě vyřešit před konferencí. Zejména šlo o kandidátku pro konferenci, na níž se měly umístit jen osoby, vůči nimž nebyly žádné námitky. Jako předseda se navrhoval Vilém Bräuner, přičemž hlavním tajemníkem a pokladníkem měl být Josef Kosina. Ve funkci tajemníků následovali Otto Hahn a bývalý průmyslový odborář v Bratislavě Juraj Šén (též Šon, původně Schön).[717] Za členy výkonného výboru se navrhovali Ján Bečko, Václav Majer, bývalý konzul v Sýrii a Libanonu Antonín Bartoň,[718] úřednice Jaromíra Nečase L. Hasterlíková,[719] Julius Fürth, bývalý tajemník Svazu kovodělníků v Ostrově Josef Schneider,[720] bývalý

[716] *Tamtéž*, s. 676.
[717] ABS, sign. Z-6-367, l. 112–114.
[718] *Tamtéž*, l. 50–52.
[719] Zkratka „L." ve zprávě stojí zřejmě pro „Líza". Jednalo se o Aloisii Hasterlíkovou, rozenou Rýdlovou, provdanou Havlíčkovou. Po válce se navrátila do ČSR a snažila se získávat informace od vysokých politiků KSČ. Později legálně emigrovala za svým manželem Václavem Havlíčkem do Pákistánu. Za zmínku stojí, že jako jedna z mála si „vysloužila" i osobnostní charakteristiku ve zprávě StB o odborářích v exilu: „Hasterlíková jest hodnocena jako velmi chytrá, možno říci rafinovaná žena s bezvadným vystupováním, velmi obratná v jednání s lidmi." Viz ABS, sign. Z-6-367, l. 153–155.
[720] *Tamtéž*, l. 199–200.

tajemník Svazu textilních dělníků v Liberci Max Koutník,[721] někdejší senátor za KSČ Josef Wenderlich (náhradníkem byl kovodělník a odborář Alois Tomášek)[722, 723] a zaměstnanec Ministerstva pro hospodářskou obnovu a poválečný významný starosta Ostravy Josef Kotas (náhradníkem byl ministerský úředník František Malík).[724, 725] Dále se doporučovalo, aby skupina státních zaměstnanců vyslala ještě jednoho člena a zástupce poskytla též skupina „Notting Hill Gate". Po krátké poradě byl ještě na návrh Julia Fürtha do kandidátky připsán lidovecký politik a odborář František Hála, jenž sice pobýval mimo území Spojeného království, ale jeho jméno na kandidátce mělo symbolizovat odborovou jednotu. Návrh byl akceptován. V sobotu 21. října 1944 se konala před konferencí ještě mimořádná schůze, na níž byla doplněna kandidátka o zástupce skupiny „Notting Hill Gate", jímž se stal pracovník ministerstva sociální péče Václav Ráž,[726] a skupiny státních zaměstnanců, kterým se stal Karel Macháček. Dále byli doplněni revizoři, kterými se stali hlasatel BBC a spolupracovník československé zpravodajské služby Arnošt Fröhlich[727] a Emanuel Orovan, který byl u ministerstva pro průmysl, obchod a živnosti zařazen jako znalec pro cestovní ruch.[728, 729]

Konference se konala ve dnech 21. a 22. října 1944 v sále londýnské budovy Bloomsbury House, hned vedle Britského muzea. V přední řadě

[721] *Tamtéž*, l. 88–90.
[722] *Tamtéž*, l. 213.
[723] *Tamtéž*, l. 116.
[724] *Tamtéž*, l. 87–88.
[725] *Tamtéž*, l. 95–96.
[726] *Tamtéž*, l. 191.
[727] *Tamtéž*, l. 131–133.
[728] *Tamtéž*, l. 101–102. Emanuel Orovan emigroval do Velké Británie i se synem Emilem Orovanem. Ten po návratu do ČSR vstoupil do služeb StB a stal se jedním z agentů zapojených do akce Kámen. Viz TOMEK, Prokop. *Amon Tomašoff – dobrodruh ve službách komunistů*. Securitas Imperii, 2005, č. 12, s. 5–28.
[729] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 678.

seděli na setkání zástupci vlády, Státní rady, československého zahraničního tisku a různých korporací; po jejich boku poté angličtí odboráři.[730] Kosina si ze setkání poznamenal: „Se svého místa na podiu vedle předsedy díval jsem se do sálu, naplněného delegáty, kteří se sjeli ze všech konců Britanie, a slušným počtem našeho londýnského členstva, jak s pozorností a napjatým zájmem sledovali dění.“[731]

Úvodní slovo měl předseda výkonného výboru Odborové skupiny československé Vilém Bräuner. Přivítal hosty, připomněl, že Rudá armáda se již probojovala na Podkarpatskou Rus a zavzpomínal na skromné počátky československých odborů na Britských ostrovech.[732] Vyzdvihl jednotu odborového hnutí bez rozdílu dřívější politické příslušnosti, k čemuž Kosina ve svých memoárech dodává, že těmito slovy vyjádřil vlastně smysl dosavadní československé odborářské činnosti.[733]

Následoval ještě projev ministra sociální péče Jána Bečka, po němž se dostal ke slovu hlavní tajemník a pokladník Josef Kosina. Mluvil na téma „Odborové hnutí a jeho poslání na poli národním a mezinárodním“. Mezi hlavní body jeho řeči patřila odborová jednota, mezinárodní spolupráce, nové úkoly v hospodářském poslání odborových organizací a víra v co nejdřívější vítězství ve válce.[734] Jako jeden z hlavních cílů konference označil zjištění názorů členské základny na působení výkonného výboru a získání směrnic pro jeho další aktivity.[735] Na konferenci

[730] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 227–228.
[731] *Tamtéž*, s. 228.
[732] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 679.
[733] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 228.
[734] *Tamtéž*, s. 228–229.
[735] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 679.

postupně promluvili dále ještě Juraj Šén, Otto Hahn, Václav Majer a Anežka Hodinová-Spurná."[736]

Důležitým bodem na agendě byly volby, které proběhly bez komplikací. Nový výbor byl sestaven následovně: Předseda V. Bräuner; hlavní tajemník a pokladník J. Kosina; tajemníci J. Šén a O. Hahn; členové J. Bečko, V. Majer, A. Bartoň, L. Hasterlíková, J. Fürth, J. Kotas, M. Koutník, J. Wenderlich, J. Schneider, V. Ráž, K. Macháček, F. Hála. Členy revizní komise byli zvoleni A. Fröhlich, E. Orovan a ministerský pracovník Max Hochner[737]. Nový výbor se stal symbolem odborové jednoty, neboť reprezentoval všechny politické strany v emigraci. Kosina píše, že rezoluce schválená na konci konference vyslovovala pevnou víru a přesvědčení, že tato jednota a nezávislost na politických stranách potrvá i doma.[738]

Za zmínku stojí v souvislosti s konferencí i malá skupina československých odborářů pod předsednictvím bývalého poslance Josefa Ladiga, která se utvořila ve Stockholmu ve Švédsku.[739] Ta se k té londýnské přihlásila, jakožto k hlavní organizaci v zahraničí. Londýnští ji přijali a poslali jí z konference také pozdravný projev. Pozdravy obdrželi i prezident republiky Edvard Beneš, premiér Jan Šrámek,[740] předseda Státní rady Prokop Maxa, vicepremiér a ministr Jan Masaryk, předsednictvo britských odborů, generální sekretář Mezinárodního svazu odborového Walter Schevenels a další.[741]

[736] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 228–229.
[737] ABS, sign. Z-6-367, l. 158–159.
[738] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 229–230.
[739] V prosinci 1943 byla ve Stockholmu čs. sociálními demokraty většinou německé národnosti založena Zemská skupina spojených československých odborářů ve Švédsku. Po svém založení byla skrze OSČ připojena k TUC. Jejím předsedou se stal v roce 1944 Josef Ladig. Viz ABS, sign. Z-6-367, l. 170–171.
[740] Viz NĚMEČEK, Jan et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 4, část 2*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2015, s. 582.
[741] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 682.

Sjezd skončil druhého dne, podle Kosinových slov v naprosté harmonii a jednotě. Bräuner pronesl závěrečnou řeč a odkazoval se v ní na sílu a jednotu odborové organizace. Celkově Kosina popsal atmosféru shromáždění takto: „Nálada na konferenci byla skvělá. Delegát za delegátem se ujímal slova v duchu nejlepší odborářské spolupráce a vskutku až podivuhodné názorové jednoty. Tento duch sjednocení strhl všechny přítomné a sál se stále ozýval bouřlivými projevy souhlasu.“[742] Záznam z jednání historicky největší československé odborářské konference v zahraničí se všemi projevy, návrhy a rezolucemi pak byl vydán tiskem jako brožura pod názvem *Jednota odborů – šťastný zítřek*.[743, 744] Přestože vzpomínkový záznam Kosiny je přehnaně květnatý, faktem zůstává, že konference byla, možná i překvapivým, úspěchem, jak ji hodnotili například také Bečko nebo Maxa.[745]

Na konferenci svým způsobem navázala porada z 5. prosince 1944 mezi Odborovou skupinou československou, Spolkem československých lékařů, Spolkem československých advokátů a Syndikátem československých novinářů ohledně zřízení Odborové rady. Josef Kosina v úvodním slovu připomněl, že novináři již dříve usilovali o vznik Odborové rady (viz oddíl Syndikát československých novinářů). Návrh na tomto jednání zněl, že jednotlivé organizace by si udržely svoji samostatnost, ale přispívaly by do společné pokladny. S tím souhlasili novináři, jejichž spolek měl přes 100 členů. Pro sjednocení se vyjádřil též zástupce spolku lékařů, který čítal asi 250 členů, Karel Macháček, jenž byl ostatně i členem vedení odborové skupiny. Advokáti se zhruba 230 členy také souhlasili.

[742] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 228–229.
[743] Celková zpráva o konferenci, v podání Juraje Šéna, se nachází v Národním archivu. Viz NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, sign. 11-23/3, l. 17–21.
[744] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 230–231.
[745] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 683–684.

Na schůzi chyběl pozvaný Spolek techniků a inženýrů, nicméně se zdálo, že by se ani toto sdružení nebránilo kooperaci. K založení Odborové rady, pro rychle blížící se konec války a osvobozování území republiky, však již patrně nedošlo.[746] Své ambice na vlastní zastoupení v radě zřejmě Josef Kosina přenesl do svých představ vlastní role v poválečném Československu, avšak neuspěl.[747]

I přes očekávatelné zádrhely a prodlevy, například s organizací zmíněné konference, fungovala Odborová skupina československá po celou dobu války stabilně a unifikovaně. Idea jednoty odborového hnutí v tomto silně rezonovala v myslích nejen sociálních demokratů, na jejichž podnětech bylo sdružení vybudováno, a její zastánci upřímně věřili v její úspěch. OSČ položila základy odborového hnutí, které částečně aplikoval i následný systém vytvořený v osvobozené vlasti.[748]

Josef Kosina se tématu československých odborů v zahraničí věnoval jako poslednímu tématu ve svých *Vzpomínkách z druhé světové války.* Na posledních řádcích nepublikovaných memoárů píše: „Odborová skupina československá v Londýně skončila svou organisační činnost a je nyní toliko kusem naší odborářské historie a nemyslím, že je neskromností, řeknu-li, že demokratické odborové hnutí se nemusí za tento kus svých dějin stydět. Ustavili jsme v cizině jednotné odborové hnutí, které prokázalo svou užitečnost v době, kdy ho bylo zapotřebí, protože ujařmený a utištěný národ doma nemohl promluvit. To bylo také naším skromným cílem, když jsme svou činnost ve spojeneckém a přátelském prostředí v Anglii zahajovali.“[749]

[746] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 685.
[747] ABS, sign. Z-6-367, l. 168.
[748] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 685.
[749] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 236–237.

Mimo působení v organizacích sdružujících československé emigranty, se činnost Josefa Kosiny projevila ještě na scéně mezinárodní. V únoru 1945 se v Londýně sešel přípravný sjezd nové mezinárodní odborové organizace, později ustavené jako Světová odborová federace (World Federation of Trade Unions).[750] Sněmování se konalo v County Hall, budově hrabské londýnské rady, na druhém břehu řeky Temže naproti parlamentu, a účastnila se jej také československá odborová organizace.[751] Josef Kosina byl na konferenci vyslán jako československý delegát.[752] Iniciativu k setkání dala britská odborová ústředna TUC a podle slov jejího generálního tajemníka Sira Waltera Citrina byly zde na programu nejnaléhavější problémy týkající se zájmů pracujícího lidu.[753]

Sjezd zasedající od 6. do 17. února 1945 čítal celkem 204 členů z 53 zemí.[754] Zahraniční skupiny – včetně československé – byly vyzvány, aby vyslaly po jednom zástupci. Zahájení přinesl předseda TUC, poslanec George Isaacs, 6. února o půl jedenácté hodině ranní. Uvítal hosty a nastínil program konference. Poté přečetl Sir Walter Citrine pozdravný dopis od Winstona Churchilla, který se konference nemohl zúčastnit z důvodu právě probíhající teheránské schůzky.[755] Citrine oznámil, že namísto

[750] WORLD FEDERATION OF TRADE UNIONS, *History. The founding congress.*
[751] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 231.
[752] TRADES UNION CONGRESS. *Signed for the World Trade Union Conference by its Committee* [online]. London: Trades Union Congress, 1945 [cit. 9. 10. 2025]. Dostupné z: http://www.unionhistory.info/britainatwork/emuweb/objects/nof-digi/tuc/imagedisplay.php?irn=3000096
[753] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 232.
[754] WORLD FEDERATION OF TRADE UNIONS, *History. The founding congress.*
[755] Teheránská konference byla prvním setkáním představitelů USA, Velké Británie a Sovětského svazu (zástupci zemí byli: Roosevelt, Churchill, Stalin) na přelomu listopadu a prosince roku 1943. Zde koordinovali další postup ve druhé světové válce. Klíčovým výsledkem byla dohoda o otevření druhé fronty v západní Evropě a společný závazek pokračovat v boji až do porážky nacistického Německa, stejně jako základní představy o poválečném uspořádání. Viz SOVADINA, Jiří. *Teheránská deklarace (1. 12. 1943)* [online]. 27. 2. 2010 [cit. 15. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/teheranska-deklarace-1-12-1943/

Churchilla promluví příští den náměstek ministerského předsedy Clement Attlee.[756]

Následně byly provedeny volby mandátní, při nichž došlo k dohodě, že členy komise se stanou zástupci Británie, Sovětského svazu, Spojených Států amerických, a kromě toho ještě další dva členové z pléna. Přišlo navržení Kosinova jména a když posléze nastalo hlasování, sociální demokrat byl, jak sám dodává, ve značné výhodě díky tomu, že československé odbory měly v mezinárodním světě dobrý zvuk a také snad tím, že jej většina vedoucích delegátů v té době již osobně znala z odborových schůzí „na obou stranách Atlantiku". Celkem obdržel Kosina nejvyšší počet hlasů, konkrétně 88. Jako další zástupce pak byl odhlasován mexický odborář Alejandro Carrillo s počtem 73 hlasů, načež byli tito dva prohlášeni předsedou za zvolené.[757]

Kosina si k této události poznamenal: „Bylo to velké vyznamenání, svědčící o dobré pověsti našeho odborového hnutí a naší republiky vůbec, ale nemohl jsem se ubránit jistým rozpakům. Je nutné pamatovat, že jsem byl vyslán toliko malou a početně úplně bezvýznamnou skupinou v zahraničí, zatím co ostatní členové zastupovali velká a fungující odborová hnutí a věděl jsem, že dojde-li v komisi k názorovým rozdílům, budu ve velmi obtížné situaci, protože za daných okolností by můj hlas v pětičlenné komisi mohl rozhodnout o uznání nebo odmítnutí některé delegace. Velikou výhodou při všech těchto obtížích ovšem bylo, že jsme byli v zahraničí úplně jednotni a že nikdo nepopíral platnost našeho mandátu, jako tomu bylo u některých jiných zahraničních odborářských skupin. Obtížné situace se vskutku vyvinuly, ale podařilo se mi je rozřešit ke všeobecné spokojenosti vždy tím, že jsem se pokaždé dohodl

[756] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 232–233.
[757] *Tamtéž*, s. 233–234.

s Mexičanem Carrillem, kterého jsem osobně znal již delší dobu[758] a zaonačil věci tak, že jsem nemusel většinou otevřeně podporovat ani Američany, ani Angličany nebo Rusy, nýbrž že jsem se připojil k Carrillovi. Vyhnul jsem se tím případnému obvinění, že naše zahraniční skupina je ve vleku té či oné velké delegace."[759]

Ač zodpovědnost členství v komisi Světové odborové federace oprávněně předestírá Kosina jako obtížnou, nepochybně ho vlastní jmenování velice povzneslo. Jak sám „skromně" říká, byl známý již „na obou stranách Atlantiku", a toto zvolení bylo nezlomným potvrzením jeho slov. Jednalo o značnou zodpovědnost a čest, kterou si však Kosina uměl užít a náležitě s ní zacházet. To, že byl zvolen, také potvrdilo jeho upřímné přesvědčení o „dobrém mezinárodním zvuku československých odborů". Jak sám ve svých memoárech popisuje, jednalo se bezpochyby o roli velice citlivou, neboť musel opravdu v rámci svých rozhodnutí „balancovat" mezi dvěma sférami.

Československý vyslanec po svém zvolení pronesl řeč, ve které vyzdvihl roli Československa v odborářském světě, znovubudování hnutí v částech vlasti, které již byly osvobozeny, vzpomněl Lidic, studentských masakrů, deportací a utrpení československého lidu, a Slovenského povstání. Poté porovnal odborářské hnutí „doma" a v exilu: „Ve skutečnosti po léta před touto válkou naše hnutí bylo po Sovětském Svazu a Velké Britanii největším odborovým hnutím na evropské pevnině. Bylo mohutnou zbraní pracující třídy. Jeho moc byla však vážně oslabována kletbou všech dělnických hnutí ve všech zemích: roztříštěností. Již před válkou se

[758] Kosina se s Carrillem seznámil již na Mezinárodní konferenci práce ve Filadelfii v roce 1944. Viz INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia, 1944* [online]. 1944 [cit. 12. 2. 2026]. s. XXII. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09616/09616%281944-26%29.pdf

[759] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 234.

projevovalo silné hnutí, žádající sjednocení odborových organisací. Nyní je v ilegalitě odborové hnutí úplně sjednoceno a ze všech zpráv, které dostáváme, vidíme, že tato jednota, posílená a vyzkoušená ve velikém zápase, bude stát v budoucnosti jako pevná skála." Svou řeč zakončil vírou v obnovu odborového hnutí a oslavou mezinárodní odborářské solidarity.[760]

Samostatnou kapitolu Kosinovy odborářské činnosti si zaslouží jeho působení v International Labour Organisation – více tedy v následující kapitole Mezinárodní organizace práce (ILO).

Josef Kosina byl v postoji k odborům „ryzí" prvorepublikový i válečný (ve smyslu po dobu trvání války) sociální demokrat. Prvorepublikový proto, že odbory chápal jako klíč k fungování demokratického státu, a v tom, že upřímně věřil v nutnost zlepšení a boje za pracovní podmínky dělníků. Válečný proto, že odbory vnímal jako základ budoucí obnovy státu a proto, že cítil nutnost sjednocení zaměstnanců a boje za jejich práva nejen ve vlasti, ale v obecném světovém měřítku. Tyto ideály přetrvaly ještě po válce, jak dokazují Kosinovy snahy o aktivitu v československé sociální demokracii, například skrze připojení k delegaci v Clacktonu či Bournemouthu nebo jeho návrat do ČSR v roce 1947 a následná cesta do Švýcarska. Již však na Všeodborovém sjezdu v Praze v lednu 1946 se začaly projevovat prvotní vzájemné výboje sociálních demokratů a komunistů,[761] které jeho víru zhatily.

Později, po únorovém převratu v roce 1948, Kosina vlivem celkového vývoje událostí značně zahořkne a zklame se v mnoha věcech,

[760] *Tamtéž*, s. 234–235.

[761] INTERNATIONAL CONFEDERATION OF FREE TRADE UNIONS. *The Czechoslovak Trade Unions 1870–1970: The Prague Spring, Occupation and "Normalisation", The Aftermath*. Brussels: International Confederation of Free Trade Unions, 1970, s. 10.

o jejichž fungování, správnosti i nezvratitelnosti byl přesvědčen. Neztrácí však naději úplně a i přes svou jistou averzi ke spolupráci s „poúnorovými“ emigranty zakládá s dalšími zástupci sociální demokracie Svobodné československé odbory a Československou odborářskou kancelář. Ani ty však nevrátí a nenaplní jeho dřívější ideály, i z důvodu ne přílišné souhry daných uskupení a jejich nejasného směřování. V roce 1948 dokonce Kosina pomýšlí s Novotným a Vilímem na založení vlastní organizace založené na bázi svobodných odborů, avšak ani k tomu nakonec nedojde (viz oddíl Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD). Úspěšná aktivní odborářská činnost tak prakticky, dá se říct již po válce, pro Josefa Kosinu končí. Spolupráce s Labour Party i s československými sociálními demokraty, ať už v zahraničí či ve vlasti, přetrvává ještě v letech poválečných, avšak v rámci naplňování a uspokojování Kosinových dřívějších ideálů v mnohem menším měřítku. Podobně jako v případě působení v ČSSD, i odborářství Kosiny výrazněji „zatrhne“ odhalení kauzy Josefa Potočka v druhé polovině padesátých let (více v oddílu Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu).

V návaznosti na předchozí oddíl, kde je zmíněn i zájem československých vyšetřovacích orgánů, které se osobou Josefa Kosiny a celkově činnost sociálních demokratů nejen v exilu zajímaly, bude v následujících odstavcích také shrnuta zpráva, na niž bylo i v závěru minulého oddílu odkázáno. Jedná se o „Zprávu o činnosti československé odborové skupiny v Anglii“, již vypracoval I. zvláštní odbor Ministerstva vnitra (MV) pro V. správu MV[762] dne 18. listopadu 1960.[763]

[762] V. správa Ministerstva vnitra byla součástí komunistického bezpečnostního aparátu v Československu a zabývala se ochranou státních orgánů a činitelů. Prováděla preventivní i operativní opatření k zamezení útoků na chráněné osoby a objekty. Viz ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *V. správa FMV* [online]. Bez data [cit. 8. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.ibadatelna.cz/en/slovnik/v-sprava-fmv

[763] ABS, sign. Z-6-367, l. 5.

Na začátku zprávy je psáno, že činnost Odborové skupiny československé byla převážně politická, nikoli hospodářská, přestože některé dokumenty naznačují, že plány k různým odvětvím hospodářského života se pro osvobozenou ČSR v Londýně zpracovávaly (o větší hospodářské zapojení odborů usiloval Kosina například v roce 1944, kdy tuto snahu vyjádřil při projevu na říjnové konferenci OSČ), tudíž má být i následný rozbor této skutečnosti odpovídající.

Následně zpráva už přechází k samotné činnosti OSČ a zmiňuje její spolupráci organizace s TUC a Mezinárodním odborovým svazem. Josef Kosina, Josef Bělina a Jaromír Nečas jsou zde uvedeni dále jako pravicoví demokraté usilující o vytvoření mezinárodní odborové organizace a oživení činnosti „smutně proslulé" II. internacionály.[764] Zpráva dodává: „Oba projekty měly reakčním soc. demokratům a odborářům pomoci k převedení dělnické třídy evropských zemí do područí buržoazní ideologie."[765] Zmínění sociální demokraté, přiklonění spíše k pravému křídlu, přirozeně měli snahu přiblížit orientaci organizace spíše k Západu než k Východu, už jen z podnětu spolupráce s Labour Party. V kontextu závěru padesátých let, kdy byla zpráva zpracována, však je pochopitelné, že pro představitele československých komunistů se jednalo o snahu získání „dělnické třídy evropských zemí do područí buržoazní ideologie". Pro funkcionáře OSČ to však byla pouze snaha přiblížit se západním zaměstnaneckým a odborovým ideálům a jejich zásadám.

[764] Druhá internacionála (1889–1916) byla mezinárodní organizace socialistických a sociálnědemokratických stran založená v Paříži, která koordinovala dělnické hnutí a usilovala o prosazení socialismu především parlamentní a reformní cestou. Rozpadla se během první světová války, když většina jejích stran podpořila vlastní státy ve válce, čímž podle komunistů zradila princip proletářského internacionalismu. Proto ji komunisté označovali za „smutnou" či zkompromitovanou. Viz JOLL, James. *The Second International, 1889–1914*. London: Praeger, 1956.

[765] ABS, sign. Z-6-367, l. 5–6.

Zpráva uvádí, že podchycuje 115 funkcionářů z celkového počtu 1,400 členů organizovaných v Anglii. Většina bývalých pravicových funkcionářů zůstala v zahraničí, na základě čehož I. zvláštní odbor MV nepokrytě uvádí, že „lze předpokládat, že vyvíjí nepřátelskou činnost proti ČSSR". Na území republiky z bývalých vedoucích funkcionářů žije například Ján Bečko, Vilém Bräuner nebo redaktor a odborář Dezider Benau, jejichž „případným vytěžením by byly získány nejen doplňující poznatky k této zprávě".[766] Dříve nebo později vskutku dochází k výslechům zmíněných a mnohých dalších členů bývalé OSČ.

Po tomto úvodu přichází již druhá část: „Zpráva o československé odborové skupině ve Velké Britanii za II. světové války" (dle číslování elaborátu, nikoliv archiválie, jsou to strany 3–23). Na začátku dochází ke shrnutí geneze organizace z Mezinárodního odborového svazu. Chybně je v textu uveden datum ustavující schůze prozatímního výboru OSČ ke dni 12. dubna 1942.[767] Ke konferenci z 21. a 22. října roku 1944 jsou uvedeni všichni zde nově zvolení členové výboru. Zpráva pokračuje typickou protibenešovskou agitací a říká, že až do této doby (tj. do voleb na konferenci v říjnu 1944), bylo vedení odborové skupiny „v rukou reakčně a protisovětsky smýšlejících exponentů bývalé čs. sociálnědemokratické strany a oddaných stoupenců Benešovské emigrační kliky v Londýně, jako byli Jiří Stolz, Josef Kosina, ministr londýnské vlády František Němec a ministr Ján Bečko."[768] Za zmínku stojí i úryvek následného odstavce elaborátu, kde je Kosina zmíněn jako předák odborů, který se aktivně podílel v Benešových kruzích na snaze a zjišťování možnosti vytvoření československo-polské federace (viz oddíl Role Josefa Kosiny při

[766] *Tamtéž*, l. 7.
[767] Ustavující schůze se uskutečnila již půl roku předtím, dne 23. října 1941. Viz HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 684.
[768] ABS, sign. Z-6-367, l. 8–10.

sestavování státního zřízení ČSR v exilu).[769] Tvrzení o „oddaných stoupencích Benešovské emigrační kliky" je značně přehnané – ač většina zmíněných podporovala proexilní diskurz a pohybovala se v blízkosti Beneše, rozhodně vzájemné vztahy nebyly vždy ideální a charakteristické zaslepenou loajalitou.

Na následujících stránkách je rozebrána problematika financování odborové organizace ze strany vlády, a dokonce zpráva uvádí podrobnosti ohledně placení členských příspěvků tak, jak jsou popsány výše v oddílu na základě Kosinových memoárů. Činnost OSČ byla podle reportu údajně vázána tím, že řada členů jejího vedení se aktivně podílela na vykonávání Benešových příkazů jako státní úředníci. Součástí vlády byli z odborářů, respektive sociálních demokratů ministr sociální péče Ján Bečko, ministr hospodářské obnovy a ministr pro průmysl, obchod a živnosti František Němec a jeho nástupce v druhé zmíněné funkci od roku 1944 Václav Majer. Ve Státní radě působili lidovec František Hála a reakcionář Julius Fürth. Ve státním aparátu byli zaměstnáni například Josef Bělina jako předseda zprostředkovatelny práce a Karel Macháček jako přednosta oddělení na ministerstvu sociální péče.[770] Přes vyjmenované funkce však přetrvává fakt, že závislost skupiny na Benešovi byla minimální. Jistě, jako prezident, tedy muž číslo jedna ve vládě mohl řídit její členy, avšak samotná činnost skupiny probíhala bez jakékoliv formální závislosti na jeho osobě. Jedinými „orgány", jimž OSČ podléhala, byl Mezinárodní odborový svaz a TUC.[771] Opět se jedná o vzorový příklad budování negativního poválečného obrázku o někdejším prezidentovi, jejž,

[769] *Tamtéž*, l. 11.
[770] *Tamtéž*, l. 14.
[771] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 675.

jako významnou státotvornou osobnost komunisté se značným zaujetím odsuzovali a očerňovali, „kde se dalo“.

Na následujících několika stránkách se zpráva zabývá zaměstnáním a podmínkami (a jejich kritikou) československých pracovníků ve Velké Británii. Zmíněna jsou i uskupení jako Válečné úsilí československé[772] nebo společnost *Supak*[773] a okomentovány plány ministerstev na poválečnou hospodářskou „buržoazní“ obnovu v Československu.[774] Po tomto výčtu přichází návrat k OSČ, konkrétně k organizacím a sdružením, s nimiž spolupracovala. K nim patřila Britská odborová ústředna TUC, tehdejší Mezinárodní odborový svaz, Svaz britských dopravních zaměstnanců (Transport General Workers' Union),[775] Odborový svaz

[772] Válečné úsilí československé byl koordinační výbor složený ze zástupců všech organizací čs. emigrace v Anglii. Byl financován Ministerstvem zahraničních věcí. Sloužil k zakládání závodů ve Velké Británii a jiných zemích, kde byly vyráběny zbraně a zbrojní součástky podle čs. patentů. Vše fungovalo v rámci Outratovy „zbrojní akce“, během níž se Eduard Outrata snažil za války převést finance, znalosti a odborníky čs. průmyslu do zahraničí, aby nemohli být zneužiti nacistickým režimem. Viz ABS, sign. Z-6-367, l. 21. Kosina byl členem výboru skupiny minimálně od ledna roku 1943, kdy předseda Karel Hanuš „vítal obzvláště taj. Kosinu, poukázal na nutnost užší spolupráce V. ú. [tj. Válečného úsilí] s Odb. sdružením“. Kosina poděkoval za přivítání slovy vyjadřujícími víru ve vzájemný prospěch spolupráce obou uskupení. V roce 1944 pak na schůzi Kosina pronesl řeč, v níž pozitivně hodnotí práci Válečného úsilí a její součinnost s OSČ. Viz NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, karton 59, sign. 11-38/1, l. 10–18.

[773] SUPAK Manufacturing Co. Ltd. byla za druhé světové války čs. obchodní (krycí) firma v Londýně, založená okruhem Československé exilové vlády v Londýně. Zaměstnávala československé emigranty, ale také zajišťovala obchodní operace, nákupy materiálu a správu některých finančních prostředků čs. státu v zahraničí. Viz ABS, sign. Z-6-367, l. 22.

[774] *Tamtéž*, l. 14–29.

[775] Transport and General Workers’ Union (TGWU) byla britská odborová organizace založená roku 1922, jejímž prvním generálním tajemníkem byl Ernest Bevin. Jako všeobecný odbor sdružovala pracovníky napříč odvětvími, zejména v dopravě a průmyslu. Ve 20. století patřila k největším odborovým organizacím ve Velké Británii. Díky vazbám na Labour Party a TUC měla významný politický vliv, který však ke konci století slábl. Roku 2007 se sloučila s odbory Amicus do organizace Unite. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Transport and General Workers’ Union* [online]. Bez data [cit. 9. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/Transport-and-General-Workers-Union

obecních zaměstnanců (National Union of General and Municipal Workers) a další. Report dále uvádí příklad některých článků pojednávajících o spolupráci OSČ a TUC. Dále jsou zde i vyjmenovány zásady členství a jiné podrobnosti: akceptace všech československých zaměstnanců bez rozdílu náboženské příslušnosti a světového názoru; umístění sídla v Londýně; spolupráce s TUC a Mezinárodním odborovým svazem; zásada „dvojitého členství". Následně je rozebráno početní a národnostní složení skupiny.[776]

Zpráva pokračuje seznamem a krátkým popisem jednotlivých odborových skupin OSČ, z nichž vybrané jsou v této práci přiblíženy v oddílu Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu. Některé z nich jsou uvedeny výše v tomto oddílu pod jménem měst, jež Kosina navštívil při své přednáškové činnosti v roce 1942. Celkem je vypsáno 18 místních skupin. Bez zajímavosti není Československá odborová rozhlasová skupina, která byla založena při BBC v září roku 1943. Dne 14. října téhož roku měla zahájit svoje první vysílání. Členové sami organizovali a uskutečňovali rozhlasové projevy pro dělníky v Protektorátě, na Slovensku a pro české dělníky nasazené na práci do Německa. Relace musely projít však ještě konzultací s výborem skupiny, s předsedou odborových internacionál a s vedoucím dělnického rozhlasového oddělení BBC. Zajímavým je, že přestože Josef Kosina byl boku Jána Bečka psán jako předseda, sám se o odborové skupině v memoárech nikdy nezmínil. Podobně je tomu i v jakýchkoliv jiných dostupných záznamech. Z dalších deseti členů skupiny lze pak například uvést Václava Noska, Josefa Kotase, Josefa Bělinu, Václava Majera, Anežku Hodinovou-Spurnou, Viléma Bräunera a Juraje Šéna, kdy poslední zmíněný vykonával funkci zapisovatele.[777]

[776] ABS, sign. Z-6-367, l. 29–33.
[777] *Tamtéž*, l. 36–37.

Po ukázkách projevů Bečka zpráva udává, že „československé odborové vysílání z Anglie do vlasti sehrálo také určitou svojí kladnou úlohu, neboť prostřednictvím něho byla vysílána řada projevů předních československých komunistů v Anglii“. Mezi nimi jmenuje Václava Noska, redaktora Jozefa Vallo (též Valo), členy Státní rady Anežku Hodinovou-Spurnou a Karla Kreibicha a další.[778] Všichni zmínění pokračovali ve větší či menší míře ve své politické kariéře v rámci KSČ i po válce, pročež je také zpráva z roku 1960 označila stále mohla označovat za ty, kteří ve vysílání BBC „sehráli kladnou úlohu“.

Zpráva odkazuje následně na poradu z 5. prosince, která proběhla mezi OSČ, spolkem lékařů, syndikátem novinářů atd. – jedná se o schůzi v návaznosti na konferenci OSČ, rozebranou výše. Následovalo i shrnutí setkání Mezinárodního svazu odborového v roce 1945, avšak Kosinovo jméno zmíněno není. Ke konci zprávy se však objevuje opět u již dříve komentované problematiky obnovy druhé internacionály, kteréžto snahy podporovala Labour Party; z Čechoslováků jmenovitě ve spolupráci s ní pak právě Kosina, Nečas či Bělina. Kosina se však příprav blíže neúčastnil, tudíž není potřeba rozvádět následný popis zprávy o snaze Labour Party a obdobných stran z jiných zemí o danou obnovu.[779]

Ve svém závěru se zpráva vyjadřuje k předním funkcionářům a členům OSČ. Odstavec si zde vysloužil díky své činnosti za války i Josef Kosina: „Dalším významným pracovníkem OSČ, který zůstal v zahraničí, je odborový tajemník a hlasatel britské rozhlasové společnosti BBC Josef Kosina. Je o něm známo, že do roku 1948 udržoval spojení do Československa na některé funkcionáře sociálně demokratické strany a odborů a snažil se je získat pro nepřátelskou činnost. Pro tuto činnost má

[778] *Tamtéž*, l. 33–38.
[779] *Tamtéž*, l. 39–44.

všechny předpoklady, neboť během svého působení v OSČ a u rozhlasové stanice BBC přišel do styku s řadou našich lidí."[780] Poznámka ohledně „získávání některých funkcionářů pro nepřátelskou činnosti" je narážkou na odhalený případ Josef Potočka, kdy Kosina opravdu pomáhal za účelem zisku informací angažovat pro československou sekci britské rozvědky pracovníky z ČSR (více v kapitole CIO). Podrobněji se o Kosinovi zpráva zmiňuje ještě později, jak bude popsáno. Obecná část reportu končí výčtem několika předáků OSČ, především těch, kteří se po roce 1945 navrátili alespoň dočasně zpět do vlasti.[781]

Následuje další část zprávy, nadepsaná „Seznam osob žijících na území ČSSR" (dle číslování elaborátu, nikoliv archiválie, jsou to strany 24–58). Jednotlivci jsou zde rozebráni na osobní, profesní a odborářské rovině.[782] Jako další část přichází „Seznam osob v zahraničí" (dle číslování elaborátu, nikoliv archiválie, jsou to strany 59–110). Některé z uvedených osob prostupují dříve nebo později touto prací, proto je v případě potřeby jejich popis, převzatý částečně i z dané zprávy a případně doplněný, uveden vždy při jejich první zmínce v textu. Zároveň se primárně jedná o jedince, kteří měli něco společného s Josefem Kosinou, či v souvislosti s ním byli zmíněni; celkový přehled pak uvádí zde kontinuálně odkazovaná zpráva dostupná v Archivu bezpečnostních složek.

Na straně číslo 85 zprávy stojí finálně psáno jméno Kosina Josef. Po úvodním popisu týkajícího se data a místa narození, národnosti, státní příslušnosti a zaměstnání, je uvedena i jeho předválečná funkce asistenta ústředního tajemníka Odborového sdružení československého Vojtěcha Dundra. Zpráva navazuje tím, že jako tlumočník

[780] *Tamtéž*, l. 44–45.
[781] *Tamtéž*, l. 45–47.
[782] *Tamtéž*, l. 48

a pro svou znalost angličtiny tehdy byl Kosina přiřazován britským socialistům přijíždějícím na návštěvu do Prahy, díky čemuž poznal řadu významných činitelů britské Labour Party, k nimž patřil i ministerský předseda Attlee (viz oddíl Cesta první).[783] Zpráva pokračuje Kosinovým odjezdem do Anglie těsně před druhou světovou válkou a problematikou jeho financování, o což se postarala částečně TUC a československá vláda v Londýně. Zmiňuje jeho aktivitu v československém odborovém hnutí v Londýně a v britském rozhlase. Vrací se ještě k jeho místním kontaktům: „Své styky s britskými politiky prohluboval, ale současně zveličoval."[784] Jedná se prakticky o potvrzení tohoto Kosinova rysu, který byl již rozveden více v oddílu Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD, a pro československé vyšetřovací orgány vlastně známý již z výslechu Josefa Potočka (více v oddílu Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu).

Zpráva pokračuje slovy: „Charakterisován je jako sociální demokrat reformistického ražení, kritický, v čemž hrají značnou roli jednak osobní poměry – rozchod s manželkou, která zůstala v Praze, dále jeho uražená ješitnost, že se nesplnily jeho předpoklady, že bude hráti význačnou roli v ÚRO,[785] nebo že bude ustanoven sociálním přidělencem v Londýně."[786] Neúspěšný rozchod s manželkou, jak o něm vypovídal Potoček, nepochybně měl vliv na jistou zatrpklost Josefa Kosiny, nicméně jakkoliv velký, jednalo se stále pouze o šrám v jeho osobním životě, který se nemusel nutně promítnout do toho profesního a ideologického. Ostatně již po konci války se svým přátelům při návštěvě ČSR svěřil o nové

[783] *Tamtéž*, l. 168
[784] *Tamtéž*.
[785] Ústřední rada odborů, zkratka ÚRO, byla jednotná odborová organizace v Československu po roce 1945. Periodicky působila jako řídící orgán později založeného odborového hnutí ROH. Viz POKORNÝ, Jiří. *Organizační vývoj ROH 1945–1969*. Pražský historický sborník, 2017, roč. 25, č. 2, s. 190–224.
[786] ABS, sign. Z-6-367, l. 168–169.

partnerce v Anglii.[787] Ambice sociálního demokrata na zaměstnání sociálního přidělence či působení v ÚRO nejsou písemně blíže známy, ač Pavel Kosina, syn dotyčného, vzpomíná, že „v roce 1946 se otec měl účastnit schůze ÚRO".[788] Dokazuje to i zpráva vypracovaná u příležitosti Kosinovy žádosti o britské občanství v roce 1954, kde stojí, že dotyčný v dubnu roku 1946 přijal pozvání znovuzrozených československých odborů a vydal se zpět do domoviny doprovázen britským odborářem a poslancem Tomem O'Brienem.[789] Minimálně z návratů do ČSR po válce a snaze o odborářské i sociálnědemokratické zapojení naznačují, že daná situace minimálně nebyla opravdu Kosinovi lhostejná (viz oddíl Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD).

Úsek zprávy o Kosinově činnosti v roce 1950 zahrnuje jeho působnost ve službách anglických odborů a v BBC „jako hlasatel, kde má na starosti všechny dělnické věci". Zpráva potvrzuje, že sociální demokrat navštívil po válce několikrát svou domovinu, a to na diplomatický pas, který má údajně dosud vlastnit. Dále je uvedena opět zachycená zpráva od Brauna (viz oddíl Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD), která dokazuje Kosinův styk s představiteli ČSSD i po válce. Poslední informací ve zprávě je relativně „nedávné" zjištění o angažování Potočka a dalších členů jeho následné zpravodajské sítě právě ze strany Josefa Kosiny. V dodatku ke dvoustránkové kapitole věnované sociálnímu demokratovi je ještě zmínka o souhrnné zprávě o činnosti Josefa Kosiny a některých jeho spolupracovníků, vypracované dne 2. února 1957,[790] jež je rozebrána v oddílu Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu z toho důvodu, že její vyhotovení bylo přímým dopadem jeho účasti v Potočkově případu.

[787] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 452–455.
[788] *Ústní sdělení Pavla Kosiny*, 24. července 2025, Kladno.
[789] TNA. HO 405/27599/1.
[790] ABS, sign. Z-6-367, l. 168–169.

Report pro V. správu Ministerstva vnitra končí třetí, respektive čtvrtou krátkou částí nesoucí název „Seznam osob cizí národnosti, které byly ve styku s čsl. odboráři v Anglii“ (dle číslování elaborátu, nikoliv archiválie, jsou to strany 111–115). Z pohledu zaměření práce však není tento seznam patnácti pracovníků nijak přelomový, tudíž postačí tato zmínka.

Co se týče hodnocení celého 230 listů, respektive 115 stran dlouhého elaborátu, nutno uznat úsilí a píli I. odboru Ministerstva vnitra. Zaměření zprávy se přirozeně zaměřuje výhradně na působení Odborové skupiny československé, tedy její členy a osoby s její činností související. Přesto se však jednalo (a jedná) o informačně velmi cenné dílo. Úvodní část nese notné známky zabarvení dobovou ideologií, což lze jen těžko v daném kontextu a u elaborátu podobného typu eliminovat. Činnost jednotlivých osob v seznamech je detailně rozebrána, avšak zůstává u tématu a přehledně sděluje, většinou objektivně, fakta.

Vezmeme-li jako příklad dvoulist věnovaný Josefu Kosinovi, přes přesné základní faktografické údaje, shrnutí jeho odborářského a profesního působení, dostaneme i stručné zhodnocení částí jeho osobnosti. V tomto případě je však také nutno brát v potaz již existující složku vypracovanou k sociálnímu demokratovi v roce 1957, na niž zpráva z většiny navázala. O tři roky později tak dochází k jejímu doplnění i na poli odborářském, čímž je obrázek o Josefu Kosinovi dokreslen pro StB ještě o něco podrobněji.

4 Mezinárodní organizace práce (ILO)

4.1 Kosinova cesta do Ameriky

Od svého příjezdu do Anglie byl Josef Kosina v pravidelném styku s anglickými odbory. Měl spoustu známých kontaktů, které napomáhaly britsko-československému sbližování, prosazování jeho vlastních požadavků a celkovému vystupování za československou věc. Dalším důležitým krokem se mělo stát zřízení vlastní československé odborové skupiny,[791] k čemuž došlo 23. října 1941.[792] Ustavující schůze se však Kosina neúčastnil z následně uvedených důvodů, které mu přinesla spolupráce s vládou a anglickými odbory.

Na říjen 1941 se chystala v New Yorku Mezinárodní konference práce. Dne 25. září téhož roku bylo na schůzi vlády dohodnuto, že se jí Kosina zúčastní jako československý dělnický – zaměstnanecký delegát.[793] O pár dní později zaslal tedy Kosina žádost o vycestování, jejímž výsledkem se 29. září stalo spěšně udělené povolení k odjezdu.[794]

Celková sestava, schválená vládou, vypadala následovně: dva vládní delegáti – ministr zahraničí Jan Masaryk a státní ministr Jaromír Nečas; zaměstnavatelský delegát – průmyslník a sběratel Richard Morawetz (též Moravec); dělnický delegát – Josef Kosina; poradce dělnického delegáta – tajemník a redaktor Svazu kovodělníků Josef Bělina (více v podkapitole Mezinárodní konference práce v New Yorku a Washingtonu). Přestože Šrámek upozornil, že za zaměstnance budou vysláni

[791] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 140.
[792] HUBENÝ, *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*, s. 674.
[793] ČECHUROVÁ et al. *Válečné deníky Jana Opočenského*, s. 153.
[794] VÚA–VHA, SB. 24, *Josef Kosina – exitpermit,* č. j. 13249-III/1. odbor, l. 392.

pouze sociální demokraté, kterými byli Kosina s Bělinou, a příště bude třeba dbát i zastoupení jiných stran, návrh došel schválení.[795]

Po souhlasu britského rozhlasu k dočasnému uvolnění se Kosina začal připravovat na cestu do Ameriky. Jako malou epizodu popisuje ve svých *Vzpomínkách z druhé světové války* výměnu protektorátního pasu za řádný diplomatický, což sarkasticky komentuje slovy: „Z otrockého pasu německého protektorátu diplomatický pas Československé republiky v zahraničním odboji; jistě pozoruhodná metamorfóza."[796]

Před odjezdem Kosina ještě navštívil prezidenta Beneše za účelem prodiskutování tehdejšího mezinárodního postavení s ohledem na veřejné projevy i soukromé rozhovory, které bude zaměstnanecký vyslanec poskytovat nejen na konferenci, ale i v krajanských kruzích po Americe. Kosina píše, že z prezidentovy kanceláře odcházel povzbuzen zdárným vývojem situace, jenž mu Beneš před odchodem vyložil, tedy prostě s jakýmsi předodjezdovým uklidněním.

Samotné dění, události i průběh cesty do Ameriky popsal Kosina v *Americkém deníku*, který zahrnul do svých *Vzpomínek z druhé světové války*. Začal jej psát již poslední den pobytu v Londýně, a i přes údajná častá pokušení zanechat této činnosti vytrval, díky čemuž lze autentické zážitky i popis situací dobře reflektovat.[797] Pro lepší vhled do situací, událostí, zkušeností, ale i zážitků a samotného Kosinova vnímání americké cesty bude na následujících stránkách chronologicky prezentován výběr z deníku sociálního demokrata. Odborovými aspekty a samotnou konferencí se zabývají podrobněji podkapitoly následující.

[795] NĚMEČEK et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 1*, s. 601.
[796] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 140–141.
[797] *Tamtéž*, s. 141–142.

Autor této práce si uvědomuje, že v následném textu dochází v jisté míře k přejetí Kosinova narativu a přiznává to. Protože se jedná o deník popisující z většiny zážitky a pocity sociálního demokrata, nepokládá to za závadné – naopak, jako příhodnou a prozaickou ukázku vnímání běžného člověka, což může taktéž leccos napovědět o jeho osobnosti. Mimo to převážnou většinu následujících informací lze nalézt pouze v pramenu právě Kosinových memoárů.

Tedy: dne 15. října se počíná Josefu Kosinovi nová kapitola. Pět minut před půl desátou večer odjíždí vlakem z Eustonského nádraží v Londýně do Greenocku ve Skotsku, kde jej čeká nalodění. S jediným přestupem v Glasgow nastupuje již v poobědových hodinách československý delegát do malého parníku, který jej dopraví k „šedě natřenému obru, kotvícímu dále od břehu v zátoce“. Na francouzské lodi *Pasteur* je Kosina ubytován v jedné kabině s Bělinou, kterou oba sdílí pak ještě se třemi anglickými důstojníky. Atmosféru panující na lodi popisuje vyslanec jako uvolněnou, veselou, až neválečnou. Vyplutí přichází druhý den okolo desáté hodiny večerní a 18. října se loď již zařazuje na volném moři do konvoje lodí; nákladní loď *Star* před sebou, nalevo mateřská letadlová loď *Indomitable* a před ní ozbrojená obchodní loď. Kolem krouží šestice torpédoborců, doplněná hlídkujícími letadly z letadlové lodi. Na lodi je celkem asi 4,200 pasažérů, z toho jen zhruba 100 civilistů. Řady vojáků se skládají ze zástupců mnoha evropských národů. Málokdo z cestujících, Kosinu nevyjímaje, ujde mořské nemoci, kterou dotyčný ale dle svých slov překonává již během 24 hodin, ráno 20. října. O čtyři dny později loď

Pasteur na moři osiří z důvodu odpojení doprovodných lodí a rychlostí 28 uzlů[798] se přibližuje k západu.[799]

Osm dní po vyplutí přiráží spojenecká loď k pobřeží kanadského města Halifax. Okolo šesté hodiny večerní vystupuje Josef Kosina na půdu v Novém Skotsku, aby si směnil hotovost. Navečer se vrací ještě přespat do kabiny lodi. Následující den, v neděli 26. října, odjíždí delegace vlakem do Montrealu. Po příjezdu do francouzsko-anglické metropole druhý den se Kosina setkává s československým generálním konzulem Františkem Pavláskem. Mimo to navštíví sociální demokrat ještě vojenskou misi československé armády, vedenou podplukovníkem *Hutníkem* (vlastním jménem Čeněk Kudláček), který mimo Kanadu působil dříve ještě v Bolívii a Francii a po roce 1948 emigruje nastálo s rodinou do USA.[800, 801]

Na Mezinárodní konferenci práce v New Yorku dorazil po celonoční jízdě vlakem Josef Kosina dne 28. října 1941. Co se týče data, nezůstalo jen u symboliky; na místě probíhaly i samotné oslavy tohoto československého výročí. Sám Kosina se jich však neúčastnil z důvodů studia materiálů a přípravy poznámek k vystoupení v plénu konference, k němuž došlo 30. října. Vedle účasti na shromáždění Kosina vzpomíná i na samotný New York, jenž jej uchvátil výškou budov. Mezi nimi si vybral k návštěvě Empire State Building, z jejíhož vrcholu „je báječná podívaná na celý ostrov Manhattan, na němž stojí Nový York, a který se prostírá pod vámi jako ohromná mapa“.[802]

---

[798] 1 námořní uzel je definován jako jedna námořní míle (1,852 kilometrů) uražená za 1 hodinu. Viz ČESKÁ METEOROLOGICKÁ SPOLEČNOST. *Uzel*. In: *Meteorologický slovník* [online]. Bez data [cit. 24. 11. 2025]. Dostupné z: http://slovnik.cmes.cz/heslo/4187

[799] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 143–146.

[800] Viz JIRÁNEK, Tomáš. *Šéf štábu Obrany národa: neklidný život divizního generála Čeňka Kudláčka*. Praha: Academia, 2015.

[801] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 146–147.

[802] *Tamtéž*, s. 148–151.

Po uzavření konference dne 6. listopadu 1941, které zahrnovalo i návštěvu hlavního města Spojených států v čele s jejich hlavním představitelem, se delegace vrátila opět do New Yorku. Při volnějším programu, který nyní Josefa Kosinu čekal, se sociální demokrat opět věnuje prohlídce velkoměsta. Během toho však má, dle svých slov, neodbytný pocit nepatřičnosti a poznamenává si: „Moje místo je přece v Londýně, tam se bojuje, tam je válka. Nemohu se zde s tou americkou bezstarostností spřátelit.“[803]

V pondělí 10. listopadu zašel Kosina na generální konzulát, kde se setkal s Janem Fierlingerem, organizátorem krátkovlnného českého vysílání z USA a mladším bratrem Zdeňka Fierlingera.[804] Společně jednali o rozhlasových věcech, kdy Kosinovi bylo sděleno, že kvalita poslechu vysílání z Londýna není špatná, zato počet posluchačů zaostává. Největší zájem je o ranní vysílání v 6 hodin, které zní v Americe o půlnoci. Hlavně se poslouchá zdejší vysílání v českém jazyce. Vysílání z Bostonu poslouchají také Čechoslováci v Jižní Americe. Česky vysílá 30 minut týdně Manilla, a dokonce Šanghaj se zajímá o české desky a projevy. Odhady ohledně množství posluchačů uvedl Fierlinger na sto tisíc z celkového počtu půl druhého milionu [etnických] Čechoslováků v zemi. Odpoledne téhož dne zavítal s Masarykem a Bělinou Kosina na polský konzulát k dodatečné diskuzi ohledně již ukončeného projednávání konference. Po tomto setkání Kosina jel ještě na „čaj“, který pořádalo ministerstvo práce.[805]

O dva dny později pozval přijetí na oběd ze strany ředitele newyorského Úřadu práce a sociálního pojištění a ředitelky Speciálních

[803] *Tamtéž*, s. 153–155.
[804] DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II: biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha: Academia, 2013, s. 323.
[805] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 156.

knihoven města New York. Na schůzce se dozvěděl hodně o americké organizaci sociálního pojištění a sociálně-politickém studiu. Odpoledne navštívil centrální Speciální knihovnu. Navečer ještě zavítal na večeři Svazu knihovníků, kde promluvil o Československu, za což se mu, dle jeho slov, dostalo vřelého potlesku.[806]

Dne 13. listopadu dopoledne se Josef Kosina sešel s Janem Masarykem, aby pohovořili o zásadách československé propagační práce v Americe. Ministr zahraničí vyslovil tyto směrnice: jsme zástupci Československa předmnichovského; neuznáváme nic, co Hitler udělal, včetně anexe Rakouska; s Maďarskem se chceme dohodnout a v evropské politice musíme být flexibilní, nikoliv úzkoprsí. Američanům budeme opakovat, že nebudou bojovat za „nějaké Československo", nýbrž za sebe a že Amerika je pokračováním evropské kultury, která se, bez jakýchkoliv iluzí, nachází ve smrtelném nebezpečí. Dále budeme vždycky zdůrazňovat, že jakékoliv jednání s Hitlerem je naprosto vyloučeno.

Setkání přešlo ve schůzi u Masaryka v hotelu Vanderbilt v 5 hodin odpoledne. Kosina píše, že zde panovala přátelská nálada za přímých a otevřených rozhovorů. Diskutován byl i příjezd Milana Hodži do Ameriky a jeho potenciální vliv na místní Slováky a obecně jeho politikaření. Mezi další témata večera patřila vnitropolitická situace ve Spojených státech, konkrétně konflikt Rooseveltovy silné pozice a izolacionistů, jejichž vliv rostl.

Po tomto setkání navštívil sociální demokrat na pozvání Clementa Attleeho,[807] jenž se údajně působil ohledně svého pobytu v Americe

[806] *Tamtéž*, s. 157.

[807] Clement Attlee se účastnil konference jako zástupce britské vlády. Viz INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Record of proceedings: Conference of the International Labour Organisation, New York and Washington, D.C., 1941* [online]. 1941 [cit. 12. 11. 2025]. s. XII. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09616/09616%281941%29.pdf

spokojeně. Ve večerních hodinách měl Kosina schůzku ještě s Bracketem Lewisem, kterého kdysi znal v Praze jako zdejšího ředitele YMCA.[808] Jednali o rozhlasu, a to vzhledem k Američanově jazykové vybavenosti v češtině. Bylo řečeno, že New York se pokouší o zavedení ranního vysílání pro dělníky po vzoru Londýna. Lewis navrhl Kosinovi zřízení pravidelného vysílání pro americké Čechy v Londýně, které by mohlo přispět k popularizaci odboje – Kosina si návrh zapsal s poznámkou, že se jedná o dobrý námět a možná by při informování zdejšího veřejného mínění vskutku mohl posloužit.[809] Následující rok, ještě před Kosinovým návratem do Velké Británie, a tedy nezávisle na něm, bylo skutečně zavedeno v únoru 1942 vysílání Hlas Ameriky (Voice of America) po japonském útoku na přístav Pearl Harbor.[810]

Dne 14. listopadu vystoupil Josef Kosina na krajanské schůzi v rezidenci Mount Vernon, sídle prvního amerického prezidenta George Washingtona. Jednalo se o komornější setkání, kterého se účastnilo asi šedesát „krajanů". Kosina mluvil anglicky, i proto, že většina přítomných už neovládala český jazyk. Nálada však byla velmi dobrá a československého vyslance dojala snaha bývalých Čechoslováků pomáhat bývalé vlasti.

[808] V roce 1926 působil Kosina u YMCA jako úředník. Viz ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 57.

[809] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 157–159.

[810] Voice of America je americká vládní rozhlasová stanice založená během druhé světové války jako nástroj informační a propagandistické kampaně USA. Jejím cílem bylo poskytovat zprávy o průběhu války a americké politice a zároveň čelit protiamerické propagandě v Evropě a Asii. Vysílání bylo od počátku vícejazyčné a rychle se rozšiřovalo. Po válce se stalo součástí širšího informačního působení USA a významně se zapojilo i do ideologického soupeření během studené války. Viz LOVE, Renée. *Voice of America Begins Broadcasting* [online]. 2023 [cit. 11. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.ebsco.com/research-starters/military-history-and-science/voice-america-begins-broadcasting

Následující den přišla na pořad schůzka s Jaromírem Nečasem a diskuze ohledně potírání izolacionistické propagandy, která nabourává britský i československý odboj. Večer se sešel ještě s Emanuelem Viktorem Voskou,[811] významným agentem ve spojeneckých službách. Setkání na něj zapůsobilo a z rozhovoru s autorem knihy *Spy and Counterspy* viděl, že má dotyčný stále výborné styky a mrzelo ho, že jej „naši" nedovedou lépe využít.[812]

Dne 17. listopadu 1941 zašel Josef Kosina na československý konzulát, aby si přečetl některé dopisy posluchačů rozhlasu. Zajímaly ho nejvíce dopisy z domova, zmiňuje pak výslovně jeden, týkající se tajného zavedení malého vysílače schopného krátkovlnného vysílání v lese, který na něj zapůsobil svou odvahou. V osm hodin téhož dne promluvil česky a anglicky ještě na schůzi v dělnické sokolovně.[813]

Den poté se sociální demokrat dostavil na mezinárodní konferenci, která se zabývala otázkami budování válečného průmyslu. V městě Albany po dohodě promluvil na společné slavnostní večeři. Té předsedal guvernér Herbert Lehman, pozdější první generální ředitel UNRRA,[814]

[811] Emanuel Viktor Voska (1875–1960) byl sociální demokrat a významný zpravodajský představitel. V závěru 19. století se stal v USA známým podnikatelem. V roce 1917 působil v americké armádě jako styčný důstojník s čs. legiemi, spolupracoval s T. G. Masarykem i E. Benešem. Později organizoval protibolševickou činnost v Rusku. Po dobu druhé světové války působil v amerických organizacích Úřad pro strategické služby a Úřad válečných informací. Po válce se vrátil do ČSR a stále udržoval kontakty s představiteli zastupitelských úřadů USA. V roce 1950 byl zatčen StB a po téměř čtyřleté vazbě odsouzen k trestu odnětí svobody na deset let. V důsledku špatného zdravotního stavu mu byl trest přerušen v prosinci 1959 krátce před jeho smrtí. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Emanuel Viktor Voska* [online]. Bez data [cit. 12. 1. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/voska-emanuel-5ujMKI

[812] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 160.

[813] *Tamtéž*, s. 160–161.

[814] United Nations Relief and Rehabilitation Administration (Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu) byla mezinárodní organizace založená v roce 1943. Měla za úkol zajišťovat pomoc obětem druhé světové války ve všech oblastech pod

vedle nějž Kosina seděl na pódiu. Po večeři promluvil sám o Československu a odporu v Evropě proti okupantům, kterýžto projev se, podle jeho slov, shledal s velkým úspěchem a ohlasem. Po večeři na pozvání jednoho z přítomných přijal nabídku návštěvy farmy nedaleko města, kde nakonec strávil noc.[815]

Dne 20. listopadu, poté, co se den předtím dopravil vlakem z Albany zpět do New Yorku, zastihl Kosinu Den díkůvzdání. Večer strávil v luxusním „Rainbow Room" na šedesátém pátém poschodí mrakodrapu RCA a jak popisuje, nedokázal se přestat udivovat nad kontrastem světel, tance, hudby a jídla ve srovnání se zatemnělým a bombardovaným Londýnem, který mu však přesto přeci jen byl bližší.

Dne 21. listopad pro Kosinu byl spíše střídmějším dnem – telefonicky jej informoval ministr Nečas o tom, že plánuje návrat do Londýna asi 7. prosince, tedy že možná pojedou společně – nakonec se tak však nestalo. Sociální demokrat následně v 10.30 odjel do Washingtonu, kde zavítal na návštěvu velvyslanectví.[816]

Den nato vyjel vlakem, dle plánu, do Chicaga. Při cestě jej potkala bizarní příhoda spojená se zrušením prohibičního zákona,[817] kdy každý stát USA spravoval od té doby prodej lihovin sám. Když si vyslanec

kontrolou OSN. Program převážně financovaly Spojené státy americké, důležitým partnerem byla i Velká Británie. Poválečné Československo bylo jedním z hlavních příjemců pomoci, přičemž své hlavní programy zde UNRRA ukončila do roku 1947. Viz POLITICKÉ PROCESY. *UNRRA* [online]. Bez data [cit. 15. 7. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/vecny/unrra-7g4uEh

[815] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 161–162.

[816] *Tamtéž*, s. 162–163.

[817] Prohibice ve Spojených státech byla zavedena 18. dodatkem Ústavy roku 1920, který zakazoval výrobu, distribuci a prodej alkoholu, avšak ukázala se jako neúspěšná. Vyvolala naopak nelegální výrobu a organizovaný zločin spojený s prodejem. Postupně proto došlo k jejímu uvolnění a následnému zrušení v roce 1933, kdy byla zároveň přenesena pravomoc regulace alkoholu na jednotlivé státy. Ty si tak mohly samy rozhodnout, zda zákaz zachovají, či nikoli, přičemž v některých oblastech platil ještě dlouho poté. Viz ANDĚL, Milan. *Prohibice v USA v letech 1920–1933*. Bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, 2018.

objednal u číšníka koktejl, s úsměvem mu dotázaný odpověděl, že se právě nachází ve státě Indiana, kde „se nepije“. Za dvacet minut však přejedou hranice a hned bude mít prý koktejl na stole, k čemuž následně opravdu došlo. Noc strávil Kosina ve vlaku a když druhý den vstal z lůžka, přivítal jej výhled na sníh a Michiganské jezero. Po příjezdu do Chicaga se Čechoslovák ubytoval v 37. poschodí hotelu Morrison na Madison and Clark Street a neděli zakončil skromným hotelovým posezením s několika krajany, kteří byli o jeho příjezdu předem zpraveni.[818]

V den, kdy zbýval přesně měsíc do Vánoc, se Josef Kosina procházel po rozlehlém Chicagu. Dojem v něm zanechala například Cermak Road,[819] ale také spousta českých firem se světelnými reklamami hlásajícími „Votypka“, „Kocka“, „Novotny“ a podobně. Do řeči se dal s prodavačkou v jednom z takových obchodů a dověděl se od ní, že ani anglicky neumí, protože se všude, kde potřebuje, zde domluví česky.[820]

Dne 25. listopadu se Kosina účastnil přednášky pro Poláky a Čechoslováky, kterou pořádal Benešův reprezentant v Americe Ján Papánek, který po válce byl jmenován stálým delegátem v New Yorku a podílel se i na založení Rady svobodného Československa.[821] Sešli se zde významní zástupci československé kolonie v Chicagu a řeč pronesl Jan Masaryk. S ministrem zahraničí se také Josef Kosina sešel druhý den u oběda, kde

[818] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 163–164.

[819] Cermak Road, významná ulice v Chicagu, pojmenovaná po českoamerickém starostovi města Antonínu Čermákovi. Vznikla přejmenováním původní 22. ulice a prochází oblastmi s historicky silným zastoupením českých přistěhovalců (zejména čtvrť Pilsen), kde tvořila důležitou obchodní a komunitní osu. Dodnes představuje významnou dopravní tepnu města. Viz THE CZECH & SLOVAK AMERICAN GENEALOGY SOCIETY OF ILLINOIS. *"Czech California" - "Bohemian California"* [online]. Bez data [cit. 13. 7. 2025]. Dostupné z: https://csagsi.org/czech-california/

[820] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 164.

[821] Viz MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ján Papánek* [online]. Bez data [cit. 17. 8. 2025]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/papanek_jan.html

došlo k usnesení, že sociální demokrat se vydá dále na západ, kde navštíví některé další československé kolonie. Po obědě následovala cesta k místu, kde v Chicagu měl v budoucnu stát Masarykův pomník. Při této příležitosti se zde sešli chicagský okresní pokladník a bývalý spolupracovník Antonína Čermáka John Toman, sochař Albín Polášek a další zástupci městských úředníků – všichni (amerikanizovaní) Čechoslováci. Místo pro sochu blanického rytíře s plaketou věnovanou T. G. Masarykovi bylo vybráno na prostranství před International House, jenž je součástí chicagské univerzity a kde socha stojí dodnes. Navečer navštívili politici ještě Českou Besedu, kde Masaryk opět promluvil. Kosina popisuje jeho řeč jako skvělou „až na to, že příliš vynášel [Kosinovu] činnost v Londýně, která si jistě nezasluhuje takového chvalořečení".[822] Samozřejmě vyvstává otázka hranice mezi ješitností a skutečnou skromností – Masarykův projev se nezachoval a psaný text z vlastních Kosinových vzpomínek pochopitelně postrádá už z principu žánru elaborátu objektivitu. Na základě dosud zjištěných a uvedených rysů Kosinovy osobnosti a jeho vlastností však s poměrnou jistotou tvrdit, že Masarykova pochvala sociálního demokrata rozhodně minimálně neurazila, naopak mu spíše udělala dobře. Nutno však říct, že již v tomto období jistě lze z obecného pohledu Kosinovi také v působení pro „naši věc" viditelné zásluhy po pravdě přiznat.

Dne 28. listopadu navštívil Kosina v Chicagu konzulát a na večeři přijal pozvání generálního tajemníka Československého národního sdružení. Mezi nové informace, nabyté na tomto setkání, pro Kosinu patřil celkový počet členů v československých klubech a organizacích, který dosahoval údajně 300 tisíc a také fakt, že v Americe je sedm českých deníků

[822] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 164–165.

a dohromady vychází 60 českých časopisů. V pozdější části večera zašel Čechoslovák společně s generálním tajemníkem navštívit sokolský bazar v Tyršově sokolovně na chicagském předměstí Cicero. Kosinu zde přivítal obraz české slavnosti, jak si ji pamatoval jako malý chlapec v době před rokem 1914. Sám to popsal slovy: „Sousedé sedí u stolů při pivě, děti pobíhají a křičí, zkrátka ovzduší lidové veselice, které v době mezi oběma válkami u nás téměř vymizely. Zde však doba nepokročila a američtí Češi se baví takovým způsobem, jako tomu bylo ve vlasti před jejich odjezdem do Nového světa."[823]

Víkend a zároveň poslední dva listopadové dny trávil zaměstnanecký delegát na farmě česko-amerického farmáře v Bradfordu. Zde si politik užil, podle svých slov, několik nejpříjemnějších dnů svého amerického zájezdu, naplněných příjemnou společností a venkovskou atmosférou. Začátek posledního měsíce v roce zahájil Kosina ještě v dané usedlosti a navštívil nedalekou školu, do níž docházely farmářovy děti. Plánovaný návrat do Chicaga odložil z důvodu schůzky s několika místními funkcionáři. Druhý prosinec se nesl ve znamení návštěvy kanceláře Československého národního sdružení a tamního hovoru o místní politice. Následující den zavítal Kosina k politiku Vojtovi Benešovi, který jej přijal velmi přátelsky a vyptával se na poměry v Londýně. Kosina zmiňuje, že mu prezidentův bratr připadal skromný, slušný, zachovalý, plný energie a víry v budoucnost. Den zakončil vyslanec ještě českou patnáctiminutovou promluvou do místní rozhlasové stanice WHFC.[824, 825]

[823] *Tamtéž*, s. 165–166.

[824] WHFC (od roku 1962 WVON) byla od roku 1926 lokální rádiovou stanicí chicagského předměstí Cicero. Viz GHRIST, John Russell. *Valley Voices: a radio history*. Carpentersville, IL: John Russell Ghrist, 1996.

[825] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 166–167.

Ráno 4. prosince navštívil sociálního demokrata funkcionář Národního sdružení, který zapředl debatu o místních poměrech. Přestože ze své pozice nemohl Kosina svému hostovi nijak přímo pomoci, rozšafně si do poznámek napsal alespoň, že „přesto však splnila tato schůzka vcelku svůj účel, protože si tento dobrý pracovník aspoň ulevil." Večer téhož dne se politik vydal na cestu vlakem do města Cedar Rapids ve státě Iowa. Po ubytování v hotelu Roosevelt si Kosina krátil čas listováním v telefonním seznamu. Udává, že našel 22 Nováků, 12 Novotných atd.[826]

Den nato navštívil Čechoslovák nedaleko města Tama indiánskou čtvrť,[827] kde americká vláda vystavila pro obyvatele úhledné domky. Kosina popisuje, že v nich Indiáni však nechtějí bydlet a vedle svého obydlí si raději staví charakteristické „týpí". Mimo barvu pleti a jejich početnou akumulaci v rezervacích je však popisuje jako „evropeizované". Navečer se vrátil opět do Cedar Rapids.[828]

V neděli 7. prosince na požádání promluvil Josef Kosina do místní rozhlasové stanice. Odpoledne byl na návštěvě v rodině jednoho místního českého funkcionáře, kde se při poobědovém poslechu rádia dozvěděli děsivé zprávy. Kosina popisuje situaci následovně: „Docela neočekávaně byl program přerušen a hlasatel oznámil vzrušeným hlasem japonský útok na Pearl Harbour. Všichni byli ohromeni. Nemluvili jsme pak již o ničem jiném nežli o skutečnosti, že Amerika je náhle ve válce. Škoda,

[826] *Tamtéž*, s. 167–168.

[827] Dnes jediný federálně uznaný indiánský kmen ve státě Iowa, Sac & Fox Tribe of the Mississippi in Iowa, je známý jako Meskwaki Nation neboli „Lidé červené země". K roku 2026 má kmen přes 1 450 registrovaných členů a více než 1 230 potomků Meskwaki. Prostřednictvím zachování tradic, zlepšování komunitních služeb a rozvoje podnikatelských příležitostí se lid Meskwaki Nation snaží chránit svou přirozenou suverenitu, uchovávat a rozvíjet svou kulturu a zlepšovat kvalitu života pro budoucí generace. Viz MESKWAKI NATION. *Sac & Fox Tribe of the Mississippi in Iowa* [online]. Bez data [cit. 5. 1. 2026]. Dostupné z: https://www.meskwaki.org/

[828] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 170.

že jsem neměl svůj rozhlasový projev dnes večer namísto dopoledne. Byl bych nasadil docela jiný tón. Ještě když jsem se večer po 11. hodině vrátil do hotelu, byla hala plná lidí poslouchajících nejnovější zprávy. Nebylo pozorovat žádné nadšení, spíše naopak stísněnost. Přes všechnu tu zdejší zaraženost nemohl jsem se ubránit pocitu jistého uspokojení. Nyní je toliko otázkou času, kdy Amerika zasáhne také v Evropě a nesmírné výrobní zdroje této země budou vrženy na váhy na naší straně. Konec války se dnešním dnem podstatně přiblížil."[829]

Následující den se Kosina vydal na výlet po městě na obhlídku místních farmářských poměrů. Druhý den se vypravil již zpět do Chicaga. Při návratu popisuje výhled z vlaku na sluncem osvícenou řeku Mississippi, která mu navodila romantické myšlenky na Indiány, avšak s příchutí hořkosti vlivem pár dní starých vzpomínek na situaci příslušníků tohoto etnika v městě Tama.

Dne 10. prosince se Josef Kosina ocitl „zase v hlučném Chicagu". Po krajanské schůzi vedl rozhovor s jedním z amerických Čechů, který mu popisoval Černý pátek 29. října 1929, kdy došlo ke krachu na americké burze. Hned druhý den se Kosina rozloučil se všemi, které v Chicagu poznal a odpoledne se vydal na další cestu, tentokrát do Clevelandu.[830]

Po ubytování v Clevelandu se československý vyslanec vydal na pozvání do redakce místních listů a navečer navštívil ještě schůzi v sokolovně, kterou pořádala odborová organizace textilního dělnictva. Dorazilo asi tisíc lidí a sociální demokrat zde pronesl řeč v angličtině. Sám si posléze poznamenal, že není snadné mluvit na dělnických schůzích v Americe. Slovo „socialismus" nelze ani vyslovit a odborové organizace jsou založeny na jiných zásadách nežli v Evropě. Jediný možný systém je

[829] *Tamtéž*, s. 171–172.
[830] *Tamtéž*, s. 173.

zde kapitalismus a účelem odborového hnutí je využít své síly a disciplíny pouze k vybojování co nejlepších pracovních a mzdových podmínek, naproti evropské snaze o změnu uspořádání společnosti. Odpoledne Kosina navštívil ještě jeden závod, jehož vedoucí jej pozval na další den do průmyslnického klubu, kde se měla konat schůze s debatou, kteréžto pozvání Čechoslovák ochotně přijal.[831]

Dne 13. prosince se dopoledne sešel s krajanskými pracovníky, aby je zpravil o novinkách z Londýna. Následně se dostavil na smluvenou schůzi, kde se konala debata na téma „Měly by poměry v odborových organisacích být upraveny zákonem?“. Shromáždění trvalo téměř do pěti hodin, Kosina jej však zpětně popsal jako velice zajímavé. Večer navštívil ještě slavnostní banket, kde se podle jeho okázalosti utvrdil v tom, že „americkému dělníkovi se daří dobře“.

Další den, kterým byla neděle, na Kosinu čekal tajemník textilníků a zavezl jej na veřejnou schůzi Kongresu průmyslových organizací, aby zde dotyčný promluvil. Sociální demokrat ve vzpomínkách píše, že v tuto dobu již byla úloha řečníka na veřejných projevech mnohem jednodušší, protože „dnes už je pro válku každý“. Mohl tím pádem mluvit proti Němcům ostře a otevřeně, kdy tento jeho proslov vyslechly údajně dva až tři tisíce lidí. V pět hodin dorazili českoslovenští krajané a Kosina mluvil ještě pak na dvou schůzích česky. Dalším bodem programu ve vyslancově agendě měl být návrat do New Yorku, avšak shledal, že stačí, když se na místo dopraví až o den později než původně plánováno a rozhodl se, že ve volném čase navštíví během cesty přes Buffalo světoznámé Niagarské vodopády.[832]

[831] *Tamtéž*, s. 174–175.
[832] *Tamtéž*, s. 175–176.

Dne 15. prosince, po předchozím pozdním nočním příjezdu do Buffala, nastoupil o půl jedenácté na autobus směrem k cílené destinaci. Svoje dojmy popisuje Kosina takto: „Z autobusové stanice není nutno se na cestu k vodopádům ani ptát. Je docela zřetelně slyšet mohutný hukot. Vodopády samy na mne neučinily dojem, který jsem očekával. Jsou ohromné a mohutné, ale po tom po všem, co jsem již o nich četl, očekával jsem ještě něco velkolepějšího. V tuto roční dobu bylo u vodopádů velmi chladno, zasněženo a pusto. Je zde stálý liják, který ihned tuhne v led. Podívaná vzhůru, na řítící se spousty vod, je však úchvatná." K večeru se návštěvník vrátil do Buffala, ze kterého se následně vydal na cestu do New Yorku. Sem dorazil ráno dalšího dne a ubytoval se v hotelu Barbizon Plaza, nedaleko Central Parku.[833]

Období mezi 17. a 28. prosincem Kosina shrnul do jediného většího odstavce. Zmiňuje, že situace na transatlantické letecké lince se, podle očekávání, podstatně zhoršila. Letenka na cestu domů, původně v platnosti k 18. prosinci, která měla sociálnímu demokratovi zajistit přepravu do Lisabonu a následně do Londýna, tak byla zrušena. Sám se však rozhodl, že nakonec raději pojede lodí a bylo mu nabídnuto místo k 29. prosinci, které přijal.

V následujících volných dnech tak obcházel krajanské schůze v New Yorku a okolí. Navštívil Metropolitan Operu, kde působila v té době již světoznámá operní pěvkyně Jarmila Novotná, se kterou se Kosina později zběžně seznámil na jedné sešlosti, již pořádal Jan Masaryk.

Na Štědrý den zůstal Čechoslovák v hotelu. Poslouchal rádio a četl *Listy z vyhnanství* od spisovatele Egona Hostovského.[834] S tímto

[833] *Tamtéž*, s. 176–177.
[834] *Tamtéž*, s. 177.

spisovatelem se také následující den dopoledne sám ještě sešel, aby od něho převzal dopis, který měl následně doručit spisovateli Františku Langrovi, jenž toho času přebýval v Londýně.[835] Za zmínku stojí i společný „geografický" vztah Kosinův a Hostovského, neboť oba měli blízko k městu Opočnu. Dcera Egona Hostovského Olga Castiellová Hostovská žila v Opočně v letech 1939–1945 a dodnes má k městu úzkou vazbu. Její opočenský dědeček Cyril Ondrák, sociální demokrat, který byl členem ilegální sokolské organizace, skončil jako odsouzenec za napomáhání československým parašutistům a byl jako šedesátiletý popraven v Mauthausenu 24. října 1942.[836] Josef Kosina se v Opočně narodil a strávil zde své dětství i mládí. Hostovský, přestože sám přišel na svět ve východočeském Hronově, si tak jistě mohl, s jistou dávkou imaginace, pohotově vyměnit pár slov v New Yorku s Kosinou i o Opočnu.

Dne 29. prosince ve tři hodiny odpoledne si československý zaměstnanecký delegát Josef Kosina zavezl své věci na norskou motorovou loď *Tai Shan*. V porovnání s lodí *Pasteur*, kterou připlul Kosina do Ameriky, se jednalo o dost menší plavidlo, Kosina však popisuje, že vyhlídky na následující dva týdny strávené na moři zpříjemňovaly alespoň útulné a vzhledné kabinky pro cestující. Od břehů Nového světa loď odrazila v deset hodin večer a podél Manhattanu a „pod dohledem sochy Svobody" zamířila k poslední zastávce před vyplutím na širý oceán, kterou mělo být opět kanadské město Halifax.[837]

Poslední dva dny v roce tak pluje loď směrem k severu. Moře je klidné a Kosina, opět doprovázený „věrným" Bělinou, se v mezičase již

[835] LANGER, František. *Korespondence. Díl 1: A–K*. Ed. Marta Dandová. Praha: Akropolis, 2006, s. 227.
[836] HOSTOVSKÁ, Olga et al. *Vzpomínky na Opočno*. Opočno: Občanské sdružení ABAKUS, [2014], s. 4.
[837] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 177–178.

seznámil s některými spolucestujícími. Zpětně jako veselou vzpomínku Kosina popsal den 31. prosince. Na Silvestra se vody poněkud rozbouřily, sociální demokrat se ale odhodlal, že mořské nemoci nepodlehne a bude se věnovat oslavám brzkého příchodu nového roku. Sám píše: „Někteří přítomní byli sice pobledlí, jako asi já, ale veselo bylo. Jednu pověru jsem však prohlédl dokonale. Někteří lidé říkají, že alkohol zahání mořskou nemoc." A trpce dodává: „Není to pravda."

První den roku 1942 se Josef Kosina probudil v Halifaxu, kam loď mezitím doplula. Naposled zde vystoupil k procházce po americkém kontinentu a k večeru se dostavil zpět na plavidlo, dle svých slov s pocitem, jako by se konečně vracel domů. Druhý den ráno o půl jedenácté loď vyrazila. Kosina popisuje, že *Tai Shan* se brzy začala silně kolébat a kymácet, ale sám už prvotní obtíže překonal a mentálně se nyní cítí skvěle, s vidinou brzkého přibytí do svého (druhého) domova.[838]

Po bouřlivé noci se moře uklidnilo a konvoj se již seřadil a postupuje vpřed rychlostí šest uzlů. *Tai Shan* se nachází na pravé straně konvoje, úplně na kraji ve třetí řadě. Celý zbytek doprovodu tak může posádka pozorovat po své levici. Jeho střed tvoří tankové lodi, které by pro potenciální útočníky byly kořistí nejžádanější.

Mezi 6. a 7. lednem bylo moře stále klidné, leč mlhavé. Při obědě se ozvalo temné zadunění, které posádku vyděsilo. Jednalo se o zvuk hlubinné protiponorkové pumy. Dunění se ozvalo ještě několikrát a podle Kosiny se pokaždé celá loď otřásla. Nic dalšího se však již nepřihodilo a zbytek dne i noci uplynul klidně.[839]

V noci z 8. na 9. ledna se rozpoutala prudká bouře. Kosina píše, že byl téměř vyhozen z postele prudkým kymácením lodi. Mořská nemoc

[838] *Tamtéž*, s. 178–179.
[839] *Tamtéž*, s. 180.

jej však minula. Ráno si pochvaloval pohled na moře, kde se „valí obrovské vlny pokryté bílou pěnou, hrající si s lodí jako se skořápkou“. Před obědem však přichází sněhová bouře. Kapitán s nadhledem uklidnil posádku alespoň tím, že v tomto počasí není obav před nepřáteli.[840]

Dne 9. ledna stále zuří bouře, avšak Kosina vnímá tuto událost celkově jako „krásný obraz divokosti přírody“. Baví se psaním a učením námořní terminologie a pojmů jako *pitching* (houpání lodi po délce), *rolling* (velmi silné kolébání) nebo *head sea* (vlny směřující proti směru plavby lodi). Kolem večeře dosáhla bouře vrcholu. Vlna utrhla elektromotor na palubě uprostřed lodi, který následně rozbořil střechu nad palubou zpřerážením všech podpůrných sloupů a zničil jeden záchranný člun. Vítr také utrhl část střechy na kapitánském můstku. Celkovým důsledkem bouře byla spousta vody, která se dostala až do kabin cestujících.[841]

Druhý den se loď *Tai Shan* ocitla na moři sama, neboť se v bouři oddělila od konvoje. Alespoň tak mohla využít naplno svůj výkon a rychlostí 13 uzlů se vydala k východu. Kapitán se u oběda vyjevil s tím, že hodlá plout sám i nadále, avšak příkaz, který zanedlouho obdržel, jej povolával zpět do konvoje, což mělo prodloužit cestu do Anglie ze čtyř na osm dní, neboť všechny lodě konvoje se zákonitě přizpůsobovaly nejpomalejšímu plavidlu.[842]

V neděli 11. ledna Čechoslovák zjistil, že kapitán se však přeci jen rozhodl podstoupit plavbu tak, jak původně sám zamýšlel, neboť, jak dotyčný pravil, jeho rozhodnutí je ve výsledku finální. V noci se opět vrátila bouře a odnesla druhý záchranný člun, čímž se jejich celkový počet snížil na polovinu. Kosina popisuje, že vlny, vyšší než loď, nutí pasažéry

[840] *Tamtéž*, s. 181.
[841] *Tamtéž*, s. 182.
[842] *Tamtéž*, s. 182–183.

přidržovat se vždy minimálně jednou rukou stolu, „protože jinak, když to nejméně očekáváš, se loď prudce nakloní a už letíš i se židlí přes celou jídelnu do kouta za huronského smíchu ostatních. Mně se to také stalo. Chodit po lodi, zejména po palubě, je úplná akrobacie a je nutná nejvyšší opatrnost, aby člověk nebyl smeten do moře, čímž by byl neodvratně ztracen."[843]

Dne 13. ledna se moře uklidnilo a ráno přivítalo posádku vzrůstem teploty na šest stupňů nad nulou. Díky jasnému počasí a viditelnosti se jednalo o den „jako stvořený" pro letecký útok, avšak navzdory celodennímu napjatému vyčkávání se ani Angličané ani Němci na obloze neobjevili. Během plavby rychlostí 12 mil za hodinu se v noci po lodi *Tai Shan* rozšířila zpráva, že je vidět maják. Jednalo se o severní pobřeží Irska, což obecně přineslo do lodního salónu skvělou náladu.[844]

Následující den plavidlo míjí ostrov Isle of Man, na obzoru se objevují lodi a na obloze siluety letadel. V poledne vplouvá *Tai Shan* do přístavu Holyhead. Kapitán vystupuje a oznamuje připlutí, což zaskočí místní admiralitu s tím, že mají přeci ještě být čtyři dny na moři. Tím prvním, co na místě Josef Kosina údajně udělá, je zapnutí rádia, ze kterého slyší polední zprávy z Londýna a rozeznává hlas kolegy, který je hlásí (bohužel nezmiňuje, kterého kolegy).[845]

Poslední den svého výjezdu popisuje Kosina takto: „15. ledna. Cesta z Holyheadu do Liverpoolu už uběhla velmi rychle a příjemně. Odpoledne Liverpool. Formality jsou rychle odbyty, protože jsme připluli sami a nemusíme čekat. Nežli jsem se vlastně nadál, sedím již v jídelním voze rychlíku, uhánějícím k Londýnu. O 11. hodině večer vjíždí rychlík

[843] *Tamtéž*, s. 183.
[844] *Tamtéž*, s. 183–184.
[845] *Tamtéž*, s. 184.

do známého Eustonského nádraží, odkud jsem odejel právě před třemi měsíci. Americká cesta je u konce."[846]

Po mnoha stránkách se stala role zaměstnavatelského delegáta pro Kosinu přelomová. Poprvé se jejím prostřednictvím podíval do USA, na Mezinárodní konferenci práce, a k tomu se jednalo o příslib do budoucna, o kterém tehdy ještě nevěděl. Tedy že do Ameriky zavítá dva roky po svém návratu znovu, aby byl u události ještě mnohem revolučnější – Mezinárodní konferenci práce ve Filadelfii. Zároveň se jednalo tak trochu o splnění jedné z jeho mladických ambicí, kdy sám udává, že kvůli Mezinárodní organizaci práce a odborům se začal učit anglicky.[847]

Československý delegát navázal cenné kontakty a setkal se s významnými osobnostmi, mezi něž patřili například František Pavlásek, Čeněk Kudláček, Ján Papánek, Jan Fierlinger, Vojta Beneš, Emanuel Viktor Voska, John Toman či Jarmila Novotná, Egon Hostovský a Albín Polášek. Pominuti jsou v tomto výčtu samozřejmě československí vládní delegáti a jednotliví členové samotné konference.

Unikátní byl pro Kosinu také soubor nabytých znalostí a zkušeností, ať už se jednalo o zaměstnanecké poměry v USA, americký pohled na odbory a socialismus, novinky ohledně tamního rozhlasového vysílání, navštívená místa a města, lokální kulturu nebo samotnou plavbu a cestování. Přestože několikaměsíční pobyt ve Spojených státech byl programově velmi náročný a Kosinovi se po jisté době, lidově řečeno, začalo stýskat po Anglii, z jeho deníkových zápisků a vzpomínek lze vyvodit, že americkou cestu vnímal jako výbornou zkušenost i nezapomenutelný zážitek.

[846] *Tamtéž*.
[847] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 4.

4.2 Mezinárodní konference práce v New Yorku a Washingtonu

Mezinárodní konference práce je hlavní zasedání Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization – ILO). Samotná ILO vznikla již v roce 1919 původně jako přidružená organizace Společnosti národů[848] a jejím sídlem se rok po založení stává švýcarská Ženeva.[849] Od roku 1946 se jedná o první specializovanou agenturu OSN, jejímž hlavním cílem je prosazování sociální spravedlnosti a mezinárodně uznávaných lidských a pracovních práv. ILO formuluje mezinárodní politické přístupy a programy na zlepšení pracovních a životních podmínek, vytváří mezinárodní pracovní standardy, organizuje rozsáhlý program technické spolupráce a provozuje školicí, vzdělávací a výzkumné programy.

Skládá se ze tří orgánů, mezi něž patří Správní rada (Governing Body), Mezinárodní úřad práce (International Labour Office) a Mezinárodní konference práce (International Labour Conference).[850] Organizace se podílí také na stanovování a sledování pracovních standardů a slouží jako vyjednávací fórum pro definování mezinárodních pracovních norem a směrnic. Ty se následně stávají součástí legislativy většiny zemí světa.[851]

[848] INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů* [online]. 2005 [cit. 19. 11. 2025]. Kapitola Mezinárodní organizace práce, s. 3. Dostupné z: https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/fakta-osn-2005-web.pdf

[849] INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. *History of the ILO* [online]. 2019 [cit. 16. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.ilo.org/about-ilo/history-ilo

[850] INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Fakta a čísla OSN*, s. 45.

[851] *Tamtéž*, s. 137.

Mezinárodní konference práce je každoroční zasedání delegací vlád společně se zástupci zaměstnavatelů a zaměstnanců z členských států. Konference určuje mezinárodní pracovní standardy a slouží jako fórum, na němž se řeší sociální a pracovní otázky globálního významu.[852] Mezi její čtyři hlavní cíle patří: podpora a realizace základních principů a pracovních práv; vytváření lepších pracovních příležitostí pro ženy i muže; zvyšování účinnosti sociální ochrany; posilování dialogu mezi vládami, firmami a zaměstnanci.[853]

Součástí International Labour Organization byl i Josef Kosina.[854] Zúčastnil se díky tomu konference konané od 27. října do 6. listopadu 1941 na Kolumbijské univerzitě (Columbia University) v New Yorku a posléze Washingtonu,[855] kde zastával ve výběrové komisi konference roli zaměstnaneckého delegáta.[856]

Podobné velké shromáždění se uskutečnilo v průběhu druhé světové války poprvé, celkově pak v takové míře poprvé od roku 1918.[857] V rámci řady všech konferencí se zde jednalo o speciální setkání, neboť vzhledem k aktuální geopolitické situaci se nemohli dostavit členové všech členských zemí. Nebyly tudíž uzavírány s definitní platností žádné stanovy, k čemuž běžně na konferencích docházelo. Stejným způsobem došlo ke shodě, že nebudou voleni jednotliví členové orgánů, jak by se tomu dělo za normální situace. Smysl sešlosti z podzimu roku 1941 tak tkvěl spíše v diskutování role ILO v poválečné obnově. Jednalo se zároveň teprve o druhou konferenci, která se nesešla v sídle Mezinárodní

[852] *Tamtéž*, s. 45.
[853] *Tamtéž*, s. 137.
[854] NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, sign. 11-50/1, l. 1.
[855] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of proceedings: Conference of the International Labour Organisation, New York and Washington*, s. XI.
[856] *Tamtéž*, s. XVII.
[857] SIMPSON, Smith. *The International Labor Conference*. The American Political Science Review, 1942, roč. 36, č. 1, s. 102.

organizace práce v Ženevě, nýbrž ve Spojených státech amerických. Přesto se dostavili zástupci z 35 zemí, z toho většina jako delegáti; zástupci dvou zemí pak jako pozorovatelé. Z celkového počtu členských zemí, který dosahoval více než padesáti, se tedy zúčastnily přibližně dvě třetiny. Většina zemí vyslala plný počet delegátů tvořený ze dvou vyslanců vlády, jednoho zaměstnavatelského a dalšího zaměstnaneckého delegáta a ke každé skupině poradce.[858] Celkový počet vyslanců všech zemí na konferenci se uvádí na 190.[859]

Mimo Josefa Kosinu tvořili československou delegaci ještě dva vládní delegáti – ministr zahraničí Jan Masaryk a státní ministr Jaromír Nečas (někdejší předseda výkonného orgánu – Správní rady); zaměstnavatelský delegát – průmyslník Richard Morawetz (toho času žijící v Kanadě);[860] poradce dělnického delegáta – předseda Československého úřadu práce a redaktor Svazu kovodělníků Josef Bělina.[861]

Program konference se toho času přirozeně skládal především z bodů vážících se k válečným záležitostem. S ohledem na rámec tématu práce je však vhodné z praktických důvodů přistoupit k jisté redukci a věnovat se částem pojícím se k žádoucí problematice.

Prvním vyslancem z československé delegace, jemuž se na konferenci dostane slova, se stává Jaromír Nečas, uctivě uvedený jako „dřívější předseda Správní rady a nedávno zvolený ministr pro obnovu, který je přítelem nás všech“. Zároveň s tímto přivítáním pronese, předchozí den

[858] JOHNSON, Ethel M. *The International Labor Conference of 1941*. World Affairs, 1941, roč. 104, č. 4, s. 210–211.
[859] SIMPSON, *The International Labor Conference*, s. 102.
[860] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 140.
[861] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of proceedings: Conference of the International Labour Organisation, New York and Washington*, s. XIII.

zvolená prezidentka konference, ministryně práce USA Frances Perkinsová[862] poznámku o šťastné náhodě výročí Dne vzniku Československa.

Nečasova řeč se zabývá vlivem války na ekonomický, politický a kulturní aspekt života nejen pracujícího lidu. Na jedné straně vyzdvihuje roli ILO a na straně druhé kritizuje nacistické zneužití německého průmyslu, dělnictva a vědy k účelům zbrojení. Dále se nechává slyšet, že Mezinárodní organizace práce se musí stát nejen světovým parlamentem sociální politiky, ale také světovým parlamentem hospodářské politiky. To se stane, podle Nečase, pokud bude schopna chránit nejcennější majetek lidstva – tedy vše, co máme na mysli, když hovoříme o právech člověka. Závěrem se ve svém projevu věnuje, v souvislosti s výročím, Československu. Připomíná jeho předválečné kvality a vyspělost, razantně přerušené Mnichovem, zavření vysokých škol a neváhá zmínit ani Beneše, jako představitele vítězného státu po první světové válce, kdy došlo ke vzniku ILO, jako jednoho ze zakladatelů samotné Mezinárodní organizace práce. Nečas uzavírá proslov větou: „Pravda zvítězí."[863] Upřímný projev pronesený slušnou francouzštinu, který dobře vylíčil nacistickou sociální demagogii, podle Kosiny udělal nejlepší dojem.[864]

V podobném duchu jako Nečas uvedl o dva dny později svou řeč Richard Morawetz, který vzpomněl i na čtyři roky uplynulou konferenci ve Washingtonu, kde za československé pracovníky promlouval. Ze své pozice továrníka se přirozeně zabýval otázkou vztahů zaměstnavatele a zaměstnance a s uspokojením pronesl, že v Československu je vzájemná souhra výtečná. Závěrečné téma je pro něj zároveň to nejdůležitější: zásobování Evropy potravinami a surovinami, i v důsledku poučení

[862] *Tamtéž*, s. 7.
[863] *Tamtéž*, s. 27–28.
[864] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 148.

z minulé války. Navrhuje vytvořit stálý výbor, který by naplánoval nejnutnější dodávky zemím stiženým válkou a upozorňuje na důležitost každé minuty. Svůj proslov končí tím, že nikdo sice neví, kdy válka skončí, ale vyzývá všechny, kdo mohou, aby pomohli milionům lidí v nouzi, kteří společně s ním nedočkavě očekávají konec války.[865]

Ve stejný den jako Morawetz dostal příležitost promluvit také zaměstnanecký delegát Josef Kosina. Ve svých vzpomínkách se přiznává, že byl poněkud rozčilen, když vystupoval na řečnické pódium, poprvé před posluchačstvo z celého světa. Navzdory svému zvyku si však tentokrát připravil poznámky, takže mohl většinu svého projevu přečíst.[866] Pro autentičnost je zde uvedena celá jeho řeč z odpoledne 30. října 1941:

„Před pouhými dvěma dny jsem přijel do vašeho krásného a hrdého města, přímo z jiného nádherného a hrdého velkoměsta, dnes zahaleného slávou, které se stalo mým druhým domovem – z Londýna. A cítím, že je mou povinností pokusit se lidsky vyjádřit pocity, které vyvstanou, když vzpomeneme na velké věci, kterých jsme právě v Londýně byli svědky. Až jednoho dne bude sepsána historie tohoto ohromného boje, lidé z Londýna a dalších bombardovaných britských měst budou popisováni jako hrdinové. A hrdiny skutečně byli – tito obyčejní mužové a ženy, kteří rezolutně odmítli hrát roli, kterou jim tyran vytyčil – a zvítězili. Lidstvo jim bude navždy hluboce zavázáno. Obdivuhodné chování Londýňanů v obrovské míře přispělo k pevné jistotě ve vítězství, kterou všichni sdílíme.

[865] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of proceedings: Conference of the International Labour Organisation, New York and Washington*, s. 47–48.
[866] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 148–149.

Teprve včera jeden z vůdců všech těchto lidí, pan Attlee, řekl přesně z tohoto místa, že musíme vyhrát nejen válku, ale také mír, který přijde po ní. Prostá věta, ale velký a náročný úkol.

A pokud jde o naši současnou práci, dovolte mi říci toto: Jestliže dokážeme projevit alespoň malý zlomek té houževnatosti, vytrvalosti a odhodlání, jaké lidé v Londýně prokázali v oněch temných dnech nejtěžšího bombardování, pak musí být naše práce korunována úspěchem.

Nyní mi dovolte říct několik slov o mém vlastním národě a o zápasu, který vede. Krutý osud nám odepřel možnost bojovat proti našemu společnému nepříteli na bojištích, ale Československo stále patří mezi ty, kteří bojují s nemenší odvahou a odhodláním, jen jiným způsobem, který je nepříteli svobodných národů stejně nepříjemný. Sabotáže v továrnách, na železnicích a na silnicích jsou velmi účinnou zbraní, která značně komplikuje válečné úsilí našeho nepřítele. A opět; jsou to obyčejní muži a ženy, kteří jsou hrdiny tohoto druhu boje. Platíme za něj také svou cenu. Naši odboráři, vůdcové dělnického hnutí, z nichž některé sami znáte, spolu s prostými členy, jsou denně popravováni. Nikdy na ně nezapomeneme.

Tento velký zápas, dámy a pánové, není ničím jiným než bojem za práva všech obyčejných mužů a žen na celém světě. A lidé po celé Evropě si to již uvědomují stejně dobře, jako si to uvědomujete vy všichni zde.

Často hovoříme o sociálním zabezpečení, sociálním blahobytu a podobně. Musíme si však vždy uvědomovat, že páteří všech těchto ideálů, o jejichž uskutečnění se Mezinárodní organizace práce snaží, je hospodářská prosperita. Celková ekonomická struktura světa se neustále mění, a je to právě role státu – jak uvádí váš úřadující ředitel ve své zprávě – která nabývá stále většího významu; a v tom právě spočívá jádro celého

problému: v uvedení všech prvků našeho hospodářského života do souladu, a tím dosažení lepšího života pro všechny členy lidské společnosti.

Ale nesmíme bojovat pouze za obranu těchto demokratických ideálů, jež považujeme za posvátné. Naším obtížným úkolem je nejen uchovat si politická demokratická práva, ale také dosáhnout demokracie hospodářské. Náš nepřítel se snaží vytvořit systém – systém postavený na otroctví a nevolnictví. A přesně ví, jak na to. *My* musíme místo podrobení lidu vybudovat vznešený základ skutečně nového řádu, založeného na spravedlnosti a demokracii, na právech obyčejných lidí. Víme, jak toho dosáhnout?

Všichni si uvědomujeme, že právě to je ten nejtěžší úkol. A já věřím, že zde je právě příležitost pro Mezinárodní organizaci práce. Tato organizace musí přispět svým podílem k řešení tohoto problému.

Ekonomická rovnováha celého světa byla rozvrácena, a k tomu jsme, domnívám se, pouze na počátku velikého otřesu, který způsobí tato válka. Bezprostředním úkolem je připravit plány k zabránění chaosu ve chvíli, kdy budou rozdrceny mocenské síly, které se nyní snaží utvářet hospodářský a sociální život podle svého obrazu. Hladovějící a strádající národy Evropy nesmí být ponechány na úkor samy sobě, až tento moment přijde. Musí být vedeny a podporovány; stejně jako pacient, který se po těžké nemoci znovu učí chodit. Jinak mohou nastat katastrofální důsledky. Nesmíme se stát obětí iluze, že se po vítězství věci vrátí do starého pořádku. Nikdy se tak nestane. Co odešlo, odešlo navždy.

Věřím, že všechny národy, které nyní bojují za naši společnou věc, spolu s těmi, které sdílejí stejné ideály jako my, by se měly spojit a provést nezbytné přípravy. Domnívám se, že Mezinárodní organizace práce by neměla být pouze přítomna při kladení základů nového řádu, ale měla

by mít i jasné představy o tom, co je třeba učinit a jak. Dokázala by to, kdyby byla nyní vyzvána?

Tato organizace překonala všechny obtíže, kterými aktuální i dřívější situace ohrožovaly její existenci. Dokázala tím svou životaschopnost. Musí však také dokázat – a to více než kdy dřív – svou užitečnost. Tato užitečnost může být měřena jednou a jedinou věcí – podílem, kterým může přispět k blahobytu obyčejných mužů a žen, k blahobytu všech národů, k blahobytu všeho lidstva."[867]

V Kosinově řeči jsou patrné jeho charakteristické pohledy, jako například nutnost větší hospodářské aktivity, a především jednotnosti světových odborů. Z projevu je zřejmé, že si uvědomoval i ekonomické a sociální následky, jež ukončení války přinese. V možná trochu „okaté" návaznosti na Attleeho vyzdvihoval enormní důležitost udržení poválečného míru. Věří v potenciál ILO, která však musí prokázat schopnost jeho naplnění, předem zodpovědět potřebné otázky a připravit se na to, jak se vypořádat s poválečnými obtížemi. Celkově projev sociálního demokrata působí krajně přízemně, avšak zároveň vyzařuje opatrný optimismus a víru v lidské odhodlání.

V polední přestávce, po svém dopoledním projevu, se zúčastnil Josef Kosina na přání Jana Masaryka za československou delegaci redakční schůzky, na níž se zástupci Poláků, Jugoslávců a Řeků připravil text rezoluce „utlačených národů", který byl 4. listopadu předložen na konferenci československým ministrem zahraničí. Navečer se zaměstnanecký delegát dostavil ještě na večeři pořádanou ředitelem ILO a poté na recepci

[867] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of proceedings: Conference of the International Labour Organisation, New York and Washington*, s. 58–59; SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 149.

ministryně práce Perkinsové, s níž zakončil rušný den debatou o Československu.[868]

Většinu následujícího dne strávil Kosina v budově Kolumbijské univerzity, kde se zasedání konalo. Seznámil se s čínskými delegáty, kteří zaujímali místo vedle československé delegace. V neděli 2. listopadu přijal pozvání na oficiální večeři, kterou pořádala na počest delegátů Americká federace práce (American Federation of Labour), nejstarší odborová ústředna v USA, založená v roce 1881. Po večeři pronesl k vyslancům řeč dlouhodobý předseda organizace William Green, jenž ve svém projevu zmínil několikrát Československo, které uváděl jako vzor evropské demokracie. S Greenem mluvil Kosina poté ještě soukromě a přiznává, že byl překvapen jeho dobrou informovaností o „našich" poměrech. Odůvodnění nepokrytě přikládal faktu, že mezinárodní tajemník federace Robert Watt, kterého sociální demokrat v květnu 1938 provázel po Československu, podal po svém návratu důkladnou zprávu.[869]

O několik dní po Kosinově proslovu promluví v pondělí 3. listopadu dopoledne také Jan Masaryk. Podobně jako o několik dní dříve Nečas, ministr zahraničí se krátce vrátil k vyspělému sociálnímu systému předmnichovského Československa. Ve své charakteristicky bohaté řeči připomínal Masaryk dlouhodobou spolupráci jeho středoevropské domoviny s ILO a vyzdvihoval potenciál organizace do budoucna. Současně vyjádřil soustrast jednotlivě ostatním pokořeným evropským národům a podporu těm, které stále agresorovi vzdorují. Svůj květnatý projev zakončil vyslanec československé vlády takto: „Považuji svobodu nesmrtelné duše každého jednotlivce za nejdůležitější právo a privilegium, které nám dala Prozřetelnost, a v této konferenci vidím důstojné kolektivní

[868] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 149–150.
[869] *Tamtéž*, s. 150–151.

zastoupení stovek milionů svobodných duší. Naši činnost sledují znepokojení, zrazení, trpící a nevinní lidé po celém světě. Jakmile bude Hitler zničen, a zničen bude, doufám, že nám poděkují za výsledky, kterých dosáhneme našimi svobodnými diskusemi ve svobodném městě pod pohostinnou střechou velkého svobodného sídla vzdělání."[870]

Josef Kosina poznamenal k Masarykově řeči, že měla „pěkný úspěch". Sám pak dostal příležitost promluvit ještě na obědě pořádaném Výborem pro pomoc Británii. Kosinův dvacet pět minut trvající proslov se zabýval situací v Evropě, nacistickým terorem, bombardováním Londýna a připomínkou osudného Mnichova. Ke svému projevu ve svých vzpomínkách píše: „Podařilo se mi, myslím, vystihnout náladu nabitého sálu docela dobře, protože potlesk a ovace na počest Československa nebraly konce." Původně věta ještě pokračovala slovy: „a fotografování a gratulace potom teprve ne.",[871] ale to byla zřejmě už i pro o sobě jinak vysoko smýšlejícího Kosinu sebeglorifikace příliš do očí bijící, tudíž dodatek v memoárech přeškrtal. Řeč se každopádně bohužel nedochovala, tudíž o následném „potlesku a ovacích", případně „fotografování a gratulacích bez konce", lze jen s vědoucím úsměvem zasvěcenců do Kosinovy osobnosti spekulovat.

O den později dostal Jan Masaryk příležitost promluvit ještě ke společnému prohlášení zástupců vlád, zaměstnavatelů a dělnictva Polska, Československa, Jugoslávie a Řecka, o jejichž uskupení již byla řeč. Na začátku své řeči Masaryk nekompromisně odsoudil jakékoliv násilí, zločiny a utrpení způsobené obyvatelům dotčených zemí. Vyzdvihl sjednocení středoevropských a balkánských zemí postupujících odhodlaně

[870] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of proceedings: Conference of the International Labour Organisation, New York and Washington*, s. 111–113.
[871] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 151–152.

a společně k vítězství. V závěru pronesl speciální poděkování obyčejným mužům a ženám, kteří nevzdávají svou víru ve vítězství a nesnižují se ke kolaboraci. Dodal, že v duchu vzájemné kooperace přijde vybudování nové Evropy, užívající stabilní mír, svobodu a prosperitu.[872]

Josef Kosina byl také součástí uskupení, jež mělo za úkol zpracovat návrh týkající se vytvoření Sekce mezinárodní dopravy. V něm posléze členové skupiny Správní radě představili schéma a strukturu potenciální budoucí sekce. Předložené argumenty se zakládaly především na faktu, že poválečný transport bude hrát eventuálně klíčovou roli, a tudíž musí přijít v úvahu jeho fungování, spolupráce a dohled nad ním již předem. Na konferenci došlo k uzavření tématu s tím, že navržené schéma by bylo vhodné dokončit do konce války, aby mohly ekonomické a sociální stanovy hned nastoupit v platnost.[873]

Celkové závěrečné prohlášení k uzavření konference a zároveň návrh k zohlednění ze strany československé delegace k poválečné obnově, které měla právo poskytnout každá delegace, pak vypadaly následovně: „Zpráva ředitele a prohlášení všech delegátů, kteří vystoupili na konferenci, ukazují, že rekonstrukce je považována za nejdůležitější poválečný problém. Bylo navrženo několik komisí pro různé účely rekonstrukce (například komise pro veřejné práce, pro řešení nezaměstnanosti, pro imigraci, pro dopravu atd.). Bylo by užitečné, aby se všemi otázkami se zabývala jedna koordinační komise pro rekonstrukci. Československá delegace má tu čest navrhnout zřízení takové komise.“[874] Jednalo se však o podivuhodně zpátečnický návrh, který uskutečněn nebyl, neboť

[872] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of proceedings: Conference of the International Labour Organisation, New York and Washington*, s. 131.
[873] *Tamtéž*, s. 174.
[874] *Tamtéž*, s. 167–168.

pro praktičtější fungování a specifické zaměření opravdu byly vhodnější právě na konferenci odsouhlasené jednotlivé zmíněné sekce a výbory.

Mezi nejvýznamnější ustanovení přijaté na konferenci obecně patřilo celkové sjednocení na podporu svobodných národů světa v jejich boji proti totalitní agresi, navržení plánu poválečné obnovy a výzva k zastoupení ILO na mírové konferenci na konci války. Další přijaté rezoluce se týkaly například zlepšení podmínek námořníků; zlepšení socioekonomické situace v Amerikách; zastoupení zaměstnavatelů a zaměstnanců ve vládních agenturách zabývajících se veřejnou politikou ovlivňující zájmy těchto skupin; vývoje plánů pro řešení problémů mezinárodní dopravy a světových problémů v textilním průmyslu. Na doporučení zaměstnaneckých delegátů z 22 zemí došlo také k přijetí usnesení žádajícího, aby Číně, Velké Británii, Rusku a jejich spojencům byla poskytnuta maximální možná průmyslová pomoc. Současně s tím přišel i návrh hospodářské spolupráce mezi svobodnými zeměmi světa jako základ pro poválečnou obnovu a nastolení míru.[875]

Po oficiálním ukončení konference 6. listopadu zamířila československá delegace na slavnostní „dohru“ do Washingtonu. S ostatními zde Josef Kosina navštívil Kongres, kde jej, zvyklého na britský parlament, zklamala „nedůstojnost vystupování poslanců“.[876] Jako další bod na programu nebylo nic menšího než návštěva Bílého domu, na pozvání samotného prezidenta Spojených států. Všichni delegáti se shromáždili ve velkém přijímacím salóně a po ohlášení proneseném přesně o třetí hodině vstoupil do dveří prezident Roosevelt. Předsedkyně konference Frances Perkinsová, která československou výpravu doprovázela, jej uvítala a představila zbytku delegace, načež americký prezident, mezitím

[875] JOHNSON, *The International Labor Conference of 1941*, s. 211–212.
[876] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 153.

usazený za množstvím mikrofonů, začal ihned mluvit. Ve své řeči vzpomněl založení Mezinárodní organizace práce v roce 1919 ve Washingtonu, při němž sám tehdy byl.

Kosina si poznamenal k návštěvě a Rooseveltovu proslovu: „Celkem to byla velká a jasná politická řeč pro demokracii a proti hitlerismu. Zvučný presidentův hlas, jeho svérázná výslovnost a jeho ohromný osobní magnetismus působily velmi silně na všechny přítomné. Roosevelt je veliký člověk a jeho tělesný handicap, který musí zřejmě překonávat nejvyšším vypětím vůle, zvyšuje ještě tento dojem velké osobnosti.[877] Rooseveltova řeč, která byla vysílána rozhlasem po celé Americe, byla vyslechnuta s největší pozorností a potlesk pak nebral konce. Po presidentově proslovu zakončila předsedkyně dvěma větami toto zasedání Mezinárodní konference práce. Na to byl každý delegát zvlášť představen presidentovi, který každému potřásl přátelsky rukou a prohodil několik slov. Po celou dobu představování president stál, opíraje se jenom o hůl. Byl to pro něj jistě velice namáhavý výkon a pro nás všechny projev neobyčejné pozornosti. Tím skončilo toto zasedání a návštěva v Bílém domě. Pak ještě rychlá návštěva v Ministerstvu práce, kde nás ministryně Perkinsová provedla po této velké a výstavné budově."

Posledním bodem na washingtonském programu, který Mezinárodní konferenci práce v americké metropoli zakončoval, byl československý bazar, který se právě konal. Delegace, v čele s Janem Masarykem, zde vykonala návštěvu a v 7.15 večer se následně dostavila na nádraží, odkud poté putovala zpět do New Yorku, kam přibyla vlakem patnáct

[877] Roosevelt roku 1921 ve věku 39 let onemocněl poliomyelitidou (dětskou obrnou), která mu způsobila ochrnutí dolní poloviny těla a dočasně přerušila jeho politickou kariéru. Navzdory tomu se dokázal vrátit do veřejného života a nemoc dlouho úspěšně před veřejností skrýval. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, *Franklin D. Roosevelt.*

minut po půlnoci.[878] Ve velkoměstě strávil Kosina ještě následujících zhruba dvacet dní a dne 29. prosince se vydal na cestu zpět do Anglie (viz podkapitolu Kosinova cesta do Ameriky).[879]

Po svém návratu z Ameriky byl Josef Kosina pozván k rozhovoru s prezidentem dne 24. února, aby mu podal zprávu o své cestě. Beneš se údajně zvláště zajímal o odborářskou činnost a pravil, že podle jeho názoru lze jednoty dělnického hnutí dosáhnout jedině pomocí jednotných odborových organizací. Kosinovi řekl, že si od něj nyní žádá, aby se věnoval prohlubování a rozšiřování styků s Angličany, které považoval stále za nesmírně důležité.[880] Beneš vskutku věřil v odborovou jednotu a byl přesvědčen o její budoucnosti. Na druhou stranu tvrzení, že se prezident „zvláště zajímal o odborářskou činnost" působí poněkud Kosinovou interpretací. V každém případě je jisté, že sociální demokrat opravdu uposlechl prezidentova přání a v následující době se intenzivně věnoval budování československo-anglických vztahů, například prostřednictvím četných přednášek nebo rozšiřováním činnosti a působení Odborové skupiny československé (viz oddíl Československé odbory v exilu).

Co se týče financování samotné cesty a pobytu, téma Kosinovy likvidace se dostalo v květnu 1942 na pořad schůze členů vlády.[881] K probrání záležitosti došlo však až 5. června, kdy na vyzvání předsedy Šrámka měl ministr Němec seznámit se záležitostí ostatní. Němec předložil, že Kosina byl před odjezdem do USA zaměstnán u BBC, kde dostal neplacenou dovolenou a měsíc po návratu byl bez platu a zaměstnání, v důsledku čehož se domáhá úhrady zisku. Jako první se vyjádřil odmítavě

[878] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 152–154.
[879] *Tamtéž*, s. 177.
[880] *Tamtéž*, s. 193–194.
[881] NĚMEČEK, Jan et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 2*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2011, s. 343.

Feierabend s tím, že „to je věcí dotyčného pána, proč se hlásil na takovou cestu“. Na to zareagoval Nečas slovy, že „Kosina se choval dobře; přednášel mezi delegáty a strhl je; mluvil dobře anglicky“ a dodal, že by si úhradu zisku „zasloužil“. Smířlivě a opatrně se vyjádřili i Stránský a Slávik. Němec se Kosiny zastal a navrhl jako kompromis vyplatit dotyčnému zpětně příspěvek na zakoupení věcí k cestě do Ameriky. Feierabendově další nedůvěřivé námitce oponoval Němec tím, že běžní delegáti dostali na konferenci o třetinu menší diety než vyslanci-ministři. Feierabend nakonec slovy „tedy to nějak vyřiďte“ za sebe odbyl celou záležitost, k níž Viest a Outrata chtěli vypracovat návrh a posunout ji na další schůzi. S tím však nesouhlasí Němec s tím, že se přeci již dohodli na vyplacení řečeného příspěvku Kosinovi, což vzápětí schválí i předseda Šrámek.[882] Tím je celá věc uzavřena a následně shrnuta i ve zprávě o výsledku jednání.[883] O refundaci se po zdlouhavém byrokratickém procesu postaralo na pokyn exilové vlády nakonec ministerstvo sociální péče.[884]

Na jednání vlády jsou patrné i jednotlivé sympatie ke Kosinovi na straně Němce a Nečase, kteří se ho oba zastávají; naopak agrárník a finančník Feierabend je k celé záležitosti spojené se sociálním demokratem skeptický a kritický. Nečas samozřejmě byl svědkem Kosinova vystupování na samotné konferenci, tudíž jeho svědectví bylo nejpodstatnější. Mimo to se on i Němec s Kosinou již delší dobu znali a pohybovali ve stejných kruzích. V těch naopak nefiguroval Feierabend, který měl mimo to v té době na starost také „důležitější“ věci, jako pozemkovou reformu v ČSR, již dostal na starost od prezidenta Beneše.[885]

[882] *Tamtéž*, s. 354–356.
[883] *Tamtéž*, s. 370.
[884] NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, karton 75, sign. 11-117/15, l. 1–28.
[885] ANEV, Petr. *Marný boj o zachování Agrární strany: působení Ladislava Feierabenda v zahraničním odboji (1940–1945)*. Paměť a dějiny, 2024, roč. 18, č. 4, s. 57.

4.3 Mezinárodní konference práce ve Filadelfii

Po úspěšné konferenci v New Yorku a Washingtonu pokračovala činnost mezinárodní odborové organizace dále. Od 16. do 20. prosince roku 1943 se uskutečnila v Londýně schůze Správní rady Mezinárodní organizace práce. Zúčastnil se jí i Josef Kosina jako mimořádný člen a zároveň jako jediný zástupce Československa.[886] Jednalo se o první schůzi od zasedání v New Yorku v říjnu roku 1941.

Správní rada rozhodla, že v dubnu 1944 bude svolána do Filadelfie ve Spojených státech 26. Mezinárodní konference práce a připravil její jednací pořad. Mezinárodní organizace práce, která mezitím přesídlila z Ženevy do Montrealu, se těšila plné podpoře britské i americké vlády, což bylo nejlépe ilustrováno pozváním do Filadelfie a tím, že na schůzi v prosinci roku 1943 promluvil sám britský ministr práce Bevin a ministr zahraničí Eden. Mimo to se dostalo členům Správní rady neobvyklého vyznamenání, kdy byli dne 16. prosince přijati anglickým králem.

Kosina popisuje zážitek ze své první návštěvy Buckinghamského paláce jako téměř kouzelný. Celá Správní rada se shromáždila ve velkém přijímacím salónu, kam po dveřníkově vyvolání vstoupil panovník Jiří VI. Byl oblečen v uniformě admirála britského válečného loďstva a doprovázelo jej také několik námořních důstojníků. Předseda Správní rady ILO Carter Goodrich a ministr Ernest Bevin pak představili jednoho člena po druhém.[887] Kosina si dále poznamenal: „Král promluvil s každým pár slov. Chová se naprosto nenuceně, bez jakékoliv pompéznosti a celé ovzduší audience bylo nenucené a neformální. Přijetí králem dodalo však

[886] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the Ninety-first session of the Governing Body* [online]. 1943 [cit. 28. 3. 2026]. s. 187. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1943-91).pdf

[887] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 204–205.

zasedání Správního výboru [tj. Správní rady] zvláštní důležitosti v očích veřejnosti a časopisy referovaly pak o schůzích dosti podrobně."[888]

Brzy po schůzi Správní rady Mezinárodní organizace práce dostala československá vláda pozvání, aby vyslala delegaci na konferenci do Filadelfie. Stejně jako u newyorské konference, jíž se Kosina účastnil v roce 1941, každý členský stát měl právo vyslat dva vládní delegáty, jednoho delegáta za zaměstnavatele a dalšího za zaměstnance. Každému vyslanci poté mohli být přiděleni poradci až do určitého počtu, který se řídil rozsahem agendy konference.

Vláda rozhodla, že vyšle do Ameriky poměrně početnou delegaci, vedenou opět ministrem zahraničí Janem Masarykem. Výbor československých odborů určil, že jej jako zaměstnanecký delegát doplní Josef Kosina, jeho poradci protentokrát budou ale místo Josefa Běliny členové Státní rady Jozef Vallo a Julius Fürth. Po dohodě s Ministerstvem sociální péče došlo ještě ke schválení dalších dvou poradců – odborářů, kteří se k delegaci připojí až v New Yorku z důvodu bydliště v Americe a Kanadě.[889] Jednalo se o newyorského redaktora Dezidera (Deža) Benau a tajemníka Československého odborového svazu horníků Ludvíka Nováka z kanadského Montrealu.[890] Vedle Masaryka byl pak druhým vládním delegátem jmenován bývalý ředitel Generálního penzijního ústavu a profesor Univerzity Karlovy Emil Schoenbaum; zaměstnavatelským delegátem opět Richard Morawetz. Vládním delegátům bylo přiděleno šest poradců, mezi které patřili: vedoucí odboru sociální rekonstrukce Ministerstva sociální péče Jiří Fischer; člen československé ambasády ve Washingtonu Václav Hyka; vedoucí odborů veřejných prací

[888] *Tamtéž*, s. 205.
[889] *Tamtéž*, s. 210.
[890] NĚMEČEK, Jan et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 4, část 1*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2014, s. 328.

Ministerstva zemědělství Josef Kalenda; generální tajemník Československé národní rady ve USA Josef Martínek; místopředsedkyně Československého červeného kříže Marína Paulínyová; asistent tajemníka Mezinárodní federace odborových svazů Jiří Stolz. Zaměstnavatelskému delegátovi byli přiřazeni dva poradci: přednášející ekonomie na Kolumbijské univerzitě v New Yorku Antonín Basch; profesor na Univerzitě Severní Karolíny Ervin Hexner. Celá družina tak čítala 16 zástupců (viz Obr. *6*). Jako sedmnáctý se připojil ještě člen československé informační služby Josef Morel, který vykonával funkci tajemníka delegace.[891]

Obr. 6: Československá delegace na Mezinárodní konferenci práce ve Filadelfii
(ILO Archives)
(sedící zleva: Josef Kosina, Richard Morawetz, Jan Masaryk, Emil Schoenbaum)

[891] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia*, s. XIX.

Oficiální potvrzení o svém jmenování zaměstnaneckým delegátem obdržel poštou Josef Kosina dne 21. března 1944.[892] Před odjezdem se konala o několik dní později ještě schůze k ujasnění postupu a postojů na konferenci.[893] Kosina ještě 28. března navštívil také prezidenta Beneše. Ten vyslance nabádal ke zdrženlivosti, co se týče politických projevů v Americe a upozornil jej na některé názorové rozdíly mezi stanovisky Ameriky a SSSR, v důsledku čehož radil onu opatrnost. O rozdílech ve vnímání obou mocností se Kosina mohl přesvědčit již v roce 1941, kdy si sám ověřil například jiné chápání socialismu a odborů na americké a na evropské, potažmo sovětské úrovni (viz podkapitolu Kosinova cesta do Ameriky). Tehdy ještě nebylo jisté, zda se Sovětský svaz konference zúčastní. Až později se ukázalo, že se tak nestane.

Josef Kosina se rozhodl opět pro cestu lodí, především z důvodu přetěžované letecké dopravy do Ameriky – nemohl si dovolit, vzhledem k pevně stanovenému datu konference, jakékoliv hrozící odklady. Začátkem dubna se tak dostavil vlakem do Liverpoolu, aby spolu s některými členy československé delegace nastoupil na loď k přeplavbě do Ameriky. Na rozdíl od předchozí cesty se tentokrát rozhodl již si podrobný cestovní deník nevést.[894]

Sociální demokrat vyplul začátkem dubna s vyslaneckým pasem číslo 1304[895] na lodi *Mauretania* z Liverpoolu. Plavili se s ním i někteří jeho budoucí spoluúčastníci konference: Jiří Fischer, Julius Fürth, Josef Kalenda, Marina Paulínyová a Jozef Vallo. V seznamu delegátů přibylých do USA je pak devětatřicetiletý Kosina popsán jako asi 160 centimetrů

[892] NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, sign. 11-117/1, l. 108.
[893] Viz NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, sign. 11-50/2, l. 10–41.
[894] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 210–211.
[895] NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, sign. 11-50/1, l. 3.

vysoký,[896] tmavovlasý Čech se světlou pokožkou a modrýma očima. Manželský status je uveden jako „married", tedy ženatý a jako známost, respektive přítel v zemi původu, tedy v ČSR, připsán odborář Vilém Bräuner.[897]

Celkově 26. Mezinárodní konference práce konaná ve Filadelfii se uskutečnila mezi 20. dubnem a 12. květnem roku 1944. Zúčastnilo se jí 44 světových zemí, z toho tři jako pozorovatelské. 28 zemí vyslalo delegaci tripartitní, tj. skládající se ze zástupců vlády, zaměstnavatelů a zaměstnanců, a 23 zbývajících zemí vyslalo zástupce vlády a výkonných orgánů.[898]

Konference ve Filadelfii byla z několika hledisek přelomovou a unikátní. Soustředila se totiž současně na pokračování práce a tradiční zaměření Mezinárodní organizace práce (ILO) a zároveň na mezinárodní i národní směřování v poválečném období,[899] mimo jiné i díky nové pravomoci udávat doporučení Společnosti národů. Britský ministr zahraničí Anthony Eden prohlásil, že daná konference může prokázat Společnosti národů zásadní službu diskuzí nad otázkami zlepšení pracovních norem, ekonomického rozvoje a sociálního zabezpečení.[900] Konference se opravdu prokázala ve výsledku jako přelomové setkání, které mělo výrazný vliv nejen na poválečnou situaci, ale i celkovou geopolitickou politiku. Body zasedání byly následující:

[896] Jednalo se spíše o podcenění Kosinovy výšky – jeho přítel Josef Potoček ji později udává na zhruba 172 cm. Viz ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 446.
[897] *Passenger list, S.S. Scythia*, *New York – Liverpool, 14. 7. 1944, for Josef Kosina*. Uloženo v: TNA, dostupné prostřednictvím Ancestry.
[898] SIMPSON, Smith. *International Labor Conference: Twenty-Sixth Session*. The American Journal of International Law, 1944, roč. 38, č. 4, s. 557.
[899] *Tamtéž*, s. 558.
[900] GOODRICH, Carter. *International Labor Conference of 1944*. Monthly Labor Review, 1944, roč. 58, č. 3, s. 490.

1. Budoucí politika, program a postavení Mezinárodní organizace práce.
2. Doporučení Společnosti národů pro současnou a poválečnou sociální politiku.
3. Organizace zaměstnanosti v přechodném období od války k míru.
4. Zásady sociálního zabezpečení a problémy vyplývající z války.
5. Minimální standardy sociální politiky v závislých zemích.
6. Zprávy o uplatňování úmluv.
7. Zpráva ředitele.[901]

Ze zástupců československé delegace přišli na konferenci ke slovu postupně Hexner, Masaryk, Kosina, Schoenbaum a Stolz. Pro nastínění zde budou jejich proslovy stručně shrnuty, aby došlo utvoření lepšího celkového obrazu, vedoucího k pochopení bodů řešených na konferenci z pohledu Čechoslováků. Kosinův proslov, tak jako v podkapitole Mezinárodní konference práce v New Yorku a Washingtonu, bude pro autentičnost a potřeby tématu práce přeložen celý.

Jako první přišel, na sedmém sezení, v úterý 25. dubna 1944 odpoledne, k možnosti promluvit k prvním dvěma bodům konference poradce zaměstnavatelského delegáta Ervin Hexner. V první části své řeči se zabýval sníženou rolí Německa a v kontrastu s tím zmínil rostoucí pozici Sovětského svazu. Nastínil také domněnku, že některé zemědělské země střední a jihovýchodní Evropy mohou v budoucnu dosáhnout podstatně vyšší úrovně, dodává však, že k vytvoření pevného hospodářského rámce mezi těmito zeměmi bude nutné jejich pochopení vlastní situace a dalekozraká politika velmocí.

[901] SIMPSON, *International Labor Conference: Twenty-Sixth Session*, s. 558.

Univerzitní profesor dále reaguje na návrh doporučení pro sociální politiku Společnosti národů. I prostřednictvím citace Keynese[902] se zastává názoru, že plná zaměstnanost má být hlavním cílem mezinárodní politiky. Podporuje také koordinaci výroby a rozdělování surovin a potravin ze strany Společnosti národů a zmiňuje i doporučení privilegia, které by společenství umožňovalo, v případě nutnosti, zasahovat do mezinárodních trhů. Hexner však dodává, že k podobným větším opatřením by doporučil zpracování konkrétních dat a případových studií a obecně navrhuje začít s mírnějšími a konkrétnějšími opatřeními.

Posledním tématem, kterým se Hexner zabývá, je kontroverznost mezinárodních uskupení. Mluví o mezinárodních kontrolních mechanismech a otázce, zda jsou svou podstatou vždy omezující, či zda se dají využít i k dosažení a udržení vyvážené hospodářské expanze. Klade si otázku, jestli jsou vhodnější systémy ovládané státem, nebo soukromé regulační mechanismy podléhající případnému dohledu veřejných orgánů. Podporuje vytvoření mezinárodní instituce, která by se zabývala otázkami mnohostrannosti a vyváženého růstu. Na závěr vyjadřuje svou domněnku, že soukromí podnikatelé v poválečných zemích, včetně Československa, budou chtít spolupracovat na sociálních a mezinárodních opatřeních ne proto, že by byli nuceni státem nebo Společností národů,

[902] John Maynard Keynes (1883–1946) byl britský ekonom, publicista a finančník. Proslavil se svými teoriemi, které zásadně změnily ekonomické myšlení, zejména důrazem na roli státu při řešení hospodářských krizí a nezaměstnanosti. Jeho myšlenky, známé jako „keynesianismus“, ovlivnily hospodářskou politiku mnoha západních států, zejména v období Velké hospodářské krize. Podílel se také na utváření mezinárodního poválečného ekonomického uspořádání. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *John Maynard Keynes* [online]. Bez data [cit. 6. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.britannica.com/money/John-Maynard-Keynes

ale proto, že to budou považovat za správné a rozumné vzhledem k odpovědnosti v obnově vlastní země a národu po válce.[903]

Dne 8. května na dvanáctém sezení proběhnou okolo jedenácté hodiny také volby nových členů Správní rady. Jako zástupce zaměstnanecké skupiny je sem zvolen Josef Kosina, za zaměstnavatele pak Morawetz.[904] Stávají se tak, minimálně do příští konference, stabilními členy výkonného orgánu Mezinárodní organizace práce.[905]

Ve stejný den se dostane v dopoledních hodinách ke slovu vládní delegát Jan Masaryk. Vrací se k vzorové sociální legislativě předmnichovského Československa, které bylo první zemí na evropském kontinentu s ratifikovanou osmihodinovou pracovní dobou. Zmiňuje i vděk za to, že druhým vládním delegátem je Emil Schoenbaum – „otec tak dobře fungujícího československého sociálního systému, k němuž se země po nacistické okupaci opět navrátí".

Po několika odstavcích věnovaných Československu se ministr zahraničí vyjádřil k rozpočtu Mezinárodní organizace práce. Vytkl, že v době, kdy odchází tučné dotace na válku, měla by společnost být štědřejší k institucím, které pomáhají plánovat mír.

V závěru přednesu vynáší varování před tím, aby nedošlo ke zkreslení a vina za hrůzy nacismu nešla pouze za Hitlerem a několika jeho pochopy. Tvrdí, že Češi byli sousedy Německa po tisíce let a nikdo je nemusí poučovat o bojovných vlastnostech Němců. Počítá s tím, že z Německa je nutno učinit demokratického člena evropského společenství, avšak varuje před usnutím na vavřínech a přílišnými sklony k lítosti. Říká, že se

[903] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia*, s. 85–87.
[904] NĚMEČEK et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 4, část 2*, s. 13–14.
[905] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia*, s. 141–142.

těší na znovuzrození Goetha, Kanta, Herdera a Beethovena v Německu, že však existuje jen jedna cesta, jak toho dosáhnout, a to jednou provždy přesvědčivě německému národu dokázat, že se agrese nevyplácí a nikdy vyplácet nebude. Dodává, že to stejné se přirozeně vztahuje i na Japonsko. K Masarykovým posledním slovům patří přání úspěchu v budoucí činnosti Mezinárodní organizace práce a slibuje jménem československého lidu, že splní svou část povinnosti, jakmile poslední nacista zmizí z hranic Československa z července 1938.[906]

Ve stejný den jako na vládního vyslance, akorát odpoledne, přijde řada i na Josefa Kosinu. Ten se nechal slyšet o něco kratší řečí než jeho krajanští předchůdci. Jeho projev zněl následovně:

„Scházíme se v době velkých očekávání, ale zároveň v době, kdy je naprosto nezbytné vyvodit závěry z toho, co se v uplynulých letech stalo, a načrtnout naše plány do budoucna. Vystupuji zde jménem československé dělnické delegace, která zastupuje všechny významné proudy československého odborového hnutí, a musím říci, že velmi silně pociťuji především jednu věc: nutnost jednoty všech pokrokových a demokratických sil světa.

Dospěli jsme k závěru – a dovolte mi říci to s veškerou skromností – že Evropu i celý svět lze zachránit pouze skutečnou a loajální spoluprací mezi Spojenými národy, a to nejen během války, ale i poté, co toto strašlivé krveprolití skončí. Utrpěli jsme příliš mnoho – a doufám, že nebude nevhodné říci, že oním „my" nemyslím jen nás, Čechoslováky, ale všechny trpící a utlačované národy Evropy. Trpěli jsme příliš mnoho na to, abychom nechali tuto příležitost uniknout; musíme se pokusit vybudovat novou podstatu Evropy, a vlastně celého světa. Rádi bychom k tomuto úsilí

[906] *Tamtéž*, s. 151–153.

přispěli svým skromným dílem. Československí pracující byli vždy věrnými podporovateli Mezinárodní organizace práce a udělají vše, co je v jejich silách, aby jí pomohli stát se silným nástrojem pokroku, který je v tomto, dnes tak chaotickém světě, naléhavě zapotřebí.

V tomto světle považujeme my, členové československé dělnické delegace, dvacetiletou smlouvu mezi Velkou Británií a Sovětským svazem[907] za pevný základ budoucího míru. Československo-sovětská smlouva uzavřená na stejné období je podle našeho názoru praktickým potvrzením zmíněného ducha ze strany mé země. Plně také uznáváme Teheránskou konferenci jako další krok vpřed na cestě k řešení světových problémů. Dovolte mi dodat, že se také těšíme na chvíli, kdy svobodná a silná Francie znovu zaujme své plné místo ve společenství národů, zejména v Evropě.

Tato válka není jen válkou států, ale velkou světovou válkou idejí. Je to válka celých národů, v níž bojují všechny vrstvy obyvatelstva, nikoli pouze velké armády. Přinese zásadní hospodářské a sociální důsledky – a právě zde vstupuje do hry tato organizace. Musíme si uvědomit, že po této válce musí být demokracie dále rozvíjena a že to nebude pouze demokracie politická, nýbrž i demokracie sociální a hospodářská, kterou musíme vybudovat a rozvíjet.

V tomto orgánu je naší povinností učinit vše, co je v našich silách, aby se zde sešly všechny Spojené národy a aby všichni, kdo bojují v této světové válce, pomohli nalézt společný základ, na němž budeme moci

[907] Anglo-sovětská smlouva (respektive její druhá část) z roku 1942 byla uzavřená na dvacet let za účelem spolupráce v boji proti nacistickému Německu a udržení míru po válce. Vzhledem k postupnému oddalování Západu a Východu po druhé světové válce se však její druhá část nenaplnila. Viz ROBERTS, Geoffrey. *Ideology, calculation, and improvisation: spheres of influence and Soviet foreign policy 1939–1945*. Review of International Studies, 1999, roč. 25, č. 4, s. 655–673.

vystavět podstavu budoucího a trvalého míru. Když to říkám, mám na mysli zejména našeho velkého spojence – Sovětské Rusko.

Řekl jsem, že se musíme snažit sjednotit všechny lidi dobré vůle, aby nám pomohli v našich jednáních. Dlužíme to všem, kteří bojují na bojištích Evropy a Asie, i všem těm, kteří umírají v té nejbezohlednější a nejkrutější bitvě, jež se odehrává v podzemí celé Evropy; na okupovaných územích.

Všichni si přejeme lepší svět a chceme jej vybudovat, až jednou provždy utichnou zbraně. Jednota všech lidí dobré vůle je nepostradatelnou podmínkou, bez níž nemůže být náš úkol splněn."[908]

Kosina opět projevuje charakteristickou víru v hospodářskou, odborovou a sociální poválečnou jednotu. Vidí naději ve spojenectví se Sovětským svazem, přestože například Benešovu cestu do Moskvy později odsoudí (možná právě, že však až retrospektivně, a zde je stále přesvědčeným podporovatelem spolupráce se SSSR).[909] Podobně jako na konferenci v New Yorku, klade sociální demokrat důraz na stabilizaci poválečného míru a projevuje svůj obdiv k obyčejným lidem, kteří vzdorují násilí. Spíše než podporu samotné Mezinárodní organizace práce vyzdvihuje, poněkud idealisticky, jednotu „všech lidí dobré vůle".

Na patnáctém sezení 10. května ve středu promluvil ve čtvrt na čtyři odpoledne profesor Emil Schoenbaum. Zabýval se především otázkou sociálního zabezpečení. Jeho smysl vidí ve skutečném a racionálním hospodaření s lidskými zdroji a hodnotami. Tato politika má být uskutečňována prostřednictvím opatření, která respektují svobodu

[908] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia*, s. 180–181.
[909] Bodleian Archives, KOSINA, *Memorandum on 'A Policy for Central Europe'*, 1949, fol. 14.

a důstojnost jednotlivce jako základní rysy lidské osobnosti. Stručně zmiňuje, že v Československu bylo sociální pojištění jedním z pilířů státu, který přispíval k dlouhodobému sociálnímu míru.

Jako další bod ve své řeči odkázal na předložená doporučení navržená Výborem pro sociální zabezpečení, za nějž vládní delegát předstupoval jako zpravodajce. Doporučení se týkala názoru, že po válce by se sociální zabezpečení mělo stát univerzálním, důstojným a stabilním pilířem demokracie dostupným pro všechny. V projevu poděkoval Schoenbaum Výboru pro sociální zabezpečení za náročné vypracování doporučení během dvou měsíců. Zakončil jej zmínkou nutnosti spolupráce k předcházení společným nebezpečím, mezi něž zařadil dvě katastrofy posledního desetiletí – hospodářskou krizi a válku. V poslední větě vyjádřil důvěru v přijetí doporučení, která jakožto zpravodajce výboru Správní radě předložil.[910]

Ke slovu se vládní vyslanec dostal v rámci následné debaty ještě jednou, avšak sám se vyjádřil, že bude stručný, neboť členové vyzvaní k debatě před ním podpořili již předem jeho připravené argumenty. Pouze tedy uvedl, že nevidí důvod v nepřijetí navržených doporučení, která po čase budou moci dojít do fáze přijatých ustanovení. Pozměňovací návrh nebyl podpořen 14 hlasy, pro přijetí doporučení se vyjádřilo 68 delegátů, v důsledku čehož byla doporučení schválena prezidentem konference, novozélandským labouristou Walterem Nashem a přepuštěna k budoucí přípravě finálního textu.[911]

[910] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia*, s. 197–198; INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia*, s. 391–469.

[911] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia*, s. 214–216.

Mezi mnohé body konference patřila také budoucnost poválečného Rakouska jako potenciální součásti organizace. Na osmnáctém sezení 12. května v pátek dopoledne došlo k debatě nad návrhem budoucího pokračování této země. Hlasování podpořil i Josef Kosina.[912] Mezi rezoluce přijaté konferencí tak patřil i souhlas a projevené přání s tím, že obnovené, svobodné a nezávislé Rakousko, navazující na svou aktivitu v ILO mezi lety 1919 a 1938, bude po válce jako demokratická země pokračovat v zapojení dané organizace.[913]

Jako poslední z Čechoslováků stojí za zmínku ještě Jiří Stolz. Ten byl zvolen předsedou podvýboru pro druhé projednání záležitostí týkajících se správy a řízení Německa a dalších totalitních zemí v Evropě Společností národů po válce. Návrh rezoluce oznámil na osmnáctém sezení 12. května dopoledne. Pronesl, že podvýbor zohlednil všechny významné otázky a sestavil rozhodnutí, načež požádal vyslanec o přijetí dané zprávy, kterou si mohli ostatní delegáti mezitím prostudovat.[914] Ta prakticky zahrnovala likvidaci totalitárních institucí, odstranění jakýchkoliv diskriminací a lidí, kteří je měli na svědomí, okamžité propuštění vězněných osob, administrativní kontrolu nad Německem ze strany Společnosti národů a další návrhy na směřování ekonomické a odborové. Druhá část se týkala opatření na ochranu zahraničních pracovníků a jejich organizací. S drobnými změnami prošla celková rezoluce schválením.[915]

Z Mezinárodní konference práce se Josef Kosina navrátil do Londýna 15. července 1944.[916] Žádné podrobnější poznámky si k průběhu shromáždění ani cesty nepsal. Po návratu se zapojil opět do působení

[912] *Tamtéž*, s. 255.
[913] *Tamtéž*, s. 539.
[914] *Tamtéž*, s. 259–260.
[915] *Tamtéž*, s. 321–325.
[916] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 227.

v roli tajemníka TUC, odborových činností a úlohy hlasatele. Poslední bod sdílel s kolegou vyslancem Janem Masarykem. Ten již 19. července hlásil do domoviny zprávy, spíše ale než o konferenci samé, tak o svém návratu, setkání s Rooseveltem a obecně o americké odhodlanosti a válečném úsilí.[917]

Po svém návratu Kosina o své účasti na konferenci (viz *Obr. 7*) sepsal zprávu, kterou zaslal ministerstvu sociální péče a rovněž v ní žádal, na základě přiloženého souhrnného účtu, o nahrazení výloh a ušlého zisku po dobu amerického pobytu.[918] Tentokrát již bez větších prodlev se o likvidaci záležitosti postaralo opět Ministerstvo sociální péče.

Obr. 7: Josef Kosina na Mezinárodní konferenci práce ve Filadelfii *(ILO Archives)*
(sedící zleva: Josef Kosina, Richard Morawetz, Václav Hyka, Emil Schoenbaum)

[917] MASARYK, *Volá Londýn*, s. 276.
[918] NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, karton 61, sign. 11-40/3, l. 5–12.

Tím jsou shrnuty hlavní body participace československé delegace na Mezinárodní konferenci práce ve Filadelfii v roce 1944. Pro doplnění kontextu a návrat k tomu, proč se jednalo o výjimečnou událost s převratnými závěry, je však nutno ještě okomentovat konferenci samotnou.

Již po první světové válce a světové hospodářské krizi začala vzkvétat domněnka úzkého spojení mezi sociálními a ekonomickými otázkami.[919] S blížícím se koncem druhé války se pohlíželo na nutnost adaptace na tuto novou realitu a kladl se důraz na soustředění se na nové naděje ohledně lepšího budoucího světa.[920] Na Mezinárodní konferenci práce v roce 1941 došlo dále k vyřčení ideje nutné národní poválečné rekonstrukce a obnovy sociální demokracie.

Celková filozofie vykrystalizovala a byla formulována právě na 26. setkání organizace, kde došlo k přijetí tzv. *Filadelfské deklarace*. Konference celkově byla popsána jako „shromáždění těch, jimž bylo uprostřed války svěřeno položení jednoho ze základních kamenů velkého míru, kamene sociální spravedlnosti, na němž lze znovu vystavět lidskou naději i lidský život“.[921]

Na konferenci došlo ke změnám nejen skrze přijaté rezoluce, avšak i k samotné změně vnitřních struktur organizace. V rámci jednání se zde tradiční cíle Mezinárodního úřadu práce rozštěpily do dvou směrů: na jedné straně přednost lidských práv v rámci sociální politiky

[919] HEWES, Amy. *The Conference at Work*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1933, roč. 166, č. 1, s. 93.

[920] SULKOWSKI, Joseph. *The Competence of the International Labor Organization Under the United Nations System*. American Journal of International Law, 1951, roč. 45, č. 2, s. 287.

[921] *The Twenty-sixth Session of the International Labour Conference Philadelphia: April–May 1944* [online]. *International Labour Review*, July 1944, vol. L, no. 1, s. 1 [cit. 5. 4. 2026]. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09602/09602(1944-50-1)1-39.pdf

a na straně druhé nutnost mezinárodního ekonomického plánování.[922] Druhý z těchto směrů se nicméně později nikdy plně nerozvinul z důvodu mnohem menšího poválečného zájmu Spojených států amerických na mezinárodním ekonomickém plánování, než ILO předpokládala.

V samotné *Filadelfské deklaraci*, soustředící se tedy především na lidská práva a sociální politiku, bylo prohlášeno, že „všichni lidé, bez ohledu na rasu, vyznání či pohlaví, mají právo usilovat jak o svůj hmotný blahobyt, tak o svůj duchovní rozvoj v podmínkách svobody a důstojnosti, hospodářské jistoty a rovných příležitostí".[923] To se stalo mottem, klíčovou myšlenkou i závěrem celé konference. Byla odsouhlasena další čtyři ustanovení, na nichž dodnes stojí ILO:

1. Práce není zbožím.
2. Svoboda projevu a sdružování jsou nezbytné pro trvalý pokrok.
3. Chudoba kdekoliv představuje nebezpečí pro blahobyt všude.
4. Boj proti nedostatku musí být veden s neúnavnou energií v rámci každého státu a prostřednictvím nepřetržitého a koordinovaného mezinárodního úsilí, v němž se zástupci pracovníků a zaměstnavatelů, mající rovné postavení se zástupci vlád, společně s nimi účastní svobodné diskuse a demokratického rozhodování se záměrem podporovat obecné blaho.[924]

[922] DUFTY, Norman F. *Organizational Growth and Goal Structure: The Case of the ILO*. International Organization, 1972, roč. 26, č. 3, s. 480–482.
[923] MELANSON, Richard A. *Human Rights and the American Withdrawal from the ILO*. Universal Human Rights, 1979, roč. 1, č. 1, s. 45.
[924] INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. *Declaration of Philadelphia: 80th anniversary, 1944–2024* [online]. 2024 [cit. 30. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-06/Declaration%20of%20Philadelphia_A5%20booklet%20EN.pdf

Jednalo se o přelomové myšlenky, které do této doby, pakliže byly vysloveny nahlas, rozhodně prozatím nebyly podobným způsobem unifikovány prostřednictvím jednoho souboru.

Americký politolog a teoretik mezinárodních vztahů Ernst Bernard Haas se vyjádřil, že „kdyby byla Filadelfská deklarace těmi, kdo pro ni hlasovali, brána doslova, ILO by se byla rozvinula v hlavní instituci mezi vznikající rodinou funkčních mezinárodních organizací".[925] Politická realita po druhé světové válce byla však úplně jiná, než jakou *Deklarace* předpokládala. Došlo k postupnému rozdělení světa, kdy Západ kladl důraz na tržní ekonomiku a politická práva, oproti čemuž stál Východní blok s prioritami centrálního plánování, sociálních práv a plné zaměstnanosti. Mezinárodní organizace práce se tak ocitla mezi dvěma ideologiemi, což její ambice a potenciál výrazně brzdilo.

Nutné je zmínit i jistý odpor proti sílícímu postavení ILO. Ta svým působením vyvolala mezi některými státy dojem svého zájmu na omezování mezinárodního trhu, mezinárodní regulaci práce a tlaku na sociální standardy, čímž nechtěly být omezovány velmoci jako USA a další průmyslové státy, jejichž ekonomická a politická suverenita by se tak ocitla z jejich pohledu do jisté míry „pod kontrolou".[926] I přispěním těchto velmocí tak po válce byla role ILO značně retardována. Přesto vše je samotná *Deklarace* dodnes chápána jako jeden z klíčových dokumentů, který utvářel světový řád po druhé světové válce a který nastavil principy národních ekonomik a sociálních politik.[927]

[925] HAAS, Ernst B. *Beyond the Nation-State*. Stanford: Stanford University Press, 1964, s. 156.
[926] MELANSON, *Human Rights and the American Withdrawal from the ILO*, s. 45.
[927] LEE, Eddy. *The Declaration of Philadelphia: retrospect and prospect*. International Labour Review, 1994, roč. 133, č. 4, s. 467–468.

U příležitosti revize ústavy organizace na konferenci v roce 1946 v Montrealu došlo k začlenění *Filadelfské deklarace* jako součásti nové ústavy.[928] Nezměnila základní filozofii původního dokumentu, avšak v čase jejího přijetí se jednalo o základní soubor vyjadřující cíle a celkově smysl ILO. *Deklarace* záměrně používá natolik obecný jazyk, aby zabránila tomu, že by se některá z jejích ustanovení stala zastaralými a aby pokryla téměř jakékoli myslitelné nové aspirace a potřeby.[929]

4.4 Zasedání z roku 1945 – Londýn, Quebec, Paříž

V rámci zkompletování Kosinovy působnosti v zahraničních odborech, zde konkrétně v Mezinárodní organizaci práce, je hodno ještě zmínit řadu zasedání z roku 1945, kterých se zúčastnil, nebo při nich byl zmíněn. Jednalo se o schůze Správní rady (Governing Body), tedy výkonného orgánu organizace, jež se uskutečnily v Londýně, Quebecu a dvakrát v Paříži. Celkově se jednalo o 94. až 97. shromáždění.

V Londýně proběhla schůze mezi 25. a 31. lednem posledního válečného roku. Úvodní prohlášení pronesl ministr práce a národní služby Spojeného království Ernest Bevin. S radostí přivítal přítomné na třetím setkání během války, které hostila anglická metropole. Připomněl schůzi z dubna roku 1942, kdy se organizace obávala o svou vlastní existenci, avšak nepřestávala věřit v lepší budoucnost. V prosinci 1943 pak, jak Bevin zmínil, už byl konec války na dosah, a Správní rada tak došla

[928] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Record of Proceedings: International Labour Conference, 29th Session, Montreal, 1946* [online]. 1946 [cit. 4. 12. 2025]. s. 584. Dostupné z: http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09616/09616%281946-29%29.pdf

[929] SULKOWSKI, *The Competence of the International Labor Organization*, s. 287–289.

k rozhodnutí ohledně uspořádání Mezinárodní konference práce v roce 1944, jejímž hlavním bodem pak byla samotná celková poválečná obnova.

Jednou z hlavních otázek na zasedání se mělo stát začlenění ILO do světového poválečného uspořádání. Bevin pravil o této jediné velké podobné organizaci, která dosud od první světové války úspěšně přežila, že by byla vhodná její spolupráce s dalšími světovými organizacemi vzrostlými po válce.[930] Navrhl také zřízení průmyslových výborů, což později na schůzi opravdu bude projednáváno.[931]

Předseda shromáždění Carter Goodrich přivítá později nové členy účastnící se své první schůze. Mezi nimi jmenuje i Josefa Kosinu, který byl jako člen zaměstnanecké skupiny (po boku zaměstnavatele Morawetze)[932] zvolen ve Filadelfii v roce 1944 (viz podkapitolu Mezinárodní konference práce ve Filadelfii).[933]

Poprvé se československý sociální demokrat projevil na pátém sezení, které proběhlo v sobotu 27. ledna dopoledne. Na pořadu jednání byl druhý bod programu schůze – znovuvybudování a přestavba Mezinárodní organizace práce.[934] O ní Kosina zmínil, že by měla být celosvětovou organizací a neměla ztrácet ze zřetele skutečnost, že sám svět se mění. Uvedl příklad Československa, které se mezi lety 1918 a 1939 značně proměnilo a kde pravděpodobně dojde po válce k dalším dalekosáhlým změnám. V současnosti byla hospodářská a sociální struktura země podobná struktuře mnoha jiných západních kapitalistických zemí,

[930] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the 94th session of the Governing Body* [online]. 1945 [cit. 7. 12. 2025]. s. 7. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1945-94).pdf

[931] *Tamtéž*, s. 10.

[932] NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, sign. 11-50/3, l. 73; NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, karton 62, sign. 11-51/1, l. 15.

[933] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Minutes of the 94th session*, s. 12.

[934] *Tamtéž*, s. 41.

ale v budoucnu se situace může výrazně změnit, a země by se tak musela přizpůsobovat novým okolnostem.

Podle Kosiny by se dalo očekávat, že po válce bude řada zemí směřovat k odklonu od formy společenské organizace, na kterou byla Mezinárodní organizace práce tak dobře přizpůsobena. V ústavě organizace není nic nedotknutelného, dokonce ani tripartitní systém, zejména ve své současné podobě. Sociální demokrat sice nenavrhoval, aby byl tento systém zrušen, ale vznesl domněnku, že by měla být pečlivě posouzena otázka, zda je početní síla tří skupin přiměřená úkolům, které bude organizace muset plnit. Čechoslovák projevil názor, že zaměstnanečtí zástupci by měli mít značně silnější zastoupení. Argumentuje, že právě pro pracující celého světa byla organizace vytvořena a jejich zastoupení by mělo být posíleno nyní, kdy se uvažuje o přebudování a přestavbě organizace.[935]

Tento Kosinův návrh vzbudil ve Správní radě ohnivou debatu. Nová ústava organizace byla časem přijata, ale jednalo se o výsledek několik měsíců trvajících diskuzí zohledňujících právě i zmíněné téma. Ke Kosinově spokojenosti zahrnovala ve výsledku také kýžené ustanovení o stejném počtu vládních a zaměstnaneckých zástupců, což, jak sám Čechoslovák uznával, bylo správné rozložení sil vedoucí k lepším budoucím výsledkům.[936] I v důsledku svého úsilí a důležitosti předchozího návrhu došlo, jak uvádí zpráva úřadujícího ředitele schůze, k navržení Josefa Kosiny jako člena Výboru pro ústavní otázky.[937]

V návaznosti na úvod E. Bevina, který zmínil jako jeden bod schůze k projednání utvoření průmyslových výborů, stojí za to ještě návrat

[935] *Tamtéž*, s. 47.
[936] *Tamtéž*, s. 49–50.
[937] *Tamtéž*, s. 110.

k této problematice. Došlo totiž ke zřízení následujících výborů: pro evropskou vnitrozemskou dopravu; pro evropskou těžbu uhlí; pro výrobu železa a oceli; pro strojírenské obory (dělící se dvě části – na výrobu lodí a dále pro výrobu letadel a automobilů a související odvětví); pro textilní průmysl (také s dvěma podobory – pro bavlnu a hedvábí a dále pro vlnu). Československo se stalo součástí všech průmyslových výborů s výjimkou odvětví pro výrobu lodí.[938]

Po lednové schůzi v Londýně, které se účastnil Josef Kosina jako zaměstnanecký zástupce, přišlo později toho roku v létě shromáždění druhé, již poválečné. Odehrálo se v kanadském městě Quebec mezi 21. a 27. červnem. Tentokrát se jej sociální demokrat však neúčastnil. Československo zde zastupoval zaměstnavatelský představitel Richard Morawetz.[939]

Mezi obecné body agendy konference patřily otázky vyplývající z některých rozhodnutí 26. zasedání Mezinárodní konference práce ve Filadelfii, záležitosti týkající se výročních zpráv o uplatňování smluv, vztahů s jinými mezinárodními organizacemi nebo vztahů mezi ILO a poválečnou Itálií. Mimo tato témata došlo, jako obvykle, k prodiskutování a schválení zápisů z 92., 93. a 94. zasedání a představení zpráv Výboru pro ústavní otázky, Výboru pro zaměstnanost, Finančního výboru (konkrétně rozpočtové návrhy na rok 1946), Výboru pro jednací řád a Výboru pro sociální pojištění a související otázky ohledně mírového uspořádání. Na závěr schůze pronesl report pověřený ředitel a dohodl se datum a místo konání 96. zasedání Správní rady.[940]

[938] *Tamtéž*, s. 129.
[939] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the 95th session of the Governing Body* [online]. 1945 [cit. 2. 1. 2026]. s. 174. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1945-95).pdf
[940] *Tamtéž*, s. 115.

Josef Kosina, ač se zasedání osobně neúčastnil, byl zmíněn právě při projednávání bodu agendy číslo sedm, tedy „Otázky vyplývající z některých rozhodnutí 26. zasedání Mezinárodní konference práce". Jednalo se pouze o zmínku, že Kosina je zástupcem skupiny zaměstnanců Stálého zemědělského výboru, jak jej nominovala Správní rada.[941] Druhá zmínka o Kosinovi pochází z projednávání schůze Mezinárodního výboru pro rozvojové práce, který by se měl v co nejbližší době sejít za účelem diskuze nad některými navrženými problémy. Sociální demokrat je zde uveden jako její člen, konkrétně opět jako zaměstnanecký zástupce.[942]

Dne 12. října se Správní rada Mezinárodního organizace práce sešla znovu. Došlo k tomu tentokráte již v jiné osvobozené evropské metropoli, v Paříži. Jednalo se, v porovnání s předchozími zasedáními, o časově mnohem kratší sešlost. Program jednání byl také značně zkrácený. Postihoval schválení zápisu z 95. zasedání; zprávu pověřeného ředitele; zprávu Výboru pro ústavní otázky; zprávu Výboru pro jednací řád; zprávu Finančního výboru; průmyslové výbory; vztahy s jinými mezinárodními organizacemi; zprávu Výboru expertů pro uplatňování smluv.[943]

Z Čechoslováků se jednodenního zasedání zúčastnili Josef Kosina a Richard Morawetz, každý ve své tradiční roli – sociální demokrat jako zaměstnanecký zástupce, továrník jako zástupce zaměstnavatelský.[944]

Třetím bodem na pátečním programu byla zpráva Výboru pro ústavní otázky. Spíše než popis samotného jednání, jeho průběhu a výsledků však pro účely této práce postačí jediná zmínka, která se týkala Kosiny. Ten byl, po návrhu předneseném na lednové schůzi v Londýně,

[941] *Tamtéž*, s. 102.
[942] *Tamtéž*, s. 161.
[943] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the 96th session of the Governing Body* [online]. 1945 [cit. 21. 1. 2026]. s. 33. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1945-96).pdf
[944] *Tamtéž*, s. 53–54.

oficiálně schválen a jmenován jako zaměstnanecký zástupce členem Výboru pro ústavní otázky.[945]

Prostřednictvím tohoto zasedání z Paříže v říjnu 1945 se jednalo zároveň o poslední Kosinovo osobní vystoupení na poli schůzí Mezinárodní organizace práce. V závěru roku 1945 se konala ještě 27. konference v Paříži, kde však sociální demokrat již nebyl. Podobně absentoval i na dalším shromáždění Správní rady, které se konalo v Montrealu v květnu roku 1946, nejen za účelem zahrnutí Filadelfské deklarace do nové organizační ústavy.

Poslední schůze Správní rady, které se Josef Kosina zúčastnil alespoň „na papíře", se tedy odehrála opět v Paříži. Jednalo se celkově o 97. zasedání výkonného orgánu organizace. Proběhlo v úterý 6. listopadu roku 1945. Body schůze, kterých bylo celkem osm, již zazněly, pouze v jiném pořadí a výběru, u setkání v Quebecu a říjnové Paříži. Proto zde stojí za zmínku pouze dva ještě nejmenované body – jmenování funkcionářů Správní rady a ustanovení výborů Správní rady.[946]

Zejména druhý zmíněný bod programu je důležitý, neboť v něm okrajově figuroval i Josef Kosina. Je zde uveden jako zástupce zaměstnanců v rámci Výboru pro jednací řád a Finančního výboru Správní rady. Ve stejné pozici posléze taktéž v případě Výboru pro ústavní otázky, kdy se jedná spíše o zopakování či potvrzení jeho role z dřívější říjnové schůze v Paříži.[947] V návaznosti na quebeckou schůzi, kde došlo k nominaci Josef Kosiny jako člena Stálého zemědělského výboru, zde byl jmenovaný schválen a zvolen.[948]

[945] *Tamtéž*, s. 25–26.
[946] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the 97th session of the Governing Body* [online]. 1945 [cit. 27. 1. 2026]. s. 41. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1945-97).pdf
[947] *Tamtéž*, s. 43–44.
[948] *Tamtéž*, s. 46.

V závěru celé shrnující kapitoly vztahující se k Mezinárodní organizaci práce je zbytečné zdůrazňovat, že se jednalo o další obrovskou část Kosinova politického, a především odborářského působení. Svou účast na dvou Mezinárodních konferencích práce, na jednáních Správní rady i členství v několika zmíněných výborech a podvýborech si usilovně vydobyl. Jakožto zastánce odborové jednoty a spolupráce byl sociální demokrat poháněn tímto vlastním přesvědčením k upřímné snaze o zlepšování zaměstnanecké a celkové sociální situace v celosvětovém měřítku. Zůstával však stále Čechoslovákem a hrdě vyzdvihoval předválečný, velmi dobře fungující sociální systém, a věřil v jeho pozdější obnovu.

Jedná se zřejmě o nejsilnější a možná i nejméně rozporuplnou kapitolu Kosinova, nejen mezinárodního působení. Z jeho *Vzpomínek z druhé světové války* a ani z jiných pramenů nevyplývají náznaky o jakýchkoliv problémech, pletichách či osobních neshodách, které by československého vyslance kdykoliv v průběhu působení v ILO měly doprovázet. Naopak, například na schůzi československé vlády v roce 1942 jej Jaromír Nečas vyzdvihuje jako velmi dobře vystupujícího a kooperujícího.

Bylo by však naivní domýšlet se, že tak náročná osobnost, jako ta Kosinova, vždy vyvolávala jen přátelský a vstřícný dojem. Jistě se projevily i osobní rozepře, ať už s dalšími delegáty či jinými účastníky popisovaných jednání. Na „Kosinovy poměry" se však jednalo o přirozené a lidské neshody. Objektivně lze tvrdit, že snad právě upřímná víra ve správnost věci vyvolala u něj tuto „čistotu" a hnala jej k dosažení vytyčených ideálů. Svou snahou si získával stále pevnější a komplexnější pozici na poli mezinárodních odborů, jak o tom částečně svědčí například i hlasování o členech komise Světové odborové federace z února roku 1945.

Pro sociálního demokrata samotného jeho mezinárodní odborářské působení přineslo nedocenitelné zkušenosti, jak je komentováno již v závěru podkapitoly Kosinova cesta do Ameriky. Nutno také připomenout, že se ke všem dosaženým úspěchům a privilegiím sám vypracoval. Přestože jej „srdce táhlo" do Londýna a poutalo k Československu, v rámci odborové problematiky byl kosmopolitním člověkem, a v tom mu členství a působnost v ILO k jeho rozvoji přispěly jedinečnou měrou.

5 Mezi koncem války a únorem 1948

5.1 Československé poválečné intermezzo

Po konci války v květnu roku 1945 ještě jistou dobu setrval Josef Kosina v Anglii, kde působil v londýnském BBC. Pro návrat do Československa se situace naskytla v dubnu roku 1946, kdy přijal pozvání znovuzrozených československých odborů a vydal se zpět do domoviny doprovázen britským odborářem a poslancem Tomem O'Brienem,[949] kde se zúčastnil schůze Ústřední rady odborů.[950]

Návrat do země využil Čechoslovák také k setkání se svou rodinou. Jeho syn, tehdy devítiletý Pavel Kosina, na to vzpomněl následovně: „Sdělil nám, že situace je velice vážná. Že to, co se dojednalo v Jaltě,[951] znamená i u nás obrat doleva. A že všichni ti, kdo měli něco společného se Západem, na tom nebudou dobře. Znovu matku přemlouval, abychom s ním odjeli do Anglie, ale ani tentokrát nechtěla.“[952]

Téhož roku v září navštívil Kosina Československo znovu. Jedním z jeho cílů bylo setkání se svým pětašedesátiletým otcem v Opočně, který byl až do konce války se svou manželkou držen v internačním táboře

[949] TNA. HO 405/27599/1.
[950] *Ústní sdělení Pavla Kosiny*, 24. července 2025, Kladno.
[951] Jaltská (krymská) konference byla setkáním představitelů USA, Velké Británie a Sovětského svazu v únoru roku 1945. Byly zde dohodnuty základní principy poválečného uspořádání Evropy. Konference řešila zejména otázku porážky Německa, jeho okupace a rozdělení, podobu polských hranic a vznik Organizace spojených národů. Její závěry významně ovlivnily rozdělení Evropy do sfér vlivu velmocí. Viz HANZAL, Jaromír. *Závěry jaltské (krymské) konference tří mocností (11. 2. 1945)* [online]. 12. 12. 2009 [cit. 14. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zavery-jaltske-krymske-konference-tri-mocnosti-11-2-1945/
[952] KUCHYŇKA, *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC*, Kladenské listy, s. 3.

ve Svatobořicích.[953] Ve svém rodném městě se zdržel asi týden. Jeho rodiče díky drobnému živoření finančně ještě vystačili a k tomu pobírali skromný důchod. Udržovali styky pouze se svými sousedy, z opatrnosti, aby se nevystavovali riziku jakéhokoliv přiblížení se předešlému tříletému pobytu v internačním táboře. Z obavy o vlastní zdraví i z důvodu jisté zahořklosti způsobené tím, čím si manželé museli za války projít, neudržovali Kosinovi se svým synem po jeho odjezdu z Opočna už jakýkoliv kontakt (více v podkapitole Rodiče a bratr).[954]

Druhým úmyslem, který plánoval sociální demokrat během svého domovského pobytu uskutečnit, byl rozvod a rozluka s manželkou Josefou, neboť se chtěl oženit s Angličankou, již potkal v BBC, jak se později svěřil svým přátelům.[955] Jeho manželka Josefa Kosinová byla po jistou dobu za války vězněná a vyslýchaná nacisty a údajně dne 15. 6. 1942 sama zažádala o rozvod, aby předešla perzekucím. Žádost však nedošla formálního vyřízení.

Vztahy manželů byly napjaté – Josefa zůstala po dobu války s malým synem sama, k čemuž se přidaly ještě represe ze strany gestapa. Ani vztah mezi rodiči Kosiny a jeho manželkou nebyl ideální, neboť ji dotyční obviňovali z jeho „vyhnání do Anglie".[956] Ani samotná předválečná manželská situace tomu nepřidávala, neboť Josef se věnoval více práci než rodině. Podle pozdější zprávy StB Josefa ke všemu trpěla hysterií, avšak mohlo se pouze jednat o alibistické označení její náročné situace ze strany komunistů. Manželka také, podle dané zprávy, prý ani neposlouchala rozhlas, kteréžto aktivitě se jinak běžně věnovala, když v něm

[953] RATHOUSKÝ, Václav. *Kartotéka ke kronice města Opočna*, 1. 6. 1942. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.
[954] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 64–65.
[955] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 452–455.
[956] *Ústní sdělení Pavla Kosiny*, 24. července 2025, Kladno.

byl zrovna jmenován její muž v souvislosti se skupinou Rudolfa Slánského (více v oddílu Návrat do druhého domova). Kosina nakonec s rozvodem neuspěl, a odjel tak do Anglie v roce 1946 s nepořízenou. Od té doby alespoň posílal finanční příspěvek na výživu a zabezpečení syna a dolary, za které mohla jeho manželka nakupovat potřebné věci.[957]

V době svého pobytu v roce 1946 v Československu strávil Kosina nějaký čas i v Praze. Asi týden pobyl u svého bývalého spolužáka z Obchodní akademie v Hradci Králové, Václava Kvíčery. V Praze navštívil pravděpodobně také Beneše, Majera a Drtinu.[958] Svůj čas věnoval na jednom kavárenském setkání i několika spolužákům ze střední školy, kterým vyprávěl o svém pobytu v Anglii a práci v BBC (více v oddílu Případ Potoček).[959]

Svou poslední vizitu rodné země uskutečnil Josef Kosina roku 1947, v květnu. Československo navštívil jako londýnský zástupce časopisu *Právo lidu*.[960] Zúčastnil se také 1. června krajského sjezdu delegátů západních Čech v Karlových Varech, kde byl vřele přivítán.[961] Odtud o tři dny později pokračoval na konferenci do Švýcarska (viz oddíl Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD).[962] Svou rodinu však při návštěvě roku 1947 zanedbal.

Následným odjezdem se navždy uzavírají Kosinovi hranice Československa, s nímž hlasatel stále bude ve specifickém vztahu, nicméně sám už sem nikdy fyzicky nezavítá.

[957] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 55–58.
[958] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 431–432.
[959] *Tamtéž*, l. 452–455.
[960] TNA. HO 405/27599/1.
[961] *Krajský sjezd – dokument rozmachu strany*, Nový den, 3. června 1947, s. 3.
[962] *Delegace čs. soc. dem. odletěla na mezinár. socialistickou konferenci*, Nový den, 5. června 1947, s. 1.

5.2 Trvalá emigrace do Anglie

5.2.1 Návrat do druhého domova

V polovině roku 1947 uskutečnil Josef Kosina návrat z Československa do Anglie, který byl již tím finálním. Jeho manželka Josefa a syn Pavel zůstali v Československu i poté, co pro ně ještě po Únoru 1948 přijel vojenský přidělenec USA zprostředkovaný Kosinou s tím, že má zbytek rodiny dopravit do Anglie – opět však bezúspěšně.[963]

Mimo jiné stojí i za zmínku poněkud komická vojenská byrokracie, která stále vedla ke Kosinovi úřední dokumenty, neboť dotyčný stále oficiálně působil v 2. záloze až do roku 1955. Ještě dne 30. června 1948 je Kosina na papíře přemístěn k velitelství 9. divize.[964] Sociální demokrat však již před rokem emigroval do Anglie nastálo, tudíž se jednalo pouze o úřední úkon. Byl to poslední vojenský záznam k jeho osobě.

Sice ne do vlastní domoviny, avšak do kontinentální Evropy se Kosina ještě několikrát sám podíval. Na pozvání Mezinárodní federace svobodných novinářů zavítal do Západního Berlína; do Západního Německa a Štrasburku skrze BBC; do Francie a Španělska na dovolenou. Na začátku padesátých let vycestoval Kosina na žádost BBC do Mnichova, jak dokládá jeho žádost o obnovení uprchlického pasu ze závěru roku 1951, aby zde uskutečnil rozhovor s Čechoslováky, kterým se podařilo uprchnout z uranových dolů v jejich domovině.[965]

Pozvání do Západního Berlína ze strany Mezinárodní federace svobodných novinářů obdržel sociální demokrat jakožto setrvávající člen Syndikátu československých novinářů. V rámci tohoto uskupení se v roce

[963] KUCHYŇKA, *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC*, Kladenské listy, s. 3.
[964] VÚA–VHA, KVL, Kosina Josef, *Kvalifikační listina, část I.*
[965] TNA. HO 405/27599/1.

1948 konala schůze výboru, které se, mimo jiné, účastnil právě Kosina.[966] V roce 1951 byl v organizaci pak hned druhým mužem – místopředsedou, po předsedovi Papírníkovi. Mezi členy patřili tehdy dále například stálice jako Josten, Kopecký, Brušák nebo Mokrý, mezi nové kolegy pak přibyli Mastník nebo Josef Fraenkl (též Fränkl).[967] Za zmínku stojí i spor Josefa Jostena s jedním z jeho zaměstnanců, kterýžto problém byl předložen k rozřešení smírčí komisi syndikátu, tvořené Fraenklem, Papírníkem a Kosinou. Komise měla „horkou hlavu" s tímto zádrhelem, ale Jostenův zaměstnanec nakonec ustoupil, čímž se spor vyřešil.[968] V roce 1955 se volby do výboru opakovaly. Kosina a Papírník obsadili stejné pozice jako před čtyřmi lety, na seznamu členů výboru přibyl sociální demokrat Václav Holub.[969]

Dne 19. 8. 1954 podává Josef Kosina žádost o udělení státního občanství Spojeného království. Jsou zde o něm shrnuty základní údaje – mimo jiné, po neúspěšném rozvodu,[970] stále jméno jeho ženy,[971] Na jaře roku 1955 dochází naturalizační certifikát schválení, a Kosina se tak stává plnoprávným britským občanem.[972]

V Čechoslovákově zprávě sestavené k roku 1954, kdy musel být prověřen pro obdržení státnosti, se nachází stručné shrnutí jeho poválečných aktivit. Podle svých slov zůstával Kosina v úzkém kontaktu se zástupci Labour Party, konkrétně uvedl jména jako Clement Attlee, John Dugdale a George Darling, kteří zároveň všichni udělili doporučení ke Kosinově žádosti. Sociální demokrat dále pravil, že se stále aktivně zajímá

[966] POLIŠENSKÁ, *Zapomenutý „nepřítel" Josef Josten*, s. 327.
[967] ABS, fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S), reg. č. 20544 I. S, l. 206.
[968] POLIŠENSKÁ, *Zapomenutý „nepřítel" Josef Josten*, s. 328–329.
[969] ABS, fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S), reg. č. 10102 I. S, l. 154.
[970] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 55–58.
[971] TNA. HO 405/27599/1.
[972] TNA. HO 334/389.

o politiku, částečně i z důvodu své práce v BBC a také prostě proto, že to „má v krvi“. Říká, že nepatří do žádné organizace kromě Fabiánské společnosti. V roce 1951 byl zmíněn jako spolupracující s „Free Course of Central-Eastern European Studies“, sérií kulturních přednášek organizovaných v Londýně s pomocí profesorů a přednášejících z „Central European University“ a z „Polish Free School of Political and Social Science in London“.

Ve zprávě je dále psáno, že podle dostupných informací bylo v získání informací ohledně osoby Josef Kosiny zainteresován Československý zpravodajský úřad (více v oddílu Josef Kosina a CIO). Zpráva uvádí, že podle nedávného hlášení ze strany „spolehlivého zdroje“ byl Kosina vždy antikomunista a obecně odpůrce extrémní levice české sociální demokracie. Je považován za čistokrevného sociálního demokrata, který se v posledních letech uchyluje spíše více doprava.[973]

Novým obzorem, za který Josef Kosina devět let po skončení války nahlédl, byl Ústav Edvarda Beneše. Instituce našla inspiraci v Ústavu T. G. Masaryka a měla za úkol především zachování odkazu československých demokratických tradic, které tvořili a reprezentovali spolu Beneš s Masarykem. Hlavní podíl na jeho vzniku měli prezidentův kancléř Jaromír Smutný, tajemník Eduard Táborský, archivář exilové vlády Prokop Drtina a soukromý prezidentův archivář Jan Opočenský.[974]

Jako nováček vystoupil v závěru roku 1954 v Ústavu, po boku jiných, Josef Kosina. Jako téma si připravil charakteristiku hospodářského vývoje Československa se zřetelem k aktuální situaci, které přednesl dne

[973] TNA. HO 405/27599/1.
[974] CARBOL, *Ústav dr. Edvarda Beneše*, s. 43–46.

12. listopadu v sídle Ústavu, v budově 45 Hans Place v londýnské čtvrti Knightsbridge.[975]

Co se týče renomé na mediálním poli, již před odhalením jeho spolupráce s CIO ze strany bezpečnostních orgánů (více v oddílu Případ Potoček) si Kosina mimo jiné vysloužil pozornost v československém tisku. Tu si přivodil nejenom účastí v exilovém politikaření a působení v zahraničí v době války, ale také působením v rozhlase BBC a netajeným odporem k poúnorovému režimu v Československu.

V roce 1953, po monstrprocesu s Rudolfem Slánským, se jeho jméno objevilo v oficiálních záznamech z výslechů k případu. Uvedli jej dva z obžalovaných. Prvním byl Otto Šling, který strávil dobu války v londýnském exilu. Při výslechu Kosinu zmínil, po boku Jána Bečka či Josefa Běliny, jako jednoho z odborářů, mezi jejichž řadami „imperialisté" a jejich rozvědky „vybírali své spolupracovníky a agenty pro zajištění svého vlivu na politický, hospodářský i organizační život v zemích střední Evropy".[976]

Šling se vyjádřil i k působnosti BBC. Mezi zaměstnanci rozhlasu, organizující „štvavé a pomlouvačné kampaně proti zemím lidové demokracie a Sovětskému svazu" uvedl několik jmen i s přívlastky: „Tak například agent Benešovy kliky Čechoslovák dr. Kodíček, agent Labour Party a pravicový sociální demokrat Kosina, trockista[977] Lev Braun, trockista

[975] *Tamtéž*, s. 106.

[976] *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1953, s. 396.

[977] Trockismus byl spojený se jménem Lva D. Trockého. Jednalo se o ideologický směr vycházející z marxismu, který vznikl jako opozice vůči stalinismu. V prostředí komunistického Československa 50. let byl často používán jako účelová nálepka pro označení nepřátel režimu, zejména v politických procesech, kde sloužil k diskreditaci a likvidaci skutečných či domnělých odpůrců. Spojování obviněných s trockismem patřilo k běžným vyšetřovacím postupům. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Trockismus* [online]. Bez data [cit. 30. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/vecny/trockismus-7OtPH7

Lederer, spolupracovník známého trockisty Rudolfa Becka, agent Benešovy kliky a spolupracovník trockistů Brušák a mnoho jiných."[978]

Druhým obžalovaným, který zmínil jméno Josefa Kosiny, se stal levicový sociální demokrat Václav Patzak. Ten byl v rámci Svěřeneckého fondu českých uprchlíků (Czech Refugee Trust Fund) v kontaktu se Šlingem. Bělinu i Kosinu oba znali právě ze společného působení v této organizaci.[979] S druhým zmíněným se pak Patzak potkal ještě v užších kruzích v roce 1946 na Mezinárodní konferenci socialistických stran v Clacktonu[980] a obecně při působení v ČSSD (viz oddíl Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD). Patzak zmiňuje oba výše uvedené při příležitosti jejich „veřejného odhalení jako konfidentů britské tajné služby" na jedné ze schůzí vedení československé sociálnědemokratické skupiny v Londýně v roce 1941. Kosinu dále označil jako profesionálního štváče proti Československu působícího v anglickém rozhlase BBC.[981]

Přízvisko profesionálního štváče snažícího se o rozvrat lidově demokratického zřízení v Československu nebylo nové, neboť po Kosinově definitivní emigraci nabylo mezi jeho domácími odpůrci jisté popularity.[982] Patzakovo nařčení Kosiny z jeho spolupráce s britskými tajnými službami je pochybné a těžko ověřitelné, ač ne nepravdivé, avšak v kontextu až pozdějších let. Pokud k podobnému odhalení Kosinovy a Bělinovy role „konfidentů britské tajné služby" došlo, mohlo se jednat i o politikaření a pletichaření na základě pouhých domněnek a dohadů v rámci tehdejšího vyhroceného rozkolu mezi pravicovým a levicovým křídlem sociálních demokratů v exilu.

[978] *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra*, s. 397.
[979] ABS, sign. H-1-4, inv. j. 426, l. 15.
[980] HÁJEK, JANOUCH a VACHULOVÁ, *Paměti*, s. 137.
[981] *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra*, s. 420.
[982] KUCHYŇKA, *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC*, Kladenské listy, s. 3.

Skutečností zůstává fakt, že Kosina byl do vykonstruovaných procesů zahrnut jako nepřítel státu proto, že prostě nesouhlasil s poměry ve vlasti a zůstal v emigraci, kde působil propagačně proti režimu v Československu. StB tak jeho jméno „vložila do úst" Šlinga i Patzaka, o nichž věděla, že se s ním čas od času mohli sejít, a odůvodnila, podpořila i „ospravedlnila" tak své nepřátelství a zaměření proti němu.

Nutno také přihlédnout k faktu, že podmínky věznění a výslechu nejen Šlinga[983] a Patzaka[984] byly surové (více v oddílu Přátelé a spolupracovníci) a dotyční věřili alespoň v mírné zlepšení situace uvedením všech jmen, s nimiž se v exilu setkali – pokud tak uvedli to Kosinovo sami od sebe, StB mohla jejich tvrzení, které si měli připravit k finální oficiální výpovědi, už jen „doplnit" dle svých potřeb.

Paradoxem zůstává skutečnost, že o samotném případu ze zahraničí sám Kosina vysílal již v listopadu 1952,[985] aniž sám věděl o svém zahrnutí v něm (více v oddílu Po válce v BBC).

Další zmínku na novinovém papíře, tentokrát v časopise *Vítězná křídla*, si Kosina vysloužil dne 29. září 1955. Článek *Výročí, na které nikdy nezapomeneme* odkazoval na 17 let vzdálený Mnichov. Autor nejdříve zkritizoval podporu české buržoazie ze strany „demokratických a nezávislých novinářů". Tito „stojí v táboře nepřátel naší vlasti, chtěli by nový Mnichov, aby opět dostali český a slovenský lid pod kapitalistickou nadvládu. To je sen, kterým se opíjejí." Pisatel článku E. Petrák tvrdí, že zástupci české buržoazie by pro změnu „chtěli zase sedět v továrnách

[983] Viz BÁRTA, Milan. *Vzpomínka: Milan Bárta o komunistovi Ottu Šlingovi poprvé* [online]. 24. 8. 2022 [cit. 12. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/vzpominka-milan-barta-o-komunistu-ottu-slingovi-poprve/; BÁRTA, Milan. *Příběh: Milan Bárta o vyšetřování komunisty Otty Šlinga (II.)* [online]. Bez data [cit. 12. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/pribeh-milan-barta-o-vysetrovani-otty-slinga-ii/

[984] Viz TOMEŠ, *Průkopníci a pokračovatelé*, s. 103.

[985] TNA, FO 1110/476.

a velkostatcích a opět posílat četníky proti nezaměstnaným“, což jim měla umožnit válka proti Východu, avšak síly míru na celém světě se ukázaly daleko pevnější a mohutnější, než si dotyční mysleli.

V závěru si přidal Petrák něco navrch ještě k Josefu Kosinovi, který měl údajně 21. července v britském vysílači BBC doznat, že on i jeho kumpáni vsadili na falešnou loterii. Hlasatel k tomu měl pronést následující: „Nemá smyslu se oddávat přemrštěným nadějím. Válka dnes není možná.“[986]

Vzhledem k do očí bijícímu autorově ideologickému zanícení a vervě, s níž je text sepsán, je krajně zbytečné věnovat se jinému než faktickému rozboru článku. Pokud Kosina měl opravdu uvedené věty pronést, lze předpokládat, že byly vytrženy z kontextu nebo prostě autorovou vlastní interpretací. Pokud bychom se chtěli pokusit o obhajobu pisatele, mohli bychom se odkázat na situaci vstupu USA do války proti Německu, kterou Kosina ve svých memoárech retrospektivně popsal, kdy opravdu cítil zadostiučinění ze vstupu Spojených státu do války, a tak ji „mohl podporovat“.[987] Paměti však zůstaly nepublikované, tudíž jen obtížně by se Petrák nebo jeho zdroj dostával k daným informacím.

Ač Kosina byl antikomunistou a odpůrcem režimu v Československu a různými způsoby odboje proti němu ze zahraničí přímo i nepřímo vystupoval a snažil se ho narušit, nikde není doloženo jeho militaristické smýšlení. Sám se nikde neprojevoval, ať už tajně nebo veřejně, jako propagátor rozpoutání války proti Východu a stejným způsobem ani jako zastánce „nového Mnichova“. Naše „snaha“ o zastání se autora článku na základě doložených dokumentů tak selhává a nelze než dodat, že si v rámci

[986] PETRÁK, E. *Výročí, na které nikdy nezapomeneme: Mnichov – 30. září 1938…* Vítězná křídla: časopis československého vojenského letectva. Praha, 29. září 1955, roč. 3, č. 117, s. 4.
[987] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 171–172.

vlastního chorobného přesvědčení nebo snahy zaujmout pisatel jednoduše potřebná fakta vymyslel a doplnil.

Na závěr tohoto oddílu poslouží pro srovnání změny ideologie a pohledu nejen na sociální demokraty rychlý ilustrační návrat do června 1947, kde je v tisku hlasatel stále označován jako „sympatický a usměvavý redaktor soudruh Kosina z londýnské BBC [dále navazuje text předchozího čísla deníku],[988] jehož hlas jsme celou válku poslouchali z Londýna, jenž je zástupcem naší strany v Labour Party a členem mezinárodní socialistické federace".[989] Je fascinující, jak pár let usilovné komunistické propagandy stačí k tomu, aby se ze „sympatického, usměvavého soudruha, který nás za války povzbuzoval a naši stranu podporoval", stal „válečný štváč, nepřítel státu, imperialistický agent, tyran nezaměstnaných a zastánce nového Mnichova".

5.2.2 Po válce v BBC

Dne 15. května 1945 byla z New Yorku odvysílána zpráva, že činnost československého rozhlasu v Londýně skončila svou činnost. Jednalo se o rozloučení s vládním vysíláním – české a slovenské relace BBC pokračovaly i nadále.[990] Oficiálně došlo k ukončení vládního vysílání „Hlas svobodné republiky" již 11. května 1945. Tehdy se s posluchači rozloučil Hubert Ripka, Jiří Hronek, Pavel Tigrid, Ota Ornest a Růžena Hájková.[991]

Po válce se většina pracovníků československého oddělení vrátila do vlasti. Zůstali však veteráni jako Kosina, Papírník a Brušák. Postupně se začlenily i nové tváře jako Josef Fraenkl a Rudolf Kopecký, nebo

[988] *Krajský sjezd – dokument rozmachu strany*, Nový den, 3. června 1947, s. 3.
[989] *Průběh včerejšího sjezdového setkání*, Nový den, 1. června 1947, s. 1.
[990] JEŠUTOVÁ et al. *Od mikrofonu k posluchačům*, s. 174.
[991] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 43.

staronové, jako sporadicky přispívající Ivan Jelínek.[992] V roce 1948 se do redakce plánoval vrátit také Pavel Tigrid, který mimo jiné měl Kosinu označit jako svého učitele v BBC,[993] tudíž zmíněné již předem z Německa kontaktoval. Jeho plány se však nakonec změnily – zůstal v Německu, kde pomáhal organizovat uprchlíky z Československa.[994] Od roku 1951 se pak k hlasatelství vrátil prostřednictvím Rádia Svobodná Evropa (Radio Free Europe)[995] ve funkci programového vedoucího v Mnichově.[996] V roce 1948 začal s redakcí BBC spolupracovat a o čtyři roky později oficiálně vstoupil do jejích služeb Zdeněk Mastník, který byl později na deset let, až do svého odchodu na odpočinek v roce 1979, vedoucím českého vysílání BBC. Ze slovenských pracovníků lze uvést například Jána Paulíny-Tótha.[997]

Jednotlivé generace členů české redakce popsal Milan Kocourek ve čtyřech vlnách. První, válečnou, tvořili hlavně Brušák, Papírník, Kosina a Jelínek; druhou – „osmačtyřicátníky" například Mastník a později skladatel Karel Janovický nebo novinář Zdeněk Lederer; následovala třetí – „osmašedesátníci" a končilo se čtvrtou – „dětmi sametové revoluce".[998]

[992] JELÍNEK, *Jablko se kouše*, s. 630.
[993] KUCHYŇKA, *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC*, Kladenské listy, s. 3.
[994] KOSATÍK, *Tigrid, poprvé*, s. 99–100.
[995] Radio Free Europe je americká rozhlasová stanice založená roku 1950 s původním cílem poskytovat necenzurované informace obyvatelům zemí východního bloku. Vysílala v řadě národních jazyků do států pod sovětským vlivem a narušovala monopol komunistických médií. Zpočátku byla financována prostřednictvím amerického Kongresu a CIA. Společně s Radio Liberty představuje významný nástroj informačního působení Západu a přispívá k šíření demokratických hodnot i po skončení studené války. Viz RADIO FREE EUROPE/RADIO LIBERTY. *Our History* [online]. Bez data [cit. 4. 10. 2025]. Dostupné z: https://about.rferl.org/our-history/
[996] KOSATÍK, *Tigrid, poprvé*, s. 120.
[997] TOMEK, *Československá redakce Radio Free Europe*, s. 234–235.
[998] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 89.

Vysílání BBC nabylo nového významu informačního rádia po Únoru 1948. Uprchlická vlna přinesla také nové zaměstnance, z nichž každý musel projít řadou školících kurzů. K roku 1952 se vysílalo pětkrát denně v celkovém týdenním součtu jedenácti hodin týdně. V květnu toho roku došlo k rozdělení vysílacího času na dvě redakce, jednu v češtině a druhou ve slovenštině.[999]

Již v roce 1948 proti tomuto rozdělení vystupoval Josef Kosina. Tehdy se o potenciální separaci pouze uvažovalo, sociální demokrat to však sám považoval za snahu o vyvolání separatismu Čechů a Slováků. Sám vedoucí Vysílání pro východní Evropu (Central European Service of the B.B.C.) Gregory MacDonald však sám prosazoval, že přístup k českému a slovenskému vysílání by zůstal stejný. V dopise z 12. listopadu 1948 mezi příslušníky tohoto oddělení je uvedeno, že „pan Kosina by měl být uvědomen, že si nemusí stěžovat za zády zaměstnavatelů, ale dotyční jej kdykoliv ochotně vyslechnou". Dále je v dopise uvedeno, že pokud se Kosinův názor na rozdělení redakce rozšíří, může to být pro potenciální budoucí postup v dané záležitosti problematické. V rámci i následného Kosinova vystupování a šíření jeho zpátečnického stanoviska, navzdory několika trpělivým domluvám ze strany vedení, byl ve hře dokonce jeho vyhazov z BBC, ke kterému však nakonec nedošlo.[1000] Opět tedy další příkladná ukázka Kosinova politikaření a přesvědčení o nezvratné správnosti vlastních názorů.

[999] TOMEK, *Československá redakce Radio Free Europe*, s. 230–232.
[1000] TNA, FO 953/218.

Po druhé světové válce přišla válka studená,[1001] kterou doprovázela „válka rušiček".[1002] Jejich vztyčováním byl program BBC v Československu rušen, a to od února 1952. Rušení trvalo s přestávkami do roku 1964, později pak i v letech 1968 až 1969.[1003]

Česká sekce BBC vykonávala činnost až do roku 2006, kdy byla oficiálně ukončena.[1004] Vzhledem k zaměření práce však je pro tyto potřeby nejpodstatnější období končící nástupem sedmdesátých let, do kteréžto doby zde působil Josef Kosina.[1005] Práci v rozhlase nevykonával pouze jako novinář a redaktor, ale svým způsobem také jako politik (více v oddílu Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD) a spolupracovník britských výzvědných služeb (více v kapitole CIO). Vítal vždy i příjezd československých uprchlíků či novinářů,[1006] od nichž se vždy mohl dozvědět více o aktuální situaci v bývalé vlasti, a poskytnout tak posluchačům i svým kontaktům vždy nejčerstvější informace. I vzhledem k tomu, že své memoáry ukončil zároveň s druhou světovou válkou, o jeho činnosti se z různých zdrojů dochovaly spíše útržky.

Zřejmě posledním „schváleným" vysíláním do ČSR ze strany Josefa Kosiny se stalo hlášení z pátku 20. února 1948. Den předtím bylo oznámení otištěno v deníku československé sociální demokracie *Nový den*.

[1001] Studená válka byla dlouhodobým konfliktem mezi Východem a Západem, zejména Sovětským svazem a Spojenými státy. Měla ideologický, politický i mocenský charakter a probíhala bez přímého vojenského střetu supervelmocí. Projevovala se zejména soupeřením o sféry vlivu, zbrojením, propagandou a řadou nepřímých konfliktů, přičemž zásadně ovlivnila mezinárodní vztahy i vnitřní vývoj států po druhé světové válce. Viz CHOLÍNSKÝ, Jan. *Studená válka mezi Východem a Západem*. Securitas Imperii, 2013, roč. 22, č. 1, s. 208–234.

[1002] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 54.

[1003] TOMEK, *Československá redakce Radio Free Europe*, s. 231.

[1004] KOUTEK, *Zahraniční odboj na vlnách BBC*, s. 43.

[1005] CHOLÍNSKÝ, Jan. *Český národní výbor v Londýně proti vládám československé Národní fronty (vybrané dokumenty z let 1945–1947)*. Securitas Imperii, 2018, roč. 32, č. 1, s. 295.

[1006] DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: NPL, 1963, s. 493.

Mezi lidový pořad z ruské hudby a soudobou českou hudbu se vešla Čechoslovákova relace na prosté téma: známky na dopisech.[1007] Jednalo se o poslední nezabarvenou zmínku o Kosinovi v novinách až do pádu totality. Od této doby nebude sociální demokrat v domácím tisku označován za nic menšího než za zrádce národa.[1008]

I po válce se Josef Kosina stále podílel na tvorbě týdenního dělnického a průmyslového programu.[1009] Dokladem je promluva k danému tématu ze dne 4. 9. 1948.[1010] Dále se věnoval relacím zejména o úkolech odborových organizací a srovnávání odborů v Anglii a v ČSR. V roce 1949 v rámci této komparace pronesl tuto zachovalou „kousavou" poznámku: „Na západě, když dělníci nejsou spokojeni, tedy se bouří způsobem, který je úplně legální, to je zahájí stávku. Vy sami víte, že stávkovat v lidové demokracii znamená získat si jméno zrádce a k tomu příslušející zacházení."[1011]

V britské instituci The National Archives v Kew se zachoval čtyřstránkový, anglicky psaný proslov Josefa Kosiny ze dne 15. 7. 1948. Jeho název je „Světová prosperita a Marshallův plán".[1012] Kosina začal prohlášení komentářem týkajícím se hlasatelova „oblíbeného tématu", rozpadu Rakouska-Uherska. Ten měl přinést značný úbytek odbytišť vyspělého

[1007] *Rozhlas. Pátek 20. února*. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 19. února 1948, roč. 4, č. 42, s. 8.
[1008] PETRÁK, *Výročí, na které nikdy nezapomeneme*, Vítězná křídla, 29. září 1955, s. 4.
[1009] KUČERA, *Identity v českých zemích 19. a 20. století*, s. 220.
[1010] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 60.
[1011] ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů, sign. 323-2-3, l. 84–85.
[1012] Marshallův plán byl americký program hospodářské pomoci určený na obnovu evropských států po druhé světové válce. Jeho cílem bylo nejen obnovit ekonomiku válkou zničené Evropy, ale také posílit politický vliv USA a zabránit šíření komunismu. Státy východního bloku se jej však pod tlakem Sovětského svazu nezúčastnily. Plán tak přispěl k hospodářské stabilizaci západní Evropy a zároveň k prohloubení rozdělení Evropy na dva bloky. Viz RYBÁŘ, Radek. *Marshallův plán* [online]. Bez data [cit. 18. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/marshall.php

československého průmyslu, což způsobilo ekonomické problémy. Dále poznamenává, že Československo později sice nějakým způsobem přestálo těžkosti meziválečného období, ale každému bystrému pozorovateli muselo být jasné, že pouze ekonomické velmoci mohou zajistit vysoký životní standard pro své obyvatele. Zmiňuje, že východní Evropa byla roztříštěná, čehož využili Němci snahou o její sjednocení pod svou nadvládu. Němci, jak Kosina říká, měli vše pečlivě naplánované a promyšlené, avšak v jejich plánech chyběl výrazně klíčový prvek – svoboda.

Po druhé světové válce a porážce Německa sociální demokrat mluví o novém konfliktu na scéně – klasická západní demokracie proti tzv. lidové demokracii. Osvobozené země střední a východní Evropy potřebovaly pomoc. Kosina tvrdí, že zde v této době „hrozilo" přibližování Československa směrem k Západu, kam měl být orientován průmysl země, export i import surovin. Tento vztah měl být ještě utužen Marshallovým plánem, který by výrazně ekonomicky zemi podpořil. To však bylo neakceptovatelné pro Sovětský svaz. Musela být vytvořena nová vyšší idea, která by nahradila americké „imperialistické vměšování", kterou se stalo podle Kosiny vytvoření nové spolupracující sféry pod ruskou taktovkou. Země zahrnuté do tohoto uskupení byly nuceny odmítnout Marshallův plán. Hlasatel dodal, že nejen Československo tak ztratilo možnost obdržení materiální pomoci, kterou tak nutně potřebovalo. Zároveň poznamenává, že tím jeho vlast ztratila možnost podílet se na vlastní budoucí prosperitě.

Hodně toho bylo namluveno v lidových demokraciích o bídě a zotročení, kterou by přijetí Marshallova plánu přineslo, avšak faktem zůstává ekonomický růst zemí, které jej přijaly, píše Kosina. K roku 1948 byl například britský export automobilů, elektroniky, dalších technických a chemických výrobků lepší, než se očekávalo. Británie, pokračuje

Čechoslovák, má před sebou stále dlouhou cestu k návratu, ale je zde jedna okolnost, která na vše vrhá pozitivní světlo – svobodné a přirozené plánování vlastní ekonomické budoucnosti po boku dalších šestnácti evropských zemí.

Svou řeč zakončuje Josef Kosina následně: „Německý ‚nový řád' selhal, protože postrádal ve své vizi svobodu. Západ se nyní ujišťuje, že tato cenná komodita v jeho plánech do budoucna rozhodně chybět nebude."[1013]

Kosinův projev v sobě nese přirozeně podprahové známky roztrpčení z odmítnutí Marshallova plánu. Kritika „diktátu" Východu ohledně toho mohla být v hlasatelově osobním podání podpořena ještě relativně nedávným únorovým převratem v Československu. Přesto jeho proslov je poměrně dost objektivní a podle zásad BBC. Zabývá se převážně ekonomickou stránkou, vývojem československého průmyslu a komparace jeho situace po rozpadu Rakouska-Uherska a okolnostmi v meziválečném období a po konci druhé světové války. Byť rozvážně a zdánlivě neutrálně, stejnou měrou definitivně zde odsuzuje odmítnutí Marshallova plánu a vyzdvihováním hodnoty svobody vysvětluje proč. Kosinův text působí méně ohnivě, než například jeho pozdější vyjádření k událostem v Maďarsku v roce 1956.

Vycházíme-li z kusých poznatků o činnosti, které v padesátých letech ke Kosinovi shromáždila StB, zmínit lze následující projevy sociálního demokrata: v květnu 1949 mluvil k otázkám týkajícím se odborové organizace, o měsíc později uskutečnil rozhovor s českým dělníkem pracujícím v Anglii a v říjnu shrnul životní úroveň v BBC. V listopadu daného roku se Kosina vyjádřil k „zajímavým" podobnostem carské a sovětské

[1013] TNA, FO 953/218.

zahraniční politiky. V prosinci přečetl komentář k závěru Mezinárodní konference svobodných odborů a jako poslední záznam z konce čtyřicátých let je uveden příspěvek na téma praxe odborových organizací v Československu a ve Velké Británii. Z roku 1950 si StB poznamenala dvě hlášení. První, únorové, se týkalo britských voleb a následné polemiky s jistým článkem *Rudého Práva*, který byl otištěn v anglickém listu *New Chronicle*; druhou relaci pronesl Kosina v březnu – jednalo se o odborářský komentář.[1014]

Už jen ze zmíněných Čechoslovákových přednesů v rozhlase lze snadno vyvodit či zopakovat několik jeho charakteristických, řekněme profesních rysů: kritický postoj k totalitnímu režimu ve vlasti, zakořeněné odborářství, zájem o politiku a podporu britských dělnických i společenských poměrů.

Přestože Kosinova hlášení v rozhlase docházela čas od času kritice, nebylo to pravidlem a jednalo se často o názory subjektivní, často podmíněné i jeho osobními vztahy (viz oddíl Kosinovo pokračování v BBC). V dotazníku provedeném ze strany BBC mezi československými posluchači-uprchlíky v červenci až září roku 1952 je jméno sociálního demokrata také zmíněno. Jedna z dotazovaných – jistá učitelka – například zmínila jako své oblíbené relace program o vzdělávání Karla Brušáka, Kopeckého týdenní program zaměřený proti komunistické propagandě, a právě Kosinova hlášení pro pracovníky a odboráře.[1015]

V reakci na celkový program československého vysílání většina dotázaných uprchlíků ze země uvedla, že hlášení ze Západu nepochybně podpořilo morálku obyvatel, protože vyjadřovala víru v konečné osvobození. Ze všech rozhovorů však byl patrný názor, že postoj BBC

[1014] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 60–63.
[1015] TNA, FO 1110/476.

ke komunistům je příliš „vlažný“.[1016] To však bylo dáno dodržovanými stanovy a zásadami o objektivitě instituce.

V listopadu 1952, kdy probíhal proces s Rudolfem Slánským, vysílal na toto téma ze zahraničí také Josef Kosina. V reportu ze strany vedení k tomuto zpravodajství je psáno, že projevy začaly již 20. listopadu, tedy již v den zahájení monstrprocesu, což muselo svou aktuálností na československé posluchače jistě značně zapůsobit. Z československých hlasatelů pronesl dobrý komentář údajně, mezi jinými, Josef Kosina. Stejně tak i jeho „starý známý“ Robert Bruce Lockhart, přestože se, jak report uvádí, spletl a řekl, že mezi obžalovanými je údajně dvanáct, nikoliv jedenáct z nich židovského původu.[1017] Údaj o židovském původu jedenácti obžalovaných byl nicméně správný –[1018] BBC ještě v té době zřejmě neměla kompletní informace, tudíž Lockhart uvedl „omylem“ správnou informaci.

Zpráva pokračovala později komentářem k samotnému Kosinovi, „který ve svých čtvrtečních odborářských pořadech odvádí vynikající práci. Má však sklon nechávat se unést sociálnědemokratickou orientací do té míry, že mu to někdy brání být tak neutrálním komentátorem, jakým by v těchto vysíláních být měl“, což se ostatně objevilo v reportech již vícekrát. Jako příklad je uvedeno jeho prohlášení z 6. listopadu o úmyslu britské vlády zrušit zestátnění ocelářského průmyslu, „ačkoli drtivá většina britských dělníků si denacionalizaci nepřeje“. Jednalo se o nevhodnou poznámku i vzhledem k tomu, že mohla vzbudit dojem a potvrzení komunistické teze, že západní vlády obecně – a britská vláda obzvláště – nejednají v zájmu dělníků. Podobně je zmíněno i Kosinovo

[1016] *Tamtéž*.
[1017] *Tamtéž*.
[1018] KINČOK, *Proces s tzv. protištátnym sprisahaneckým centrum.*

rozdělení voličstva na třídy a jeho naznačení, že to, co chce „buržoazní" třída nyní u moci, není to, co chce proletariát, tedy dělnická třída. I toto prohlášení může působit dle zprávy jako „voda na mlýn komunistické propagandě". To i přesto, jak zpráva uvádí, že Kosina se snaží objektivně vysvětlovat, že jde o nezbytný důsledek demokratického způsobu vládnutí, alespoň ve Velké Británii.[1019]

Další report zmiňující Kosinu byl sepsán v lednu 1953. Týká se prakticky totožné problematiky, jako hodnocení jeho činnosti z doby před pár měsíci. Zpráva naznačuje, že „kdyby se pan Josef Kosina, který je ve skutečnosti jedním z nejschopnějších komentátorů, dokázal zdržet zabarvování některých svých vystoupení zaujatostí vyplývající z jeho sociálnědemokratické orientace, byl by méně vystaven obvinění z propagandy. Jedním z hlavních úkolů pana Kosiny je zůstávat objektivní a dále jistě poukazovat na nedostatky komunistické vlády ve srovnání se svobodnými vládami Západu, ať už pravicovými nebo levicovými. Ve svém hlášení z 8. ledna pan Kosina pronesl v rozhovoru s jedním z československých uprchlíků, že v případě přijetí uprchlíků se od začátku jednalo o zásluhu labouristické vlády." Pisatel zprávy dodává však, že slovo „labouristické" mohlo být rozhodně nahrazeno slovem „britské", vzhledem k tomu, že takové bylo stanovisko vždy celé vlády – ne pouze labouristů. V pozdější odpovědi na pisatelův report je uvedeno, že dotyčný obdržel však původní Kosinův text, který byl ještě před vysíláním však opraven v záležitosti „labouristické" vlády opravdu na „britskou". MacDonald se s tím omlouvá, že se již víckrát nestane, aby kancelář obdržela neopravené vydání odvysílané zprávy,[1020] čímž je Kosina do jisté míry „očištěn". Revize na poslední chvíli před vysíláním probíhaly běžně, tudíž se

[1019] TNA, FO 1110/476.
[1020] TNA, FO 1110/561.

opravdu jednalo o chybu MacDonalda a jeho „týmu“, že si nenechal o této poslední korektuře dopravit informaci.

V závěru zprávy stojí, že Kosina si nicméně zaslouží bezvýhradnou pochvalu za svůj pořad z 1. ledna o tom, jak Československo prosperovalo v době, kdy obchodovalo se Západem a jak je nyní nuceno znovu budovat svůj železářský a ocelářský průmysl tak, aby zpracovával méně kvalitní sovětskou rudu. Sepisovatel reportu dodává, že pro „tak dokonalý, jak jen komentář může být“, by nejen Kosina mohl příště podobně mluvit i o nízké kvalitě výrobků v československých obchodech.[1021]

V záznamech československého vysílacího programu BBC z podzimu a zimy roku 1953 je Kosinovo jméno uvedeno u osmi pořadů – pro lepší přehled lze najít tabulku v přílohách (viz Příloha D Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1953). Relace byly povětšinou příkladem „odborářských čtvrtků“, během nichž sociální demokrat shrnoval především v Británii a Československu dělnické poměry.[1022]

Na přelomu let 1953 a 1954 byla vyhotovena další shrnující zpráva československého vysílání. Na úvod je zde zmíněn Kosina, po boku například Mastníka a Kopeckého, jako vysoce platný, co se týče jeho kriticky informačního hlediska, jímž odhaluje reálnou politickou a ekonomickou situaci obyvatel Československa. Zároveň je úspěšný v bourání mýtů o úspěších komunistické ekonomiky a o špatných podmínkách v Británii. Dne 19. prosince údajně Kosina, tento „stařešina českých hlasatelů“, pronesl vhodně přímou i působivou relaci vloženou mezi vysílání Mastníka a záznam projevu Jana Masaryka.[1023]

[1021] *Tamtéž*.
[1022] *Tamtéž*.
[1023] TNA, FO 1110/659.

Přesto je Kosinovi věnován dále značně kritický odstavec. V jeho obecném úvodu stojí, že prohlášení, která v poslední době činí komentátoři československé redakce, jsou natolik vzdálená skutečnosti a tak žalostně odporují faktům, že mohou mít velmi škodlivý vliv na téměř pověrčivou důvěru, kterou čeští posluchači dosud mají v pravdivost vysílání BBC. Jako příklad je uvedeno vysílání Kosiny ze 7. ledna 1954 v 17.45 hodin, kdy se vyjádřil, že Praha působí v těchto dnech dojmem mrtvého města, ulice jsou ráno i odpoledne prázdné a hlavní provoz tvoří policejní auta. Na vysvětlenou uvedl Kosina, že mu tyto informace poskytl jeden cestovatel, který nedávno přijel do Londýna z Prahy.

Kolega sociálního demokrata, hlasatel Kopecký v jedné ze zpráv však pravil, že pražské ulice jsou v každou denní dobu přeplněnější a rušnější než před válkou z důvodu přistěhovalců z venkova do Prahy. Pisatel zprávy tak doporučuje Kosinovi zavrhnout pochybného zpravodaje nebo informace příště alespoň lépe ověřovat. Z pozdější korespondence po ověření dané zprávy však vyplývá i jisté pochopení, kdy Kosina přirozeně věřil člověku, který se v daných poměrech sám pohyboval.[1024]

Kosina dále zřejmě nepochopil narážku z dřívější zprávy, kdy mu bylo naznačeno, že by mohl okomentovat také stav obchodů a nízkou kvalitu výrobků v Československu.[1025] V proslovu 14. ledna tak řekl doslova, že „obchody zejí prázdnotou“, jak je česky uvedeno i v anglicky psané zprávě, což však nebyla pravda. Pisatel reportu Kosinovi proto nadále doporučil, aby se soustředil na vysoké ceny a špatnou kvalitu zboží, které však je v obchodech v množství dostatečném.[1026] I zde se jedná

[1024] *Tamtéž*.
[1025] TNA, FO 1110/561.
[1026] TNA, FO 1110/659.

o úsilí o co největší preciznost ze strany BBC a snahu předkládat československým posluchačům doložené fakty v co nejobjektivnější míře.

Mezi zachované Kosinovy projevy patří též jeho několikeré vyjádření k událostem roku 1956 v Polsku, a především v Maďarsku. Dva dny po zahájení povstání v Maďarsku[1027] komentoval Kosina 25. října v 21.15 hodin právě tuto událost. Zkritizoval československý tisk a rozhlas, v nichž bylo o zahájení revoluce zveřejněno minimum informací. Dále komentuje prohlášení Gomułky[1028] a Nagyho,[1029] kteří se nechali slyšet, že od nynějška budou jednat se Sovětským svazem jako rovný s rovným. Kosina dodává: „Tím se přinejmenším doznává jedno, totiž, že až do nynějška tomu tak nebylo."

Hlasatel si také klade otázku, zda „nadzdvižení víka" neproběhlo v Maďarsku a Polsku záměrně, neboť ostatní vazalské státy zůstaly

[1027] Maďarské povstání bylo ozbrojené vystoupení na podzim roku 1956 proti komunistickému režimu a sovětské nadvládě v Maďarsku, spojené s reformní politikou Imreho Nagye. Po počátečních úspěších bylo povstání brutálně potlačeno sovětskou armádou, což vedlo k tisícům obětí, emigraci obyvatelstva a upevnění prosovětského režimu. Viz MLEJNEK jr., Josef a ŠUSTROVÁ, Petruška. *Maďarské povstání v roce 1956* [online]. 26. 10. 2012 [cit. 19. 1. 2026]. Dostupné z: https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/madarske-povstani-v-roce-1956/

[1028] Władysław Gomułka (1905–1982) byl polský komunistický politik a první tajemník Polské sjednocené dělnické strany. Od 20. let působil v komunistickém hnutí, během druhé světové války stál v čele ilegální Polské dělnické strany a po válce zastával vysoké vládní funkce, přičemž významně přispěl k upevnění moci komunistů v Polsku. Názorově však odmítal některé zásady komunistické politiky, pročež byl roku 1951 sesazen a zatčen. Po potlačení polského povstání roku 1956 se vrátil do čela strany a jednáním se sovětským vedením přispěl k tomu, že nedošlo k přímé vojenské intervenci obdobné maďarskému scénáři. Jeho původně liberálnější politika byla v 60. letech vystřídána opětovným utužením režimu. Viz POLITICKÉ PROCESY. *Władysław Gomułka* [online]. Bez data [cit. 9. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/gomulka-wladyslaw-3D5342

[1029] Imre Nagy (1896–1958) byl maďarský komunistický politik a předseda vlády, který po druhé světové válce patřil k předním představitelům režimu, avšak od roku 1953 prosazoval reformní politiku směřující ke zmírnění represí a k větší otevřenosti. Během maďarského povstání v roce 1956 stanul v čele vlády, podporoval reformy a usiloval o neutralitu Maďarska, čímž se dostal do konfliktu se Sovětským svazem. Po potlačení povstání byl zatčen, odsouzen ve vykonstruovaném procesu a roku 1958 popraven. Viz ÁGH, József. *Imre Nagy* [online]. Bez data [cit. 9. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_nagyi.php

klidné. Pokračuje: „Bouřlivé události v těchto dvou státech ukázaly, že dostane-li lid nepatrnou příležitost, tak se ihned zvedne v naději, že se zbaví nenáviděného režimu. Lid Maďarska a Polska ukázal jasně jaké jsou vlastně jeho touhy. Lidé chtějí svobodu a chtějí nezávislost."[1030]

Kosina cituje úvodník *Rudého práva*, který označil za rouhání: „Síla společenství v socialistických zemích je v jejich leninské cestě, v jejich jednotě a semknutosti. V tom, že kráčejí pevně v jednom šiku cestou ustavičného posilování a prohlubování vzájemného bratrství, které je jedním z největších vítězství pokrokového lidstva v naší době."[1031]

Sociální demokrat dodal, že podobné úvodníky jsou možné jen v zemi, kde tisk a rozhlas jsou podrobeny přísné cenzuře. Komunisty, kteří „se chvástají jednotou, pokrokem, lidskostí a láskou k lidu" odsuzuje jako zpátečnickou sílu v moderním světě.[1032]

O několik dní později, prvního listopadu v devět hodin večer, Kosina navazuje dalším referátem. Výrazně kritizuje komunistickou interpretaci maďarských bojovníků za svobodu na barikádách. Srovnává dobu dnešní, kdy jsou komunisté utlačovateli, s osvobozováním Československa, kdy Rusové byli chápáni jako zachránci. Vyjadřuje to slovy: „Český a slovenský lid omámený svým všeslovanstvím opravdu byl ochoten věřit, že Rudá armáda jej přichází osvobodit. Kdyby mu byl tehdy někdo řekl, že Rudá armáda přichází jej osvobodit, jenom aby jej zase zotročila a ještě horším způsobem než tomu bylo až dosud, tak by tomu byl býval nikdo nevěřil."[1033]

[1030] *Zprávy (BBC), 25. října 1956, 21.00 hod.* [online]. 1956 [cit. 12. 6. 2025]. Dostupné z: https://www.minulost.cz/pdf/rfe-1956/rfe-mlr-rij-11.pdf

[1031] *Pevně cestou socialismu*. Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 24. října 1956, roč. 36, č. 297, s. 1.

[1032] *Zprávy (BBC), 25. 10. 1956*.

[1033] *Referát Josefa Kosiny (BBC), 1. listopadu 1956, 21.00 hod.* [online]. 1956 [cit. 6. 8. 2025]. Dostupné z: https://minulost-ustr.cluster.webgame.cz/pdf/rfe-1956/rfe-mlr-nov-02.pdf

Komunisté v Československu však roli Rudé armády a Sovětského svazu jako osvoboditelů dále pěstovali a přiměli k tomu i členy dalších, později přidružených stran, které podle Kosiny měly mít lepší přehled – zejména pak ti její zástupci, kteří se navrátili ze zahraničního exilu. Dále komentuje krvavé „osvobozování" Rudou armádou v Maďarsku a silně zabarvené referování československého tisku a rozhlasu o tamních událostech. Navazuje osvobozením několika maďarských občanů a zveřejněním jejich fotografie v novinách *Times*, v souvislosti s čímž si klade otázku, jestli se komunisté alespoň zastydí a propustí již několik let neprávem vězněného arcibiskupa Josefa Berana.

Paralelně se po Maďarsku vyjadřuje hlasatel i k Československu a prorokuje, že komunisté se nevyhnou „železné logice událostí" a budou muset i zde povolit, což doplňuje slovy: „milí přátelé, touha po svobodě je nakažlivá". V závěru se však vrací k Maďarsku, konkrétně jeho odborům, a projevuje naději na zlepšení situace, k němuž se v tomto oboru schyluje. Kosina věří v brzký vstup Maďarů do Světové federace odborové – svobodné odborové internacionály. Prohlášení končí podporou maďarských a československých odborářů, kteří se snad nakonec jednou sejdou na společné svobodné půdě.[1034]

K tématu se dne 8. listopadu, patnáct minut po deváté večerní hodině, Kosina opět vyjádřil směrem k československým posluchačům. Na začátku oznámil, že se bude věnovat hospodářským a sociálně politickým otázkám. Vzápětí však dodal, že abychom se mohli podobnými věcmi vůbec zabývat, potřebujeme svobodu. „Bez svobody, přátelé, bez svobody není pokroku, bez svobody není lepšího života.", pravil.

[1034] *Tamtéž*.

V návaznosti na toto prohlášení pokračoval maďarským osvobozujícím bojem, který je „bohužel dnes již téměř úplně beznadějný".

Kosina vyjádřil zklamání nad tím, že Velká Británie dala na první místo svých zahraničních zájmů vyřešení mnohem více mezinárodně komplikované Suezské krize.[1035] Přesto zmínil, že „všichni pochopili dobře, oč jde", čímž měl na mysli projektování se západních a východních velmocí do států Izraele a Egypta, stojících proti sobě. Tento vyšší boj posluchačům dokazuje i na čerstvých informacích ze začátku listopadu, které odhalily Izraelem ukořistěné zbraně, především ruské výroby.

Kosina si klade otázku, jak se ruské zbraně dostaly do Egypta, a sám si na ni posléze odpovídá. V rámci stabilizace vztahů po Stalinově smrti došlo ke sblížení SSSR a Jugoslávie i na základě odporu k vlivu západního imperialismu v Egyptě.[1036] V důsledku izraelského útoku na Gazu v březnu 1955 došlo v září téhož roku k uzavření kontraktu mezi ČSR a Egyptem o dodávkách zbraní, které podpořil svým dílem i Sovětský

[1035] Suezská krize byl ozbrojený konflikt na podzim roku 1956 mezi Egyptem a aliancí Velké Británie, Francie a Izraele o kontrolu nad strategicky významným Suezským průplavem. Konflikt vypukl po jeho znárodnění egyptským prezidentem Gamálem Násirem, čímž ohrozil hospodářské i politické zájmy západních mocností. Následná tajná dohoda vedla k izraelské invazi a intervenci Británie a Francie. Proti anglo-francouzsko-izraelské akci se však ostře postavily Spojené státy americké v čele s prezidentem Eisenhowerem. Velká Británie od plánu nakonec ustoupila pod pohrůžkou USA na svrhnutí britské měny. Dne 7. listopadu 1956 došlo k zastavení celé operace. OSN se sovětskou a americkou podporou pohrozila intervencí a vojenské síly aliance se do března 1957 stáhly. Výsledkem bylo posílení postavení Egypta, zvýšení vlivu Sovětského svazu na Blízkém východě, a naopak pokles vlivu Velké Británie a Francie. Viz MASARYKOVA UNIVERZITA. *Suezská krize* [online]. Bez data [cit. 5. 11. 2025]. Dostupné z: https://polgeo.geogr.muni.cz/konflikty-smlouvy-a-organizace/suezska-krize/

[1036] *Josef Kosina k dělníkům a odborářům (BBC), 8. listopadu 1956, 21.15 hod.* [online]. 1956 [cit. 10. 8. 2025]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20251118214657/https://www.minulost.cz/pdf/rfe-1956/rfe-mlr-nov-18.pdf

svaz.[1037] Od té doby z československých (a menšinově též polských) zbrojovek tak nejkratší cestou přes Maďarsko, a právě Jugoslávii, byl vojenský materiál dopravován přímo na Blízký východ,[1038] kteréžto dodávky se ještě zvýšily s příchodem Suezské krize.[1039] Kosina končí prohlášení vlastním názorem vyjadřujícím domněnku právě o sporu komunistů, ať už sovětských nebo z vazalských států, a Izraele, zastoupeného Západem, na straně druhé.[1040]

Poslední (zachovaný) komentář k podzimním událostem roku 1956 zazněl do uší posluchačů BBC dne 15. 11. 1956, opět v 21.15 večer. Nejprve se vyjádřil Kosina k novinkám z Maďarska, kde byl nedávno sesazen premiér Imre Nagy a prostřednictvím jeho někdejšího stranického kolegy Jánose Kádára[1041] povoláno do země sovětské vojsko, které potlačilo postupně celé povstání.

Dále kriticky okomentoval týden starý projev předsedy vlády Viliama Širokého k výročí Velké říjnové socialistické revoluce,[1042] který byl

[1037] LÁNÍK, Jaroslav. *Poválečný Egypt a tamní československé vojenské angažmá* [online]. 23. 11. 2016 [cit. 19. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/povalecny-egypt-a-tamni-ceskoslovenske-vojenske-angazma/

[1038] *Josef Kosina k dělníkům a odborářům (BBC), 8. 11. 1956*.

[1039] LÁNÍK, *Poválečný Egypt a československé vojenské angažmá.*

[1040] *Josef Kosina k dělníkům a odborářům (BBC), 8. 11. 1956*.

[1041] János Kádár (1912–1989) byl maďarský komunistický politik a dlouholetý představitel režimu v Maďarsku. Od 30. let působil v komunistickém hnutí, po druhé světové válce se podílel na budování komunistické moci, ale režimem byl sám jistou dobu vězněn. Po potlačení maďarského povstání v roce 1956 stanul v čele režimu podporovaného Sovětským svazem. Jeho působení bylo výrazně kontroverzní: podílel se na stalinistických procesech a nesl odpovědnost za represe po roce 1956 včetně popravy Imreho Nagye, zároveň byl však sám obětí represí předchozího režimu a od 60. let usiloval o určité uvolnění poměrů, díky němuž se Maďarsko stalo relativně liberálním státem sovětského bloku. Viz ÁGH, József. *János Kádár* [online]. Bez data [cit. 20. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_kadarj.php

[1042] Velká říjnová socialistická revoluce (7. listopadu 1917, podle Ruskem užívaného juliánského kalendáře 25. října) byl ozbrojený převrat v Rusku, při němž radikální bolševici za podpory svých ozbrojených oddílů, rudých gard, svrhli prozatímní vládu a chopili se moci v zemi. Tato událost znamenala počátek vlády komunistů

uveřejněn v *Rudém právu*. Politikova slova, se kterými Kosina hrubě nesouhlasil, byla mimo jiná tato: „Sešli jsme se opět na Staroměstském náměstí našeho hlavního města na tradiční oslavu velkého svátku Sovětského svazu a pracujících celého světa, na oslavu třicátého devátého výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Sešli jsme se s hněvem v srdci nad novými zákeřnými činy imperialistů, pod dojmem zločinné agrese Anglie, Francie a Izraele proti Egyptu, pod dojmem zločinného útoku kontrarevoluce proti lidově demokratickému zřízení a vlastním zájmům pracujícího lidu Maďarska – ale s pevným a neochvějným odhodláním věrně po boku Sovětského svazu a ostatních zemí socialistického tábora hájit a uhájit svatou věc socialismu, svobody a nezávislosti naší vlasti.“[1043]

Kosina argumentuje tím, že Egypt nebyl nezávislý, neboť jeho prezident Gamál Násir se stal z vlastní vůle loutkou pro sovětské plány na Blízkém východě,[1044] což je dosti vzdálené od představy samostatného a svobodného státu, o který egyptský lid podle Širokého usiluje.[1045] Ohledně Maďarska naopak hlasatel jeho pracující lid vyzdvihuje s tím, že v tomto případě jde o povstání právě za sebeurčení národa.

V druhé části projevu Kosina doufá ve výraznější zákrok Spojených národů. Dodává, že v reakci na maďarské události dochází k vystupování komunistů západních zemí ze strany. Ujišťuje posluchače, že jižní soused

a zásadní politický zlom, který vedl k vytvoření sovětského státu. Viz MACH, Vladimír. *Velká říjnová socialistická revoluce* [online]. Bez data [cit. 24. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/vrsr.php

[1043] *Projev předsedy vlády soudruha Viliama Širokého*. Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 8. listopadu 1956, roč. 36, č. 312, s. 1.

[1044] *Josef Kosina k dělníkům a odborářům (BBC), 15. listopadu 1956, 21.15 hod.* [online]. 1956 [cit. 24. 8. 2025]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20251118221220/https://www.minulost.cz/pdf/rfe-1956/rfe-mlr-nov-31.pdf

[1045] *Projev předsedy vlády soudruha Viliama Širokého,* Rudé právo, 8. listopadu 1956, s. 1.

Československa „odkrývá znova strašnou tvář komunismu v její pravé děsivé podobě". V závěru cituje prohlášení výkonného výboru československé sociálnědemokratické strany: „…Československá sociální demokracie odsuzuje nynější vládu Československa, která ke svým starým zločinům připojila nové, rozšiřující urážky a lži o maďarské národní revoluci, která je nejskvělejším zápasem o svobodu, a tím, že se snaží skrývat vůdce před nenávistí lidu ještě větší poslušností sovětských diktátorů."

Projev Čechoslovák končí slovy: „V těchto důležitých dnech je naprosto nutné, aby projevy solidarity se projevily v odhodlaném a smělém mezinárodním zásahu, který by obnovil svobodu Maďarska, chránil všechny ostatní státy východní Evropy před sovětskou útočností, obnovil svobodu v oné části Evropy, kde byla potlačena a zajistil tam, kde je ohrožena."[1046]

Výtažky z Kosinových proslovů neslouží pouze jako ukázka jeho jazyka a způsobu vyjadřování i uvažování, přístupu k politice i geopolitickým situacím, ale i k jejich dobovému vnímání samotnému a jeho změně v průběhu událostí. Je zde patrná naděje na zlepšení poměrů v Evropě, a především na zásah ze strany Spojených národů, který však nepřijde. Ráznou kontra-agitací i hodnocením dobových článků, projevů a celkového dění přispíval sociální demokrat k objektivnějšímu vnímání totalitních poměrů na straně posluchače, ač vyjadřováním svých závěrů, myšlenek nebo prostým vlastním názorovým zabarvením místy lehce nabourává pověstnou objektivitu londýnského rozhlasu.

Záznamy o Kosinových vysíláních pokračují rokem 1957 (viz Příloha E Hlášení („talks") Josefa Kosiny v roce 1957). Jedná se opět převážně o odborářskou tematiku vysílanou ve čtvrtky a s opakováním

[1046] *Kosina k dělníkům a odborářům (BBC), 15. 11. 1956.*

v pátek. Z Kosinových námětů lze zmínit například komentář k návštěvě Chruščova v Československu, dále TUC, britskou a československou ekonomiku a průmysl, či konferenci Labour Party v Brightonu. Pozoruhodné je i uvádění jména samotného redaktora – i během jednoho měsíce někdy jako Kosina, jindy stále jako Kalina,[1047] přestože StB dávno věděla, kdo se pod tímto pseudonymem skrývá.

I z roku 1960 pochází několikaměsíční shrnutí programů československých vysílání (viz Příloha F Hlášení („talks") Josefa Kosiny v roce 1960). Jedná se výhradně o odborářské „talks" vždy ve čtvrtek, s opakováním v pátek. Mezi témata patří konference Labour Party, zvolení amerického prezidenta Johna F. Kennedyho,[1048] pracovní podmínky v Británii a v Československu či britský průmysl.[1049]

V dokumentech československého vysílání BBC v The National Archives v Kew lze ještě dohledat zmínky o Kosinově vysílání z roku 1961 (viz Příloha G Hlášení („talks") Josefa Kosiny v roce 1961). Témata jeho čtvrtečních proslovů z dubna až června daného roku se týkají především odborářské problematiky, anglo-československých vztahů a vzájemného obchodu, britského průmyslu, ale i života a pracovních podmínek v Číně, hodnocení článků otištěných v československém (případně následně

[1047] TNA, FO 1110/1000.

[1048] John Fitzgerald Kennedy (1917–1963) byl americký politik a 35. prezident Spojených států. Během druhé světové války sloužil v americkém námořnictvu. Po válce vstoupil do politiky, stal se členem Sněmovny reprezentantů a následně senátorem. V roce 1960 byl zvolen prezidentem za Demokratickou stranu a ve funkci prosazoval program „New Frontier", zaměřený na řešení domácích i mezinárodních výzev v podmínkách studené války. Jeho prezidentské období bylo předčasně ukončeno atentátem 22. listopadu 1963 v Dallasu. Viz JOHN F. KENNEDY PRESIDENTIAL LIBRARY AND MUSEUM. *Life of John F. Kennedy* [online]. Bez data [cit. 4. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/life-of-john-f-kennedy

[1049] TNA, FO 1110/1271

i britském) tisku, nebo prostého červnového shrnutí událostí z posledních šesti měsíců.[1050]

Josef Kosina oficiálně působil v BBC nepřetržitě od 8. září 1939.[1051] Získal si renomé jakési stálice – dokonce s vlastní kanceláří v Bush House, hlavní budově BBC –[1052] podobně jako jeho kolegové Brušák a Papírník. S nově přibylými generacemi, mezi jejichž řadami převažovali mladí lidé, přirozeně přicházel i nový pohled na věci a názorová obměna. Milan Kocourek, který byl jedním z nich, píše, že z jeho pohledu byli příslušníci válečné a druhé generace ostřílení profesionálové, od nichž se on a další noví zaměstnanci učili. Šli jim příkladem „jednak svou skvělou novinařinou, jednak odvahou, s jakou inteligentně a adresně mlátili do zhoubné komunistické ideologie v Československu".[1053]

Pro pochopení osobnostních rysů Josefa Kosiny, které se promítaly i do jeho výkonu profese, je nutno čerpat ze svědectví jeho spolupracovníků. Jedním z nich se stal v roce 1942 Ivan Jelínek, který se po krátké odmlce po válce do BBC opět navrátil. Již v roce 1942 popsal Kosinu jako pohodlného, avšak elegantního, lehce povýšeného, ve svých názorech jistého politika, přesvědčeného o vlastní důležitosti. Dodal však, že navzdory všemu si jej od první chvíle oblíbil, což bylo údajně oboustranné. V BBC byli následně kolegy po řadu let a nikdy mezi nimi nemělo padnout špatné slovo.[1054]

Proč ale básník píše „navzdory všemu" – „Kosina", jak následně dodává „doufal, že udělá kariéru, že se stane šéfem Československé sekce; to překazily osobní intriky, kolegové, kteří jej nesnášeli, ale také

[1050] TNA, FO 1110/1366.
[1051] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 59.
[1052] KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938–1978)*. Praha: Paseka, 2000, s. 105.
[1053] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 90.
[1054] JELÍNEK, *Jablko se kouše*, s. 511.

překážky, které si on sám, mazaný politik, nakladl do cesty.“ Jelínek ve svých pamětech připsal, že Kosinův neúspěch nikdy nepochopil, neboť dotyčný měl v Labour Party mnoho vlivných přátel a k Attleemu kdykoli volný přístup. Na druhou stranu však přiznává, že hlasatelův dlouholetý zápas jej nikdy nezajímal, takže příčiny ani uvést nemůže. Pouze zmiňuje, že Kosina odešel do penze v stejné funkci, ve které začal – jako programový asistent.[1055]

Ve svých *Vzpomínkách z druhé světové války* Kosina píše, že za pouhých šest let války přečetl tisíce relací.[1056] I kdyby se jednalo o nadnesený údaj, tak pokud měl podobně výsadní postavení hlasatele, který v BBC působil i dlouho po válce a dostával se k mikrofonu i několikrát denně, nutno hledat Jelínkem uvedené příčiny neúspěchu na osobnostní rovině. S přihlédnutím ještě k Maxově kritice (zřejmě) Kosinova hlasatelství z roku 1943, týkající se jeho způsobu hlášení a jazykové stránky, a především k údajnému následnému ochotnému kolektivnímu „odsouzení“ sociálního demokrata v Poradním rozhlasovém sboru (viz oddíl Československá sekce BBC v čase války) nebo jeho zahrnutí do sporů Drtiny s Körblem, kde jsou ze strany druhého zmíněného jeho překladatelské a hlasatelské schopnosti zdiskreditovány a názory i jednání zpochybněny (viz oddíl Kosinovo pokračování v BBC), vyplyne nám z toho potvrzení domnělého. Pro zkompletování lze ještě zmínit zprávu Josefa Kosiny Hubertu Ripkovi ze dne 4. 11. 1941, ve které také již tehdy popisuje vzájemnou osobní nesympatii s Körblem, která však údajně nemá jakýmkoliv způsobem ovlivňovat jeho hlasatelskou činnost. Na nařčení vedoucího rozhlasové sekce ohledně jazykové vybavenosti reagoval tehdy sociální demokrat slovy, že žádný z úředníků rozhlasového oddělení nemá lepší

[1055] *Tamtéž*, s. 511–512.
[1056] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 138.

jazykovou kvalifikaci než on sám, aby mohl obecně posuzovat její správnost.[1057]

Nelze pominout ani vyjádření k osobě Kosiny ze strany vedoucích Central European Service of the B.B.C. Zpráva z 16. listopadu 1948 uvádí, že po boku Brušáka je i Kosina terčem mnoha žárlivých a zaujatých poznámek ze strany novějších uprchlíků. Kosina sám je popsán jako obtížná osobnost, jíž by se vedoucí Vysílání pro východní Evropu rád zbavil. Nelze prý tvrdit, že Kosina stojí v čele vysílání nebo že má velký vliv na české programy. Ve skutečnosti se prý několikrát obrátil k vedení se stížnostmi na politiku BBC, částečně i proto, že jeho názory často nebyly brány v úvahu. Dne 29. listopadu je Kosina zmíněn jako „jeden z nejdéle zaměstnaných pracovníků, který nikdy nevynechá, jak má ostatně ve zvyku, příležitost k pravidelnému osočení svých vedoucích". Jak již zmíněno výše, podobné výstupy jej málem stály místo hlasatele v BBC.[1058]

Kosinovy ambice jistě nebyly malé a rozhodně neměl ani důvod je takové nechávat, avšak sebestřednost, povýšenost a ignorance mu bránily v jejich dosažení. Jeho tvrdohlavost vůči kritice je do jisté míry pochopitelná – v československém rozhlasu BBC působil jako jeden z prvních, držel snad až posvátné prvenství ve spojení s Československem z 6. září roku 1939 a byl takříkajíc stálicí, možná i symbolem instituce. Zmíněné důvody, stejně jako jeho konexe, na které byl po celý život ješitně pyšný, vedly k odmítání jakékoliv kritiky, především pak ze strany těch, kteří „přišli až po něm". S přispěním politických i mezilidských pletich, které na pozadí ve větší či menší míře provozoval, si získal spoustu odpůrců, s jejichž přispěním Čechoslovákův společenský i profesní růst

[1057] DVOŘÁKOVÁ, *Jan Masaryk jako rozhlasový komentátor*, s. 45.
[1058] TNA, FO 953/218.

v rozhlase stagnoval od konce války (respektive od roku 1956, kdy vyčerpal jedinečný zdroj zahraničních informátorů z Československa – více v kapitole CIO) prakticky až do jeho smrti.

Jedna z posledních výraznějších zmínek, přestože ne výrazných, o Kosinově působení v BBC pochází ze vzpomínkové knihy Zuzany Fried-Preissové, která se v roce 1966 stala do té doby nejmladší redaktorkou v historii BBC.[1059] Píše, že jako dvaadvacetiletá zažila v redakci ještě nakrátko Josefa Kosinu. V knize se zmiňuje o jeho proslovu z 6. září 1939, který „v těch nejistých chvílích po Mnichovu musel zapůsobit". Dále však poznamenává, že Kosinu, silného a pořád kašlajícího kuřáka, blíže nepoznala, neboť krátce po jejím příchodu odešel. Až později se dověděla o jeho spolupráci s britskou výzvědnou službou a odhalení sítě československých agentů.[1060]

[1059] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 194.
[1060] FRIED-PREISSOVÁ, *Na vlnách BBC a Svobodné Evropy*, s. 115.

6 CIO

6.1 Czechoslovak Intelligence Office

Československý zpravodajský úřad (Czechoslovak Intelligence Office – CIO) vznikl ve Velké Británii na přelomu let 1948–1949. Jednalo se o uspořádání zpočátku spolupracující, později začleněné do britské zpravodajské služby SIS,[1061] známé také jako MI–6 (Military Intelligence, Department 6) založené v roce 1911.[1062] Mezi dnes uváděné oficiální zájmy této agentury patří „shromažďování zpravodajských informací a spolupráce s partnery po celém světě, za účelem ochrany zájmů, hodnot a bezpečnosti Spojeného království v zahraničí a dosahování ekonomických, diplomatických a technologických výhod pro vládu Jeho Veličenstva".[1063]

Přirozeně se obraz zájmů měnil v závislosti na dané době. V období poválečném, a především poúnorovém, se Československo dostalo více do hledáčku organizace. Představovalo zpravodajsky zajímavou zemi, neboť se jednalo se o transitní prostor a zároveň nárazníkovou zónu mezi Západem a Východem.

S přihlédnutím k zaměření práce bude další popis věnován především CIO v souvislosti s případem Potočka, který je klíčový pro odhalení role Josefa Kosiny. Ohraničení bude představovat představení a zhodnocení činnosti samotného CIO.

Československý zpravodajský úřad měl být jednou z odnoží plánované československé exilové zpravodajské organizace. Ta se měla

[1061] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69.
[1062] TOMEK, Prokop. *Agent LIGHT – tajný spolupracovník v britské rozvědné službě*. Securitas Imperii, 2001, č. 8, s. 156.
[1063] SECRET INTELLIGENCE SERVICE. *Home* [online]. Bez data [cit. 5. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.sis.gov.uk/

skládat ze tří hlavních, na sobě nezávislých částí, první v USA s vedoucím Sergějem Ingrem (současně vedoucím celé organizace), druhé ve Francii s vedoucím Čeňkem Kudláčkem – *Hutníkem* a třetí části se sídlem ve Velké Británii.[1064] Mimo zmíněné státy se pobočky CIO nacházely později ještě v Belgii, Dánsku, Švýcarsku, Rakousku, Západním Německu a na Středním východě.[1065] Podobné služby, jako CIO s Čechoslováky, se SIS pokoušela vytvořit i s Poláky, Bulhary a Rumuny, což se jim však nepovedlo. V Londýně se podařilo založit jenom organizaci československou.[1066]

CIO vytvořili a obsadili poúnoroví československí exulanti a současně bývalí příslušníci druhého zahraničního odboje.[1067] Na jejím počátku stáli generál Sergěj Ingr, plukovník Karel Jindřich Procházka, major Karel Vrdlovec a doktor Karel Zavadil, společně s britskými partnery ze SIS.[1068] Úvodní jednání s britskou stranou vedl Sergěj Ingr, který si pro funkci vedoucího CIO vyhlédl Karla Procházku. Ve Velké Británii se navazovalo na vysoce oceňovanou činnost zpravodajské skupiny Františka Moravce během druhé světové války. Personální obsazení zkušenými odbojáři se dlouho osvědčovalo a CIO se dařilo unikat pozornosti komunistické StB. Typickými znaky CIO byl malý, ale výkonný aparát obsluhující poměrně velkou síť spolupracovníků a dlouhotrvající dobré utajení před protivníkem.[1069]

Organizačně je CIO rozděleno do tří sekcí. Operační oddělení vedl bývalý důstojník západní armády Josef Süsser, jehož funkcí bylo

[1064] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69.
[1065] ABS, fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S), reg. č. 41463 I. S, l. 114–118.
[1066] PACNER, Karel. *Československo ve zvláštních službách: pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989. Svazek 3*. Praha: Themis, 2002, s. 388.
[1067] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69.
[1068] TOMEK, *Agent LIGHT*, s. 156.
[1069] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69.

udržování spojení s rezidenturami a agenty v zahraničí. Druhé, bezpečnostní oddělení, měl na starost Karel Vrdlovec. Jeho úkolem byla kontrola emigrantů a tvorba z nich informátorské sítě. Pomocí těchto sítí následně verboval československé státní občany ke spolupráci. Administrativní oddělení vedl Karel Zbytek, jenž dohlížel na překlady a pomáhal operativě.[1070]

Do jara 1951 sídlilo CIO v domě na ulici Spring Gardners South West číslo 1. Potom se přestěhovalo přímo na železniční stanici Victoria, odtud na Victoria Street číslo 64 a nakonec přebývalo na Francis Street. Na dveřích stál krycí název – firma „*Kenneth Proud* Translation Office". Krycí jméno z první části názvu používal vedoucí Karel Procházka,[1071] který byl zároveň jako jediný v osobním styku s britskou centrálou na ministerstvu zahraničních věcí.[1072] Skupina měla tři základní odbory: ofenzivní, defenzivní a studijní. V centrále pracovalo 6–8 důstojníků a několik úřednic, na rezidenturách dohromady nanejvýš 24 zpravodajců.[1073]

Instruktoři z britské služby MI–6 postupně vycvičili důstojníky štábu a rezidenty. Učili je setkávání s agenty ve dne i v noci, sledování a kontrasledování, zřizování a vybírání mrtvých schránek (určená místa, kam se ukládaly informace pro kontaktní osoby), používání tajného písma, střelbu z ručních zbraní atd. Někteří členové CIO a jejich agenti později absolvovali také různé specializované kurzy.[1074]

[1070] TOMEK, Prokop. *Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky do sekce britské zpravodajské služby „Československý rozvědný úřad" (Czechoslovak Intelligence Office – C. I. O.)*. Historie a vojenství, 2004, roč. 53, č. 3, s. 82–83.
[1071] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 388.
[1072] TOMEK, *Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky*, s. 82.
[1073] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 388.
[1074] *Tamtéž*, s. 389.

Mezi hlavní činnosti londýnské centrály patřily dva hlavní body: získávání a řízení agenturní sítě proti Československu a poté kontrola emigrace a prevence infiltrace vlastních řad.[1075]

Pracovníci CIO zprvu používali metody odpovídající své době a daným možnostem – kurýry (tzv. agenty-chodce), kteří pašovali informace přes hranice, dále mrtvé schránky a vysílačky.[1076] Jejich činnost však přestávala časem být efektivní, neboť nemohli navazovat kontakty s předními osobnostmi.[1077]

V souvislosti s intenzivnějšími styky mezi Východem a Západem kolem roku 1955 CIO plně přešlo k metodě využívané příležitostně již dříve, která spočívala v získávání spolupracovníků z řad československých občanů cestujících legálně na Západ. Metoda známá také jako „bílé linky"[1078] měla několik předností. Byla bezpečná pro CIO, protože nikdo z jeho pracovníků neriskoval zatčení v ČSR. Další plus představovala téměř ve všech případech výjimečná hodnota spolupracovníků. Šlo většinou o elity ve svém oboru – vědce cestující na konference, vysoce postavené zástupce obchodních společností, špičkové sportovce, umělce atd. – které měly dobré kontakty a informace a svým vzděláním a původem vesměs patřily ke středním vrstvám, jež s komunisty nesympatizovaly.

K vyhledávání těchto lidí používalo CIO techniku založenou na vhodném kontaktu. Tím byl exulant – starý přítel, známý, krajan nebo bývalý kolega. Dotyčný se pak zdánlivě náhodou setkal s návštěvníkem z Československa (jak tomu bylo v Kosinově případě – více v oddílu Případ Potoček), třeba i v třetí zemi, případně napsal doporučující dopis

[1075] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 108.
[1076] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69.
[1077] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 408.
[1078] Viz *Tamtéž*, s. 387–423.

prostředníkovi. Ten následně nenápadně zjistil politické názory vytipovaného člověka, naznačil svůj zájem o spolupráci a někdy ho přímo získal. Nový spolupracovník se vrátil do Československa a při další cestě na Západ přivezl informace odpovídající původnímu zadání nebo jeho možnostem. Tato metoda se dlouhodobě osvědčila a přinesla Velké Británii řadu cenných informací.[1079]

6.2 Československá síť případu Potoček

6.2.1 Josef Kosina a CIO

Nejdéle po únorovém převratu, zřejmě však již v závěru války, se začalo CIO zajímat o osobu Josefa Kosiny.[1080] Splňoval mnohé z podmínek, které byly příhodné pro vstup do služeb anglické rozvědky: měl spoustu kontaktů, ať už mezi československými emigranty, anglickými odboráři, sociálními demokraty nebo politiky na nejvyšších místech; jako hlasatel BBC měl široké pole působnosti a skvělé propagační i informační možnosti; byl antikomunista a obecně odpůrce extrémní levice české sociální demokracie a v neposlední řadě měl – ač si to třeba ještě sám neuvědomoval – vazby na potenciální spolupracovníky v domovině.

Po vstupu do služeb CIO se Josef Kosina stává tzv. typařem SIS, tedy člověkem, jenž vyhledává a navazuje kontakty využitelné pro spolupráci s britskou rozvědkou.[1081] Když se vydal do Československa v letech 1946 a 1947, bylo to již s myšlenkou a úkolem navázání spolupráce

[1079] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69.
[1080] TNA. HO 405/27599/1.
[1081] ABS, fond Ústředna Státní bezpečnosti Praha (305), sign. 305-867-1, l. 156.

s „domácími zdroji“.[1082] Těmi primárními se stali jeho bývalí spolužáci z Obchodní akademie v Hradci Králové, Josef Potoček a Václav Kvíčera.

Pro Kosinu zůstávala však i nadále prioritou jeho pozice a role v BBC. Mezi CIO a agenty tak fungoval spíše jako spojka, kontaktní a zároveň krycí adresa.[1083] Více než drobný finanční příspěvek za jeho služby ze strany Czechoslovak Intelligence Office pro něho však byly hodnotné samotné informace. Československé rozvědce „přenechával“ Kosina důležité politické a hospodářské zprávy. Informace o sociálních demokratech předával Labour Party. Novinky ohledně dělnických a zaměstnaneckých poměrů, odborové situace ve vlasti, celkové nálady obyvatelstva[1084] a obecně „méně hodnotné zprávy“[1085] používal pak hlasatel pro své relace v BBC. Mimo to měl Kosina také zájem o to, co se v Československu děje v zákulisí komunistické strany, jaké tam byly rozpory a osobní roztržky, co se „šuškalo“ mezi komunistickými funkcionáři i řadovými členy strany. Potoček k zásobování svého kamaráda těmito informacemi později řekl: „Toho, co jsem věděl ze šuškandy, jsem mohl zpravidla Kosinovi dodávat celkem slušné porce.“[1086] Mimo zmíněné dodával Potoček kamarádovi také politické vtipy a náměty na články a komentáře.[1087]

Podobné materiály poskytoval i Václav Kvíčera. Pro vysílání BBC sepsal několik štvavých relací týkajících se politických a hospodářských poměrů v ČSR. Jednalo se například o relaci o průběhu domovní besedy, kde zesměšňoval otázky kultu osobnosti, komentář ke článku komunisticky orientovaného děkana filozofické fakulty Františka Trávníčka, dále

[1082] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 452–456.
[1083] *Tamtéž*, l. 73.
[1084] *Tamtéž*, l. 452–455.
[1085] *Tamtéž*, l. 73.
[1086] *Tamtéž*., l. 452–455.
[1087] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 404.

připomínky pro další úpravu a obsah londýnského vysílání o ČSR, připomínky k činnosti československých emigrantů v zahraničí apod.[1088]

Hlasatelství v BBC nebylo pouze však Kosinovou profesí, nýbrž také prostředkem činnosti CIO. Když britská rozvědka prováděla „verbovku", tj. angažování nových potenciálních agentů,[1089] tito mohli žádat prověření ze strany BBC, že nejde o provokaci vyvolanou kontrarozvědkou. Tato prověrka většinou sestávala z prostého hesla, často z pouhých několika slov nebo jedné věty.[1090] Když si pak kontaktovaná osoba, která zprvu byla opatrná k navázání spolupráce, poslechla v daný den a hodinu rozhlas a uslyšela smluvené heslo, mohla určit, že se opravdu nejednalo o provokaci. Hesla byla každý týden měněna a většinou byla zařazována do mezinárodních nebo politických komentářů, které připravoval právě Josef Kosina, který je posléze v relaci i sám četl.[1091] Pomáhal dále pak i organizovat zřizování vysílacích stanic skrze své známosti ze sociální demokracie – jednu z nich například v Řezně.[1092]

Poté, co seznámil Josef Kosina Potočka s agentem britské rozvědky *Martinem – Novákem* v červnu 1953 (více v oddílu Případ Potoček), jeho služba začala spočívat ve zprostředkovávání setkání mezi těmito dvěma, ať už telefonicky nebo poštou. Nejednalo se jen o setkávání v Londýně, nýbrž také v Itálii a dalších evropských zemích.[1093] Celkově

[1088] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 435–436.
[1089] Verbovku CIO později názorně rozebrala Státní bezpečnost na příkladu hlavního technika PRAGOLAKU Jana Nováka. Viz TOMEK, *Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky*, s. 84–85.
[1090] Například dne 7. 2. 1952 bylo Kosinou do jeho projevu zahrnuto heslo „Lidé věří v osud.", které sloužilo jako potvrzení pro jistého Tomečka a Fenclovou. Po odvysílání hesla oba souhlasili se vstupem do agentských služeb. Viz ABS, Historický fond Státní bezpečnosti (H), sign. H-257, l. 63.
[1091] ABS, fond Hlavní správa rozvědky SNB (I. S), karta z Kartotéky speciálních služeb, reg. č. 89999 I. S, č. 10390.
[1092] ABS, fond Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (302), sign. 302-1-34, l. 97.
[1093] ABS, fond Vyšetřovací a rehabilitační spisy, sign. ZV-108 MV, l. 212–213.

tak Kosinův poměr k celé špionážní skupině lze označit spíše jako pomocný,[1094] nikoliv však zanedbatelný.

6.2.2 Československí agenti

Nejvýraznější osobností, která přišla skrze CIO do kontaktu s Josefem Kosinou, byl nepochybně Josef Potoček. Ten se narodil 26. ledna 1906 ve východočeské Velké Jesenici do rodiny zemědělce a řemeslníka Jana Potočka, matka zemřela v jeho osmi letech. Otec se znovu oženil, avšak Josef si se svou novou matkou nerozuměl, v důsledku čehož jej vychovávala babička. Obecnou a měšťanskou školu vychodil posléze v Opočně, po čemž následovala studia a úspěšná maturita na Obchodní akademii v Hradci Králové. Ještě před válkou nastoupil při zaměstnání u Československé pojišťovny v Praze ke studiu Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Během války studoval soukromě a fakultu dokončil po osvobození. Ve studiu pokračoval a doktorem práv byl promován 29. března 1946.[1095]

Po devatenácti letech zaměstnání v oboru se stává roku 1949 Potoček ředitelem První české zajišťovny v Praze. Byl profesně velmi zdatný, mluvil rusky, anglicky a německy a příležitostně přispíval svými články do časopisu *Pojistný obzor*. Dne 1. ledna 1946 se rozhodl pro vstup do politiky a stal se členem KSČ, kde působil v různých funkcích.

Z titulu své profese cestoval Potoček často do zahraničí,[1096] což mu bylo, jakožto členovi KSČ, umožněno i po únoru 1948.[1097] I proto o něj projevila zájem Zpravodajská správa generálního štábu, u níž je poté

[1094] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 131.
[1095] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 68.
[1096] *Tamtéž*.
[1097] DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Z letopisů třetího odboje: zpracováno podle dokumentů z Ústředního archivu Konfederace politických vězňů*. Praha: Hříbal, 1992, s. 232.

veden pod registračním číslem 5571 a krycím jménem *Statistik*.[1098] Po navázání spolupráce s CIO v roce 1953 začal předávat hospodářské a politické zprávy i velmi cenné informace o zkouškách, výrobě a vývozu československých zbraní a o licenční výrobě sovětských zbraní v domácích zbrojovkách. Mimo to předával i výhradně politické materiály jako zprávy pro BBC o domácí opozici, politických náladách v zemi, vlastní dopisy zahraničním politikům apod.

Další osobností, která postupně vyrostla ke spolupráci s Československým zpravodajským úřadem, se stal Václav Kvíčera. Narodil se 3. února roku 1906 v Rasoškách v jaroměřském okresu. V období let 1920–1924 vystudoval Obchodní akademii v Hradci Králové, kde objevil své jazykové nadání. Po škole pracoval jako cizojazyčný korespondent a účetní u textilních firem. Po absolvování Právnické fakulty Univerzity Karlovy, na níž studoval v letech 1927 až 1931, se živil jako advokátní koncipient ve Dvoře Králové a nadále také jako překladatel, přičemž aktivně vyhotovoval překlady různých textů v angličtině, němčině, ruštině, španělštině a francouzštině.[1099] Celkem právník ovládal patnáct jazyků.[1100]

Od roku 1937 byl zaměstnán v Ústřední lihovarské organizaci jako vedoucí úředník, v tomto oboru několik let setrval. Po znárodnění se stal generálním tajemníkem Československých lihovarů a drožďáren, u čehož zůstal až do roku 1948, kdy byl akčním výborem vyhozen. Od června 1950 se živil jako překladatel a korektor v národním podniku *Konstrukta Praha*. Byl ženatý, otec dvou synů, věřící, velice spořádaný a mírný člověk.[1101] Po vstupu do služeb CIO se prokázal jako velmi schopný, neboť

[1098] ABS, evidenční záznamy, záznam ZS-GŠ k osobě Josef Potoček.
[1099] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69.
[1100] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 402.
[1101] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69–70.

Státní bezpečnost dlouho o jeho činnosti neměla tušení. Předával závažné zprávy z vojenské problematiky a zbrojního průmyslu, jako například příručky pro použití sovětských zbraní, zprávu o připravované licenční výrobě tanku T-54 v ČKD Sokolovo, zprávu o novém typu leteckého zaměřovače, informaci o výstavbě podzemní zbrojovky v Dubnici nad Váhom nebo například zprávu o přípravách k výrobě atomových zbraní v ČSR dle sovětské dokumentace i s místním termínem.[1102]

Do Potočkovy zpravodajské sítě patřily ještě čtyři blízké osoby, které vědomě sbíraly informace pro nepřátelskou špionáž.[1103] Jan Macho, který se narodil roku 1906, byl úředníkem Mrazírenského trustu v Praze.[1104] Do činnosti CIO se zapojil začátkem 50. let[1105] a získával informace o mrazírnách, o nedostatku masa v ČSR z důvodu jeho vývozu do NDR, a o výměně kádrů v armádě a Bezpečnosti.[1106]

Dalším byl Josef Ticháček narozený roku 1908. Ten vykonával funkci úředníka Hlavní správy obchodu klenoty, hodinkami a starožitnostmi v Praze.[1107] Poskytoval zprávy o reorganizaci vnitřního obchodu, zájezdech delegací, výkupu zlata, o nových šachtách, o neplnění plánu Ministerstva vnitřního obchodu v oboru klenoty atd.[1108] Dále informace o výrobě sovětských vojenských tryskových letadel v ČSR, geologickém průzkumu včetně nálezu nových ložisek uranu na Příbramsku, propuštění prominentních vězňů v roce 1955, nespokojenosti v továrnách, odvolání části sovětských expertů z Jáchymova a o dvou nových protipancéřových zbraních.[1109] V neposlední řadě také novinky ohledně

[1102] TOMEK, *Agent LIGHT*, s. 166.
[1103] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 402.
[1104] TOMEK, *Agent LIGHT*, s. 167.
[1105] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 234.
[1106] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 403.
[1107] TOMEK, *Agent LIGHT*, s. 166–167.
[1108] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 234.
[1109] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 403.

vojenských objektů a cvičení Lidových milic.[1110] Ticháček byl zároveň jakousi spojkou mezi Potočkem a zbývajícími třemi členy „uvědomělé zpravodajské čtyřky".[1111]

Třetím spolupracovníkem byl o generaci starší Jan Hájek, narozený 22. 6. 1883 v Přepychách. Během první světové války byl členem domácího odbojového spolku Maffie[1112] a Masarykovy České strany lidové (respektive realistické).[1113] V září 1919 se stal Hájek přednostou zpravodajské sekce Ministerstva zahraničních věcí. V době nástupu fašismu v Německu organizoval morální, politickou a finanční podporu německým antifašistům.[1114] V roce 1938 spolupracoval tento přítel Edvarda Beneše[1115] s Janem Masarykem na přípravě československé diplomacie v exilu v případě okupace státu. V září 1939 byl gestapem zatčen a do jara 1945 následně internován v koncentračním táboře Buchenwald.[1116] V rámci poúnorové spolupráce s CIO upozorňoval na lidi, kteří by mohli škodit československé emigraci a podával Kosinovi návrhy na zlepšení vysílání londýnského rozhlasu.[1117] Návrhy, které se zrovna netýkaly technického rázu, spočívaly v tom, aby vysílání obsahovalo více komentářů o mezinárodních událostech, zejména ze západního tisku, a aby bylo využíváno českého vysílání k podávání informací o činnosti emigrace.[1118] Prostřednictvím Potočka posílal také vzkazy československé

[1110] TOMEK, *Agent LIGHT*, s. 166.
[1111] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 428.
[1112] Viz HÁLEK, Jan a MOSKOVIČ, Boris. *Fenomén Maffie: český (domácí) protirakouský odboj v proměnách 20. století*. Praha: Academia; Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2020.
[1113] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 425.
[1114] *Volá Londýn*. Přepyšský zpravodaj. 2025, č. 1, s. 14.
[1115] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 403.
[1116] *Volá Londýn*, Přepyšský zpravodaj, 2025, s. 14.
[1117] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 403.
[1118] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 429.

emigraci.[1119] Od druhé poloviny roku 1955 se však Hájek ze spolupráce stahuje z důvodu obavy před prozrazením.[1120]

Poslední osobou z této „uvědomělé čtyřky" byl bývalý úředník pojišťovny Slavie Václav Lojka.[1121] Tento vrstevník Potočka, Kvíčery, Macha, Ticháčka i Kosiny sděloval podrobnosti z politiky a hospodářství a rovněž o neutěšeném stavu venkova.[1122] Sám naopak od Potočka chtěl informace ze zahraničí o agrární emigraci, jejich organizaci, orgánech apod.[1123]

Kromě pěti členů zpravodajské služby, kteří poskytovali informace vědomě, patřili do Potočkovy sítě ještě další „spolupracovníci", kteří však o skutečných počinech ředitele První české zajišťovny nevěděli. Patřili mezi ně například odborný ředitel Ministerstva financí Antonín Braidl, profesor VŠE Jan Janáček, zaměstnanec První české zajišťovny Zdeněk Pešek a náměstek ministra financí Bohumil Válek.[1124] Ve vězení skončil nakonec i úředník Ministerstva financí Josef Velek.[1125] Celkově patřilo do „neuvědomělé" sítě asi dvacet lidí.[1126]

Zlomovou osobností, která sehrála klíčovou roli v dění celé působnosti CIO, byl Karel Zbytek. Narodil se 28. 10. 1902 v Lískovci, okres Kyjov. V roce 1905 se rodina přestěhovala do Frýdku-Místku, kde otec Jan pak pracoval jako listonoš. Karel Zbytek měl dva vlastní sourozence a po druhém otcově sňatku ještě nevlastního bratra Zdeňka. Po obecné škole ukončil s obtížemi nižší reálné gymnázium. Vyučil se následně drogistou a po dvouleté vojenské prezenční službě odjel v roce 1924

[1119] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 234.
[1120] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 429.
[1121] *Tamtéž*, l. 427.
[1122] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 404.
[1123] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 430.
[1124] TOMEK, *Agent LIGHT*, s. 165.
[1125] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 403.
[1126] *Tamtéž*, s. 402.

na zkušenou do Paříže, kde strávil tři roky. Po návratu a vystřídání různých zaměstnání složil v roce 1932 zkoušku z francouzštiny a o šest let později také z angličtiny. V důsledku toho si mohl zařídit ve Frýdku-Místku jazykovou školu. V roce 1938 se oženil s Marií rozenou Peterkovou a plánoval v budoucnu živit rodinu jako majitel parfumerie.[1127]

Do začátku války působil u československého vojenského atašé ve Varšavě pod přezdívkou *Karol*.[1128] Na začátku německé okupace řídil pod krycím jménem *Wrobel* Předsunutou agenturní ústřednu v Českém Těšíně a později se přes Polsko dostal do Londýna. Od roku 1941 působil na Moravcově druhém oddělení jako překladatel, a v tom čase dokonce prodělal dvoutýdenní parašutistický kurz.[1129] Byl dobře jazykově vybaven, neboť kromě němčiny a polštiny ovládal na velmi slušné úrovni ještě francouzštinu a angličtinu, z níž v roce 1943 absolvoval na univerzitě v Cambridge jazykovou zkoušku.

Po návratu do ČSR dne 15. 7. 1945 demobilizoval v hodnosti štábního rotmistra pěchoty v záloze. Hned druhý den poté nastoupil do politického zpravodajství Ministerstva vnitra a posléze se s manželkou usadil v Praze. Oddělení, kde pracoval, se zabývalo agenturní a pátrací agendou a vedl jej Karel Zavadil, s nímž se Zbytek později setká v Londýně. Nedlouho po vstupu do zaměstnání byl však poměr jako „kompromis" ukončen z důvodu znovuzahájení procesu se Zbytkem, který se v roce 1938 podílel na krádeži parfémů pro svůj podnik.

Po následném dalším neúspěšném pokusu o podnikání se v roce 1946 dotyčný vrátil do Frýdku-Místku, kde začal působit jako učitel angličtiny na gymnáziu. Téhož roku se manželům narodila dcera Karla.

[1127] TOMEK, *Agent LIGHT*, s. 150–151.
[1128] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 36.
[1129] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 389.

Dne 16. 6. 1948 odletěl Karel Zbytek do Anglie jako konferenciér a tlumočník výpravy Pěveckého sdružení moravských učitelů. O necelé dva týdny poskytl rozhovor BBC ohledně politických poměrů v ČSR, které ostře zkritizoval. V závěru svého pobytu se rozhodl nevracet do Československa.[1130] Koncem roku 1950 poslal na území republiky agenta, který převedl jeho ženu a čtyřletou dceru Karlu do Rakouska, později do Anglie.[1131] Dne 1. února 1949 vstupuje do služeb CIO, kde je zaměstnán více než osm let jako vedoucí administrativního oddělení a jako příležitostný překladatel v ústředí CIO v Londýně pod krycím jménem *Frost*. V roce 1953 nabyl britskou státní příslušnost a provedl úřední změnu jména na Charles Karel.[1132, 1133]

6.2.3 Případ Potoček

Po skončení války zavítal Josef Kosina do Československa v roce 1946. Již tehdy to patrně bylo za účelem získání budoucích spolupracovníků pro britskou výzvědnou službu.[1134] Kromě tohoto sondování a vyřízení osobních záležitostí využil návrat do vlasti také ke shledání s vybranými osobami, zejména se svými spolužáky ze střední školy, mezi kterými byli i Potoček a Kvíčera, s nimiž měl sociální demokrat již své plány.

Potoček později popsal v roce 1956 Kosinovu situaci takto: „Po válce se vrátil v roce 1946. Tehdy mně vyhledal telefonicky v bance a umluvil si se mnou schůzku v kavárně. Bylo to na Václavském náměstí,

[1130] TOMEK, *Agent LIGHT*, s. 154–156.
[1131] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 37.
[1132] Richard Trahair připouští i další varianty jména: Charlie Charles nebo Charles Zbytek. Viz TRAHAIR, Richard C. S. *Encyclopedia of Cold War espionage, spies, and secret operations*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 2004, s. 348–349. Čerpá však z notoricky zpochybňovaných memoárů Josefa Frolíka. Viz FROLÍK, Josef. *Špión vypovídá*. Praha: Orbis, 1990, s. 24–25.
[1133] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 408.
[1134] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 452–455.

v kavárně ‚Passage'. Sešlo se nás tam tehdy víc. Snad 4, nebo 5. Já se na to už nepamatuji, jen vím, že Kosina řekl, že v republice nezůstane, že se vrátí za krátký čas zase do Londýna, kde je už několik let zaměstnán v rozhlase BBC."[1135]

Na žádost Kosiny uspořádal danou schůzku v pražské kavárně druhý zmíněný, Václav Kvíčera, který se s bývalým spolužákem setkal již „předem" v Londýně, při své pracovní cestě v roce 1945. Ten později uvedl, že tehdejší zmíněné setkání bylo nezávadného, přátelského charakteru.

Kvíčera rovněž u sebe nechal svého bývalého spolužáka týden bydlet. Již během tohoto pobytu údajně vyzval Kosina dotyčného k podávání informací z ČSR, k čemuž se Kvíčera uvolil a od té doby s ním spolupracoval prostřednictvím zasílání dopisů a různých výstřižků z novin. Sám ještě později k osobě Kosiny řekl, že v době svého pobytu v roce 1946 navštívil sociální demokrat v Praze Beneše, Majera a Drtinu, avšak že neví, za jakým účelem. Se svým bývalým spolužákem se Kvíčera setkal ještě při Kosinově poslední návštěvě Československa v roce 1947.[1136]

Josef Potoček ze svého zaměstnání ředitele První české zajišťovny, která měla kontakt s podniky podobného typu v zahraničí, a taktéž díky již předúnorovému členství v KSČ, měl výtečnou výchozí pozici k cestám do zahraničí. Směřovaly do různých koutů Evropy.[1137]

Do Londýna se podíval poprvé koncem čtyřicátých let, avšak tehdy se s Kosinou ještě nesetkal. Shledal se s ním v Anglii až později, v roce 1950, kdy jej sám cíleně v BBC vyhledal. Při schůzce mu Kosina vyprávěl, že má mezi vlivnými Angličany a politiky řadu dobrých známých a zmínil

[1135] *Tamtéž*.
[1136] *Tamtéž*, l. 431–432.
[1137] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 232.

se i o mimořádně dobrých vztazích s labouristy. Potočka se pak vyptával na politické a hospodářské poměry v Československu a konečně jej vyzval, aby se uvolil dodávat anglické zpravodajské službě při svých zahraničních cestách zprávy z ČSR. Dotázaný se nedal k tomu nijak výrazněji přemlouvat a souhlasil. Později se vyjádřil, že něco o tomto Kosinově spojení věděl už předtím od „svého pražského kamaráda" (Kvíčery), který navštěvoval Londýn dříve než on a byl s Kosinou ve zpravodajském spojení.

Od té doby podával Potoček svému krajanovi různé zprávy o politických a hospodářských poměrech v republice. Někdy jej Kosina také žádal, aby mu po návratu domů opatřil informace o různých záležitostech, které jeho samotného zajímaly. Jednalo se například o zprávy o sociálnědemokratických politicích, kteří byli v té době v ČSR uvěznění. Kosina tvrdil, že se o to zajímají vlivní lidé z Labour Party. Osobně se Čechoslovák staral o odborové hnutí v republice, o stanovisko odborově organizovaných nekomunistů vůči vládě a odborovému vedení, o spokojenost dělníků a celkově zaměstnanců v národních podnicích a úřadech, o to, co se mluví mezi pracujícími, jaké jsou mezi nimi možnosti protikomunistické agitace a celkovou náladu obyvatelstva ČSR. Nezapomínal při tom ani na náladu inteligence. Kosinův zpravodaj později uvedl, že z toho, jak jeho kamarád zprávy přijímal, měl dojem, že ho zajímaly a že byl s nimi spokojen.[1138]

Nebylo pochyb, že Kosina vždy dychtivě očekával nové informace z domoviny. Potočkův diskrétní, až odtažitý profesní přístup jistě oběma ulehčoval situaci. Právník mimo to byl sám od sebe zodpovědný, přestože poněkud zpátečnický, co se týče odmítání využívání jiných metod

[1138] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 452–455.

k předávání zpráv než vlastní paměti. Kosina se na svého přítele mohl spolehnout v tom, že mu doručí zprávy, které si žádá. Když právník právě nemohl při svých cestách za hranice letět do Londýna, posílal alespoň informace poštou z jiných zemí.[1139] Pochopitelně Kosina musel projevovat značnou dávku trpělivosti, neboť právníkovy výjezdy podmiňovalo mnoho okolností. Protože však sociální demokrat zakládal svou profesně-společenskou osobnost i na tom, že přinese například do rozhlasu BBC nebo britským spojencům vždy co nejčerstvější zprávy, za něž sklidí pochvalu, muselo mu vše stát za to a Potočkovy novinky jistě vždy vítal.

V době, kdy v roce 1950 zasvětil hlasatel Potočka do fungování a plánů CIO,[1140] byl najatý agent v Anglii ve styku pouze se svým bývalým spolužákem. Skutečná spolupráce pro britskou rozvědku začala až v červnu 1953, kdy Potočka představil Kosina postupně dvěma příslušníkům Československého zpravodajského úřadu. Prvním z nich byl Karel Zbytek – krycím jménem *Frost*. Tento vedoucí administrativního oddělení CIO odvedl následně právníka do bytu jiného československého emigranta, šéfa bezpečnostní sekce Karla Vrdlovce – *Martina* (kterého však Kosina sám znal jako *Nováka*, takže jej Potočkovi představil také tak).[1141, 1142]

Martin – *Novák* se stal Potočkovým řídícím důstojníkem. Přestože byl právník poučen, jak zacházet s tajným písmem a o provozování mrtvých schránek, rozhodl se Potoček při předávání veškerých informací spoléhat na svou paměť a zprávy sdělovat při cestách do zahraničí, pokud možno osobně. Mezi přidělená krycí jména Čechoslováka patřila

[1139] *Tamtéž*.
[1140] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 68–69.
[1141] TOMEK, *Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky*, s. 82.
[1142] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 400.

Norman, *Newman*, *Rehor* a *Řehoř*.[1143] Poslední měl použít, kdyby psal pod nátlakem.[1144] Pravou identitu agentů britské rozvědky Potoček sám neznal, ale dle jeho pozdějších slov se to ani zjistit nesnažil a bylo mu to, vzhledem k tomu, že se to jeho samotného nijak netýkalo, jedno.[1145]

Při svých častých cestách do zahraničí předával Potoček velmi cenné informace z ministerstva financí a z řady dalších oddělení civilních i vojenských. Začátkem padesátých let začal sám postupně rozšiřovat svou informační síť. Nejosvědčenějším spolupracovníkem se mu stal Václav Kvíčera, jeho i Kosinův bývalý spolužák. Mezi členy rozvědné sítě, kteří byli zpraveni o Potočkově nakládání se získanými informacemi, přibyli později ještě Josef Ticháček, Jan Macho, Jan Hájek a Václav Lojka. Mimo ně se postupně začaly k Potočkovi dostávat zprávy až od dvaceti lidí, od většiny z nich nevědomě.

V září 1953 přijel Potoček opět do Londýna, tentokrát již ve společnosti Hájka. Uskutečnil několik schůzek s *Martinem*, jemuž vyřídil úkoly, které dostal zadány od ředitele londýnské pobočky Živnobanky v Praze Zbyňka Poláka, který byl řídícím orgánem jeho činnosti v domovině. Začátkem listopadu 1953 při projíždění Kodaní napsal dopis Josefu Kosinovi do BBC a žádal schůzku ve Stockholmu za účelem předání důležitých informací. Pro dopisy Kosinovi používal krycí adresu: J. Brown, 30 Peters Court Queensway London a podepisoval se jménem *Norman*. Schůzka byla dle žádosti uskutečněna 4. až 5. listopadu ve Stockholmu s Karlem Zbytkem – *Frostem*.[1146]

Následovaly dopisy z Osla a Francie. Dne 27. 5. 1954 byl Potoček opět s Hájkem v Londýně. Měl řadu schůzek s *Martinem*, kterému znovu

[1143] *Tamtéž*, s. 402–403.
[1144] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 426.
[1145] *Tamtéž*, l. 452–455.
[1146] Tamtéž, l. 27–29.

předal různé informace a vyjevil úkoly, které dostal od Poláka. Toho roku v červenci navštívil ještě Itálii, odkud poslal řadu dopisů z Milána a Říma. V srpnu byl v Paříži, kde se sešel s *Frostem*. V září poslal z Holandska dopisy, které obsahovaly informace o nadcházejícím jednání s Angličany o československo-britské obchodní smlouvě. V listopadu se sešel několikrát v Londýně s *Martinem*.

Další schůzku se svým řídícím orgánem měl v březnu 1955 v Římě. Duben a květen strávil Potoček v Indii, odkud zaslal také řadu cenných zpráv o svých jednáních. V září a listopadu, nejdříve v Londýně a poté ve Švédsku, se za doprovodu Hájka sešel opět s *Martinem*. Začátkem prosince se pak shledali v Hamburku. Zde předal Potoček zprávy a konkrétní údaje o československé nabídce na stavbu zbrojní továrny v Indii.[1147]

V rámci časové posloupnosti nutno zmínit, že v květnu roku 1956 došlo v rámci spolupráce ke zlomovému okamžiku, jenž bude popsán později.

V červnu tohoto roku došlo poté ještě ke schůzi Potočka v Paříži, kde předal velice důležitou zprávu. Jednalo se o seznam strojů a zbraní pro standardizaci, který čítal celkem 101 položek.[1148] Dále obsahovala hospodářskou zprávu obsahující různé informace o obchodu a zprávu politického charakteru o komunismu a o reakci ČSR na XX. sjezd KSSS.[1149] Přílohou byl stručný obsah brožury, uveřejněné Ústředním výborem Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), obsahující směrnice,

[1147] *Tamtéž*.

[1148] *Tamtéž*, l. 140–143.

[1149] XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu z února 1956 představoval zlom v dějinách sovětského bloku. Jeho klíčovou událostí byl neveřejný projev Chruščova „O kultu osobnosti a jeho důsledcích", v němž kritizoval vládu Josifa V. Stalina, jeho represe a kult osobnosti. Tento projev znamenal počátek destalinizace a vyvolal nejistotu i otřesy uvnitř komunistického hnutí, přičemž jeho obsah se postupně rozšířil i mimo úzké stranické vedení. Viz TOMEK, Prokop. *XX. sjezd KSSS* [online]. Bez data [cit. 27. 3. 2026]. Dostupné z: https://totalita.cz/50/50_01_010.php

založené na výsledcích XX. sjezdu KSSS a stanovující nové cíle Komunistické strany Československa.[1150]

Zmíněný klíčový přelom ve výkonu činnosti přišel však již předtím, dne 5. května 1956. Tehdy byla vhozena do schránky úřadu vojenského přidělence v Londýně Oldřicha Přibyla obálka obsahující písemnou nabídku ke spolupráci s československou kontrarozvědkou. K nabídce byla připojena zpráva o činnosti Josefa Potočka s konkrétními údaji o jeho spojení s britskou výzvědnou službou. Pisatel zmiňuje, že právník pracuje pro československou vojenskou výzvědnou službu (krycí jméno *Statistik* – viz oddíl Českoslovenští agenti), že se však jedná pouze o zástěrku pro jeho pravé poslání – vyzvědačství pro britskou rozvědku.[1151]

Potoček má prý řadu přátel, od nichž získává informace a kteří prý nevědí, že je špionem. Mezi ně patří náměstek ministra financí Válek a úředník ministerstva financí Braidl. V současné době jeho nejlepším informátorem je právník a překladatel na ministerstvu strojírenství, Václav Kvíčera. Dalšími důležitými prameny pro Potočka jsou Josef Ticháček na ministerstvu vnitřního průmyslu, sekce zlaté bižuterie, a další. Zpráva je zakončena konstatováním autora dopisu, že pro zrádce tohoto druhu nemá slitování. Důležitost Potočka jako zrádce a informátora Britů prý stoupá každým dnem a autor dopisu žádá, aby činnost celé bandy byla zastavena.[1152]

Pisatel lituje, že prozatím vystupuje anonymně, ale považuje to za lepší pro svoji bezpečnost i pro bezpečnost vojenského přidělence. Navrhuje delší spolupráci a podotýká, že může opatřit velmi cenné

[1150] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 144–158.
[1151] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 398.
[1152] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 27–30.

informace o jiných špionech a předat také konkrétní materiály. Slibuje, že jeho podmínky nebudou nikdy přehnané. Podepsal se jako *Felix*.[1153]

Celou záležitost bylo nutno ze strany, jíž byla nabídnuta spolupráce, s maximální vážností prověřit – mohlo se stejně dobře jednat o ochotnou nabídku k součinnosti, jako o promyšlenou provokaci. Vše se tak dostalo až do Prahy, do rukou ministra vnitra Rudolfa Baráka. Poté, co Bezpečnost prověřila v následné době prostřednictvím sledování a průzkumu zprávy ohledně činnosti ředitele První české zajišťovny a uznala je za věrohodné, vydal ministr pokyn k navázání spolupráce. Jednatelem mezi stranami se měl stát nadporučík Jan Mrázek, krycím jménem *Ptáček*.[1154]

Rozvědka StB ve spolupráci s ekonomickou kontrarozvědkou (IV. správa Ministerstva vnitra)[1155] a Správou vyšetřování StB[1156] od května 1956 Potočka a jeho okolí intenzivně sledovala a prověřovala.[1157] Celá akce si vysloužila krycí jméno *Cestovatel*,[1158] kterýžto pseudonym pak byl používán i pro samotného Potočka;[1159] jeho spolupracovník Václav Kvíčera později figuroval pod jménem *Překladatel*.[1160] Skupině CIO pak kontrarozvědka udělila jméno *Kolos*, které vždy používala v korespondenci.[1161]

[1153] *Tamtéž*, l. 25–26.
[1154] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 399–400.
[1155] IV. správa Ministerstva vnitra byla jednou ze složek komunistické Státní bezpečnosti (StB) v Československu. Její hlavní činností bylo utajené sledování osob, objektů a zájmových skupin. Viz ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *Správa sledování (IV. správa)* [online]. Bez data [cit. 29. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.ab-scr.cz/pruvodce-po-fondech-sbirkach/pruvodce-po-fondech-a-sbirkach-c/pruvodce-po-fondech-a-sbirkach-c4/
[1156] Oproti operativní činnosti IV. správy vedla Správa vyšetřování StB procesní činnost – trestní řízení. Viz ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *Správa vyšetřování Státní bezpečnosti* [online]. Bez data [cit. 29. 3. 2026]. Dostupné z: https://ibadatelna.cz/cs/slovnik/sprava-vysetrovani-statni-bezpecnosti
[1157] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 70.
[1158] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 402.
[1159] *Tamtéž*, l. 195.
[1160] *Tamtéž*, l. 273.
[1161] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 401.

Mezi první zjištěné poznatky kontrarozvědky o Potočkově osobnosti z 25. 6. 1956 patří následující popis: „Pokud jde o osobní vlastnosti, má velmi dobrý poměr k lidem, umí získat každého svým přívětivým a přátelským jednáním a svou ochotou poraditi nebo pomoci každému, kdo se na něj obrátí. Jest vážen pro svou rozvážnost a korektnost v jednání. Politické problémy umí správně a jasně formulovati, řeší je však ve většině případů kompromisně. Jeho charakter jednání vyplývá, zvláště pokud jde o časté uzavírání kompromisů, z jeho vývoje. Pochází z maloživnostenské rodiny z venkova a jeho vlastní snahou jest vyniknutí."[1162]

Potočkův popis byl v mnohém pozoruhodně přesný – jistě se jednalo o ochotného a rozvážného muže, který nadto byl pečlivý, zodpovědný a slušný. Charakterovým rysem právníka však byla také jistá pohodlnost, až konzervatismus, co se týče například zmíněného využívání variabilních zpravodajských metod, kdy se tvrdohlavě projevil tak, že hodlá spoléhat jen na svou paměť. Slušnost a pracovitost v kombinaci s jistou apatií k záležitostem druhých lidí jej dostala do vysokých pozic, odtud pak ke spolupráci se Zpravodajskou službou generálního štábu, kde mu i jeho minimální činnost pomohla k distancování se spolupráce s StB. Politický nezájem, respektive odpor k totalitnímu režimu v kombinaci s jeho kompromisní povahou a možná i onou „snahou o vlastní vyniknutí" byly předpoklady pro bezproblémový souhlas s vydáváním informací Kosinovi.

V době zahájení sledování Potočka kvetla na druhé straně také rostoucí součinnost kontrarozvědky s *Felixem*. Ten se uvolil postupně

[1162] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 198.

k osobním setkáváním, která vyřizoval, původně jenom „testovací spojka“, *Ptáček*.

Když ještě jeho československí „spolupracovníci“ neznali identitu *Felixe*, vytyčili pro něho k používání krycí jméno *Ling*,[1163] od nějž přešli později ke *Kismet*.[1164] V dokumentech kontrarozvědky však je konečně – bez svého vědomí – označován jako *Light*, pod kterýmžto pseudonymem vejde posléze ve známost. Sám agent používal nejčastěji *Kismet*, avšak byl v celkové záležitosti poměrně rozvolněný, což *Ptáčka* někdy dopalovalo. Dne 7. ledna 1957 se o tom vyjádřil následovně: „V každém případě však bude nutné, aby *Light* v budoucnu neposílal pozdravy podepsané FELIX. Nikdy jsem s ním nedohodnul, aby používal jména *Felix*, jedná se zase čistě o jeho vynález. V každém případě mu dáme, nebo ať si zvolí nové krycí jméno.“[1165] Novým krycím jménem se stalo *Maurice*,[1166] avšak neujalo se, a tak zůstal především *Kismet*; *Light* pro dokumenty kontrarozvědky.

Light byl poměrně neobvyklý agent. Odmítal se představit i přijímat jakékoliv úkoly – tvrdil, že sám nejlépe ví, co může poskytnou. Jeho výsady a požadavky musela kontrarozvědka do jisté míry tolerovat, neboť se stále jednalo o prvotřídní zdroj informací.[1167] Později popsal při návštěvě londýnské centrály agentovu osobnost a vzhled, na základě vzájemných setkání, *Ptáček* takto: „*Light* je střední postavy, cca 170 cm vysoký, asi 55 roků starý, trochu silnější tělesné konstrukce a vojenského držení těla. Jeho chůze je klidná a budí dojem vžitého procházkového tempa. […] Celkem výraz obličeje vyjadřuje energii a odvahu. Jeho pohled

[1163] *Tamtéž*, l. 49.
[1164] *Tamtéž*, l. 79.
[1165] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 295.
[1166] *Tamtéž*, l. 366.
[1167] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 406.

je pronikavý a snaží se postřehnout, co se děje ve tváři jeho protějšku. […] Jeho kulturní úroveň je průměrná, politické názory jsou sociáldemokratické. Socialismus chce budovat pozvolna systémem národního komunismu, bez většího zasahování do záležitostí ČSR ze strany SSSR na základě naprosto samostatné zahraniční politiky."[1168] Ze začátku panovala pochybnost i o *Lightově* národnostním určení, neboť mluvil téměř perfektní angličtinou. V úvahu tak připadal, vzhledem k nepatrnému přízvuku, Čechoslovák, Polák nebo Ukrajinec.[1169]

„Tajuplný" *Light* jistě byl velkým otazníkem pro rozvědku, která byla zvyklá na podřízené pracovníky. Najednou se zde však objevil někdo, kdo si sám klade podmínky – a StB je musí respektovat. Přestože se její spolupracovník snažil působit zpočátku mysteriózně a obezřetně, leccos se dalo odhadnout, jak popisuje *Ptáček*, již z dosavadních setkání. *Light* jistě nebyl někým, komu dělalo problém prosadit pokrytecky vlastní zájmy, byť neporovnatelně menší v porovnání se zájmy „vyššího dobra", v tomto případě činnosti CIO. Jeho bezpáteřnost se projevovala i častou apatií a později absencí jakýchkoliv výčitek svědomí. Byl vzteklý, když „nebylo po jeho", urážlivý a důtklivý. Později CIO velmi kritizoval, když objasňoval svou proti-činnost. Organizace byla vskutku v mnohém taková, jak ji později popisoval – neplatila zrovna nejvyšší výplaty svým zaměstnancům, upřednostňovala britské zájmy a „nepečovala" o své pracovníky. *Light* však nebyl schopen vidět celou záležitost z objektivní stránky a nechápal ani se nesnažil pochopit službu, kterou CIO poskytovalo za cenu diskrétnosti i částečného odstupu od svých zaměstnanců. V neposlední řadě, nikdo nebyl nucen v jejích službách setrvávat, ovšem *Light* byl typ člověka, který si raději stěžuje, než aby hledal řešení.

[1168] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 65–66.
[1169] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 85.

Respektive, celkovou rezoluci pochopil po svém a značně jinak, než jak by řešil situaci běžný člověk na jeho místě.

Co však vyšlo najevo z jedné i druhé strany poměrně rychle, byl právě fakt, že *Light* je v *Kolosu* jeho pevnou součástí, a má tak přístup k vnitřním informacím. Už vzhledem k první podané zprávě o Potočkovi, kterou se nabídl ke spolupráci, musel mít důvěrný přístup k administrativě a písemným materiálům britské rozvědky. To později ukázaly i dodané konkrétní materiály a fotokopie.[1170]

StB a ekonomická rozvědka si přirozeně již od začátku kladly otázky pro motivaci tohoto svého nového spolupracovníka. Nejednalo se vlastně o složitý problém k rozřešení. *Light* jednoduše požadoval za své služby a podané informace peněžní odměnu, která by mu dané riziko „vynahradila".

Původní impuls ke zradě však pochází z již zmíněného *Lightova* přesvědčení o fungování samotného CIO, jehož politiku popsal jako „bezohlednou, sobeckou a kšeftmanskou". *Light*, který měl velmi příznivý vztah k penězům, se zde cítil především levně využíván a zároveň bez jakéhokoliv pochopení a podpory na osobní rovině. Řešení tohoto problému po „uvědomění si vlastního omylu" neviděl již v pouhém vystoupení z řad agentury, ale v mnohem extrémnější „nutnosti nahradit protičinností škody, jež pomáhal dělat".[1171] Vliv na celkové zrádcovo jednání mohl mít i fakt prostých osobních neshod, především s vůdčí osobností celé československé sekce, Karlem Vrdlovcem – *Martinem*. Dokazuje to i *Lightovo* prohlášení na jedné srpnové schůzce z roku 1956 s *Ptáčkem*, podle něhož šlo z agentova projevu cítit lehkou závist: „Na *Martina* naši

[1170] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 63.
[1171] *Tamtéž*, l. 411.

z CIO nedají dopustit a každý chválí jeho práci."[1172] Dokumenty usvědčující kolegy, které *Light* donášel kontrarozvědce, „shodou okolností" často byly vypracované právě *Martinem*, nebo s ním alespoň souvisely.[1173]

Ani *Lightova* rodinná situace nebyla příznivá. Začátkem roku 1956 jeho manželka onemocněla nevyléčitelnou chorobou a přišla o zaměstnání, manželé spláceli domek v Putney a museli také zajišťovat dospívající dceru. I tyto okolnosti se projevily na agentově pracovní morálce – jeho výkonnost poklesla, přicházel do služby se zpožděním a někdy ji také bez odůvodnění dříve opouštěl. Tím si vysloužil několikeré napomenutí, které přidalo k jeho zahořklosti, a částečně tak též přispělo k zanevření na spolupracovníky z CIO.[1174]

Státní bezpečnost intenzivně, avšak opatrně, pracovala na odhalení totožnosti svého zahraničního agenta. *Light*, který se o necelý rok později od navázání spolupráce dostal do finanční tísně po koupi hotelu v jihoanglickém Folkestone, kterým chtěl své příjmy naopak zvednout, se rozhodl sepsat jakési konfesní memorandum, v němž, za náležitou odměnu, vyjevil svou pravou totožnost. Předal jej kontrarozvědce, pro kterou však tato zpráva z roku 1958 byla již spíše potvrzením, neboť v té době *Lightovu* identitu již tušila.[1175] Z obou zdrojů vyšlo však najevo jedno jméno: Karel Zbytek.[1176]

Jen málokdo v CIO mohl mít takový přístup k informacím, jako právě Zbytek – *Frost*. Byl vedoucím administrativního oddělení, měl stabilní postavení v organizaci, byl respektovaný pro svou pracovní

[1172] *Tamtéž*, l. 68.
[1173] *Tamtéž*.
[1174] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 418.
[1175] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 37–38.
[1176] *Tamtéž*, l. 36.

svědomitost a stal se oblíbeným stařešinou ústředí.[1177] Zároveň se sám nejednou setkal právě s Potočkem, o jehož činnosti tak měl výborný přehled.

Spád událostí od začátku spolupráce se Zbytkem 5. května 1956 byl poměrně rychlý. Od květnového zahájení sledování činnosti Josefa Potočka a Václava Kvíčery, dvou hlavních podezřelých, uplynuly sotva dva měsíce, než po dostatečném potvrzení a ověření *Lightových* zpráv o této dvojici došlo k finálnímu ustanovení o realizaci akce *Cestovatel*, během níž měli být dotyční odhaleni a následně zatčeni. Datum bylo určeno na 14. 7. 1956.[1178]

6.2.4 Osudy agentů

Ministr vnitra Rudolf Barák rozhodl o založení skupinového svazku 11. července 1956, pro podezření ze špionáže pro britskou tajnou službu.[1179] Byli v něm jmenováni nejen Potoček a Kvíčera, ale i Macho, Ticháček, Hájek a Lojka, tedy všichni informátoři, kteří věděli o Potočkově předávání informací anglické rozvědce a Josefu Kosinovi.[1180]

Návrh na zakončení akce *Cestovatel* byl přednesen den poté, 12. 7. 1956. Realizace připadla na sobotu 14. 7. Celkem se plán skládal ze 13 bodů. Bylo naplánováno Potočkovo zadržení sledovacími orgány ráno, na cestě do zaměstnání. Ihned po zatčení měl být odvezen do ruzyňské věznice a aktivně vyslýchán. Pak následovala prohlídka a zabezpečení bytu a rodiny, aby dotyční nemohli šířit zprávy o Potočkově zadržení. Souběžně mělo proběhnout zatčení a uvěznění Kvíčery a taktéž

[1177] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 418.
[1178] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 258–262.
[1179] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 402.
[1180] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 412.

prohlídka a zabezpečení jeho bytu.[1181] Někteří ze skupiny asi dvaceti lidí klasifikovaných jako „nevědomí informátoři“, o jejichž spolupráci Bezpečnost již věděla, měli být aktivně sledováni.[1182]

Akce s názvem *Pojistka* se druhý den ráno uskutečnila.[1183] Potoček byl zatčen okolo osmé hodiny cestou do zaměstnání, Kvíčera už ráno po šesté před svým domem. Oba byli převezeni do ruzyňské věznice, kde okamžitě začal výslech.

Josef Potoček se přiznal ihned. Ministru Barákovi, který se výslechu zpočátku účastnil, řekl, že nepracoval pro peníze, ale proto, že nenávidí komunisty, kteří zaneřádili jeho rodnou zem.[1184]

Při výslechu právník zmínil Josefa Kosinu jako svého bývalého spolužáka, jemuž předával informace, zaznamenané zapisovatelem výslechu jako „zprávy pomlouvačného charakteru snižující různá politická a hospodářská opatření strany a vlády“.[1185] Většina informací zahrnutých v tomto označení je vyčtena již výše, v oddílu Případ Potoček. Ty byly potvrzeny, nebo objasněny. Pro vyhnutí se opakování celkového výčtu následují dosud nezmíněné zprávy, které ve vazbě vyslýchaný sám vyjevil.

V roce Kosina 1954 prý Potočkovi sdělil, že je v úzkém spojení s funkcionáři s Labour Party – Attleem, Gaitskellem a dalšími, s tím, že tento jeho styk se datuje již od druhé světové války, kdy na pokyn Beneše prováděl u těchto funkcionářů různé úspěšné intervence. O rok později sdělil pak svému kamarádovi, že má informace o tom, že se Gaitskell stane předsedou strany a žádal na Potočkovi, aby opatřil informace

[1181] *Tamtéž*, l. 258–262.
[1182] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 402.
[1183] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 70.
[1184] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 402.
[1185] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 425.

o zatčených sociálních demokratech v ČSR, o kteroužto informaci se Labour Party zajímá.[1186]

Potoček později přidává ke Kosinovi ještě velmi důležitý fyzický popis: „Je asi 172 cm vysoký, silnější postavy, kulatějšího obličeje, bledé barvy, má husté černé, jen málo prošedivělé vlasy, které mu často padají do čela nebo na stranu, stáří asi 51 roků, na pohled vypadá mladší. Při chůzi dělá poněkud delší kroky, takže se trochu jako předklání dopředu, obyčejně chodí bez přikrývky hlavy.“[1187]

Kromě Kosiny měl být Potoček podrobně vyslechnut také k řídícím orgánům anglické rozvědky, tedy k *Martinovi* – *Novákovi* a *Frostovi*. Zájem měla kontrarozvědka především o přesný a detailní popis těchto osob, zvláštní znamení, charakteristické rysy a popis bytů s uvedením přesných adres, kde se s nimi za svého pobytu v Anglii stýkal.[1188] Tehdy shodná identita *Frosta* – *Lighta* – Zbytka ještě nebyla vyšetřovatelům známá.

Václav Kvíčera při výslechu, kromě potvrzení již porůznu taktéž výše uvedených informací, které sám nebo přes Potočka poskytl CIO, vypovídá, že po dohodě s Potočkem vypracoval po právníkově návštěvě v Indii v květnu 1956 štvavý dopis dlouholetému premiérovi Džaváharlálu Néhrúovi, který se po Mnichovu postavil za Československo, jež navštívil v letech 1938 a později 1955.[1189] Dopis měl informovat o situaci v ČSR, kdy syrovým způsobem popisoval zdejší lidově demokratické zřízení a poměr k SSSR. V dopisu Kvíčera též, jak uvedl zapisovatel výslechu, hrubým způsobem hanobí vedoucí představitele československé

[1186] *Tamtéž*, l. 431–432.
[1187] *Tamtéž*, l. 446.
[1188] *Tamtéž*, l. 439.
[1189] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Historie vzájemných vztahů před rokem 1989* [online]. 14. 8. 2016 [cit. 24. 3. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/newdelhi/cz/pol/historie.html

a sovětské vlády a jejich činnost. Účelem dopisů bylo komplikovat vzájemné vztahy mezi ČSR, Sovětským Svazem a Indií. Dopis obsahující čtyři strany doručil Potoček Kosinovi s tím, aby jej upravil a zaslal Néhrúovi.[1190] Zda tak dotyčný nakonec učinil, není ze záznamů patrné.

V červnu 1956 po dohodě s Potočkem vypracoval Kvíčera další dopis, tentokrát pro prezidenta Spojených států Eisenhowera.[1191] Pro autentický dojem z ilustrace dobového ideologického zabarvení pohledu zapisovatele výslechu, který očividně vyslýchanými „zrádci národa" pohrdal, je zde uveden přesný zápis o dopisu Eisenhowerovi: „V něm mu, vydávajíce se za ‚zástupce domácího odboje' děkovali za jeho činnost vedenou v ‚prospěch Československa' a žádali v něm Eisenhowera o další podporu v činnosti za odstranění lidově demokratického zřízení v ČSR a uskutečnění tzv. svobodných voleb. Koncept tohoto dopisu předal Potoček Kosinovi k odeslání Eisenhowerovi."[1192] Zda byl dopis odeslán, či ne, opět nevyplývá.

V kontextu padesátých let se sice nejedná o nijak výjimečný zápis, ale vhodně dokládá tehdejší ideové nastavení bezpečnostních orgánů. Potoček s Kvíčerou, doplněni ze zahraničí Kosinou, opravdu byli, avšak bez uvozovek, zástupci domácího odboje. Protože však konali činnost proti totalitnímu režimu, který podobné snahy měl za úkol potírat, vysloužili si přesně opačné označení. Podobně i u činnosti vedené skutečně

[1190] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 435.

[1191] Dwight D. Eisenhower (1890–1969) byl americký generál, politik a 34. prezident Spojených států. Proslavil se jako vrchní velitel spojeneckých sil v západní Evropě během druhé světové války, kde řídil klíčové operace včetně vylodění v Normandii roku 1944. Po válce zastával funkce náčelníka generálního štábu americké armády či vrchního velitele sil NATO. V roce 1952 byl zvolen prezidentem za Republikánskou stranu a ve funkci vedl USA v období studené války, které bylo charakterizováno hospodářským růstem i mezinárodním napětím. Viz ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Dwight D. Eisenhower* [online]. 24. 3. 2026 [cit. 8. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Dwight-D-Eisenhower

[1192] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 435.

ve prospěch Československa, kterážto však byla chápána a prezentována jako zrada na vlastním národě a podrývání autority státu, a tak byly též vedeny i v oficiálním zápisu.

Ve stejné době Kvíčera s Potočkem vypracovali koncept třetího dopisu, který měl směřovat prezidentu Zápotockému. Dopis obsahoval deset bodů – požadavků. Jednalo se například o propuštění všech politických vězňů, obnovu sociálnědemokratické a samostatné zemědělské strany, sestavení nové vlády z představitelů všech složek, učinění opatření k provedení nových voleb pod kontrolou OSN apod. Koncept dopisu označili autoři „požadavky domácího odboje" a zaslali spolupracovníkům s tím, aby se k němu Kosina a další vyjádřili, napsali jej do čistopisu a kopie zaslali představitelům čtyř velmocí. Kvíčera vypověděl, že Potoček dopis v zahraničí předal a bylo mu sděleno, že k jeho rozeslání ještě není příhodná doba, ale že to bude provedeno.[1193]

Dne 20. 7. 1956 byla vyslechnuta také manželka Potočka – Libuše Potočková. Zmíněná uvedla, že ji manžel zasvětil v roce 1953 do svého spojení s Kosinou. Řekl jí, že jmenovanému předává zprávy při svých cestách do Anglie a s Kosinou se zde stýká výhradně v nočních hodinách.[1194] Podobné styky svého manžela potvrdila poté i Anežka Kvíčerová, která vypověděla, že se její muž v letech 1945–1947 setkával s Kosinou a mezi lety 1955 a 1956 s Potočkem.[1195] Druhému jmenovanému měl předat nejnovější zprávy toho dne, kdy došlo k jejich zatčení.[1196]

Pro maximální vytěžení informací byl nasazen k Potočkovi do cely jako spoluvězeň jistý Jaroslav Hanka, který si odpykával dlouhodobý

[1193] *Tamtéž*, l. 435–436.
[1194] *Tamtéž*.
[1195] *Tamtéž*, l. 437.
[1196] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 233.

trest a zapojil se do služeb vyšetřovacích orgánů.[1197] Potoček, ať už nevědomky, nebo z tušené beznaděje na zlepšení situace, se mu postupně začal svěřovat, díky čemuž Hanka mohl začátkem srpna 1956 získané informace předávat svým věznitelům, kteří mu za to mohli maximálně poskytovat drobné úlevy. Jeho trest však měl již brzy vypršet – navíc StB píše, že je již delší dobu „ověřený agent", tudíž svou úlohu hrál spíše pro uspokojení vlastní zvrácené osobnosti.[1198]

Potoček mu svěřil svou společnou studijní minulost se svým „dobrým přítelem Kosinou", který před Protektorátem odjel do Anglie, kde, jak se později Potoček dozvěděl, mluvil do londýnského rozhlasu. V roce 1946 se Kosina vrátil, aby se pokusil o rozvod s manželkou. Mimo to se však zúčastnil i schůzky se spolužáky ze střední školy, kde se oba setkali. Dále mluvil o vzájemné spolupráci od roku 1946, kdy předával informace o politické a hospodářské situaci a zprávy, které si Kosina předem vyžádal. Dodával mu je buď poštou, nebo osobně při návštěvách Londýna. Kamarád jej údajně varoval, že při svých stycích s ním v Londýně musí být zvlášť opatrný, protože jak mu sám řekl, mnozí čeští emigranti ho tam znají a mohli leccos vědět o jeho spojení s anglickou zpravodajskou službou. Byl také upozorněn, že mezi emigranty byli lidé podezřelí z vyzvědačství pro komunisty.[1199]

Potoček se dále zmínil o Kosinově pohledu na politiku české emigrace, o niž se bývalý spolužák, dle jeho názoru, moc nestaral. Říkával o ní údajně, že je roztříštěna na mnoho skupinek podle starých českých politických stran a že mimo to ještě některé strany, například národní socialisté a lidovci se rozbily na další skupinky. Že se mezi sebou hádají, mají

[1197] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 543.
[1198] *Tamtéž*, l. 543.
[1199] *Tamtéž*, l. 452–455.

malicherné spory a že vůbec celá česká emigrace je „hádavá a vzájemně závistivá banda“.[1200]

Kosina se zmiňoval o svých vztazích se zástupci s Labour Party, pro něž jeho spolupracovník obstarával informace o sociálních demokratech v ČSR. Potoček dále sdělil, že po souhlasu s návrhem spolupráce s britskou rozvědkou byl seznámen svým kamarádem s anglickými agenty, kteří jeho činnost dále řídili. Mimo jiné také uvedl, že jej zpětně napadlo, že již v roce 1946, kdy přijel Kosina do Prahy, bylo to také za účelem vyhledání informátorů pro CIO mezi svými spolehlivými známými.

V neposlední řadě se Potoček vyjádřil, že sám neví, s kým mimo něj a jednoho společníka (Kvíčeru) byl Kosina v kontaktu, ale říká, že je pravděpodobné, že takových zpravodajských spojení měl víc. Je to prý pochopitelné už z toho důvodu, že byl za války i po válce zaměstnancem londýnského rozhlasu. Svého bývalého spolužáka popsal jako chytrého a velmi opatrného, tudíž muselo být pochopitelné, že mu o svých zpravodajstvích nikdy nic neřekl, ačkoliv byli velmi dobrými přáteli a vzájemně si důvěřovali. Potoček se ho však ani nikdy na nic podobného sám neptal, neboť, jak uvedl později, nebyl nikdy zvědav na věci, na kterých neměl přímý zájem.[1201]

Informace, které poskytl Potoček svému spoluvězni, byly pečlivě zaznamenány a uloženy jako důkazní materiál. Díky Hankovi tak získala StB další jména, informace a stopy, po kterých se následně dát. Nutno však brát v potaz, že se jednalo pouze o Hankovo „převyprávění“ toho, co mu Potoček sdělil, takže nutno k prameni přistupovat s jistým odstupem. Přesto lze vyčíst z právníkovy vězeňské „zpovědi“ jeho bilancování a důkladné zamýšlení se nad celkovou situací. Jeho kamarád Kosina opravdu

[1200] *Tamtéž*.
[1201] *Tamtéž*.

přijel po válce do ČSR i za účelem verbovky spolupracovníků pro CIO. Potoček a Kvíčera však byly pravděpodobně jeho jedinými oslovenými, nebo minimálně jedinými výraznějšími „zdroji“. Potoček poskytuje i cenné svědectví o Kosinově opatrnosti a vychytralosti, ale také o jeho ješitnosti a opakované glorifikaci vlastních vztahů s vysokými politiky.

Po čtyřech dnech od zatčení dvou hlavních podezřelých, Potočka a Kvíčery, přišla StB dodatečně pro Josefa Ticháčka a Jana Macha. Začátkem srpna byl přiveden do vazby důchodce Jan Hájek.[1202] Na základě výpovědí zatčených i jiných zadržených osob se rozběhla rozsáhlá „honička“, v jejímž důsledku byly prověřovány a odhaleny desítky a desítky agentů a spolupracujících osob vážících se nejenom k Potočkově případu.

Tím posledním, co zbývalo, bylo již pouze legální odsouzení a provedení rozsudku. Hlavní líčení bylo stanoveno na 27. až 30 prosince 1956 u Nejvyššího soudu a trvalo čtyři dny. Žaloba zněla na „nepřátele a zrádce československého lidu, kteří ohrožovali obranyschopnost lidově demokratické Československé republiky působením rozsáhlé špionážní a výzvědné činnosti ve prospěch anglické rozvědky“. Jako výchozí moment činnosti obžalovaných byl považován styk Josef Potočka s Josefem Kosinou. Žaloba shrnula konání všech předvedených do obvinění v tom smyslu, že pomáhali fašistickým agresorům imperialistických států v jejich snaze rozpoutat novou světovou válku. Usilovali o zničení revolučních vymožeností „u nás“ i v dalších socialistických státech. Kvíčera a Potoček přímo ohrožovali obranyschopnost Varšavské smlouvy. Žaloba je vinila z trestného činu vyzvědačství a trestného činu velezrady.[1203]

[1202] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 403.
[1203] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 234–236.

Nejvyšší soud zasedal s vyloučením veřejnosti, ale za přítomnosti sto třiceti příslušníků Státní bezpečnosti.[1204] Obžalovaní v podstatě souhlasili se záznamy ve vyšetřovacích protokolech. Potoček pouze prohlásil, že některé skutečnosti jsou zde zveličené, Kvíčera také podobným způsobem upravil své nařčení.[1205] Rozsudek ke dni 30. prosince 1956 byl následující: Josef Potoček a Václav Kvíčera odsouzeni k trestu smrti, Josef Ticháček k trestu odnětí svobody na patnáct let, Jan Macho na deset let, Jan Hájek na pět a Václav Lojka na tři a půl roku.[1206] U všech obviněných propadlo celé jejich jmění a pozbyli čestných práv občanských.

Oba odsouzení k trestu smrti podali žádost o milost. Nejvyšší soud se sešel k projednání odvolání týž den, již tři čtvrtě hodiny po hlavním líčení, které skončilo ve 13 hodin. Senát se usnesl, že pro zákeřnou činnost obviněných, která směřovala nejen proti základům bezpečnosti a obranyschopnosti ČSR, ale i „mírového bloku Varšavské smlouvy", žádost odsouzených nedoporučí. Jednání skončilo 30. prosince ve dvě hodiny odpoledne. Stačila tedy pouhá čtvrt hodina, aby osud Potočkův a Kvíčerův byl definitivně rozhodnut. Stejným způsobem reagovalo i Ministerstvo spravedlnosti: žádostem o milost nevyhověno. Podobně pochodila manželka odsouzeného, Anežka Kvíčerová, která žádala, aby se synem mohla před výkonem rozsudku svého muže alespoň navštívit.

Trest na obžalovaných byl vykonán dne 26. ledna 1956 smrtí oběšením.[1207] Ve vazbě skončili následně Josef Ticháček, Jan Macho, Jan Hájek, Václav Lojka a později i Josef Velek.[1208] Tito odsouzení byli v rámci rozsáhlých amnestií roku 1960, ke dni 9. května, propuštěni.[1209]

[1204] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 71.
[1205] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 235.
[1206] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 71.
[1207] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 237.
[1208] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 403.
[1209] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 238.

6.2.5 Vyhodnocení případu

Případ s Potočkem a spol. patří mezi poslední politicky motivované tresty smrti v Československu. Je nesporné, že činnost ředitele První české zajišťovny a jeho spolupracovníků se snažila napomáhat ke změně poměrů v Československu a měla co říci v množství ohledů společenských, politických, hospodářských i státnických. Potočkova role, kterou mu umožnilo minimálně ze začátku jeho zaměstnání a postavení ve straně, dokázala nabídnout informátorům z druhé strany mimořádně cenné informace z vojenské, ekonomické i politické oblasti.[1210]

Odhalení Potočkovy skupiny mělo dalekosáhlé důsledky, především proto, že ekonomická rozvědka se Státní bezpečností neměly o její činnosti do Zbytkova navázání spolupráce ani tušení. Sekretariát ÚV KSČ projednal v lednu 1957 závěry a poučení, které měly z procesu vzejít. Poučení spočívalo ve zjištění, že západní výzvědné služby hledají agenty „především v řadách třídních nepřátel a lidí všelijak s nimi spjatých" a zároveň usilují o lidi „mající stranickou legitimaci". Závěr spočíval v uvědomění, že podobným způsobem, kterým provozoval činnost a řídil svou síť Josef Potoček ve velkém, může se tak bez vědomí příslušných orgánů dít na pozadí i v menším měřítku.[1211]

V návaznosti na tato zjištění se stala reakcí tzv. kampaň proti revizionismu. Na sklonku roku 1957 stranické vedení připravilo čistku s cílem zbavit státní a hospodářský aparát nespolehlivých jedinců a nahradit je prověřenými kádry z dělnického prostředí. Došlo tak postupně k přesunu až 28,686 pracovníků.[1212]

[1210] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 71.
[1211] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 403.
[1212] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 72.

Jedním ze závěrů, které pro československé bezpečnostní orgány vzešel, byla také nutnost zostření kontroly zahraničních výjezdů. Ve zprávě ze dne 22. srpna 1957 je uvedeno: „Benevolentní postup odpovědných činitelů při posuzování cest do zahraničí, slabá kontrola plnění služebních úkolů a dosažených výsledků z těchto cest má za následek i velké finanční ztráty pro naše národní hospodářství. V důsledku této nesprávné praxe bylo umožněno cizím rozvědkám zaverbovat ke špionážní práci proti ČSR řadu těchto živlů, o čemž svědčí celková zpráva.“[1213]

Co se týče konečně samotných osob Potočka, Kvíčery a jejich uvědomělých spolupracovníků, nutno říci, že všichni si rizika své aktivity byli vědomi a souhlasili s ním. Činili tak z přesvědčení především politického. Vydávali cíleně informace a zprávy, které mohly a měly uškodit státnímu zřízení, jeho bezpečnosti a stabilitě, a to nejen v tuzemském nebo evropském, ale i světovém měřítku. Snažili se zacílit pozornost Spojenců na poměry v Československu, a tím se přiblížit k naději na jejich zlepšení. Kromě Potočka, který za svou celkovou činnost obdržel od CIO celkem asi 200 liber[1214, 1215] a několika Kosinových drobných zahraničních dárků na osobní úrovni Potočkovi a Kvíčerovi, všichni členové sítě spolupracovali bez požadavků na finanční odměnu.

Lze jen těžko určit, jak dlouho by pokračovala zpravodajská činnost Josefa Potočka a spol., pokud by se na scéně neobjevil zrádce Zbytek. V každém případě nutno říci, že se Potoček i jeho spolupracovníci odvážně i rozvážně postavili na odpor totalitě z prostého přesvědčení o její

[1213] TOMEK, *Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky*, s. 90.
[1214] Zhruba 6,800 dnešních liber (přibližně 190,000 Kč). Pro srovnání, Zbytek dostal od StB za celou dobu své zrádcovské činnosti zhruba 290,000 dnešních liber (přibližně 8,5 mil. Kč).
[1215] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 235.

zvrácenosti, nesprávnosti a pokoutnosti a svým riskantním a osudným dílem přispěli k jejímu, minimálně vnitřnímu, otřesení.

Josef Potoček a spol., přes vznesené žádosti již v průběhu druhé poloviny dvacátého století, byli rehabilitováni až po roce 1989 podle zákona č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci.[1216]

6.2.6 Ohlas v tisku

Celá Potočkova aféra byla pro bezpečnostní a státní orgány překvapením a do jisté míry i potupou. Muselo se tedy přistoupit k okamžité nápravě poškozeného jména Státní bezpečnosti a ekonomické rozvědky. Nejvhodnějším prostředkem, jak očistit své schopnosti, se stala již od začátku média, konkrétně tisk.

Již ve vydání *Rudého práva* ze dne 17. ledna se objevil titulek „Špionážní skupina britské rozvědky zneškodněna“ s podnadpisem „Rozsudek smrti dvěma zrádcům vlasti“.[1217] Noviny tedy informovaly prakticky o hotové věci, přestože samotný výkon trestu měl být vykonán až o devět dní později.

Státní bezpečnost zde byla glorifikována jako orgán, který „dopadl a postupně likvidoval velmi zákeřnou a rafinovanou špionážní službu“. V dodatku následuje: „Odhalení její zločinecké činnosti podává další důkaz o vměšování imperialistických kruhů do vnitřních záležitostí naší země. Je novým důkazem licoměrnosti těch, kteří ve svých vysílačích, na zasedáních OSN a jiných mezinárodních orgánů tak často hovoří o ‚demokracii‘ i ‚svobodě‘, zatím co se ve skutečnosti všemožně snaží

[1216] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 71.

[1217] -NEP-. *Špionážní skupina britské rozvědky zneškodněna: rozsudek smrti dvěma zrádcům vlasti*. Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 17. ledna 1957, roč. 37, č. 17, s. 1–2.

rozvracet naši vlast i ostatní země socialistického tábora.“[1218] Potoček a pol., kteří si tak rádi dělali iluze o zmíněné „demokracii“ a „svobodě“, by pravděpodobně souhlasili pouze s poslední částí věty o své snaze rozvrátit totalitní aparát a zřízení.

Josef Potoček je v článku jmenován jako vůdce této „illegální bandy“. Jako člověk, který jej získal do služeb anglické rozvědky, jmenuje autor „zrádce“ Josefa Kosinu, který si toto přízvisko v československému tisku rozhodně nevysloužil poprvé.[1219] Pisatel článku taktéž zastává označení Kosiny jako „zrádce“, což i vysvětluje: „Není to celkem nic překvapivého, neboť skutečným zaměstnáním většiny pracovníků mnichovské ‚Svobodné Evropy‘ a londýnské BBC je špionáž proti vlastní zemi, proti vlastnímu národu.“[1220] V samotné obžalobě se však přitom o rozhlasových stanicích vůbec nehovořilo.[1221]

Kosina, jak autor pod pseudonymem „-NEP-“ píše, dále seznámil Potočka s dalšími dvěma agenty anglické rozvědky, načež právník rozjel v Praze protistátní činnost. Padlo zde jméno taktéž Kvíčerovo, Ticháčkovo a Machovo a jejich přispění ve způsobu zisku a předávání informací. Autor článku popsal i systém vzájemné spolupráce s britskou rozvědkou.[1222]

[1218] -NEP-, *Špionážní skupina britské rozvědky zneškodněna*, Rudé právo, 17. ledna 1957, s. 1–2.

[1219] V novinách *Vítězná křídla* byl Kosina označen jako zastánce „nového Mnichova“, kterým chtěl dostat český a slovenský lid pod kapitalistickou nadvládu: „Dne 21. července se v britském vysílači BBC zrádce Josef Kosina doznává, že on i jeho kumpáni vsadili na falešnou loterii: ‚Nemá smyslu se oddávat přemrštěným nadějím. Válka dnes není možná.‘“ Viz PETRÁK, Výročí, na které nikdy nezapomeneme, Vítězná křídla, 29. září 1955, s. 4.

[1220] -NEP-, *Špionážní skupina britské rozvědky zneškodněna*, Rudé právo, 17. ledna 1957, s. 1–2.

[1221] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 71.

[1222] -NEP-, *Špionážní skupina britské rozvědky zneškodněna*, Rudé právo, 17. ledna 1957, s. 1–2.

„Skupině zavilých nepřátel našeho lidu“ v čele se „zaprodancem imperialistů“ Josefem Potočkem, byla dokázána vina. Pisatel v závěru zmínil i tresty vyřčené Nejvyšším soudem pro tuto „velezrádnou bandu špionů“, tedy Potočka, Kvíčeru, Ticháčka a Macha.[1223]

Je nesporné, že tento lednový článek rozhodně musel svou syrovostí zapůsobit. Fungoval jako varování těm, kteří by se jakýmkoliv způsobem zamýšleli dopouštět se prohřešků proti zákonu a vytvářeli menší či větší protistátní činnost. Státní bezpečnostní orgány díky *Lightovu* jedinečnému přispění tak nejen v tisku, ale i mezi lidem předběhly potenciální pokoření vyplývající z široké agentské sítě působící za jejími zády a upozornily na svou, minimálně na první pohled neotřesitelnou sílu, předvídavost a důmyslnost.

Článek ze 17. ledna 1957 se však nestal jedinou odezvou případu v tisku. V celé kauze viděl potenciál i redaktor *Rudého práva* Vladimír Nepraš a požádal v červnu 1957 o možnost volného zpracování případu. Souhlas mu byl udělen, načež se dal novinář do studia materiálů, z nichž chtěl čerpat inspiraci ke svému napůl fiktivnímu detektivnímu příspěvku. Finální podobu dvoudílného článku na pokračování dokončil v lednu 1958, kdy jej odevzdal ke schválení IV. a následně I. správě Ministerstva vnitra.

K redaktorově zklamání však, přes schválení IV. správou MV, I. správa dala najevo, že z operativního hlediska není pro zveřejnění materiálu vhodná doba.[1224] V CIO totiž po provalu její sítě a realizaci Potočka a jeho společníků došlo k rozsáhlým prověrkám a reorganizaci. Ministerstvo se tak strachovalo, aby uveřejnění dalších, i když upravených informací k případu nezúžilo kruh směrem k *Lightovi*, který se v britské

[1223] *Tamtéž*, s. 2.
[1224] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 315.

rozvědce pořád pohyboval – přestože z opatrnosti k probíhajícím změnám nebyl již sedm měsíců se zahraničím v kontaktu.[1225] Neprašovi byl tak, k jeho roztrpčení, rukopis vrácen s tím, že bude možné jej zveřejnit asi tak za rok.[1226]

Nepraš se však nevzdával a pokusil se ještě o odvolání a zviklání rozhodnutí ekonomické rozvědky s tím, že zachoval pouze základní skutečnosti a většinu příběhu si vymyslel, což byla pravda. Ta případ znovu otevřela a nakonec v jednom z dopisů IV. správy MV samotnému ministru Barákovi, s odkazem na redaktorovo odvolání, je uvedeno následující: „Domníváme se, že by I. správa měla své stanovisko k článku revidovat. Co Nepraš tvrdí, je pravda. Pouze kostra povídky je pravdivá, jinak si všechny podrobnosti vymyslel. Nepraš bude jistě ochoten některé věty, které snad by se I. správě zdály zvlášť choulostivé, vyškrtnout nebo nahradit jinými.“[1227]

Redaktor nakonec s odvoláním uspěl a jeho článek byl opravdu publikován. *Rudé právo* jej otisklo v pondělí 13. dubna 1958.[1228] Svou napínavou, téměř detektivní povídku pojal spíše fantasticky, ač kostra vskutku seděla – v první části článku zachoval seznámení Potočka s Kosinou a následně i jeho setkání s anglickými agenty, kterým však změnil jména. Po seznámení s aktéry dochází v druhé části článku, vydané o den později, kde shrnutí Potočkova motivu pro spolupráci, který je uveden jako peněžní,[1229] čímž autor samozřejmě přispěl k odsouzení právníka jako „zaprodance kapitalistických imperialistů“.

[1225] *Tamtéž*, l. 316–317.
[1226] *Tamtéž*, l. 315.
[1227] *Tamtéž*, l. 319.
[1228] NEPRAŠ, Vladimír. *Zrádci*. Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 13. dubna 1958, roč. 38, č. 102, s. 3.
[1229] NEPRAŠ, Vladimír. *Zrádci (pokračování).* Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 14. dubna 1958, roč. 38, č. 103, s. 2.

Třetí část – dokončení článku – vyšla 15. dubna. V pokračování příběhu objevil mladý pár v parku plechovou krabičku – mrtvou schránku – se zprávami do zahraničí. Mladík se po chvíli rozvažování rozhodl, jako správně vychovaný občan lidově demokratického zřízení s respektem k zákonům a patřičným orgánům, oznámit eventualitu Státní bezpečnosti. Pak už šly věci „od desíti k pěti", kdy byl prozkoumán a odhalen těsnopis v dopise ze schránky a zahájeno sledování Václava Kvíčery, k němuž informace vedly. Sebejistá a pevná Státní bezpečnost pak provedla dramatické zatčení zaskočeného Potočka těsně před jeho dalším odletem do zahraničí a posadila jej do jednoho ze služebních aut. V jednom z dalších seděl, již o něco dříve zadržený, Kvíčera.[1230]

Pro ideologicky orientovaného diváka jistě čtivý článek vyzvedl opět morální sílu, zodpovědnost a nekompromisnost orgánů Státní bezpečnosti. „Spravedlnost zvítězila", dalo by se říci. Nepraš zachoval ve svém článku opravdu jen základní fakta případu, avšak například jména Kosiny, Potočka a Kvíčery zůstala nezměněna. Podobně autor zachoval také posloupnost pevných skutečností, ať už Potočkovo seznámení s agenty britské rozvědky nebo zatčení dvou hlavních podezřelých (Kvíčery jako prvního), což svědčí o tom, že případ sám musel pečlivě nastudovat. Přestože Nepraš později „otočil" a stal se redaktorem týdeníku *Reportér*, proslulého z Pražského jara, nebo signatářem Charty 77,[1231] zde přispěl beletrizovanou verzí Potočkova případu k šíření komunistické propagandy o neochvějnosti a nezpochybnitelnosti režimu.

[1230] NEPRAŠ, Vladimír. *Zrádci (dokončení).* Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 15. dubna 1958, roč. 38, č. 104, s. 2.
[1231] VANĚČKOVÁ, Dagmar. *Jaký byl Vladimír Nepraš*. Listy. 2010, č. 4.

6.2.7 Důsledky činnosti pro Josefa Kosinu

Vzhledem k výše vyčteným informacím a celému případu Potoček a spol. musí být jasné, že se o Kosinu začala okamžitě po prvotním zmínění jeho jména intenzivně zajímat československá rozvědka. To, že byl hlasatel nepřítelem státu, již vedla Státní bezpečnost v evidenci dávno. Vzpomeňme už začátek padesátých let a proces s Rudolfem Slánským, kde jméno sociálního demokrata zmínili hned dva vyslýchaní (viz oddíl Návrat do druhého domova).

Kosinova účast v operacích CIO však byla překvapením, které si zasloužilo náležitou pozornost. Ihned po odhalení tohoto typaře SIS si Bezpečnost nechala provést lustraci archivů. Zpráva z roku 1956 tak shrnula dosavadní zjištění. Její závěr vypadal následovně: „Kosina je ve službách britského Všeodborového svazu (NTUC) a současně hlasatelem BBC. Za války byl jedním z vedoucích odborářských pracovníků v londýnské emigraci, kdy měl styky jak s nejvyššími činiteli čs. vlády v emigraci, tak i vlivnými členy Labour Party. Upozorňuji na str. 3, kde se hovoří o jistém vojínu Novákovi,[1232] se kterým Kosina hovořil perfektní angličtinou. Dále není vyloučeno, že Kosina, zarytý trockista, nepoužil Potočka jako spojky na některé funkcionáře ÚRO, nebo známé, či příbuzné.“[1233]

Jistý základ tedy archivní záznamy poskytly. Josef Kosina – člen TUC, hlasatel BBC a jeden z vedoucích odborářů v londýnské emigraci, kde se stýkal se členy Labour Party. Spíše než spojka na funkcionáře ÚRO

[1232] Jistý vojín Novák vystupoval proti Kosinově kritice Němců na jeho přednášce v Ketteringu v roce 1943, později o tom referoval ve své zprávě prezidentovi i sám Kosina. StB zřejmě měla tehdy podezření, že se mohlo jednat o Karla Vrdlovce – *Nováka*. Jednalo se však pouze o shodu jmen, neboť zpráva pochází z počátku čtyřicátých let, kdy se Kosina s Vrdlovcem – *Novákem* ještě neznal. Mimo to Novák bylo pouze krycí jméno, které nepoužíval vedoucí CIO ve všech prostředích. Pakliže by se mělo jednat o Vrdlovce, neseděla by v té době ani zmiňovaná hodnost vojína. Viz VÚA–VHA, SB. 24, *Zápis o schůzi Kettering Council of Labour*, l. 407.

[1233] ABS, Historický fond Státní bezpečnosti (H), sign. H-236, l. 106–111.

či známé však Potoček sloužil Kosinovi jako prostý zdroj informací o situaci v republice. To vše se měla rozvědka s StB však teprve dozvědět. Označení Kosiny jako „trockisty" zde slouží typicky spíše jako hanlivé označení, tehdy u StB značně populární. Pakliže sociální demokrat vyvolával dojem jisté ideové sounáležitosti s tímto směrem, pak rozhodně nebyl „zarytý".

Po zatčení Potočka samozřejmě musel být nashromážděn dostatek informací pro vznešení obžaloby. Náčelník IV. správy MV tak v dopise I. správě ze dne 10. srpna 1956 vyjevil následující: „V souvislostí s realisací akce ‚Pojistka' vyvstává nutnost jednak prověrky výpovědi obviněných, jednak shromáždění dokumentů pro soudní přelíčení. Žádáme Vás proto, abyste pomocí Vašich spolupracovníků soustředili poznatky a podle možností pořídili foto následujících osob: […] Kosina Josef, pracovník čs. vysílání BBC v Londýně." Mezi jmény byli uvedeni i *Martin* a *Frost*,[1234] o jejichž pravé identitě StB tehdy ještě nevěděla.

Většina informací, které Potoček posléze o Kosinovi poskytl při výslechu nebo na cele Hankovi v roce 1956 je uvedena v oddílu Osudy agentů, proto lze chronologicky přejít dále pouze s touto zmínkou.

Po revizi případu agenta Potočka a spol. byla zkoumána i osoba Josefa Kosiny, který ke spolupráci s britskou rozvědkou dotyčné přivedl. Bezpečnost chtěla mít pod kontrolou všechny potenciální osoby kontaktované ze strany CIO a sestavila 2. února 1957[1235] seznam osob, s nimiž Kosina různým způsobem přišel do kontaktu. Jak stojí v následné zprávě:

„Vycházeje z předpokladu, že je tady možnost jejich využití ze strany anglické rozvědky k činnosti proti lidově demokratickému zřízení, provedli

[1234] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 533.
[1235] ABS, sign. Z-6-367, l. 169.

jsme rekonstrukci činnosti Josefa Kosiny. Lustrováním byla získána řada poznatků k činnosti jak samotného Kosiny, tak i k osobám s ním se stýkajícím.

Vzhledem k tomu, že Kosina během okupace vyvíjel značnou odborářskou činnost, zaměřili jsme svou pozornost hlavně na jeho spolupracovníky z odborového hnutí. Jde jednak o osoby, které s ním spolupracovaly v odborech v Anglii, jednak o osoby, s nimiž přišel Kosina do styku jako delegát na různých odborářských konferencích.

Kosina, který po roce 1945 zůstal v Anglii jako hlasatel BBC udržoval i nadále styky s představiteli soc. dem. strany v ČSR. Potvrzuje to blíže neoznačená zpráva nacházející se v materiálech IV. odboru československého ministerstva vnitra v Londýně, ve které je uvedeno:

‚…Přijel z Prahy dr. Lev. Braun, hlasatel Československého oddělení BBC. V rozhovoru mluvil s panem Josefem Kosinou ve stejné místnosti, kde jsem telefonoval. Kosina se ptal, zda mu Braun přivezl nějakou důvěrnou poštu. Braun ji nepřivezl. Kosina říkal, že čekal zprávy od Vilíma (gen. sekr. soc. dem. strany). Braun vyřizoval Kosinovi pozdravy od Fierlingera…'"[1236]

Všechno sedělo. Základní informace o Kosinovi i o jeho poválečných aktivitách jsou přesné a plynule seřazené. V případě Braunovy zprávy z materiálů IV. odboru Ministerstva vnitra v Londýně se jedná o agenturní zprávu získanou v roce 1947.[1237] I proto zde vystupuje Vilím ještě jako generální sekretář sociálnědemokratické strany a Fierlinger stále „hraje" se sociálními demokraty v zahraničí (viz oddíl Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD).

[1236] ABS, sign. Z-6-295, l. 4–5.
[1237] ABS, sign. H-236, l. 41.

Následoval výčet 45 osob, se kterými jako hlavní tajemník a pokladník Odborové skupiny československé přišel Josef Kosina za druhé světové války do styku (viz oddíl Československé odbory v exilu). U každé byl uveden základní popis, k tomu pak samozřejmě pojítko s Čechoslovákem. Z důvodu redukce množství informací dojde ke generalizaci a vyzvednutí jen určitých osob a skupinek, dle jejich specifik a typu styků s Kosinou. Přestože by se tematicky více hodila zpráva a její přiblížení do výše odkazovaného oddílu, autor této práce se ji rozhodl zařadit do této části, neboť její vytvoření bylo přímým důsledkem Kosinovy spolupráce s Potočkem. Navíc v oddílu Československé odbory v exilu je popsána zpráva ze tří let poté, která z této přímo vychází.

Pokud bychom postupovali podle chronologické posloupnosti odvozené od prvotního data zahájení společného působení, sestavili bychom následně uvedený seznam. Bez bližšího časového určení pokračuje seznam od osmého bodu včetně.

1. Výbor Britské odborové ústředny (TUC): 1 osoba. Byla jí Růžena Bystroňová,[1238] členka výboru TUC.[1239]
2. Působení v BBC (a v tomto případě i v sociální demokracii): 1 osoba. Jednalo se o Lva Brauna,[1240] k němuž byla uvedena i zpráva výše.
3. Schůze Válečného úsilí československého, které se účastnil i Kosina: 1 osoba. Tou byl Max Hochner, zástupce továrny *Supak*.[1241]
4. Mezinárodní konference práce ve Filadelfii na jaře roku 1944: 12 osob. Kromě některých zástupců československé delegace

[1238] ABS, sign. Z-6-367, l. 63.
[1239] ABS, sign. Z-6-295, l. 16.
[1240] *Tamtéž*, l. 17.
[1241] *Tamtéž*, l. 31–32.

vyjmenovaných v podkapitole Mezinárodní konference práce ve Filadelfii na seznamu přibyl ještě Ján Bečko.[1242] Jedná se o chybu, neboť ministr sociální péče se konference neúčastnil.

5. Schůze výboru odborové skupiny „Fursecroft"[1243] v Londýně, kde 18. října Kosina podával zprávu o přípravách na odborovou konferenci: 4 osoby. Jednou z nich měl být podle zprávy StB například Jiří Beneš. Jedná se však o chybu, neboť synovec prezidenta v Anglii během války ani po ní nikdy nepůsobil. Zřejmě se tak jednalo o shodu jmen nebo nedostatečnou informovanost Státní bezpečnosti.[1244]
6. Konference československých odborářů v říjnu 1944: 13 osob. Za zmínku stojí Vilém Bräuner – zvolený předseda komise; dále bývalý redaktor Emil Drábke[1245] a advokátka Běla Keppichová (též Kepichová),[1246] kteří byli po boku Kosiny zvoleni

[1242] *Tamtéž*, l. 8–9.

[1243] Jedna z odborových skupin OSČ. Sdružovala zaměstnance čs. státního zřízení, zejména Ministerstva zahraničních věcí. Skupina měla v roce 1944 kolem 140 členů. Viz ABS, sign. Z-6-367, l. 34.

[1244] Jiří Beneš (1898–1966) byl synovec Edvarda Beneše, novinář a politik. Ve dvacátých letech působil jako generální tajemník Národní strany práce a redaktor, ve třicátých letech pak jako redaktor *Melantrichu* shromažďoval informace pro svého strýce Edvarda Beneše v Moskvě. Za druhé světové války byl vězněn v koncentračních táborech, o čemž sepsal paměti. Po válce působil v pojišťovnách až do odchodu do důchodu v roce 1958. Viz HISTORICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY. *Beneš, Jiří (1898–1966)* [online]. Bez data [cit. 13. 11. 2025]. Dostupné z: https://biography.hiu.cas.cz/wiki/BENE%C5%A0_Ji%C5%99%C3%AD_1898%E2%80%931966. Podle zprávy StB Jiří Beneš (nar. 1914) do Anglie přijel roku 1939 přes Holandsko. Měl být členem Bělinovy skupiny a vystřídat několik funkcí v ministerstvech, pracovat jako osobní tajemník Nečase a následně přejít k Nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu v Londýně a nato k UNRRA. V roce 1944 se stát členem čs. odborové skupiny „Londýn – jihozápad". Od června 1944 měl zastávat funkci předsedy a v říjnu téhož roku člena výboru odborové skupiny „Fursecroft" v Londýně. V srpnu 1945 údajně zažádal o repatriaci do Prahy a v roce 1948 natrvalo emigroval. Viz ABS, sign. Z-6-295, l. 12–13; ABS, sign. Z-6-367, l. 122–123. Přestože identita členů rodiny Edvarda Beneše byla StB dlouho známá, zde došlo podivuhodně k pochybení a pravděpodobné záměně osob.

[1245] ABS, sign. Z-6-295, l. 19–20; ABS, sign. Z-6-367, l. 127–128.

[1246] ABS, sign. Z-6-295, l. 35; ABS, sign. Z-6-367, l. 162–163.

do mandátové (návrhové) komise. Dále například Juraj Šén.[1247] Některá další jména na uvedeném seznamu jsou zmíněna v oddílu Československé odbory v exilu.

7. Schůze odborové skupiny „Londýn – jihozápad"[1248] v prosinci 1944: 7 osob. Pro příklad lze uvést zde nově zvoleného předsedu Karla Macháčka.[1249]
8. Členství v Odborové skupině československé: 7 osob. Mezi nimi bychom našli, tentokrát již oprávněně, například Jána Bečka.[1250]
9. Poradní sbor v oboru sociálního pojištění, jehož byl Kosina členem: 2 osoby.[1251] Jednalo se opět o Šéna a následně ministerskou úřednici Dobromilu Spirovou,[1252] která byla zapisovatelkou Sboru.[1253]
10. Korespondence: 3 osoby. S Kosinou si dopisoval například bývalý generální tajemník československé kolonie v Paříži Karel Hanuš,[1254] toho času předseda československé odborové skupiny „Londýn – jihozápad" a někdejší předseda Válečného úsilí československého.[1255]

Nutno zmínit, že zde uvedený počet osob nesedí přesně k původně zmíněným 45 – je to jednoduše z důvodu překryvu sfér styků, kdy některé z osob zasahovaly do více oblastí, v nichž byly následně i zmíněny.

[1247] ABS, sign. Z-6-295, l. 54–55.
[1248] Jedna z odborových skupin OSČ. Sdružovala zaměstnance československého státního zřízení, zejména z Ministerstva sociální péče a Ministerstva vnitra. Viz ABS, sign. Z-6-367, l. 34.
[1249] ABS, sign. Z-6-295, l. 40–41.
[1250] *Tamtéž*, l. 8–9.
[1251] Kosina přijal členství ve Sboru roku 1944. Viz NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, karton 48, sign. 11-17/18, l. 1.
[1252] ABS, sign. Z-6-367, l. 200–201.
[1253] ABS, sign. Z-6-295, l. 57–58.
[1254] ABS, sign. Z-6-295, l. 27–30; ABS, sign. Z-6-367, l. 146–150.
[1255] Část Kosinovy korespondence s Hanušem se nachází v Národním archivu. Viz NA, fond *Ministerstvo sociální péče – Londýn*, sign. 11-23/2, l. 5–6.

S tímto seznamem mohla československá rozvědka dále pracovat a sledovat aktivity zmíněných odborářů. Jednalo se však spíše o opatření bezpečnostně-preventivní, neboť obavy ze znovuzahájení špionážní činnosti a nového navazování kontaktů ze strany CIO již nebyly oprávněné (více v podkapitole Výsledky a význam CIO).

Svou pozornost rozvědka nesoustředila na Kosinu pouze v souvislosti s případem Potočka nebo odbory a politikou, ale také skrze jeho působnost v Syndikátu československých novinářů (viz oddíl Syndikát československých novinářů). Z jeho členů byli, částečně oprávněně, označeni jako nejaktivnější agenti SIS Karel Brušák, Adolf Mokrý a Josef Josten. Ti údajně sestavují a vysílají štvavé relace proti československému režimnímu zřízení, typují pro spolupráci Čechoslováky přibylé do Londýna a organizují nepřátelské provokace československých emigrantů.[1256] Vyslechnut byl v roce 1954 i Kosinův kolega odborář Vilém Bräuner, který vyjádřil domněnku o Kosinovu vyřizování nějakých záležitostí pro Beneše a když to bylo potřeba i pro ministry. Příliš informován však Bräuner nebyl, neboť nevěděl ani o mnohých cestách sociálního demokrata do zahraničí.[1257]

V říjnu roku 1954 byl vyslechnut, mimo jiné, k Mokrému Bohumil Laušman, který byl v roce 1953 unesen StB ze svého bytu v Rakousku a od té doby vězněn.[1258] Dotyčný však vypověděl, že s Mokrým v osobním ani korespondenčním kontaktu nikdy nebyl.[1259] Bývalý levicový sociální demokrat také v rámci svého zatčení, v souvislosti s Potočkovým případem, vypovídal v srpnu 1956 o Kosinovi. Přestože s hlasatelem přerušil Laušman styk v roce 1941, kdy došlo k roztržce mezi levicovými

[1256] ABS, fond Studijní ústav Ministerstva vnitra, sign. A 1, inv. j. 94, l. 152.
[1257] ABS, sign. R-198 BN, l. 10.
[1258] HORÁK, *Bohumil Laušman*, s. 336–337.
[1259] ABS, fond Vyšetřovací a rehabilitační spisy, sign. ZV-127 MV, l. 229.

a pravicovými sociálními demokraty, vypověděl o jeho stycích se zástupci vlády, členy BBC a Labour Party.[1260] V rámci dosavadních poznatků této práce však nepronesl nic již neuvedeného.

K závěru dubna roku 1959 si nechala Hlavní správa Veřejné Bezpečnosti ještě sestavit seznam 187 významnějších československých emigrantů provádějících nepřátelskou činnost proti Československu. Jako 75. v pořadí zde stojí také jméno Kosinovo. Zpráva o něm vypadala následovně:

„75) KOSINA Josef: nar. v r. 1905 v Opočně, české národnosti, bývalý odborový tajemník, sociální demokrat, posledně bytem Praha. Z ČSR odešel před 2. světovou válkou.

Adresa v emigraci: BBC, Bush House, London, W.2 – Anglie. Do Anglie odejel těsně před válkou na odborářský kongres do Londýna. Během války byl členem tzv. Výboru pro pomoc politickým uprchlíkům a stal se hlasatelem BBC, kde pracuje dosud. Spolupracoval s Vilímem a byl jakousi spojkou mezi ním a Labour Party. Podle zpráv Kosina pracuje v ústředí Labour Party.“[1261]

Po nemalém výčtu informací, které začala československá rozvědka nashromáždila k osobě Josefa Kosiny, musí také být zhodnocen dopad z Potočkova případu na něho samého.

Když Kosina přijel v roce 1946 do Československa, jedním z jeho cílů již tehdy bylo navázání spojení se spolehlivými zdroji, o nichž ideálně ví, že jim může důvěřovat. Takovými se stali Josef Potoček a Václav Kvíčera. V celkovém srovnání, pomineme-li samotné vyvrcholení kauzy,

[1260] ABS, fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, sign. A 2/1, inv. j. 1012, l. 55–56.
[1261] ABS, sign. H-1-4, inv. j. 426, l. 15.

rozhodně přinášelo toto spojení víc Josefu Kosinovi. Sociální demokrat využíval získané informace k rozšíření a upevnění svých konexí a taktéž jako čerstvé novinky pro své relace v BBC. Navíc ho to téměř nic nestálo – Potoček, Kvíčera a posléze jejich společníci vykonávali svou zpravodajskou činnost už z pouhé zášti a odporu k totalitnímu režimu.

Kosina si zvolil velmi dobré informátory. Potoček byl schopný, svědomitý, ukázněný a inteligentní. Nezajímal se o přítelova další možná spojení, i když je tušil. Kosinu sám označil i při výslechu za chytrého a velmi opatrného a dobře chápal a respektoval jeho diskrétnost v tomto oboru.[1262] Jako staří přátelé a spolužáci mohli, přes tuto „profesní rezervovanost", spoléhat s důvěrou jeden na druhého.

Lze jen těžko určit, do jaké míry si Kosina uvědomoval potenciální dalekosáhlé následky pro své spolupracovníky. Tomuto kariéristovi dělalo dobře, když mohl jako první přijít s novými informacemi ať už za zástupci Labour Party nebo do rozhlasu BBC. Možná i proto si, opojen těmito možnostmi, nepřipouštěl skutečnou hrozbu, která hrozila jeho kamarádům za hranicemi.

Paradoxně symbolickým se stalo i jeho vlastní varování Potočka na jednom společném setkání v Londýně. Potoček byl tehdy upozorněn, že při stycích s Kosinou v Londýně musí být zvlášť opatrný, protože jak mu jeho přítel řekl, mnozí čeští emigranti ho tam znají a mohli leccos vědět o jeho spojení s anglickou zpravodajskou službou. Dodal, že mezi emigranty byli lidé podezřelí z vyzvědačství pro komunisty.[1263] Sociální demokrat sám tuto předpověď však podcenil, když seznámil Potočka se Zbytkem – *Frostem*, který později opravdu s kontrarozvědkou navázal spolupráci. Sám na tom přesto měl pramalou přímou vinu, neboť

[1262] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 452–455.
[1263] *Tamtéž*.

o Zbytkově zradě nevěděl v CIO dlouhou dobu nikdo ani po rozpuštění organizace a není jisté, zda ji již v době červnového seznámení s Potočkem v roce 1953 zamýšlel sám Zbytek.

S jistotou lze prohlásit, že když se Josef Kosina o osudu svých společníků dozvěděl, nesmírně to s ním otřáslo. Dával si za vinu, že svého přítele přivedl do agentských služeb, důsledkem čehož skončil Potoček na šibenici.[1264] Svému nejlepšímu příteli se měl nedlouho před svou smrtí údajně svěřit, že má výčitky svědomí, že do celé věci Potočka zatáhl a nechal ho v tom. Byl přesvědčen, že ho má na svědomí.[1265]

Přestože se muselo jednat o velice citelnou ránu, musel si Kosina alespoň v lepších chvílích uvědomovat, že bývalí spolužáci s jeho nabídkou spolupráce s britskou výzvědnou službou sami a bez okolků od začátku souhlasili. Kosina nemusel vyvinout jakýkoliv nátlak ani dotyčné přemlouvat či uplácet – stačilo zkombinovat prostou nabídku s jejich vlastním přesvědčením o situaci v Československu.

Vzhledem k tomu, že do své smrti nezjistil, kdo o něm československé rozvědce vydal informace, musel o tom Potoček ve vazbě bezpochyby usilovně přemýšlet. Jistě zvažoval každou variantu a ať si to připouštěl více či méně, jednou z nich mohl být i Josef Kosina. Sám se o tom vyjádřil 6. 8. 1956 svému spoluvězni Hankovi, který následně předal danou výpověď rozvědce: „Teď mám tak trochu podezření, zda některé ty jeho dotazy, zvláště v poslední době, nebyly provokační, i když nemám pro toto podezření žádných důkazů a mimo to se mně zdá neuvěřitelným, že by se tento můj starý kamarád dal najmout do konfidentských služeb komunistům.“[1266]

[1264] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 404–405.
[1265] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 238.
[1266] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 452–455.

Jediným štěstím bylo, že se tato výpověď ke Kosinovi nikdy nedostala, neboť by jej mohla zlomit definitivně. Potoček se stal ve vazbě obětí svých vlastních myšlenek, avšak nelze mu to za dané situace vyčítat. Kosina se přirozeně, v některých obdobích více, jindy méně, zajímal o politickou situaci včetně komunistů a je tak možné, že „v poslední době", jak Potoček uvedl, se jeho přítel zrovna ohledně dané problematiky vyptával víc, a otázky tak působily provokačně. Alespoň, že jen minimálně si právník připouštěl možnost Kosinovy ochoty nechat se najmout do konfidentských služeb kontrarozvědky, o čemž opravdu sociální demokrat snad v životě nemohl ani uvažovat.

Potoček svěřil pochyby o kamarádově loajalitě, jak výše psáno, spoluvězni Hankovi. Ten je předal vyšetřovacím orgánům, kterým přišly sdělené informace velice vhod. Nebylo pro ně složité dát si dohromady, co jim tato nabídnutá možnost může poskytnout. Jejich drzost, sebevědomí a vypočítavost tím ještě narostla a došlo k předání pokynu Hankovi, aby ve spoluvězni začal jeho pochyby utvrzovat.

O celé záležitosti svědčí ostatně, posléze schválený, dopis I. správě MV z 5. prosince 1956:

„Během vyšetřování skupiny Potoček a spol. byl hlavní delikvent Potoček umístěn v cele spolu s agentem Vyšetřovací správy Ruzyň Hankou, který si odpykává dlouhodobý trest a jako agent vyšetřovacích orgánů se osvědčil.

Během vězeňského pobytu si Hanka získal Potočkovu důvěru a ten mu sdělil řadu věcí, jež byly proti němu použity při vyšetřování. Mj. Potoček při úvahách, kdo mohl skupinu prozradit, pojal podezření na Kosinu, komentátora britského rozhlasu. Hanka jeho podezření posiloval a Potoček přišel na nápad poslat svému bratru z vězení moták

prostřednictvím Hanky, v němž by upozornil BVV v Praze na ‚zrádcovskou' činnost Kosiny. Hankovi má v dohledné době vypršet trest.

Navrhuji uskutečnit tuto akci, jež uškodí Kosinovi a pomůže zakonspirovat podíl *Kismeta* na odhalení skupiny. Orgán I. správy ve spolupráci s vyšetřovací správnou provede kontrolu Potočkova motáku, případně navrhne úpravu jeho textu tak, aby vyhovoval svému účelu. Spolu s vyšetřovacími orgány určí přesný postup při předávání a odevzdání motáku jeho adresátovi."[1267]

O vyhotovení motáku a jeho následném osudu není nikde vedena další zmínka. Jisté však bylo, že zprvu relativně drobné pochyby o Kosinově věrnosti, přispěním Hanky značně narostly. Těžko říci do jaké míry a v jakém vztahu k dané věci šel nakonec Potoček na popraviště. Jedním z posledních, koho však mohl zpochybňovat, se díky spoluvězňově agitaci stal skutečný zrádce Karel Zbytek – *Kismet* – *Light*.

6.3 Výsledky a význam CIO

Činnost CIO vzkvétala od konce čtyřicátých let, kdy došlo k ustanovení této odnože organizace SIS. Zajetím, odsouzením a následným výkonem trestů členů Potočkovy skupiny, jejíž členové patřili mezi nejvýznamnější agenty, však výzvědná služba obdržela ránu, z níž se již nevzpamatovala. Důsledkem *Lightovy* zrady došlo postupně k identifikaci více než 50 agentů CIO na území Československa a přes 180 spolupracovníků v zahraničí.[1268]

[1267] *Tamtéž*, l. 543.
[1268] TOMEK, *Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky*, s. 79.

Poprava dvou význačných vyzvědačů otřásla celou československou skupinou CIO i britskou službou. Masivní infiltrace CIO ze strany komunistické kontrarozvědky všechny sítě rozvrátila. Než by mezi svými řadami hledala zrádce a riskovala tak další provaly a zatčení, přistoupila SIS k rozpuštění CIO. Stalo se tak v druhé polovině roku 1957. Vlivem této události se dřívější zaměstnanci ocitli bez práce, avšak SIS pomohla většině z nich najít novou profesi – ve službách britské rozvědky zůstal pouze Karel Vrdlovec jako poradní orgán.[1269]

Zbytkova spolupráce s československou komunistickou rozvědkou trvala až do jeho smrti. Probíhala v podstatě ve dvou fázích. První do zániku CIO v říjnu 1957, druhá, která byla spíše již jen „dotěžováním", do roku 1962. Období byla oddělena několikaměsíční pauzou, kterou navrhl sám Zbytek, aby se vyhnul riziku odhalení při reorganizaci a prověřování členů CIO po provalu Potočkova případu.[1270]

Celkově se však se zrádcem československé skupiny nejednalo vždy o snadnou spolupráci. *Light* měl výsadní postavení mezi agenty a této pravomoci si byl dobře vědom. V jedné ze zpráv z roku 1958 popisuje jeho protějšek *Ptáček* situaci a svůj vztah k dotyčnému následovně: „*Light* je zejména v otázkách spojení nemožně paličatý a přes to, že normálně souhlasí a vyjadřuje se sám k navrženým místům a časování schůzek, tak tyto dohody zásadně neplní. Otázka peněz ho zaslepuje do té míry, že mnohdy ani neví, co říká a mám skutečně někdy dojem, že to nemá v hlavě v nejlepším pořádku. Ať mu to člověk říká, jak chce, tak souhlasí, a nakonec si jedná podle svého. Jeho hlavním argumentem je, že riskuje pouze on a nedá si říci, že mluví nesmysly. Pokud je na schůzku připraven a hovoří nebo píše o určitých operativních úkolech, tak se jeví

[1269] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 419.
[1270] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 316–317.

jako normální a zkušený rozvědčík. Jakmile mu však několikrát skočím do připravené řeči, tak je z toho zmatek a jenom po velmi trpělivém vytěžování z něho dostanu něco, co má nějaký smysl. Je náladový a někdy nesouhlasí s něčím, co krátce před tím pokládal za samozřejmé. Konečně je pyšný na minulost a někdy až neuvěřitelně cynický k tomu, co se děje kolem."[1271]

Z důvodu Mrázkova – *Ptáčkova* pozdějšího onemocnění a následného návratu do Prahy přišla za tuto spojku náhrada. Vzhledem ke zprávě výše uvedené *Ptáček* odpočinek od výkonu činnosti a styku s agentem jistě uvítal. Zbytek však nesl změnu nelibě a novému prostředníkovi, Zdeňku Jodasovi – *Juranovi*, zpočátku nedůvěřoval a svou rozmrzelost dával najevo.[1272] Přesto pokračovala spolupráce i nadále. Mezi pozdější *Lightovy* úkoly měla patřit například snaha přiblížit se institutu School of Slavonic and East European Studies (SSEES) a prověřit možnost svého zaměstnání zde, „kde jsou školeni orgánové, kteří mají v budoucnu pracovat proti ČSSR". Dále dostal za úkol, aby se přiblížil k londýnské politické emigraci.[1273]

Prakticky jen díky své pilné zrádcovské činnosti se *Light* postupně připravil o „druhé zaměstnání". Jeho spolupráce po rozpuštění CIO probíhala s přestávkami a sporadicky. Mohl spíše už jen upřesňovat a doplňovat dříve předané informace. Poslední jeho doložená schůzka s řídícím orgánem I. správy MV se uskutečnila v březnu 1959.[1274]

Celkové zhodnocení Zbytkovy zrádcovské činnosti popsala v šedesátých letech I. správa MV:

[1271] *Tamtéž*, l. 425.
[1272] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 415.
[1273] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 37–38.
[1274] TOMEK, *Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky*, s. 79.

„Ke spolupráci se přihlásil sám. 5. 5. 1956 vhodil do schránky vojenského přidělence v Londýně dopis, ve kterém podrobně popsal špionážní činnost čelného agenta Potočka. Od té doby se spolupráce s *Lightem* velmi úspěšně rozvíjela a během jednoho roku předal československé rozvědce prakticky celé výsledky práce CIO. Předal seznam agentů z řad československých občanů i cizích státních příslušníků, které CIO v průběhu své existence získalo a buď přímo nebo pomocí residentur, které měla prakticky po celé Evropě. Dále předal jména kádrových příslušníků centrály s uvedením jejich pracovních zaměření a na kterých případech se uvedení podíleli. Předal také úplný seznam agentury, kterou CIO vybudovalo na území Anglie z řad emigrantů, které používá k typování, ke kontaktům nebo přímo k verbování ostatních příslušníků. Na základě jeho zpráv bylo v ČSSR realisováno několik desítek britských agentů, což mělo za následek, že britská kontrarozvědka přistoupila k likvidaci CIO, protože si nedokázala vysvětlit, jakým způsobem došlo k provalům.“[1275]

Josef Frolík, bývalý důstojník československé rozvědky, který v roce 1969 emigroval na Západ a začal spolupracovat s americkými službami, jimž poskytl informace o fungování komunistické rozvědky, popsal *Lightovu* činnost takto: „Zbytek nebyl žádný ‚masterspy', jak s oblibou označují novináři podobný druh agentů. Byl to docela malý, administrativní úředník rozvědky, pouze s tou předností, že jeho rukama prošly materiály všech agentů, které tato organizace získala. […] Charles Zbytek se tak nemalou měrou zasloužil o prodloužení stalinské éry v Československu. Přispěl také k upevnění moci nejtemnějších a nejreakčnějších sil komunistického režimu a přivedl mnoho lidí na dlouhá léta

[1275] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 37–38.

do komunistických kriminálů. Jeho informace daly do rukou odpůrců liberálnější politiky opravdu důrazné argumenty.“[1276]

Často opodstatněně zpochybňovaný Frolík zde vynáší podstatnou poznámku o důvodu úspěšnosti *Lightovy* činnosti – tím nebylo víc než jeho prostý přístup k informacím. A ač je výše uvedený popis situace poněkud zveličený, realitou zůstává Zbytkem nabouraná síť bojující proti totalitnímu režimu v Československu a krutý osud členů a strůjců odbojového uskupení. Díky peněžní odměně sobecký Zbytek neměl nejmenší výčitky svědomí, ba naopak pociťoval zadostiučinění ze své „pomsty“ a až chorobnou lhostejnost k lidskému osudu těch, které zradil.

Přestože Karel Zbytek patřil v době prověrek a reorganizace CIO mezi dva hlavní podezřelé, nikdy mu vina dokázána nebyla. Karel Procházka se později vyjádřil jménem své skupinky k případu takto: „My jsme Zbytka nepodezřívali. Když jsme se rozpouštěli, Zbytek si chtěl otevřít jazykovou školu ve Folkestonu. Určité podezření vůči němu jsem pocítil v den loučení. Všechny mé důstojníky rozchod skličoval. Jenom on zůstal veselý.“[1277]

CIO se snažilo také přijít na nezdůvodněné příjmy *Lighta* (za dobu jeho spolupráce mu bylo postupně vyplaceno celkem 11,035 liber –[1278] výše jednotlivých odměn záležela na kvalitě a hodnotě informací),[1279] ale díky tomu, že nikdy nešlo příliš do hloubky, nebyla Zbytkova spolupráce s StB odhalena.[1280] O zrádci se SIS dozvěděla až po jeho smrti v srpnu 1962 (pravděpodobně z důvodu srdeční mrtvice),[1281] zřejmě od

[1276] FROLÍK, *Špión vypovídá*, s. 24–25.
[1277] PACNER, *Československo ve zvláštních službách. Svazek 3*, s. 419.
[1278] Zhruba 290,000 dnešních liber (přibližně 8,5 mil. Kč).
[1279] ABS, reg. č. 41463 I. S, l. 44.
[1280] *Tamtéž*, l. 37–38.
[1281] *Tamtéž*, evidenční lístek.

příslušníka československé rozvědky Josefa Frolíka, který v létě roku 1969 uprchl na Západ.[1282]

Přestože CIO potkal vlivem zrádce mezi vlastními řadami výše popsaný osud, jeho přínos a význam lze hodnotit velmi vysoko. Jednalo se o organizaci spadající pod profesionální britskou rozvědku SIS, která v mnohém předběhla svou dobu a oproti níž zůstávaly ostatní výzvědné služby, především v zemích Východu, stále zaostalé. Již samotné vytvoření československé sekce bylo výjimečné, neboť s pokusem o podobný počin s jinými evropskými zeměmi Angličané selhali. CIO sehrálo už ze své podstaty značnou roli v soupeření mezi Západem a Východem a zanechalo výraznou stopu v dějinách československých výzvědných i vyšetřovacích služeb.

[1282] TOMEK, *Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky*, s. 79.

7 Závěr života Josefa Kosiny

7.1 Osobní život

Vedle mnohých změn společenských i profesních, které zaměstnání v BBC Kosinovi přineslo, vzešla také z tohoto vztahu změna personální. V rámci instituce se údajně seznámil se svou pozdější manželkou.[1283] O dotyčné se sociální demokrat zmínil v roce 1946 při dočasném návratu do Československa i svým přátelům.[1284] Jelínek pak popisuje Kosinovu partnerku jako „věrnou anglickou milenku, kterou si později vzal za ženu".[1285] Přese všechno uvádí Kosina jako svou zákonitou manželku a partnerku stále v roce 1954 při žádosti o britské občanství Josefu, rozenou Kimličkovou,[1286] s níž se mu v letech 1946–1947 nepodařilo uskutečnit rozvod.[1287] Vysvětlením k této situaci je zřejmě uvádění ještě „československých" údajů ze strany Kosiny, jichž jeho zákonitá manželka tehdy stále byla součástí.

Podle dostupných zdrojů se mohlo jednat o dvě ženy: první z nich byla zřejmě Jeanette Musaphia (1919–1994, sňatek 1952), druhá Doreen Mary [rodné příjmení nedohledáno] (1927–1996, sňatek 1971). Obě z nich jsou postupně vedeny na stránkách The National Archives and Records či sekundární databáze Ancestry jako manželky Josefa Kosiny (respektive Jana Kaliny), nicméně o rozvodu ať už s Josefou Kosinovou nebo později s Jeanette Musaphia, záznamy nikde vedeny nejsou. V případě

[1283] DRAŽAN a JUZA, *Věznění, propuštění a osvobození občané okresu Rychnov nad Kněžnou*, s. 79.
[1284] ABS, reg. č. 41463/023 I. S, l. 452–455.
[1285] JELÍNEK, *Jablko se kouše*, s. 512.
[1286] TNA. HO 405/27599/1.
[1287] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 55–58.

druhé zmíněné lze pak tento skutek alespoň předpokládat, aby mohl být později legálně uskutečněn Kosinův sňatek s Doreen Mary. Na stránce Ancestry jsou k jednotlivým partnerkám porůznu zveřejněny dokumenty jako matriky narozených, svatební záznamy z uvedených let, zprávy z novin o úmrtí či prořídlé rodokmeny dotyčných. Dokumenty převzala stránka z britského národní archivu The National Archives. V případě Jelínkem zmíněné „milenky, kterou si později vzal za ženu", jí tak musela být zřejmě míněna Jeanette Musaphia. Zdroje dokládající danou skutečnost jsou však sporé a neúplné a básníkovy vzpomínky taktéž mohou být, vzhledem k nemožnosti jejich ověření, ne plně spolehlivé, tudíž je nutno přistupovat k uvedeným informacím s kritickým odstupem. Data sňatků, narození a úmrtí dotyčných na stránce Ancestry alespoň sedí ve srovnání s tam přiloženými úředními matričními dokumenty.[1288]

Velkou ranou v životě Josefa Kosiny, v té době již britského občana, bylo odhalení sítě jeho někdejšího spolužáka a přítele Josefa Potočka. Těžko se vyrovnával s myšlenkou, že to byl vlastně on, kdo jej a další spolupracovníky získal pro CIO. S největší pravděpodobností se právě tato událost promítla i do jeho profesní dráhy, neboť přestože pokračuje ve spolupráci s Labour Party, postupně mizí zmínky o dalších projevech jeho činnosti. Nadále však působí v rozhlase BBC, kde se stále věnuje dělnickému programu a setrvá zde až do začátku sedmdesátých let.[1289]

[1288] Viz Marriage index, England, January–March 1952, *Entry for Jan J. Kosina and Musaphia* (Hackney), vol. 5c, p. 1727. Uloženo v: General Register Office, dostupné prostřednictvím Ancestry; Marriage index, England, April–June 1971, *Entry for Josef and M. J. Kosina* (Hammersmith), vol. 5b, p. 1552. Uloženo v: General Register Office, dostupné prostřednictvím Ancestry.

[1289] CHOLÍNSKÝ, *Český národní výbor v Londýně proti vládám československé Národní fronty*, s. 295.

7.2 Dílo Josefa Kosiny

7.2.1 Vzpomínky z druhé světové války

Intenzivní prožití druhé světové války a možná i zkušenost s deníkem, který si vedl v průběhu své cesty do USA na přelomu let 1941 a 1942, přivedly Josefa Kosinu k rozhodnutí literárního zachycení vlastních zážitků. Pro svou knihu zvolil titul *MEMOIRS OF THE SECOND WORLD WAR (in Czech)* neboli, dle jeho vlastního překladu, *VZPOMÍNKY z druhé Světové Války*. Pro praktičtější a estetičtější vzhled pak autor této práce používá název *Vzpomínky z druhé světové války*.

Josef Kosina se pro sepsání svých memoárů rozhodl zřejmě bezprostředně po válce. Plánoval je vydat v Československu v době, kdy polemizoval i nad vlastním návratem do země. Protože však pečlivě a podezřívavě pozoroval domácí situaci, jež eskalovala Únorem 1948, z opatrnosti nakonec zůstal ve Velké Británii. Práci dokončil zřejmě nedlouho po převratu, neboť rozhořčení z této události je patrné již ze slov na úvodní straně knihy. Pod jejím titulem stojí: „Kniha měla vyjít v Československu, ale uchvácení vší moci komunisty v únoru 1948 zabránilo publikaci. Kniha je psána tak, aby v polosvobodě let 1945–48 bylo vydání vůbec dovoleno.“ Ani tak však Kosinovy vzpomínky nikdy nedošly publikování. Není divu – po roce 1948 se mnohé pohledy sociálního demokrata popsané i v jeho díle, staly nežádoucími stejně jako jeho osoba samotná. Zveřejnění knihy v Anglii mohlo sice oslovit jistou část veřejnosti, avšak vzhledem k jazyku, v němž byla sepsána, pouze té české, respektive československé. Samotné autorovy důvody pro konečné nezveřejnění však nejsou známé.

Své dílo rozčlenil Kosina do několika kapitol, kromě té poslední chronologicky. Podivuhodně čísloval jen některé z nich, avšak pro přehlednější zobrazení je zde uveden ucelený očíslovaný seznam.

1. *První kroky* (s. 1–10).
2. *Blackpool 1938* (s. 11–30).
3. *Mnichov – doma* (s. 31–41).
4. *Návštěvou ve vyhnanství a odjezd* (s. 42–49).
5. *Válka začala* (s. 50–55).
6. *Volá Londýn* (s. 56–61).
7. *Neúřední vyslanec* (s. 62–69).
8. *Letáky z Anglie* (s. 70–79).
9. *Porážky na Západě* (s. 80–90).
10. *Uznání vlády* (s. 91–103).
11. *Bitva o Britannii* (s. 104–121).
12. *Státní aparát a zahraničí a londýnský rozhlas* (s. 122–139).
13. *Americký deník* (s. 140–184).
14. *Uprostřed války* (s. 185–211).
15. *Československé odbory v zahraničí* (s. 212–237).

Autor této diplomové práce zdůrazňuje, že jejím předmětem není analýza Kosinova díla *Vzpomínky z druhé světové války* ani díla, jemuž je věnován oddíl následující. Jedná se pouze o prameny, z nichž je čerpáno. Přesto si jednotlivé kapitoly memoárů sociálního demokrata zaslouží alespoň komentář, týkající se jejich obsahu. I podle jejich posloupnosti byly v práci voleny jednotlivé její části, v rámci snahy o co nejvhodnější časovou i kontextuální návaznost a zachování přímé úměrnosti k zápiskům sociálního demokrata.

Na prvních stránkách *Vzpomínek* popisuje Josef Kosina svá studia, cestu k nejen anglickému jazyku a svůj raný zájem o politické dění. Pokračuje svou kariérou odborového tajemníka a prvním setkáním se zástupci britských odborů (viz podkapitolu Vojenská služba a kariérní dráha). V návaznosti na to se krátce věnuje své první cestě do Velké Británie v roce 1936 a návštěvě labouristů v Československu o dva roky později (viz oddíl Cesta první).[1290] Zajímavostí je, že prakticky vynechává svou druhou návštěvu Anglie (viz oddíl Cesta druhá).

Jak napovídá již samotný název, druhá kapitola knihy popisuje Kosinovu cestu do Blackpoolu v roce 1938, kdy se zde konal 70. výroční sjezd TUC. Autor memoárů komentuje i předodjezdové setkání s Hamplem, Dundrem a Bechyněm. Snad stojí za zmínku i ukázka Kosinova psaní, které zdaleka není jen faktografické, ale často přirozeně citově zabarvené, jak i zvolený žánr připouští: „Opouštěl jsem vlast s těžkou hlavou. Praha mi připadala tehdy zvláště krásná a když jsem se díval na tváře lidí na ulicích, kterými projíždělo auto cestou na letiště, zdálo se mi, že vypadají jaksi starostlivě."[1291] Jedná se o prostý lidský pohled na tehdejší situaci. Zbývající stránky kapitoly věnuje sociální demokrat samotnému sjezdu, stručnému popisu Anglie a Blackpoolu, Chamberlainovým „mírovým" cestám do Německa a reakci britských odborářů a politiků na tehdejší situaci. Mezi jmény udanými v této kapitole bychom našli Clementa Attleeho, Jaromíra Nečase nebo Bohuslava Ečera, s nímž se Kosina později letadlem navrátil do Československa (viz oddíl Cesta třetí).[1292]

[1290] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 1–10.
[1291] *Tamtéž*, s. 12.
[1292] *Tamtéž*, s. 11–30.

Od jednatřicáté strany sociální demokrat popisuje svůj návrat do Prahy, do zpravodajského oddělení generálního štábu. Zde následně dostal úkol doprovázet britskou misi dohlížející na provádění mnichovské dohody, což je i pokračováním kapitoly. Náročný několikadenní úkol přivedl Kosinu zpět do zpravodajského štábu, jehož složení se mezitím značně změnilo, jak sám popisuje. Třetí část své knihy končí Kosina posledním předválečným odjezdem do Anglie (viz oddíl Cesta čtvrtá). Touto návštěvou zahajuje kapitolu následující. Komentuje první setkání s Edvardem Benešem a přes návrat do Československa se dostává až ke své definitivní emigraci (viz oddíl Emigrace Josefa Kosiny do Anglie). Kapitolu *Válka začala* zahajuje autor příjezdem do Anglie, obecnou pomnichovskou nejistotou a mezinárodní situací. Uzavírá ji pak, dle očekávání, vyhlášením války Velkou Británii a Francií.[1293]

Šest následujících stran popisuje snad, z dnešního pohledu,[1294] středobod celé knihy – samotné vysílání „Volá Londýn". Zajímavostí je i přepsaný, údajně původní, skript prvního oficiálního československého vysílání ze dne 8. září 1939, který měl věnovat Kosinovi po odvysílání jeho autor Jan Masaryk.[1295]

V kapitole číslo sedm se Čechoslovák věnuje spojení s anglickou levicí a vlastnímu kontaktu s jejími představiteli. Komentuje i získání role styčného důstojníka mezi Benešem a Labour Party (viz oddíl Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu) a později popisuje i vytvoření Československého národního výboru (viz oddíl Průběh

[1293] *Tamtéž*, s. 31–55.

[1294] Josef Kosina je dnes těm, kteří o něm něco vědí, znám nejvíce svou rozhlasovou kariérou a vysíláním „Volá Londýn". Z jeho memoárů však vyplývá, že nejdůležitější téma pro něj samotného reprezentuje závěrečná kapitola vzpomínek: (československé) odbory.

[1295] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 56–61.

sestavování exilového státního zřízení ČSR). Následujících několik stránek obsahuje přiblížení „letákové akce“ (viz oddíl Letáky a Lockhart).[1296]

Pod *Porážky na Západě* zahrnul Kosina připomenutí a obecnou charakteristiku geopolitické situace i československého působení v exilu. Jmenuje zde Ripku, Nečase, Fierlingera, Laušmana a Němce, kteří se začátkem roku 1940 dostavili na delší či kratší dobu do Londýna (viz oddíl K ruce politikům přicestovalým do Londýna). Věnuje se i demisi Chamberlaina a Churchillovu sestavení nové vlády. Na závěr vyjádřil šok z pádu Francie a obavy o budoucnost.[1297]

Samotný název části *Uznání vlády* vypovídá dostatečně o jejím obsahu. Sociální demokrat popisuje poměrně podrobně postupný proces formování prozatímní vlády a přidává vlastní „projekt“ – sestavení memoranda k nutnosti jejího uznání, jež mělo být předneseno ve sněmovně poslancem Lathanem. Po dosaženém úspěchu uznání vlády zmiňuje Kosina rozhlasový projev sepsaný k této příležitosti Attleem, který měl sám příležitost v rozhlase přečíst (viz oddíl Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu).[1298]

Jedenáctá kapitola přináší Kosinovo svědectví o bitvě o Británii. Autor ji zde popisuje poměrně podrobně (viz oddíl Za bitvy o Británii), včetně svých rozhlasových zkušeností (viz oddíl Kosinovo pokračování v BBC) a obecně vlastních dojmů a vnímání situace. Část následující zahajuje již návratem k „státnickým“ záležitostem, konkrétně k vytvoření Státní rady a komplikacím s tímto aktem spojeným a dále pokračuje založením Československého institutu (viz oddíl Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu). V rámci hlasatelské činnosti

[1296] *Tamtéž*, s. 62–79.
[1297] *Tamtéž*, s. 80–90.
[1298] *Tamtéž*, s. 91–103.

zmiňuje Poradní rozhlasový sbor a vysvětluje rozlišení vládního vysílání a samotných relací BBC v české a slovenské řeči. Samotné fungování britského rozhlasu je popsáno na několika stranách velmi blízce a jedná se o to cennější svědectví a pramen, že Kosina sám v této instituci strávil mnoho let, nejen těch válečných (viz oddíly Československá sekce BBC v čase války a Kosinovo pokračování v BBC).[1299]

Specifický díl Kosinovy knihy tvoří kapitola *Americký deník*. Jedná se o autentický záznam s úvodním komentářem, který den po dni popisuje cestu sociálního demokrata na Mezinárodní konferenci práce v New Yorku a Washingtonu na přelomu let 1941 a 1942 a průběh události. Kromě důležitého zdroje k samotné konferenci se jedná i o „uvolněný" Kosinův projev, který opravdu zachycuje denní zážitky a pocity z pobytu v Americe, konference i dlouhé cesty, ale i vtipné vzpomínky (viz kapitolu Mezinárodní organizace práce (ILO)).[1300]

Předposlední kapitolu pojmenoval její autor *Uprostřed války*. Začíná vstupem USA do války začátkem roku 1942, načež přechází opět k československému exilu. Popisuje jednání o vztazích československo-polských, činnost London International Assembly, Benešovu cestu do Moskvy a následné její společné rozbory (viz oddíl Role Josefa Kosiny při sestavování státního zřízení ČSR v exilu). Kosina zde popsal i své přednášky z roku 1942 (viz oddíl Československé odbory v exilu). V závěru kapitoly se sociální demokrat věnuje ještě zamyšlení nad velkým množstvím Čechoslováků, jež je v některých částech Londýna již tak značné, že zástupci vytváří ucelené komunity, a nemají tak „motivaci" učit se anglicky. Deník z Mezinárodní konference práce ve Filadelfii si sociální demokrat již nevedl; až na posledních stránkách předposlední

[1299] *Tamtéž*, s. 104–139.
[1300] *Tamtéž*, s. 140–184.

kapitoly ale popsal alespoň svou avizovanou účast na ní a zároveň jmenoval i další československé delegáty.[1301]

Poslední částí, chronologicky vybočenou, je kapitola *Československé odbory v zahraničí*. Kosina popisuje formování exilového československého odborového hnutí, především Odborové skupiny československé, následné její počiny, celkový význam, konferenci z října roku 1944 a vlastní roli v OSČ i v tehdejším Mezinárodním odborovém svazu, respektive Světové odborové federaci.[1302]

Tím končí memoáry sociálního demokrata. Na 237 stranách se pokusil Josef Kosina popsat své zážitky z války a témata, která pro něj v dané době hrála roli. Možná tak neučinil nejkvětnatěji, nejpřesněji a přirozeně ani nejobjektivněji, avšak žádnou z těchto podmínek nemusí nutně plnit právě zvolený vzpomínkový žánr. Na základě tohoto uvědomění se Kosina věnuje některým problémům mnohem více a hlouběji než jiným, podle svého zájmu a uvážení, na základě čehož je potřeba při čerpání z daného pramene k němu kriticky přistupovat.

Zajímavé je, že navzdory očekáváním plynoucím z titulu knihy, jejím vyvrcholením není oslava konce druhé světové války. Z blíže nespecifikovaných důvodů končí *Vzpomínky*, pokud bychom pominuli poslední kapitolu o odborech, Kosinovým odjezdem do Ameriky na Mezinárodní konferenci práce ve Filadelfii. I celková skladba působí do jisté míry dojmem prozatímnosti, neboť obsahuje vpisy, vložené stránky a čísla kapitol jsou uváděna nahodile. I tak se však zřejmě jednalo o finální skript, jehož přepis a následný otisk již mohl být publikován.

Co se týče osob uváděných v pamětech sociálního demokrata, opět se jedná o poměrně značný příklad selektivity autora. Frekventovaně se

[1301] *Tamtéž*, s. 185–211.
[1302] *Tamtéž*, s. 212–237.

objevují jména stejně smýšlejících a „hrajících" lidí, jako například Bechyně a Drtina; dále osob, kterým Kosina „byl nápomocný" – Nečas, Němec, Laušman, Fierlinger či Ripka; za třetí lidí, jichž si vážil a spojení i prezentovaný dobrý vztah s nimi, byly pro Kosinu prospěšné: Beneš, Masaryk, Lockhart, Attlee a spousta dalších britských politiků. Pochopitelně se jedná pouze o příklady, nikoli celkový výčet. V knize poté naopak téměř, nebo úplně absentuje mnoho dalších osob, které se s Kosinou pohybovaly ve stejných kruzích a v jeho životě i kariéře hrály nemalou roli: Majer, Bělina, nebo jeho rozhlasoví kolegové Papírník, Brušák či Tigrid. I tento výčet značí, že Kosina nikdy nebyl člověkem, který by nutně potřeboval blízký vztah na osobní rovině a zároveň někým, kdo by se ochotně snažil vycházet s každým – přestože se tento jeho rys začal projevovat a v myslích většiny lidí z jeho okolí vyjasňovat spíše po válce. Zajímavé je, že jedinou zmínku nevěnuje Kosina v memoárech ani své rodině. Vysvětlením je zřejmě zamýšlená publikace práce, nikoli sepsání vzpomínek pro pouhou osobní potřebu zachycení zážitků, a tak se chtěl vyhnout popisu svého soukromého života.

Předchozí odstavce jen zběžně komentují Kosinovo dílo *Vzpomínky z druhé světové války*, avšak jistě by si kniha zasloužila mnohem podrobnější rozbor, jenž by mohl být veden z mnoha úhlů pohledu. Nabízí se analýza historická, stylistická, literární, psychologická či kontextová. Pro tuto práci a možná budoucí navazující nebo podobně zaměřená díla se jedná o nedocenitelný autentický pramen z tehdejší doby a z jejího dění.

Kosinovo nepublikované dílo se dnes fyzicky nachází v prostorách londýnské univerzity, v archivech knihovny katedry Slovanských a východoslovanských studií (SSEES Library Archives).

7.2.2 Československo – jeho vzestup a jeho pád

Námětem druhého, obsahově prakticky trojnásobného díla, které Josef Kosina sepsal, byla snaha o zachycení klíčových momentů historie Československa. Na rozdíl od Vzpomínek z druhé světové války, trojdílný svazek je psán anglicky – jednotlivé názvy částí, kapitol i podkapitol jsou tak přeloženou verzí. Měl vyjít pod názvem *CZECHOSLOVAKIA – her rise and her fall*, v překladu tedy *Československo – jeho vzestup a jeho pád*. Autor knihy ji cíleně rozčlenil do tří částí (nikoliv dílů, jak sám píše) a poté do jednotlivých kapitol a podkapitol, jak uvádí následující seznam.

1. *Část první – Přehled dějin*.
    a) *Neznámá země* (s. 1–12).
    b) *Stručný nástin českých dějin* (s. 13–147).
    c) *Zaniklá říše* (s. 148–222).
    d) *Znovuzískaná nezávislost* (s. 223–271).
2. *Část druhá – Mezi dvěma světovými válkami.*
    a) Dvacet let svobody.
        i. *První okamžiky* (s. 1–20).
        ii. *Osvoboditel se ujímá úřadu* (s. 21–34).
        iii. *Náboženský vývoj* (s. 35–43).
        iv. *Komunisté se pokoušejí o revoluci* (s. 44–50).
        v. *Politika a osobnosti* (s. 51–72).
        vi. *Politické a ekonomické základy* (s. 73–87).
        vii. *Československý parlamentarismus* (s. 88–95).
        viii. *Problém menšin* (s. 96–104).
        ix. *Zahraniční politika* (s. 105–127).
        x. *Vývoj na Slovensku* (s. 128–138).
        xi. *Krize se blíží* (s. 139–155).

xii. *Mnichov*[1303] (s. 156–198).[1304]

b) Druhá republika.

i. *Zmrzačený stát* (s. 199–229).

ii. *Dva protektoráty* (s. 230–252).

3. *Část třetí – Promarněná svoboda.*

a) *Československo bojuje zpět* (s. 1–27).

b) *Český odboj* (s. 28–36).

c) *Vývoj v „nezávislém" Slovensku* (s. 37–43).

d) *Na londýnské scéně* (s. 44–55).

e) *Rusové v Československu* (s. 56–64).

f) *Otázka Podkarpatské Rusi (Ruthenia)* (s. 65–69).

g) *Před návratem domů* (s. 70–77).

h) *Z Londýna do Moskvy – a domů* (s. 78–95).

i) *Následky osvobození* (s. 96–104).

j) *Osudové události* (s. 105–132).

k) *Pyrrhovo vítězství* (s. 133–143).

l) *Osudové dekrety* (s. 144–149).

m) *Nový parlamentarismus* (s. 150–163).

n) *Důležitý rok* (s. 164–193).

o) *Volby a nový parlament* (s. 194–210).

p) *Rok rozhodnutí* (s. 211–273).

q) *Katastrofa* (s. 273–302).

[1303] Podkapitola původně nesla název *The Munich Tragedy*, tedy *Mnichovská tragédie*. Autor ji později seškrtáním prvního a třetího slova názvu přejmenoval na *Munich*, tedy *Mnichov*. Viz SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád II.,* s. 156.

[1304] V samotné knize je po podkapitole *Mnichov* vložena ještě jedna patnáctistránková podkapitola, pravděpodobně při sestavování obsahu knihy původně nezamýšlená. Nese název *Západní demokracie zachraňují Hitlera*. Viz SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád II.,* s. 199.

První stránky kapitoly *Neznámá země* věnuje Kosina stručné historii svého rodného města Opočna. Již v prvním odstavci píše, že vždy, když na starých mapách Čech našel jméno svého rodiště, kde strávil prvních patnáct let svého života, jeho srdce poskočilo.[1305] Je pozoruhodné, že k obci svého původu udržel Kosina tak vřelý vztah po celý život. Dílo o historii Československa údajně začal psát v roce 1967[1306] a ještě tehdy v něm vzpomínky na Opočno rezonovaly. Navštívil jej přitom naposledy v roce 1946 (viz oddíl Československé poválečné intermezzo).

Východočeské obci se věnuje následně od doby jejího založení v roce 1068,[1307] pokračuje dobytím tehdejšího hradu[1308] „snad nejlepšími vojáky 15. století na světě, husity"[1309] a zmiňuje i rok 1813, kdy se zde na zámku sjela protinapoleonská koalice, skládající se z ruského cara Alexandra, pruského krále Fridricha Viléma III. a rakouského kancléře Metternicha.[1310] Poté popisuje i složité soužití „dvou národů", Čechů a Němců, které se projevilo i v Opočně. V rámci druhé světové války krátce zmiňuje i „české vysílání ze zahraničí, především z Londýna, které bylo lidem nejlepším zdrojem útěchy v těchto temných a ponižujících časech".[1311] Dále komentuje nástup nového teroru v podobě komunistů a posléze se vrací k tématu popsaném již ve *Vzpomínkách z druhé světové války*, k předválečné „neinformovanosti" Západu o Československu (viz oddíl Cesta první). V závěru úvodní kapitoly Kosina píše:

[1305] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád I.,* s. 1.
[1306] JUZA, Josef. *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní úřad, 2001, s. 157.
[1307] Viz KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Ed. Petr Kopal Praha: Paseka, 2005, s.105.
[1308] Viz RATHOUSKÝ, Václav a LIKOVSKÝ, Zbyněk. *Opočno 1068–2000: historie v datech*. Praha: Výzkumný ústav pivovarský a sladařský; Státní oblastní archiv v Zámrsku, 2006, s. 8–9.
[1309] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád I.,* s. 1.
[1310] Viz RATHOUSKÝ a LIKOVSKÝ, *Opočno 1068–2000*, s. 58.
[1311] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád I.,* s. 1–4.

„Vraťme se tedy do jeho [tj. československých] dějin. Snažil jsem se o nich psát tak nezaujatě, jak jen jsem mohl, i když to nebyl vždy příjemný úkol. Znamenalo to někdy zkoumat události a okolnosti národních dějin, jejichž místo bylo obecně považováno za pevně dané i v českém veřejném mínění, a které se po důkladném a pečlivém zkoumání jevily v úplně jiném světle. Totéž platí o osobnostech, a dokonce o uznávaných hrdinech národa, z nichž někteří, během mého studia, přemýšlení a psaní vzrostli, zatímco jiným, kteří měli v národním pohledu vysokou pověst, jsem tuto výsadu musel upřít. Přesto, toto je úkol každého, kdo se snaží posuzovat události a politiku minulosti. Je také zcela přirozené, že většina toho, co se může britskému a americkému čtenáři zdát nové, lze nalézt v původních českých pramenech, které jsou mu nedostupné kvůli jazykovým obtížím. Napadlo mi proto, že můj čas nebude promarněn, pokusím-li se otevřít jiné pohledy na mou zemi a můj národ než ty, na které byl západní čtenář – alespoň v posledních třiceti letech – zvyklý.

Střední Evropa byla ohniskem posledních dvou světem otřásajících válek. Československo se nachází v samém centru Evropy. Je-li na starém rčení ‚Historia magistra vitae' tedy něco pravdy, pak se skutečně lze něčemu naučit z dlouhých a pestrých dějin jeho lidu, a tato kniha nebude psána nadarmo. Neboť jakkoliv nepatrný její přínos může být, jsou to právě malé cihly, kladené jedna na druhou, které eventuálně vyrostou před našima očima v majestátní stavby. Při budování trvalého Domu míru ve světě – pokud mohou být lidské výtvory vůbec trvalé – bude nutné se jednou znovu zabývat problémy střední Evropy. Pokusme se tedy tím, že se budeme snažit porozumět minulosti, představit si podobu věcí, které přijdou – ku prospěchu všech.[1312]

[1312] *Tamtéž*, s. 4–12.

Stručný nástin českých dějin začíná, po obecném shrnutí přírodních podmínek i s odkazováním se na různé odborné práce, prakticky příchodem Slovanů na území dnešních Čech.[1313] Pokračuje sousedstvím s Franckou říší (nevynechává kupce Sáma), Velkou Moravou a příchodem věrozvěstů Konstantina a Metoděje. Popisuje i pověst z Kosmovy kroniky, pojednávající o mýtickém panovníku Krokovi a jeho třech dcerách; Libuši pak blíže. Následuje komentář k svatému Václavovi,[1314] včetně anglicky psaného Svatováclavského chorálu. U Přemysla Otakara II., „krále železného a zlatého", Kosina neopomíjí okomentovat jím vyvolanou německou kolonizaci, která měla mnohem později své důsledky v podobě sudetských oblastí. Přes zbylé vládce přemyslovské dynastie se dostává autor knihy k Lucemburkům, načež se obsáhle věnuje Karlu IV.[1315]

„Návratem ke středověké historii" na následujících stranách Kosina míní především původ a historii husitského hnutí. Jeho úspěch přikládá nejen zanícení (doslova uvádí „fanatismu")[1316] husitů, ale také jejich skvělému vojevůdci Jan Žižkovi.[1317] Jako výjimečného vládce, z pohledu porozumění vlastnímu národu, vyzdvihuje Kosina Jiřího z Poděbrad.[1318] Přes Jagellonce se autor dostává až k roku 1526, kdy „odvěký Český stát byl, na následná století, přičleněn k habsburským državám".[1319] Bitvu

[1313] Kosina doslova píše „Bohemia". Viz SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád I.,* s. 13

[1314] Odkazuje se na historika Karla Stloukala, jenž ve své publikaci *Svatý Václav a svatováclavská idea v našich dějinách* vhodně popsal, podle Kosinových slov, význam svatého Václava pro České země. Viz STLOUKAL, Karel. *Svatý Václav a svatováclavská idea v našich dějinách*. 2. vyd. V Praze: Politický klub československé národní demokracie, 1929.

[1315] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád I.,* s. 13–43

[1316] *Tamtéž*, s. 55.

[1317] *Tamtéž*, s. 43–66.

[1318] *Tamtéž*, s. 67.

[1319] *Tamtéž*, s. 67–72.

na Bílé hoře neinterpretuje sociální demokrat, podobně jako „moderní protestanští historici“, jako národní katastrofu, nýbrž jako vyvrcholení dlouhodobého mocenského rozporu mezi králem a šlechtou.[1320] Pobělohorská situace a pokračující vláda Habsburků plní strany následující. Několik z nich věnuje autor Marii Terezii, Josefu II. a jejich reformám, načež zabředává do obsáhlé polemiky s „kolegy“ historiky ohledně významu celkového českého státu. Poté rozebírá rok 1848 a zbytek 19. století.[1321] Století dvacáté Kosina zahajuje srovnáváním pohledů Masaryka, Palackého a Pekaře na otázku smyslu českých dějin.[1322, 1323] Na posledních stranách první kapitoly popisuje sociální demokrat ještě vlastní historii a situaci Slováků.[1324]

Kapitola *Zaniklá říše* pojednává o Rakousku-Uhersku, od jeho vzniku, až po rozpad. Na rozdíl od memoranda zaslaného Attleemu koncem čtyřicátých let, v němž prosazoval vytvoření středoevropské federace právě na základě padlé monarchie (viz oddíl Role Josefa Kosiny v exilové ČSSD), již ve svém elaborátu z doby o přibližně dvacet let později je značně střízlivější.[1325]

[1320] *Tamtéž*, s. 73–78.
[1321] *Tamtéž*, s. 73–110.
[1322] Spor o smysl českých dějin představuje dlouhodobou intelektuální a ideovou debatu o výkladu české historie a jejího významu pro národní identitu, která se výrazně rozvinula na přelomu 19. a 20. století. Je spojen především s polemikou mezi T. G. Masarykem a jeho odpůrci, zejména Josefem Pekařem, přičemž jádrem sporu byla interpretace husitství, reformace a české státnosti. Masaryk zdůrazňoval humanitní a demokratickou tradici českých dějin, zatímco jeho oponenti akcentovali jejich státněpolitické a mocenské aspekty. Tento spor ovlivnil nejen historiografii, ale i české politické a kulturní myšlení 20. století. Viz VODIČKA, Libor. *Spor o smysl českých dějin a české moderní drama*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Moravica, 2005, roč. 4, s. 41–46.
[1323] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád I.,* s. 111–128
[1324] *Tamtéž*, s. 129–147.
[1325] *Tamtéž*, s. 148–222.

Poslední část prvního dílu popisuje znovuzískanou nezávislost, kterou je myšleno nabytí samostatné československé státnosti v roce 1918. Autor komentuje i tomu předcházející politický a názorový kontext tehdejší monarchie, neméně pak „československou" účast v první světové válce. Závěrečný odstavec prvního dílu svazku končí slovy: „Bylo po všem. Rakousko-Uhersko, často nazývané ‚žalář národů', leželo v troskách a všem, kdo s největšími nadějemi sledovali jeho zánik, a nakonec učinili vše, co bylo v jejich silách, aby jej urychlili, se zdálo, že se otevírá nová a zářná budoucnost. Český lid byl ve velké většině přesvědčen, že nyní neexistují žádné hranice pro to, čeho lze dosáhnout. Svoboda byla magickým slovem a po znovunabytí tohoto vzácného pokladu se již nic nezdálo nemožné – dlouho podřízený národ se znovu stal pánem svého vlastního osudu."[1326]

Podkapitolou *První okamžiky*, která zahajuje počátek kapitoly *Dvacet let svobody*, navazuje Kosina na předchozí díl celkového svazku. Na začátek komentuje národnostní situaci v republice, především jednotlivé rozpory a územní neshody. Posléze se věnuje novému politickému nastavení, ale také pracovním podmínkám a odborům.[1327]

V podkapitole následující rozebírá Josef Kosina vztahy česko-slovenské a navazuje popisem náboženské situace, načež se vrací i k historickým kořenům obou národů. Přechází k tehdejší tendenci Československé sociální demokracie sklouzávat k levici a postupné radikalizaci stoupenců strany, kterou zahrnul ostatně i do názvu této části: *Komunisté se pokoušejí o revoluci.*[1328]

[1326] *Tamtéž*, s. 223–271.
[1327] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád II.,* s. 1–20.
[1328] *Tamtéž*, s. 21–50.

Kosina pokračuje politiky a osobnostmi, mezi nimiž zmiňuje například T. G. Masaryka, Edvarda Beneše, někdejšího předsedu československé vlády Karla Kramáře, jednoho z mužů 28. října Jiřího Stříbrného, nacionalistického římskokatolického kněze Andreje Hlinku, někdejšího ministra spravedlnosti ČSR Ivana Dérera, prvorepublikového diplomata Karla Perglera a další. Rozebírá jejich působení, vzájemné ovlivňování, politiku, názory a pohledy na československou věc.[1329] V následné podkapitole srovnává z politického a ekonomického hlediska Československo a Západní demokracie. Podobně jako v memorandu zaslaném Attleemu v roce 1949, i zde se věnuje rozkladu Rakouska-Uherska a nepříznivému dopadu na československou ekonomiku a celkovému rozboru tohoto, pro autora značně blízkého, tématu.[1330] Poté se zabývá již celorepublikovým děním, co se týče aspektů ekonomických a politických.[1331]

Již název *Československý parlamentarismus* naznačuje, o čem je další podkapitola. Kosina komentuje genezi a fungování státního zřízení, silné postavení „Pětky“,[1332] roli parlamentu a politické boje. V části další popisuje problematiku menšin na území státu a obecně národnostní konflikty.[1333] Podkapitolu o zahraniční politice Československa zahajuje sociální demokrat tím, že pro nově vytvořený stát měla otázka mezinárodních vztahů obrovský význam. Navazuje hodnocením zahraniční politiky

[1329] *Tamtéž*, s. 51–72.
[1330] *Tamtéž*, s. 73–77.
[1331] *Tamtéž*, s. 77–87.
[1332] Pětka byla neformální a mimoústavní politické uskupení vzniklé po roce 1920 jako reakce na krize raného Československa, které představovalo významné mocenské centrum ovlivňující chod státu. Sdružovala přední představitele hlavních politických stran a zásadním způsobem zasahovala do politického rozhodování i mimo rámec oficiálních institucí, přičemž její vliv přetrvával i v dalších letech a stal se předmětem kritiky jako faktor oslabující standardní parlamentní mechanismy. Viz POPÁLENÝ, Peter. *Od voleb 1920 ke vzniku Pětky*. Paginae Historiae, 2023, roč. 31, č. 1, s. 79–96.
[1333] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád II.,* s. 88–104.

Beneše, především kriticky, avšak i s jistým objektivním odstupem. Obviňuje tehdejšího ministra zahraničí například z krátkozrakosti ohledně budování vztahů s Polskem a tvrdí k této záležitosti, že za ni „je složité nedávat lví podíl viny jednomu muži – ministru zahraničí, Dr. Benešovi – avšak nebylo by fér vinit ze všeho pouze jej. Pakliže byl krátkozraký a tvrdohlavý, pravdou zůstává, že polští politici a vojenští lídři nebyli prozíraví a smířliví.“[1334] Kriticky se Kosina staví i k Malé dohodě a označuje Beneše za tvůrce „výjimečné iluze“ ohledně jejího významu mezi československým lidem.[1335] V závěru se věnuje ještě spojenecké smlouvě s Francií a obecnému popisu středoevropské situace.[1336]

Samostatnou podkapitolu opět zasvětil Kosina, tak jako v prvním díle svazku, Slovensku, konkrétně jeho politickému, ekonomickému a ideologickému vývoji v první třetině dvacátého století.[1337] Podkapitola *Krize se blíží* neodkazuje na nic jiného než na eskalující se poměry v republice. Popisuje Henleinovu Sudetendeutsche Partei, volby v roce 1935 a obecné vyhrocení situace.[1338]

Vše v Kosinově předchozím textu přirozeně spělo k Mnichovu. Touto událostí a vším co jí předcházelo, se zabývá následujících zhruba čtyřicet stran. Zajímavá je Kosinova poznámka pod čarou na straně 179a, kde cituje rozhovor o vnímání tehdejší situace generálem Lvem

[1334] *Tamtéž*, s. 109–110.
[1335] *Tamtéž*, s. 114.
[1336] *Tamtéž*, s. 105–127.
[1337] *Tamtéž*, s. 128–138.
[1338] *Tamtéž*, s. 139–155.

Prchalou,[1339, 1340] který lze najít v knize přepsaný a jenž měl údajně uskutečnit autor knihy s generálem dne 2. května roku 1960. Prchala v rozhovoru otevřeně označil Beneše jako zrádce národa, který vydal zemi do rukou nepříteli, a to hned dvakrát.[1341]

Kromě této zpestřující několikastránkové vložky pokračuje Kosina chronologicky a kontextuálně dále. K samotnému aktu podepsání dohody „o nás bez nás" píše sociální demokrat: „Zdálo se, že se nejedná o nic jiného než o pečlivě připravené představení."[1342] I Kosina si ve svém díle pohrává s věčnou otázkou, „zda se mělo Československo bránit", avšak spíše hodnotí fakta, než že by předestřel odpověď a svůj názor.[1343] Beneše zde víceméně autor obhajuje jako někoho, kdo si byl jistý výkonem správné věci, jíž zamýšlel předejít hrozivému násilí nacistů. Prezidentovo rozhodnutí však odsuzuje vzápětí s tím, že když je svoboda v ohrožení, snaha o předejití boji pokořující dohodou se nikdy nevyplácí.[1344, 1345]

[1339] Lev Prchala (1892–1963) byl armádní generál a výrazná, avšak kontroverzní osobnost domácího i zahraničního odboje. Za druhé světové války patřil k nejvýše postaveným čs. vojenským velitelům v exilu, avšak kvůli sporům s Edvardem Benešem byl postaven mimo službu a nemohl se podílet na vedení oficiálního odboje. Od roku 1942 působil v Londýně jako představitel politické opozice proti exilové vládě a po válce vystupoval proti komunistům. Roku 1945 byl vládou Národní fronty zbaven generálské hodnosti a označen za zrádce, přičemž tato diskreditace přetrvávala i po pádu komunistického režimu. Emigroval do SRN, avšak jeho zdejší následná činnost neměla širší odezvu. Viz VACEK, Martin. *Přišel čas očistit jméno (armádního generála) Lva Prchaly* [online]. 13. 12. 2023 [cit. 17. 9. 2025]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/prisel-cas-ocistit-jmeno-armadniho-generala-lva-prchaly/

[1340] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád II.*, s. 179a–179f.

[1341] Viz ZEMAN, *Edvard Beneš*, s. 225–236.

[1342] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád II.*, s. 185.

[1343] Srovnej: KROFTA, Kamil. *Malé dějiny československé*. Praha: Orbis, 1947; TESAŘ, Jan. *Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky*. Praha: Prostor, 2000.

[1344] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád II.*, s. 195–196.

[1345] Srovnej: BENEŠ, *Paměti*; ZEMAN, *Edvard Beneš*.

Celkovou éru První republiky pak zakončuje pisatel rezignací prezidenta Beneše.[1346]

Původně nezamýšlenou, nebo minimálně později vloženou kapitolou, je pokračování nesoucí název *Západní demokracie zachraňují Hitlera.* Jednalo se o shrnutí důsledků Mnichovské dohody pro Západní mocnosti a jejich následných postojů. Krátce se věnuje i polskému stanovisku. Soudě následně podle uvedeného názvu, Kosina se rozhodl sloučit v jedno kapitolu *Druhá republika* s původně v obsahu zmíněnou podkapitolou *Zmrzačený stát*. Na začátku připomíná posledních dvacet let prosperity. Nato popisuje odtržení Slovenska a satisfakci Polska a Maďarska nad československou situací. Poté se vrací k druhé republice, onomu „zmrzačenému" státu, její nové vládě, prezidentu Háchovi a celkové nové nastalé zoufalé a ponižující situaci.[1347]

Poslední stránky druhého dílu shrnul Josef Kosina pod název *Dva protektoráty*. Komentuje pomnichovskou situaci, roli Slováků a Slovenska v Hitlerových plánech, samotný následný začátek okupace a reakci Velké Británie. Poté popisuje ustavení Protektorátu Čechy a Morava a celý díl končí potlačenou studentskou demonstrací v listopadu, která dle jeho slov teprve otevřela světu oči.[1348]

Z blíže nespecifikovaných důvodů jsou za poslední stránkou druhého dílu vloženy ještě sepnuté listy, z nichž převážná část je zde dvakrát. Zabývají se Slovenským povstáním, prezidentovým návratem po válce, sestavováním Košického vládního programu,[1349] Benešovými

[1346] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád II.,* s. 156–198.
[1347] *Tamtéž*, s. 199–229.
[1348] *Tamtéž*, s. 230–252.
[1349] Košický vládní program byl programový dokument první poválečné československé vlády, který určoval základní směřování obnoveného státu. Vznikl na základě

dekrety,[1350] či Masarykovou poválečnou návštěvou konference OSN. Následný nadpis *Rozhodující rok* uvádí události z roku 1947 a podkapitola *Finále* pak již samotný rok následující. Z pohledu umístění těchto listů se jedná o zvláštnost. Co se týče jejich obsahu, později se s nimi shledáme v díle posledním, kde je převzat i název podkapitoly *Rozhodující rok,* avšak *Finále* je nahrazeno slovem *Katastrofa.* Jedná se tedy zřejmě o původní Kosinův skript.

Díl třetí nese podnázev *Promarněná svoboda.* První kapitola *Československo bojuje zpět* se věnuje českému odboji již od začátku německé okupace, konkrétně vojákům v zahraničí či vytvoření Československého národního výboru v Paříži. Pokračuje uznáním prozatímní vlády ve Velké Británii a jejím členstvem. Kosina vyjadřuje názor, že Bechyně i Hodža by bývali byli jistě mnohem vhodnějšími kandidáty na předsedu vlády nežli Šrámek. Navzdory tomu však Kosina bezprostředně poté popisuje konflikt Beneše s oběma jmenovanými. Přes vytvoření Státní rady se dostává sociální demokrat následně k bližšímu popisu vyhrocení vztahů prezidenta s Bechyněm. Pokračuje budováním československo-polských

jednání v Moskvě a deklaroval orientaci Československa na Sovětský svaz, potrestání kolaborantů, konfiskaci majetku Němců, Maďarů a zrádců, rovnoprávné postavení Čechů a Slováků a zásadní hospodářské a sociální změny včetně posílení role státu a omezení politického systému na rámec Národní fronty. Viz SOVADINA, Jiří. *Košický vládní program (5. 4. 1945)* [online]. 2. 8. 2009 [cit. 12. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/

[1350] Dekrety prezidenta republiky (tzv. Benešovy dekrety) byly právní normy vydávané prezidentem Edvardem Benešem v letech 1940–1945 v období, kdy nefungoval řádný parlament. Vznikaly v exilu v Londýně i po osvobození Československa jako řešení legislativní nouze a měly zajistit kontinuitu československého státu během okupace. Celkem bylo vydáno 141 dekretů, které upravovaly politické, hospodářské i společenské otázky, a po válce byly dodatečně schváleny Prozatímním národním shromážděním. Dnes jsou převážně právně neúčinné, avšak zůstávají nadále součástí českého právního řádu a nesou roli symbolického základu státu. Viz PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. *Dekrety prezidenta republiky* [online]. Bez data [cit. 3. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/laws/dek/

vztahů po pádu Polska a tvorbou potenciální konfederace. V závěru kapitoly se věnuje znovu Benešovi a jeho kruhům.[1351]

Kosina po této oklice začíná opět téma českého odboje. Popisuje postupně rostoucí averzi k nacistickým okupantům ve vlasti, nástup říšského protektora Reinharda Heydricha, hromadné zatýkání, popravu pražského primátora Otakara Klapky a popravu Aloise Eliáše.[1352] Od atentátu na říšského protektora a hrůzných důsledků tohoto činu, se dostává k jeho nástupci, K. H. Frankovi.[1353]

Kapitola *Vývoj v „nezávislém" Slovensku*, jak již název napovídá, představuje situaci na Slovensku až po rok 1943. Odtud se autor přemisťuje zpět do Londýna. Na úvod popisuje vztah Beneše s Janem Masarykem a „krach" snahy o středoevropskou konfederaci, posléze i neúspěch spojení československo-polského. Dále se věnuje obecnému budování československo-britských vztahů, Benešově a Masarykově návštěvě v USA a prezidentově cestě do Moskvy.[1354]

Plynule navazuje autor svazku příchodem ruských vojsk na území dřívějšího Československa a děním okolo, kapitolu následující pak věnuje Podkarpatské Rusi.[1355] Od strany sedmdesáté přichází popis situace

[1351] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád III.,* s. 1–27.

[1352] Alois Eliáš (1890–1942) byl armádní generál, politik a významný představitel domácího protinacistického odboje. Za první světové války působil v čs. legiích a v meziválečném období na vysokých pozicích v armádě. Po okupaci Československa přijal funkci ministerského předsedy protektorátní vlády, kterou využíval k podpoře odboje a spolupráci s londýnskou exilovou vládou. Patřil k vedoucím osobnostem organizace Obrana národa. Dne 27. září 1941 byl zatčen gestapem, odsouzen k trestu smrti a po atentátu na Reinharda Heydricha byl 19. června 1942 popraven. Po válce byl posmrtně povýšen na armádního generála. Viz VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA. *Alois Eliáš / 29. září 1890 – 19. června 1942* [online]. 11. 6. 2022 [cit. 7. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/alois-elias-29-zari-1890-19-cervna-1942

[1353] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád III.,* s. 28–36.

[1354] *Tamtéž*, s. 37–55.

[1355] *Tamtéž*, s. 56–69.

před návratem „domů“, kde Kosina shrnuje exilové rozbroje ke konci války. V této podkapitole bychom našli i jednu z mála vložek o autorovi samém, kterou Kosina připsal do poznámky pod čarou. Uvádí se zde jako svědek projevu Rudolfa Bechyně z 19. ledna 1945, kde dotyčný kritizoval Státní radu.[1356] Konec této části je zároveň začátkem nové: *Z Londýna do Moskvy – a domů.* Kromě cesty hlavních představitelů státu přes ruskou metropoli komentuje autor knihy Košický vládní program, dokončení osvobozování území ze strany Ameriky a „sovětské mašiny“[1357] a Pražské povstání.[1358, 1359]

Poválečné uspořádání shrnuje Kosina v kapitole *Následky osvobození*. Začíná Benešovým příjezdem do Prahy a zveřejněním Košického programu. Kritizuje Fierlingerovu Sociální demokracii a nezačlenění předválečných členů strany do jejích řad. Kosina zmiňuje například svého zaměstnavatele z mnoha dekád nazpět, předválečného generálního tajemníka strany Vojtěcha Dundra, jenž strávil roky v nacistickém vězení, ale po konci války došlo k jeho vytlačení ze scény jako nežádoucího. Nebyl však „zapomenut“, neboť byl v padesátých letech odsouzen k několikaletému vězení v rámci vykonstruovaného procesu s Miladou

[1356] *Tamtéž*, s. 74.
[1357] *Tamtéž*, s. 85.
[1358] Pražské povstání (5.–9. května 1945) představovalo ozbrojené vystoupení českého obyvatelstva proti německé okupaci, během něhož sehrály klíčovou roli barikády. Ty byly budovány ve velkém množství jako ochrana proti německým jednotkám a jejich těžké technice a umožnily nedostatečně vyzbrojeným povstalcům čelit výrazné vojenské převaze. Do bojů se zapojilo přibližně 30,000 českých bojovníků, jejichž činnost koordinovala povstalecká velitelství a Česká národní rada. Viz VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA. *Pražské povstání a jeho barikády* [online]. Bez data [cit. 8. 5. 2025]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/exhibit/prazske-povstani-a-jeho-barikady/
[1359] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád III.,* s. 70–96.

Horákovou[1360] a později v žaláři zemřel.[1361] Následně Kosina popisuje samotný nástup lidově demokratického zřízení.[1362]

Pokračování pod názvem *Osudové události* popisuje a objasňuje postupnou cestu ke komunismu. Kritizuje tehdejší soudnictví založené na Benešových dekretech. Strach z přicházejícího režimu Kosina vyjadřuje slovy: „Běda tomu, koho komunisté nesnášeli. Nešlo jim uniknout.“[1363] Dále se autor zabývá odtržením Karpatské Rusi, postupným osudným sbližováním se Sovětským svazem, pomalým, ale jistým „budováním komunistického státu, jak ho známe dnes“[1364] a cenzurou.[1365] *Pyrrhovým vítězstvím* na následujících stranách Kosina označuje znovuustavení Beneše prezidentem, v další kapitole pak rozebírá prezidentovy

[1360] Proces s Miladou Horákovou a spol. v roce 1950 je označován za největší politický proces v komunistickém Československu. Byl zaměřen proti představitelům nekomunistických politických stran, kteří po roce 1948 udržovali vzájemné kontakty, diskutovali o politické situaci, snažili se zachovat demokratické struktury a spojení s exilem. Proces byl připraven podle sovětského vzoru a za účasti sovětských poradců, kteří prosadili metody nátlaku při výsleších a předem připravený scénář soudního líčení. Obžalovaní byli na základě vynucených přiznání obviněni z velezrady a špionáže. Přes protesty významných osobností byli z celkového počtu 13 obžalovaných čtyři, v čele s právničkou Miladou Horákovou, odsouzeni k trestu smrti a ostatní k dlouholetému žaláři. Tresty byly vykonány v roce 1950. Proces sloužil především k zastrašení společnosti a likvidaci politické opozice. Stal se jedním z hlavních symbolů stalinských represí v Československu. Viz ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ. *Dr. Horáková Milada a spol.* [online]. Bez data [cit. 9. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/dr-horakova-milada-a-spol/

[1361] POLITICKÉ PROCESY. *Vojtěch Dundr* [online]. Bez data [cit. 12. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/dundr-vojtech-3kiK1g; SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád III.*, s. 101–102.

[1362] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád III.*, s. 97–104.

[1363] *Tamtéž*, s. 119

[1364] *Tamtéž*, s. 129.

[1365] *Tamtéž*, s. 105–132.

dekrety. *Nový parlamentarismus*, kterým sociální demokrat pokračuje, popisuje činnost Prozatímního národního shromáždění.[13661367]

Část další začíná příjezdem Jana Masaryka do Prahy po jeho účasti na konferenci OSN. Autor pokračuje cenzurou tisku, v souvislosti s čímž cituje článek Pavla Tigrida, „který si získal pověst odvážného novináře", kde dotyčný psal, že nezasvěcený čtenář novin by mohl nabýt dojmu, že země je ve svých základech ohrožena jakýmisi blíže neurčenými fašistickými zločinci. „Toto smyšlené nebezpečí", pokračoval Tigridův článek, „má zřejmě ospravedlnit vládu k tomu, aby sahala k zásahům používaným pouze policejními státy."[1368] Přes pokračující události v Československu se Kosina vrací k Masarykově činnosti v USA a postupně se dostává k vytvoření Národní fronty. Problematice parlamentu a voleb se věnuje i v podkapitole následující, čímž spěje již k *Rozhodujícímu roku*. Zde popisuje krystalizaci domácí i evropské situace v roce 1947 se vším všudy.[1369] Tyto kapitoly se prakticky shodují s těmi, jež jsou na konci druhého dílu svazku v podobě původního skriptu pouze vloženy.

Poslední kapitolu celého trojdílného svazku nazval Josef Kosina *Katastrofa*. Začíná ji Benešovým projevem k začátku roku 1948 a postupně se dostává až k podrobnému popisu únorových událostí. Vyjadřuje se obsáhle i k úmrtí Jana Masaryka a komunistické interpretaci této

[1366] Prozatímní národní shromáždění bylo poválečné jednokomorové zákonodárné těleso obnoveného Československa, které vykonávalo legislativní moc v přechodném období do ustavení řádně zvoleného parlamentu. Jeho členové nebyli voleni, ale jmenováni na základě dohody politických stran Národní fronty, přičemž mělo zajistit kontinuitu státní moci a vytvořit právní rámec pro poválečné uspořádání státu včetně přípravy voleb. Viz POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *28. říjen 1945: Zahájení činnosti Prozatímního Národního shromáždění* [online]. 27. 10. 2015 [cit. 7. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.psp.cz/zprava/8363

[1367] SSEES Archives, Kosina Collection *Československo – jeho vzestup a jeho pád III.*, s. 133–163.

[1368] *Tamtéž*, s. 172.

[1369] *Tamtéž*, s. 164–273.

skutečnosti jako sebevraždy. Byť nepřímo, Kosina projevuje svůj nesouhlas s tímto vysvětlením: „Málo z těch, kteří znali Jana Masaryka osobně, věřili oznámení komunistů.“[1370] Reakci na smrt jedinečného státníka nejen věnuje sociální demokrat ještě několik následujících stran. V závěru knihy komentuje už jen ustavení Klementa Gottwalda prezidentem a „zhasnutí poslední naděje“; smrt exprezidenta Beneše. Na poslední řádcích, před uzavřením knihy slovy „THE END“, Kosina píše k Benešovi: „Zemřel jako naprosto zlomený muž. Nebyl ušetřen ničeho. Byl svědkem uvržení své země pod jho cizího pojetí života a věděl, že její lidé znovu přestali být pány ve svém vlastním domě. Jejich tisícileté spojení se Západem bylo přerušeno a nešlo s tím nic udělat. Jejich svoboda byla pryč. Byla zcela promrhána? Anebo vzejde z těchto útrap nějaké dobro, nám dnes neznámé? Možná. Kdo může říct?“[1371]

Tolik tedy k obsahu trojdílného svazku zabývajícího se historií Československa, napsaného Josefem Kosinou ke konci jeho života. Přestože autor tohoto nepublikovaného titulu nikdy příliš k historii neinklinoval, pokusil se představit komplexní, byť do značné míry selektivní, formu dějin své někdejší vlasti. V knize zmiňuje mnoho československých i zahraničních historiků a dalších osobností, na něž se odkazuje nebo s nimi polemizuje. Celé dílo působí uceleným a promyšleným dojmem. Nutno Kosinovi přiznat v mnoha ohledech názorovou vyspělost a nezaujatost, kterou však nedokázal dodržet, jak sám předestřel v úvodu svazku, vždy a za každé popisované situace. Z důvodu zaměření a vytyčeného cíle knihy, jímž bylo přiblížení československých dějin nejen „anglickým a americkým čtenářům“, nevyplývají pohledy a názory sociálního

[1370] *Tamtéž*, s. 292.
[1371] *Tamtéž*, s. 274–302.

demokrata z textu přímo, respektive účelně, avšak bližším rozborem textu by se jistě otevřely nové perspektivy ohledně jeho smýšlení.

I v tom se nachází jedinečná příležitost k dalšímu výzkumu. Autor této práce zde opětovně zdůrazňuje, že jakákoliv bližší analýza Kosinova díla, přestože k ní na mnoha místech z různých důvodů došlo, nebyla předmětem tohoto elaborátu. *Vzpomínky z druhé světové války* i trojdílné *Československo – jeho vzestup a jeho pád* slouží „pouze" jako pramen, i když nedocenitelný. O to více, že se jedná přímo o díla z ruky osoby, jíž se práce věnuje. Proto autor považoval za nutné věnovat několik stran alespoň popisu obsahu obou Kosinových titulů.

Kosinovo nepublikované dílo se dnes fyzicky nachází, stejně jako *Vzpomínky z druhé světové války*, v prostorách londýnské univerzity, v archivech knihovny katedry Slovanských a východoslovanských studií (SSEES Library Archives).

7.3 Konec života

Navzdory Janu Cholínskému, který uvádí, že Kosina působil v BBC až do začátku sedmdesátých let,[1372] Josef Juza píše, že sociální demokrat odešel do důchodu již v roce 1967.[1373] Nemusí se nutně jednat o vzájemně si odporující údaje. Práce hlasatele v BBC, kterou tehdy Kosina ještě vykonával, byla v šedesátých letech modifikovatelná a vstřícná k potřebám jednotlivců[1374] a mohla se takovou prokázat zvlášť pro tak zkušeného zaměstnance, jakým Josef Kosina bezpochyby byl. Přesto však nutno mít na paměti Jelínkova slova, značící Kosinovo politikaření

[1372] CHOLÍNSKÝ, *Český národní výbor v Londýně proti vládám československé Národní fronty*, s. 295.
[1373] JUZA, *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, s. 157.
[1374] Viz FRIED-PREISSOVÁ, *Na vlnách BBC a Svobodné Evropy*, s. 58–78.

v instituci a fakt, že odešel ve stejné funkci, v níž začínal – jako programový asistent.[1375] K tomu nutno přičíst vlastní charakteristiku a osobnostní projevy sociálního demokrata v organizaci, jak jsou uvedeny v oddílu Po válce v BBC. I přes veškeré překážky a obtíže, které mu byly postaveny do cesty, nebo si je způsobil sám, však setrval Kosina jako zaměstnanec v britském rozhlase, pokud bychom považovali za správný Cholínského údaj, úctyhodných třicet let.

Ať už odešel do penze Josef Kosina v roce 1967 či později, zasvětil poslední desetiletí svého života již spíše odpočinku. Byl však také literárně činný a sepsal trojdílný svazek *Československo – jeho vzestup a jeho pád*, kde se pokouší shrnout historii své bývalé vlasti. Nejednalo se o jeho první zkušenost s psaním (pomineme-li dosavadní novinářskou, redaktorskou, hlasatelskou a přednáškovou činnost). Již po konci války sepsal své memoáry z tohoto období pod názvem *Vzpomínky z druhé světové války*. Ani jedno z děl však nebylo publikováno. Osud Československa mu nezůstal lhostejný – události kolem roku 1968 jej velice zasáhly.[1376]

Pravděpodobně koncem šedesátých nebo začátkem sedmdesátých let se Kosina stáhnul do ústraní a přestěhoval se se svou druhou anglickou partnerkou Doreen Mary do jihoanglického Chichesteru (viz Obr. 8). Se svou družkou se roku 1971 také oženil. O čtyři roky později utrpí sociální demokrat mozkovou příhodu,[1377] která je předzvěstí jeho blízké smrti. Nedlouho před ní se měl údajně ještě svěřit svému nejlepšímu příteli s tím, že dosud má výčitky svědomí ohledně Potočkova a Kvíčerova osudu.[1378]

[1375] JELÍNEK, *Jablko se kouše*, s. 511–512.
[1376] JUZA, *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, s. 157.
[1377] TOMEK, *Ve službách CIO*, s. 69.
[1378] DVOŘÁKOVÁ, *Z letopisů třetího odboje*, s. 238.

Obr. 8: Josef Kosina v závěru života *(osobní archiv Marie Šimkové, roz. Kosinové)*

Dne 4. září roku 1977 dvaasedmdesátiletý Josef Kosina v Chichesteru umírá. Přestože jeho posledním přáním údajně bylo, aby jeho popel byl uložen v hrobě rodičů v rodném Opočně, místem posledního odpočinku se mu stal dle všech informací Chichester.[1379, 1380] Kromě syna Pavla z prvního manželství zůstal Josef Kosina bezdětný.

[1379] JUZA, *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, s. 157.

[1380] Poznámka autora: Chichester jsem navštívil, prozkoumal lokální elektronickou databázi a místní matriky i dokumenty v archivu West Sussex Record Office, kontaktoval jsem příslušné instituce, avšak o konkrétním místu posledního odpočinku Josefa Kosiny jsem bližší informace nedohledal. V krajní úvahu připadá možnost posmrtného rozprášení popela, kteréžto rozloučení se světem volila ve své poslední vůli jeho manželka Doreen Mary, která však, jakožto o dvacet dva let mladší než její muž, zemřela až o mnoho let později. Za zmínku stojí mimo jiné, že v roce 1996, kdy v novinách byla zveřejněna informace o úmrtí Doreen Mary, je zde dotyčná uvedena jako milovaná žena „doktora Josefa Kosiny". Viz *Private announcements: Deaths*. Daily Post (Liverpool). 3. prosince 1996, s. 10. V krajní úvahu připadá čestný doktorát udělený Kosinovi někdy na sklonku jeho života, spíše se ale jedná o chybu zadavatele oznámení či novin.

8 Důsledky Kosinovy činnosti pro jeho bližní

8.1 Rodiče a bratr

První následky za činnost jejich syna potkaly manžele Kosinovy již za Protektorátu. Josef Kosina starší mimo své zaměstnání zámečníka a klempíře zastával ještě veřejné funkce, například členství v Sokolu a jiných spolcích (viz Obr. 9).

Obr. 9: Josef Kosina starší *(Archiv Letopisecké komise Opočno)*
(v popředí Josef Kosina starší jako člen Pěvecké a hudební jednoty VOREL Opočno)

„Osudnou“ se mu však stala role velitele hasičského sboru v Opočně, již zastával od roku 1933 (první zmínka o samotném členství ve sboru pochází z roku 1924).[1381, 1382] Prvního června roku 1942[1383] konal nový okresní hejtman von Prott namátkové inspekce po obcích okresu a navštívil také Opočno, přičemž nechal svolat i hasičskou pohotovost. Při nástupu sboru však odmítl velitel Josef Kosina opětovat zdvižení pravice na pozdrav, následkem čehož byl namístě odvolán z funkce. O měsíc později, dne 3. července,[1384] došlo k zatčení Kosiny s manželkou v rámci akce „E“, která byla namířená na blízké příbuzné osob, které tehdy ilegálně opustily Protektorát a během níž došlo k zajištění více než dvou tisíc lidí.[1385] Pro své gesto zachování hrdosti tak na sebe Kosina ještě blíže upozornil pak i ve spojitosti se svým synem. I kdyby si tak gestapo nedokázalo obhájit jeho zatčení pro synovu činnost, poskytl mu k tomu tímto skvělou záminku. S manželkou byl po zatčení převezen do Hradce Králové, odtud následně do internačního tábora v jihomoravských Svatobořících. Zde manželé strávili zbytek války a do Opočna se vrátili v dubnu roku 1945.[1386]

[1381] *Sbor dobrovolných hasičů v Opočně 1876–1996*. Opočno, 1996. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.
[1382] RATHOUSKÝ, Václav. *Kartotéka ke kronice města Opočna*, 1924. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.
[1383] *Tamtéž*, 1. 6. 1942.
[1384] *Tamtéž*, 3. 7. 1942.
[1385] Viz LUŽOVÁ, Kateřina. *Obec Svatobořice v kontextu Internačního tábora ve Svatobořicích*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2016; VAŠEK, František a ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *Akce Emigration a Svatobořice*. In: *Jižní Morava: vlastivědný sborník*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2001, roč. 37, sv. 40, s. 137–152.
[1386] *Kniha pamětní města Opočna*, LP 1837, fols. 396b, 404b. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

Samotný dobový záznam městské kroniky k návštěvě nového hejtmana vypadal následovně:

„Mimo jiné dal si vytroubit hasičskou pohotovost a když její velitel zámečník Jos. Kosina při nastoupení nepozdravil ‚árijským' pozdravem, vyslovil ostře svou nespokojenost, velitele z funkce složil a novým velitelem jmenoval odb. učitele F. Brandejse. V provádění nařízení K. H. Franka byl Josef Kosina s manželkou zajištěn zástupci četnictva a dodán do Hradce, odkadž byli oba převedeni do internačního tábora ve Svatobořicích, poněvadž jejich syn Josef, vynikající pracovník v odborovém hnutí, je v Anglii a promlouvá v českých relacích."[1387]

Po konci válečného období se konala dne 7. 6. 1945 v Opočně první poválečná valná hromada, na níž byl Josef Kosina zvolen předsedou.[1388] Po válce měl údajně sepsat o své internaci ve Svatobořicích ve spolupráci s jiným opočenským občanem, vzpomínkovou knihu.[1389] Na několik následujících let není Kosinovým, kteří se vrátili ke svému předválečnému živoření, věnována jakákoliv pozornost bezpečnostních orgánů.

Roku 1956, kdy již Státní bezpečnost plně zaměstnával případ Josefa Potočka, se v souvislosti s touto aférou dostalo i na rodinu Kosinovu. Dne 1. června došel dopis k rukám náčelníka 1. odboru Krajské správy ministerstva vnitra v Hradci Králové. Mimo jiné v něm stálo následující: „Vzhledem k jeho postavení [tj. postavení Josefa Kosiny] v emigraci souhlasíme s rozpracováním jeho otce ke spolupráci a navrhněte postup, jak akci provést. Prozkoumejte též možnost využití jeho bratra."[1390]

[1387] *Tamtéž*, fol. 396b.
[1388] BOUZA, *Kronika města*, s. 35.
[1389] DRAŽAN a JUZA, *Věznění, propuštění a osvobození občané okresu Rychnov nad Kněžnou*, s. 196.
[1390] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 62.

Postup byl navržen, avšak proveden až za rok, dne 12. června 1957.[1391] StB zřejmě odložila realizaci až na později z důvodu aktuálně probíhajícího procesu s Potočkem, který byl zakončen v lednu 1957. Vizitu Josefa Kosiny v Opočně provedl jistý major Břetislav Kopecký, referent 2. odboru 2. oddělení Krajské správy ministerstva vnitra Hradec Králové.[1392] Jako záminku použil dotyčný krycí osobnost zástupce Krajského národního výboru (KNV) Hradec Králové, který „jeví zájem" o životní poměry Josefa Kosiny, „neboť veřejnost v Opočně si stěžuje na to, že neprávem pobírá důchod".[1393] Jednalo se o prostou a zároveň naprosto účinnou páku, která v živořícím důchodci vzbudila důvěru a zároveň strach, aby nepřišel i o zbylý, již tak nevelký příjem. Vypovídal upřímně a s největší pravděpodobností bez většího podezření ohledně skutečné identity Kopeckého.

Na začátek rozhovoru se Josef Kosina starší vyjádřil „k tématu" návštěvy: „Naše celá rodina neoplývala nikdy nadbytkem, neboť za první republiky, i když jsem byl živnostníkem, neměl jsem mnoho práce, a tak můj výdělek mi jen s velkým šetřením stačil na obživu rodiny." Následně se vyjádřil k synu Karlovi, k němu však později.[1394]

O svém prvorozeném synu Josefovi se, na přání příslušníka vyšetřovacích orgánů, rozhovořil více. Nejprve mluvil o jeho studiích na Obchodní akademii v Hradci Králové a následném zaměstnání úředníka v Praze, později v Kladně. Zmiňuje, že to byl sociální demokrat a psal i do novin. Dodává však, že co *přesně* dělal, není mu známo. V době první republiky se však oženil a odstěhoval do Kladna, kde jeho manželka učila. Před vypuknutím války utekl z ČSR, načež Kosina starší opět dodává, že

[1391] *Tamtéž*, l. 64.
[1392] Viz ABS, Historický fond Státní bezpečnosti (H), sign. H-244, l. 113.
[1393] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 64.
[1394] *Tamtéž*.

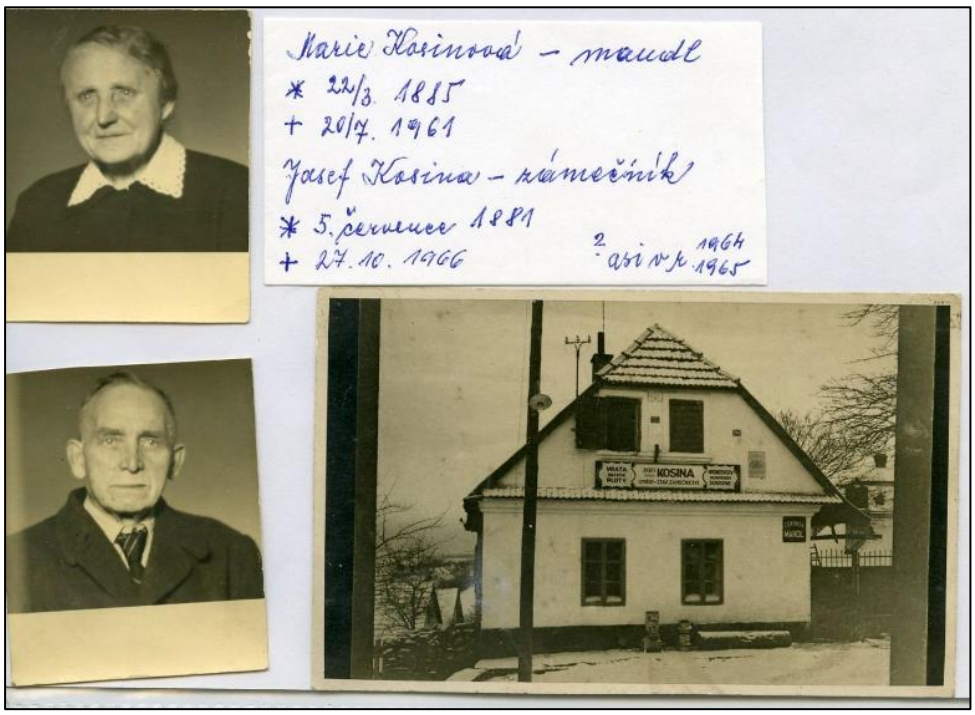
detaily nezná. Po celou dobu války však jeho syn zůstal v Anglii. V návaznosti na to komentuje i vlastní situaci a pokračování po válce: „Mne s manželkou sebrali Němci a dali nás do tábora na Moravě, kde jsme byli zavřeni 3 roky. Syn se po válce z Anglie vrátil a v Opočně se zdržel asi týden. Potom odjel do Prahy a více se v Opočně neobjevil. Kdy odjel zpět do Anglie a proč se s manželkou rozvedl, není mi známo. Jeho manželka se nyní nachází na Kladně, kde učí jako učitelka. Od té doby, co se s ní nechal rozvést, neudržujeme spolu žádný styk. Ani dnes nevím, zda ještě na Kladně působí. Se synem si nepíši a ani nemám zájem s ním nějaké styky udržovat, neboť kvůli němu jsme toho již vytrpěli dost.“[1395]

Ze zprávy jsou znatelné jisté mezery v informovanosti otce o osudech syna. Mimo detaily uniklé Josefu Kosinovi staršímu ohledně zaměstnání a jeho časové posloupnosti (Josef Kosina byl zaměstnán nejdříve v Kladně, v Praze až později) či odjezdu z ČSR a působení v zahraničí, patrně chybí i plná informovanost o manželském vztahu jeho syna, který rozvod do „úspěšného“ konce nedovedl. Hlasatelův otec projevil i jistou zahořklost a zanevření na svého syna, zřejmě ne pro jeho osobu samotnou, ale kvůli důsledkům jeho činnosti (viz podkapitolu Československé poválečné intermezzo). S interpretací dané výpovědi však nutno nakládat opatrně, neboť se jedná pouze o přepsané svědectví vyslýchajícího. Při posledních pronesených slovech vyslýchaného se každopádně muselo v mysli Kopeckého projevit jisté zklamání, protože naděje na možnost využití otce pro spojení se synem pohasla.

Na závěr Josef Kosina starší svému návštěvníkovi pravil, že s manželkou dohromady pobírají 260 Kčs[1396] měsíčně a nebýt toho, že manželka mandluje prádlo a on sám že si přivydělá tím, že někomu udělá

[1395] *Tamtéž*, l. 64–65.
[1396] Zhruba dnešních 9,000 Kč.

klíček nebo něco opraví, musel by požádat o přijetí do nějakého ústavu pro přestárlé (viz Obr. 10). Záznam Kopeckého pokračoval slovy: „Dále říká, že s nikým styk neudržuje, jedině že pohovoří se sousedy, ani že by měl s někým nějaké nedorozumění, takže byl celkem překvapen, že si na něho stěžovali.“ Toto jediné možné podezření, které návštěva „úředníka KNV“ mohla vyvolat, Kopecký sebejistě zažehnal tím, že sdělil Opočeňákovi, že zjištěné skutečnosti přenese na patřičné místo a bude-li třeba, ještě se na něho obrátí. Zprávu major uzavírá slovy, že pro doplnění bude ještě zjištěna adresa Kosinovy manželky v Kladně, aby také mohlo dojít k jejímu „vytěžení“.[1397]

Obr. 10: Důchodci Marie a Josef starší Kosinovi a jejich dům v Opočně *(Archiv Letopisecké komise Opočno)*

[1397] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 64–65.

Co se týče Josefova o tři roky mladšího bratra, ani jemu se nevyhnula jistá postižení v souvislosti s činností staršího sourozence. Karel Kosina se stal, po vzoru otce, zámečníkem. Po svém vyučení se dostal však do služeb policie a nastoupil místo strážného v polepšovně. Sloužil na několika místech, celkem sedmnáct roků. Jelikož měl ale bratra v zahraničí, přes svou zkušenost byl propuštěn do civilu a stal se vedoucím konzumu. Po čtyřech letech přešel, podle výpovědi otce, do státní traktorové stanice, kde zprvu pracoval jako zámečník a v pozdější době byl po pětiměsíčním školení pověřen funkcí vedoucího této stanice. Jmenovaný má k roku 1957 tři děti – sedm, osm a třináct roků.[1398] S bratrem se nenavštěvují ani si nepíší.[1399] Přes tyto informace uvedené otcem obou bratrů, syn hlasatele Pavel Kosina vzpomíná, že jeho otec byl se svým bratrem v jistém kontaktu, a „posílal mu přes živnou banku peníze, které Karel měnil za tuzexové bony".[1400] V sedmdesátých letech, ke sklonku Josefova života, jej měl bratr v Anglii také navštívit. Karlovi potomci žijí dodnes v Opočně, v rodném domě obou sourozenců. Dle dostupných záznamů s Karlem Kosinou žádná řízení ani výslechy započaty nebyly.

Rodiče Josefa Kosiny umírají oba v šedesátých letech. Marie Kosinová, druhá manželka a maminka obou bratrů, odchází ze světa v roce 1961 ve svých šestasedmdesáti letech.[1401] Její manžel ji přežije a skoná jako pětaosmdesátiletý v roce 1966.[1402]

Do osudů svých rodičů a bratra se činnost Josefa Kosiny promítla velmi výrazně. Jeho rodiče byli perzekuováni za druhé světové války

[1398] Jedním z dětí je Marie roz. Kosinová, provdaná Šimková, které tímto děkuji za poskytnuté fotografie.
[1399] Tamtéž, l. 64.
[1400] *Ústní sdělení Pavla Kosiny*, 24. července 2025.
[1401] DRAŽAN a JUZA, *Věznění, propuštění a osvobození občané okresu Rychnov nad Kněžnou*, s. 197.
[1402] *Tamtéž*, s. 196.

a otec v padesátých letech vyslýchán, byť k jakékoliv spolupráci nezískán pro „nevyužitelnost“ z důvodu nesetrvání v kontaktu se synem. Kosinův mladší sourozenec Karel měl vlivem zahraniční působnosti svého bratra problémy v zaměstnání ve státní sféře, o něž tímto přičiněním přišel. Přesto Josefu Kosinovi nebyl osud jeho rodiny lhostejný a uvědomoval si riziko a situace, do nichž její členy dostal. I proto navštívil své rodiště alespoň ještě po válce, aby se s rodiči shledal, a posílal bratru Karlovi finanční podporu. O vazbě k rodině a rodišti svědčí i údajné přání Josefa Kosiny týkající se uložení jeho popela po smrti do hrobu svých rodičů, které však nakonec zůstalo neuskutečněné.[1403]

8.2 Vlastní rodina

Josef Kosina se oženil s Josefou, rozenou Kimličkovou, dne 3. 12. 1932.[1404] O pět let později, dne 4. března roku 1937, se jim v Praze narodil jediný syn Pavel.[1405] Ve věku jeho dvou let však Josef Kosina emigroval do Anglie, kde zůstal, mimo kratší či delší poválečné návštěvy Československa, až do konce života.

Před válkou Kosinovi bydleli v Kladně, odkud se později přestěhovali do vilky v Praze. Josef zde měl kancelář, kde přijímal hosty a politiky. Obecně se věnoval převážně svým cílům, mezi které patřilo budování a navazování vztahů na poli sociální demokracie a práce na odborářské problematice. Učitelka Josefa tak zůstávala na výchovu syna po většinu času sama.

[1403] JUZA, *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, s. 157.
[1404] NA, *PŘ II – EO*, sign. Kosina Josef.
[1405] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 66.

Po podrobném sledování vývoje celkové situace v druhé polovině třicátých let se Josef Kosina utvrdil v tom, co neodvratně musí přijít. I na základě vlastních zkušeností s cestováním do Anglie tak začal přesvědčovat manželku, aby se k němu se synem připojila a emigrovala do Velké Británie. Pro své domácí vazby však Josefa odmítala, a nakonec se rozhodla definitivně zůstat v republice.

Po odjezdu Josefa Kosiny do Anglie byla jeho manželka, která se synem zůstala v Protektorátu, vystavena několikrát represím ze strany gestapa. Syn Pavel později vzpomíná na několikeré návštěvy tajné policie u nich v bytě a nešetrné zacházení s majetkem a fotografiemi jeho otce (viz Obr. 2). Několikrát byla Josefa Kosinová podrobena výslechu, jistý čas měla být i držena jako rukojmí v Terezíně a Svatobořicích. V té době zůstával syn Pavel u prarodičů z matčiny strany v Kladně.[1406] Aby unikla dalším represím, zažádala Josefa dne 15. 6. 1942 o rozvod s manželem, který se však legálně neuskutečnil. Důkazem toho je v souhrnné zprávě ke Kosinové z roku 1953 i její stav vedený stále jako „vdaná". Protože její manžel zůstával nějakou dobu i po konci války za hranicemi, vyžádala si od Národní bezpečnosti potvrzení, že byla za Protektorátu perzekuována, načež dne 1. 9. 1945 obdržela jako kompenzaci 5,000 Kčs.[1407, 1408]

Pavel Kosina se narodil dva roky před emigrací svého otce do Anglie. Rané dětství však nebylo jediným časem společně stráveným. Na otcovo pozvání byl po válce jako dítě repatrianta vypraven na pobyt do Anglie, kde strávil zhruba následující půlrok. Vlakem přes rozbombardované Německo, které v něm zanechalo značný dojem, se dostal do belgického Ostende a trajektem následně do Doveru, kde se shledal se svým

[1406] KUCHYŇKA, *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC*, Kladenské listy, s. 3.
[1407] Zhruba dnešních 300,000 Kč.
[1408] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 56.

otcem. Josef Kosina svého desetiletého syna provedl po Londýně, kde společně navštívili Tower, poslaneckou sněmovnu nebo budovu BBC, odkud dokonce mohl Pavel promluvit rozhlasem domů. Většinu času však trávil v pečovatelských rodinách, které se o něj staraly, vyprovázely jej do školy apod. S otcem mnoho v Anglii nepobyl, avšak i tak se pro Pavla Kosinu jednalo o výbornou zkušenost a milé opětovné shledání.[1409]

V roce 1946 se shledal Josef Kosina opět se svou rodinou v Československu. Napjaté vztahy manželů z doby před válkou byly ještě umocněny šestiletou odlukou, která probíhala u každého z nich diametrálně odlišně. Neshody ohledně minulé Josefovy emigrace a nesoulad na osobní rovině eskaloval až v žádost o rozvod, která však nedošla formálního vyřízení v roce 1946 ani o rok později. Z dostupných dokumentů nevyplývá, proč došlo k neuskutečnění žádosti. Mohlo se jednat o nedostatek času, který byl pro vyřízení celé záležitosti potřebný, nebo o nesouhlas a nespolupráci ohledně rozvodu jedné ze stran. Podle zprávy StB měla manželka Josefa Kosiny údajně trpět určitou chorobou a hysterií,[1410] což mohlo být jednou z příčin. Na druhou stranu se nelze spoléhat pouze na tento zdroj, neboť se mohlo jednat jen o snahu o označení rozrušeného stavu Kosinové po válce, která si během tohoto období mnoho vytrpěla. Celkově manželské souhře nepřidal ani vztah Josefy s rodiči jejího manžela, kteří ji obviňovali z jeho vyhnání do Anglie a chovali se k ní nanejvýš chladně. Náročná situace matky samoživitelky, komplikované rodinné vztahy a represe po dobu války se tak rozhodně musely do jisté míry podepsat na její psychice.

[1409] KUCHYŇKA, *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC*, Kladenské listy, s. 3; *Ústní sdělení Pavla Kosiny*, 24. července 2025, Kladno.
[1410] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 56.

Po dobu války ani později s Josefou její manžel kontakt neudržoval, jejich synovi však psával dopisy v angličtině. Posílal také finanční podporu pro syna v podobě dolarů, za něž pak manželka mohla nakupovat potřebné věci v síti prodejen *Darex*. Jednalo se o alespoň jakési Kosinovo gesto uznání a respektu toho, že Josefa sama zůstala na výchovu syna a také o důkaz, že jejich osud mu není lhostejný.

Podobně jako její manžel i Josefa Kosinová byla smýšlení sociálně demokratického. Stejně na tom bylo několik jejích sourozenců. V souvislosti s tím nezůstává bez zajímavosti, že jejich otec, policejní úředník Antonín Kimlička (nar. 8. 1. 1873 v Kročehlavech) a matka Anna, rozená Zaňková (nar. 26. 7. 1873 v Kostelci nad Orlicí), se údajně velice dobře znali s Václavem Majerem, někdejším ministrem výživy[1411] a pozdějším Kosinovým „kolegou exilovým sociálním demokratem". I přispěním tohoto vztahu tak mohlo dojít již okolo poloviny třicátých let ke sblížení Majera s Kosinou.

Celá rodina Kimličkova – rodiče, bratr a sestry – byla tedy politicky organizována ve straně sociálnědemokratické. Včetně Josefy tak rodina sloučením přešla v roce 1948 do KSČ. Zpráva z roku 1953 uvádí, že se Kosinová v zaměstnání chovala zprvu jako agilní členka strany KSČ, ale „v nynější době nevšímá si mnoho politického dění". Po přestěhování zpět do Kladna dotyčná ztratila zájem o politickou praxi a měla sama prohlásit své známé, že v KSČ setrvává pouze proto, aby vyšla v zaměstnání. Údajně i její chování samotné mělo vyzařovat dojem, že ve straně není z „ideologického přesvědčení".[1412] Nejednalo se o výjimečný stav – spíše naopak o charakteristický příklad poúnorového zklamání sociálních demokratů z vývoje situace.

[1411] *Tamtéž*, l. 55–58.
[1412] *Tamtéž*.

Protože se Josefa Kosinová nenechala svým manželem přesvědčit k emigraci do Anglie v roce 1939 a později ani v letech 1946 a 1947, zakončila svůj život v Československu. V roce 1953 vypracovala StB k dotyčné zprávu, která měla za úkol, na základě lustrace archivů k její osobě, sestavit elaborát odpovídající za následující otázky:

1. Zaměstnání a politická činnost před a po roce 1948.
2. V jakém poměru byla se svým manželem, před jeho odchodem do zahraničí.
3. Zda s ním v současné době udržuje styky.
4. Charakteristika jejich styků.
5. Osobní data jejího manžela.

Report opravdu byl následně vypracován a zaslán jako přísně tajný Hlavní správě StB. Končí větou: „Jmenována byla obstavena k dalšímu sledování.“[1413] Jedná se však o poslední vypracovaný dokument vážící se přímo k osobě Josefy Kosinové. „Péče“ ze strany Státní bezpečnosti však velice pravděpodobně pokračovala nadále, až do doby brzkého úmrtí dotyčné. Většina dříve předestřených informací ke Kosinové pochází právě z daného reportu.

Za zmínku ještě stojí, že Josefa Kosinová, přestože běžně poslouchala vysílání rozhlasu, podle této zprávy StB z roku 1953 údajně cíleně svou zálibu vynechala právě v době, kdy byl v hlášení zmíněn její manžel v souvislosti s procesem s Rudolfem Slánským.[1414] Jedná se opět o informaci pouze z jednoho zdroje, tudíž těžko lze na spektru pohybujícím se od strachu o manželův osud až po averzi z jeho jména určit skutečný důvod této okolnosti.

[1413] *Tamtéž*.
[1414] *Tamtéž*.

Po svém návratu domů z pobytu v Anglii do bytu na Kleinerově ulici v Kladně, zůstával s otcem Pavel Kosina v nepřímém kontaktu skrze poslech jeho relací v rádiu. Josef Kosina mu však také posílal dopisy psané anglicky a mimo to i dříve zmíněnou finanční podporu.[1415] Přímo s otcem mluvil Pavel až po mnoha dekádách, za uvolnění poměrů okolo roku 1968, telefonicky. Na synův dotaz, zda se vrátí, odpověděl Josef Kosina slovy, že ač situace vypadá hezky, nejde podléhat euforii. Politická situace prý ještě nedozrála k obratu v republice. Nakonec dodal prorocké varování, že ještě budou všichni překvapeni, k jakým změnám v ČSSR dojde.[1416] Pro Pavla Kosinu jistě byla otcova odpověď zklamáním, podobným, jako pro Josefa Kosinu později samotné události nastalé právě po Pražském jaru,[1417] jež při telefonátu předem odhadl. Ještě v roce 1971, kdy se Pavlu Kosinovi s manželkou narodila jediná dcera, poslal pro ni její dědeček z Anglie bohatou výbavu.[1418]

Přes víceméně minimální kontakt se svým rodičem i Pavla Kosinu pronásledovaly důsledky činnosti jeho otce po celý život. Označení „syn emigranta“ již od dětství mu zkomplikovalo akademickou kariéru, která po úspěšně vystudovaném gymnáziu mohla pokračovat pouze, přes předpoklady k dalšímu studiu, pedagogickým minimem v oboru tělocvik a zeměpis. Hokej, který hrál na celorepublikové úrovni za Kladno, dle svých slov na pozvání tehdejšího trenéra Roberta Robětína měl nadále rozvíjet v Karlových Varech, ale i z této možnosti „sešlo“. Ani v zaměstnání, v němž navázal na svou matku Josefu a stal se učitelem, se mu nevyhnula několikerá nucená změna prostředí, nejen v rámci školství. Od roku 1989 pak pracoval Kosina jako řidič dálkového autobusu, s nímž

[1415] *Tamtéž*, l. 55–58.
[1416] KUCHYŇKA, *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC*, Kladenské listy, s. 3.
[1417] JUZA, *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, s. 157.
[1418] *Ústní sdělení Pavla Kosiny*, 24. července 2025, Kladno.

se mnohokrát dostal i do Londýna, a mohl tak oživovat alespoň částečně své vzpomínky z dětství. Co se týče politického „vyznání“, Pavel Kosina o sobě říká, že je po rodičích sociálním demokratem.[1419]

Po uvedených skutečnostech není překvapením, že Státní bezpečnost vedla záznamy i o činnosti Pavla Kosiny. Dne 21. dubna 1958 přišel od náčelníka V. odboru Ministerstva vnitra dopis 4. dělostřelecké divizi, u níž od předchozího roku plnil Kosina svou vojenskou povinnost. Vypadal následovně:

„Podle oddělení 1. odboru KS MV [Krajské správy ministerstva vnitra] Hradec Králové soustřeďujete poznatky na Pavla KOSINU, nar. 4. 3. 1937, který je synem hlasatele BBC a agenta IS [tj. britské rozvědky SIS] Josefa KOSINY. Žádáme Vás o agenturní obsazení Pavla KOSINY a podání zprávy, jak často dostává dopisy od svého otce a jaký k němu má vztah. Poznatky zašlete k našemu č.j.“[1420]

Protože Státní bezpečnost měla v hledáčku Pavla Kosinu již od mladého věku, mohla na něj „dohlížet“. Podle jeho vzpomínek byla při pravidelných domovních prohlídkách v době jeho dětství, dospívání, ale i dospělosti StB často ještě mnohem „pečlivější“ než gestapo.[1421] Prakticky po celou dobu svého života byl za komunismu ze strany bezpečnostních orgánů Pavel Kosina vystavován, jak uvádí i „přání“ výše zmíněného, pro příklad uvedeného dopisu, pokusům o provokaci, kompromitaci, navázání spolupráce a morálnímu vydírání. Jednoduché to neměl ani po převratu v roce 1989.

[1419] *Tamtéž*.
[1420] ABS, reg. č. 10097/421 I. S, l. 66.
[1421] KUCHYŇKA, *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC*, Kladenské listy, s. 3.

Jedná se o charakteristický příklad projevu vyšetřovacích složek dvou režimů, které se mohly s jistou nadsázkou předhánět v hrůzném působení na život jedince. Je nemožné vcítit se do situace člověka, který po celý život nesl následky za život a činnost někoho jiného, byť se jednalo o otce dotyčného. Pavel Kosina dnes žije ve svém bytě v Kladně, kde se nachází i nábytek a předměty z pracovny jeho otce a je setrvávajícím důkazem a symbolem pomíjivosti obou totalitních režimů.

8.3 Přátelé a spolupracovníci

Pokud bychom postupovali chronologicky, jako prvotní oběti z řad přátel a spolupracovníků, kteří byli ve styku s Josefem Kosinou a jsou jmenovaní v této práci, bychom označili zaměstnavatele a kolegy z doby před nacistickou okupací.

Bohuslav Ečer se svou rodinou před ní emigroval v roce 1939 do Jugoslávie a později se dostal do Velké Británie.[1422] Vojtěch Dundr byl v roce 1941 zadržen a pro údajnou velezradu souzen v Berlíně, pro nedostatek důkazů však byl po třech letech propuštěn (v roce 1950 pak znovu zajat v rámci vykonstruovaného procesu s Miladou Horákovou a odsouzen k několikaletému trestu odnětí svobody, během jehož vykonávání zemřel).[1423] Blažeje Vilíma zatklo gestapo v roce 1940 a po celou dobu války jej drželo v německé káznici.[1424] Antonín Hampl byl zadržen v roce 1939, ale po čtrnácti dnech propuštěn. V roce 1941 se však situace opakovala, ovšem již s výsledkem odvlečení po několikatýdenním

[1422] MUNZAR, Zdeněk. *Ečer Bohuslav – Jak jsem je stíhal* [online]. Vojenský historický ústav Praha, Bez data [cit. 18. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/exhibit/ecer-bohuslav-jak-jsem-je-stihal/
[1423] POLITICKÉ PROCESY, *Vojtěch Dundr.*
[1424] TOMEŠ, *Průkopníci a pokračovatelé*, s. 140.

pobytu ve vazbě na Pankráci do berlínské věznice, kde v roce 1942 Hampl zahynul.[1425] Stejný osud potkal i Rudolfa Tayerle, který byl zatčen gestapem v roce 1941, následně vězněn na Pankráci a v Malé pevnosti v Terezíně, načež došlo k jeho deportaci do koncentračního tábora Mauthausen, kde zemřel.[1426] Nutno poznamenat, že na osudy svých někdejších spolupracovníků, jmenovaných v tomto odstavci, neměl Josef Kosina jakýkoliv přímý vliv. Osobám následujícím známost s Kosinou nebo případná společná minulá spolupráce vždy mohla už jen přitížit.

V souvislosti s odborářskou, novinářskou, sociálnědemokratickou či souhrnně exilovou činností, byli v padesátých letech vyslechnuti někteří Kosinovi spolupracovníci z těchto odvětví. Jednalo se především o repatrianty zpět do vlasti. Tentokrát byly, mimo jiné, kladeny otázky již cíleně ve spojitosti se sociálním demokratem. Jednalo se například o Viléma Bräunera, jak v souvislosti s exilovou odborářskou činností, tak co se týče případu Potočka.[1427] Mimo pozornost StB a výslechy však Bräuner dožil, ve srovnání s jinými, poměrně poklidně v Československu.

K tématu Trust Fundu byli vyslechnuti Václav Patzak a Otto Šling[1428] v rámci procesu s Rudolfem Slánským.[1429] Patzak byl se svou manželkou v roce 1950 zatčen a při monstrprocesu vystoupil jako jeden ze svědků. Za doby pobytu ve vazbě se však jeho zdravotní stav výrazně zhoršil a musel být ošetřován v pankrácké vězeňské nemocnici. Ještě před posledním termínem finálního soudního přelíčení, který byl v důsledku stavu Patzaka několikrát odložen až na duben roku 1954, dotyčný zemřel.[1430]

[1425] TOMEŠ, *Průkopníci a pokračovatelé*, s. 50–51.
[1426] *Tamtéž*, s. 130–131.
[1427] ABS, sign. R-198 BN, l. 3–10.
[1428] ABS, sign. H-1-4, inv. j. 426, l. 15.
[1429] *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra*, s. 397, 420.
[1430] POLITICKÉ PROCESY. *Václav Patzak*.

Otto Šling byl zatčen roku 1950 a obviněn ze špionáže ve prospěch USA. Jediným důkazem jeho „protistátní činnosti" byl dopis z roku 1939 Emanuelu Voskovi, s nímž se Šling seznámil v řadách interbrigád španělské občanské války. V dopise jej informoval o některých záležitostech československého exilu ve Velké Británii a sliboval další zprávy. Kontakt s „americkým vyzvědačem" Voskou se stal Šlingovi osudným. Přestože zpočátku zapíral jakékoliv spojení se špionáží, po dlouhodobých výsleších a brutálním fyzickém i psychickém teroru ve vazbě nakonec podlehl a začal vypovídat podle požadavků vyšetřovatelů. Roku 1952 byl jako jeden z jedenácti obžalovaných uznán vinným a popraven.[1431]

V neposlední řadě ze jmen, která jsou v práci zahrnuta, lze uvést Bohumila Laušmana. Ten byl v zajetí od roku 1953, kdy došlo k jeho únosu z Rakouska. Přes dřívější sliby k propuštění či zmírnění vazby byl v roce 1957 odsouzen k sedmnácti letům odnětí svobody za velezradu a vyzvědačství.[1432] Během výslechů čelil otázkám nejen ke Kosinovi,[1433] ale například také k Adolfu Mokrému,[1434] s nímž oba působili v Syndikátu československých novinářů. Přes rozsáhlé amnestie a rehabilitace, které byly udělovány v 60. letech, se na Laušmana nakonec nedostalo z důvodu jeho nevyjasněného úmrtí v ruzyňské cele v roce 1963.[1435]

Až dosud se jednalo o výčet spíše spolupracovníků a známých. O to tvrdší zásah však pro Kosinu byly oběti z řad přátel, mezi něž počítal Josefa Potočka a Václava Kvíčeru. Celková situace je rozebrána v podkapitole Československá síť případu Potoček, protože se ale jednalo

[1431] BÁRTA, *Příběh: Milan Bárta o vyšetřování Otty Šlinga (II.).*
[1432] HORÁK, *Bohumil Laušman*, s. 350.
[1433] ABS, sign. A 2/1, inv. j. 1012, l. 55–56.
[1434] ABS, sign. ZV-127 MV, l. 229.
[1435] HORÁK, *Bohumil Laušman*, s. 353.

o Kosinovy kamarády, kterýmžto přízviskem neoznačil ve svém životě mnoho lidí, jejich opakovaná krátká zmínka zde je na místě.

Jedná se pouze o ilustrační příklad osudů několika osob, které byly v práci zmíněny. Výslechů a dalších postihů proběhlo obrovské množství s desítkami lidí, kteří se po válce navrátili do Československa. Podnikané akce a represe obou totalitních režimů se víceméně nepřímo, avšak výrazně promítly i do samotného Kosinova života i kariéry.

9 Shrnutí významu Josefa Kosiny

9.1 Kdo to byl Josef Kosina

Řešení zdánlivě prosté otázky, kdo to byl Josef Kosina, lze pojmout z mnoha úhlů pohledu. Tato práce si klade za cíl zohlednit všechny aspekty Kosinova života, tudíž i odpověď na předestřenou otázku musí být shrnutím a rozebráním jeho života a působení ze všech hledisek.

Pro obecný přehled přichází chronologický přehled funkcí a rolí Josefa Kosiny, jak je v průběhu svého života získával a vykonával. Jeho prvním zaměstnáním byla pozice úředníka u městské spořitelny po ukončení studií v roce 1924. O dva roky později se přestěhoval do Kladna, kde přijal pozici úředníka u YMCA. V roce 1929 se stává placeným funkcionářem sociální demokracie a odborů, k tomu vykonává redaktorskou práci v časopisech. Začátkem třicátých let přechází do služeb těžební společnosti v Kladně, kde se stává tajemníkem ředitele. V roce 1933 se Kosina uplatňuje jako právní poradce Unie železničních zaměstnanců, v roce 1935 pak i jako tlumočník na sjezdu železničářských organizací v Praze. V roce 1936 přechází ke stálé pozici u Odborového sdružení československého, kde se stává asistentem generálního tajemníka. Jako odborový vyslanec ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí nebo Sociální demokracií v následujících letech čtyřikrát vycestuje do Anglie.

Po emigraci vstupuje v září roku 1939 do služeb československé sekce BBC, kde působí jako programový asistent a má na starost dělnický program rozhlasového vysílání. Ve stejném roce a následně i o tři roky později se věnuje přednáškové činnosti o situaci v Československu, z níž podává report Benešovi. Mezi Benešem a socialistickou Labour Party také zastává funkci „liaison officer“, tedy styčného důstojníka. V této

době působí také již jako tajemník Britské odborové ústředny TUC. Začátkem roku 1940, ve spolupráci s Výkonným výborem pro psychologickou válku, působí v roli korektora a asistenta Roberta B. Lockharta v rámci „akce“ shazování propagačních letáků nad Československem. V závěru daného roku se stává jednatelem Poradního rozhlasového sboru. Pro Beneše zastává také funkci poradce pro válečné zpravodajství a informace, respektive úředníka informačního odboru exilového Ministerstva zahraničních věcí. V září roku 1941 je zvolen jako jeden z československých zástupců v London International Assembly. V říjnu se stává jedním ze zakladatelů Odborového sdružení československého, kde je mu přidělena role tajemníka, později i pokladníka. Následně vycestuje jako zaměstnanecký delegát do amerického New Yorku, kde se na Mezinárodní konferenci práce stává členem uskupení pro vytvoření Sekce mezinárodní dopravy.

V roce 1942 se Josef Kosina stává členem Syndikátu československých novinářů, v němž o devět let později bude zastávat roli místopředsedy. V září roku 1943 přijímá roli předsedy v Československé odborové rozhlasové skupině. V průběhu války se stává také členem Válečného úsilí československého a Poradního sboru v oboru sociálního pojištění.

Na přelomu let 1943 a 1944 opět v roli zaměstnaneckého vyslance navštíví USA, kde se zúčastní Mezinárodní konference práce ve Filadelfii. Zde je zvolen jako člen zaměstnanecké skupiny Správní rady. Následné jednání tohoto orgánu se odehraje v lednu 1945 v Londýně, kde je Kosina navržen jako člen Výboru pro ústavní otázky a zástupce zaměstnanecké skupiny do Stálého zemědělského výboru. Na červnové schůzi v Quebecu je Kosina doporučen ještě jako zástupce zaměstnanecké skupiny Mezinárodního výboru pro rozvojové práce. Na říjnovém shromáždění v Paříži je pak potvrzen jako zaměstnanecký zástupce Výboru pro ústavní otázky.

V závěru roku 1945 je ve francouzské metropoli oficiálně schválen jako zaměstnanecký zástupce Finančního výboru Správní rady, Stálého zemědělského výboru a taktéž Výboru pro jednací řád. V návaznosti na svou mezinárodní odborovou činnost je zvolen již v únoru 1945 jako jeden z pěti členů komise nově ustanovené Světové odborové federace.

V roce 1946 se přidává k československé sociálnědemokratické delegaci v Clacktonu a Bournemouthu, při návratu do Československa se účastní schůze ÚRO a se stranou vycestuje do Švýcarska. O rok později se pak navštíví sjezd strany v Karlových Varech. Zastává roli londýnského korespondenta *Práva lidu*. Do roku 1948 působí po válce Josef Kosina v roli spojky sociální demokracie, zastoupené Blažejem Vilímem, s britskou Labour Party. Od téhož roku působí v uskupení klubu členů vlády a Státní rady, v Socialistickém klubu a ve výboru Československé odborové kanceláře ve spojitosti se Svobodnými odbory československými, čímž navazuje i na někdejší členství ve Volné socialistické skupině. Do exilové Sociální demokracie oficiálně vstupuje na podzim roku 1948. V tomto období se stává Kosina také členem Československého pomocného výboru pro politické uprchlíky a mimo jiné spisovatelem, byť nepublikovaným.

Již brzy po válce začíná jeho spolupráce s britskou rozvědkou. Od druhé poloviny čtyřicátých let působí jako „typař“ u CIO a zároveň zpravodajce poslanců Labour Party. V roce 1952 navštíví Kosina jako vyslanec BBC Mnichov a dva roky nato se stává úředně britským občanem. V roce 1954 také poprvé vystupuje jako přednášející v rámci Ústavu Edvarda Beneše. Začátkem druhé poloviny padesátých let ustává jeho politická i odborářská aktivita. V britském rozhlasu BBC působí jako programový asistent až do přelomu šedesátých a sedmdesátých let.

Ve výkonu profese Josefa Kosiny se vždy výrazně projevovala jeho povaha, politické smýšlení a vlastní přesvědčení. Nejlépe lze tento příklad ilustrovat na jeho zaměstnání v BBC, kde působil třicet let. Vlivem neustálé vnitřní nespokojenosti a neutěšeného ega Kosina vyvolával časté konflikty. Byť nemusely být vždy jeho názory vyslyšeny, často tomu bylo odůvodněně, neboť postrádaly nutnou pokrokovost a logičnost. Například rozdělení sekce na českou a slovenskou vyvolalo v Kosinovi dojem, že se BBC snaží vzbudit separatismus mezi zástupci obou skupin, načež tento názor začal šířit mezi ostatními zaměstnanci. Protože jeho dřívější zkušenost se zohledňováním jeho požadavků byla negativní, raději tak za zády očerňoval své nadřízené, kteří návrh přednesli. Nejednalo se o ojedinělý případ, spíše o typický Kosinův postup.

Jelínek později naznačuje, že Kosina byl vždy sebejistě, až namyšleně přesvědčen o vlastních pohledech a jakoukoliv kritiku nepřijímal. Na druhou stranu nutno zmínit, že přes toto vše si s ním ve výsledku Jelínek rozuměl a zřejmě to bylo oboustranné. Stačilo pravděpodobně přistoupit na Kosinovy požadavky nebo alespoň vyslechnout jeho stížnosti a prospěšný vztah se tak mohl narodit.

Charakteristická je i situace na půdě Poradního rozhlasového sboru. Zmínku o nekvalitě jazykové stránky jednoho z hlasatelů Kosina automaticky převzal na svou osobu a okamžitě se dožadoval nápravy. Místo vyčkání Maxovy odpovědi, urovnání sporů ve Sboru ze strany jeho předsedy Drtiny, nebo konstruktivní diskuze s Körblem se Kosina rozhodl řešit všechny tyto neshody uraženými stížnostmi směřujícími až k nejvyšším pozicím, které je tak musely řešit. Nejenže se jednalo o ztrátu času, ale také o shození úrovně zahrnutých institucí i jedinců, a ve výsledku vlastně i o neuspokojivé řešení pro Kosinu. Jeho ješitnost a vysoké mínění o vlastní osobě však bránily zvážení jiných možnosti přístupu.

Tím jediným, s kým si Kosina v rozhlase rozuměl, nebo jej alespoň respektoval, byl Prokop Drtina. Oba sdíleli poměrně zpátečnické názory, byli sebestřední, nepřístupní a povýšeně seriózní. Přestože hlasatelská úroveň obou dosahovala značných kvalit, o to nižší byly jejich společenské schopnosti, podpořené pak ještě přesvědčením o vlastní důležitosti. Protože Kosina byl jednatelem Sboru a Drtina dokonce jeho předsedou a přítelem Ripky, který měl Sbor na starost, mohli tak i ve dvou na jeho půdě poměrně úspěšně vést odboj proti svým odpůrcům.

Ani vlastní politická orientace Kosinovi neulehčovala jeho působení v rozhlase. Několikrát mu bylo v průběhu let vytýkáno jeho sociálnědemokratické smýšlení, jež často zastiňovalo objektivitu hlášení, kterou měl jako pracovník BBC projevovat na maximální možné úrovni. I přes tuto zanícenost a pravidelné spory, které vyvolával, vydržel v BBC i přispěním jisté aury člověka, který se rádiově jako první po válce spojil s Československem, úctyhodných třicet let.

Sám Kosina o své profesi hlasatele tvrdil, že pro něj znamenala jednu z nejčestnějších odbojových činností, které za války připadaly v úvahu. Přestože se někdy při hlášeních nechával unášet vlastními postoji, byl přesvědčen o nutnosti pravdomluvnosti rozhlasu. Zastával názor, že pravdu, byť nepříjemnou, ale objektivní, musí britský rozhlas přednést dříve, než ji jako zveličenou a upravenou přednese nacistická, respektive komunistická propaganda. Upřímně věřil v poslání rozhlasu jako morální podpory, důvěrného spojení se zahraničím a strůjce vztahu s jednotlivými posluchači. Velice mu záleželo na vlastních projevech, jejichž úspěch si dovedl náležitě užít, ale jejichž kritiku jen málokdy dokázal přijmout. Přes veškeré spory a neshody je ze strany BBC ve své době hodnocen jako jeden z nejlepších tehdejších hlasatelů, minimálně co se týče jeho dělnického programu, kterážto poznámka svědčí i o jeho

schopnosti zůstávat aktuální a po třicet let svého působení v dané instituci se přizpůsobovat jejímu chodu i dané době.

Co bylo pro Kosinu charakteristické, bylo zakládání si na svých kontaktech. Pomineme-li nyní Tayerleho, Dundra, Hampla nebo Bechyně, s nimiž se seznámil již před svými cestami do Anglie, klíčové pro Kosinu samého byly „britské konexe". Ty si budoval již od roku 1935, kdy se seznámil s Georgem Lathanem při jeho návštěvě Československa. I na jeho pozvání se následný rok podíval poprvé na Ostrovy. V roce 1938 se pak seznámil s Clementem Attleem, kteréžto spojení se stalo v jeho životě jedním z klíčových. Za svého pobytu v Anglii vždy byl, nebo se alespoň usilovně snažil být s Attleem v kontaktu. Pro Angličana se jednalo o přínosný vztah, snad i přátelství, co se týče informovanosti o československé otázce nejen v exilu. Kosina věrně za „svým Angličanem" chodíval a byl s ním v korespondenčním kontaktu, ať už se jednalo o malicherné záležitosti, jež Attlee řešil s Kosinou spíše ze slušnosti, nebo o důležité státnické otázky. Nejednalo se však pouze o Attleeho – Kosina si dokázal vybudovat poměrně značnou síť mezi britskými politiky, poslanci, labouristy i vládními zástupci. Prvopočátkem jeho úspěchu se stala znalost angličtiny, díky které se dostal do britských kruhů snáze než mnozí jiní v tehdejší době – byť jeho postavení bylo často mnohem nižší.

Sice ne zřejmě v obecném měřítku tak důležité, na nejvyšších pozicích však o nic méně vážené, byly pro Kosinu vztahy s představiteli československé vlády a politiky. V jeho memoárech se objevuje často jméno Jaromíra Nečase, Rudolfa Bechyně, Františka Němce nebo Jána Bečka. Lze nyní pominout fakt, že ve svých vzpomínkách se Kosina snaží vystupovat vždy v roli někoho, kdo dané politiky zachránil v jejich aktuální nepříjemné situaci nebo jim jinak pomohl. Na tomto místě je vhodnější zdůraznit, že se všemi zmíněnými poutala Kosinu podobná politická

ideologie nebo alespoň obecné myšlenkové směřování, a snad i proto si dotyční zasloužili větší pozornost v jeho pamětech.

Za zmínku snad i stojí, že Kosina se přespřílišně nevěnuje Janu Masarykovi, respektive svému vztahu k němu. Přestože s ním strávil oba pobyty v Americe, pohyboval se v jeho okolí za Mnichova, v období utváření exilové vlády i v rozhlase, nikdy se nepouští blíže do analýzy vzájemných vztahů. Vychvaluje Masarykovy projevy, často jej nevává zmínit po svém boku jako vystupujícího a nikdy jeho jméno nevynechává ani z hromadných jednání, avšak blíže se k němu nevyjadřuje. Spíše než nelibost, naopak vyplývá z Kosinových vzpomínek možná jakýsi tichý respekt, který ke státníkovi měl, byť tuto okolnost nikdy nepřiznal. Z memoárů působí Masaryk téměř jako Kosinův kolega nebo známý, avšak v porovnání se zmíněnými politiky se nikdy Kosina nechlubí svou asistencí nebo rolí, kterou by po jeho boku hrál. Na jeho úmrtí reaguje v díle *Československo a jeho pád*, byť z podstaty zaměření díla pouze podprahově, jako na vraždu jednoho ze skvělých státníků a výborných lidí moderní československé historie.

Samostatnou kapitolu v životě Josefa Kosiny tvoří jeho vztah s Edvardem Benešem, což by se dalo říci téměř o každém, kdo se v jeho blízkosti pohyboval. Kosina Beneše respektoval a ztotožňoval, respektive chtěl se ztotožňovat s jeho názory. Jednou z Kosinových vlastností je schopnost vyznávat a ukazovat přehnanou úctu k těm, které si chtěl získat, kontakt s nimi pro něj byl prospěšný nebo mu prostě dělalo dobře být viděn v jejich společnosti. Podobně bychom mohli aplikovat řečené i na Attleeho a další politiky, především britské, u kterých se přeci jen mohl také prezentovat oproti těm československým „s čistým štítem“. Protože Kosina se dokázal ponížit a hrát do noty Benešovi, získal si již ze začátku jeho přízeň. Vykonával pro něj také různé funkce a na slovo

se snažil poslouchat prezidentova doporučení a rady, někdy až příliš horlivě. I různé záznamy svědčí o vzájemných setkáních (pomineme-li samotné Kosinovy memoáry), ať už se jedná o záznamy schůzek z let 1941 a 1942 nebo závěry z přednáškové činnosti, jež Kosina Benešovi zaslal koncem let 1942 a 1943. Pro Beneše se jednalo svým způsobem o výměnný obchod: Kosinovi věnoval svou přízeň za poskytování informací a také služeb, které jemu samotnému ubíraly čas potřebný k důležitějším věcem. Tato symbióza fungovala minimálně do roku 1944, kdy se Kosina ještě dvakrát sešel s Benešem a dalšími v hotelu Claridges, kde debatovali například o prezidentově cestě do Moskvy. Poslední Kosinovou zmínkou o vztahu k Benešovi je údajný úkol, který pro něho Beneš měl nachystaný po návratu z Mezinárodní konference práce ve Filadelfii, z nějž však zřejmě sešlo. Jisté je, že Kosinova vehementní snaha o udržování kontaktu zřejmě postupně slábla, též vlivem odsuzujícího pohledu na prezidentovu cestu do Moskvy, nebo z druhé strany jednoduše proto, že Benešovi už neměl co nabídnout. Radovan Dražan píše, že s prezidentovými pohledy Kosina nesouhlasil (mohlo se jednat o zmíněnou cestu do Moskvy a její následky, jak ostatně Kosina hodnotí i ve svém elaborátu zaslaném Attleemu v roce 1949, nebo ve svém díle *Československo – jeho vzestup a jeho pád*) a názorově se s ním nakonec zcela rozešel.

Jisté je, že co se týče celkové problematiky konexí, tyto v Kosinovi vyvolaly pocit vlastní nadřazenosti, důležitosti a nepostradatelnosti. Již v průběhu války a i poté předpokládal, že každý zná jeho výborné vztahy s předními britskými i československými politiky. Ještě v padesátých letech se příteli Potočkovi o nich chlubil. Pravidelně se rád nechával slyšet na toto téma a uváděl jednotlivá jména britských politiků, k nimž má „dveře vždy otevřené“. Přehnané sebevědomí jeho tvrzení v jedné

ze svých zpráv poměrně akurátně zhodnotila i StB slovy, že Kosina své vztahy prohluboval, ale současně zveličoval.

Objektivně však je nutné uznat, že veškeré konexe si zařídil Kosina vlastní přičinlivostí, úsilím a jistou promyšlenou vychytralostí. Síť kontaktů, kterou vytvořil, mnohokrát byla nápomocná při vyhledávání odpovědí na otázky, na koho se zrovna obrátit v té či oné záležitosti. Ve větší či menší míře pomohla i při samotném budování československého exilového státního zřízení, což rozhodně není zanedbatelné. V neposlední řadě lze zmínit i Masarykovu a Benešovu upřímnou chválu Kosinových činností, kdy je označován za nepostradatelného v československé práci v BBC, někoho, kdo výborně přispívá k propagaci Československa v zahraničí a v Londýně nebo prostě člověka, jenž usilovně pracuje pro „naši věc".

Odbory a celkově sociální demokracie se staly pro Josefa Kosinu, minimálně podle jeho memoárů, spouštěči pro studium jazyka. Pět let po dokončení Obchodní akademie v Hradci Králové se stává placeným funkcionářem strany a postupně si propracuje cestu až do Odborového sdružení československého. Rád využívá nabídky zastupování sociální demokracie a odborů v zahraničí a vedle toho přesvědčeně věří ve správnost směřování strany. Sociální demokracii vyznával Josef Kosina ve všech jejích zásadách a sebejistě stál za tím, co pro ni bylo hlavní – za odbory. Po celý svůj život usilovně, a především upřímně vystupoval za práva zaměstnanců, zlepšování pracovních podmínek a na prvním místě hospodářskou i společenskou jednotu odborů, v níž spatřoval jediný způsob udržení celosvětového míru. Jednalo se o ideologii tehdy v daných kruzích značně rozšířenou, ale také naivní a nerealistickou. Přesto upřímná víra, kterou Kosina při veškeré své odborářské činnosti vyznával, činí právě z tohoto odvětví zřejmě tu nejdůležitější (na úrovni

ideologické – na úrovni profesní by to pak byla již komentovaná práce v BBC) a „nejčistší“ část jeho života.

V sociální demokracii se v průběhu svého života mnohokrát zklamal. Ve svých začátcích v třicátých letech ve straně i později v exilu pevně věřil v možnost sjednocení sociálních demokratů na základě vyšších cílů společného směřování. Jednalo se však opět o utopii, jak dokládají četné neúspěšné pokusy o unifikaci členů. Přestože si jej Kosina uvědomoval, nedokázal si připustit fakt, že pohled každého jedince je vždy jiný a nelze jej potřít myšlenkovým sjednocením v rámci společné vyšší ideje.

V poválečných letech Kosinova víra však stále přetrvává – povzbuzen novou situací v republice se účastní jako přidružený vyslanec československé delegace konference v Clacktonu a Bournemouthu, pak i sjezdu strany v Karlových Varech a pokouší se též dostat do Ústřední rady odborů. Přestože je, minimálně naoko, dokonce vítán jako vážený host, ani to mu nepomůže výrazněji se prosadit, načež zřejmě i s předtuchou budoucího vývoje událostí svou snahu vzdává a vrací se natrvalo do Anglie. Po roce 1948, který je dalším výrazným zklamáním nejen po stránce stranické, Kosina patřičně zahořkne a zanevře na „poúnorové“ emigranty, kteří se snaží o vybudování strany v zahraničí. Přesto na podzim téhož roku vstupuje do jejich řad. Právě zde se v následujících letech, snad ještě více než v BBC, projeví Kosinovo politikaření. Nejednota názorů je spouštěčem pro snahu o odštěpení a založení vlastní platformy; dále přichází rostoucí individuální neshody – například s Blažejem Vilímem – vzájemné pletichy, a nakonec výrazný distanc. Pohřbené ideje o fungování sociální demokracie tak již pouze doznívají stykem s Labour Party, který však přispěním provalení Potočkova případu později také ustane.

Brzy po válce začal Kosina spolupracovat s britskou rozvědkou SIS a po založení její československé sekce CIO se stal „typařem". Jako takový získal do svých služeb Josefa Potočka, Václava Kvíčeru a nepřímo ještě dalších zhruba dvacet lidí, kteří mu vynášeli informace z republiky. Pro pochopení, proč se Kosina angažoval v celkovém „projektu", je nutný návrat o něco zpátky. Kosina se vyžíval v tom, když jako první mohl přijít s nějakou novinkou – ať za poslanci Labour Party, československými sociálními demokraty nebo do rozhlasu BBC. Protože byl v Anglii, nestrachoval se o své bezpečí, a i proto souhlasil s nabídkou CIO. Informace, které následně jím angažovaní agenti vynášeli, poskytovali následně dotyční svým nadřízeným v CIO. Pakliže byli v kontaktu s Kosinou, poskytl informace organizaci zprostředkovaně on. Sám „z toho také něco měl" – novinky, které nepovažovalo CIO pro své účely za přelomové nebo jejich zveřejnění neohrožovalo anonymitu a bezpečnost jeho agentů, Kosina mohl používat pro své relace v rozhlase či sdělovat politikům Labour Party, kteří se o československou domácí situaci taktéž zajímali. Mimo to Kosina sám mohl klást požadavky na informace, jež by si přál zvědět – nejen proto, že oficiálně s rozvědkou spolupracoval a pracovníky angažoval, ale i proto, že Potoček a Kvíčera byli jeho přáteli.

Odhalení celé sítě vlivem Zbytkovy zrady, a především následný osud bývalých spolužáků, se stal na osobní úrovni největší ranou v Kosinově životě. Byť se jednalo „jen" o jeho přátele, naprosto syrová tvrdost, s jakou vše bylo oznámeno ze strany Státní bezpečnosti v novinách, Kosinou nehorázně otřásla. Pocit zrady vlastních přátel, zodpovědnosti za jejich smrt a nemožnost se na kohokoliv obrátit s žádostí o podporu z důvodu tajnosti celé činnosti i vlastní pýchy, to vše bylo zlomovým momentem v Kosinově životě nejen osobním, ale i profesním. Následkem provalení kauzy přestává ve větší míře jeho působení v sociální

demokracii, styk s labouristy a přetrvává pouze zaměstnání v BBC. Ještě před smrtí se měl Kosina vyjádřit, jak těžce nese myšlenku na to, že jeho přičiněním zemřeli Potoček s Kvíčerou a mnozí další byli uvězněni.

Vůbec uvědomění si této možnosti na počátku, když dotyčné Kosina poprvé oslovil s žádostí o spolupráci, téměř absentovalo. Kosina, který se cítil v zahraničí v bezpečí, lehkovážně podcenil, jaké důsledky mohou z výzvědné činnosti pro Potočka a Kvíčeru vzejít. Zaslepen svou zálibou prvenství v přinášení nových informací a možná i nedostatečným obeznámením s fungováním Státní bezpečnosti, až do provalení aféry fungoval poměrně uvolněně a bezstarostně – o to větší následky pro jeho psychiku pak celkový výsledek přinesl.

Kosinovi ukázala tato lekce jednou provždy, že není radno si s StB zahrávat. Její příslušníci v průběhu pár let vytvořili podrobnou a přesnou shrnující zprávu, která postihovala mnohé jeho činnosti, o nichž by sám ani jistě nepředpokládal, že dané je možné dohledat.

V závěru svého života Kosina sepsal dílo *Československo – jeho vzestup a jeho pád*, v němž se snaží o shrnutí historie své – tehdy již bývalé – domoviny. Akademické podloží pro tuto činnost spíše neměl: po reálné škole v Opočně vystudoval Obchodní akademii v Hradci Králové, načež složil o několik let později státní zkoušku z angličtiny, později i oxfordskou. Studium práv začal, ale nedokončil. Přesto se zde ukazuje životní zkušenost, neboť velkou část událostí, jež popisuje, sám prožil. Odkazuje se i na další historiky či spisovatele. Podobně jako *Vzpomínky z druhé světové války*, které sepsal v poválečných letech, se jedná o pramen, klíčový k porozumění jeho pohledům a názorům. Podobně bychom mohli označit i v díle přepsané projevy, memorandum z roku 1949 zaslané Attleemu, reporty jeho činnosti z BBC a další.

V neposlední řadě nutno zmínit, že přes všechny uvedené funkce, Josef Kosina byl také syn, bratr, manžel a otec. Svým rodičům značně zkomplikoval život v době války, neboť jako důsledek synovy činnosti došlo k jejich uvěznění v internačním táboře ve Svatobořicích. Později byli vystaveni snaze o kompromitaci, která však nedošla uskutečnění. Následky Kosinovy působnosti v zahraničí nesl i jeho bratr Karel, u nějž se zmíněné projevilo v problémech v zaměstnání. Josefova manželka a syn Pavel byli po celý svůj život vystavováni nacistickému či komunistickému podrobnému dohledu, který přerůstal místy v dočasné věznění, výslechy nebo opětovnou snahu o kompromitaci. Přes vše však přetrvával příznivý vztah Josefa Kosiny k rodnému kraji, městu Opočnu a samotné rodině. I v průběhu války a později totality se snažil udržovat s ní kontakty. Uvědomoval si situace, do nichž jednotlivé členy své rodiny dostal, ale nemohl si pomoct – kořeny své činnosti v Anglii již nechal zapustit moc hluboko. Právě to, v kombinaci s odporem k režimu, neutěšeným manželským vztahem, nevyléčitelným kariérismem, uspokojením z dosažení svých cílů a snahou o jejich rozšiřování jej paralyzovalo v návratu domů, k rodině. Nelze také opomíjet vazby, které si v zahraničí mezitím vybudoval – ať ty profesní, nebo osobní.

Ve svém memoárovém díle Kosina vystupuje jako sebejistý, vždy nápomocný, s každým vycházející, úspěšný a bezproblémový chlapík. Ze shrnutí zjištění této diplomové práce často na první pohled vyplývá, že se jednalo o ješitného, namyšleného, podlézavého individualistu a věčně nespokojeného kariéristu. Kde je tedy pravda?

Josef Kosina: elegantní, asi 172 centimetrů vysoký bledý muž s bujnou černou kšticí, modrýma očima a dlouhým krokem, který způsoboval jeho mírný předklon při chůzi. Když hovořil, často si třel dlaně a celý život to byl silný, kašlající kuřák. Byl vždy sebejistý, stál si za svými názory

a jen obtížně přijímal jejich kritiku. Jeho kariérismus zvítězil nad rodinou, na kterou však nikdy nezanevřel a pořád její členy uchovával ve vřelých vzpomínkách. Přestože se od poloviny padesátých let stává úředně Britem, na Československu mu bude vždy záležet; do konce života pak zůstane Opočeňákem. Setkal se s anglickým králem, americkým i československým prezidentem, spisovateli, umělci a nespočtem britských, československých i jiných světových politiků. Tyto konexe pro něj byly vším.

V průběhu této práce je označován kromě svého jména přízvisky „sociální demokrat“, „hlasatel“ anebo „odborář“. Jedná se o tři nejvýznamnější aspekty jeho života, které jsou tak průběžně připomínány a zdůrazňovány. Byl někým, kdo „má politiku v krvi“ a byl ochoten tomuto svému smyslu zasvětit vše. Byl namyšlený, ignorantský a ješitný elitář, který si vlivem prohraného zápasu s vlastním egem znemožnil další cestu kupředu. Byl však také upřímným a přesvědčeným vlastencem, neúnavným pracujícím politikem, ochotným intelektuálem a kosmopolitním odborářem. A ať už se nacházel kdekoli, s kýmkoli, vykonával nebo myslel si cokoli; vždy byl někým, koho volal Londýn.

9.2 Význam a odkaz Josefa Kosiny dnes

Z předchozí podkapitoly význam i odkaz Josef Kosiny do jisté míry vyplývá. Obojí souvisí především s širokým záběrem oborů, do nichž v průběhu svého života zasahoval.

Pokud bychom začali opět od BBC, jistě lze poukázat na tehdejší nejen Kosinovo přesvědčení. Britský rozhlas vždy sloužil jako základna objektivity, která měla jít příkladem ostatním médiím. Pochopitelně ani v době Kosinovy činnosti nebylo možné tento aspekt vždy maximálně ohlídat, jak ostatně dokazuje čas od času i Kosinova vlastní „narušující“

činnost. V dnešní době je nicméně BBC vystavováno mnohem více kritice právě v ohledu na nevyváženost, podřízenost i interní skandály. V případě posledního zmíněného lze samozřejmě namítat, že se problém objevoval vždy, pouze dříve nebyl zvýrazněn. Co se týče však prvních dvou aspektů, zde došlo k výraznému posunu. Stanice BBC byla dříve nezávislé médium, které samo řídilo svou činnost. Nepodléhalo kontrole vládní ani jiné a její objektivita byla téměř nezpochybnitelná. Jak popsal i sám Kosina: „Rozhlas se tedy držel pravidla vysílat pravdu, i když byla nepříjemná, nejen proto, že je to správné a poctivé, ale i proto, poněvadž se to nakonec nejlépe vyplácí. A i ten největší kritik Londýna musí uznat, že mu britský rozhlas předkládal pravdu, někdy snad příliš střízlivým způsobem, ale přece jen pravdu. My, kteří jsme pracovali na československém vysílání, jsme to věděli a bylo to velkým povzbuzením v práci.“[1436]

Proto stojí v dnešní době za zamyšlení srovnání dnešní a tehdejší situace. Samozřejmě došlo k významnému posunu geopolitickému, genderovému, hodnotovému, postojovému atd. V dnešní době však je o to důležitější možnost opřít se o objektivní zpravodajství, které nabídne neovlivněný pohled na celkové dění a možná, že právě ohlédnutí se za časy, kdy Kosina v BBC působil, nabízí řešení.

Podobným způsobem se lze dívat i na sociální demokracii a odbory, přestože se jedná pochopitelně o jinou sféru. Sociální demokracie a její ideová báze také postupně prošly proměnou. Od dělnické politiky, praktikované především pro zlepšení mezd, pracovních podmínek, bezpečnosti a pracovních hodin zaměstnanců – celkově tedy univerzálního sociálního státu – došlo k reorientaci k „aktivní“ sociální politice podporující zaměstnavatelnost, ale i na širší témata jako klimatickou politiku či

[1436] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 137–138.

lidská práva. Z dřívější jasné vazby na „dělnickou třídu“ tak dnešní zaměření strany je často směřováno na politicky až středové voličstvo.

Přestože posun od minulých cílů strany byl logický, neboť většina zmíněných podmínek pro její program byla splněna, stále je co si vzít z dob, kdy Kosina sám působil jako sociální demokrat. Dřívější zaměření bylo charakterizováno jasnou identitou, srozumitelným programem a důrazem na sociální jistoty – nevyhraněnost politiky i druhá zmíněná problematika přetrvávají, ba jejich význam narůstá dodnes. U dřívějšího systému si lze také snáze představit jistou ekonomickou odvahu a prosazování větších změn.

Nelze však spadnout do iluze, že v letech Kosinova politického působení sociální demokracie projevovala ideální obrázek. Jak demonstruje tato práce, i tehdejší vztahy mezi jednotlivými politiky často byly vyhrocené. Dnes už mezi zavrženíhodné myšlenky patří i dřívější snaha o plošné znárodňování jako univerzálního řešení, či ignorování globalizace a technologických změn. Přesto v minulosti převažovala jakási víra ve větší, až nadnárodní ideu. Na druhou stranu, ta je dnes už poměrně obtížně představitelná.

Tím nejvýznamnějším, co nám však může odkaz Josefa Kosiny poskytnout, je samotná doba, v níž žil, její dopad na život jednotlivce a jeho svědectví. První světová válka, první a druhá republika, Mnichov, Protektorát (respektive pro Kosinu exil), poválečná situace, hospodářská krize, Únor 1948, padesátá léta, studená válka, Pražské jaro, normalizace a celkově totalitní režimy – to vše se projevilo v jediném, dvaasedmdesát let dlouhém životě.

Pakliže, jak píše Kosina, na rčení „Historia magistra vitae“ je tedy něco pravdy, zmíněné události nejenže nesmí být zapomenuty, nýbrž naopak připomínány a osvětlovány. V dnešní dynamicky se rozvíjející

společnosti, v níž denně čelíme dezinformacím a nepravdivým či nepodloženým zprávám, je o to důležitější tuto historii připomínat. Na příkladu Kosiny se jedná o jedinečnou možnost, vzhledem k tomu, do kolika oblastí zasáhl a kolika událostmi byl sám zasažen.

Jeho kritické vnímání rozpadu Rakouska-Uherska, úcta k první republice, nenávist Mnichova, označení Února 1948 katastrofou – už jen tento prostý výčet zabarvených označení svědčí o důležitosti jednotlivých epoch a událostí na jeho život. O nic menší vliv neměla na Kosinu Státní bezpečnost, pro niž byl vlastizrádcem, válečným štváčem a imperialistickým agentem. Jeho rodina byla pronásledována a hlídána po celý svůj život jen proto, že on sám se snažil „bojovat za správnou věc". Přesto v tehdejší době, díky komunistické propagandě (a dříve té nacistické), uvěřila většina lidí v pravdivost těchto informací.

Nelze také zapomínat na okolnost, že mnozí pamětníci těchto dob stále žijí a jsou očitými svědky mnohých událostí a dějinných zvratů (!!!), byť ne pravděpodobně tolika, jako byl Josef Kosina. Proto je nesmírně důležité vracet se v historii nazpět pro potřebné poučení, umět se správně informovat, ověřovat dostupné zdroje a toto vše dohromady užívat, jak v závěru jednoho ze svých projevů vyjadřuje Kosina, k blahobytu obyčejných mužů a žen, k blahobytu všech národů, k blahobytu všeho lidstva.

Odkaz Josefa Kosiny spočívá v důležitosti jeho přesvědčení o správnosti vlastní rezistence, potřebě nezávislosti médií, snaze o lidskou jednotu, ve víře v lidskou součinnost a v neúnavném boji proti nesvobodě.

10 Slogan Volá Londýn

10.1 Význam vysílání Volá Londýn

Den 6. září 1939. Jen nedlouho poté, co Josef Kosina na několik následujících let opustil svou zemi, Československo. Právě v tento den měl zmíněný exulant pronést řeč, jejíž úvodní slogan „Volá Londýn“ později vešel v povědomí milionů lidí. Nejen proto si zaslouží své vlastní místo v této práci.

Protože československé vysílání BBC začalo oficiálně až dva dny po projevu sociálního demokrata v rozhlase, 6. září muselo dojít k vměstnání „českého okénka“ do vysílání německého. V zastoupení Britů tehdy oslovil Josef Kosina ve své řeči Prahu, Bratislavu a veškerý pracující lid v Československu. Sdělil, že v Británii si nejen labouristé uvědomují utrpení Čechoslováků a že jejich tragédie otevřela světu oči. Vyzval své spoluobčany k věrnému setrvání při odkazu Tomáše Masaryka a Edvarda Beneše, neboť hodina jejich svobody se blíží. Na závěr prohlásil osvobození utištěného národa za nutnost a poslal československému národu bratrský pozdrav.[1437]

Prvotní spojení s Československem v jazyce jeho lidu bylo pouze předzvěstí. Koncem války se vysílalo do Protektorátu i několik relací denně. Všechny uváděla dvě slova: „Volá Londýn“ a brzy se k nim připojila i ikonická znělka. Obojí se stalo symbolem jistoty, nezlomnosti a naděje pro všechny posluchače. Těm rozhodně nebylo přáno, neboť od jisté doby se poslech rozhlasu trestal dokonce smrtí. Na každém rádiovém přijímači již v obchodě stála cedulka varující před touto skutečností.

[1437] SSEES Archives, Kosina Collection, Vzpomínky z druhé světové války, s.58–59

Přesto se tajně a ve skrytu vydávali mnozí tomuto riziku a „Londýn" byl hojně a v dobré kvalitě poslouchán.

Celkový význam vysílání byl mimořádný. Jednalo se o ujištění a potvrzení téměř záhy po vypuknutí druhé světové války, že „Československo nebylo zapomenuto". Jeho síla spočívala ve vytváření vztahu mezi dvěma prostory: exilem a domovem, svobodou a okupací. Jednalo se o symbol spojení zahraničí a odboje, který zároveň přinášel důvěryhodné informace a posluchači věděli, že se na něj mohou, oproti nacistické agitační propagandě, bezvýhradně spolehnout. Byl pro ně morální a psychologickou podporou, povznesenou pak na nejvyšší úroveň tím, že vysílání probíhalo v češtině. V širším kontextu lze chápat frázi „Volá Londýn" a to, co přicházelo po ní, jako udržování víry v národní identitu a legitimitu, jež byly během druhé světové války ohroženy.

Toto všechno symbolizovala dvě slova, znělka a následné zpravodajství pro občany Protektorátu, později v přeneseném významu za totality. Nutno se však ještě stručně vyjádřit k významu a důsledkům samotného vysílání pro jejího autora.

Josef Kosina ve svých memoárech popisuje, že dne 6. září večer vstupoval do budovy rozhlasu s pochopitelným vzrušením. Jednalo se, bez nadsázky, o historický okamžik. Sám píše, že měl promluvit první česká slova povzbuzení z Londýna, na která „naši lidé" dychtivě čekali. Rozhodl se začít slovy „Volá Londýn". Jak sám dodává, tuto frázi později slýchaly miliony československých posluchačů denně.[1438]

Dvě slůvka, zvolená improvizačně a dle citu, ve spojitosti s tím, že je jako první mohl v rozhlase pronést, Kosinu okamžitě „proslavily". Nejen v instituci BBC zůstal už navždy tím, kdo se po vypuknutí války jako první

[1438] SSEES Archives, Kosina Collection, Vzpomínky z druhé světové války, s. 58–59.

spojil s Československem. Byl chápán jako jakási ikona, až „legenda“, minimálně v očích nově příchozích zaměstnanců, jak naznačuje Zuzana Fried-Preissová ve svých vzpomínkách[1439] i Milan Kocourek ve své publikaci.[1440] Zřejmě i toto označení napomohlo Kosinovi k udržení se, navzdory náročné osobnosti, v BBC po tak dlouhou dobu.

Důkazem opravdu celoživotní hlasatelovy „slávy“ vycházející z jeho zářijového prohlášení je i reportáž z roku 1982, připomínající padesátileté výročí celkového zahájení zahraničního vysílání BBC, kterou sestavil jeho kolega Zdeněk Mastník. Je zde zahrnutá vzpomínka Josefa Kosiny, který ještě před svou smrtí v roce 1977 poskytl rozhovor, kde popisuje ikonické vysílání. Jedná se prakticky o totožný obsah, jenž popsal Kosina sám ve memoárech. Dokazuje však dalekosáhlý dopad jeho slov „Volá Londýn“, která ještě v době jeho úmrtí uváděla všechny československé relace.[1441]

Pro Josefa Kosinu nebyl slogan „Volá Londýn“ pouze profesionální signatura, ale i projev osobního a politického sebeurčení. Představoval vstup do role prostředníka mezi exilem a okupovanou vlastí, navazoval vztah s riskujícími posluchači, byl psychologickou podporou pro „hlasatele i jeho lid“ a v neposlední řadě projevem Kosinovy osobní účasti v odboji a prostředek k posílení této identity.

[1439] FRIED-PREISSOVÁ, *Na vlnách BBC a Svobodné Evropy*, s. 115.
[1440] KOCOUREK, *Volá Londýn*, s. 90.
[1441] BBC Archives. *50 Years of the External Service of the BBC*. 1982. Audio recording. Reference CZECD058-01. Voices: Kosina, Papirnik, Vacek, Churchill; participants: Mastnik, Loesch, Brusak, Z. Lederer. Duration 23 min 35 s. Za poskytnutí nahrávky děkuji pracovníkům archivu BBC, dále pak jmenovitě pánům Joe Schultzovi a Paulu Wilsonovi za zprostředkovanou komunikaci.

10.2 Význam dnes

Z dnešního pohledu se „Volá Londýn“ dá vnímat jako mnohem více než jen jako historická úvodní formule reprezentující vysílání BBC. Již tehdy šlo však o komunikační gesto s obrovskou symbolickou silou, později z něj navíc vznikl kulturní znak, který přesáhl původní význam. Z dnešního pohledu se jedná o obdivuhodné obsažení celé geopolitické situace do dvou slov. „Londýn“ symbolizuje nejen město, ale i znak bezpečí, spojenecké moci, exilové politiky a naděje na budoucnost po válce. Sloveso „volá“ prostřednictvím personifikace proměňuje Londýn v subjekt, hlas, který oslovuje okupovanou společnost. Formule je zároveň otevřená – neříká, *co* Londýn sděluje, jen vytváří očekávání. Jedná se o velmi účinný způsob navázání kontaktu: nejprve přivolání někým (Londýnem), koho respektujeme, obdivujeme a upínáme se k němu, pak až samotné sdělení. Nejde pak ani pouze o samotné sdělení, ale o akt, který samotným vyslovením ustavuje komunikační vztah.[1442]

Dnes lze vnímat frázi i jako zkratku pro celý politický exil. Ten vždy mluvil „odjinud“ a zároveň si nárokoval právo mluvit „za nás“. Tohle napětí je ve „Volá Londýn“ obsaženo právě v daných dvou slovech: „Londýn“ je venku, ale „volá“ dovnitř. I proto mohla formule fungovat dále po válce jako zástupce exilového hlasu obecně.

Z pohledu posluchačů lze zmíněnou frázi chápat také jako rituál. Opakovaná formule pomáhala udržet „představovanou komunitu“ posluchačů – lidí, kteří se vzájemně neznají, ale vědí, že naslouchají témuž hlasu a sdílí stejný mediální zážitek.[1443] O to důležitější byla tato

[1442] AUSTIN, John L. *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 1962, s. 12.
[1443] ANDERSON, Benedict. *Imagined Communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso, 1983, s. 5–6.

soudržnost v okupované společnosti, kde veřejný prostor byl rozbitý a kontrolovaný.

Jako značka je „Volá Londýn“ z dnešního pohledu téměř učebnicově silná. Je krátká, snadno zapamatovatelná, prostorově konkrétní a opakovatelná. Zároveň její síla vychází z bohatého kontextu. Výborně vzbuzovala důvěru, která ve stejné míře působila jako protizbraň a štěpící prvek nacistické propagandy.

Pakliže měla formule sloužit pouze jako úvod vysílání BBC, případně dobový symbol, spějící postupně ke svému zániku, nestalo se tak. Posloužila jako titul několika knih, což s ohledem na výše uvedené důvody není náhoda. Titul potřebuje obsahovost, zapamatovatelnost a citovou i historickou rezonanci. „Volá Londýn“ to zahrnuje všechno. Proto frázi převzal Jan Masaryk, který ní označoval soubor válečných rozhlasových promluv. Pavel Tigrid pod ni shrnul své zážitky z londýnského BBC. V roce 2013 si stejný název pro publikaci zvolil i Milan Kocourek, který ním označil celkovou historii českého a slovenského vysílání BBC. Mohli bychom pokračovat dále. Samotná opakovatelnost názvu ukazuje, že slogan přestal být pouze větou, ale stal se kulturní matricí.

Dobře se zde dá uplatnit i koncept „místa paměti“, jak jej formuluje Pierre Nora, tedy symbolický uzel, v němž se koncentruje a uchovává kolektivní paměť ve chvíli, kdy přirozené prostředí paměti mizí.[1444] „Volá Londýn“ není místo v geografickém smyslu, ale funguje jako místo paměti v symbolickém smyslu. Uchovává různé vrstvy české historické zkušenosti: Mnichov, okupaci, exil, Beneše, Masaryka, BBC, odboj, pravdomluvnost, naději, ale i nebezpečí spojené s poslechem. Právě v tom je jeho dnešní síla. Lidé si nepamatují přesnou historii československého

[1444] NORA, Pierre. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. Representations, 1989, č. 26, s. 12.

vysílání BBC, ale formule „Volá Londýn“ vyvolává jakýsi příběh, který funguje podobně jako jiné zkratkovité paměťové značky: „Mnichov“, „heydrichiáda“, „osmašedesátý“ apod. Fakt, že se k ní opakovaně vracejí knihy, média a výroční připomínky, ukazuje, že stále funguje jako aktivní paměťový spínač.

Dnes už většina veřejnosti vnímá „Volá Londýn“ spíše jako kulturní echo než jako běžně užívané historické heslo. V podvědomí současné společnosti je tedy slogan méně spojen se svým autorem Josefem Kosinou jako konkrétním hlasatelem, ale více s celým abstraktním polem Londýna, svobody, vytrvání, exilu, případně BBC či Masaryka.

Nutno však zohlednit i pohled vlastní národní idealizace skrze daný symbol. Kolektivní paměť je selektivní a normativní a jako taková má tendenci vybírat si z minulosti momenty „morální čistoty“ a zpětně rozlišovat vzpomínky na „dobré“ a „špatné“. „Volá Londýn“ zpětně působí jako vyjádření BBC, exilu, odvahy posluchačů, pravdy a naděje. Samozřejmě vše jmenované má opodstatněný důvod, ale zároveň nelze zapomínat i na druhou stránku věci, kterou s sebou formule přinášela: vnitřní napětí exilu, tísnivou atmosféru v Protektorátu, nebezpečí spojené s poslechem, strach a nejistotu ohledně budoucnosti. Z dnešního pohledu je třeba tak brát formuli zároveň jako historickou zkušenost, z níž se později vyvinul paměťový symbol.

I dnes je proto vhodné rozlišovat tři úrovně. První z nich je samotný slogan v kontextu války a v době svého vzniku, kdy se jednalo o vyjádření identity vysílání, ustavení komunikace mezi Londýnem a Protektorátem a samotný úvod rozhlasového sdělení. Druhou úrovní je dobové vnímání posluchačů. Pro ně se jednalo o již zmíněný rituál, „emoční kotvu“ vlastního zastoupení v zahraničí a morální signál. Za třetí přichází už situace poválečná, respektive dnešní, kdy už „Volá Londýn“ neplní dřívější

praktickou funkci, ale stává se symbolem celkově exilu, pravdivého hlasu, spojení a odboje.

Závěr

Cílem této práce bylo podchycení a shrnutí činnosti Josefa Kosiny od narození až po jeho úmrtí. Jednalo se o všeobecné zaměření, co se týče oblastí, do nichž zasahoval i jeho názorů, postojů a osobnosti. Výsledkem práce měla být ucelená rekonstrukce jeho života, s podrobnějším přihlédnutím k tomu profesnímu.

Hlavní cíl diplomové práce byl splněn, neboť život Josefa Kosiny v ní je chronologicky i tematicky popsán, rozebrán a interpretován. Přiblíženy jsou postupně jeho jednotlivé funkce a zaměstnání, politické, profesní i rodinné vztahy. V závěru práce došlo k sestavení medailonu popisované osobnosti prostřednictvím shrnutí všech zjištění. Těch bylo dosaženo především studiem primárních pramenů v různých archivních institucích České republiky, Anglie a dálkově Švýcarska. Doplnění a ověření došly tyto materiály ze strany dostupné sekundární literatury.

Mezi klíčové výsledky této diplomové práce patří především odhalení role Josefa Kosiny, kterou měl v mnohých odvětvích československého exilu v průběhu války i po ní. Dochází k zasazení získaných poznatků o Kosinovi do kontextu, z čehož vyplývají jeho vztahy s jednotlivými osobnostmi. Na základě Kosinových elaborátů je představen jeho politický názor a způsob myšlení. Z dostupných reportů BBC, korespondence, zahrnutí v sekundární literatuře ze strany současníků nebo pozdějších interpretací je sestavena jeho osobnost tak, jak doposud nebyla známá. V návaznosti na několikeré zpracování případu Josefa Potočka dochází v této práci k objasnění role, kterou Josef Kosina v celé kauze sehrál. Shrnut je jeho celkový význam a odkaz, stejně tak jako důležitost samotného hlášení „Volá Londýn“. Zohlednění dochází v průběhu práce

i dopad jeho činnosti na vlastní soukromou osobu a na jeho rodinu, o který se zasloužilo zejména gestapo a Státní bezpečnosti.

Přínos této práce v teoretické rovině lze hledat především v tom, že zpracovává další díl skládačky československého exilu za druhé světové války. Dále doplňuje obrázek o sociální demokracii, odborech a jejich mezinárodním působení. Přináší také nový pohled na interní fungování struktury britského rozhlasu BBC a různých sdružení, v nichž Josef Kosina působil. V neposlední řadě zpřesňuje dosavadní poznatky o osobách v práci zahrnutých, ať se z těch nejznámějších jedná například o Edvarda Beneše, Jana Masaryka nebo Clementa Attleeho.

Praktický význam diplomové práce se nachází především v jejím možném využití ve výuce dějepisu nebo občanské výchovy. Nabízí ilustraci významných událostí československých i světových dějin na příkladu jedince, jejich svědka.

Omezení tohoto elaborátu je v nedostatku zdrojů, respektive časté nemožnosti jejich ověření. K osobě Josefa Kosiny dosud nebyla vypracována žádná monografie, pouze je o něm zmínkami referováno v pracích týkajících se BBC, československých sociálních demokratů, Státní bezpečností uvězněných a pronásledovaných osob či CIO. Naprostá většina informací o Kosinově životě pochází z jeho vlastních memoárů, tudíž je nutné k tomuto zdroji přistupovat nanejvýš kriticky a jednotlivá fakta pokud možno ověřovat. Přestože byl novinářsky, redaktorsky, přednáškově i rozhlasově velmi aktivní, nedochovala se žádná známá ucelená sbírka záznamů či dokládajících prvků těchto činností.

Nabízí se zde možnosti pro další výzkum a navázání na tuto práci. Erica Harrison odkazuje na stovky vinylových disků s nezpracovanými nahrávkami v Archivu Českého rozhlasu, které mají obsahovat vysílání

v češtině i v angličtině. Zmiňuje taktéž nekatalogizované a nedigitalizované přepisy nejen vládních vysílání v archivech BBC.

Přichází v úvahu i podrobný rozbor Kosinových hlášení, proslovů, článků i samotných děl *Vzpomínky z druhé světové války* a trojdílného svazku *Československo – jeho vzestup a jeho pád*. Nabízí se analýza historická, stylistická, literární, psychologická či kontextová.

V neposlední řadě lze zmínit i možnost na navázání na tuto práci z dalších hledisek, kdy například v The National Archives v Kew se nachází četné materiály k BBC, případně pokračovat ve studiu Kosinovy mezinárodní odborové činnosti návštěvou sídla ILO v Ženevě, kde má organizace archiv s dostupnými materiály.

Použité zdroje

Archivní prameny

ABS. Fond Hlavní správa rozvědky SNB (I. S). Reg. č. 89999 I. S.

ABS. Fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky). Reg. č. 10097/421 I. S.

ABS. Fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky). Reg. č. 10102 I. S.

ABS. Fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky). Reg. č. 20544 I. S.

ABS. Fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky). Reg. č. 41463/023 I. S.

ABS. Fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky). Reg. č. 41463 I. S.

ABS. Fond Hlavní správa Veřejné bezpečnosti. Sign. H-1-4. Inv. j. 426.

ABS. Fond Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (302). Sign. 302-1-34.

ABS. Fond Kabinet státobezpečnostních materiálů. Sign. 323-2-3.

ABS. Fond Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem ministerstva vnitra (Z). Sign. Z-6-295.

ABS. Fond Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem ministerstva vnitra (Z). Sign Z-6-367.

ABS. Fond Ministerstvo zahraničních věcí, II. a III. sekce (233). Sign. 233-3-4.

ABS. Fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra. Sign. A 2/1. Inv. j. 1012.

ABS. Fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra. Sign. A 2/1. Inv. j. 493.

ABS. Fond Studijní ústav Ministerstva vnitra. Sign. A 1. Inv. j. 94.

ABS. Fond Ústředna Státní bezpečnosti Praha (305). Sign. 305-619-1.

ABS. Fond Ústředna Státní bezpečnosti Praha (305). Sign. 305-867-1.

ABS. Fond Vyšetřovací a rehabilitační spisy. Sign. R-198 BN.

ABS. Fond Vyšetřovací a rehabilitační spisy. Sign. ZV-108 MV.

ABS. Fond Vyšetřovací a rehabilitační spisy. Sign. ZV-127 MV.

ABS. Historický fond Státní bezpečnosti (H). Sign. H-236.

ABS. Historický fond Státní bezpečnosti (H). Sign. H-244.

ABS. Historický fond Státní bezpečnosti (H). Sign. H-257.

Archiv Českého rozhlasu. Fond Československý rozhlas. Materiál LN Z 1940. B.B.C. – Czechoslovak Programme. Karton 2 (03. 10. 1940 – 09. 11. 1940). Relace 40–105, 357, 421.

Archiv Českého rozhlasu. Fond Československý rozhlas. Materiál LN Z 1941. B.B.C. – Czechoslovak Programme. Karton 6 (01. 04. 1941 – 31. 05. 1941). Relace 427–558.

BBC Archives. *50 Years of the External Service of the BBC*. 1982. Audio recording. Reference CZECD058-01. Voices: Kosina, Papirnik, Vacek, Churchill; participants: Mastnik, Loesch, Brusak, Z. Lederer. Duration 23 min 35 s.

Bodleian Archives & Manuscripts, Oxford. Memorandum by J. Kosina of the Overseas Service of the B.B.C. on 'A Policy for Central Europe', with related correspondence, 1949. MS. Attlee dep. 77.

BOUZA, Erik. *Kronika města*. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION ARCHIVES (ILO), Ženeva. 1944, ILC 26th Session, Philadelphia – Czechoslovak delegation (J. Kosina (W), R. Morawets (E), V. Hyka (G), E. Schoenbaum (G)). Poskytnuto archivem ILO.

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION ARCHIVES (ILO), Ženeva. 1944, ILC 26th Session, Philadelphia – Czechoslovak delegation. Poskytnuto archivem ILO.

Josef Kosina. Opočno. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

Kniha pamětní města Opočna, LP 1837. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

Marriage index, England, April–June 1971, Entry for Josef and M. J. Kosina (Hammersmith), vol. 5b, p. 1552. Uloženo v: General Register Office, dostupné prostřednictvím Ancestry.

Marriage index, England, January–March 1952, Entry for Jan J. Kosina and Musaphia (Hackney), vol. 5c, p. 1727. Uloženo v: General Register Office, dostupné prostřednictvím Ancestry.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR. Fond Beneš Edvard (EB). Karton EB II – 383. Inv. č. 2429. Sign. V/Kosina J. 364.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR. Fond Beneš Edvard (EB). Karton EB II – 428. Inv. č. 3369. Sign. XIV/46.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR. Fond Beneš Edvard (EB). Karton EB II – 435. Inv. č. 3540. Sign. XVII/10/8.

Národní archiv. Fond Archiv Huberta Ripky. Karton 1. Sign. 1-1/13.

Národní archiv. Fond Archiv Huberta Ripky. Karton 8. Sign. 1-1/57.

Národní archiv. Fond Archiv Huberta Ripky. Karton 104. Sign. 1-5/19/2.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 48. Sign. 11-17/18.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 57. Sign. 11-23/2.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 57. Sign. 11-23/3.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 57. Sign. 11-23/6.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 59. Sign. 11-38/1.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 61. Sign. 11-40/3.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 62. Sign. 11-50/1.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 62. Sign. 11-50/2.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 62. Sign. 11-50/3.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 62. Sign. 11-51/1.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 62. Sign. 1-54.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 75. Sign. 11-117/1.

Národní archiv. Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn. Karton 75. Sign. 11-117/15.

Národní archiv. Fond Patzak Václav. Sign. 5-1/2/3.

Národní archiv. Fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva. Sign. Kosina Josef.

Národní archiv. Fond Smutný Jaromír, Dr. Karton 9. Sign. 12-1/5/6.

Osobní archiv Marie Šimkové, roz. Kosinové (v osobním držení jmenované).

Osobní archiv Pavla Kosiny (v osobním držení jmenovaného).

Passenger list, S.S. Scythia, New York – Liverpool, 14. 7. 1944, for Josef Kosina. Uloženo v: TNA, dostupné prostřednictvím Ancestry.

RATHOUSKÝ, Václav. *Kartotéka ke kronice města Opočna, 1. 6. 1942*. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

RATHOUSKÝ, Václav. *Kartotéka ke kronice města Opočna, 1924*. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

RATHOUSKÝ, Václav. *Kartotéka ke kronice města Opočna, 3. 7. 1942*. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

Sbor dobrovolných hasičů v Opočně 1876–1996. Opočno, 1996. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

SSEES Archives, Kosina Collection. *Czechoslovakia – her rise and her fall I.*

SSEES Archives, Kosina Collection. *Czechoslovakia – her rise and her fall II.*

SSEES Archives, Kosina Collection. *Czechoslovakia – her rise and her fall III.*

SSEES Archives, Kosina Collection. *Vzpomínky z druhé světové války*.

Stavební a umělé zámečnictví: Josef Kosina, Opočno (vizitka). Opočno. Uloženo v: Archiv Letopisecké komise Opočno.

The National Archives. FO 1110/1000.

The National Archives. FO 1110/1271.

The National Archives. FO 1110/1366.

The National Archives. FO 1110/476.

The National Archives. FO 1110/561.

The National Archives. FO 1110/659.

The National Archives. FO 371/65830.

The National Archives. FO 953/218.

The National Archives. HO 334/389.

The National Archives. HO 405/27599/1.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. KVL. Kosina Josef, Kvalifikační listina, část I.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. KVL. Kosina Josef, Kvalifikační listina, část II.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. KVL. Kosina Josef, Vložka kvalifikační listiny.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. KVL. Kosina Josef, Výkaz o prospěchu frekventantů školy pro výchovu důstojníků hosp.-správní služby v záloze.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. KVL. Kosina Josef. Výkaz o prospěchu – zkouška na důstojníka v záloze.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. SB. 24. Dobrovolnická přihláška – zrušení. Č. j. 764/voj. 1940.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. SB. 24. Josef Kosina.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. SB. 24. Josef Kosina – exitpermit. Č. j. 13249-III/1. odbor.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. SB. 24. Kosina Josef, Prohlášení, Dotazník B.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. SB. 24. Kosina, Politické veřejné debaty – nepřístojnosti.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. SB. 24. Prohlášení. Č. j. 764/voj. 1940.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. SB. 24. Zápis o schůzi Kettering Council of Labour.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv. SB. 24. Zpráva Ministerstvu národní obrany.

Edice pramenů

BARKER, Elisabeth. *Interview with Elisabeth Barker* [transcript]. Interview by Leonard Miall. In: *The Oral History of the BBC* [online]. London: BBC, 9 May 1983 [cit. 6. 1. 2026]. Dostupné z: https://connectedhistoriesofthebbc.org/data/main/ElisabethBarker/interview1/LR000355Transcripts1.pdf

BENEŠ, Edvard. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003.

ČECHUROVÁ, Jana; ČECHURA, Jaroslav; KUKLÍK, Jan a NĚMEČEK, Jan (eds.). *Válečné deníky Jana Opočenského*. Praha: Karolinum, 2001.

ČERVINKOVÁ, Milada a OTÁHALOVÁ, Libuše. *Dokumenty z historie československé politiky 1939–1943*. Díl I: vztahy mezinárodní diplomacie k politice československé emigrace na západě. Praha: Academia, 1966.

DRTINA, Prokop. *Československo můj osud: kniha života českého demokrata 20. století. Svazek první, kniha 2: Emigrací k vítězství*. Praha: Melantrich, 1991.

FROLÍK, Josef. *Špión vypovídá*. Praha: Orbis, 1990.

HÁJEK, Jiří; JANOUCH, František a VACHULOVÁ, Klára. *Paměti*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997.

HRONEK, Jiří. *Československý rozhlas v Londýně za války*. In: FUKSÍK, Mansvelt (ed.). *Kapitoly z dějin Čs. rozhlasu. Č. 2*. Praha: Československý rozhlas, 1964.

KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Ed. Petr Kopal. Praha: Paseka, 2005.

LANGER, František. *Korespondence. Díl 1: A–K*. Ed. Marta Dandová. Praha: Akropolis, 2006.

LOCKHART, Robert H. B. *Přichází zúčtování*. Přel. Petr Honzík. Krnov: Vladimír Kořínek, 2004.

MASARYK, Jan. *Volá Londýn*. Praha: Levné knihy KMa, 2000.

NĚMEČEK, Jan et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 1*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2008.

NĚMEČEK, Jan et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 2*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2011.

NĚMEČEK, Jan et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 4, část 1*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2014.

NĚMEČEK, Jan et al. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně. Svazek 4, část 2*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2015.

POLÁK, Erik (ed.). *Živá minulost, úspěšný dnešek: XXIV. obnovovací sjezd Československé sociální demokracie, Praha 24.–25. března 1990*. Praha: Právo lidu, 1990.

RATLEDGE, Alfred (ed.). *Souvenir of the Seventieth Trades Union Congress Held at Blackpool, 5th to 10th September, 1938*. Blackpool: The Council, 1938.

TIGRID, Pavel. *Volá Londýn: ze zákulisí československého vysílání z Londýna*. Ed. Prokop Tomek. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017.

Tištěné prameny

ALBRIGHTOVÁ, Madeleine. *Pražská zima: osobní příběh o paměti, Československu a válce (1937–1948)*. Praha: Argo, 2012.

BENEŠ, Edvard. *Paměti: od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. Praha: Orbis, 1948.

BENEŠ, Edvard. *Šest let v exilu a druhé světové války*. Praha: Orbis, 1946.

Big demonstration in London: Peace campaign protest against „proposals". The Advertiser. [online] Adelaide, 24. září 1938, s. 24 [cit. 25. 8. 2025]. Dostupné z: https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/35616926?browse=ndp%3Abrowse%2Ftitle%2FA%2Ftitle%2F44%2F1938%2F09%2F24%2Fpage%2F2603205%2Farticle%2F35616926

Czech refugee blames German mentality. Leicester Mercury. Leicester, 21. září 1942, s. 7.

Československý rozhlas BBC z Londýna. Čechoslovák. 15. listopadu 1940, roč. 2, č. 46, s. 8.

Delegace čs. soc. dem. odletěla na mezinár. socialistickou konferenci. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 5. června 1947, roč. 3, č. 130, s. 1.

DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: NPL, 1963.

DRTINA, Prokop. *Plnoprávní občané Československé republiky!*. Čechoslovák v Anglii, 26. 7. 1940, roč. II, č. 30, s. 7–8.

FRIED-PREISSOVÁ, Zuzana. *Na vlnách BBC a Svobodné Evropy: vzpomínky exilové redaktorky*. Praha: Prostor, 2013.

GOODRICH, Carter. *International Labor Conference of 1944*. Monthly Labor Review, 1944, roč. 58, č. 3, s. 490–499.

HEWES, Amy. *The Conference at Work*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1933, roč. 166, č. 1, s. 86–94.

HOLUB, Václav. *Vítězství a prohry: život na pozadí 20. století*. Vimperk: vlastním nákladem, 1997.

HOSTOVSKÁ, Olga et al. *Vzpomínky na Opočno*. Opočno: Občanské sdružení ABAKUS, [2014].

HRONEK, Jiří. *Od porážky k vítězství: český novinář v emigraci. Část 2*. Praha: Práce, 1947.

INTERNATIONAL CONFEDERATION OF FREE TRADE UNIONS. *The Czechoslovak Trade Unions 1870–1970: The Prague Spring, Occupation and "Normalisation", The Aftermath*. Brussels: International Confederation of Free Trade Unions, 1970, s. 10.

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the 94th session of the Governing Body* [online]. 1945 [cit. 7. 12. 2025]. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1945-94).pdf

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the 95th session of the Governing Body* [online]. 1945 [cit. 2. 1. 2026]. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1945-95).pdf

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the 96th session of the Governing Body* [online]. 1945 [cit. 21. 1. 2026]. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1945-96).pdf

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the 97th session of the Governing Body* [online]. 1945 [cit. 27. 1. 2026]. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1945-97).pdf

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Minutes of the Ninety-first session of the Governing Body* [online]. 1943 [cit. 28. 3. 2026]. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09601/09601(1943-91).pdf

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Record of proceedings: Conference of the International Labour Organisation, New York and Washington, D.C., 1941* [online]. 1941 [cit. 12. 11. 2025]. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09616/09616%281941%29.pdf

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Record of Proceedings: International Labour Conference, 26th Session, Philadelphia, 1944* [online]. 1944 [cit. 12. 2. 2026]. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09616/09616%281944-26%29.pdf

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Record of Proceedings: International Labour Conference, 29th Session, Montreal, 1946* [online]. 1946

[cit. 4. 12. 2025]. Dostupné z: http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09616/09616%281946-29%29.pdf

JELÍNEK, Ivan. *Jablko se kouše*. Praha: Torst, 1994.

JOHNSON, Ethel M. *The International Labor Conference of 1941*. World Affairs, 1941, roč. 104, č. 4, s. 210–211.

Josef Kosina k dělníkům a odborářům (BBC), 15. listopadu 1956, 21.15 hod. [online]. 1956 [cit. 24. 8. 2025]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20251118221220/https://www.minulost.cz/pdf/rfe-1956/rfe-mlr-nov-31.pdf

Josef Kosina k dělníkům a odborářům (BBC), 8. listopadu 1956, 21.15 hod. [online]. 1956 [cit. 10. 8. 2025]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20251118214657/https://www.minulost.cz/pdf/rfe-1956/rfe-mlr-nov-18.pdf

Krajský sjezd – dokument rozmachu strany. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 3. června 1947, roč. 3, č. 128, s. 3.

KROFTA, Kamil. *Malé dějiny československé*. Praha: Orbis, 1947.

KŘEPELKA, Karel. *Dr. Bohuslav Ečer, bojovník za právo a spravedlnost*. V Brně: Zář, 1946.

KUCHYŇKA, Zdeněk. *O cestě Josefa Kosiny z Kladna do BBC: za války i po roce 1948 to bylo téměř stejné*. Kladenské listy [bez bližšího určení], s. 3.

LAŠTOVIČKA, Bohuslav. *V Londýně za války: zápasy o novou ČSR 1939–1945*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961.

LOCKHART, Robert H. B. *The Diaries of Sir Robert Bruce Lockhart: 1939–1965*. London: Macmillan, 1973.

Luncheon: The Prime Minister. The Daily Telegraph & Morning Post. London, 8. května 1947, s. 4.

McMaster University Library. *World War, 1939–1945, Propaganda Collection: Air Dropped and Shelled Leaflets and Periodicals*. Series 1: Air Dropped Leaflets. Box 1: 0001–0489 [online]. [cit. 30. 1. 2026]. Dostupné z: https://library.mcmaster.ca/sites/default/files/uploaded_files/ww2airdrop1.pdf

-NEP-. *Špionážní skupina britské rozvědky zneškodněna: rozsudek smrti dvěma zrádcům vlasti*. Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 17. ledna 1957, roč. 37, č. 17, s. 1–2.

NEPRAŠ, Vladimír. *Zrádci (dokončení).* Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 15. dubna 1958, roč. 38, č. 104, s. 2.

NEPRAŠ, Vladimír. *Zrádci (pokračování)*. Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 14. dubna 1958, roč. 38, č. 103, s. 2.

NEPRAŠ, Vladimír. *Zrádci*. Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 13. dubna 1958, roč. 38, č. 102, s. 3.

News and notes: Acknowledgments. Leicester Mercury. Leicester, 19. září 1942, s. 4.

Odbočka Syndikátu československých novinářů. Čechoslovák. Londýn, 4. října 1940, roč. 2, č. 40, s. 2.

PACNER, Karel. *Lidé v mé paměti*. Praha: Academia, 2014.

PETRÁK, E. *Výročí, na které nikdy nezapomeneme: Mnichov – 30. září 1938…* Vítězná křídla: časopis československého vojenského letectva. Praha, 29. září 1955, roč. 3, č. 117, s. 4.

Pevně cestou socialismu. Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 24. října 1956, roč. 36, č. 297, s. 1.

Private announcements: Deaths. Daily Post (Liverpool). 3. prosince 1996, s. 10.

Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1953.

Projev předsedy vlády soudruha Viliama Širokého. Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha, 8. listopadu 1956, roč. 36, č. 312, s. 1–2.

Průběh včerejšího sjezdového setkání. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 1. června 1947, roč. 3, č. 127, s. 1.

Přednášková turné taj. Kosiny. Čechoslovák. Londýn, 28. října 1942, roč. 4, č. 43–44, s. 8.

Představenstvo naší strany proti neslušné volební agitaci. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 11. května 1946, roč. 2, č. 109, s. 4.

Referát Josefa Kosiny (BBC), 1. listopadu 1956, 21.00 hod. [online]. 1956 [cit. 6. 8. 2025]. Dostupné z: https://minulost-ustr.cluster.webgame.cz/pdf/rfe-1956/rfe-mlr-nov-02.pdf

Rozhlas. Pátek 20. února. Nový den: deník Československé sociálně demokratické strany dělnické. Plzeň, 19. února 1948, roč. 4, č. 42, s. 8.

SIMPSON, Smith. *International Labor Conference: Twenty-Sixth Session*. The American Journal of International Law, 1944, roč. 38, č. 4, s. 557–576.

SIMPSON, Smith. *The International Labor Conference*. The American Political Science Review, 1942, roč. 36, č. 1, s. 102–104.

STLOUKAL, Karel. *Svatý Václav a svatováclavská idea v našich dějinách*. 2. vyd. V Praze: Politický klub československé národní demokracie, 1929.

SULKOWSKI, Joseph. *The Competence of the International Labor Organization Under the United Nations System*. American Journal of International Law, 1951, roč. 45, č. 2, s. 286–313.

The Twenty-sixth Session of the International Labour Conference Philadelphia: April–May 1944 [online]. *International Labour Review*, July 1944, vol. L, no. 1, s. 1 [cit. 5. 4. 2026]. Dostupné z: https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09602/09602(1944-50-1)1-39.pdf

TRADES UNION CONGRESS. *Signed for the World Trade Union Conference by its Committee* [online]. London: Trades Union Congress, 1945 [cit. 9. 10. 2025]. Dostupné z: http://www.unionhistory.info/britainatwork/emuweb/objects/nofdigi/tuc/imagedisplay.php?irn=3000096

Warwick Digital Collections. Archives of the Trades Union Congress. *Spanish Rebellion: Fund 1938*. Document reference 292/946/30/8(xxi). *Report of Congress (extract)* [online]. Trades Union Congress [cit. 13. 3. 2026]. s. 373. Dostupné z: https://wdc.contentdm.oclc.org/digital/collection/scw/id/7709/rec/1

Warwick Digital Collections. Archives of the Trades Union Congress. *Spanish Rebellion: Fund 1938*. Document reference 292/946/30/8(xx). *Report of Congress (extract)* [online]. Trades Union Congress [cit. 13. 3. 2026]. s. 372. Dostupné z: https://wdc.contentdm.oclc.org/digital/collection/scw/id/7708/rec/1

WINTER, Gustav. *To není konec Francie*. London: Kruh přátel československé knihy péčí týdeníku Čechoslovák, 1941.

Zprávy (BBC), 25. října 1956, 21.00 hod. [online]. 1956 [cit. 12. 6. 2025]. Dostupné z: https://www.minulost.cz/pdf/rfe-1956/rfe-mlr-rij-11.pdf

Literatura

ANDĚL, Milan. *Prohibice v USA v letech 1920–1933*. Bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, 2018.

ANDERSON, Benedict. *Imagined Communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso, 1983.

ANEV, Petr. *Marný boj o zachování Agrární strany: působení Ladislava Feierabenda v zahraničním odboji (1940–1945)*. Paměť a dějiny, 2024, roč. 18, č. 4, s. 49–61.

ARTĚMOV, Vladimír a Vladimír SEMJONOV. *Na vlnách BBC: historie, aparát, metody rozhlasové propagandy*. Praha: Naše vojsko, 1985.

AUCKLAND, Reg. *First Leaflets*. The Aero Field, December 1977.

AUSTIN, John L. *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 1962.

BEW, John. *Citizen Clem: a biography of Attlee*. London: Riverrun, 2016.

BLÁHOVÁ, Marie; FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14*. Praha: Paseka, 2002.

BLÁHOVÁ, Marie; FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 15a*. Praha: Paseka, 2006.

BORÁK, Mečislav. *Spor o Těšínsko*. In: BAHLCKE, Joachim; GAWRECKI, Dan a KACZMAREK, Ryszard (eds.). *Geschichte Oberschlesiens: Politik,*

Wirtschaft und Kultur von den Anfängen bis zur Gegenwart. München: Oldenbourg; Berlin: De Gruyter, 2015, s. 631–638.

BROOKSHIRE, Jerry H. *The National Council of Labour, 1921–1946*. Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 1986, roč. 18, č. 1, s. 43–69.

BROŽ, Jan. *Václav Majer a sociálnědemokratická strana: osudy čelného představitele jednoho vnitrostranického proudu*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie, 2024.

CARBOL, Pavel. *Ústav dr. Edvarda Beneše v Londýně v letech 1950–1964 a jeho podíl na formování poúnorového exilu*. Disertační práce. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2013.

ČELOVSKÝ, Bořivoj a STRÁNSKÝ, Pavel. *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Politici bez moci: první léta exilové Rady svobodného Československa*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2000.

DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II: biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha: Academia, 2013.

DEJMEK, Jindřich. *Nenaplněné naděje: politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918–1938)*. Praha: Karolinum, 2003.

DRAŽAN, Radovan a JUZA, Josef. *Věznění, propuštění a osvobození občané okresu Rychnov nad Kněžnou: 1939–1945*. Rychnov nad Kněžnou: Státní oblastní archiv v Zámrsku, 2004.

DUFTY, Norman F. *Organizational Growth and Goal Structure: The Case of the ILO*. International Organization, 1972, roč. 26, č. 3, s. 479–498.

DVOŘÁKOVÁ, Anna. *Jan Masaryk jako rozhlasový komentátor ve válečném vysílání BBC*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2015.

DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Z letopisů třetího odboje: zpracováno podle dokumentů z Ústředního archivu Konfederace politických vězňů*. Praha: Hříbal, 1992.

ELLINGER, Jiří. *Neville Chamberlain: od usmiřování k válce. Britská zahraniční politika 1937–1940*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

FABER, David. *Mnichov: krize appeasementu 1938*. Praha: Academia, 2015.

FAJMON, Hynek; BALÍK, Stanislav a HLOUŠKOVÁ, Kateřina. *Dusivé objetí: historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

FORMÁNEK, Ivo. *Vojenské a politické souvislosti výstavby Maginotovy linie*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin, 2011.

GEBHART, Jan a KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004.

GHRIST, John Russell. *Valley Voices: a radio history*. Carpentersville, IL: John Russell Ghrist, 1996.

HAAS, Ernst B. *Beyond the Nation-State*. Stanford: Stanford University Press, 1964.

HÁLEK, Jan a MOSKOVIČ, Boris. *Fenomén Maffie: český (domácí) protirakouský odboj v proměnách 20. století*. Praha: Academia; Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2020.

HARRISON, Erica. *Suitcase of Soundscapes: the London Transcription Service and the Packaging of Wartime Sounds for the BBC's Global Radio Audience*. Historical Journal of Film, Radio and Television, 2024, roč. 44, č. 3, s. 469–483.

HOFFMANN, Roland J. *Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei nach der kommunistischen Machtergreifung vom Februar 1948 und die provisorische Aufnahme der Flüchtlinge in der amerikanischen Besatzungszone Deutschland*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996.

HORÁK, Pavel. *Bohumil Laušman: politický životopis: riskantní hry sociálně-demokratického lídra*. Praha: Mladá fronta, 2012.

HORÁK, Pavel. *Počátky sociálnědemokratického poúnorového exilu (1948–1953)*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 2014.

HORÁK, Pavel. *Republika v exilu: inscenování československé vlády v Londýně za druhé světové války*. Praha: Academia, 2015.

HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Karolinum, 2005.

HRDLIČKA, František. *Rozhlas v okupaci 1939–1945*. In: JEŠUTOVÁ, Eva et al. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 148–182.

HRUBÝ, Karel. *Léta mimo domov: k historii Československé sociální demokracie v exilu*. Praha: E. Grégr, [1996].

HUBENÝ, David. *Sjezd odborové skupiny československé ve Velké Británii v roce 1944*. Paginae Historiae, 2019, roč. 27, č. 1, s. 674–686.

CHADIMA, Jan. *Rozhlasové vysílání ze Sovětského svazu během druhé světové války*. Pražský historický sborník, 2020, roč. 48, č. 2, s. 68–80.

CHOLÍNSKÝ, Jan. *Český národní výbor v Londýně proti vládám československé Národní fronty (vybrané dokumenty z let 1945–1947)*. Securitas Imperii, 2018, roč. 32, č. 1, s. 288–358.

CHOLÍNSKÝ, Jan. *Studená válka mezi Východem a Západem*. Securitas Imperii, 2013, roč. 22, č. 1, s. 208–234.

JACKSON, Julian a HRBEK, Jaroslav. *Pád Francie: nacistická invaze 1940*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006.

JEŠUTOVÁ, Eva et al. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003.

JIRÁNEK, Tomáš. *Šéf štábu Obrany národa: neklidný život divizního generála Čeňka Kudláčka*. Praha: Academia, 2015.

JIRÁSEK, Zdeněk. *Československá poúnorová emigrace a počátky exilu*. Brno: Prius, 1999.

JOLL, James. *The Second International, 1889–1914*. London: Praeger, 1956.

JUZA, Josef. *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní úřad, 2001.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: doba tání 1953–1956*. Brno: Barrister & Principal, 2005.

KAPLAN, Karel. *Poúnorový exil 1948–1949*. Liberec: Dialog, 2007.

KAPLAN, Karel. *Sociální demokracie po únoru 1948*. Brno: Doplněk, 2011.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první: vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929).* 2., opr. vyd. Praha: Libri, 2003.

KOCIAN, Jiří et al. *Protektorát Čechy a Morava 1939–1945*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013.

KOCOUREK, Milan. *Volá Londýn: historie českého a slovenského vysílání BBC (1939–2006)*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2013.

KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938–1978)*. Praha: Paseka, 2000.

KOSATÍK, Pavel. *Tigrid, poprvé: průvodce osudem inteligentního muže ve dvacátém století*. Praha: Mladá fronta, 2013.

KOUTEK, Ondřej. *Zahraniční odboj na vlnách BBC: československé vysílání z Londýna 1939–1945*. Paměť a dějiny, 2014, roč. 8, č. 1, s. 30–44.

KOVÁŘ, Martin a SOUKUP, Jaromír. *The Origin and Nature of the British Welfare State in 1939–1951*. Acta Oeconomica Pragensia, 2007, roč. 15, č. 7, s. 257–271.

KRATOCHVIL, Jan. *Český a slovenský exil 20. století*. Díl 3. Brno: K 2001, 2003.

KUČERA, Rudolf. *Identity v českých zemích 19. a 20. století: hledání a proměny*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012.

KUDRNA, Ladislav. *We Fight to Rebuild: podíl letců na uznání exilové vlády*. Paměť a dějiny, 2014, roč. 8, č. 2, s. 7–15.

KUKLÍK, Jan a ČECHUROVÁ, Jana. *The Czech Refugee Trust Fund and Czechoslovak Émigrés: Part One, Its Genesis and Funding*. Soudobé dějiny, 2007, roč. 14, č. 1, s. 9–43.

KUKLÍK, Jan a NĚMEČEK, Jan. *Česko-slovenská národní rada v Paříži 1940*. In: Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století. Praha: Historický ústav AV ČR, 1998, roč. 6, s. 175–237.

KUKLÍK, Jan a NĚMEČEK, Jan. *Hodža versus Beneš: Milan Hodža a slovenská otázka v zahraničním odboji za druhé světové války*. Praha: Karolinum, 1999.

KUKLÍK, Jan a NĚMEČEK, Jan. *Osuský a Beneš po Mnichově: k nepublikované části pamětí vyslance Štefana Osuského*. In: Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století. Praha: Historický ústav AV ČR, 2002, roč. 10, s. 293–312.

KUKLÍK, Jan. *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939–1940*. Praha: Karolinum, 1996.

LEE, Eddy. *The Declaration of Philadelphia: retrospect and prospect*. International Labour Review, 1994, roč. 133, č. 4, s. 467–484.

LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha: Prostor, 2018.

LUŽA, Radomír. *Československá sociální demokracie: kapitoly z let exilu 1948–1989*. Praha: Československé dokumentační středisko, 2001.

LUŽOVÁ, Kateřina. *Obec Svatobořice v kontextu Internačního tábora ve Svatobořicích*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2016.

MALÍŘ, Jiří a MAREK, Pavel. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861–2004*. Sv. 1. Brno: Doplněk, 2005.

MAREK, Pavel. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*. Rosice u Brna: Gloria, 2000.

MELANSON, Richard A. *Human Rights and the American Withdrawal from the ILO*. Universal Human Rights, 1979, roč. 1, č. 1, s. 43–61.

NEKOLA, Martin. *'Exile Internationals' in the Fight against Communism during the Cold War*. Soudobé dějiny, 2015, roč. 22, č. 1–2, s. 102–129.

NEKOLA, Martin. *Perem proti železné oponě: činnost Mezinárodní federace svobodných novinářů v exilu*. Paměť a dějiny, 2014, roč. 8, č. 4, s. 90–100.

NĚMEČEK, Jan a KUKLÍK, Jan. *Zánik Československa 1938–1939*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002.

NĚMEČEK, Jan (ed.). *Mnichovská dohoda: cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004.

NOHA, Jiří. *Socialismus jest práce: život Rudolfa Bechyně 1881–1948*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 2006.

NORA, Pierre. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. Representations, 1989, č. 26, s. 7–24.

PACNER, Karel. *Československo ve zvláštních službách: pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989. Svazek 3*. Praha: Themis, 2002.

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Plus, 2018.

POKORNÝ, Jiří. *Organizační vývoj ROH 1945–1969*. Pražský historický sborník, 2017, roč. 25, č. 2, s. 190–224.

POLIŠENSKÁ, Milada. *Zapomenutý „nepřítel" Josef Josten: Free Czechoslovakia Information na pozadí československo-britských diplomatických styků 1948–1985*. Praha: Libri, 2009.

POPÁLENÝ, Peter. *Od voleb 1920 ke vzniku Pětky*. Paginae Historiae, 2023, roč. 31, č. 1, s. 79–96.

RAŠKA, Francis D. *Opuštění bojovníci: historie Rady svobodného Československa 1949–1961*. Praha: Academia, 2009.

RATHOUSKÝ, Václav a LIKOVSKÝ, Zbyněk. *Opočno 1068–2000: historie v datech*. Praha: Výzkumný ústav pivovarský a sladařský; Státní oblastní archiv v Zámrsku, 2006.

ROBERTS, Geoffrey. *Ideology, calculation, and improvisation: spheres of influence and Soviet foreign policy 1939–1945*. *Review of International Studies*, 1999, roč. 25, č. 4, s. 655–673.

SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*. Praha: Pragma, 2002.

SMETANA, Vít. *In the Shadow of Munich: British Policy towards Czechoslovakia from Endorsement to the Renunciation of the Munich Agreement*. Prague: Karolinum Press, 2008.

SNÍŽEK, Tomáš. *Počátky poúnorového exilu a Rady svobodného Československa*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2009.

STEINER, Zara. *The triumph of the dark: European international history, 1933–1939*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2011.

ŠEBKOVÁ, Jarmila. *Na cestě k Mnichovu: Runcimanova mise v Československu 1938*. Praha: Citadelle, 2024.

ŠIMSOVÁ, Sylva. *Dokumenty o exilovém sociálně demokratickém politikovi Josefu Bělinovi v britských archivech*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních*

složek 8/2010. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, s. 265–284.

ŠÍPKOVÁ, Eva. *Vztahy Československa s Francií v letech 1939–1940*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2019.

ŠUSTEK, Vojtěch. *Státní rada v Londýně v letech 1940–1941*. *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, 1994, roč. 44, č. 2, s. 239–333.

TESAŘ, Jan. *Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky*. Praha: Prostor, 2000.

TOMEK, Prokop. *Agent LIGHT – tajný spolupracovník v britské rozvědné službě*. Securitas Imperii, 2001, č. 8, s. 149–182.

TOMEK, Prokop. *Amon Tomašoff – dobrodruh ve službách komunistů*. Securitas Imperii, 2005, č. 12, s. 5–28.

TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015.

TOMEK, Prokop. *Ve službách CIO: dvojí život Josefa Potočka*. Paměť a dějiny, 2016, č. 1, s. 68–72.

TOMEK, Prokop. *Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky do sekce britské zpravodajské služby „Československý rozvědný úřad" (Czechoslovak Intelligence Office – C. I. O.)*. Historie a vojenství, 2004, roč. 53, č. 3, s. 82–90.

TOMEŠ, Josef. *Průkopníci a pokračovatelé: osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878–2003: biografický slovník*. Praha: Demos, 2004.

TRAHAIR, Richard C. S. *Encyclopedia of Cold War espionage, spies, and secret operations*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 2004.

VANĚČKOVÁ, Dagmar. *Jaký byl Vladimír Nepraš*. Listy. 2010, č. 4.

VAŠEK, František a ŠTĚPÁNEK, Zdeněk. *Akce Emigration a Svatobořice*. In: *Jižní Morava: vlastivědný sborník*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2001, roč. 37, sv. 40, s. 137–152.

VELECKÁ, Hana. *Britská pomoc uprchlíkům z Československa od okupace do vypuknutí války v roce 1939*. Soudobé dějiny, 2001, roč. 8, č. 4, s. 659–691.

VELIČKOVÁ, Markéta. *Jiří Hronek: bibliografická studie osobnosti, která se podílela na organizaci novinářských spolků*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2009.

VLČKOVÁ, Jana. *Kritický pohled Štefana Osuského na Edvarda Beneše a na jeho kladný vztah k Sovětskému svazu*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica. Sborník prací historických, 2003, roč. 32, s. 63–69.

VODIČKA, Libor. *Spor o smysl českých dějin a české moderní drama*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Moravica, 2005, roč. 4, s. 41–46.

Volá Londýn. Přepyšský zpravodaj. 2025, č. 1, s. 14.

VYŠNÝ, Paul. *The Runciman mission to Czechoslovakia, 1938: prelude to Munich*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003.

ZEMAN, Zbyněk A. B. *Edvard Beneš: politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2009.

Internetové zdroje

ÁGH, József. *Imre Nagy* [online]. Bez data [cit. 9. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_nagyi.php

ÁGH, József. *János Kádár* [online]. Bez data [cit. 20. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_kadarj.php

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *1. správa FMV* [online]. Bez data [cit. 23. 9. 2025]. Dostupné z: https://ibadatelna.cz/cs/slovnik/1-sprava-fmv

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *Pro případ další světové války* [online]. 1. 11. 2021 [cit. 11. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/archivalie/pro-pripad-dalsi-svetove-valky/

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *Správa sledování (IV. správa)* [online]. Bez data [cit. 29. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.abscr.cz/pruvodce-po-fondech-sbirkach/pruvodce-po-fondech-a-sbirkach-c/pruvodce-po-fondech-a-sbirkach-c4/

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *Správa vyšetřování Státní bezpečnosti* [online]. Bez data [cit. 29. 3. 2026]. Dostupné z: https://ibadatelna.cz/cs/slovnik/sprava-vysetrovani-statni-bezpecnosti

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. *V. správa FMV* [online]. Bez data [cit. 8. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.ibadatelna.cz/en/slovnik/v-sprava-fmv

BÁRTA, Milan. *Příběh: Milan Bárta o vyšetřování komunisty Otty Šlinga (II.)* [online]. Bez data [cit. 12. 2. 2026]. Dostupné

z: https://www.ustrcr.cz/pribeh-milan-barta-o-vysetrovani-otty-slinga-ii/

BÁRTA, Milan. *Vzpomínka: Milan Bárta o komunistovi Ottu Šlingovi poprvé* [online]. 24. 8. 2022 [cit. 12. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/vzpominka-milan-barta-o-komunistu-ottu-slingovi-poprve/

ČESKÁ METEOROLOGICKÁ SPOLEČNOST. *Uzel*. In: *Meteorologický slovník* [online]. Bez data [cit. 24. 11. 2025]. Dostupné z: http://slovnik.cmes.cz/heslo/4187

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Anthony Eden* [online]. 13. 3. 2026 [cit. 18. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Anthony-Eden

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Appeasement* [online]. 24. 3. 2026 [cit. 25. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/appeasement-foreign-policy

ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Arthur Greenwood* [online]. Bez data [cit. 22. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Arthur-Greenwood

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Clement Attlee* [online]. Bez data [cit. 12. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Clement-Attlee

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Czechoslovakia (1918–92)* [online]. Bez data [cit. 12. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/Czechoslovak-history/Czechoslovakia-1918-92#ref468709

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Dwight D. Eisenhower* [online]. 24. 3. 2026 [cit. 8. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Dwight-D-Eisenhower

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Edward Frederick Lindley Wood, 1st earl of Halifax* [online]. Bez data [cit. 17. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Edward-Frederick-Lindley-Wood-1st-earl-of-Halifax

ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Ernest Bevin* [online]. 22. 1. 2026 [cit. 17. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Ernest-Bevin

ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Franklin D. Roosevelt* [online]. 9. 4. 2026 [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Franklin-D-Roosevelt

ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *GMB* [online]. Bez data [cit. 30. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/GMB

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Herbert Stanley Morrison* [online]. Bez data [cit. 12. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Herbert-Stanley-Morrison-Baron-Morrison-of-Lambeth

ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Hugh Gaitskell* [online]. 5. 4. 2026 [cit. 12. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Hugh-Gaitskell

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *John Maynard Keynes* [online]. Bez data [cit. 6. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.britannica.com/money/John-Maynard-Keynes

ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Josip Broz Tito* [online]. 13. 3. 2026 [cit. 9. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Josip-Broz-Tito

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Józef Beck* [online]. Bez data [cit. 2. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Jozef-Beck

ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Nikita Sergeyevich Khrushchev* [online]. 21. 3. 2026 [cit. 28. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Nikita-Sergeyevich-Khrushchev

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Neville Chamberlain* [online]. 3. 3. 2026 [cit. 17. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Neville-Chamberlain

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Philip John Noel-Baker* [online]. Bez data [cit. 12 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Philip-John-Noel-Baker-Baron-Noel-Baker

ENCYKLOPAEDIA BRITANNICA. *Socialist International (association of political parties, 1951)* [online]. 23. 1. 2026 [cit. 2. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/Socialist-International-association-of-political-parties-1951

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Transport and General Workers' Union* [online]. Bez data [cit. 9. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/topic/Transport-and-General-Workers-Union

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Winston Churchill* [online]. 26. 3. 2026 [cit. 28. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.britannica.com/biography/Winston-Churchill

ENCYKLOPEDIE ČSSD. *Kosina Josef* [online]. Bez data [cit. 8. 1. 2026]. Dostupné z: http://www.historiecssd.cz/k/kosina-josef/

ENCYKLOPEDIE ČSSD. *Z historie české sociální demokracie* [online]. Bez data [cit. 11. 2. 2026]. Dostupné z: http://www.historiecssd.cz/

GAISLER, Vojta. *Španělská občanská válka – předehra druhé světové války* [online]. 10. 12. 2025 [cit. 8. 4. 2026]. Dostupné z: https://military-range.com/zpravodaj/spanelska-obcanska-valka-predehra-druhe-svetove-valky

HANZAL, Jaromír. *Závěry jaltské (krymské) konference tří mocností (11. 2. 1945)* [online]. 12. 12. 2009 [cit. 14. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zavery-jaltske-krymske-konference-tri-mocnosti-11-2-1945/

HISTORICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY. *Beneš, Jiří (1898–1966)* [online]. Bez data [cit. 13. 11. 2025]. Dostupné z: https://biography.hiu.cas.cz/wiki/BENE%C5%A0_Ji%C5%99%C3%AD_1898%E2%80%931966

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů* [online]. 2005 [cit. 19. 11. 2025]. Kapitola Mezinárodní organizace práce. Dostupné z: https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/fakta-osn-2005-web.pdf

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. *Declaration of Philadelphia: 80th anniversary, 1944–2024* [online]. 2024 [cit. 30. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-06/Declaration%20of%20Philadelphia_A5%20booklet%20EN.pdf

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. *History of the ILO* [online]. 2019 [cit. 16. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.ilo.org/about-ilo/history-ilo

JAKL, Tomáš. *Osmdesát let od paktu Molotov–Ribbentrop* [online]. 18. 8. 2019 [cit. 27. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/osmdesat-let-od-paktu-molotov-ribbentrop/

JAKL, Tomáš. *Viest Rudolf – zmizel beze stopy* [online]. 7. 2. 2025 [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/viest-rudolf-zmizel-beze-stopy/

JOHN F. KENNEDY PRESIDENTIAL LIBRARY AND MUSEUM. *Life of John F. Kennedy* [online]. Bez data [cit. 4. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/life-of-john-f-kennedy

KANCELÁŘ PREZIDENTA REPUBLIKY. *Klement Gottwald* [online]. Bez data [cit. 8. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/klement-gottwald

KINČOK, Branislav. *Proces s tzv. protištátnym sprisahaneckým centrom. Rudolf Slánský a spol.* [online]. 30. 11. 2021 [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.upn.gov.sk/sk/20-%E2%80%93-27-november-1952---proces-s-tzv-protistatnym-sprisahaneckym-centrom-rudolf-slansky-a-spol/

LÁNÍK, Jaroslav. *Poválečný Egypt a tamní československé vojenské angažmá* [online]. 23. 11. 2016 [cit. 19. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/povalecny-egypt-a-tamni-ceskoslovenske-vojenske-angazma/

LONDON SCHOOL OF ECONOMICS AND POLITICAL SCIENCE. *DALTON Edward Hugh John Neale (Hugh Dalton)* [online]. Bez data [cit. 12. 3. 2026]. Dostupné z: https://archives.lse.ac.uk/records/DALTON

LOVE, Renée. *Voice of America Begins Broadcasting* [online]. 2023 [cit. 11. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.ebsco.com/research-starters/military-history-and-science/voice-america-begins-broadcasting

LSE LIBRARY. *League of Nations Union, 1918–1971* [online]. Bez data [cit. 26. 1. 2026]. Dostupné z: https://archives.lse.ac.uk/records/LNU

MACH, Vladimír. *Velká říjnová socialistická revoluce* [online]. Bez data [cit. 24. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/vrsr.php

MASARYKOVA UNIVERZITA. *Suezská krize* [online]. Bez data [cit. 5. 11. 2025]. Dostupné z: https://polgeo.geogr.muni.cz/konflikty-smlouvy-a-organizace/suezska-krize/

MESKWAKI NATION. *Sac & Fox Tribe of the Mississippi in Iowa* [online]. Bez data [cit. 5. 1. 2026]. Dostupné z: https://www.meskwaki.org/

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Bedřich Biheller* [online]. Bez data [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné

z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/biheller_bedrich_do_r_1963_alfred.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Edvard Beneš – 120 let od narození* [online]. Bez data [cit. 30. 3. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/edvard_benes_120_let_od_narozeni.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Historie vzájemných vztahů před rokem 1989* [online]. 14. 8. 2016 [cit. 24. 3. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/newdelhi/cz/pol/historie.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Jan Masaryk* [online]. Bez data [cit. 15. 1. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jan_masaryk.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ján Papánek* [online]. Bez data [cit. 17. 8. 2025]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/papanek_jan.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ján Paulíny-Tóth* [online]. Bez data [cit. 25. 2. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/pauliny_toth_jan.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Jan Sergěj Ingr* [online]. Bez data [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/ingr_sergej_sergej_jan.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Josef Korbel* [online]. Bez data [cit. 13. 3. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/korbel_puvodne_korbel_josef.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Juraj Slávik* [online]. Bez data [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/slavik_juraj.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Milan Hodža* [online]. Bez data [cit. 25. 2. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/hodza_milan.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Štefan Osuský* [online]. Bez data [cit. 24. 2. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/osusky_stefan.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Vavro Hajdů* [online]. Bez data [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/hajdu_vavro.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Vladimír Clementis* [online]. Bez data [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/vladimir_clementis.html

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zdeněk Fierlinger* [online]. Bez data [cit. 5. 4. 2026]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/fierlinger_zdenek.html

MLEJNEK jr., Josef a ŠUSTROVÁ, Petruška. *Maďarské povstání v roce 1956* [online]. 26. 10. 2012 [cit. 19. 1. 2026]. Dostupné z: https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/madarske-povstani-v-roce-1956/

MUNZAR, Zdeněk. *Ečer Bohuslav – Jak jsem je stíhal* [online]. Vojenský historický ústav Praha, Bez data [cit. 18. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/exhibit/ecer-bohuslav-jak-jsem-je-stihal/

NÁRODNÍ MUZEUM. *Nečas, Jaromír* [online]. Bez data [cit. 3. 4. 2026]. Dostupné z: https://stt.opac.nm.cz/records/bc9256b8-d529-4b62-b97e-fd8be83540d1

NEHRU MEMORIAL MUSEUM & LIBRARY. *Edward Raczynski* [online]. Bez data [cit. 3. 12. 2025]. Dostupné z: https://nehruarchive.in/people/edward-raczynski

NOVÁK, Tomáš a CAPPONI, Věra. *Klika* [online]. 11. 12. 2017 [cit. 19. 1. 2026]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Klika

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. *Dekrety prezidenta republiky* [online]. Bez data [cit. 3. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/laws/dek/

POLITICKÉ PROCESY. *Benito Mussolini* [online]. Bez data [cit. 2. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/mussolini-benito-3x5xD6

POLITICKÉ PROCESY. *Bohumil Laušman* [online]. Bez data [cit. 8. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/lausman-bohumil-7d4dYh

POLITICKÉ PROCESY. *Bruce Lockhart* [online]. Bez data [cit. 1. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/lockhart-bruce-2sXXn9

POLITICKÉ PROCESY. *Édouard Daladier* [online]. Bez data [cit. 2. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/daladier-5ef0Kf

POLITICKÉ PROCESY. *Eduard Outrata* [online]. Bez data [cit. 24. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/outrata-eduard-7977Dn

POLITICKÉ PROCESY. *Emanuel Viktor Voska* [online]. Bez data [cit. 12. 1. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/voska-emanuel-5ujMKI

POLITICKÉ PROCESY. *Emil Hácha* [online]. Bez data [cit. 10. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/hacha-3DBAbi

POLITICKÉ PROCESY. *Frank Karl Hermann* [online]. Bez data [cit. 20. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/frank-karl-hermann-44bsSR

POLITICKÉ PROCESY. *František Němec* [online]. Bez data [cit. 29. 9. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/nemec-frantisek-9IKRso

POLITICKÉ PROCESY. *Hubert Ripka* [online]. Bez data [cit. 13. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/ripka-hubert-7gdVf0

POLITICKÉ PROCESY. *Ján Bečko* [online]. Bez data [cit. 6. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/becka-jan-6OihEa

POLITICKÉ PROCESY. *Jan Šrámek* [online]. Bez data [cit. 20. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/sramek-jan-7kQp6B

POLITICKÉ PROCESY. *Julius Firt* [online]. Bez data [cit. 20. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/furt-julius-7FLbtj

POLITICKÉ PROCESY. *Konrad Henlein* [online]. Bez data [cit. 8. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/henlein-konrad-0LpfRL

POLITICKÉ PROCESY. *Ladislav Feierabend* [online]. Bez data [cit. 1. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/feierabend-ladislav-7MqmIi

POLITICKÉ PROCESY. *Otto Šling* [online]. Bez data [cit. 8. 1. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/sling-otto-3uUcpS

POLITICKÉ PROCESY. *Proces s R. Slánským a spol.* [online]. Bez data [cit. 10. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/proces/proces-s-r-slanskym-a-spol-7UCAbR

POLITICKÉ PROCESY. *Prokop Drtina* [online]. Bez data [cit. 7. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/drtina-prokop-22W37k

POLITICKÉ PROCESY. *Trockismus* [online]. Bez data [cit. 30. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/vecny/trockismus-7OtPH7

POLITICKÉ PROCESY. *UNRRA* [online]. Bez data [cit. 15. 7. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/vecny/unrra-7g4uEh

POLITICKÉ PROCESY. *Václav Majer* [online]. Bez data [cit. 29. 9. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/majer-vaclav-0eTmFJ

POLITICKÉ PROCESY. *Václav Patzak* [online]. Bez data [cit. 5. 4. 2026]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/patzak-vaclav-09w9Ol

POLITICKÉ PROCESY. *Vojtěch Dundr* [online]. Bez data [cit. 12. 8. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/dundr-vojtech-3kiK1g

POLITICKÉ PROCESY. *Władysław Gomułka* [online]. Bez data [cit. 9. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/gomulka-wladyslaw-3D5342

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *28. říjen 1945: Zahájení činnosti Prozatímního Národního shromáždění* [online]. 27. 10. 2015 [cit. 7. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.psp.cz/zprava/8363

RADIO FREE EUROPE/RADIO LIBERTY. *Our History* [online]. Bez data [cit. 4. 10. 2025]. Dostupné z: https://about.rferl.org/our-history/

RUTH, Michael. *British Labour Party* [online]. 2024 [cit. 3. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.ebsco.com/research-starters/history/british-labour-party

RYBÁŘ, Radek. *Marshallův plán* [online]. Bez data [cit. 18. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/marshall.php

SCRIPTUM. *Právo lidu* [online]. Bez data [cit. 23. 1. 2026]. Dostupné z: https://scriptum.cz/cs/periodika/pravo-lidu

SECRET INTELLIGENCE SERVICE. *Home* [online]. Bez data [cit. 5. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.sis.gov.uk/

SOVADINA, Jiří. *Košický vládní program (5. 4. 1945)* [online]. 2. 8. 2009 [cit. 12. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/

SOVADINA, Jiří. *Teheránská deklarace (1. 12. 1943)* [online]. 27. 2. 2010 [cit. 15. 12. 2025]. Dostupné z: https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/teheranska-deklarace-1-12-1943/

THE CZECH & SLOVAK AMERICAN GENEALOGY SOCIETY OF ILLINOIS. *"Czech California" - "Bohemian California"* [online]. Bez data [cit. 13. 7. 2025]. Dostupné z: https://csagsi.org/czech-california/

THE NATIONAL ARCHIVES. *Second World War propaganda posters* [online]. Bez data [cit. 18. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.nationalarchives.gov.uk/explore-the-collection/explore-by-time-period/second-world-war/second-world-war-propaganda-posters/

TOMEK, Prokop. *František Moravec – 130 let od narození* [online]. 23. 7. 2025 [cit. 28. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/frantisek-moravec-130-let-od-narozeni/

TOMEK, Prokop. *XX. sjezd KSSS* [online]. Bez data [cit. 27. 3. 2026]. Dostupné z: https://totalita.cz/50/50_01_010.php

TRADES UNION CONGRESS. *Our history* [online]. Bez data [cit. 11. 10. 2025]. Dostupné z: https://www.tuc.org.uk/about-tuc/our-history

TRANSPORT SALARIED STAFFS' ASSOCIATION. *History & achievements* [online]. Bez data [cit. 2. 3. 2026]. Dostupné z: https://www.tssa.org.uk/about-tssa/our-union/history-achievements

UK PARLIAMENT. *Mr George Lathan* [online]. Bez data [cit. 2. 3. 2026]. Dostupné z: https://api.parliament.uk/historic-hansard/people/mr-george-lathan/index.html

UNIVERSITY COLLEGE LONDON. SSEES Archives. *Kosina Collection* [online]. 28. 4. 2010 [cit. 6. 4. 2026]. Dostupné z: https://lccos.ucl.ac.uk/library/ssees-archives/kos2.htm

ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ. *Dr. Horáková Milada a spol.* [online]. Bez data [cit. 9. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/dr-horakova-milada-a-spol/

VACEK, Martin. *Přišel čas očistit jméno (armádního generála) Lva Prchaly* [online]. 13. 12. 2023 [cit. 17. 9. 2025]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/prisel-cas-ocistit-jmeno-armadniho-generala-lva-prchaly/

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA. *Alois Eliáš / 29. září 1890 – 19. června 1942* [online]. 11. 6. 2022 [cit. 7. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/alois-elias-29-zari-1890-19-cervna-1942

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA. *Pražské povstání a jeho barikády* [online]. Bez data [cit. 8. 5. 2025]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/exhibit/prazske-povstani-a-jeho-barikady/

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA. *Zimní válka mezi SSSR a Finskem z let 1939–1940* [online]. Bez data [cit. 19. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.vhu.cz/exhibit/zimni-valka-mezi-sssr-a-finskem-z-let-1939-1940/

WORLD FEDERATION OF TRADE UNIONS. *History. The founding congress* [online]. Bez data [cit. 7. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.wftucentral.org/history/

WORLD YMCA. *About World YMCA* [online]. Bez data [cit. 19. 2. 2026]. Dostupné z: https://www.ymca.int/who-we-are/about-world-ymca/

Příloha A Projev Clementa Attleeho k uznání československé vlády v červenci roku 1940

Milí českoslovenští přátelé.

Ve své funkci vůdce britské Labour Party navštívil jsem vaši krásnou zemi v dobách jejího největšího rozkvětu a v době, kdy jste byli svobodným národem ve společnosti svobodných národů světa. Proto tím lépe chápu vaše dnešní pocity, kdy vás vykořisťuje a utiskuje bezohledný cizí násilník. Dovolte, abych vám řekl hned v počátku svého poselství, že jsme všichni naprosto přesvědčeni, že vám bude opět navrácena vaše národní a osobní svoboda. Vítám uznání československé vlády vládou Jeho Veličenstva, v níž zaujímám jedno z vedoucích míst, jakožto první krok k dosažení tohoto cíle.

Opakuji vám opět to, co vám již bylo několikráte řečeno; že britský národ, za nímž stojí celá britská říše po celém světě, neustane bojovat, dokud nebude úplně zničena zlá moc, která vládne dnes v Evropě a která zotročila vaši krásnou zemi. Pak nadejde chvíle, v níž váš hrdý národ dosáhne svobody, kterou si cení nade všechno a po níž dnes tolik touží.

Zatím nevěřte ničemu, co vám říká prolhaná Goebbelsova propaganda. Zde v naší zemi nikdo ani na okamžik nepochybuje, že Hitler a jeho zločinný systém budou poraženi a vláda hitlerismu v Evropě rozdrcena. Je to zvláště britská pracující třída, kterou od dosažení tohoto cíle neodstraní žádné oběti.

Není to poprvé, co jsme se museli postavit tyranům. Porazili jsme je v minulosti a učiníme to zas.

Britský národ je nyní úplně sjednocen. Buďte také vy v Československu sjednoceni ve svém odporu vědouce, že za vámi stojí celý civilisovaný svět. Vaše vláda zde v Londýně, v jejímž čele stojí Dr. Beneš, jehož skvělé státnictví uznává celý svět, se stará o vaše věci a vaše malá, ale skvělá armáda, prodchnutá nezdolatelným duchem, je odhodlána, právě tak, jako my jsme odhodláni, bojovat všemi prostředky proti našemu společnému nepříteli až do dobytí konečného vítězství.

Vězte, že vedle hmotných sil, které máme k dispozici, máme ještě jiného spojence, kterým je veliká duchovní síla, které náš národ vždy důvěřoval a věří. Touto silou je pravda a jak je napsáno na vašem státním znaku, my všichni, kteří zde bojujeme, věříme, že pravda vítězí. Těším se na chvíli, kdy opět budu státi v Praze, uprostřed svobodného civilizovaného lidu, hrdě si uvědomujícího svou velikou minulost a hledícího s důvěrou vstříc slavné budoucnosti.[1445]

[1445] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 102–103.

Příloha B Propagační leták do Protektorátu z ledna roku 1940

VELKÁ BRITANIE ČESKÉMU NÁRODU.

Čechové!

Dne 12. ledna přiletěli britští letci do Prahy, aby Vám doručili poselství, povzbuzení a dobré vůle britského národa.
Dnes opět Vám přinášejí zprávy.

NEVĚŘTE LŽÍM, které bezohlední nacističtí censoři vnucují Vašim novinám. Po 12. lednu snažila se nacistická úřední kancelář přesvědčiti svět, že se nad Prahu žádní britští letci nedostali.

NEVĚŘTE LŽÍM, které se Vám denně vypravují o německých vítězstvích a o německé nadvládě nad mořem. Továrny Velké Britanie a Francie pracují dnem i nocí na válečném materiálu, přiváženém francouzskými a britskými lidmi ze všech končin světa. Tytéž lodi dopravují vojska z Kanady, Australie, Nového Zelandu, Afriky, Indie a ze všech nejodlehlejších míst francouzské a britské říše.

NEVĚŘTE LŽÍM, které Vám Němci namlouvají o Vašich bratřích v cizině. Ti pracují neúnavně pro Vaši svobodu. V těchto dnech vstupují ve všech končinách britské a francouzské říše Češi a Slováci do vojska, které brzy zaujme své místo po boku francouzských a britských armád.

NEVĚŘTE NIČEMU, co Němci říkají nebo co píší. Vy víte lépe, než kdokoliv jiný, že předem uvážené lži jsou v nacistickém evangeliu přikázáním. Pamatujte na to, že Váš veliký Masaryk Osvoboditel napsal:

ZLO LŽI JEST HORŠÍ NEŽ ZLO VÁLKY.

Buďte ujištěni, že spojenecká smyčka svírající německého nepřítele, se nemilosrdně stahuje.

BUĎTE SILNI V TRPĚLIVOSTI, VÍŘE A VYTRVALOSTI.

Vydržte u vědomí, že den Vašeho vysvobození jest jistý.[1446]

[1446] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 73–74.

Příloha C Kosinův článek k novému roku 1943 v časopisu *Czechoslovak Trade Union Bullettin*

Do nového roku 1943

Odborová skupina československá vstupuje do nového roku s nejlepšími nadějemi.

Pohlížíme-li nazpět na uplynulý rok a uvědomíme-li si, že jsme začali svoji činnost zde ve Velké Britannii úplně z ničeho a vyjma podpory Mezinárodního svazu odborového a sympatie britské TUC, úplně bez vnější pomoci, musíme uznat, že přes 600 přihlášek není za dnešních těžkých okolností výsledkem malým. Naše emigrace, pokud se skládala z kolegů, kteří byli doma již odborově organisováni, pochopila rychle svou povinnost a vykonala ji. Naše emigrace však skládá se většinou z elementů nejrůznorodějších, které namnoze ani nevědí, co odborové hnutí chce a jaký je jeho smysl. Vyskytnou-li se námitky, že jsme zdaleka nezorganisovali ještě většinu Čechoslováků, pracujících ve Velké Britanii, tedy musíme odpovědět toto: Za okolností, v nichž pracujeme, vyrůstá odborové hnutí takřka úplně znova. Vzpomeňme si, že po kvapném vzrůstu, takřka přes noc, následoval v odborových organisacích vždycky právě tak náhlý pokles a nezájem. Nechceme budovat zde organisaci, která by náhle vzrostla, a právě tak náhle narazila na obtíže, které vzniknou při rychlém vzrůstu. Chceme sdružiti především zdravé jádro, kolem něhož by se mohla čs. emigrace pevně odborově seskupit.

Hlavním úspěchem, jehož zde docilujeme, je jednota odborového hnutí, bez jakýchkoli ohledů na rozdělení naší emigrace, ať již politického, národního, nebo náboženského. Jsme zde všichni

československými odboráři a naším základním programem je obnovení Československé republiky, k němuž chceme ze všech sil přispívat.

Myslíme, že rozšířením odborové skupiny, ke kterému v nejbližší době dojde, bude formování tohoto odborářského jádra ulehčeno. Tím budou dány předpoklady, aby v roce 1943 čs. odborová skupina zorganizovala každého pracujícího Čechoslováka ve Velké Britanii, zapojila ho do odborářské práce, a to nejenom pro bezprostřední úkoly, které stojí před námi v emigraci zde v Anglii, ale k přípravě úkolů, které na nás čekají po spojeneckém vítězství a jehož cílem musí být, abychom se stali pomocníky při vybudování a vzkříšení svobodného hnutí odborového v nové Československé republice.

Naším heslem pro rok 1943 tudíž bude: „Každý pracující Čechoslovák patří do československé odborové organisace.“[1447]

[1447] SSEES Archives, Kosina Collection, *Vzpomínky z druhé světové války*, s. 223–224.

Příloha D Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1953

Tab. 1: Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1953

Datum	Čas	Téma
22.10.	17.45	Odborářský a průmyslový pořad – Finanční přehled roku a situace v Guyaně: pojednání o současné hospodářské a finanční situaci ve Velké Británii a o mzdách a životní úrovni obyčejných lidí, které se velmi liší od obrazu líčeného komunistickými propagandisty; Britská Guyana.
29.10.	17.45	Odborářský a průmyslový pořad – 28. říjen 1953: oslavy v Anglii a poselství připravené Sirem Williamem Lawtherem – co komunisté udělali s Československem.
12.11.	17.45	Odborářský a průmyslový pořad – Hospodářská konference I.M.F.: diskuze o zprávě v říjnovém bulletinu Mezinárodní federace kovodělníků týkající se jejich letošní hospodářské konference ve Stockholmu; několik faktů o návštěvě kanovníka Mervyda Stopwooda v Moskvě.
19.11.	17.45	Odborářský a průmyslový pořad – Výročí smlouvy a sovětští stachanovci: nedávné oslavy 10. výročí československo-sovětské smlouvy a o návštěvě sovětských stachanovců v ČSR v souvislosti s Měsícem přátelství.

Datum	Čas	Téma
20.11.	13.45	Industrializace Slovenska: stručný komentář k žalostnému stavu, do něhož tato komunistická industrializační politika Slovensko přivedla.
26.11.	17.45	Krize a Širokého projev: několik poznámek o současné životní úrovni v Československu a komentář k projevu Viliama Širokého z minulého týdne k dělníkům a pražské ČKD.
10.12.	17.45	Výročí lidských práv: komentář k 5. výročí Všeobecné deklarace lidských práv přijaté Organizací spojených národů; dále komentář k loňskému zasedání Ústředního výboru Komunistické strany Československa.
17.12.	17.45	Odborářský a průmyslový pořad – pracovní nepokoje v Británii a podmínky v Československu: odvrácená stávka železničářů v Británii.[1448]

[1448] TNA, FO 1110/561.

Příloha E Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1957

Tab. 2: Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1957

Datum	Čas	Téma
11.7.	21.00	K. a B. v Praze: komentář k návštěvě ruské delegace z pohledu dělníků.
12.7.	16.30	K. a B. v Praze: komentář k návštěvě ruské delegace z pohledu dělníků – opakování.
18.7.	21.00	Chytrý Chruščov: komentář k návštěvě Chruščova z pohledu dělníků a odborářů.
19.7.	16.30	Chytrý Chruščov: komentář k návštěvě Chruščova z pohledu dělníků a odborářů – opakování.
25.7.	21.00	Chruščov odjel: komentář k důsledkům návštěvy Chruščova v Československu a komentář ke stávce autobusových řidičů v Británii.
26.7.	16.30	Chruščov odjel: komentář k důsledkům návštěvy Chruščova v Československu a komentář ke stávce autobusových řidičů v Británii – opakování.
1.8.	21.00	Po Chruščovovi a TUC.: komentář ke stavu ekonomik několika zemí sovětského bloku.
2.8.	16.30	Po Chruščovovi a TUC.: komentář ke stavu ekonomik několika zemí sovětského bloku – opakování.
9.8.	21.00	Plnění plánu a změny ve vládě: plnění plánu v Československu a srovnání s Marshallovým

Datum	Čas	Téma
		plánem a činností Rady vzájemné hospodářské pomoci, zejména s programem výměny mladých pracovníků zemí sovětského bloku.
10.8.	16.30	Plnění plánu a změny ve vládě: plnění plánu v Československu a srovnání s Marshallovým plánem a činností Rady vzájemné hospodářské pomoci, zejména s programem výměny mladých pracovníků zemí sovětského bloku – opakování.
15.8.	21.00	Dva kongresy: komentář letošních kongresů Mezinárodní konfederace svobodných odborů (ICFTU) a Světové federace odborových svazů (WFTU), stávkám v Lodži a mzdám a odborům v komunistických zemích.
16.8.	16.30	Dva kongresy: komentář letošních kongresů Mezinárodní konfederace svobodných odborů (ICFTU) a Světové federace odborových svazů (WFTU), stávkám v Lodži a mzdám a odborům v komunistických zemích – opakování.
22.8.	21.00	Odborářský a průmyslový pořad: komentář k nedávnému oznámení ratifikace dvou úmluv SSSR a Maďarska týkajících se svobody shromažďování, práv pracovníků sdružovat se a svobody kolektivního vyjednávání.
23.8.	16.30	Odborářský a průmyslový pořad: komentář k nedávnému oznámení ratifikace dvou úmluv SSSR a Maďarska týkajících se svobody

Datum	Čas	Téma
		shromažďování, práv pracovníků sdružovat se a svobody kolektivního vyjednávání – opakování.
29.8.	21.00	Těžba uhlí a absence v práci: nespokojenost dělníků v komunistickém Československu, zejména horníků, mzdy a pracovní podmínky horníků ve Velké Británii.
30.8.	16.30	Těžba uhlí a absence v práci: nespokojenost dělníků v komunistickém Československu, zejména horníků, mzdy a pracovní podmínky horníků ve Velké Británii – opakování.
5.9.	21.00	Zpráva TUC: komentář k průběhu Trade Union Congress v Blackpoolu.
12.9.	21.00	Meziparlamentní unie, české uhlí a absence v práci: životní úroveň britského dělníka, nedávné oslavy Dne horníků v Československu a nesouladné informace o situaci v uhelném průmyslu.
13.9.	16.30	Meziparlamentní unie, české uhlí a absence v práci: životní úroveň britského dělníka, nedávné oslavy Dne horníků v Československu a nesouladné informace o situaci v uhelném průmyslu – opakování.
19.9.	21.00	Příjmy a investice: životní úroveň britských dělníků a analýza důvodů, proč ve Velké Británii roste výroba i životní úroveň.

Datum	Čas	Téma
20.9.	21.00	Příjmy a investice: životní úroveň britských dělníků a analýza důvodů, proč ve Velké Británii roste výroba i životní úroveň – opakování.
26.9.	21.00	Absence v práci a výroba: absence pracovníků v dolech v Británii a v Československu a rozdílné způsoby, jakými oba státy tento problém řeší.
27.9.	16.30	Absence v práci a výroba: absence pracovníků v dolech v Británii a v Československu a rozdílné způsoby, jakými oba státy tento problém řeší – opakování.
3.10.	21.00	Labouristická konference v Brightonu 1957: zpráva o průběhu konference Labour Party v Brightonu.
4.10.	16.30	Labouristická konference v Brightonu 1957: zpráva o průběhu konference Labour Party v Brightonu – opakování.[1449]

[1449] TNA, FO 1110/1000.

Příloha F Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1960

Tab. 3: Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1960

Datum	Čas	Téma
6.10.	20.00	Zpráva z konference Labour Party.
7.10.	13.45	Zpráva z konference Labour Party – opakování.
13.10.	20.00	New York a Scarborough: komentář ke komunistickému pojetí svobody a k západní představě svobody.
14.10.	13.45	New York a Scarborough: komentář ke komunistickému pojetí svobody a k západní představě svobody – opakování.
20.10.	20.00	Politický a odborový přehled: komentář ke kritice kandidátů na prezidenta USA ze strany vysílání pražského rozhlasu; 200. výročí svazu krajkářů.
21.4.	13.45	Politický a odborový přehled: komentář ke kritice kandidátů na prezidenta USA ze strany vysílání pražského rozhlasu; 200. výročí svazu krajkářů – opakování.
27.10.	20.00	Záležitosti společného zájmu na prvním místě: komentář k pracovním podmínkám v Československu a v Británii, zejména k pracovní době a obtížím, kterým čelí československé ženy.

Datum	Čas	Téma
28.10.	13.45	Záležitosti společného zájmu na prvním místě: komentář k pracovním podmínkám v Československu a v Británii, zejména k pracovní době a obtížím, kterým čelí československé ženy – opakování.
3.11.	20.00	Důchody v Británii: komentář k novým starobním důchodům a k otevření ropné rafinerie Milford Haven Oil Refinery.
4.11.	13.45	Důchody v Británii: komentář k novým starobním důchodům a k otevření ropné rafinerie Milford Haven Oil Refinery – opakování.
10.11.	20.00	Kennedy a československý export: komentář ke zvolení Johna F. Kennedyho prezidentem v Americe; příspěvek Československa rozvojovým zemím.
11.11.	13.45	Kennedy a československý export: komentář ke zvolení Johna F. Kennedyho prezidentem v Americe; příspěvek Československa rozvojovým zemím – opakování.
17.11.	20.00	Třetí pětiletý plán komunistů v Československu a převzetí Fordu: komentář ke kontraktům britského průmyslu s Československem; k pracovní době v Británii a v Československu; k americkému záměru koupit britskou společnost Ford Moto Company.
18.11.	13.45	Třetí pětiletý plán komunistů v Československu a převzetí Fordu: komentář ke kontraktům

Datum	Čas	Téma
		britského průmyslu s Československem; k pracovní době v Británii a v Československu; k americkému záměru koupit britskou společnost Ford Moto Company – opakování.
24.11.	20.00	Znárodněná britská průmyslová odvětví: komentář ke znárodnění v Británii a k rozdílům oproti znárodnění v komunistických zemích.
25.11.	13.45	Znárodněná britská průmyslová odvětví: komentář ke znárodnění v Británii a k rozdílům oproti znárodnění v komunistických zemích – opakování.
1.12.	20.00	Znárodněná britská průmyslová odvětví: druhý pořad o znárodněných odvětvích v Británii jako zaměstnavatelích a o jejich vztahu k britské veřejnosti.
2.12.	13.45	Znárodněná britská průmyslová odvětví: druhý pořad o znárodněných odvětvích v Británii jako zaměstnavatelích a o jejich vztahu k britské veřejnosti – opakování.
22.12.	20.00	Předvánoční úvaha: komentář k demokracii v Anglii; k teoriím Marxe a Engelse; dovolená britského dělníka.
23.12.	13.45	Předvánoční úvaha: komentář k demokracii v Anglii; k teoriím Marxe a Engelse; dovolená britského dělníka – opakování.[1450]

[1450] TNA, FO 1110/1271.

Příloha G Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1961

Tab. 4: Hlášení („talks“) Josefa Kosiny v roce 1961

Datum	Čas	Téma
6.4.	20.00	Konference mladých socialistů: komentář k živé a zajímavé velikonoční konferenci mladých socialistů v Británii.
7.4.	14.45	Konference mladých socialistů: komentář k živé a zajímavé velikonoční konferenci mladých socialistů v Británii – opakování.
8.4.	20.00	Anglicko-české obchodní setkání: komentář k československé obchodní misi, která v této době vede jednání v Londýně.
13.4.	20.00	Britský vývoz do východní Evropy: komentář k britskému obchodu s těmito zeměmi.
14.4.	14.45	Britský vývoz do východní Evropy: komentář k britskému obchodu s těmito zeměmi – opakování.
20.4.	20.00	Griffin and George Limited: komentář k této firmě vyrábějící laboratorní přístroje, která dodává své výrobky do Československa.
21.4.	14.45	Griffin and George Limited: komentář k této firmě vyrábějící laboratorní přístroje, která dodává své výrobky do Československa – opakování.

Datum	Čas	Téma
27.4.	20.00	Život v Číně: komentář k oficiálnímu čínskému postoji k práci a k některým rozporům blahobytné společnosti.
28.4.	14.45	Život v Číně: komentář k oficiálnímu čínskému postoji k práci a k některým rozporům blahobytné společnosti – opakování.
4.5.	20.00	Středisko průmyslové bezpečnosti: komentář k průmyslové bezpečnosti, která v poslední době vyvolala v Československu značnou diskusi.
5.5.	14.45	Středisko průmyslové bezpečnosti: komentář k průmyslové bezpečnosti, která v poslední době vyvolala v Československu značnou diskusi – opakování.
11.5.	20.00	Britský průmysl: Elliot Automation: komentář k jedinečné firmě na světě, pokud jde o její přínos k automatizaci v průmyslu.
12.5.	14.45	Britský průmysl: Elliot Automation: komentář k jedinečné firmě na světě, pokud jde o její přínos k automatizaci v průmyslu – opakování.
13.5.	20.00	Novináři v Československu: komentář ke dvěma článkům o Československu, které vyšly v britském tisku.
25.5.	20.00	Odborový festival: komentář k některým aktivitám, jimiž se britské odbory snaží přilákat členy.

Datum	Čas	Téma
26.5.	14.45	Odborový festival: komentář k některým aktivitám, jimiž se britské odbory snaží přilákat členy – opakování.
1.6.	20.00	Anglicko-československý obchod: komentář ke dvěma novinovým přílohám vydaným v Británii – jedné o Československu a druhé o velkém chemickém koncernu I.C.I.
2.6.	14.45	Anglicko-československý obchod: komentář ke dvěma novinovým přílohám vydaným v Británii – jedné o Československu a druhé o velkém chemickém koncernu I.C.I. – opakování.
8.6.	20.00	Noví odboráři a Casablanca: komentář k administrativním pracovníkům se zájmem o odbory v Británii, k odborovému dokumentu zfalšovanému komunisty a k nedávné celoafrické odborové konferenci.
9.6,	14.45	Noví odboráři a Casablanca: komentář k administrativním pracovníkům se zájmem o odbory v Británii, k odborovému dokumentu zfalšovanému komunisty a k nedávné celoafrické odborové konferenci – opakování.
15.6.	20.00	Odbory v Dolní sněmovně a ve Společném trhu: komentář k britským odborářům a některým aspektům jejich politiky.
16.6.	14.45	Odbory v Dolní sněmovně a ve Společném trhu: komentář k britským odborářům a některým aspektům jejich politiky – opakování.

Datum	Čas	Téma
22.6.	20.00	Červnová bilance: přehled toho, co se událo v předchozích šesti měsících.
23.6.	14.45	Červnová bilance: přehled toho, co se událo v předchozích šesti měsících – opakování.
29.6.	20.00	Případ E.T.U.: komentář k soudnímu procesu s vedoucími představiteli odborového svazu E.T.U.
30.6.	14.45	Případ E.T.U.: komentář k soudnímu procesu s vedoucími představiteli odborového svazu E.T.U. – opakování.[1451]

[1451] TNA, FO 1110/1366.